

บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์
ในการพัฒนาประเทศ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
24 พฤษภาคม 2539

**บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์
ในการพัฒนาประเทศ**

**ต้นฉบับงานวิจัย เอกสารมีชุดเดียว
ใช้แล้วโปรดส่งคืน ฝ่าย 1**

**สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
24 พฤษภาคม 2539**

คำนำ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีบทบาทสำคัญทางด้านการจัดการศึกษา การฝึกอบรม การวิจัย และการบริการวิชาการต่อชุมชนและสังคม นับแต่สถาปนาเมื่อ พ.ศ. 2509 เป็นต้นมา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์มุ่งทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ตลอดจนให้คำแนะนำปรึกษาแก่ภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้การพัฒนาประเทศได้ดำเนินไปด้วยดีและได้ประโยชน์ที่สุด

ในระยะหลัง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งนับวันองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์จะทวีความสำคัญและมีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระของภาครัฐในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาประเทศ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์จึงได้กำหนดเป็นนโยบายหนึ่งของสถาบันฯ ที่จะสนับสนุนและเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ให้แข็งแกร่งและเป็นกำลังสำคัญในการช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าที่สุดของชาติ โดยการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน งานวิจัย งานฝึกอบรม การให้คำปรึกษา การสร้างระบบฐานข้อมูลและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนางานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์

โครงการวิจัยนี้ เป็นโครงการวิจัยของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่มุ่งเน้นจะเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย ซึ่งมีรูปแบบ บทบาท กิจกรรม ขีดความสามารถและความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกันและหลากหลายอย่างยิ่ง ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีพลวัตอันสูง ความสลับซับซ้อนของสังคมนับวันจะทวีคูณมากยิ่งขึ้น ปัญหาและความต้องการของประชาชนจึงมีความซับซ้อนหลากหลายมากขึ้นกว่าที่จะคาดหวังและรอคอยความช่วยเหลือและเสียสละจากองค์การของรัฐได้อย่างเพียงพอ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับบทบาท ศักยภาพ ทิศทาง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย เพื่อที่จะช่วยบรรลुวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1) เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน และรัฐ (โดยเฉพาะรัฐบาลและองค์การต่าง ๆ ของรัฐ) เกี่ยวกับบทบาท ศักยภาพขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

2) ร่วมแสวงหาแนวทางและวิธีการ เพื่อปรับแก้ไขปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ที่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์กำลังเผชิญอยู่

3) ช่วยกำหนดนโยบายของรัฐที่จะช่วยส่งเสริมให้องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ได้เพิ่มศักยภาพและมีความแข็งแกร่งมากขึ้น เพื่อสนองตอบความต้องการอันหลากหลายของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

4) ช่วยสร้างเสริมจิตสำนึกของประชาชนและภาคธุรกิจเอกชนเกี่ยวกับสังคมในภาพรวม เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการเกื้อหนุนจนเจือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะทำให้สังคมแข็งแกร่งและเจริญงอกงามต่อไป

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ได้รับความสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้ทำการศึกษาเกี่ยวกับองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ ภายใต้ทุนเพื่อการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจพรมแดนแห่งความรู้ โดยเหตุที่องค์ความรู้ทางด้านนี้มีจำกัดและไม่เป็นระบบ มีประเด็นหลากหลายมากมาย หัวข้อต่างๆ ในโครงการวิจัยนี้จึงเป็นหัวข้อหรือประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจมากที่สุด เพื่อให้การศึกษาขั้นต้นนี้เป็นแนวทางที่นำไปสู่การศึกษาวิจัยในระดับกว้างและลึกต่อไปให้ครอบคลุมประเด็นและมิติอื่นๆ ทั้งจะได้เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนี้อย่างต่อเนื่องต่อไปในอนาคต

ในการศึกษาวิจัยซึ่งมีเวลาอันจำกัด คณะผู้ศึกษาวิจัยได้มีการพบปะประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะ ทั้งได้เสนอผลงานต่อสาธารณชนเพื่อเผยแพร่ผลงานและ รับฟังคำติชม ซึ่งสถาบันฯ ได้จัดการสัมมนารายงานผลการวิจัย เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2539 และได้รับข้อเสนอแนะและความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยในประเด็นต่างๆ ในเชิงเต็มรูปและสมบูรณ์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ได้ให้ความสนับสนุนทุน ผู้วิจัย ผู้รู้ องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ให้ข้อมูล สาธารณชน และผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ที่ได้ให้ความร่วมมือและสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้ และให้ความสนใจและความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณประโยชน์อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

รองศาสตราจารย์

(จรี วิจิตรวาทการ)

หัวหน้าโครงการ

สารบัญ

1. ประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์
ผศ. ดร. จีรพรรณ ภัคติบุตร
นางภาวณา เขมะรัตน์
2. บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในการพัฒนาชนบท
อ. ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร
3. องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานในประเทศไทย
: ภาพรวมและทางเลือก
อ. ดร. โชคชัย สุทธาเวช
4. บทบาทขององค์การสาธารณประโยชน์ (NGOs) ในการจัดการสิ่งแวดล้อม
ผศ. ดร. ดารารัตน์ อานันท์ชนะสูงศักดิ์
ผศ. ดร. โอรัส ลีลากุลธนิต
5. บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน
รศ. ดร. สุพรรณิ ไชยอำพร
6. องค์การพัฒนาศตวรรษที่ 21 กับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชาย
ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี
ผศ. ดร. ศุภมาส เศรษฐพงษ์กุล
7. องค์การสตรีกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทย
ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ
อ. ดร. ปริญญ์ ปราชญานุพร
8. การทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ขององค์กรเอกชนในประเทศไทย
(Corporate Philanthropy in Thailand)
ผศ. ดร. กลิ่นแก้ว จินตกานนท์
ผศ. ดร. จีรพรรณ ภัคติบุตร
9. พระสงฆ์ วัด และกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์
รศ. ดร. จุรี วิจิตรวาทการ
10. องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ : มูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทย
ผศ. ดร. จีรพรรณ ภัคติบุตร
ผศ. ดร. กลิ่นแก้ว จินตกานนท์
ผศ. สุวดี ปภาพจน์

ประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์

ประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์

ผศ. ดร. จีรพรรณ ภักดีบุตร

นางภาวณา เขมะรัตน์

ความเป็นมาของปัญหา

ในสังคมที่มีความหลากหลาย และความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันมีทั้งคนรวย คนจน ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส แต่ละกลุ่มมีความต้องการแตกต่างกัน การช่วยเหลือสังคมในเรื่องของสวัสดิการ และการแก้ปัญหาสังคม โดยทั่วไปมักใช้ระบบหรือวิธีการ ดังนี้

1. ระบบที่ไม่เป็นทางการโดยช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว ญาติ เพื่อน เพื่อนบ้าน
2. ระบบเชิงพาณิชย์ที่ให้ความช่วยเหลือและบริการโดยคิดค่าใช้จ่าย
3. ระบบที่เป็นทางการซึ่งดำเนินการสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคมโดยหน่วยงานของรัฐ
4. ระบบที่ไม่ใช่ของรัฐ และดำเนินการสังคมสงเคราะห์โดยหน่วยงานอาสาสมัคร หรือที่เรียกว่า องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ (Enhancement of Cooperation between Governments and Non-governmental Organizations for Human Resources Development, 1991 : 8)

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ เป็นองค์การที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่ได้หวังผลกำไร เพื่อดำเนินการช่วยเหลือชุมชนและสังคม อาจเป็นนิติบุคคลซึ่งไม่ใช่หน่วยงานราชการที่จัดตั้งขึ้น และดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมเพื่อการสังคมสงเคราะห์หรือองค์การที่รวมกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว แต่มิได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการ องค์การเอกชน-สาธารณประโยชน์เหล่านี้ รวมถึงองค์การสังคมสงเคราะห์ของเอกชน มูลนิธิ สมาคม สโมสร และองค์การที่ดำเนินกิจกรรมทางด้านสังคมสงเคราะห์ และสาธารณกุศลซึ่งมีหลากหลายประเภทและรูปแบบ อาจมีจุดมุ่งหมายและเป้าหมายคล้ายคลึงกันในสาขาที่แตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งประเภทที่ให้ทุนและประเภทที่ขอทุน ทั้งหมดล้วนแล้วเพื่อประโยชน์ของสังคม

จากความหลากหลายทั้งรูปแบบ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย แหล่งเงินทุน และการทำงานที่อุทิศต่อสังคม ก่อให้เกิดปัญหาในการจัดกลุ่ม/ประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ การจัดประเภทขององค์การเหล่านี้ที่มีผู้จัดทำขึ้นมา มีลักษณะอย่างไร การศึกษาเชิงสำรวจการจัดประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์จะให้ข้อมูล และภาพโดยรวมของการจัดประเภทต่างๆ ซึ่งจะนำไปใช้ในการพิจารณาเลือกวิธีการและประเภทขององค์การเหล่านี้ เป็นต้น

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในสังคมที่มีความหลากหลาย และความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันมีทั้งคนรวย คนจน ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส แต่ละกลุ่มมีความต้องการแตกต่างกัน การช่วยเหลือสังคมในเรื่องของสวัสดิการ และการแก้ปัญหาสังคม โดยทั่วไปมักใช้ระบบหรือวิธีการ ดังนี้

1. ระบบที่ไม่เป็นทางการโดยช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว ญาติ เพื่อน เพื่อนบ้าน
2. ระบบเชิงพาณิชย์ที่ให้ความช่วยเหลือและบริการโดยคิดค่าใช้จ่าย
3. ระบบที่เป็นทางการซึ่งดำเนินการสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคมโดยหน่วยงานของรัฐ
4. ระบบที่ไม่ใช่ของรัฐ และดำเนินการสังคมสงเคราะห์โดยหน่วยงานอาสาสมัคร หรือที่เรียกว่า องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ (Enhancement of Cooperation between Governments and Non-governmental Organizations for Human Resources Development, 1991 : 8)

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ เป็นองค์การที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่ได้หวังผลกำไร เพื่อดำเนินการช่วยเหลือชุมชนและสังคม อาจเป็นนิติบุคคลซึ่งไม่ใช่หน่วยงานราชการที่จัดตั้ง ขึ้น และดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมเพื่อการสังคมสงเคราะห์หรือองค์การที่รวมกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว แต่มีได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการ องค์การเอกชน-สาธารณประโยชน์เหล่านี้ รวมถึงองค์การสังคมสงเคราะห์ของเอกชน มูลนิธิ สมาคม สโมสร และองค์การที่ดำเนินกิจกรรมทางด้านสังคมสงเคราะห์ และสาธารณกุศลซึ่งมีหลากหลายประเภทและรูปแบบ อาจมีจุดมุ่งหมายและเป้าหมายคล้ายคลึงกันในสาขาที่แตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งประเภทที่ให้ทุนและประเภทที่ขอทุน ทั้งหมดล้วนแล้วเพื่อประโยชน์ของสังคม

จากความหลากหลายทั้งรูปแบบ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย แหล่งเงินทุน และการทำงานที่อุทิศต่อสังคม ก่อให้เกิดปัญหาในการจัดกลุ่ม/ประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ การจัดประเภทขององค์การเหล่านี้ที่มีผู้จัดทำขึ้นมา มีลักษณะอย่างไร การศึกษาเชิงสำรวจการจัดประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์จะให้ข้อมูล และภาพโดยรวมของการจัดประเภทต่างๆ ซึ่งจะนำไปใช้ในการพิจารณาเลือกวิธีการและประเภทขององค์การเหล่านี้ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประเภทและการจัดประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ตามภาระหน้าที่และขอบเขตของงานที่รวบรวมได้จากเอกสารเท่านั้น

วิธีดำเนินการศึกษา

รวบรวมข้อมูลและศึกษาประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์จากเอกสาร เช่น จากหนังสือตำรา บทความต่างๆ และจากประเภทที่จัดไว้แล้ว เช่น International Classification of Nonprofit Organization (ICNPO) Typology of Foundations in Europe ของ European Foundation Centre เป็นต้น

ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องเวลา จึงไม่สามารถสัมภาษณ์และศึกษาการจัดประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ได้จดทะเบียนไว้กับส่วนราชการ เช่น กรมการปกครอง สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมประชาสงเคราะห์ กรมตำรวจ กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา การจัดประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดประเภทขององค์การสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์

ความหมาย

คำว่า องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ ในที่นี้ใช้ในความหมายรวมถึงองค์การไม่แสวงหากำไร (nonprofit/not-for-profit organization-NPO) องค์การพัฒนาเอกชน (nongovernment organization-NGO) third sector องค์การสังคมสงเคราะห์ของเอกชน และ philanthropic organizations เป็นต้น ได้มีผู้ให้ความหมายขององค์การประเภทนี้ไว้หลากหลาย เช่น

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2537 : 1-2) ได้ให้คำนิยามขององค์การเอกชนไม่แสวงหากำไร ในขณะที่การสำรวจองค์การประเภทนี้ใน พ.ศ. 2531 และพ.ศ. 2535 หมายถึง องค์การสังคมสงเคราะห์ของเอกชน มูลนิธิ สมาคม และองค์การซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์และสาธารณกุศล ได้แก่ สมาคม วาย เอ็ม ซี เอ สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง สโมสรไลออนส์ ยูวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย โดยให้ความหมายขององค์การสังคมสงเคราะห์ของเอกชนว่า หมายถึงนิติบุคคลซึ่งมิใช่หน่วยงานของราชการที่จัดตั้งขึ้นและดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์ และทำกิจกรรมเพื่อการสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

ครูหุຍ (2538) ให้ความหมายของ NGO ว่าหมายถึง หน่วยงานที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ แต่หมายถึงหน่วยงานที่เกิดจากบุคคลรวมกันเป็นกลุ่ม สมาคม มูลนิธิ เพื่อทำงานช่วยเหลือ สงเคราะห์ คิดค้น ทดลอง ผลักดันและดำเนินการให้เกิดสิ่งที่ดีงามขึ้นแก่ชีวิต แก่สังคม แก่สิ่งแวดล้อม แก่ประเทศชาติ และโลก

องค์การไม่แสวงหากำไร คือ องค์การทางธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่แสวงหากำไร แต่เป็นการจัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการแก่สาธารณะ (to serve the public) อย่างไรก็ตามมีหน่วยงานที่ตั้งขึ้นโดยไม่แสวงหากำไร แต่ไม่ได้ทำหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ (public service) แต่ให้บริการเพื่อสนองความต้องการขององค์การหรือกลุ่มของตน เช่น กลุ่มคลับ สหภาพแรงงาน เป็นต้น ในขณะที่องค์การไม่แสวงหากำไร จัดตั้งเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือทำกิจกรรมภารกิจที่เป็นสาธารณประโยชน์ (Wolf, 1990 : 5) องค์การไม่แสวงหากำไรนี้ไม่ใช่ขององค์การ ทำกำไรหรือขององค์การของรัฐ ซึ่งทำให้องค์การเอกชนนี้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีความยืดหยุ่น องค์ประกอบสำคัญขององค์การไม่แสวงหากำไร คือ การดำเนินการที่เป็นไปด้วยความสมัครใจ (voluntary action) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของอาสาสมัครเข้ามาทำงานเพื่อประโยชน์ของ

สาธารณะด้วยความสมัครใจ ในขณะที่งานของครอบครัว เป็นลักษณะการแสดงออก การร่วมมือร่วมใจกันทางสังคม และงานของรัฐเป็นไปในลักษณะที่ต้องทำตามระเบียบ (Smith, Baldwin, White, 1988 : 1-3) บางแห่งอาจให้ความหมายขององค์การสาธารณประโยชน์ รวมถึงองค์การที่จัดตั้งตามกฎหมาย ในรูปที่ดำเนินการกุศลหรือหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไร ที่ได้ตั้งขึ้นเพื่อบริการหรือสนองสาธารณประโยชน์ และได้รับการยกเว้นภาษี และต้องมีลักษณะหลัก ๆ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีภารกิจที่ให้บริการสาธารณะ
2. ต้องจัดตั้งขึ้นมาเป็นหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไรหรือเป็นหน่วยงานเพื่อการกุศล
3. โครงสร้างการบริหารต้องไม่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนบุคคล และการได้รับประโยชน์ทางทรัพย์สินส่วนบุคคล
4. ต้องได้รับการยกเว้นภาษี
5. ต้องมีสถานภาพพิเศษทางกฎหมายที่ได้รับการหักภาษีสำหรับเงินหรือสิ่งของที่ได้รับบริจาค (Wolf, 1990 : 6)

นอกจากลักษณะหลัก ๆ 5 ประการข้างต้นแล้ว Wolf (1990 : 6) เห็นว่า องค์การไม่แสวงหากำไร ไม่ควรรวมถึงหน่วยงาน/องค์การที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำกำไรแต่ไม่ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์นั้น หรือองค์การที่มีกลุ่มบุคคลจัดตั้งขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์ แต่ไม่ได้รับสถานภาพทางกฎหมาย หรือองค์การที่ยอมรับว่าเป็นองค์การไม่แสวงหากำไร ตามระเบียบของสรรพากร แต่ไม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสาธารณะเช่น สมาคมทางการค้า สหภาพแรงงาน เพราะกิจกรรมและจุดมุ่งหมาย เหล่านั้นเป็นไปเพื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ไม่ใช่เพื่อสาธารณประโยชน์แท้จริง

Kramer (1957 : 258) ได้อธิบายถึงลักษณะที่เกี่ยวกับองค์การสาธารณประโยชน์/องค์การอาสาสมัคร ซึ่งแบ่งได้ 3 ประการ คือ

1. องค์การอาสาสมัครเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ที่ดำเนินการโดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะกลุ่มบุคคล หรือปัญหาโดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งจัดให้มีบริการพิเศษเฉพาะเจาะจง และพิทักษ์ปกป้องกลุ่มเป้าหมายเหล่านั้น องค์การอาสาสมัครเหล่านี้จะรวมลักษณะของสมาคมอาสาสมัครกลุ่มผลประโยชน์เข้าด้วยกัน

2. องค์การอาสาสมัครที่มีลักษณะการควบคุมการจัดสรรทรัพยากรของตน ทั้งที่อาจจัดตั้งโดยรัฐ แต่ไม่จำเป็นต้องให้บริการเฉพาะอย่างแก่ประชาชนเฉพาะกลุ่ม ประชากรเป้าหมายไม่มีสิทธิตามกฎหมายที่จะเรียกร้องสิทธิในการขอรับบริการ องค์การนี้อาจเลือกให้บริการที่รัฐให้เงินอุดหนุน หรืออาจขอรับทุนจากที่อื่น ๆ หรืออาจจะดำเนินการภาระหน้าที่อย่างอื่นที่ไม่ใช่การให้บริการ เช่น การทำวิจัย การจัดทำเอกสารเผยแพร่

3. องค์การอาสาสมัครที่พึ่งพาหรือขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้นำของตน มากกว่าขึ้นอยู่กับลักษณะโครงสร้างขององค์การตามความสัมพันธ์กับรัฐ

ส่วนคำว่า **philanthropy** ซึ่งในความหมายเดิมแปลว่า love of mankind หรือความรักเพื่อนมนุษย์ ซึ่งอาจใช้คำว่า **สาธารณกุศล** หรือ**สาธารณประโยชน์**ในภาษาไทย มีความแตกต่างจากองค์การไม่แสวงหากำไร ในลักษณะที่องค์การไม่แสวงหากำไรเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณประโยชน์ ในขณะที่ philanthropy เน้นการให้ทั้งเวลา ทรัพย์สิน ทรัพยากรเพื่อสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ philanthropy เป็นรูปแบบหนึ่งของการได้มาซึ่งรายได้ และทรัพยากรขององค์การเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ (Jung, 1994 : 1-2)

ประเภท

ประเภทแบ่งตามสถานภาพความสัมพันธ์กับรัฐ

ในกลางคริสต์ทศวรรษ 1950 Samuel Mencher ได้จำแนกประเภทขององค์การ/หน่วยงานที่ทำหน้าที่ทางด้านบริการสังคมในอังกฤษออกเป็น 4 กลุ่ม ตามสถานภาพความสัมพันธ์กับรัฐ

1. องค์การอาสาสมัครที่ดำเนินงานบริการสังคมทั้งหมดแทนหน่วยงานซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมาย

2. องค์การอาสาสมัครที่จัดให้มีบริการสังคมในส่วนที่หน่วยงานซึ่งกำหนดไว้ตามกฎหมายไม่สามารถดำเนินการได้

3. องค์การอาสาสมัครที่ให้บริการสังคมเพิ่มเติมจากที่จัดให้โดยหน่วยงานซึ่งกำหนดไว้ตามกฎหมายทั้งนี้อาจเนื่องจากการต้องการความคล่องตัวหรือทางเศรษฐกิจ

4. องค์การอาสาสมัครที่ให้บริการสังคมเสริมจากที่จัดให้โดยหน่วยงานของรัฐ อาจในรูปของเงินสนับสนุนหรือบริการอื่นต่าง ๆ ที่รัฐไม่ได้จัดไว้ให้ (Mencher, 1957 : 308-318, cited in Kramer, 1981 : 233-234)

ประเภทแบ่งตามบทบาทขององค์กร

Kramer (1957 : 259-265) ได้แบ่งบทบาทขององค์กรอาสาสมัครออกเป็น 4 ประการตามภาระหน้าที่ ดังนี้

1. บทบาทตามความเชี่ยวชาญ (specialization) เนื่องจากองค์กรเหล่านี้เป็นองค์กรที่เสริมหรือเพิ่มเติมการดำเนินงานทางบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนได้กระทำอยู่ องค์กรนี้อาจเลือกให้บริการสังคมในเฉพาะด้านและเฉพาะกลุ่มบุคคล

2. บทบาทในการสนับสนุน (advocacy) ที่ดำเนินการบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ตลอดจนการสนับสนุนโครงการและการดำเนินการทางด้านบริการสังคมทั้งแก่ภาครัฐหรือเอกชน

3. บทบาทในการบริโภคนิยม (consumerism) ที่ดำเนินการในลักษณะช่วยเหลือส่งเสริมการบริการกลุ่มเป้าหมาย

4. บทบาทในการเป็นผู้จัดให้มีบริการ (service provider) หน่วยงานของรัฐที่ดำเนินการบริการสังคม อาจไม่สามารถดำเนินการครอบคลุมและทั่วถึง องค์กรอาสาสมัครเข้าช่วยในการดำเนินงานเหล่านี้

ในการวิเคราะห์ถึงบทบาทของผู้บริการสังคมใน 4 ประเทศ คือ เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และอิสราเอล Kramer (1957 : 234) จำแนกหมวดหมู่ของความสัมพันธ์ของบทบาทขององค์กรสังคมเป็น 3 ประการ คือ

1. องค์กรอาสาสมัครซึ่งมีฐานะเป็นผู้บริการสังคมหลัก เพราะไม่มีหน่วยงานของรัฐให้บริการสังคมเช่นนี้ หรือถ้ามีก็มีจำนวนน้อยมาก

2. องค์กรอาสาสมัครที่เสริมบริการสังคมของรัฐในลักษณะที่แตกต่างไปจากบริการที่รัฐจัดให้

3. องค์กรอาสาสมัครที่ให้บริการสังคมเพิ่มเติมจากที่หน่วยงานของรัฐให้หรือขยายงานของภาครัฐออกไป อาจเป็นบริการที่คล้ายคลึงกับบริการของรัฐ หรืออาจเป็นบริการแทนที่บริการที่รัฐจัดให้

ประเภทแบ่งตามภาระหน้าที่

Brenton (1985 : 111) ได้แบ่งประเภทองค์การสาธารณประโยชน์ออกตามภาระหน้าที่ 5 ประเภท คือ

1. องค์การที่จัดให้มีการบริการ (the service providing agencies) เป็นองค์การที่ให้บริการโดยตรงแก่ประชาชน โดยเจ้าหน้าที่จ้างมา หรือโดยอาสาสมัคร และเป็นองค์การที่อาจได้รับความสนับสนุน หรือไม่ได้รับความสนับสนุนจากรัฐ

2. องค์การที่ต่างช่วยเหลือร่วมกัน (mutual aid agencies) เป็นองค์การที่ช่วยตนเองและหาผลประโยชน์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ส่วนใหญ่มักขาดความเป็นวิชาชีพ และอาจถูกครอบงำโดยกลุ่มผลประโยชน์ที่เสนอให้ความสนับสนุนที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผลประโยชน์ รวมทั้งสนับสนุนในลักษณะของการให้คำแนะนำปรึกษาและการบริการ

3. องค์การกลุ่มผลประโยชน์ (pressure group agencies) เป็นกลุ่มที่นำข้อมูลต่าง ๆ มาเปิดเผยและอภิปรายถึงเหตุเฉพาะบางอย่าง หรือผลประโยชน์ของกลุ่ม และใช้ข้อมูลเหล่านี้ในที่สาธารณะโดยกระบวนการปฏิบัติการโดยตรง การรณรงค์ การวิ่งเต้น (lobbying) และการสนับสนุนเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงตามที่กลุ่มต้องการ

4. องค์การแหล่งทรัพยากร (resource agencies) เป็นองค์การที่ให้บริการแก่หน่วยงานอื่นในสาขาเฉพาะ หรือทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้น หรือเป็นแหล่งรับฝากทางความรู้ ความชำนาญ และข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานอื่น ๆ

5. องค์การประสานงาน (coordinating agencies) เป็นองค์การที่ทำหน้าที่ปกป้อง ให้แก่องค์การสาธารณประโยชน์ หรือเป็นองค์การของรัฐที่องค์การสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นสมาชิก และทำหน้าที่ประสานงานระหว่างองค์การเหล่านั้นในเรื่องของกิจกรรม การประชาสัมพันธ์หรือการเชื่อมโยงองค์การเหล่านั้นกับรัฐ

ประเภทแบ่งตามจุดมุ่งหมาย

แบบของ Amith, Baldwin and White

องค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรมีลักษณะหลากหลายและหลายรูปแบบ Smith, Baldwin และ White (1988 : 1.4-1.5) ได้จัดแบ่งองค์การเหล่านี้ออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ตามจุดมุ่งหมาย 2 แบบ คือ

1. จุดมุ่งหมายรวม (central purpose) เป็น typology ที่ใช้ในการแบ่งประเภทองค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรตามจุดมุ่งหมายรวมอย่างเดียว แม้ว่าองค์การเหล่านี้มี

จุดมุ่งหมายมากกว่าหนึ่งก็ตาม ซึ่งทำให้วิธีการนี้ จะได้เพียงข้อมูลหยาบ ๆ ที่เกี่ยวข้ององค์การนั้นเท่านั้น

2. จุดมุ่งหมายเบื้องต้น (primary purpose) เป็น typology ที่ใช้ในการแบ่งประเภทองค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรตามจุดมุ่งหมายเบื้องต้น - หรือรวมจุดมุ่งหมายพื้นฐานขององค์การนั้นทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นจุดมุ่งหมายเบื้องต้นหรือจุดมุ่งหมายสองก็ตาม ซึ่งเป็นวิธีการที่ลึกซึ้งและเที่ยงตรงกว่า typology แบบแบ่งตามจุดมุ่งหมายรวม เนื่องจากจุดมุ่งหมายและกิจกรรมขององค์การเอกชนไม่แสวงหากำไร สามารถมีได้หลายประการ จึงควรที่จะแบ่งประเภทองค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรเหล่านี้ออกไปตามจุดมุ่งหมายหลายประการ ซึ่งอาจมีผลให้แต่ละองค์การสามารถจัดให้อยู่ในหลายประเภทได้ตามที่เกี่ยวข้อง จัดให้อยู่ในประเภทเนก-ประสงค์ (multipurpose) ทั่วไป (general) หรืออื่น ๆ (other NPOs) นอกจากการแบ่งประเภทที่ใช้อยู่ไม่สามารถครอบคลุมถึงจุดประสงค์ขององค์การนั้น ๆ ได้

นอกจากการแบ่งตามจุดมุ่งหมายใหญ่ 2 ประการแล้ว Smith, Baldwin and White (1988 : 1.4-1.15) ได้จัดประเภทขององค์การเอกชนไม่แสวงหากำไร ตามจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรทางการปฏิบัติการและการบริการชุมชน (community service and action)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาชุมชนให้มีลักษณะชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ และสังคมที่ดีขึ้นและยั่งยืน มีโครงการที่มีลักษณะอเนกประสงค์ และพยายามปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนนั้น เช่น กลุ่มบริการสาธารณะและชุมชน กลุ่มปรับปรุงย่านที่อยู่อาศัย กลุ่มที่มีกิจกรรมให้ประชาชนมีส่วนร่วม กลุ่มดูแลพิทักษ์ชุมชน จากภัยพิบัติต่าง ๆ

- กลุ่มพัฒนาชุมชน
- กลุ่มปรับปรุงย่านที่อยู่อาศัยและบริเวณใกล้เคียง
- กลุ่มบริการโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม
- กลุ่มอภิปรายและวางแผนทั่วไปโดยประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง
- กลุ่มพิทักษ์ชุมชน

2. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรทางสุขภาพสงเคราะห์ (other-helping health NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายในการรักษาและเพิ่มพูนสุขภาพทางกายและทางสติปัญญาของประชาชน รวมทั้งการดูแลสุขภาพการเจ็บป่วย การป้องกันอุบัติเหตุ

และการให้การรักษาปัญหาสุขภาพต่าง ๆ และการดูแลหลังการรักษาและการพักผ่อน (ไม่รวมสวัสดิการสังคม (social welfare) เช่น โครงการการจัดให้มีหน่วยงานรับคนไข้เข้ารักษา) โครงการการจัดให้มีสถานที่ในชุมชน เช่น อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการดูแลผู้ป่วยในระหว่างการพักผ่อน หน่วยงานวิจัยและสนับสนุนรักษาทางด้านสุขภาพ กลุ่มดำเนินการดูแลรักษาสุขภาพหรือการพักผ่อน กลุ่มป้องกันการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุ

3. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรทางการศึกษาสงเคราะห์ (educational welfare NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาหรือเพื่อเพิ่มพูนการเรียนรู้และความรู้ของประชาชนโดยทั่วไป อาจรวมกระบวนการศึกษา และหรือการดำเนินการที่ช่วยให้การบริหาร/การจัดการกระบวนการเหล่านั้นให้ลุล่วงไป เช่น โครงการศึกษาในโรงเรียน โครงการการสอนเสริม โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ โครงการก่อนวัยเรียนและสถานที่เลี้ยงเด็ก โครงการโรงเรียนศาสนาวันอาทิตย์ สมาคมนักเรียนเก่า สมาคมครู-ผู้ปกครอง

4. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรที่เกี่ยวข้องกับการเติบโตส่วนบุคคล การพัฒนาตนเอง และการปรับปรุงตนเอง (personal-growth, self-development, self-improvement NPOs) หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายในเรื่องบุคลิกลักษณะ) การพัฒนาทักษะของสมาชิกรายบุคคล โดยวิธีการให้ช่วยตนเอง และการเรียนรู้จากประสบการณ์มากกว่าการเรียนในระบบโรงเรียน เช่น องค์การทางด้านพัฒนาตนเองของเยาวชน เช่น ลูกเสือ เนตรนารี การเข้าค่ายฝึก YMCA/YWCA องค์การทางการพัฒนาตนเองของผู้ใหญ่ เช่น Toastmasters, กลุ่มฝึกสมาธิ กลุ่มเสวนาต่าง ๆ

5. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรทางการเผยแพร่สื่อสารและสารสนเทศ (communication-and information-dissemination NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายในการส่งสารสนเทศไปสู่ประชาชนโดยทั่วไป โดยผ่านทางสื่อมวลชนเอกสารหรือการให้คำแนะนำปรึกษา เช่น กลุ่มประชาสัมพันธ์ การกระตุ้นการรับรู้ของประชาชน กลุ่มช่วยเหลือทางเทคนิคและวิชาการแก่สาธารณชน กลุ่มเชื่อมโยงสารสนเทศโดยการเชื่อมโยงให้ประชาชนรู้และเข้าถึงแหล่งวิชาการ และความช่วยเหลือต่าง ๆ เป็นต้น

6. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรทางวิชาการ (scientific, technical, engineering, and learned NPOs)

หมายถึง องค์กรที่มีจุดมุ่งหมายรวบรวม สะสม จัดโครงสร้าง ความรู้ที่มีอยู่ และเสนอความรู้ใหม่ออกมา หรือการคิดค้น ประดิษฐ์ โดยเฉพาะทางด้านการวิจัยและการพัฒนา เช่น สมาคมทางวิชาการ และวิชาชีพ สมาคมวิจัยและกลุ่มนักวิจัยที่ไม่แสวงหากำไร

7. องค์กรเอกชนไม่แสวงหากำไรที่ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์อื่น ๆ (other-helping social welfare NPOs)

หมายถึง องค์กรที่มีจุดมุ่งหมายทางด้านบริการสังคม ปัญหาทางการช่วยเหลือทางสังคม การสร้างสำนึกในสังคม โดยเป้าหมายหลักไม่ใช่เป็นชุมชนโดยรวม แต่บริการ สังคมสงเคราะห์ให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการพิเศษหรือปัญหาพิเศษ เช่น กลุ่มที่มีปัญหาดารงชีวิต งาน และการมีงานทำ อาหาร ที่พักอาศัย ฯลฯ กลุ่มที่มีปัญหาเร่งด่วน กลุ่มปัญหาทางครอบครัวและการสมรส

8. องค์กรเอกชนไม่แสวงหากำไรด้านการช่วยเหลือตนเองของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและชนกลุ่มน้อย (self-help disadvantaged and minority NPOs)

หมายถึง องค์กรที่มีจุดมุ่งหมายในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่พื้นฐานของสมาชิก ทั้งโดยการให้สมาชิกปรับปรุงตนเองและโดยการพยายามพัฒนาสังคมให้เข้าใจและปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสด้วยความเข้าใจ

9. องค์กรเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมทางการเมือง (political action NPOs)

หมายถึง องค์กรที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อโน้มน้าวกลุ่มนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ให้มีความคิดเห็น และความเข้าใจในระบบสังคม และสภาพสังคม ซึ่งกระทำโดยการ เผยแพร่ข้อมูล การประชุม การวิ่งเต้น การณรงค์ การเดินขบวน หรือวิธีการต่าง ๆ

10. องค์กรเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา (environmental and ecological welfare NPOs)

หมายถึง องค์กรที่มีจุดมุ่งหมายทางด้านสวัสดิการสิ่งแวดล้อม และนิเวศวิทยา รวมทั้งการอนุรักษ์ การบำรุงรักษา การซ่อมแซม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้ทำขึ้น เช่น กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและป่า กลุ่มแก้ไขมลภาวะ กลุ่มสนับสนุนการนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาปรับปรุงใช้ใหม่ กลุ่มใช้ที่ดิน

11. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมด้านผู้บริโภค (consumer welfare NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายในการพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค

12. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมด้านระหว่างประเทศ (international and transnational affairs NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายในการช่วยเหลือทางด้านต่าง ๆ แก่ประเทศอื่น ๆ หลายประเทศ หรืออาจมุ่งช่วยเหลือแก่ประเทศเดียวก็ได้

13. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมทางอาชีพ (occupation-related NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนา ปรับปรุง เพิ่มพูนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และสวัสดิการโดยรวมของสมาชิกที่ได้รับค่าจ้างหรืองานที่มีกำไรจากกิจกรรมที่มีรายได้ รวมถึง บุคคลที่ทำงานในภาครัฐ อาสาสมัครและธุรกิจ เช่น สมาคมทาง ธุรกิจการค้า สหภาพแรงงาน

14. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไร ที่มีกิจกรรมทางการบันเทิง (expressive-leisure NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายทางการบันเทิง จัดกิจกรรมเพื่อสมาชิกหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการความสนุกสนานและบันเทิง เช่น กลุ่มกีฬา ชมรม คลับ ของกีฬาเฉพาะอย่างหรือรวม กลุ่มงานอดิเรก และเกมต่าง ๆ เช่น กลุ่มสะสมดวงตราไปรษณียากร กลุ่มเล่นไพ่-บริดจ์ กลุ่มดนตรี ชมรม คลับทางดนตรี

15. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมทางศาสนา (religious and related NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจทางศาสนา เช่น กรรมการโบสถ์ วัด กลุ่มชมรม คลับทางศาสนา

16. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมทางการประพฤติมิชอบและอาชญากรรม (deviant and criminal NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่รุนแรง ที่ประพฤติมิชอบต่อร่างกายและทรัพย์สินของผู้อื่นและประกอบอาชญากรรม

17. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมทางการเงินและการจัดสรร
ทุน (fund-raising and fund allocation or distribution NPOs)

หมายถึง องค์การที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาทุนเพื่อกิจกรรมทางสาธารณ
ประโยชน์ หรือจัดสรรเงินทุนให้แก่บุคคล/กลุ่มบุคคล ซึ่งองค์การนี้อาจทำกิจกรรมทั้งสอง
ประเภทก็ได้ เช่น

18. องค์การเอกชนไม่แสวงหากำไรที่มีกิจกรรมอเนกประสงค์และอื่น ๆ
(multipurpose, general, and other NPOs)

หมายถึง องค์การที่ไม่สามารถจะจัดให้เข้าอยู่ในประเภทใดได้ โดยอาจมี
จุดมุ่งหมายหลายประการหรือมีจุดมุ่งหมายมากกว่า 3 ประการขึ้นไป

แบบของนายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ

นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ (2538 : 22) ได้วิเคราะห์องค์การเอกชนสา
ธารณประโยชน์ในประเทศไทย โดยจำแนกออกเป็น 5 ประเภท ตามจุดมุ่งหมายขององค์
การ ดังนี้

1. เอ็นจีโอพัฒนาสังคม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาสังคมและพัฒนาชุมชน
2. เอ็นจีโอพัฒนาปัญญา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาสติปัญญา และสร้าง
องค์ความรู้
3. เอ็นจีโอเคลื่อนไหว ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการทำงานลักษณะพิทักษ์คุ้มครอง
และเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ให้ประชาชน บางครั้งอาจมีการเคลื่อนไหวด้วยขบวนการมวลชน
4. เอ็นจีโอสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายช่วยบริการและสงเคราะห์
ประชาชน ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การช่วยเหลือรักษาพยาบาล ดูแลสุขภาพประชาชนในชุม
ชน และใน ท้องถิ่นชนบทห่างไกล และทุรกันดาร
5. เอ็นจีโออิงรัฐ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายช่วยเสริมงานบริการของราชการที่ไม่ใช่งาน
สังเคราะห์ หรืออิงราชการเพื่อผลประโยชน์ของราชการโดยตรง หรืออาจก่อตั้งโดยคนของ
ราชการที่อยู่ในอำนาจหรือเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสังคม
สังเคราะห์

แบบตามแบบสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ใน พ.ศ. 2531 และ พ.ศ.2535 สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ทำการสำรวจองค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินงาน ประเภทของบริการและการสงเคราะห์ต่าง ๆ รายรับและรายจ่าย ทุนในการดำเนินงาน และจำนวนผู้ปฏิบัติงานในองค์การเหล่านี้ ตามความต้องการของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการคำนวณบัญชีประชาชาติ และจัดทำตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติกำหนดจะจัดทำสำรวจจาก 5 ปี องค์การที่สำรวจรวมถึงองค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรทั่วประเทศที่จดทะเบียนไว้กับกรมประชาสงเคราะห์ กรมการศาสนา และกรมแรงงาน ทั้งนี้ต้องเป็นองค์การที่ยังคงดำเนินงานอยู่ในรอบปีที่ทำการสำรวจนั้น โดยจำแนกหน่วยงาน/ องค์การที่สำรวจออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. องค์การที่ดำเนินกิจการหลักเกี่ยวกับการบริการสังคมสงเคราะห์
2. สมาคมอาปนกิจสงเคราะห์
 - (1) กลุ่มลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
 - (2) กลุ่มอื่น ๆ
3. สมาคมการค้า
4. สมาคมนายจ้าง สหพันธ์นายจ้าง และสภาองค์การนายจ้าง
5. สหภาพแรงงาน สหพันธ์แรงงาน และสภาองค์การลูกจ้าง
6. สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2537 : 1-2)

ประเภทแบ่งตามกิจกรรม

โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม ได้จัดทำทำเนียบองค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทย 2529 (2529) โดยแบ่งออกตามประเภทของกิจกรรม 10 กิจกรรม และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2530) ได้จัดทำทำเนียบองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคอีสาน 2530 (2530) โดยแบ่งองค์การเหล่านี้ออกเป็น 8 ประเภท ซึ่งสามารถนำประเภทต่างๆ ข้างต้นมาจัดกลุ่มกิจกรรมได้ ดังนี้

1. กิจกรรมพัฒนาชุมชนในชนบท
2. กิจกรรมพัฒนาชุมชนในเมือง
3. กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน
4. กิจกรรมพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน
5. กิจกรรมด้านคุ้มครองผู้บริโภค

6. กิจกรรมด้านการศึกษา
7. กิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชน
8. กิจกรรมสนับสนุนทางด้านเทคนิค
9. กิจกรรมประสานงานและบริการองค์การพัฒนา
10. กิจกรรมด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
11. กิจกรรมช่วยเหลือผู้อพยพลี้ภัย

ประเภทแบ่งตามแบบของ ICNPO

The International Classification of Nonprofit Organizations (ICNPO) ได้จำแนกองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ออกเป็น 12 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ (Salamon and Anheier, 1994 : 118-121)

กลุ่ม 1 วัฒนธรรมและนันทนาการ (Culture and Recreation)

1	100	วัฒนธรรมและศิลปะ สื่อและการสื่อสาร ศิลปะ สถาปัตยกรรม การแสดง พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ องค์กรทางด้านวัฒนธรรมและ ศิลปะ ฯลฯ
1	200	นันทนาการ คลับและสโมสกรกีฬา สโมสรเพื่อการบันเทิงและการ พักผ่อนหย่อนใจ องค์กรทางด้านนันทนาการ
1	300	คลับทางการบริการ คลับและสโมสรที่ให้บริการต่าง ๆ

- #### **กลุ่ม 2 การศึกษาและวิจัย** (Education and Research)
2	100	ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
2	200	อุดมศึกษา (ระดับมหาวิทยาลัย)

- 2 300 การศึกษาอื่น ๆ
โรงเรียนอาชีววะ/เทคนิค การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษา-
ต่อเนื่อง องค์กรด้านการศึกษาอื่น ๆ
- 2 400 วิจัย
การวิจัยในสาขาต่าง ๆ และองค์กรด้านการวิจัย
- กลุ่ม 3 สุขภาพ
(Health)
- 3 100 โรงพยาบาลและการพักฟื้น
โรงพยาบาลและสถานพักฟื้น
- 3 200 สถานพยาบาล (Nursing Homes)
- 3 300 สุขภาพจิตและการป้องกัน
- 3 400 บริการด้านสุขภาพอื่น ๆ
- กลุ่ม 4 บริการสังคม
(Social Service)
- 4 100 บริการสังคม
สวัสดิการเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ
สถานรับเลี้ยงเด็ก บ้านคนชรา
- 4 200 กรณีฉุกเฉินและผู้ลี้ภัย
การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- 4 300 การช่วยเหลือหารายได้
- กลุ่ม 5 สิ่งแวดล้อม
(Environment)
- 5 100 สิ่งแวดล้อม
สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การป้องกันมลภาวะ
- 5 200 สัตว์
การดูแลปกป้องและสวัสดิการสัตว์ การอนุรักษ์สัตว์ป่า
องค์กร ฯลฯ

- กลุ่ม 6 การพัฒนาและที่อยู่อาศัย**
(Development and Housing)
- 6 100 การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และชุมชน
- 6 200 ที่อยู่อาศัย
- 6 300 การจ้างงานและการฝึกอบรม
-
- กลุ่ม 7 กฎหมายและการเมือง**
(Law, Advocacy and Politics)
- 7 100 องค์การเพื่อส่วนรวมและการเสนอแนะ
- 7 200 กฎหมายและบริการทางกฎหมาย
- 7 300 องค์การทางการเมือง
-
- กลุ่ม 8 การส่งเสริมสาธารณประโยชน์และการอาสาสมัคร**
(Philanthropic Intermediaries & Voluntary Promotion)
- 8 100 สื่อกลางทางสาธารณประโยชน์
 มูลนิธิที่ให้ทุน องค์การจัดหาทุน การสนับสนุนและ
 ส่งเสริมงานอาสาสมัคร
-
- กลุ่ม 9 กิจกรรมนานาชาติ**
(International Activities)
- 9 100 กิจกรรมนานาชาติ
-
- กลุ่ม 10 ศาสนา**
(Religion)
- 10 100 สถานที่และสมาคมทางศาสนา
 สถานที่และสมาคมทางศาสนา เช่น โปรเตสแตนต์
 คาทอลิก ยิว ฮินดู ซินโต อหรับ และอื่น ๆ ที่ไม่
 กล่าวถึง

กลุ่ม 11		สมาคมและสหภาพทางธุรกิจและวิชาชีพ (Business and Professional Associations, Unions)
11	100	สมาคมและสหภาพทางธุรกิจและวิชาชีพ
กลุ่ม 12		ที่ไม่ได้กล่าวถึงในกลุ่มใด (Not Elsewhere Classified)
12	100	ที่ไม่ได้กล่าวถึงในกลุ่มใด

ประเภทแบ่งตามแบบของ EFC

ศูนย์มูลนิธิแห่งยุโรป (European Foundation Centre-EFC) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของสหภาพยุโรป (The European Union-EU) จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานสารสนเทศเกี่ยวกับมูลนิธิที่ดำเนินงานอยู่ในยุโรป ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับมูลนิธิ ดังนี้ “มูลนิธิคือองค์การที่ไม่แสวงหากำไรซึ่งมีแหล่งรายได้จากกองทุนหรือเงินทุน มีคณะกรรมการดำเนินงานของตนเอง จัดสรร (กระจาย) ทรัพยากรการเงินของตนเพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษา วัฒนธรรม ศาสนา สังคม หรือจุดมุ่งหมายอื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยสนับสนุนสมาคม การกุศล สถาบันการศึกษา หรือบุคคล หรือดำเนินกิจกรรม/โครงการของตนเอง” (Typology of Foundations in Europe, 1995)

จากคำจำกัดความข้างต้น EFC ได้รวมกลุ่มมูลนิธิที่ดำเนินกิจการในยุโรป โดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของทรัพยากร การเงินของมูลนิธิ ผู้ควบคุมการตัดสินใจในมูลนิธิ และวิธีการในการจัดสรร/กระจายทรัพยากรการเงินของมูลนิธิเป็นเกณฑ์การจัดกลุ่มมูลนิธิในยุโรป ซึ่ง EFC ได้แบ่งมูลนิธิที่ดำเนินกิจการในยุโรป 18 แบบ ออกเป็น 4 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้

1. มูลนิธิอิสระ (Independent Foundations)

- 1.1 มูลนิธิอิสระควบคุมโดยครอบครัว (Independent family-controlled foundations)
- 1.2 มูลนิธิอิสระควบคุมโดยทรัสต์ (Independent trustee-controlled foundations)
- 1.3 มูลนิธิอิสระดำเนินงาน (Independent operating foundations)
- 1.4 มูลนิธิอิสระให้รางวัล (Independent prize-giving foundations)

- 1.5 มูลนิธิอิสระที่มีกำหนดเวลา (Independent limited-duration foundations)
- 1.6 มูลนิธิอิสระมุ่งทางศาสนา (Independent religion-oriented foundations)
- 1.7 มูลนิธิอิสระขององค์กร (Independent corporate foundations)
- 1.8 มูลนิธิอิสระให้ที่พักพิง (Independent sheltered foundations)
- 1.9 มูลนิธิอิสระควบคุมโดยเจ้าของทุน (Independent host-controlled foundations)
- 1.10 มูลนิธิอิสระที่มีรายได้จากการพนัน/ลอตเตอรี (Independent gambling- resourced foundations)
- 1.11 มูลนิธิอิสระที่มีจุดมุ่งหมายและแหล่งเงินทุนหลากหลาย (Independent multi-purpose, multiply-resources foundations)
- 1.12 กลุ่มมูลนิธิ (foundations consortia)

2. มูลนิธิขององค์กร (Corporate Foundations)

- 2.1 มูลนิธิขององค์กร (Corporate foundations) (ได้รับเงินอุดหนุนจากองค์กรธุรกิจ อาจเป็นรายปี)
- 2.2 มูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ขององค์กร (Foundations with corporate interests) (ได้รับเงินอุดหนุนจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ถือหุ้นใหญ่ในองค์กรธุรกิจ)

3. มูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับรัฐ (Governmentally-Linked Foundations)

- 3.1 มูลนิธิของรัฐ (Governmental foundations, including Intergovernmental foundations and Supranational Governmental foundations)
- 3.2 มูลนิธิการเมืองเยอรมัน (German political foundations)

4. มูลนิธิเพื่อการหาทุน (Fund-Raising Foundations)

- 4.1 มูลนิธิชุมชน (Community Foundations)
- 4.2 มูลนิธิเพื่อการหาทุน (Fund-raising foundation) (ดำเนินกิจกรรมหาทุน)

บทสรุป

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ดำเนินกิจกรรมอยู่ อาจแบ่งออกเป็นองค์การที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์โดยการจัดสรรทุนให้กับองค์การหรือหน่วยงานอื่นไปดำเนินกิจกรรมตามโครงการที่เสนอมา โดยองค์การที่ให้ทุนไม่ดำเนินกิจกรรมเอง (grant-making organizations) หรืออาจดำเนินกิจกรรมเองบ้างบางส่วน แต่ส่วนใหญ่สนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานอื่นดำเนินงาน อีกประเภทหนึ่ง คือ องค์การที่ดำเนินกิจกรรมจากสาธารณประโยชน์ โดยรับทุนอุดหนุนจากองค์การต่าง ๆ (grant-seeking organizations)

จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์พบว่า การแบ่งประเภทตามจุดมุ่งหมายของ Smith, Baldwin and White (1988) ของ ICNPO (1994) และการแบ่งประเภทมูลนิธิตามแบบของ EFC (1995) เป็นแบบที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ของ ICNPO ซึ่งค่อนข้างครอบคลุมทุกสาขาและประเด็นต่าง ๆ และมีระบบการจัดประเภทที่แยกให้เป็นตัวเลขไว้ ซึ่งในแต่ละกลุ่มหากมีสาขาหรือประเด็นใดเกิดขึ้นใหม่ ก็สามารถจะสอดแทรกได้ หรือตั้งเป็นกลุ่มย่อยขึ้นในกลุ่มใหญ่ ๆ ทั้ง 12 กลุ่มได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าในกลุ่ม 10 ซึ่งเป็นกลุ่มว่าด้วยศาสนา คำอธิบายขอบเขตให้ชื่อของศาสนาใหญ่ ๆ ในเอเชียเฉพาะ ศาสนายิว ศาสนาฮินดู และศาสนาซิกข์ เท่านั้น ไม่มีศาสนาหลัก ๆ ของเอเชีย เช่น พุทธศาสนา ลัทธิเต๋า และซงจื้อ ซึ่งแม้ว่าครอบคลุมอยู่ในองค์กรและสถาบันศาสนาที่ไม่รวมอยู่ที่ใด (religious organizations not elsewhere classified) อันเป็นขอบเขตรวมที่ระบุไว้ในตอนท้ายของแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตาม น่าที่จะใส่ชื่อศาสนาหลัก ๆ ของเอเชียโดยเฉพาะอย่างยิ่งของประเทศไทยไว้ด้วย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาในอนาคต

1. ควรศึกษาถึงการแบ่งประเภทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่จดทะเบียนและไม่ได้จดทะเบียนกับหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมการปกครอง สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น

2. ควรศึกษาการจัดประเภทของ Smith, Baldwin and White ของ ICNPO และ EFC ในเชิงลึกและเชิงประยุกต์ และทดลองนำองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยมาจัดแบ่งประเภทตามนั้น

$\log_{10} \text{ to } 97^{\circ}\text{C}$ 0.1

1. *Chrysomelidae* (Colorado potato beetle)
 2. *Curculionidae* (Colorado potato beetle)
 3. *Curculionidae* (Colorado potato beetle)
 4. *Curculionidae* (Colorado potato beetle)
 5. *Curculionidae* (Colorado potato beetle)

1. *Pharmaceuticals* (1998) 10: 101-102.

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

บรรณานุกรม

ครูหยุย. 2538. “งบ NGO พัฒนาเด็กจากไหน” มติชน 2 ธ.ค. น. 22.

ทำเนียบองค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทย 2529. 2529. กรุงเทพฯ : งานข้อมูล
และ เผยแพร่ ฝ่ายบริการงานพัฒนา โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2533. รายงานการสำรวจองค์การเอกชนไม่แสวงหากำไร
พ.ศ. 2531. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2537. รายงานการสำรวจองค์การเอกชนไม่แสวงหากำไร
พ.ศ. 2535. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.

อำพล จินดาวัฒนะ. 2538. “รัฐบาลที่มีวุฒิภาวะต้องอุ้มชูเอ็นจีโอ.” มติชน. 9 ธันวาคม.
น.22.

**Enhancement of Cooperation between Governments and Non-governmental
Organizations for Human Resources Development.** 1991. New York, N.Y.
: United Nations.

Kramer, Ralph M. 1981. **Voluntary Agencies in the Welfare State.** Berkeley, Calif :
University of California Press.

Mencher, Samuel. 1957. “**The Relationship of Voluntary and Statutory Welfare
Services In England.**” D.S.W. dissertation, New York School of Social
Work, Columbia University. Cited in Ralph M. Kramer, 1981. **Voluntary
Agencies In the Welfare State.** Berkeley, Calif. : University of California
Press.

Murphy, Thomas B. 1993. “The Wisdom of Philanthropy.” In Paul G. Schervish et
al. **Taking Giving Seriously.** Edited by Patricia Dean. Indianapolis :
Indiana University Center for Philanthropy.

The Nonprofit Organization Handbook. 1988. Edited by Tracy Daniel Connors. 2nd ed. New York : McGraw-Hill Book Company.

Salamon, Lester M. and Anheier, Helmut K. 1994. **The Emerging Sector : the Non-profit Sector In Comparative Perspective-An Overview.** Baltimore : the Johns Hopkins University. Institute for Policy Studies.

Smith, David Horton, Baldwin, Burt R., and White, Eugene D. 1988. "The Nonprofit Sector." In **The Nonprofit Organization Handbook.** pp.1.3-1.15. Edited by Tracy Daniel Connors. New York : McGraw-Hill Book Company.

"Typology of Foundations in Europe 1995/1996 Version. As of October 1995, incorporating EFC Members Comments." 1995. Brussels, Belgium : European Foundation Centre.

Wolf, Thomas. 1990 **Managing a Nonprofit Organization.** New York : Simon & Schuster.

**บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์
ในการพัฒนาชนบท**

บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ ในการพัฒนาชนบท

บทคัดย่อ

ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร

จากสภาพของการพัฒนาชนบทไทยในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และส่งผลกระทบให้ยิ่งพัฒนาไปเท่าไร ชาวชนบทยิ่งประสบกับปัญหาและยากจนลงทุกที ทำให้รัฐบาลเริ่มมีการปรับปรุงแนวทางการพัฒนา โดยเน้นบทบาทของหน่วยงานเอกชนและองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น นับตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีจุดเน้นที่บทบาทขององค์การเอกชนฯ ในการพัฒนาชนบท ที่แบ่งประเภทของบทบาทตามรูปแบบการดำเนินกิจกรรมออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ องค์การเอกชนฯ ที่เน้นบทบาทในการให้บริการและสงเคราะห์ เช่น มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน องค์การเอกชนฯ ที่เน้นการให้การศึกษา ฝึกอบรมและสร้างจิตสำนึก เช่น องค์การแคร์นานาชาติ และคณะกรรมการเครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาสตรีอีสาน องค์การเอกชนฯ ที่เน้นส่งเสริมการจัดองค์กรหรือการรวมกลุ่มของประชาชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาว และกลุ่มสังกรณ์เชิงดอย องค์การเอกชนฯ ที่เน้นบทบาทด้านการศึกษา วิจัยและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน เช่น มูลนิธิภูมิปัญญา สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม สภาคหาลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และองค์การเอกชนฯ ที่เน้นบทบาทในการริเริ่มทดลอง และเสนอแนะแนวทางพัฒนาใหม่ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานขององค์การ หรือหน่วยงานอื่นๆ เช่น การดำเนินงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตอำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร และโครงการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานขององค์การแซร์

บทบาทขององค์การเอกชน สาธารณประโยชน์ ในการพัฒนาชนบท

โดย ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร

1. บทนำ

ในการพัฒนาประเทศของไทยเท่าที่ผ่านมา ผู้ที่มีบทบาทสำคัญจะได้แก่หน่วยงานภาครัฐที่เป็นผู้นำนโยบายการพัฒนาไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นช่วงก่อนที่จะมีการริเริ่มการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกใน พ.ศ.2504 หรือแม้แต่การดำเนินการตามแผนฉบับถัดๆ มาจนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ในช่วงท้าย ของแผนพัฒนาฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ก็ตาม

การพัฒนาในรูปแบบที่รัฐเป็นฝ่ายผูกขาดการดำเนินงานนี้ได้สร้างกระแสของความขัดแย้งอันเนื่องจากการเพิ่มทวีของความคาดหวังจากประชาชน (Rising Expectations) ที่ต้องการให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาของตนโดยตรงบ้างและรวดเร็วขึ้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ประกอบด้วย

- (1) ปัญหาความยากจน และความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม
- (2) ปัญหาสาธารณสุขมูลฐานและโภชนาการ
- (3) ปัญหาของการไม่รู้หนังสือ
- (4) ปัญหาของการว่างงานและการว่างงานแอบแฝง
- (5) ปัญหาการกระจายความเจริญไปสู่ชนบทเพื่อให้มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพอย่างเพียงพอ
- (6) ปัญหาการอพยพจากชนบทสู่เมือง
- (7) ปัญหาของสภาพธรรมชาติที่ถูกทำลาย
- (8) ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ฯลฯ

และจากผลการพัฒนาของรัฐบาลที่ผ่านมาจะพบว่ารัฐบาลภายใต้การดำเนินงานตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและเครือข่ายการดำเนินงานตามระบบการวางแผนพัฒนา ชนบทแนวใหม่ (กชช.) ยังไม่สามารถทำงานสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มที่ รัฐบาลโดยเฉพาะในช่วง ของการเตรียมร่างแผนพัฒนาฉบับที่ 5 เป็นต้นมาจึงได้หันมาให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของ องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์โดยได้เชิญกลุ่มองค์กรเอกชนฯ จาก 14 หน่วยงาน มาร่วม ปรีกษารื้อถึงปัญหาและแนวทางความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนา ประเทศ

จากผลของความร่วมมือที่เกิดขึ้นและการที่รัฐบาลเริ่มมองเห็นความสำคัญขององค์การ เอกชนฯ เพิ่มมากขึ้น ได้ส่งผลให้มีการยอมรับในบทบาทขององค์การเอกชนฯ อย่างเป็นทางการใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยระบุไว้อย่างชัดเจน ถึง ความสำคัญของการผนึกกำลังร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐองค์การเอกชนฯและประชาชนใน การแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาอุตสาหกรรม การส่งเสริมความ สามารถด้านการเพิ่มผลผลิต รายได้ และการมีงานทำ โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับ ท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2529) นอกจากนี้แล้ว ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2535-2539) ก็ยังเน้นย้ำถึงความ สำคัญของบทบาทขององค์การเอกชนฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในด้านและ ประเด็นต่างๆ เช่น ในการลงทุนด้านการศึกษา และสาธารณสุข การอบรมเกี่ยวกับการพัฒนา อาชีพของราษฎร กิจกรรมสังคมสงเคราะห์สำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นในสังคม เป็นต้น และที่สำคัญคือ รัฐบาลได้กำหนดนโยบายที่จะให้ความสนับสนุนด้านการ เงินแก่องค์การเอกชนฯที่ดำเนินกิจกรรมที่มีคุณค่าทางสังคมเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย (สำนักงานคณะ กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534)

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์หรือองค์การพัฒนาเอกชน (Non Government Organization) ตามความหมายที่รวบรวมโดยคณะกรรมการติดตามผลการสัมมนาองค์การพัฒนา เอกชน (2528 : 54 - 56) ได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติได้ให้ความหมายไว้ว่า องค์การพัฒนาเอกชน หมายถึง “ องค์กรหรือหน่วยงานที่ จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียน ตามกฎหมาย ”

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้ความหมายไว้ว่า “องค์การพัฒนาเอกชน เป็นองค์การการกุศลที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลในรูปมูลนิธิหรือสมาคม โดยไม่รวมถึงมูลนิธิที่ก่อตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติสมาคมการค้า พระราชบัญญัติมาปนภาษีสังเคราะห์ พระราชบัญญัติแรงงาน สัมพันธ์ และ พระราชบัญญัติกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์ ”

กรมประชาสงเคราะห์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ องค์การพัฒนาเอกชน เป็นหน่วยงานที่ เอกชนหรือประชาชนร่วมกันก่อตั้งขึ้นและจัดดำเนินการเองโดยใช้จ่ายเงินของเอกชนเพื่อช่วยเหลือให้เพื่อนมนุษย์สามารถดำรงชีวิตและทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกสังคมได้ โดยมุ่งให้ผู้รับการช่วยเหลือพยายามช่วยตนเอง และพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และองค์การดังกล่าวนี้เป็นหน่วยงานที่ไม่ค้ากำไร ”

โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ องค์การพัฒนาเอกชน เป็น องค์การเอกชนที่ดำเนินการโดยอิสระ และอยู่ในความรับผิดชอบของกรรมการชุดหนึ่ง แต่ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์และแนวการทำงานที่เน้นบทบาทของประชาชนในการ พัฒนาสังคมไทย โดยดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชน พัฒนากลุ่มเป้าหมายเฉพาะหรือการพัฒนา สังคมส่วนรวม หรือดำเนินกิจกรรมด้านบริการองค์การพัฒนารูปแบบต่างๆ ทั้งนี้จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และไม่แสวงหากำไร ”

นอกจากนี้แล้ว อภิชาติ พันธเสน (2539 : 222) ยังได้กล่าวถึงองค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์ ว่าเป็นการรวมตัวกันเองของผู้มองเห็นปัญหาของประเทศและพยายามที่จะดำเนินการแก้ปัญหา โดยการเข้าไปดำเนินการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งอาจจะใช้ทุนส่วนหนึ่งจากผู้ที่มีจิตศรัทธาภายใน ประเทศอีกจำนวนหนึ่งจากต่างประเทศในลักษณะที่เป็นองค์กรของเอกชนหรือมูลนิธิซึ่งมักจะมาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว และอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นองค์กรหรือมูลนิธิของต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาโดยตรง

จากความหมายขององค์การเอกชนฯ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เราจะสามารถสรุปเป็น ลักษณะของหน่วยงานประเภทนี้คร่าวๆ ดังนี้ (สนธยา พลศรี , 2537 : 163 - 164 และ William, 1980 : 20 - 21)

1) เนื่องจากการก่อตัวขององค์การเหล่านี้เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของบุคคลหรือ องค์การนอกหน่วยราชการเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการดำเนินงานจะเน้น การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยเฉพาะในส่วนของการตัดสินใจ และการนำนโยบายไปปฏิบัติ

2) เป็นองค์การที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือไม่จดทะเบียนก็ได้ และในกรณีที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล จะต้องมีการจัดองค์กรเป็นคณะบุคคลขึ้นมาดูแลรับผิดชอบในการดำเนิน

กิจการอย่างมีระเบียบแบบแผนตามสมควร

3) หน่วยงานเหล่านี้ จะมีความเป็นอิสระจากองค์การภาครัฐ ในการกำหนดเป้าหมาย การทำงานมีระบบการบริหารงานบุคคลของตนเอง และมีอิสระจากองค์การภาครัฐ และองค์การอื่นๆ ในการดำเนินงาน

4) เป็นองค์การที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานพัฒนาสังคม อาทิเช่น ด้านการสวัสดิการสังคม สาธารณสุข การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ

5) เป็นองค์การที่มีเป้าหมายเพื่อไม่แสวงหาผลกำไร

6) แหล่งทุนขององค์การเหล่านี้ จะมาจากการบริจาค จากกลุ่มผู้สนับสนุน ทั้งในและต่างประเทศ

7) คณะกรรมการบริหารขององค์การเหล่านี้ส่วนใหญ่จะทำงานโดยไม่รับผลตอบแทน เป็นตัวเงิน แต่จะมีการจ้างบุคลากรจำนวนหนึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจการของหน่วยงาน

โดยที่ลักษณะงานขององค์การเอกชน ในประเทศไทยมีความหลากหลายอย่างมากนับ ตั้งแต่การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน การให้การศึกษาแก่กลุ่มคนผู้ด้อยโอกาส การช่วยเหลือเด็กจรจัด การส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร การแนะนำเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อชุมชน การพัฒนาสุขภาพและระบบโภชนาการ การให้ความรู้แก่เกษตรกรในด้านการตลาด การพัฒนาศักยภาพขององค์กรประชาชน การจัดหาเงินทุนเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ แก่ราษฎร การพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนแออัด การสนับสนุนอาหารและเสื้อผ้าแก่เด็กนักเรียนในชนบท เป็นต้น ดังนั้น การที่จะจัดกลุ่มประเภทขององค์การเอกชน จึงเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากที่จะกำหนดว่าหน่วยงานใด จัดอยู่ในกลุ่มองค์กรเอกชนประเภทใดและที่สำคัญคือบางหน่วยงานมีการดำเนินกิจกรรมในหลายๆ ด้านพร้อมกันไป ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น ผู้ศึกษาจึงจะขออาศัยแนวทางการแบ่งประเภทที่เสนอโดย จอน อึ้งภากรณ์ (2534 : 46-47) และเน้นการแบ่งประเภทขององค์การเอกชน เป็น 2 กลุ่มคือ องค์กรเอกชน ที่เน้นกลุ่มเป้าหมายและปัญหาเฉพาะด้านเช่น องค์กรเอกชนที่เน้นปัญหาด้านเด็กและสตรี หรือที่เน้นปัญหาด้านสาธารณสุข หรือสิทธิมนุษยชน เป็นต้น และ องค์กรเอกชนที่เน้นพื้นที่เป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นองค์กรเอกชน ที่มุ่งดำเนินการในชนบทหรือในชุมชนเขตเมือง แต่ทั้งนี้การแบ่งแยกประเภทขององค์กรเอกชน เหล่านี้ก็ยังคงยืนอยู่บนฐานคติที่ยอมรับกันทั่วไปว่า องค์กรจำนวนมากที่จะมีลักษณะงานหลายอย่างในตัวเองและในขณะเดียวกัน ก็อาจมีองค์กรจำนวนมากที่จะดำเนินกิจกรรมของตนทั้งในเขตพื้นที่ชนบทและเมืองพร้อมๆ กันไป

สำหรับการนำเสนอผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะมีจุดเน้นที่บทบาทขององค์กรเอกชน ในการพัฒนาชนบท ซึ่งการพัฒนาชนบทในที่นี้จะมีความหมายครอบคลุมถึงลักษณะ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่ตั้งใจกระทำให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ทั้งนี้โดยการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญ คือ การปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตโดยทั่วไปของชาวชนบท เช่น การกินดี อยู่ดีขึ้น การส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุงดัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ในการมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองกับชุมชนภายนอกสังคมชนบท และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวชนบทเป็นสำคัญ (เมธี ครองแก้ว, 2524 อ้างถึงใน อภิชัย พันธเสน, 2539 : 139 - 140)

2.

บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ ในการพัฒนาชนบท

จากที่ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะการระดมสรรพกำลังของทุกฝ่ายมาใช้ในการพัฒนา ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งแปลกที่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย ได้พัฒนาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในส่วนต่อไปนี้ผู้ศึกษาจะได้ กล่าวถึงพัฒนาการของบทบาทขององค์การเอกชนฯ ในการพัฒนาชนบท และบทบาทที่สำคัญในด้านต่างๆ ขององค์การเหล่านี้ ในสังคมไทย

2.1 พัฒนาการของบทบาทขององค์การเอกชนฯ ในการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทไทยได้รับความสนใจเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (อภิชาติ พันธเสน, 2539 : 170) หลังจากที่มีการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินใน พ.ศ. 2435 ซึ่งทำให้ทางราชการเริ่มสนใจเขตชนบทมากขึ้นและใน พ.ศ. 2485 กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแผนบูรณะชนบทขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ

ก) สร้างสรรค์ ชีวิตจิตใจของประชาชนในชนบทให้เหมาะสมที่จะเป็นพลเมืองดี และ

ข) ส่งเสริมให้ประชาชนมีการครองชีพที่ดีขึ้น (สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์, 2512 อ้างถึงใน อภิชาติ พันธเสน, 2539 : 170)

โดยต่อมาแผนบูรณะชนบทฉบับนี้ได้ถูกยกเลิกไป เนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 จนกระทั่ง พ.ศ. 2494 รัฐบาลในขณะนั้นได้นำแผนบูรณะชนบทกลับมาใช้โดยปรับปรุงวิธีการบริหารงานใหม่ จากที่เคยให้ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยเป็นผู้ดำเนินการ มาเป็นการแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย ปลัดอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการอีก 3 คน ซึ่งเลือกจากประชาชน แต่ปรากฏว่าแผนดังกล่าวมิได้มีการนำไปปฏิบัติเนื่องจากไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2523 อ้างถึงใน อภิชาติ พันธเสน, 2539 : 171)

บทบาทของภาครัฐบาลในการพัฒนามีความเด่นชัดขึ้นเป็นลำดับนับตั้งแต่กรมประชาสงเคราะห์ได้เสนอร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นต่อคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2499 พร้อมกับการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นและจัดตั้งสำนักงานพัฒนาการท้องถิ่นขึ้นที่สโมสรศาลากลางจังหวัดธนบุรี จนถึง พ.ศ. 2503 กระทรวงมหาดไทยได้ปรับปรุงโครงการพัฒนาท้องถิ่นให้รวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยยกฐานะเป็นส่วนการพัฒนา

ท้องถิ่นแห่งชาติ และยกฐานะอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2505 เป็นกรมพัฒนาชุมชน โดยแยกออกจาก กรมมหาดไทย ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นกรมการปกครองในปีเดียวกัน (อภิชัย พันธเสน, 2539 : 171-172)

นับจากจุดเริ่มต้นของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ในพ.ศ. 2504 เป็นต้นมาทิศทางการพัฒนาชนบทของไทยมีความชัดเจนยิ่งขึ้นมาเป็นลำดับ และในขณะเดียวกัน ก็ได้มีการก่อตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทในกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น การจัดตั้งสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.) ในพ.ศ. 2506 และกองอำนวยการรักษา ความปลอดภัย เพื่อป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) ในพ.ศ. 2505 เป็นต้น ซึ่งผลพวงของการ พัฒนาที่เกิดขึ้นนี้ได้ส่งผลให้ประชาชนชาวชนบทได้รับการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นทั้งในด้าน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่โดยรวม

แต่อย่างไรก็ตามในขณะที่บทบาทการพัฒนาชนบทของหน่วยงานภาครัฐได้พัฒนาเพิ่ม มากขึ้นมาเป็นลำดับ ทางด้านเอกชนก็ได้มีการริเริ่มจัดตั้งองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ เพื่อ พัฒนาชนบทขึ้นเช่นกัน แต่เป็นไปในลักษณะซ้ำกว่าหน่วยงานภาครัฐ โดยตัวอย่างของหน่วยงาน เหล่านี้ได้แก่ มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2486 สมาคม ผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ พ.ศ. 2501 สมาคมการศึกษาแห่ง ประเทศไทย พ.ศ. 2508 มูลนิธิพัฒนาชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2510 สมาคมวายเอ็มซีเอ เชียงใหม่ พ.ศ. 2513 สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย ซึ่งต่อมา เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมพัฒนาประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2512 มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2513 ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมทลอุดรธานี พ.ศ. 2515 และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน พ.ศ. 2517 เป็นต้น (อภิชัย พันธเสน, 2539 : 172-173) นอกจากนี้แล้วยังมีหน่วยงานเอกชน มหาวิทยาลัย พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และนักพัฒนาอิสระ อีกจำนวนหนึ่งที่มิบทบาทในการพัฒนาชนบททั้ง ในลักษณะเอกเทศและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะนับตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ของไทยได้มีการขยายบทบาทและขยายตัวเข้าสู่การพัฒนาชนบท โดยเฉพาะในภาคอีสาน ซึ่งเป็นภูมิภาคที่ประชากรส่วนใหญ่ยากจน มีผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ สภาพดินฟ้าอากาศ ฝนและระบบนิเวศน์โดยรวมค่อนข้างแห้งแล้งมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสาเหตุ ของการขยายตัวดังกล่าวเป็นผลจากสภาวะการเมืองที่เปิดกว้างขึ้น เนื่องจากการใช้นโยบายการ เมืองนำการทหาร ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และแผนพัฒนาชนบทยากจนของ รัฐบาลได้เื้อออำนาจให้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศเข้ามามีบทบาทสนับสนุนให้เกิดการขยาย ตัวขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่เข้าไปดำเนินโครงการในเขตชนบท โดยเฉพาะ หมู่บ้าน ยากจนทั่วภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง พร้อมไปกับการกระจายตัวของโครงการพัฒนาจาก

องค์การแม่ในกรุงเทพฯ ออกสู่ชนบทในด้านการศึกษา งานเด็ก และงานด้านการเกษตร (เอนก นาคะบุตร, 2533 : 2-3)

จากตัวเลขสถิติองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่สำรวจโดยโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคมเมื่อ พ.ศ. 2529 พบว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่มุ่งเน้นกิจกรรมการพัฒนาในประเทศไทยมีจำนวนทั้งสิ้น 142 องค์การ และนอกจากนี้แล้วการดำเนินงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์จากการสำรวจของโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคมในครั้งนี้อย่างพบว่าในบรรดากิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาชนบททั้งหมดมีการกระจายกิจกรรมไปดำเนินการในภาคอีสานมากที่สุด (ประมาณร้อยละ 40) ส่วนภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกมีการดำเนินกิจกรรมรองลงมาตามลำดับ (คิดเป็นร้อยละ 21.5, 20.9, 9.2, และ 8.9) (โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม, 2529)

นอกจากการสำรวจข้อมูลของโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคมแล้ว ต่อมาได้มีการสำรวจในลักษณะคล้ายคลึงกันโดยสถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อ พ.ศ. 2533 พบว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์มีจำนวน 373 องค์การ ในจำนวนนี้มีกลุ่มเป้าหมายอยู่ในชนบทจำนวน 113 องค์การ โดยแยกออกเป็นชาวเขา ชนกลุ่มน้อย และชาวบ้านแถบชายแดน 17 องค์การ และชาวชนบท 96 องค์การ (สถาบันวิจัยสังคม 2533 : 651 - 659)

จากสถิติข้อมูลทีกล่าวกวามาทั้งหมดนี้ย่อมเป็นภาพยืนยันถึงการพัฒนาของบทบาทองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในการพัฒนาชนบทที่มีความเด่นชัดมากขึ้นในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าข้อมูลสถิติอาจแตกต่างกันบ้างโดยเฉพาะยังไม่ครอบคลุม กลุ่มบุคคลหรือเอกชนอีกจำนวนมากที่ดำเนินการในลักษณะเอกเทศและไม่ปรากฏอยู่ในผลการสำรวจดังกล่าว

2.2. บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์

ในการดำเนินงานพัฒนาชนบท

ในการกล่าวถึงบทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ปฏิบัติอยู่ในประเทศไทยนั้น เราจะพบว่ามีความหลากหลายแตกต่างกันไปอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากแนวทางการจำแนกประเภทขององค์การเอกชนฯ ที่โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (2529 : 1) ได้จำแนกเอาไว้เป็น 10 ประเภท ดังนี้

- 1) ประเภทกิจกรรมพัฒนาชุมชนในชนบท เช่น มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพช.)
- 2) ประเภทกิจกรรมพัฒนาชุมชนในเมือง เช่น มูลนิธิดวงประทีป
- 3) ประเภทกิจกรรมพัฒนาทางด้านเด็กและเยาวชน เช่น มูลนิธิเด็ก
- 4) ประเภทกิจกรรมพัฒนาด้านสาธารณสุขมูลฐาน เช่น
กลุ่มสาธารณสุขเพื่อชุมชนโฮลท์
- 5) ประเภทกิจกรรมทางการศึกษา เช่น มูลนิธิโกมลคีมทอง
- 6) ประเภทกิจกรรมด้านคุ้มครองผู้บริโภค เช่น กลุ่มพลังผู้บริโภคแห่งประเทศไทย
- 7) ประเภทกิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชน เช่น สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)
- 8) ประเภทกิจกรรมสนับสนุนทางด้านเทคนิค เช่น สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
- 9) ประเภทกิจกรรมประสานงานและบริการองค์การอื่น เช่น
โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม
- 10) ประเภทกิจกรรมด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น สมาคมร่วมกันสร้าง

ซึ่งการแบ่งประเภทขององค์การเอกชนฯ ตามแนวทางนี้ ถือเป็นการกล่าวถึงบทบาทขององค์การเอกชนฯ ในแนวทาง ที่เน้นประเภทของกิจกรรมที่แต่ละองค์การปฏิบัติอยู่โดยละเอียด แต่ในทางตรงข้ามก็มีผู้กล่าวถึงบทบาทขององค์การเอกชนฯ โดยเน้นกระบวนการที่ประชาชนจะได้รับ เช่น ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ (2534 : 23 - 24) ที่ได้พูดถึงบทบาทขององค์การเอกชนฯ ไว้ 3 ประการคือ บทบาทในการจัดการศึกษานอกระบบทุกรูปแบบเพื่อเกิดกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชน บทบาทที่เน้นให้เกิดการระดมพลังและการมีส่วนร่วมของประชาชน และบทบาทในการสร้างจิตสำนึก และแนวคิดในการพัฒนาที่ถูกต้องแก่ประชาชน ซึ่งศรีสว่างฯ ยังได้เน้นย้ำว่า การทำงานขององค์การเอกชนฯ ใน 3 เรื่องใหญ่ๆ นี้จะเป็นกระบวนการที่ยาวนานและต้องทำให้สอดคล้องสัมพันธ์กันเสมอในการทำงานร่วมกับประชาชน นอกจากนี้แล้ว เดช พุ่มคชา (1995 : 90-91) ก็ได้แบ่งบทบาทหลัก ๆ ขององค์การเอกชนฯ ออกเป็น 4 ประการ ประกอบด้วย

- การส่งเสริมองค์การชุมชนให้เข้มแข็ง
- การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
- การสนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม และ
- การประสานการดำเนินงานเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพขององค์การเอกชนฯ ให้มีความพร้อมมากยิ่งขึ้น

สำหรับบทบาทขององค์การเอกชนฯ ในการพัฒนาชนบทนั้น ได้มีนักวิชาการได้พยายามจำแนกประเภทของบทบาทคล้ายคลึงกับบทบาทโดยรวมขององค์การเอกชนฯ อาทิเช่น อภิชัย

พันธเสน (2539 : 227-241) ที่จำแนกประเภทองค์การเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทตาม ลักษณะงานหรือกิจกรรมออกเป็น 8 ประเภท คือ

- 1) ประเภทกิจกรรมพัฒนาชุมชนในชนบท รวมทั้งองค์กรที่ประยุกต์ศาสนา ในการพัฒนาชนบท
- 2) ประเภทกิจกรรมพัฒนาทางด้านเด็กและเยาวชน
- 3) ประเภทกิจกรรมพัฒนาด้านการสาธารณสุขมูลฐาน
- 4) ประเภทกิจกรรมพัฒนาทางการศึกษา
- 5) ประเภทกิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชน
- 6) ประเภทกิจกรรมด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
- 7) ประเภทกิจกรรมสนับสนุนทางเทคโนโลยี
- 8) ประเภทกิจกรรมส่งเสริมและประสานงานพัฒนา

โดยที่การแบ่งประเภทโดยอาศัยกิจกรรมที่องค์การเอกชน ดำเนินการตามแนวทางของ อภิชัย พันธเสน ที่กล่าวมานี้ อาจก่อให้เกิดความสับสนในการนำเสนอเนื่องจากองค์การเอกชนส่วน ใหญ่ในปัจจุบันจะมีกิจกรรมที่ครอบคลุมหลายด้านในขณะเดียวกัน โดยจะมีการเน้นหนักกิจกรรม บางด้านเหนือกว่ากิจกรรมอื่นๆ หรือในบางองค์การจะเน้นหนักแต่ละกิจกรรมใกล้เคียงกัน ดังนั้น ถ้าหากอาศัยการจัดประเภทบทบาทขององค์การเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทตาม ประเภทกิจกรรมจะทำให้เกิดความซ้ำซ้อนขององค์การในกิจกรรมประเภทต่าง ๆ และในขณะ เดียวกันจะทำให้ภาพของการนำเสนอบิดเบือนจากสภาพความเป็นจริง

สำหรับกรอบการนำเสนอเกี่ยวกับบทบาทขององค์การเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาชนบทในการศึกษาคครั้งนี้ จะอาศัยแนวการแบ่งบทบาทขององค์การเอกชน ที่กำหนดโดย คณะกรรมการติดตามผลการสัมมนาองค์การพัฒนาเอกชน (2528 : 52 - 73) ที่ได้แบ่งประเภทของ บทบาทขององค์การเอกชนในการพัฒนาประเทศโดยเน้นที่รูปแบบการดำเนินกิจกรรมแทนที่การเน้น ที่ตัวกิจกรรมหรือกลุ่มบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ โดยทั้งนี้ได้แบ่งประเภทของบทบาทเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการ และการส่งเสริม ด้านการให้การศึกษา อบรม และสร้างจิตสำนึก การส่งเสริมการรวมกลุ่ม การศึกษาวิจัยเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลและรณรงค์ ให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหา และบทบาทในการริเริ่มผลักดันและเสนอแนะ ซึ่งการแบ่งประเภทของบทบาทตามแนวทางนี้มีข้อดี คือการจัดกลุ่มบทบาทจะถูกต้องแน่นอนกว่า เนื่องจากองค์การเอกชนแต่ละแห่งถึงแม้จะดำเนิน กิจกรรมหลายประเภทในขณะเดียวกัน แต่ก็มักจะเน้นรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน

อาทิเช่น องค์การแคร์นานาชาติ (เอกสารเผยแพร่ พ.ศ. 2539) ซึ่งเป็นองค์การเอกชนขนาดใหญ่ มีสำนักงานและกิจกรรมอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก และดำเนินกิจกรรมหลายประเภทไม่ว่าจะเป็นการปศุสัตว์ หรือการพัฒนาบนที่สูง การส่งเสริมธุรกิจและอุตสาหกรรมขนาดเล็ก การแก้ไข ปัญหาสุขภาพอนามัยของเด็ก และการสงเคราะห์ผู้ติดเชื้อเอดส์ ซึ่งถ้าหากอาศัยการแบ่งประเภท บทบาทตามประเภทของกิจกรรมแล้วจะถูกจัดอยู่ในหลายกลุ่มพร้อมกันไป แต่ถ้าหากจัดประเภท ตามรูปแบบการดำเนินกิจกรรมแล้วการดำเนินงานของสมาคมฯ จะอยู่ในประเภทของการให้การศึกษา ฝึกอบรม และสร้างจิตสำนึกเป็นหลัก

นอกจากนี้แล้วในการนำเสนอผลการศึกษาในครั้งนี้ จะได้ผนวกเอากรณีตัวอย่างของ องค์การเอกชนฯ ที่ปฏิบัติหน้าที่สอดคล้องกับประเภทของบทบาทนั้นๆ ประกอบการอธิบายควบคู่ กันไป เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

1) องค์การเอกชนฯ ที่เน้นบทบาทในการให้บริการและการสงเคราะห์
เนื่องจากงานพัฒนาชนบทบางด้านมีเงื่อนไขจำกัดบางประการ อาทิเช่น ความยากลำบากในการ ชักจูงให้ประชาชนมองเห็นความสำคัญ หรือเป็นสิ่งที่ประชาชนไม่สามารถดำเนินการเองได้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ซึ่งงานในลักษณะนี้จะเป็นการสนับสนุนหรือส่งเสริมการให้บริการ ของภาครัฐที่มีไม่เพียงพอ หรือไม่ทั่วถึง ตัวอย่างขององค์การเอกชนประเภทนี้ได้แก่ การดำเนินงาน ของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เป็นต้น

มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย (รายงานประจำปี 1994) เป็นมูลนิธิที่ก่อตั้งโดยนัก ประสาทศาสนาและนักข่าวชาวอเมริกัน ชื่อ บ็อบ เพียส ซึ่งได้เริ่มงานในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2516 โดยการอุปการะเด็กที่โรงเรียนอรุณประดิษฐ์ จังหวัดเพชรบุรีและได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนเป็น มูลนิธิอย่างถูกต้องในวันที่ 22 สิงหาคม 2517 ในนามของ “ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ” หลังจากนั้นได้อุปการะเด็กเพิ่มมากขึ้นจนถึงปี 2537 มีเด็กในอุปการะทั้งสิ้น 62,771 คน และยังมีโครง การพิเศษนอกเหนือจากการอุปการะเด็กอีกจำนวน 33 โครงการใน 26 จังหวัดทั่วประเทศ

พันธกิจหลักของมูลนิธิศุภนิมิตฯ คือการสนับสนุนช่วยเหลือผู้ยากไร้และด้อยโอกาส ทางด้านการศึกษา อนามัย ส่งเสริมอาชีพ พัฒนาผู้นำ และกลุ่มต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาแก่เด็ก ครอบครัวผู้ยากไร้ และชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นพึ่งพาตนเองได้และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน ที่สุด ซึ่งตัวอย่างของกิจกรรมที่ดำเนินการโดยมูลนิธิศุภนิมิตฯ ได้แก่

- โครงการสนม ศูนย์ประสานงานเขตมหาสารคาม สนับสนุนอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนดอนศรี และโรงเรียนบ้านหนองผือ ทำโครงการเลี้ยงไก่ นำไก่ที่เลี้ยงและรายได้จากการขายไก่มาใช้ในการทำอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียนได้รับประทานทุกวันอย่างต่อเนื่อง

- โครงการหนองสา ศูนย์ประสานงานเขตอุทัยธานี สนับสนุนเงินทุนซื้อหมูแม่พันธุ์ให้โรงเรียนบ้านหนองเม่น จัดกิจกรรมเลี้ยงหมูเพื่ออาหารกลางวัน โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านหนองเม่น นำแม่หมูไปขยายพันธุ์แล้วคืนเข้ากองทุนครั้งละ 2 ตัว ยังผลให้เด็กนักเรียนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน และเสริมรายได้ให้แก่ชาวบ้านที่เลี้ยงหมูอีกด้วย

- โครงการไหล 2 ศูนย์ประสานงานเขตสุรินทร์ ได้ให้การสนับสนุนซ่อมแซมถังเก็บน้ำที่ชำรุดในโรงเรียนบ้านสองสระโกม จนสามารถใช้การได้ดี รวมทั้งสร้างอ่างล้างมือ ที่ตม่น้ำและต่อท่อประปาไปตามจุดต่างๆ ให้เด็กนักเรียน ครู และภารโรงจำนวน 310 คน มีน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดและใช้ในงานเกษตรของโรงเรียนในยามขาดแคลนน้ำได้

- โครงการจอมหมอกแคร์ ศูนย์ประสานงานเขตเชียงราย สนับสนุนกิจกรรมกลุ่มเกษตร พื้นฐานในโรงเรียน ได้แก่ การเลี้ยงวัวเลี้ยงไก่ ตลอดจนเพาะปลูกพืชสวนครัว เพื่อให้เด็กได้รับความรู้ในงานด้านการเกษตร เพื่อการดำรงชีพต่อไป

- ศูนย์ประสานงานเขตนครศรีธรรมราชสนับสนุนการเรียนนาฏศิลป์ และดนตรีไทย เช่น การ รำมโนราห์ โปงลาง ฯลฯ แก่เด็กในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านปัตตานี จังหวัดปัตตานี และสถานสงเคราะห์เด็กชาย จังหวัดยะลา เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และส่งเสริมการแสดงออกของเด็ก นอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กมีรายได้พิเศษจากการแสดงตามงานต่าง ๆ ด้วย

สมาคมพัฒนาประชากร และชุมชน (เอกสารเผยแพร่ พ.ศ.2539) ถึงเป็นองค์การเอกชน ขนาดใหญ่ที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทมาเป็นเวลานาน ภายใต้การนำของนายมีชัย ไวทยะ ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นนายกสมาคมและผู้อำนวยการสมาคม จุดเริ่มต้นของสมาคมได้พัฒนาการมาจากสำนักงานบริการวางแผนครอบครัวชุมชน ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2517 เพื่อดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตชนบทและเขตเมือง และได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การส่งเสริมสนับสนุนงานวางแผนครอบครัวและการสาธารณสุขมูลฐาน การสร้างความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์ การพัฒนาและส่งเสริมรายได้ของชาวชนบท การส่งเสริมและสนับสนุนให้ธุรกิจเอกชนเข้าร่วมในการพัฒนาชนบท การ

พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสิทธิและพัฒนาศักยภาพของสตรีและเด็ก การบรรเทาสาธารณภัยชุมชนและการสังคมสงเคราะห์ การเผยแพร่ความรู้ประสบการณ์และผลงานด้านวิชาการ และการจัดหาทุนสนับสนุนโครงการต่างๆ โดยสมาคมในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ 4 ประการ คือ

1. เพื่อจัดให้ประชาชนในชุมชนต่างๆ สามารถรับความรู้และบริการวางแผนครอบครัวได้โดยสะดวก ประหยัดและรวดเร็ว ในลักษณะชุมชนช่วยชุมชนทั้งนี้เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมงานด้านการวางแผนครอบครัวของประเทศให้บรรลุเป้าหมายในอันที่จะลดอัตราการเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว

2. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ เกิดความคิดริเริ่มที่จะเข้ามา มีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน

3. เพื่อเสริมงานในด้านการพัฒนาต่าง ๆ แก่ทางราชการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการยกระดับฐานะการครองชีพ การสาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

4. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนคติในด้านประชากรศึกษา การวางแผนครอบครัวและการพัฒนาชุมชนกับประเทศต่าง ๆ

สำหรับรูปแบบกิจกรรมและผลงานที่ผ่านมาของสมาคมฯ ได้แก่

- การดำเนินงานด้านการวางแผนครอบครัว และการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลักของสมาคมฯ ที่ดำเนินการมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโดยมีอาสาสมัครวางแผนครอบครัวชุมชน และหน่วยเคลื่อนที่ ทำหน้าที่เผยแพร่ให้ความรู้ คำแนะนำและบริการอุปกรณ์คุมกำเนิด รวมทั้งให้การดูแลรักษาสุขภาพอนามัยแก่กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ สตรีที่แต่งงานแล้วอายุระหว่าง 15-45 ปี ทั้งชาวไทย ชาวไทยภูเขาและผู้อพยพ รวมถึงพ่อบ้านที่มีบุตรเพียงพอแล้ว พนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม เด็กนักเรียนและเยาวชนไทย ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ดำเนินการ 157 อำเภอ 48 จังหวัดทั่วทุกภาคของประเทศหรือประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรในประเทศ และมีส่วนส่งเสริมโครงการวางแผนครอบครัวของประเทศให้ประสบความสำเร็จโดยการดำเนินงานนี้ได้รับความสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุขเป็นอย่างดี

- การดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ปัญหาโรคเอดส์ ในลักษณะการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการแพร่กระจาย และการป้องกันการติดเชื้อเอดส์ การแสดงความคิดเห็นและให้ความอบอุ่นแก่ผู้ติดเชื้อเอดส์ การรณรงค์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์โดยมุ่งเน้นที่กลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มชายและหญิงบริการทางเพศ กลุ่มเยาวชน และเด็กนักเรียนทั้งในและนอกสถานบันการศึกษา และประชาชนทั่วไปทุกสาขาอาชีพ

นอกจากนี้ ได้ร่วมกับสภาเกษตรกรไทยและกรมประชาสัมพันธ์จัดทำโครงการบ้านธารน้ำใจ เพื่อเป็นสถานที่อุปการะเลี้ยงดูทารกที่คลอดจากมารดาที่ติดเชื้อเอดส์ และถูกทอดทิ้งไว้ตามโรงพยาบาลต่างๆ โดยจะให้การดูแลจนกว่าจะได้รับการยืนยันว่าปราศจากเชื้อเอดส์ ซึ่งจะใช้เวลา 15-18 เดือน จากนั้นจะดำเนินการหาผู้มีจิตศรัทธาอุปการะเลี้ยงดู หรือมอบให้สถานสงเคราะห์เด็กของกรมประชาสัมพันธ์ต่อไป ส่วนทารกที่ตรวจพบเชื้อเอดส์ จะให้การดูแลและรักษาพยาบาลจนกว่าจะถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

- การดำเนินงานด้านการพัฒนาและส่งเสริมรายได้ของชาวชนบท โดยดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและประชาชนทั่วไปในทุกภาค ควบคู่ไปกับการวางแผนครอบครัว โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยการส่งเสริมรายได้ พัฒนาฝีมือแรงงานจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กรระดับท้องถิ่น

การดำเนินงานดังกล่าวครอบคลุมพื้นที่ใน 43 อำเภอ 11 จังหวัด มีประชากรที่ได้รับการสนับสนุนประมาณ 124,000 ครอบครัว โดยได้ส่งเสริมสมาชิกให้ดำเนินการเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร ไก่ เป็ด นาน ปลา วัว ฯลฯ การเพาะปลูกทั้งพืชหลักและพืชรอง หนัถกรรม อุตสาหกรรม การเกษตร การปรับปรุงสุขภาพสิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัย โดยการให้ความรู้และชักชวนชาวบ้านให้ร่วมกันปรับปรุง ก่อสร้างส้วม ฝายกั้นน้ำ ฝายน้ำล้น ซึ่งทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น อัตราการแพร่เชื้อโรคทางเดินอาหารและพยาธิลดน้อยลง

นอกจากนี้ ได้สนับสนุนการพัฒนาองค์กรชาวบ้านให้มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยได้ส่งเสริมให้เกิดสมาคมพัฒนาตำบลรวม 29 แห่งในจังหวัดมหาสารคาม ขอนแก่น บุรีรัมย์ เชียงราย รวมทั้งสนับสนุนการจัดตั้งสหกรณ์ระดับตำบล 13 สหกรณ์ที่ อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์ รวมไปถึงการส่งเสริมและสนับสนุนงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชนบท โดยการช่วยเหลือแนะนำด้านการผลิต การจัดการการเงินและการตลาดเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ ยกกระตือรือร้น ได้เพื่อวางพื้นฐานความคิดเชิงธุรกิจให้แก่ชาวชนบทโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

- การดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินการปลูกป่าในพื้นที่สาธารณะว่างเปล่า โดยมีชาวบ้านรวมกลุ่มกันเป็นคณะกรรมการปลูกป่าชุมชน ดูแล รักษาและจัดสรรผลประโยชน์ และได้ส่งเสริมให้มีการปลูกป่าแล้ว 200 หมู่บ้าน บนพื้นที่กว่า 4,000 ไร่ ต้นไม้ที่ปลูกมากกว่า 700,000 ต้น ซึ่งมีทั้งกระถินยักษ์ คุ้ม ไม้ ชี้เหล็ก สะเดา ตะเคียนทอง ประดู่ มะค่าโมง และไม้โตเร็วต่างๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่แต่ละแห่งและปรับปรุงให้มีเรือนเพาะชำในหมู่บ้าน โดยมีพื้นที่ดำเนินการอยู่ใน 4 จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม

นครราชสีมา และบุรีรัมย์

นอกจากนี้ ได้จัดตั้งองค์กรท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ เช่น ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ ในหมู่บ้านรอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และหมู่บ้านในเขต อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย มีการฝึกอบรม แก่เกษตรกร ด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ การส่งเสริมการปลูกพืชผักปลอด สารเคมี การผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สัตว์ป่า รวมทั้งได้สอดแทรกเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้าไปในโครงการต่าง ๆ ด้วย

- การดำเนินงานด้านการบรรเทาสาธารณภัยชุมชน และการสังคมสงเคราะห์ โดยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพชาวกัมพูชา ลาว และเวียดนาม ในลักษณะของการให้ความรู้ คำแนะนำ และบริการในด้านการวางแผนครอบครัว การตรวจรักษาสุขภาพ อนามัย การส่งเสริม กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ การพัฒนาความสามารถด้านฝีมือแรงงาน การจัดหาตลาด ตลอดจน การจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคตามความจำเป็น

สำหรับการช่วยเหลือชาวไทยที่ประสบปัญหาได้แก่กลุ่มเด็กกำพร้าผู้ติดยาเสพติด เยาวชนที่ว่างงาน ผู้ประสบเคราะห์กรรมต่างๆ จะพิจารณาให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่จะส่งเสริมให้มีวิชาชีพติดตัวเพื่อช่วยเหลือตนเองในอนาคต

ในระหว่างปี พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2534 ได้มีการขยายตัวในโครงการก่อสร้างเป็น อย่างมากจึงได้จัดทำโครงการทดลองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุตรคนงานก่อสร้าง โดยการ จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กมีชัยเคลื่อนที่ ในบริเวณงานก่อสร้าง เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้เหมาะสม กับวัย โดยเน้นการอยู่ร่วมกัน การเรียนการสอน การฝึกเซาะปัญหาการดูแลสุขภาพอนามัย รวมถึง ภาวะโภชนาการโดยมีเด็กอยู่ในความอนุเคราะห์เฉลี่ยปีละ 170 คน

- การดำเนินงานด้านวิชาการ เผยแพร่ความรู้ประสบการณ์ และผลงานด้านวิชา การ โดยดำเนินการเผยแพร่ความรู้ ประสบการณ์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในกิจกรรมหลัก ต่าง ๆ ของสมาคมฯ แก่ หน่วยงานรัฐ เอกชน เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปทั้งในและนอกประเทศ โดย มุ่งเน้นในเรื่องการฝึกอบรมสัมมนา การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ การติดตามผลและการศึกษาวิจัย

ในการเผยแพร่ความรู้โดยการจัดฝึกอบรมนานาชาตินั้น ศูนย์พัฒนาประชากร และชุมชนแห่งเอเชียเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการฝึกอบรมโดยในปีหนึ่ง ๆ จะมีประมาณ 8 หลักสูตร หลักสูตรละ 2-3 อาทิตย์ มีผู้สนใจเข้ารับการฝึกอบรมปีละประมาณ 150-200 คน รวมมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้วจำนวน 18,000 คน จาก 45 ประเทศ และอีก 7,000 คน จาก 54 ประเทศทั่วโลกได้ มาดูการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสมาคมฯ

ปัจจุบัน สมาคมฯ ได้ใช้ประสบการณ์ที่ได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานโดยเป็นที่ปรึกษาและร่วมดำเนินโครงการต่างๆ ในประเทศใกล้เคียง เช่น เวียดนาม ลาว มองโกเลีย และกัมพูชา

2) องค์การเอกชนที่เน้น การให้การศึกษาฝึกอบรมและสร้างจิตสำนึก
เป็นงานที่มุ่งให้ความรู้พื้นฐานหรือทักษะบางประการแก่กลุ่มเป้าหมายตามสภาพปัญหาหรือความต้องการ เพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้ในด้านการดำรงชีวิต การพัฒนาอาชีพ การปรับตัวให้ทันกับสภาวะแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การรวมกลุ่มการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การรักษาสิทธิและผลประโยชน์ตลอดจนการพัฒนาคุณธรรมและจิตสำนึกในการรับใช้ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งตัวอย่างขององค์การเอกชน ที่ดำเนินงานในลักษณะนี้ได้แก่ องค์การแคร์นานาชาติ และการดำเนินงานของคณะกรรมการเครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาสตรีอีสาน ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มขององค์การเอกชน เพื่อส่งเสริมการทอดผ้าพื้นเมือง เป็นต้น

องค์การแคร์นานาชาติ (เอกสารเผยแพร่ พ.ศ. 2539)

องค์การแคร์ เป็นองค์การเอกชนนานาชาติ เพื่อการพัฒนาและบรรเทาทุกข์ที่ไม่มุ่งแสวงหากำไรหรือเกี่ยวข้องกับศาสนาหรือการเมือง ก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกที่กรุงวอชิงตันดีซี เมื่อพ.ศ. 2488 มีสำนักงานระดมทุนในประเทศต่างๆ 8 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา แคนาดา เยอรมันตะวันตก ฝรั่งเศส นอร์เวย์ อิตาลี และออสเตรเลีย ปัจจุบันมีสำนักงานในประเทศต่าง ๆ 43 ประเทศในทวีป แอฟริกา ละตินอเมริกา ตะวันออกกลางและเอเชีย

เป้าหมายขององค์การแคร์ คือให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ยากจน และด้วยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้ประสบภัยธรรมชาติ การเมืองและสงคราม โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนที่ยากจนหรือประสบภัยมีชีวิตอยู่ได้ในวันนี้ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในวันต่อไป โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือให้ประชาชนผู้ยากจนเหล่านั้น สามารถช่วยเหลือตนเองและพัฒนาเองต่อไปได้อย่างต่อเนื่องเป็นที่สุด

ทั้งนี้วัตถุประสงค์หลักขององค์การจะประกอบด้วย

1. **วางรูปแบบการทำงานเป็นขั้นตอน** เพื่อให้ผลประโยชน์ตกแก่กลุ่มประชาชนที่ยากจนโดยตรง โดยเน้นหนักการบริหารการจัดการนำทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วมาใช้ในการพัฒนา และปรับปรุงสภาพสังคม และเศรษฐกิจของชุมชนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

2. **วางจุดมุ่งหมาย** เพื่อจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนผู้ยากจน อันสืบเนื่องมาจากการขาดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ความยากจน ขาดการศึกษา สุขภาพอนามัยเสื่อมโทรม ขาดแคลนสิ่งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานสำหรับชุมชนท้องถิ่น ขาดการรวมกลุ่มของคนในท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่องค์การแอครดำเนินงานในประเทศไทย มีดังต่อไปนี้

1. **โครงการพัฒนาชนบทวนเกษตร อำเภอแม่แจ่ม**

เริ่มอย่างจริงจัง เมื่อปี 2525 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชาวไทยภูเขา ให้มีผลผลิตพืชเพียงพอต่อการบริโภค และสามารถเพิ่มรายได้จากการขายผลผลิตที่เหลือ โดยได้รับความช่วยเหลือจากทางจังหวัดเชียงใหม่ และองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (USAID)

2. **โครงการพัฒนาชนบทค้อวัง จังหวัดยโสธร**

องค์การแอครและยูเนสโกเริ่มโครงการเมื่อ เดือนกันยายน พ.ศ. 2522 โดยมีกิจกรรมที่สำคัญของโครงการ คือ การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและการตลาด การรวมกลุ่ม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการต่อรอง

3. **โครงการวารสารสุขภาพและสิ่งแวดล้อม**

โครงการนี้เป็นความร่วมมือระหว่างองค์การแอคร สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ แก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัย โภชนาการ สิ่งแวดล้อม และยาเสพติด โดยการออกวารสารสุขภาพและสิ่งแวดล้อมให้การศึกษาให้นักเรียนระดับ ป. 5-6 ใน 22 จังหวัดของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้เข้าใจปัญหาสุขภาพอนามัยและโภชนาการต่างๆ โดยเริ่มดำเนินงานตั้งแต่ เดือนกันยายน 2529 ถึงเดือนสิงหาคม 2532 โดยจะผลิตวารสารสำหรับ ปีการศึกษา 2530 - 2532 ปีละ 5 ฉบับ

4. **โครงการส่งเสริมธุรกิจชนบทขนาดเล็ก**

เป็นโครงการที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ในการร่วมมือกับจังหวัดอุบลราชธานี ในการค้นหารูปแบบ เพื่อวางระบบส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็ก ที่เปิดดำเนินงานอยู่แล้วใน

จังหวัดอุบลราชธานีให้สามารถพัฒนาธุรกิจให้ดีขึ้นทั้งด้านประสิทธิภาพและคุณภาพของผลผลิต โดยจะให้ความช่วยเหลือทางด้านเงินทุน คำแนะนำและการแนะนำเทคโนโลยีที่เหมาะสม การบริหารจัดการธุรกิจ การเงิน การบัญชี และการตลาด เมื่อโครงการประสบผลสำเร็จก็จะทำการขยายไปในจังหวัดอื่นๆ อีกต่อไป โดยเริ่มดำเนินงานเมื่อ เดือนกันยายน 2529

5. การพัฒนาธุรกิจขนาดเล็กขององค์การแคร์นานาชาติ

องค์การแคร์ได้เข้ามาดำเนินงานช่วยเหลือธุรกิจขนาดเล็กในชนบท มาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ในปัจจุบันแคร์มีโครงการพัฒนาด้านธุรกิจขนาดเล็ก จำนวน 29 ประเภท ในเกือบ 20 ประเทศ โดยมีโครงการในทวีปเอเชีย 11 โครงการ นอกจากประเทศไทยแล้วก็ดำเนินงานใน ฟิลิปปินส์, อินโดนีเซีย, ศรีลังกา และบังกลาเทศ โครงการพัฒนาธุรกิจขนาดเล็ก เป็น 1 ใน 3 โครงการหลักของแคร์ ที่ได้ทำงานมาโดยอีก 2 โครงการจะเป็น โครงการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติ และด้านสุขภาพและโภชนาการ

6. โครงการร่วมส่งเสริมธุรกิจและอุตสาหกรรมในครอบครัวขนาดเล็ก อุบล

มีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการประกอบการแก่ธุรกิจและอุตสาหกรรมในครอบครัวขนาดเล็ก เพื่อให้ธุรกิจอุตสาหกรรมเหล่านี้สามารถผลิตสินค้าและบริการได้อย่างมี คุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาด เพื่อให้ธุรกิจขนาดเล็กมีความมั่นคงมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น ทำให้มีการขยายการจ้างงานในชนบท เพราะเชื่อว่าถ้าการพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรมขนาดเล็กดีขึ้น ก็จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของขบวนการผลิตระดับล่าง คือ การผลิตทางการเกษตรในหมู่บ้าน และขบวนการผลิตระดับบน คือ โรงงานและตลาดในระดับจังหวัดและระดับภาค จนในที่สุดจะเป็นการพัฒนาในระดับประเทศต่อไป

โครงการนี้เป็นโครงการร่วมมือระหว่างองค์การแคร์นานาชาติ ประเทศไทยและสำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก องค์การยูเนสโก ประเทศไทย

7. โครงการร่วมส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็กเพื่อการมีงานทำ (หม่อนไหม) จ. ศรีสะเกษ

เป็นการร่วมงานกันระหว่างกรมแรงงาน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การ แรงงานระหว่างประเทศและองค์การแคร์นานาชาติ ประเทศไทยเพื่อทำการพัฒนาด้าน

หม่อนไหม ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

8. โครงการเพิ่มผลผลิตการประมงในอ่างน้ำขนาดกลางโดยชุมชน จ. ยโสธร

ภายใต้การสนับสนุนโครงการโดย คณะกรรมการพัฒนาลุ่มน้ำโขงและรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ โครงการนี้ถึงเป็นโครงการใหม่ที่เพิ่งริเริ่มดำเนินการในพื้นที่จังหวัดยโสธร

การส่งเสริมการทอผ้าพื้นเมือง

โดยคณะกรรมการเครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาศตริอีสาน

(พุลทรัพย์ สอนเมือง และวิภาดา ชัยเวชสกุล, 2534 : 293-303)

จากสภาพเศรษฐกิจสังคมที่ชาวอีสานกำลังประสบอยู่ทำให้องค์การเอกชนหลายองค์การเข้ามาดำเนินงานพัฒนาชนบทในภาคอีสานด้วยแนวคิดและประสบการณ์ต่างๆ เช่น การพัฒนาแบบผสมผสานการพัฒนางานเกษตร การพัฒนาการศึกษา และการพัฒนาปศุสัตว์ เป็นต้น จนกระทั่งมีองค์การพัฒนาเอกชน ที่สังกัดอยู่ในคณะกรรมการประสานงานองค์การเอกชนพัฒนาชนบทภาคอีสาน (กป/อพช.ภาคอีสาน) ประมาณ 60 องค์การ และในจำนวนนี้มีองค์การเอกชนประมาณ 10 แห่ง ได้นำแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรม ซึ่งเป็นความรู้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวอีสานมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่กับชาวอีสาน โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้หญิงซึ่งมักจะถูกละเลยหรือมองข้ามไป

ด้วยองค์ประกอบในความคิดดังกล่าว การพัฒนาการทอผ้าพื้นเมือง จึงเกิดรูปเป็นกิจกรรมรูปธรรมที่ใช้ในการดำเนินงาน เพราะผู้หญิงส่วนใหญ่ มีความรู้และทักษะในการทอผ้าเป็นอย่างดีดินนอกจากนั้น ผ้าทอพื้นเมืองยังสามารถนำไปจำหน่ายสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ผู้หญิง ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหเศรษฐกิจ ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน อันจะเป็นหนทางไปสู่การพัฒนาคุณภาพสตรี และคุณภาพชีวิตของชาวอีสานอีกด้วย

จากรูปแบบที่หลากหลายขององค์การเอกชนและพัฒนาการทางแนวคิดในการพัฒนางานหัตถกรรมและงานพัฒนาศตริได้ส่งผลให้การส่งเสริมงานทอผ้าพื้นเมืองเข้าไปอยู่ในองค์การเอกชนในรูปแบบต่าง ๆ คือ

1. งานส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมหนึ่งในกิจกรรมการพัฒนาแบบผสมผสาน ที่มุ่งหวังในการแก้ปัญหาของชุมชน เช่น โครงการปฏิรูปการเกษตรและพัฒนาชนบท โครงการเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ องค์การนานาชาติเพื่อร่วมพัฒนาชนบท (Foster) บางหน่วยงานได้พัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านให้เป็นฝ่ายหนึ่งขององค์กร เช่น มูลนิธิพัฒนาอีสาน จังหวัดสุรินทร์ ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสาน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ นิคมสร้างตนเองห้วยหลวง อำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

2. เป็นกิจกรรมหลักขององค์กร เช่น โครงการพัฒนาการทอผ้าพื้นเมือง สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม โครงการทอผ้าพื้นเมืองอีสาน อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ศูนย์ศิลปหัตถกรรมเพื่อการพัฒนาสตรีอีสาน ซึ่งเป็นโครงการรับผิดชอบเฉพาะงานด้านหัตถกรรม ในพื้นที่ที่มีการพัฒนาแบบผสมผสานขององค์กรอนุเคราะห์เด็กenorเวย์ จังหวัดขอนแก่น และได้หนุนช่วยงานด้านนี้แก่ องค์กรสมาชิกรอบ ๆ ข้างด้วย ตามเงื่อนไขที่เหมาะสมของแต่ละหน่วยงานเป็นต้น

3. เป็นองค์กรอิสระที่ริเริ่มโดยกลุ่มชาวบ้านเอง และได้รับการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานรัฐ จัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านทอผ้าขึ้น เช่น บ้านนาหว้า จังหวัดอุดรธานี บ้านเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ บ้านนาชุม จังหวัดอุบลฯ เป็นต้น มีอยู่อย่างกระจัดกระจายทั้งภาคอีสาน

ถึงแม้ว่าการดำเนินงานจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามปรัชญา ความคิด และทักษะของแต่ละองค์กร แต่องค์กรเหล่านี้ได้มีการประสานและร่วมมือกันตลอดเวลา ทั้งในเรื่องการสรุปบทเรียนประสบการณ์และความรู้ทางเทคนิค ซึ่งล้มลุกคลุกคลานด้วยประสบการณ์ที่ทำมาประมาณ 10 ปี จนท้ายที่สุดได้เกิดการรวมตัวกันขององค์กรที่ดำเนินงานด้านนี้ในภาคอีสาน เรียกว่า “ คณะกรรมการเครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาสตรีอีสาน ”

วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาและส่งเสริมการทอผ้าพื้นเมืองขององค์กรเอกชนต่างๆ นั้น โดยรวมจะประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ 4 หัวข้อ คือ

1. ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาเทคนิค โดยวางพื้นฐานจากเทคนิคพื้นบ้านแล้วประยุกต์เทคนิคจากภายนอกมาใช้ให้กลมกลืน เพื่อพัฒนาการทอผ้าพื้นเมืองให้เป็นที่ยอมรับกับบุคคลทั่วไปมากยิ่งขึ้นเช่น การพัฒนาสีส้น ขนาดและรูปแบบ เป็นต้น

2. ส่งเสริมให้มีการผลิตเพื่อเป็นรายได้เสริม ไม่ใช่ผลิตเพียงเพื่อใช้เองในครอบครัวอย่างเดียว เพราะถ้ามีความต้องการใช้ผ้าทอพื้นเมืองมากขึ้น การผลิตคิดค้นจะดำเนินการต่อไป ผู้ผลิตก็มีรายได้เป็นสิ่งตอบแทนสามารถนำมาช่วยจุนเจือครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง และยังช่วยให้คนว่างงานมีงานทำลดการเคลื่อนไหวย้ายแรงงานลงได้บ้าง

3. พัฒนาคุณภาพสตรีทอผ้า ให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ รู้เท่าทันสถานการณ์ของสังคม และรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองได้

4. รักษาและฟื้นฟูงานทอผ้า พื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของคนอีสานให้ดำรงอยู่ต่อไป

กิจกรรมที่ใช้ดำเนินการ

ลักษณะของกิจกรรมที่องค์กรเอกชนฯ ดำเนินงานจะประกอบไปด้วย

1. ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาเทคนิค

เป็นงานที่ศึกษาค้นคว้าปัจจัยทางเทคนิค ที่มีผลให้การพัฒนาทอผ้าพื้นเมืองมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การศึกษานี้จะต้องอาศัยพื้นฐานของการผลิตแบบพื้นฐาน แล้วนำมาประยุกต์เข้ากับความรู้สมัยใหม่ เช่น การปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม เทคนิคการทอผ้า และการย้อมสีธรรมชาติ เป็นต้น กระบวนการที่ถ่ายทอดความรู้ทางเทคนิคไปสู่ชาวบ้าน จะดำเนินงานโดยการฝึกอบรมจากวิทยากรท้องถิ่นและผู้ชำนาญการศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคระหว่างชาวบ้านและการทดลองปฏิบัติจริงในหมู่บ้าน

2. ส่งเสริมการผลิต

เป็นการกระตุ้นและสนับสนุนให้มีการทอผ้าพื้นเมืองมากขึ้น เช่น ส่งเสริมการวางแผนการผลิต สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน เพื่อจัดหาวัตถุดิบ เครื่องมือและอุปกรณ์ เพื่อพัฒนาการผลิตรวมทั้งการให้คำแนะนำในเรื่องการผลิต เป็นต้น

3. พัฒนาคุณภาพของกลุ่มหรือบุคคล

โดยทั่วไปองค์การเอกชนจะเชื่อมโยงงานพัฒนาผ้าพื้นเมือง ไว้กับการพัฒนาคุณภาพสตรี ลักษณะงานจึงเป็นการส่งเสริมบทบาทของสตรี การพัฒนาคุณภาพบุคคลและกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน กิจกรรมที่ดำเนินงานก็จะเป็นการฝึกอบรมต่าง ๆ เช่น ความเป็นผู้นำ การจัดกลุ่ม การทำบัญชี หรือจัดเวทีถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน อีกทั้งส่งเสริมให้มีการดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ และเห็นกับประโยชน์ของชุมชนและส่วนรวม เป็นต้น

4. ช่วยเหลือและจัดการการตลาด

การตลาดเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมงานทอผ้าพื้นเมือง เพราะถ้าขาดตลาดแรงจูงใจในการผลิตจะลดลง แต่ประสบการณ์ของชาวบ้านและองค์การเอกชน ทางด้านตลาดมีน้อยมาก องค์การต่าง ๆ ต้องพยายามหาแนวทางการตลาดที่มีกลไกซึ่งองค์กรและชาวบ้านจัดการเองได้ อย่างไรก็ตามก็สามารถสรุปลักษณะที่จัดการโดยองค์การเอกชนไว้ได้ ดังนี้คือ

4.1 ส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานผ้าทอพื้นเมืองให้คนทั่วไปได้เห็นคุณค่า เช่น การจัดนิทรรศการเผยแพร่ และการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน เพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักและตระหนักถึงคุณค่างานหัตถกรรม

4.2 ให้ความรู้เรื่องการตลาดแก่กลุ่มผู้ผลิต เช่น การกำหนดราคาผลผลิต ลักษณะของการตลาด ความนิยมของผู้บริโภค กลไกและการจัดการด้านการตลาดที่มีอยู่ เป็นต้น

4.3 จัดหาตลาดเพื่อผลผลิตของชาวบ้าน เช่น จัดการขายตามกลุ่มเพื่อนและผู้สนใจ ฝากขายตามร้านค้าในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รวมทั้งการประสานงานกับภาครัฐบาล และธุรกิจเอกชนเพื่อจัดจำหน่ายผลงานของชาวบ้าน เป็นต้น

5. ฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมผ้าพื้นบ้าน

ลักษณะการดำเนินงาน เพื่อฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมผ้าพื้นบ้าน จะกระทำโดยความพยายามค้นหาและรวบรวมผลงานที่เป็นเอกลักษณ์พื้นบ้าน และส่งเสริมให้มีการผลิตเพิ่มมากขึ้น โดยรักษาเอกลักษณ์นั้น ๆ ไว้ นอกจากนั้นยังพยายามสร้างความภูมิใจในคุณค่าของผ้าทอพื้นบ้าน แก่ผู้ผลิตและผู้ใช้อีกด้วย

ฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมผ้าพื้นบ้าน
๑๖๕
๑๖๕

3. องค์การเอกชนฯ ที่เน้นส่งเสริมการจัดองค์กรหรือรวมกลุ่ม ให้ชุมชน

ได้มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็ง ซึ่งองค์การเอกชนฯ และกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น ได้มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มและพัฒนาการรวมกลุ่มบางประเภท อันเป็นผลดีจนกระทั่งเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานพัฒนาของรัฐในการนำไปใช้อย่างแพร่หลาย เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มส่งเสริมอาชีพ สหกรณ์ร้านค้าของชุมชน กลุ่มสหกรณ์ยา กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น โดยตัวอย่างขององค์การเอกชนฯ ที่จะนำเสนอในที่นี้จะประกอบด้วยการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และกลุ่มสัจจกรณ์เชิงดอย อำเภอคลองสะแก จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาว (พิทยา ว่องกุล , 2539 : 132 - 157)

บรรดากลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดสงขลาหรือภาคใต้ ความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาวเป็นแบบอย่างที่น่าสนใจ โดยเฉพาะครูชบ ยอดแก้ว ผู้นำกลุ่มเป็นบุคคลที่แวดล้อมกลุ่มออมทรัพย์และองค์การเอกชนฯ รู้จักกันดี ทั้งมีบทบาทสำคัญในฐานะนักคิดนักพัฒนา และนักปฏิบัติการสร้างเงินทุนของชุมชน

ครูชบ ยอดแก้ว ได้รับรางวัลพระสิทธิธาดาทองคำปี 2534 ซึ่งมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตยแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหา และประกาศยกย่องว่าเป็น “ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ด้านการพัฒนาท้องถิ่น” ครูชบ เข้ารับพระราชทานรางวัลจากพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต่อมาในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน มูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับมูลนิธิไทยรัฐประกาศเชิดชูว่าเป็น “คนดีศรีสังคม” และเข้ารับรางวัลจาก ฯพณฯ ศาสตราจารย์สัญญาธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรี

พื้นเพครูชบ ยอดแก้ว เกิดจากครอบครัวยากจนในตำบลน้ำขาว ชีวิตวัยเด็กเรียนรู้รสชาติความทุกข์ยากเดือดร้อน ต้องต่อสู้ด้วยตนเอง แต่ด้วยนิสัยที่เอาจริงเอาจัง มีความพยายามและอดทนสูง ครูชบ ยอดแก้ว จึงฝ่าฟันอุปสรรคทั้งปวง จนกระทั่งศึกษาจบจากโรงเรียนฝึกหัดครูสงขลา ในปี 2497 ต่อมาสอบได้วุฒิ พ.ป. พ.ม. และจบคุรุศาสตรบัณฑิตจากวิทยาลัยครูสงขลาในปี

2525 ปัจจุบันลาออกจากอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดน้ำขาวใน ก่อนถึงเวลาครบเกษียณอายุราชการ ออกมาช่วยชาวบ้านพัฒนาชุมชนและสังคม

เนื่องจากปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา ตำบลน้ำขาวเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมลงมาก สาเหตุมาจากอิทธิพลสภาพสังคมภายนอกเริ่มเข้ามา ชาวบ้านหันไปนิยมความเจริญทางวัตถุอย่างแพร่หลาย ซึ่งทำลายประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดึกดำบรรพ์และสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

ภาพรูปธรรมของตำบลน้ำขาว ปรากฏว่าชาวบ้านยากจน ขาดแคลนทุนทรัพย์ ใจผู้ร้ายชุกชุม จนเกิดคดีลักขโมยและปล้นจี้กันเป็นประจำ อีกทั้งชาวบ้านยังหันไปมั่วสุมอบายมุข ประพฤติไปในทางมิชอบ ปัญหาโรคภัยชุกชุม หมู่บ้านไม่สะอาด ปัญหาความแตกแยก ทะเลาะเบาะแว้งในชุมชน ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ราชการขัดแย้งกัน แต่ละคนถือหลักตัวใครตัวมันและต่างคนต่างอยู่

ในขณะนั้น ประจวบกับตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนวัดน้ำขาวในว่างลง เนื่องจากครบอายุปลดเกษียณ ครูซบ จึงเขียนหนังสือเสนอตัวขอไปรักษาการแทนพร้อมกับขอทำ “โครงการพัฒนาประสิทธิภาพบุคคล” ไปทดลอง ครูซบ เดินทางไปรับหน้าที่ในวันที่ 5 ธันวาคม 2521 และเริ่มโครงการจริงวันที่ 1 มกราคม 2522 โดยไม่มีงบประมาณใด ๆ สนับสนุนทั้งสิ้น

โครงการพัฒนาประสิทธิภาพบุคคล มีวัตถุประสงค์ใหญ่ 3 ประการ

1. ต้องการพัฒนาคณะให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยทุกชนิด เน้นอนามัยส่วนบุคคล
2. ต้องการพัฒนาคณะให้มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ เน้นงานพื้นฐานอาชีพ
3. ต้องการพัฒนาคณะให้เป็นประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

แม้ว่าโครงการนี้จะมีความฝัน แต่เป็นจุดเริ่มต้นที่ครูซบปักใจมั่นว่าจะใช้ความรู้ความสามารถ ตลอดทั้งความอดทนอย่างจริงจัง ด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน

นอกจากนี้ ครูซบ ยังวิเคราะห์รายละเอียดว่า วัตถุประสงค์ของโครงการจะประสบผลสำเร็จได้ ชาวบ้านหรือคนในชุมชนจะต้องมีนิสัยหรือความสำนึกหลายอย่าง ซึ่งจำเป็นต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้น เพราะถ้าไม่มีนิสัยดังมารองรับแล้ว การพัฒนาคณะย่อมเกิดขึ้นได้ยาก มิฉะนั้นก็เป็นไปไม่ได้ชั่วครั้งชั่วคราว

เหตุนี้ครูซบ ได้คิดหาวิธีปลูกฝังนิสัยคน 7 ประการ ได้แก่

- ต้องปลูกฝังให้พึ่งตนเอง มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว
- ต้องปลูกฝังให้มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ
- ต้องปลูกฝังนิสัยให้ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน

- ต้องปลูกฝังนิสัยให้รู้จักคิด วิचारณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- ต้องเสริมสร้างนิสัยที่มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล หรือหมู่เหล่า
- ต้องปลูกฝังนิสัยที่มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น
- ต้องปลูกฝังนิสัยให้ร่วมงานกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำและผู้ตามที่ดี

แต่เมื่อใคร่ครวญแล้ว พบว่าความสำเร็จของโครงการพัฒนาประสิทธิภาพบุคคลย่อมเป็นไปไม่ได้ ตราบเท่าที่ชาวบ้านยังจมอยู่กับปลักแห่งความยากจน มีปัญหาปากท้อง เวลาส่วนใหญ่ต้องเข้าไปในวิถีทางหาเลี้ยงชีพ ซึ่งจะเป็นเหตุให้ชาวบ้านจะไม่สนใจ ไม่ร่วมมือพัฒนาตนเอง และหมู่บ้าน หากปัญหาเศรษฐกิจยังค้ำคองอยู่

ดังนั้นจึงต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างความเชื่อมั่นในการพึ่งตนเองของชุมชนก่อน นี่เป็นขั้นต้นและขั้นสำคัญในการชักจูงใจชาวบ้านให้หันมาร่วมมือพัฒนาหมู่บ้าน

แต่เนื่องจากครูชบ ยังไม่มีบารมีและความเชื่อถือจากชาวบ้าน ดังนั้นจุดเริ่มต้นงานพัฒนาที่ดีจึงควรเกิดขึ้นในโรงเรียน ครูชบเห็นว่า นักเรียนเป็นบุตรหลานของชาวบ้าน หากทำให้เด็กนักเรียนมีความเป็นอยู่ดี มีความรู้ และสามารถปลูกฝังนิสัยดีงามแล้ว ผลกระทบจากเด็กจะไปถึงพ่อแม่ทางอ้อม เหตุนี้แนวคิดพัฒนาโรงเรียน จิตใจครูและเด็กก็เกิดขึ้น เพื่อเสริมสร้างให้โรงเรียนเข้าไปนำการพัฒนาสังคมต่อไปได้

ในปี พ.ศ.2522 ครูชบ ดำเนินโครงการที่เป็นรูปธรรม ได้แก่โครงการอาหารกลางวัน (2522-2528) โครงการส่งเสริมลักษณะนิสัย (ประชาธิปไตยและระเบียบวินัย 2522-2528) โครงการเด็กก่อนวัยเรียน (2522-2528) โครงการเกษตร (2522-2528) โครงการสุขศึกษาสายการศึกษา(2523-2528)

ความเป็นคนเอาจริงเอางัง ตลอดเวลาที่มุ่งพัฒนาโรงเรียน ครูชบพยายามให้ชาวบ้านได้รับรู้โครงการต่าง ๆ ซึ่งเท่ากับค่อยโน้มน้าวความเชื่อถือของชาวบ้านทีละน้อย ปฏิบัติตนเป็นคนเอาการเอางาน ทำงานหนัก เอาใจใส่ต่อหน้าที่ ไม่ถือตัว กาลเวลาผ่านไป พร้อมกับครูชบได้ก้าวเข้าไปยืนอยู่ในหัวใจชาวบ้าน

จุดหักเหสำคัญของชีวิตครูชบ ยอดแก้ว ที่ทำให้ชาวบ้านยอมรับ มาจากโครงการส่งเสริมให้นักเรียนออมทรัพย์ โดยนำเงินไปฝากที่โรงเรียนวันละ 1 บาท พอครบเดือนครูชบก็จะควักกระเป๋าดูเองสมทบให้เด็กอีกคนละ 1 บาท ส่วนคณะครูก็มีโครงการออมทรัพย์เหมือนกัน

วันหนึ่ง ครูชบฝากเด็กนักเรียนไปบอกพ่อแม่ว่า ยินดีให้พ่อแม่กู้ยืมเงินของลูกที่ฝากไว้เพื่อนำไปใช้ในกรณีฉุกเฉินจำเป็น หรือแก้ไขปัญหาคะดัดร้อนเฉพาะหน้าได้ เพียงแค่นี้แหละ ใคร ๆ ในหมู่บ้านต่างพากันยอมรับครูชบ และเห็นคุณค่าการออมทรัพย์

จุดเริ่มต้นสร้างทุนของชุมชนเข้ามาถึง เมื่อครูชบสามารถชักจูงให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองและพัฒนาหมู่บ้าน โดยเริ่มจับโครงการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก ได้แก่ โครงการกิจกรรมสหกรณ์และการออมทรัพย์ (เริ่ม 2524-2528) โครงการพัฒนาหมู่บ้าน (2524-2528) และโครงการเศรษฐกิจชุมชน (2526-2535)

ความมุ่งหมายพัฒนาเศรษฐกิจชาวบ้านนั้น ครูชบเน้นหลักการพึ่งตนเองช่วยกันสะสมเงินจำนวนน้อยให้เป็นก้อนใหญ่ เพื่อการสร้างเงินทุนของชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน แล้วนำไปส่งเสริมเศรษฐกิจและแก้ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน เป็นแหล่งเงินทุนกู้ยืมให้ชาวบ้านใช้ขยายการผลิตและใช้สอยยามจำเป็น การพัฒนาปริมาณเงินทุนของชุมชนที่เพิ่มมากขึ้นทุกขณะ จึงเป็นที่มาของการพัฒนาเศรษฐกิจและสวัสดิการของสมาชิกในหมู่บ้านด้วยความร่วมมือของชาวบ้านนั่นเอง

กลุ่มสัจจกรณ์เชิงดอย (วรรณิ เหล่าสุวรรณ, 2526: 65 - 67)

กลุ่มสัจจกรณ์เชิงดอย เป็นกลุ่มที่ริเริ่มโดยคุณอินสอน สร้อยสุวรรณ หรือ 'พ่ออินสอน' มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือให้ชาวบ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านการเกษตร และอบรมเยาวชนด้านการศึกษา โดยวิธีการดำเนินงานจะเน้นการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในหมู่บ้าน รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งกลุ่มกิจกรรมเหล่านี้จะประกอบด้วย

1. กลุ่มออมทรัพย์

พ่ออินสอนได้เริ่มกิจกรรมจากสัจจกรณ์ออมทรัพย์ ภายในครอบครัวและญาติพี่น้องก่อน ต่อมา มีสมาชิกในหมู่ที่ 3 มาร่วมด้วย ขณะนี้มีสมาชิก 110 คน ผู้ใหญ่ 80 คน เด็ก 30 คน ออมคนละ 1 บาทต่อวัน ภายใน 1 เดือนมีเงินฝากเดือนละ 3300 บาท เงินจำนวนนี้เอาไปฝากธนาคาร เปิดให้สมาชิกกู้ได้ โดยเอาสมุดธนาคารที่ฝากไปค้ำประกันและเอาเงินธนาคารมาให้กู้ ตามที่คณะกรรมการและสมาชิกเห็นชอบ เช่น กู้ไปค้าขาย กู้ไปใช้หนี้ ซื้อมานพาคณะให้ลูกไปโรงเรียน เป็นทุนการศึกษา ฯลฯ กู้จากธนาคารร้อยละ 15 บาท ให้สมาชิกกู้ต่อ 18 บาท 3 บาทเป็นทุนของกลุ่ม ทำให้สมาชิกคลายความเดือดร้อนไปได้มาก

2. กลุ่มแม่บ้าน

รับสมัครเฉพาะสมาชิกที่มาจากกลุ่มสัจจกรณ์ออมทรัพย์ มีกิจกรรมการประกอบอาหารและรับเลี้ยงในงานต่าง ๆ เมื่อมีกิจกรรมในหมู่บ้านและกิจกรรมอื่นๆ ตามที่สมาชิกสนใจ

3. กลุ่มพัฒนาเด็กและครอบครัว

ได้รับเงินช่วยเหลือจากองค์การ C.C.F. ประมาณ 2 หมื่นบาท โดยพิจารณาจากเด็กที่ยากจน ถูกทอดทิ้งในหมู่บ้าน เงินนี้ใช้ในการบริหารสวัสดิการ และให้เด็กตามความจำเป็น ในด้านการศึกษาเล่าเรียน เช่น สมุด ดินสอ เสื้อผ้า รองเท้า เมื่อให้ไปแล้วก็จะติดตามไปดูเด็กทั้งที่

โรงเรียนและบ้าน

4. กลุ่มส่งเสริมการเกษตร

ส่วนมากเป็นครอบครัวที่ยากจนมาจากกลุ่มพัฒนาเด็กและครอบครัว มีสมาชิก 20 ครอบครัว โดยทางกลุ่มให้พันธ์พืชไปปลูกหลังฤดูการทำนา รวมทั้งพันธ์ข้าวด้วย มี หอม กระเทียม ถั่วเหลือง ถั่วลิสง เมื่อทำเสร็จแล้วใช้คืน เช่น เอาพันธ์ไป 10 ถัง ให้คืน 15 ถัง 5 ถังที่เกินไปนั้น เอาไปเป็นทุนของกลุ่มต่อไป

5. กลุ่มเลี้ยงสุกร

ครอบครัวของสมาชิกใด สนใจที่จะเลี้ยงสุกร ทางกลุ่มก็จะซื้อพันธ์สุกรให้ในราคาตัวละ 400-500 บาท ให้เขาเลี้ยง โดยมีกรรมการไปช่วยให้ความรู้ จัดยาป้องกัน เมื่อโตขายได้เอาเงินคืนกลุ่มมากกว่าราคาเดิม 100 บาท ต่อตัว บางครอบครัวต้องการเลี้ยงแม่หมู บางกลุ่มก็ซื้อแม่หมูให้ แม่ละ 4,500 บาท ลูกหมูออกมาทางกลุ่มจะรับซื้อหมดเท่าราคาตลาด

6. กลุ่มเลี้ยงไก่

ไก่พันธ์พื้นเมืองราคาดีมาก ทางกลุ่มจะให้ลูกไก่สมาชิกไปเลี้ยงครอบครัวละ 10 ตัว มีกรรมการไปดูทุก ๆ 15 วัน ถ้าไก่เจ็บป่วยก็จัดยาให้ เมื่อไก่โตพอที่ขายได้ทางกลุ่มก็จะรับซื้อหมด

4. องค์การเอกชนที่เน้นบทบาทด้านการศึกษาวิจัยเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลและรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักในปัญหาสำคัญ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขในปัจจุบัน บทบาทขององค์การเอกชนในด้านการวิจัยเผยแพร่กำลังเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งในการที่จะขยายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสังคม ตัวอย่างของการรณรงค์เผยแพร่จะปรากฏในหลายลักษณะ เช่นในรูปของนิตยสาร วารสารและจดหมายข่าว ได้แก่ ข่าวคริสต์จักรรายเดือน ของมูลนิธิสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย นิตยสาร “หมอชาวบ้าน” ของมูลนิธิหมอชาวบ้าน และวารสาร “เทคโนโลยีที่เหมาะสม” ของสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นต้น ในรูปของงานวิจัย ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “พัฒนาชนบทไทย : สมุทัย และมรรค” โดย อภิชัย พันธเสน (2539) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิภูมิปัญญา นอกจากนี้แล้วยังปรากฏผลงานในรูปหนังสืออีกจำนวนมาก ได้แก่ หนังสือชุดปัญหาสังคม (2536) โดยสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ซึ่งได้รวบรวมเสนอแนะปัญหาสังคมด้านต่างๆ ถึง 15 ด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของว่างในสังคม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเกี่ยวกับศาสนาและจริยธรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาครอบครัว ปัญหาเด็กและเยาวชน เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีผลงานเผยแพร่ของสภาคatholicแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา อาทิเช่น

หนังสือ“แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการพัฒนา” โดย บุญเทียน ทองประสาน (2531) และ หนังสือ“เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน” โดย กาญจนา แก้วเทพ (2538) หรือผลงานเผยแพร่ของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา อาทิเช่น หนังสือ “วิพากษ์แผนแม่บทป่าไม้” โดยวิฑูรย์ ปัญญากุล (2536) และหนังสือ“ทรัพยากรชีวภาพกับสังคมไทย” โดยเจริญ คัมภีรภาพ (2538)

5. องค์การเอกชน ที่เน้นบทบาทในการริเริ่มผลักดันและเสนอแนะ เพื่อให้มีการนำไปปฏิบัติกันในวงกว้างยิ่งขึ้น ซึ่งบทบาทด้านนี้เป็นผลจากการที่องค์การเอกชนส่วนใหญ่ เป็นองค์กรขนาดเล็ก และมีอิสระสูงในการทำงาน จึงสามารถริเริ่มทดลองงานใหม่ๆ ตาม ความคิดความเชื่อของตนเอง ซึ่งผลการทดลองเหล่านี้จะเป็นบทเรียนในการพัฒนาที่รัฐบาลและ องค์การเอกชน อื่นๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ตัวอย่างขององค์การเอกชน ที่มีการดำเนินงานในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีบทบาทขององค์การชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ (ป่าคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร) ‘และ การดำเนินงานตามโครงการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ขององค์การแซร์ เป็นต้น

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ (ป่าคำชะอี)

โดย องค์การชุมชน (สัมพันธ์ เตชะอริก, 2536:49-52)

ป่าคำชะอี เป็นป่ากว้างหลายพันกิโลเมตร ต่อเขตแขวงจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเฉพาะในช่วงปี 2517 เป็นระยะที่มันสำปะหลังขึ้นราคาชาวบ้านพากันบุกป่าเพื่อปลูกมันสำปะหลังองค์การชาวบ้านจึงได้ร่วมกันคิดว่าถ้าไม่สงวนป่าไว้จะไม่เหลือ การจะพึ่งตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้อย่างเดียวไม่ได้ เพราะมีกำลังน้อย จึงเสนอเรื่องสู่สภาตำบล และเริ่มดำเนินการในบริเวณอุทยานน้ำตกคำชะอี เนื้อที่ 450 ไร่ ซึ่งมีป่าดง มีหนองน้ำ มีน้ำตก ซึ่งต่อมามีการจัดงานน้ำตกทุกปี ในช่วงตุลาคม-พฤศจิกายน ทำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดมุกดาหาร

วิธีการรักษาป่า เริ่มตั้งแต่การขอร้องชาวบ้าน การนำประเด็นเข้าหารือในประชุมสภาตำบล และการประชุมกับชาวบ้านรอบๆ บริเวณนั้น ขอร้องไม่ให้ตัดป่า เพราะป่าจะหมดถ้าทางไปเรื่อยๆ จากนั้นก็ติดป้ายห้ามตัดไม้ในเขตป่า มีการตั้งกฎในที่ประชุม 5 หมู่บ้าน ถ้าใครตัดไม้จะปรับ 500 บาท ซึ่งได้เคยปรับมาหลายราย ชาวบ้านเลยขยายดกแล้ว ต่อมาได้งบจากสภาตำบลมาทำรั้วลวดหนามโดยรอบและได้งบ สส. มาสร้างศาลาแล้วจัดให้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

นอกจากนี้ก็มีป่าปู่ตา เนื้อที่ 87 ไร่ ป่าปู่ตาชาวบ้านไม่กล้ายุ่ง ถ้าใครตัดไม้จะเจ็บป่วย โดยเฉพาะชาวคำชะอีเชื่อถือมาก มีการเลี้ยงปู่ตาทุกปี ในช่วงวันที่ 13 เมษายน เดียวนี้มีสำนักสงฆ์เข้าไปช่วยดูแลเพิ่มด้วยอีกแรงหนึ่ง

ชาวบ้านภูมิใจที่ได้จัดการป่าโดยมีสภาตำบลเป็นหลักและกระจายมาสู่คณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่กล้าตัดไม้ ถ้าตัดไม้จะถูกปรับตามที่ตกลงกันทันที ในพื้นที่มีหลายหมู่บ้านหลายตาช่วยกันดูแลการตัดไม้ในที่ประชุมต่าง ๆ และเสียงตามสายเสมอ ๆ ว่าถ้าหากป่าหมด สภาพดิน สภาพน้ำจะเป็นอย่างไร

องค์กรชาวบ้านในบริเวณแถบนี้เคยต่อต้านกับบริษัทค้าไม้ที่ได้สัมปทานในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูศรีฐาน เนื้อที่ 156,000 ไร่ พอมีการคัดค้านบริษัทก็เลียงไปเป็นการขุดแร่ลิทโมเนียมแทน แต่ชาวบ้านคิดว่าคงจะได้แร่ต้องตัดไม้ออกหมดก่อนจึงยังต่อต้านอย่างเข้มแข็ง จนบริษัทต้องพยายามจะให้เงินผู้นำชาวบ้านถึง 3 แสนบาท แต่ผู้นำไม่เล่นด้วย เลยต่อสู้กันมาเรื่อย ๆ ถึงกับได้เคยเดินขบวนไปกรุงเทพฯ จนกระทั่งต่อมา ภายหลังเกิดน้ำท่วมทางภาคใต้อย่างหนัก รัฐบาลจึงได้ตัดสินใจยกเลิกการสัมปทานป่า และประกาศเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูศรีฐาน

ความสำเร็จที่เกิดขึ้น ทำให้รู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมาจากความช่วยเหลือของประชาชนตัวเล็ก ๆ จากองค์กรชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล โดยเฉพาะปัจจุบันสภาตำบลคำชะอีได้รับงบประมาณมาช่วยอนุรักษ์ป่าไม้จากหน่วยงานต่างๆ เป็นประจำทุกปี

โดยสรุปการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยองค์กรชุมชนที่ป่าคำชะอีมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. การสร้างความเข้าใจและการกระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ทั้งด้านคุณและโทษ ผลดี ผลเสียต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นถ้าพื้นที่ป่าไม้ต้องหมดไป โดยการประชุมชาวบ้านและการประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องขยายเสียง
2. สร้างกลไกการทำงานโดยใช้สภาตำบล ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่มีอยู่แล้วและทุกหมู่บ้าน จะได้ประโยชน์ร่วมกัน
3. ใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนสร้างกฎระเบียบ โดยคณะกรรมการสภาตำบลจะเป็นผู้ร่างกฎระเบียบขึ้นมาก่อน แล้วนำเสนอร่างต่อที่ประชุมของชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน ชาวบ้านจะใช้เวทีที่ประชุมปรับแก้ไขเพิ่มเติมร่างที่คณะกรรมการนำเสนอ แล้วลงประชามติ
4. พื้นที่ ๆ จะอนุรักษ์ไว้ต้องร่วมกันกำหนดอาณาเขต ที่ชัดเจนพร้อมติดป้ายประกาศให้เห็นเด่นชัด
5. ปลุกฝังให้ชาวบ้านทุกเพศ ทุกวัย เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความหวงแหนในทรัพยากรป่าไม้ ด้วยการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นสถานที่ทำบุญสงกรานต์ สร้างสำนักสงฆ์ สร้างศาลปู่ตา ประชาสัมพันธ์ เชิญชวนให้คนภายนอกเข้ามาท่องเที่ยว จะทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่ได้ร่วมกันสร้างผลงานของตนเอง และกระทำต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี
6. ผู้นำต้องรักษากฎระเบียบที่ชาวบ้านได้ร่วมกันตกลงเอาไว้อย่างเคร่งครัด แม้แต่ญาติพี่น้องของผู้นำเอง เมื่อกระทำผิดก็ไม่อาจจะละเว้นได้

ปล. N60 ที่ประชุม
7 กรกฎาคม 2551

องค์การแชร้ กับ โครงการสาธารณสุขมูลฐาน (เอกสารเผยแพร่, 2539)

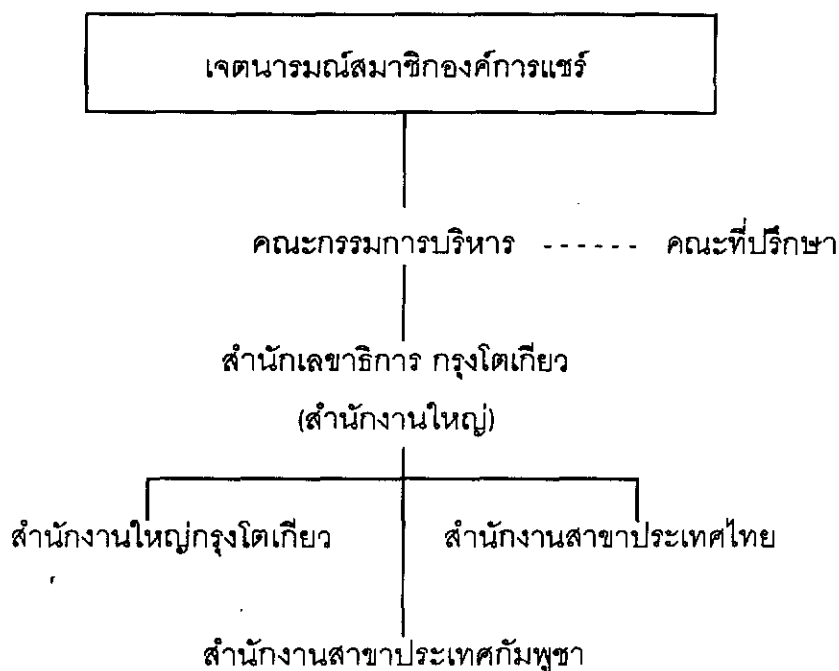
ประมาณปลายทศวรรษที่ 7-8 (พ.ศ. 2521-2523) เป็นช่วงแห่งความตื่นตัวของประชาชนญี่ปุ่นในการเสียสละความสุขส่วนตัว เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับองค์การเอกชนอย่างกว้างขวางอันเนื่องมาจากการ อพยพหลังไหลเข้ามาประเทศไทยของประชาชนกัมพูชาจากการหนีภัยสงครามโหดในประเทศของตน อาสาสมัครชาวญี่ปุ่นจำนวนมากกระตือรือร้นเข้าไปยังศูนย์อพยพชายแดนไทยเพื่อให้ความช่วยเหลือเท่าที่ตนจะทำได้ในการบรรเทาทุกข์แก่ผู้อพยพที่นำสงสารเหล่านั้น และเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวก่อตั้งองค์การแชร้ของผลการตกลงของกลุ่มแพทย์ พยาบาล และผู้สนใจชาวญี่ปุ่น จากกิจกรรมบรรเทาทุกข์ทางสาธารณสุขนั้นเมื่อราว พ.ศ. 2526 กระทั่งพัฒนาองค์กรในทุกด้านเพื่อการพัฒนาพร้อมกับประชาชนในชุมชนต่างๆของประเทศกำลังพัฒนาความเข้มแข็งเติบโตใหญ่ขององค์การแชร้นั้นได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากองค์การเจ.วี.ซี. (The Japanese International Volunteer Center : JVC.) ซึ่งเป็นองค์การเอกชนระดับแนวหน้าเป็นองค์การที่เลี้ยงมาแต่ต้น

สถานะขององค์การแชร้นั้นวางอยู่บนพื้นฐานของสหสมาคม ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายข้างการเมืองหรือศาสนา ไต ๆ องค์การแชร้มีอุดมการณ์ร่วมกันที่จะฝ่าฟันให้บรรลุเป้าหมายดังนี้

1. เพื่อให้มวลมนุษยชาติสามารถมีชีวิตที่ผาสุก โดยมีสุขภาพอนามัยดี
2. เพื่อร่วมดำเนินการกับสาธาณชนชาวญี่ปุ่น ในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งสันติภาพและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

องค์การแชร้มีสมาชิกให้การสนับสนุนประมาณ 600 คน สมาชิกโดยส่วนใหญ่มาจากสายวิชาชีพแพทย์ พยาบาล นักศึกษาแพทย์และพยาบาล ตลอดจนผู้สนใจจากวิชาชีพอื่นๆ มวลสมาชิกเป็นผู้กำหนดหลักการและแนวทางต่าง ๆ ขององค์การร่วมกันในการประชุมประจำปี ซึ่งสมาชิกแต่ละคนมีสิทธิ มีเสียงเท่าเทียมกันเสมอ ในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจต่าง ๆ

แผนผังองค์ประกอบขององค์การแชร์

สำหรับในประเทศไทยนั้นใน พ.ศ. 2533 องค์การแชร์ได้ส่งพยาบาลอาสาสมัคร ชื่อ น.ส. พุมิโกะ คูโต เข้ามาปฏิบัติงานในภาคอีสาน ตามโครงการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน ร่วมกับสำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขต 7 อุบลราชธานี โดยโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้วได้แก่ โครงการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเรียนรู้ชุมชนอีสานในทุก ๆ ด้าน ซึ่งองค์การแชร์ได้นำความรู้เหล่านี้มาใช้ในการประสานงานการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานในโครงการย่อย ๆ ดังนี้

1. โครงการรณรงค์ป้องกันโรคอุจจาระร่วง “บ้านน้อยสะอาด”

สืบเนื่องจากสถานการณ์ โรคอุจจาระร่วงในภาคอีสานมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเฉพาะในเขตจังหวัดยโสธร ที่มีอัตราเกิดโรคมามากที่สุด คือจากจำนวนผู้ป่วย 999 คน ต่อประชากร 100,000 คน ในปี 2528 เพิ่มขึ้นเป็น 1,933 คน ต่อประชากร 100,000 คน ในปี 2535

สำหรับชุมชนคุ้มบ้านน้อย ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร เป็นชุมชนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดอื่นๆ มีประชากรประมาณ 10 ครอบครัว 50 คน พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงทุกสัปดาห์ โดยเฉลี่ยเดือนละ 2 - 9 คน ในจำนวน 10 หลังคาเรือนนี้ไม่มีส่วนใช้เลย

สวนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทำนาและงานสวนอื่น ๆ และหลังเลิกงานพวกผู้ชายนิยมกินเหล้า และเล่นการพนัน

อาสาสมัครองค์การแอริ จึงได้เลือกคุ่มบ้านน้อยเป็นกลุ่มเป้าหมาย ในการรณรงค์ร่วมกับ อสม. และเจ้าหน้าที่ สถานีอนามัยตำบลศรีแก้ว ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเกิดความตื่นตัว ในปัญหาของโรคอุจจาระร่วงที่มีต่อชุมชน ตลอดจนสามารถขยายผล เกิดความตระหนักไปครอบคลุมปัญหาสุขภาพอื่น ๆ

2. เพื่อให้ประชาชนในชุมชนปรึกษารื้อร่วร่วมกัน และก่อเกิดการประสานงาน ในการแก้ไขปัญหของชุมชน

วิธีการดำเนินการ

เข้าร่วมการประชุมประจำเดือนของชุมชนโดยมีเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลศรีแก้วและ อสม. ร่วมกันคิดค้นรูปแบบกิจกรรม เช่น การแสดงละครสั้น การสาธิตทำน้ำเกลือแร่ด้วยตนเอง การทำสวนสมุนไพร ' หรือการทำยาสมุนไพรแบบแคปซูล ตลอดจนการร่วมกับประชาชนในชุมชน นั้นชุดบ่อน้ำดื่ม เป็นต้น

การประเมินผลพบว่า

ในช่วงแรกประชาชนต่างกล่าวกันว่า “ การรักษาง่ายมากกว่าการป้องกันเสียอีก ” หลังจากเจ้าหน้าที่สอ. อสม. และอาสาสมัครองค์การแอริได้ร่วมกันดำเนินงานในชุมชนอย่างใกล้ชิด ผ่านการปรึกษารื้อร่ว แสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางเพื่อค้นหาสาเหตุของโรคอุจจาระร่วง ชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับ เช่น พยายามละเว้นพฤติกรรมก่อโรค ค้นหาวิธีการง่ายๆ เท้าที่หาได้ในชุมชนซึ่งป้องกันโรคได้ เช่า ทำน้ำเกลือแร่แทนการซื้อน้ำอัดลม หรือซื้อยาปฏิชีวนะ ใช้กระบอกตักน้ำจากโอ่งแทนการใช้มือจับแก้วจุ่มลงตักน้ำ ชุดบ่อน้ำดื่ม เลิกเล่นการพนันและหันมาซื้อตม่น้ำขนาดใหญ่เก็บน้ำฝน ตลอดจนสร้างส้วมแบบประหยัดใช้ เป็นต้น

2. โครงการตรวจสุขภาพประจำปี โดย อสม. ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

โครงการนี้เป็นกิจกรรมขยายผลจากโครงการบ้านน้อยสะอาด หลังจากได้ดำเนินกิจกรรมรณรงค์ที่ คุ่มบ้านน้อย ได้ระยะหนึ่ง ตอนต้นปี พ.ศ.2536 อสม. ได้ชี้ปัญหาการขาดทักษะที่จำเป็น ในการตรวจร่างกายเบื้องต้น ซึ่งไม่อาจประเมินได้ว่าใครมีปัญหาอะไร และไม่สามารถให้คำแนะนำใด ๆ ได้เลย ฉะนั้นองค์การแอริจึงให้การสนับสนุนโครงการนี้โดยจัดการอบรม อสม. และกำหนดวันตรวจสุขภาพ ปีละ 2 ครั้ง ตั้งแต่นั้นมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกระตุ้นประชาชนให้สนใจการดูแลสุขภาพ จากโรคภัยไข้เจ็บที่สามารถป้องกันได้
2. เพื่อเสริมบทบาทและทักษะของเจ้าหน้าที่สอ.และอสม.ในการป้องกันความเจ็บป่วยจากโรคต่างๆ อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน
3. เพื่อสนับสนุนความเป็นผู้นำหน้าในการรณรงค์ส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันของอสม. และเจ้าหน้าที่สอ.

วิธีดำเนินการ

1. การฝึกอบรม "การตรวจสุขภาพ และทักษะที่จำเป็น" แก่อสม. โดยเจ้าหน้าที่สอ.ศรีแก้วเป็นเวลา 3 วัน
2. ให้บริการตรวจสุขภาพแก่ประชาชนทั่วไปทุกหมู่บ้าน ในตำบลศรีแก้ว ปีละ 2 ครั้ง โดยอสม. และเจ้าหน้าที่ สถานีอนามัยตำบลศรีแก้ว
3. บริการตรวจสุขภาพมี ดังนี้คือ ความดันโลหิต ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง วัดความสามารถในการมองเห็น ตรวจน้ำตาลในปัสสาวะ ตรวจระดับคอหอยพอก ชักประวัติเจ็บป่วยทั้งอดีตและปัจจุบัน ซึ่งได้จัดทำบัตรบันทึกสุขภาพและให้ผู้มารับบริการเก็บรักษาเองเพื่อนำไปพบเจ้าหน้าที่สอ.หรือโรงพยาบาลเมื่อเกิดเจ็บป่วย
4. ประชุมก่อน และ หลัง การตรวจสุขภาพประจำปีโดยอสม. เพื่อเตรียมการ และสรุปผลการบริการเพื่อปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการกระจายข้อมูลทางสาธารณสุขแก่กันด้วย

ผลการดำเนินงาน

อสม.พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ประสบปัญหา ปวดศีรษะและอ่อนเพลีย พวกเขาได้แลกเปลี่ยนความรู้ถึงสาเหตุของอาการเหล่านี้ และได้ข้อสรุปว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการขาดสารไอโอดีน และได้รับการยืนยันจากการจดบันทึกสถิติผู้มารับบริการพบว่าจำนวนครึ่งหนึ่งของผู้มารับบริการเป็นโรคคอหอยพอก พวกเขาได้ผสมน้ำไอโอดีนมอบให้ประชาชนทั่วไป และผู้ป่วยโรคคอหอยพอก พร้อมทั้งคำแนะนำในการผสมกับน้ำดื่มหรือน้ำปลา

ประมาณกลางปี พ.ศ. 2537 ในการเตรียมสำหรับการบริการตรวจสุขภาพประจำปีโดยอสม. ซึ่งเป็นการทบทวนความรู้และฝึกเพิ่มเติมทักษะที่จำเป็น ในการตรวจร่างกายเบื้องต้นนั้น ได้รับคำร้องขอจาก อสม. บ.ดอนโมกข์ ต.โพธิ์ชัย อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี เข้าร่วมสังเกตการณ์ ซึ่งอสม. ต.ศรีแก้ว ได้สาธิตการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ และเต็มใจช่วยฝึกหัดจน อสม.ดอนโมกข์สามารถใช้อุปกรณ์ต่างๆ และแปลผลได้ถูกต้อง

นอกจากนี้ในการบริการตรวจสอบสุขภาพประจำปี เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2537 นั้น ได้จัดเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม แก่บุคลากรชาวกัมพูชาอีกด้วย อสม.ได้ทำหน้าที่พี่เลี้ยงให้แก่ผู้รับการอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

และเช่นกันในระหว่างวันที่ 18 มกราคม - 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 การฝึกอบรม “การพัฒนาสาธารณสุขของประเทศไทย” แก่บุคลากรชาวกัมพูชา กลุ่มที่ 2 อสม.ได้ทำหน้าที่พี่เลี้ยงผู้ทรงประสิทธิภาพอีกครั้ง

ตลอดเวลา 5 ปีที่ผ่านมา อสม.ได้พัฒนาตนเองจากการร่วมทำกิจกรรมและการอบรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง พวกเขารับรู้ถึงเปลี่ยนแปลงของตนเองที่กล้าคิด กล้าทำมากขึ้น มีความรู้ และทักษะต่างๆ ที่ถูกต้องเพิ่มขึ้น ในด้านทัศนคติของประชาชนที่เดิมมองบทบาทของ อสม.เป็นลูกน้องของเจ้าหน้าที่สอ. เริ่มให้การยอมรับ อสม.ในบทบาทผู้นำการพัฒนาสุขภาพ มากขึ้นเป็นลำดับและประชาชนสนใจในการดื่มน้ำผสมสารไอโอดีนทั้งเพื่อรักษา หรือป้องกันโรคคอหอยพอก รวมทั้งมาตรวจร่างกายเมื่อเริ่มมีอาการไม่สบายแทนที่จะหาซื้อยากินเองดังแต่ก่อน

3. บทสรุป

จากสภาพของการพัฒนาชนบทปัจจุบัน ซึ่งปรากฏชัดว่า มีลักษณะของการพัฒนาที่ยังย่ำแย่และส่งผลกระทบบ้างให้ยิ่งพัฒนาไปเท่าไร ชาวชนบทก็ยิ่งประสบกับปัญหาและยากจนลงมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นนักวิชาการและผู้ปฏิบัติหลายฝ่ายจึงได้เริ่มออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลปรับปรุงทิศทางการพัฒนาจากเดิมที่มักจะเป็นการพัฒนาจากเบื้องบนมาสู่รูปแบบการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ประกอบกับกระแสความช่วยเหลือจากต่างชาติที่เริ่มหลั่งไหลเข้ามามากขึ้น ในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา จึงทำให้บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งในประเด็นของรูปแบบกิจกรรม และพื้นที่ของการพัฒนา ดังนั้นจากการขยายตัวดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ยุ่งยากมากขึ้นในการที่จะอธิบายถึงบทบาทขององค์การเอกชนฯ ในปัจจุบัน ซึ่งในงานชิ้นนี้ได้ประยุกต์แนวทางการจัดประเภทบทบาทที่กำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการติดตามผลการสัมมนาองค์การพัฒนาเอกชน (2528) ซึ่งได้แบ่งประเภทของบทบาทโดยเน้นที่รูปแบบการดำเนินกิจกรรมออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. องค์การเอกชนฯ ที่เน้นบทบาทในการให้บริการและการสงเคราะห์ ซึ่งมักจะเป็นองค์การที่มีขนาดใหญ่และมีงบประมาณมากเพียงพอที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในลักษณะการให้ความสนับสนุนหรือช่วยเหลืออย่างเต็มที่ อาทิเช่น มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เป็นต้น

2. องค์การเอกชนฯ ที่เน้นการให้การศึกษา ฝึกอบรมและสร้างจิตสำนึก เพื่อให้ประชาชน มีความรู้พื้นฐาน สามารถช่วยตนเองในการดำรงชีวิต และปรับตัวให้เข้ากับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคม ซึ่งองค์การเอกชนฯ ในกลุ่มนี้จะเน้นกิจกรรมในเรื่องของการฝึกอบรมและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้และสามารถช่วยตัวเองได้ในที่สุด ซึ่งตัวอย่างของงานประเภทนี้ได้แก่ โครงการส่งเสริมธุรกิจ หรืออุตสาหกรรมขนาดเล็กขององค์การแคร์นานาชาติ และการส่งเสริมการทอผ้าพื้นเมืองโดยคณะกรรมการเครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาสตรีอีสาน เป็นต้น

3. องค์การเอกชนฯ ที่เน้นส่งเสริมการจัดองค์การหรือการรวมกลุ่ม ซึ่งมักจะมีจุดเริ่มต้นจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความคิดก้าวหน้าที่จะแก้ปัญหาของท้องถิ่นของตน โดยวิธีการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วม ซึ่งตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่บทบาทของครูชบ ยอดแก้ว แห่งกลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และกลุ่มสังจกรณ์เชิงดอย ภายใต้การนำของพ่ออินสอน สร้อยสุวรรณ

4. องค์การเอกชน ที่เน้นบทบาทด้านการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งองค์การที่มีบทบาทในด้านนี้อย่างชัดเจนก็ได้แก่ มูลนิธิภูมิปัญญา สมาคมส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม สมาคมทอริกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เป็นต้น

5. องค์การเอกชน ที่เน้นบทบาทในการริเริ่มทดลอง และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาใหม่ ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานขององค์การหรือหน่วยงานอื่น ๆ อาทิเช่น การดำเนินงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตอำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร หรือ โครงการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานขององค์การแชรส์ ซึ่งเริ่มมีการเผยแพร่สู่จังหวัดและประเทศข้างเคียงในขณะนี้

แต่อย่างไรก็ตามการแบ่งประเภทในการศึกษาครั้งนี้ก็ได้เป็นรูปแบบที่ดีที่สุดก็หาไม่ เนื่องจากบทบาทขององค์การเอกชน ในปัจจุบันมีความหลากหลายกว้างขวางอย่างมาก ดังนั้นตัวแบบในการศึกษาครั้งนี้ย่อมจะมีจุดบกพร่องอยู่บ้างไม่มากก็น้อย แต่สิ่งหนึ่งที่น่าจะยอมรับและเห็นพ้องต้องกันก็คือ ทิศทางการพัฒนาที่ขยายตัวออกไปครอบคลุมกิจกรรมและกลุ่มบุคคลในทุกภูมิภาคและทุกกลุ่มประชาชนผู้ต้องการความช่วยเหลือซึ่งสิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นภาพที่น่าพึงพอใจของทุกฝ่ายที่อยากเห็นประชาชนในชนบทมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองและมีความสามารถที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน กรุงเทพฯ : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538
- คณะกรรมการติดตามผลการสัมมนาองค์การพัฒนาเอกชน, “บทบาทองค์การพัฒนาเอกชนในการพัฒนาประเทศ” สังคมพัฒนา ฉบับที่ 1, 2528
- โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม, ทำเนียบองค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทย กรุงเทพฯ : มีเดียพรินท์, 2529
- จอห์น อิงภากรณ์, ในไพศาล สังโวลี ทศวรรษองค์การพัฒนาเอกชน กรุงเทพฯ : เอดิสัน เพรสโปรดักส์, 2534
- เจริญ คัมภีรภาพ, ทรัพยากรชีวภาพ กับสังคมไทย กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2538
- บุญเทียน ทองประสาน, แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา กรุงเทพฯ : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, 2531
- พิทยา ว่องกุล, แนวคิดฝ่าวิกฤตทุนนิยมไร้พรมแดน : เศรษฐธรรม และอธิปไตยชุมชนไทย กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539
- พลทรัพย์ สอนเมือง และวิภาดา ชัยเวชสกุล, “การทอผ้าพื้นเมืองอีสาน” ในวิทยา ปัญญากุล เอกสารประกอบการประชุมเวทีชาวบ้าน 34 จัดโดยคณะกรรมการประสานงานองค์การเอกชนพัฒนาชนบท ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8-17 ตุลาคม 2534
- มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย, รายงานประจำปี 1994
- วรรณิ เหล่าสุวรรณ, ข้อคิดนักพัฒนา เอกสารทางวิชาการของศูนย์บริการทางวิชาการชุมชน วิทยาลัยอาครุสงขลา, 2526
- วิฑูรย์ ปัญญากุล, วิพากษ์ แผนแม่บทป่าไม้ : ความล้มเหลวในการอนุรักษ์ป่าของรัฐ กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536
- ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์, ในไพศาล สังโวลี, ทศวรรษองค์การพัฒนาเอกชน กรุงเทพฯ : เอดิสัน เพรสโปรดักส์, 2534
- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ทำเนียบนามองค์การพัฒนาเอกชนไทย กรุงเทพฯ, 2533
- สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2537

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย , หนังสือชุดปัญหาสังคม กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์,
2536

สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน, เอกสารเผยแพร่ พ.ศ. 2539

X- สัมพันธ์ เตชะอธิก, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่หก (พ.ศ. 2530-2534) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ยูไนเต็มนัดกษัตริย์, 2539

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่เจ็ด (พ.ศ. 2535-2539) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ยูไนเต็มนัดกษัตริย์, 2539

องค์การแคร์นานาชาติ, เอกสารเผยแพร่ พ.ศ. 2539

องค์การแอริ, เอกสารเผยแพร่ พ.ศ. 2539

อภิชัย พันธเสน, พัฒนารูปแบบไทย : สมุทัยและมรรค กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539

เอนก นาเคบุตร, รายงานการวิจัยเรื่องศักยภาพ อพช. ไทย รายงานการวิจัยเสนอต่อสถาบัน
ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2533 (อัดสำเนา)

Dej Poomkacha, "And Then What Next Thai NGOs," in Jaturong boonyarattanasoontorn and Gawin
Chutima (eds) , Thai NGOs : The Continuing struggle for Democracy Bangkok
: Edison Press Products, 1995

William, Glenn, "Community Participation and the Role of Voluntary Agencies in Indonesia," in Prisma
(March, 1980)

**องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานใน
ประเทศไทย : ภาพรวมและทางเลือก**

งานวิจัยเรื่อง “องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงาน ในประเทศไทย : ภาพรวมและทางเลือก”

บทคัดย่อ

ดร. โชคชัย สุทธาเวศ

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจพรรณนาแห่งความรู้ เพื่อประมวลสถานการณ์ สภาพปัญหาต่างๆ ขององค์การพร้อมทั้งการพยายามสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงแนวคิดทฤษฎีเบื้องต้นเกี่ยวกับองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวแรงงาน

การวิจัยได้ดำเนินการกับองค์การเหล่านี้โดยรวมแทบทั้งหมด (ยกเว้นบางองค์การที่เห็นว่ามีความแตกต่างในแง่หนึ่งๆ อยู่ในการศึกษารุ่นนี้แล้ว โดยเฉพาะองค์การเกี่ยวกับแรงงานเด็กที่จะไม่ศึกษา) จากจำนวนองค์การเหล่านี้ที่มี 20-25 แห่ง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาองค์การ 20 แห่งที่สำคัญ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลักคือ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อจัดการกับปัญหาหรือพัฒนาแรงงานเป็นหลัก กับองค์การที่จัดการกับปัญหาแรงงานเป็นส่วนประกอบ สัดส่วนของทั้ง 2 ประเภทมีครั้งต่อครั้ง การศึกษายังคลุมถึงองค์การประเภทนี้ของชาวต่างประเทศที่เปิดดำเนินการในประเทศไทยด้วย

ประเด็นสำคัญของการวิจัยได้วิเคราะห์ถึงความแตกต่างขององค์การเหล่านี้ในแง่ความเป็นมาในการก่อตั้ง อุดมการณ์ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย การจัดองค์การและระบบการทำงาน แนวทางและวิธีการทำงาน แหล่งเงินทุนและรายได้ ปัญหา/อุปสรรคต่างๆ รวมทั้งข้อสังเกตพิเศษในเชิงการประเมินองค์การ (โดยคร่าวๆ) นอกจากนี้ได้ศึกษาดูว่ามีการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หรือไม่มากนักน้อยเพียงใด มีการเข้าช้อน ส่งเสริม ประสานกันหรือไม่อย่างไร สรรวจดูการพึ่งตนเองทางการเงิน สถานภาพทางกฎหมาย แนวโน้มการดำเนินงานในอนาคต รวมถึงการพิจารณาถึงการเติบโต/ตกต่ำ/หยุด/และงดกิจกรรมขององค์การเหล่านี้

ผลการวิจัยพบว่าองค์การเหล่านี้มีความแตกต่างในความเป็นมาของการก่อตั้ง โดยส่วนใหญ่จะเกิดอย่างเป็นอิสระเพื่อทำงานครอบคลุมในจุดที่ยังขาดแคลนอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีอยู่บ้างที่แตกตัวมาจากองค์การ/โครงการเดิม โดยส่วนใหญ่ขององค์การเหล่านี้จะใกล้ชิดกับฝ่ายแรงงาน มีเพียง 1 แห่งใกล้ชิดกับทางราชการคือ มูลนิธิศุภนิมิต และไม่มีองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานแห่งใดที่ใกล้ชิดหรือสนับสนุนโดยฝ่ายนายจ้าง อุดมการณ์ขององค์การเหล่านี้ส่วนใหญ่เข้าข่ายการแสวงหาความยุติธรรมในการใช้แรงงานและเชิดชูสิทธิของผู้ใช้แรงงาน มีการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์โดยส่วนใหญ่ แต่เน้นหนักวัตถุประสงค์ตามข้อบังคับในแต่ละข้อไม่เท่ากัน ด้วยข้อจำกัด

จากแนวทางขององค์การ ความเป็นมาในการก่อตั้ง เงินทุน และบุคลากร มีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมวัตถุประสงค์บ้างในองค์การบางแห่ง เพื่อให้้องค์การทันสมัยและทำงานได้ครอบคลุม ยิ่งขึ้น องค์การเหล่านี้มีกลุ่มเป้าหมายแรงงานทั้งผู้ใหญ่ เด็ก และสตรี แต่จะไม่เน้นแรงงานสูงอายุและ องค์การที่ทำงานด้านข้อมูลการรณรงค์เคลื่อนไหว จะทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแรงงานที่ รวมตัวจัดตั้งเป็นสหภาพแรงงานมากกว่าที่ไม่รวมตัวจัดตั้ง องค์การที่มีสายสัมพันธ์ทางศาสนา (คริสต์) จะทำงานกับแรงงานไม่รวมตัว โดยเฉพาะแรงงานอพยพและนอกระบบ การจัดองค์การ และระบบการทำงานพบว่ามีคณะกรรมการบริหารกำหนดนโยบาย บางแห่งอาจมีคณะกรรมการ อำนวยการ ที่ปรึกษาด้วย ผู้จัดการจะมีอำนาจในการดูแลการปฏิบัติงานประจำวันและควบคุมดูแล การทำงานของเจ้าหน้าที่ ในบรรดาองค์การเหล่านี้มีเพียงสมาคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน จะมีการจัดระบบสมาชิกและให้สมาชิกเลือกตั้งคณะผู้บริหาร องค์การส่วนใหญ่จะมีการจัดระบบการ หมดวาระและแต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร 2-4 ปีต่อครั้ง องค์การที่ยุติการดำเนินงานหรือลดกิจกรรม ลงไป มักจะเกิดกับองค์การที่การทำงานยึดตัวบุคคลเป็นหลัก

องค์การที่ดำเนินงานอย่างขยันขันแข็งมักจะเป็นองค์การที่มีแนวทางการทำงานเป็นประชา - ธิปไตยภายในองค์การสูง แนวทางการทำงาน/วิธีการทำงานต่างๆ ไปจะมีรากฐานมาจากความ ความเป็นมาในการก่อตั้งและลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่ง จะมีการทำงานซ้ำซ้อนกันบ้างแต่เป็นส่วนน้อย มีการรวมตัวในรูปเครือข่ายตั้งแต่ พ.ศ. 2534 แต่ยังจำกัดตัวเฉพาะองค์การที่ทำงานในเชิงข้อมูล การรณรงค์เคลื่อนไหวในขบวนการแรงงาน ซึ่งมีประมาณ 1/4 ขององค์การทั้งหมด ในด้านแหล่งทุน และรายได้ พบว่า ส่วนใหญ่ต้องพึ่งต่างประเทศและได้รับการสนับสนุนจากภายในประเทศน้อย มีอยู่จำนวนหนึ่งพึ่งพาต่างประเทศโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เป็นไปได้ว่าองค์การเหล่านี้ต้องทำงานเพื่อ เรียกร้อง/ ต่อสู้เพื่อสิทธิของคนงาน ซึ่งขัดกับวัฒนธรรมการให้ทานของคนไทยที่ให้ทานเพราะเห็นอก เห็นใจ สงสารเมื่อเดือดร้อน องค์การที่จะได้รับงบประมาณประจำปีจากรัฐบาลมีเพียงแห่งเดียวคือ มูลนิธิพิพิธภัณฑสถานไทย การขาดแคลนเงินทุนทำให้องค์การเหล่านี้พยายามพึ่งตนเองด้วยการ ขาย สิ่งของ จัดรายการกุศล ทอดผ้าป่า และขายสิ่งพิมพ์ เป็นต้น การรับบริจาคจากบุคคลทั่วไป ยังมี น้อยมาก

ปัญหาและอุปสรรคพบว่า มีในเรื่องการไม่เพียงพอทางการเงิน การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ที่ ปฏิบัติงานต่อเนื่อง มีใจรักงานด้านนี้เพียงพอ เป็นปัญหาหลักๆ ต่อมาเป็นปัญหาความห่างเหิน ระหว่างคณะกรรมการบริหารกับเจ้าหน้าที่ในการปรึกษาหารือการทำงาน ปัญหาการขาดความรู้ ความสามารถที่เพียงพอของเจ้าหน้าที่ การขาดแคลนอุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัยและเพียงพอใน องค์การส่วนใหญ่ และรวมทั้งปัญหาความไม่เพียงพอในค่าตอบแทนและสวัสดิการแก่เจ้าหน้าที่ใน องค์การเหล่านี้เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณงานและผลงานที่เกิดขึ้นแก่แรงงานและสังคม

สำหรับในอนาคตองค์การเหล่านี้จะพึ่งตนเองทางการเงินมากขึ้นและต้องการการสนับสนุนทางการเงินจากภายในประเทศ องค์การที่เคยทำงานสงเคราะห์ แก้ไขปัญหาให้แรงงานโดยตรง เช่น มูลนิธิด้านเด็กก็จะหันมาเป็นการให้ความรู้ทางวิชาการ การประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปแก้ไขปัญหาโดยเร็วมากขึ้น นอกจากนี้มีแนวโน้มการขยายเครือข่ายการทำงานทั้งภายในและต่างประเทศ และได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ มากขึ้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาแรงงาน

ข้อสรุปเชิงการประมวลองค์ความรู้ทางทฤษฎีเบื้องต้น ทั้งที่ได้กล่าวถึงในส่วนต่างๆ ในข้อที่ 6 และที่ระบุในข้อที่ 7 กล่าวไว้ว่า :

1. องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงาน มีการก่อตั้งอย่างเป็นอิสระโดยส่วนใหญ่แตกตัวมาจากแหล่งเดิมบ้าง และต้องการการทำงานที่มีผลงานเฉพาะตน
2. การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์จะให้น้ำหนักไม่เท่ากันตามแนวทาง ความเป็นมา ข้อจำกัดขององค์การ เงินทุน และผู้ปฏิบัติงาน
3. การประสานงานเครือข่ายขององค์การเหล่านี้เริ่มจากกลุ่มที่ใกล้ชิดกับการทำงานในเชิงข้อมูล การรณรงค์สนับสนุนเคลื่อนไหวของขบวนการแรงงาน แล้วพยายามขยายตัวออกไป
4. องค์การที่จดทะเบียนตามกฎหมายมักจะดำเนินงานอย่างมีระบบและค่อนข้างมั่นคง แต่ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยของแนวทางการทำงานภายในว่ามีลักษณะ bottom-up หรือ top-down หากเป็นประการแรกจะทำให้้องค์การดำเนินงานได้ดีกว่าแบบหลัง
5. ความสัมพันธ์ที่สมควรทดสอบต่อไปคือความสัมพันธ์ในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบุคคลระหว่างองค์การกับความสอดคล้องในวิธีการและเป้าหมายของบุคคลระหว่างองค์การ เพื่อดูถึงทิศทางความสัมพันธ์ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานและองค์การของคนงาน (สหภาพแรงงาน) ตามที่ผู้วิจัยเสนอในข้อที่ 8.6

สุดท้ายข้อเสนอแนะทางเลือกเชิงนโยบายได้ระบุไว้ในหัวข้อที่ 8

๑ - ๖๕๐๐๐๐๐

รายงานการวิจัย เรื่อง “องค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานในประเทศไทย : ภาพรวม และทางเลือก”

ดร.โชคชัย สุทธาเวศ

1. บทนำ

ในการแก้ปัญหาแรงงาน นอกเหนือจากการมีสถาบันของรัฐบาล (กระทรวงแรงงานฯ และหน่วยงานหรือสถาบันอื่น ๆ ภายใต้กระทรวงแรงงานฯ) นายจ้าง (บริษัทห้างร้านต่าง ๆ สภาองค์กรนายจ้าง สมาคม และสหพันธ์นายจ้าง) และ ลูกจ้าง (สภาองค์กรลูกจ้าง สหพันธ์แรงงาน สหภาพแรงงาน และกลุ่มสหภาพแรงงาน) สถาบันร่วมไตรภาคีของทั้งสามฝ่าย รัฐสภา (คณะกรรมการการแรงงานและสวัสดิการสังคม พรรคการเมืองบางพรรค) องค์กร หรือ ขบวนการต่าง ๆ ที่เป็นพันธมิตร หรือ ส่งเสริมการอยู่ดีกินดีของแรงงาน เช่น ขบวนการนักศึกษา ชาวไร่ ชาวนา องค์กรทางศาสนา และสื่อมวลชน เป็นต้น ได้ทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาแรงงานแล้ว ยังได้มีองค์การเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ (หรือองค์การพัฒนาเอกชน) จำนวนหนึ่งทำหน้าที่แก้ไขปัญหาด้านแรงงานด้วย ในฐานะที่องค์การเช่นนี้ ได้มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาแรงงานมิใช่น้อย ฉะนั้นการวิจัยเบื้องต้นอย่างเป็นพื้นฐานถึงการดำเนินงานขององค์การเหล่านี้ จึงมีประโยชน์ในเชิงการพัฒนาองค์ความรู้และแนวนโยบายแห่งรัฐในโอกาสต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้กำเนิดขึ้นด้วยเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ศึกษาและวิเคราะห์ในเชิงสำรวจพรมแดนแห่งความรู้ถึงพัฒนาการขององค์การเอกชนเกี่ยวกับแรงงานในอดีตจนถึงปัจจุบันทุกแห่ง โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญ ๆ ต่อไปนี้ (1) การก่อตั้ง (2) อุดมการณ์และวัตถุประสงค์ (3) กลุ่มเป้าหมาย (4) การจัดองค์กรและระบบการทำงาน (5) แนวทางและวิธีการทำงาน (6) แหล่งทุนและรายได้ (7) ปัญหาและอุปสรรค (8) ข้อสังเกตพิเศษ เช่น สถานภาพทางกฎหมาย และการประเมินองค์การ

2. นำเสนอข้อสรุปเปรียบเทียบระหว่างองค์กรต่าง ๆ และให้ข้อเสนอแนะทางเลือกเชิงนโยบายต่อการดำเนินกิจกรรม และการพัฒนางานขององค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์เกี่ยวกับแรงงาน

3. ประมวลความสัมพันธของตัวแปรให้สามารถสรุปออกเป็นกฎทางทฤษฎี เพื่อประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้

2. การทบทวนวรรณกรรม

งานศึกษาเกี่ยวกับองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานที่ผ่านมายังขาดแคลนและหากมีก็จะเป็นเฉพาะรายองค์การหรือกลุ่ม เช่น รายงานการประเมินผลมูลนิธิเพื่อนหญิง พ.ศ. 2538 ของ กาญจนา แก้วเทพ และ บัณฑิต อ่อนดำ (2538) เน้นศึกษาประเมินการดำเนินงานของ มูลนิธิเพื่อนหญิงตั้งแต่ก่อตั้งจนถึง พ.ศ. 2538 งานองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานเด็ก : ศักยภาพและทิศทางในอนาคต ของ พันธศักดิ์ ศรีเทพ (2538) เป็นการศึกษาถึงการดำเนินงาน และปัญหาขององค์กรพัฒนาเอกชนเฉพาะด้านเด็ก แต่งานศึกษาที่ให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของ องค์กรด้านที่ทำด้านแรงงานโดยตรงและประกอบยังไม่เคยมีมาก่อน งานชิ้นนี้จึงจึงเป็นการวิจัย เพื่อเป็นฐานพรมแดนแห่งความรู้ขององค์กรดังกล่าวนี้

3. แนวทางและวิธีการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ key activist ของบางองค์การ ประกอบ และดำเนินการระหว่างเดือน ต.ค.2538 - มี.ค.2539

4. คำถามในการวิจัย

การวิจัยใช้แนวทางการสร้างองค์ความรู้ทางทฤษฎีขึ้นภายหลังโดยไม่ใช้ทฤษฎีนำการวิจัยและพยายามตอบคำถามต่อไปนี้

1. องค์กรต่าง ๆ ได้มีความเป็นมาในการก่อตั้ง ปรัชญาหรืออุดมการณ์ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย การจัดองค์กร แนวทางและวิธี (ยุทธศาสตร์) การทำงาน แหล่งทุนและรายได้ ปัญหา และอุปสรรค และมีข้อสังเกตพิเศษเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง?
2. องค์กรเหล่านี้ สามารถดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และได้เน้นหนักกิจกรรมตอบสนอง วัตถุประสงค์ใดมากที่สุด และเพราะเหตุใด?
3. องค์กรเหล่านี้ได้มีการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อน ส่งเสริม ขัดแย้ง หรือประสานระหว่างกันหรือไม่อย่างไร?
4. องค์กรเหล่านี้พยายามพึ่งตนเองหรือไม่ อย่างไร?
5. สถานภาพในทางกฎหมายขององค์กรได้ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานขององค์กรหรือไม่ และเพราะเหตุใด?
6. องค์กรเหล่านี้มีแนวโน้มการดำเนินงานในอนาคตอย่างไร?
7. ทำไมองค์กรเหล่านี้จึงมีการเติบโต หรือแตกตัว หรือตกต่ำ หรือหยุด และลดกิจกรรมลงไป?

5. ขอบเขตองค์การที่ทำการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะองค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาและการพัฒนาแรงงานเท่านั้น โดยแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่จัดการกับปัญหาแรงงานเป็นงานหลัก กับกลุ่มที่จัดการกับปัญหาแรงงานเป็นงานประกอบ จากการศึกษาพบว่ามีองค์การดังกล่าว 20-25 แห่ง แต่ที่จะวิจัยครั้งนี้ เลือกเฉพาะที่เป็นตัวแทนสำคัญ ๆ จำนวน 20 แห่ง ดังต่อไปนี้ (1) มูลนิธิเพื่อลูกจ้างคนงานไทย (2) มูลนิธิอารมณ พงศ์พັນ (3) มูลนิธิคุณากร (4) มูลนิธิไพศาล รัชชชัยนันท์ (5) ศูนย์บริการข้อมูลและฝึกอบรมแรงงาน (6) สถาบันพัฒนาแรงงานไทย (7) มูลนิธิพิพิธภัณฑสถานแรงงานไทย (8) มูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท (9) ศูนย์ปรึกษากรรมกรก่อสร้าง (10) มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก : โครงการแรงงานเด็ก (11) มูลนิธิเด็ก : ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก (12) สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (13) มูลนิธิเพื่อนหญิง (14) สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา (15) สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (16) คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ (17) มูลนิธิสภาคริสตจักรในประเทศไทย (18) กลุ่มเยาวชนคนงาน (19) มูลนิธิฟรีดริชค เอแบร์ท (20) สถาบันการศึกษาเสรีเอเชียน-อเมริกัน

องค์การดังกล่าวข้างต้น ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อเน้นการจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาแรงงาน โดยตรงคือองค์การในลำดับที่ 1 - 9 และ 20 องค์การที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อดูแลกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ แต่มีแรงงานด้วย ได้แก่ องค์การที่ 10 - 17 นอกจากนี้้องค์การที่มีใช้องค์การสาธารณะประโยชน์ (ในความหมายที่เทียบกับองค์การพัฒนาเอกชน) แต่ดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปัญหาแรงงานร่วมกับบางองค์การในลำดับที่ 1 - 17 คือองค์การที่ 18 ในองค์การเหล่านี้้องค์การที่เป็นของชาวต่างประเทศคือ องค์การที่ 19 และ 20 อันเป็นองค์การที่มีสายสัมพันธ์กับสหภาพแรงงาน (Union - Related Organisation) ที่มี สำนักงานเปิดดำเนินการในประเทศไทย

การศึกษาครั้งนี้ไม่เจาะองค์การที่มีได้มีเป้าหมายโดยตรงกับการจัดการปัญหาหรือพัฒนาผู้ใช้แรงงาน เช่น มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก ที่เน้นดูแลเด็กที่มีปัญหาทั่ว ๆ ไป และมูลนิธิผู้หญิงที่เน้นงานเกี่ยวข้องกับความเสมอภาคโดยทั่ว ๆ ไป ระหว่างหญิงและชาย เป็นต้น และไม่รวมถึงสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ที่มีบ้านพักฉุกเฉิน รองรับเด็กที่มีปัญหาถูกใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม และกลุ่มพันธกิจเพื่อสังคมที่มีบ้านพัฒนาเด็กและงานสงเคราะห์ช่วยแก้ปัญหาแรงงานเด็ก แต่ได้มีการศึกษา มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก และมูลนิธิเด็ก เป็นตัวแทนการทำงานขององค์การที่ดูแลแรงงานเด็กแล้ว

ในการนำเสนอรายงานการวิจัยชิ้นนี้รายละเอียดแต่ละองค์การโปรดดูจากภาคผนวกที่ 2 และการสรุปเปรียบเทียบองค์การต่าง ๆ จากภาคผนวกที่ 1

6. ข้อค้นพบ

6.1 การก่อตั้ง

องค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์เกี่ยวกับแรงงาน เฉพาะที่เป็นของคนไทย มีประวัติการก่อตั้งที่ แตกต่างกัน กล่าวคือมีจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2522 จากที่ได้มีการจัดตั้งมูลนิธิเพื่อลูกจ้างคนงานไทย ในช่วงเวลาที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี และมีกลยุทธ์การบริหารแรงงานที่สร้างเครือข่ายในการกำกับดูแลฝ่ายกรรมการ จึงได้ทำการสนับสนุนการก่อตั้งมูลนิธิ โดยตนเองเป็นประธาน ต่อมาใน พ.ศ.2523 ได้มีการริเริ่มจัดตั้งมูลนิธิอารมณ พงศ์พังษ์ หลังจากที่คุณอารมณ พงศ์พังษ์ ผู้นำแรงงานตัวอย่างในฐานะรองประธานสภาองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย และประธานสหภาพแรงงานการประปานครหลวง ได้เสียชีวิตลง แม้ว่ามูลนิธิฯ จะได้ก่อตั้งตัวเมื่อ พ.ศ.2523 แต่สามารถจดทะเบียนเป็นมูลนิธิตามกฎหมายจากกรุงเทพมหานคร เมื่อ 13 ม.ค. 2526 นับว่ามีความล่าช้าในการจดทะเบียนรวม 3 ปี (แรงงานปริทัศน์, 1 ม.ค.2536 : 56) ในช่วงเวลาต่อมามูลนิธิคุณากรได้กำเนิดขึ้นเมื่อต้นปี พ.ศ.2528 โดยจดทะเบียนเมื่อ 13 ม.ค. 2528 จากความพยายามของคณะกรรมการกองทุนเงินทดแทน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทจากฝ่ายราชการและนายจ้าง) ได้จัดตั้งมูลนิธิคุณากรตามชื่อที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเลือก (ระหว่างมูลนิธิคุณากร กับมูลนิธิเทพรัตน์) เพื่อดูแล ผู้ใช้แรงงานผู้พิการ มูลนิธิคุณากรได้รับการตอบรับในการอุปถัมภ์จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ให้เป็นมูลนิธิในพระราชูปถัมภ์เมื่อ 27 มิ.ย.2538 โดยภารกิจแล้วมูลนิธิคุณากรเป็นแหล่งทุน (ที่ได้จากการรับบริจาค) เพื่อการดำเนินงานของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงานภายใต้การดูแลของสำนักงานกองทุนเงินทดแทนจากการสนับสนุนเงินทุนในการก่อสร้างโดย JIGA ประเทศญี่ปุ่น (มูลนิธิคุณากร, 2528 : 1-16) มูลนิธิไพศาลรัชชชยันต์ เป็นมูลนิธิแห่งที่สองที่ฝ่ายแรงงานได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2531 หลังจากที่คุณไพศาลรัชชชยันต์ อดีตประธานสภาองค์การลูกจ้างสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย และประธานสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง ผู้ยิ่งใหญ่ได้เสียชีวิตลงเมื่อ พ.ศ.2530 สภาพปัญหาของผู้ใช้แรงงานที่มีเพิ่มขึ้น ๆ และประเด็นใหม่ ๆ เฉพาะด้านหลากหลายขึ้น ในขณะที่องค์การที่ดูแลปัญหาคนงาน เช่น สหภาพแรงงาน และมูลนิธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ยังไม่สามารถตอบสนองการแก้ไขปัญหาแรงงานและความต้องการที่แตกต่างหลากหลายได้ ทำให้มูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบทได้รับการผลักดันให้จัดตั้งขึ้นจากนักวิชาการแรงงาน ข้าราชการของรัฐ นักการเมืองและนักพัฒนาเอกชนใน พ.ศ.2532 และศูนย์บริการข้อมูลและฝึกอบรมแรงงานได้มีการจัดตั้งต่อมาพัฒนาขึ้นโดยอดีตเจ้าหน้าที่สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนเมื่อพ.ศ.2534 (สัมภาษณ์คุณสมยศ พุกกะพินิจ) และต่อมาด้วยเหตุผลที่ต้องการให้การแก้ไขปัญหาแรงงานมีเป้าหมายตรงที่การปรับปรุงตรงองค์การของผู้ใช้แรงงานมากขึ้นในปีเดียวกันนี้ จึงได้มีการก่อตั้งสถาบันส่งเสริมและพัฒนาองค์กรผู้ใช้แรงงาน ด้วยการผลักดันจากนักวิชาการแรงงานจากค่ายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผู้นำแรงงานบางส่วน สถาบันแห่งนี้ได้เค้าโครงความคิดมาจากการพยายาม

จัดตั้งสถาบันกลางพัฒนาการศึกษาผู้ใช้แรงงานไทย ที่ฝ่ายแรงงานบางส่วนได้พยายามผลักดันให้มีการจัดตั้งขึ้น ในช่วง พ.ศ.2529-2530 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ (จากการบอกเล่าของ ศ.นิคม จันทรวิทุร ในอดีตต่อผู้วิจัย) ใน พ.ศ.2536 สถาบันฯ ได้ทำการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น สถาบันพัฒนาแรงงานไทยเพื่อให้เกิดความกระชับ พร้อม ๆ กับการปรับวัตถุประสงค์

ความต้องการที่จะประกาศศักดิ์ศรีของแรงงาน แม้ว่าจะเผชิญกับสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เรื้อรังในขบวนการสหภาพแรงงานนั้น ได้ทำให้มิติทางประวัติศาสตร์ได้รับการเน้นย้ำในพ.ศ.2534 จากนักวิชาการและผู้นำแรงงานโดยเฉพาะระดับสหพันธ์แรงงานให้พยายามจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้น และสามารถจัดตั้ง สถานที่แสดงสิ่งของและสื่อทางวัฒนธรรมของคนงานได้สำเร็จ เมื่อ 17 ต.ค.2536 (ปัจจุบันกำลังขอจดทะเบียนเป็นมูลนิธิตามกฎหมาย) และต่อมาศูนย์ช่วยเหลือกรรมกรก่อสร้างก็ได้มีการจัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2538 จากนักพัฒนาเอกชนที่คลุกคลีปัญหา สลัมมาก่อน และเห็นว่ากรรมกรก่อสร้างเป็นผู้ใช้แรงงานกลุ่มล่างสุด เคลื่อนย้ายมาจากแรงงานเกษตรที่สมควรดูแลเป็นการเฉพาะ (สัมภาษณ์ คุณวัชรพงศ์ คงมัน)

นอกเหนือจากองค์การเหล่านี้แล้วยังมีองค์การอื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งในเรื่องอื่น ๆ และใน วัตถุประสงค์หรือกิจกรรมขององค์การเหล่านั้น ได้มีไว้สำหรับเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาแรงงานประกอบด้วย ดังนี้

มูลนิธิและโครงการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็ก เช่น มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก ซึ่งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2524 ได้มีโครงการสำคัญ 2 โครงการคือ ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานเด็ก (ศชด.) เมื่อคราวการก่อตั้ง ต่อมาพัฒนาเป็นโครงการ แรงงานเด็กใน พ.ศ.2532 มูลนิธิเด็กซึ่งตั้งเมื่อ พ.ศ.2535 มีศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลสิทธิเด็กในด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านแรงงาน นอกจากนี้ใน พ.ศ.2535 องค์การพัฒนาเอกชนด้านแรงงานเด็กยังได้พยายาม รวมตัวกันในรูปเครือข่าย เรียกว่าโครงการประสานงานเครือข่ายแรงงานเด็ก และศูนย์ประสานป้องกันแรงงานเด็ก โดยมีมูลนิธิด้านเด็ก เช่น มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิคุ้มครองเด็ก มูลนิธิชีวิตเด็ก กลุ่มเพื่อนเด็กขอนแก่น คณะกรรมการองค์การพัฒนาเอกชนด้านเด็ก และหน่วยงานราชการด้านเด็ก องค์การชุมชน องค์การนายจ้าง และสถานประกอบการขนาดเล็กและใหญ่อยู่ในเครือข่าย โดยในกิจกรรมระยะแรกได้เน้นแก้ปัญหาแรงงานเด็กในภาคอีสานและภาคเหนือ (จดหมายข่าวเครือข่ายแรงงานเด็ก, ปีที่ 3 ฉบับที่ 2, พ.ค. - ธ.ค.2538 : 2-16)

สมาคมเพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 24 พ.ย.2516 ภายใต้กระแสการตื่นตัวเรื่องประชาธิปไตยจากเหตุการณ์ 14-16 ต.ค. 2516 โดยใช้ชื่อว่าสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ภายใต้ชื่อใหม่ว่า สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน เมื่อ 23 ส.ค. 2525 (จดหมายข่าว สสส. ก้าวที่ 15 ของ สสส. 2531:2-4) การขออนุญาตจัดตั้งไม่สามารถสำเร็จโดยง่ายเพราะหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเกรงว่าสมาคมแห่งนี้จัดตั้งเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง แต่ในที่สุดก็สามารถดำเนินการขอจัดตั้งได้เพราะสภาความมั่นคงแห่งชาติไม่มีท่าทีต่อต้าน(หนังสือ

ที่สร. 0405/1606) ฝ่ายส่งเสริมสิทธิกรรมการเป็นฝ่ายหนึ่งในการจัดโครงสร้างการบริหารที่เกิดขึ้นใน การจัดตั้ง แต่ก็ได้มีการยุบเลิกไปใน พ.ศ.2537 โดยยังมีงานลักษณะโครงการด้านแรงงาน 3 โครงการ (ดูภาคผนวกที่ 2 หัวข้อ 2.12)

มูลนิธิเพื่อนหญิง ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2523 ได้มีศูนย์แรงงานสตรีเป็นฝ่ายหนึ่งใน โครงสร้างการบริหาร ในระยะต่อมาได้ปรับชื่อเป็นฝ่ายแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรมผลิต และได้เน้นประเด็กสุขภาพคนงานเป็นหลักมาตั้งแต่ พ.ศ.2530

องค์กร (ที่ 10-17) ที่มีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขและพัฒนากลุ่มแรงงานเป็น วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก แต่มีงานที่ช่วยแก้ไขปัญหาระงงานด้วยตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น องค์กรที่ 10-13 จัดได้ว่ามีบทบาท สำคัญในการแก้ไขปัญหาระงงานในช่วงเวลาที่ผ่านมาก่อน ข้างสูง ส่วนองค์กรที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ แต่มีบทบาทช่วยแก้ไขปัญหาระงงานบ้างก็คือ องค์กรที่ 14-17 โดยมีฝ่ายหรือบุคคลที่ช่วยแก้ไขปัญหาระงงานด้วย ในองค์กรเหล่านี้สถาบัน วิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา ก่อนข้างมีบทบาทมากกว่าองค์กรอื่น ๆ โดยเฉพาะการ ทำงานเชิงนโยบาย (สถาบันวิจัยบทบาทหญิงและชายและการพัฒนา, แผ่นพับ ตุลาคม 2538)

สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา ได้ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ.2533 จากกระแสสากล เรื่องสิทธิสตรีที่องค์กรสหประชาชาติสนับสนุน

ในทางอิทธิพลศาสนา สมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ก่อตั้งใน พ.ศ.2513 และคณะกรรมการยุติธรรมและสันติ ก่อตั้งใน พ.ศ.2520 ทั้งสององค์กรเป็นองค์กรสังกัดคณะ กรรมการฝ่ายสังคมของสภาสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย ซึ่งมีโครงการเพื่อชีวิตใหม่ บ้านพักอารีย์ และกรรมการแรงงานคาทอลิกเป็นหน่วยงานด้านแรงงาน มูลนิธิสภาคริสตจักรใน ประเทศไทย จดทะเบียนจัดตั้งในประเทศไทยเมื่อ 14 เม.ย.2486 และ มีโครงการพัฒนาแรงงาน ภายใต้งองพัฒนาสังคมและบริการ จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2520

สำหรับกลุ่มเยาวชนคนงานนั้น มิใช่เป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ในความหมายเทียบ เคียงกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่ใช้เรียกกันทั่วไปแต่เป็นองค์กรของคนงานหนุ่มสาวที่รวมตัวกัน โดยยึดหลักความเชื่อมั่นของตัว คนงานเองและรวมกลุ่มกัน เพื่อแก้ไขปัญหาระงงานและพัฒนาเป็น รายบุคคลร่วมกันมากกว่าการพัฒนาแรงงานด้วยการมอบความไว้วางใจให้แก่องค์กรของคนงาน เช่น สหภาพแรงงาน กลุ่มเยาวชนคนงานเริ่มมีการเคลื่อนไหวในประเทศไทยมาตั้งแต่ปลาย ค.ศ.1970s แต่ได้จัดตั้งเป็นกลุ่มตามแนวทางของ IYCW (International Young Christian Workers) ตั้งแต่ พ.ศ.2526 ปัจจุบันมีศูนย์รวม 2 ศูนย์ คือ ศูนย์รังสิตและพระโขนง [งาน วิจัยชิ้นนี้ได้รวมกลุ่มเยาวชนคนงานเข้ามาด้วย เพราะ (1) เป็นกิจกรรมของกลุ่มคนงานที่แก้ไข ปัญหาคอนงานอีกรูปแบบหนึ่งโดยมิได้ตั้ง อยู่บนพื้นฐานของการยึดที่ความเป็นสหภาพแรงงาน เป็นหลัก และ (2) การรวมกลุ่มเยาวชนคนงานได้มีการทำงานร่วมกับองค์กร สาธารณประโยชน์ด้านแรงงานบางแห่งมากกว่าที่จะร่วมตัวเป็นส่วนหนึ่งภายใต้โครงการขบวน

การสหภาพแรงงาน

ส่วนองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงาน ที่เป็นของชาวต่างประเทศ แต่ได้มีการดำเนินงานด้วย เพื่อแรงงานคือ มูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ท และสถาบันการศึกษาเสรีเอเชียน-อเมริกันนั้น องค์การแรกได้เริ่มเข้ามาในประเทศไทยใน พ.ศ.2511 ภายหลังเหตุการณ์ 14-16 ต.ค. 2516 ในภาวะที่ประเทศกำลังมีกระแสประชาธิปไตยเบ่งบาน มูลนิธิได้ทำความตกลงกับกรมวิเทศสหการและสภาความมั่นคงแห่งชาติในพ.ศ. 2517 จัดตั้งสำนักงานในประเทศไทย บทบาทของมูลนิธิแห่งนี้ในประเทศไทยสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยควบคู่กับการพัฒนาแรงงาน สำหรับสถาบันการศึกษาเสรีเอเชียน-อเมริกัน เป็นองค์การของสภาแรงงาน AFL-CIO (American Federation of Labor-Congress of Industrial Organisation) จัดเป็นสถาบันเพื่อการศึกษาของสหภาพแรงงานแห่งชาติแต่มีลักษณะดำเนินงานคล้ายองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานที่ได้เข้ามาเปิดสำนักงานในไทยเมื่อ พ.ศ. 2518

มีข้อสังเกตว่ามืองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานโดยส่วนใหญ่ที่มีการจัดตั้งเป็นองค์การหรือสถาบันนั้น มิได้เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากกลุ่ม หรือโครงการขนาดเล็ก แต่เกิดอย่างเป็นทางการ ในรูปองค์การ โดยตรงที่มีอิสระในการดำเนินการของตนมาตั้งแต่เริ่มต้น โดยที่องค์การที่มีอยู่ไม่มีหรือปรับตัวอุปสรรคตามที่ องค์การใหม่มี องค์การที่แตกตัวมาจากโครงการในองค์การอื่นๆมีอยู่บ้าง (โปรดดูการนำเสนอในหัวข้อที่ 6.5)

6.2 อุดมการณ์และวัตถุประสงค์

อุดมการณ์ขององค์การสาธารณประโยชน์ทั่ว ๆ ไป แม้จะมีความคล้ายคลึงหรือมีส่วนร่วมกันอยู่บ้างตรงจุดของการรับใช้สังคม มนุษยธรรม และความยุติธรรมในสังคม แต่ย่อมมีความหลากหลายเฉพาะตนอยู่ในระดับ รองลงมาเพื่อสนองตอบกลุ่มบุคคลเป้าหมาย อุดมการณ์ขององค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน ก็มักจะตอบสนองมนุษยธรรม และความยุติธรรมที่แรงงานควรจะได้รับจากการประกอบอาชีพ และการเป็นอยู่ในสังคม ดังที่ เราจะสังเกตได้จากวัตถุประสงค์ที่มารองรับการจัดตั้งองค์การต่าง ๆ ในส่วนอุดมการณ์ที่มีลักษณะเด่นเป็นการเฉพาะ ก็สามารถพบได้กล่าวคือ มูลนิธิเพื่อลูกจ้างคนไทย ในฐานะที่ก่อตั้งโดยการอุปถัมภ์จากผู้บริหารประเทศคือพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขณะนั้นอุดมการณ์ของมูลนิธิจึงโน้มเอียงมาทางการรักษาความราบรื่นในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทูตและแรงงาน จะพบว่าในช่วงเวลาเกือบ 20 ปีต่อมา มูลนิธิแห่งนี้ มิได้มีการปฏิบัติการใดที่ทำให้ฝ่ายรัฐเกิดความวิตกกังวลต่อความสัมพันธ์ดังกล่าว กิจกรรมของมูลนิธิมีความราบเรียบจนเงียบหายไปจากความทรงจำของชุมชนแรงงานเป็นเวลานานแล้ว โดยหากพิจารณาวัตถุประสงค์พบว่าการดำเนินการในข้อที่ 3 , 4 และ 7 ส่วนข้ออื่นๆไม่ชัดเจน

มูลนิธินิธการมณ พงศ์พงัน ในฐานะที่ได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่คุณอารมณ พงศ์พงัน ผู้ที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างอุดมการณ์ของลัทธิสหภาพแรงงาน (Trade Unionism) จากสากลสู่สังคมไทย และมีอุดมการณ์ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ความไม่เป็นธรรมในสังคม และความเป็นอิสระเสรีของขบวนการแรงงาน (อารมณ, 2522 : 69 และ 139 และแรงงานปริทัศน์, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 ม.ค.2536 : 10-45) จึงทำให้อุดมการณ์ของมูลนิธินิธการมณมีจุดเน้นที่เน้น ลัทธิสหภาพแรงงาน การรับใช้ฝ่ายแรงงาน และการพัฒนาแรงงาน ดังจะพิจารณาได้จาก วัตถุประสงค์ของมูลนิธินิ 4 ประการ (ดูภาคผนวกที่ 2.2 อ้างจากแรงงานปริทัศน์, อ้างแล้ว : 79)

อย่างไรก็ตามภายใต้วัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ วัตถุประสงค์ที่มีได้ดำเนินการคือ วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพราะมูลนิธินิได้ทำงานเป็น สถาบันการค้นคว้าอยู่แล้วไปในตัว วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้มีการกระทำในช่วงแรก ๆ ของการก่อตั้ง แต่ปัจจุบันนี้มิได้กระทำแล้ว โดยเฉพาะการช่วยเหลือด้านกฎหมายได้คาดหวังจากบทบาทของฝ่ายกฎหมายและฝ่ายส่งเสริมสิทธิกรรมกรของสสส. จะเป็นผู้ดำเนินการ วัตถุประสงค์ที่ได้ปฏิบัติในปัจจุบัน จึงเป็น วัตถุประสงค์ตามข้อที่ 1 และ 4 เป็นหลัก

มูลนิธินิคุณากร มีเจตจำนงค์หรืออุดมการณ์ที่จะทำสิ่งที่ดีงาม (ตามความสอดคล้องกับพระนาม ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา) และสร้างความร่วมมือร่วมใจของนายจ้าง ลูกจ้าง และรัฐบาล ในการช่วยเหลือลูกจ้างที่ประสบอันตราย อุดมการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับเจตนารมย์แห่งรัฐ ในการดำเนินงานบริหารแรงงานของประเทศ (ดูสัญลักษณ์เทพบดีสามองค์ ของกระทรวงแรงงานประกอบ) วัตถุประสงค์ของมูลนิธินิภายใต้อุดมการณ์ดังกล่าว ได้มีการดำเนินการตาม วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทุกประการ โดยเน้นชัดที่ ข้อที่ 1, 2 ,4 และ 3

มูลนิธินิไพศาล รัชชชยนันท์ มีอุดมการณ์สอดคล้องกับลัทธิสหภาพแรงงาน มีการกำหนด วัตถุประสงค์ไว้ 6 ข้อ ในระยะเวลาที่ผ่านมา นับตั้งแต่ พ.ศ.2532 หลังจากได้รับอนุญาตจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้จัดตั้งมูลนิธินิแล้ว มูลนิธินิได้ให้ความสำคัญต่อ วัตถุประสงค์ที่ 2 และ 3 มากที่สุด แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากขาดการตื่นตัวในชุมชนแรงงานที่จะเร่งเร้าให้มูลนิธินิทำงานในส่วนที่ขาดแคลนหรือจำเป็น

ศูนย์บริการข้อมูลและฝึกอบรม มีอุดมการณ์เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และพัฒนาจิตสำนึกของผู้ใช้แรงงานสามารถดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1, 5 และ 4 มากกว่า 2 และ 3

สถาบันพัฒนาแรงงานไทย มีอุดมการณ์ส่งเสริมและพัฒนาองค์การแรงงานให้เข้มแข็ง ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 > 3 > 1 โดยข้อที่ 3 เป็นการจัดทำวารสารจดหมาย ข่าวสารเผยแพร่ทั่วไป อย่างไรก็ตาม สถาบันแห่งนี้ มิได้มีการดำเนินงานมา ตั้งแต่ พ.ศ.2537 เพราะขาดเงินทุนสนับสนุน และเจ้าหน้าที่

มูลนิธินิพิพิทภณกัณห์แรงงานไทย มีอุดมการณ์ให้แรงงานเจริญก้าวหน้าและมีประวัติศาสตร์ที่สังคมรับรู้ ได้เริ่มดำเนินการ เมื่อ 17 ต.ค.2536 จนปัจจุบันสามารถดำเนินงาน

ตามวัตถุประสงค์ทุกข้อ ในระยะเวลาอันสั้น โดยสามารถประเมินได้ว่าดำเนินการตามข้อ 1>4>2>3>6>5>7 เพราะความตื่นตัวของผู้นำแรงงานในส่วนที่มีบทบาทในการก่อตั้ง มีนักประวัติศาสตร์เป็นกำลังสำคัญ และมีการสนับสนุนอย่างจริงจังจากมูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ท

มูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท มีอุดมการณ์ปกป้องและพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้ดำเนินการตาม วัตถุประสงค์ในข้อที่ 2,3 และ 4 มากกว่า 1 และ 5

ศูนย์ปรึกษากรรมกรก่อสร้างมีอุดมการณ์เพื่อสิทธิของคนงานในการรวมตัว สามารถดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 2 และ 1 มากกว่า 3 และ 4 เนื่องจากยังใหม่และจำกัดกิจกรรมในเขตพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่ถนนบางนา-ตราด บางป่อ เทพารักษ์ หนามแดง ในจังหวัดสมุทรปราการ

นอกเหนือจากองค์การที่ดูแลปัญหาแรงงานโดยตรงแล้วองค์การที่ดูแลปัญหาแรงงานประกอบนอกเหนือจากกิจกรรมอื่นๆด้วยนั้นสามารถประเมินการดำเนินการตามวัตถุประสงค์โดยสังเขปดังนี้

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก : โครงการแรงงานเด็ก มีอุดมการณ์การพิทักษ์ปกป้องเด็ก ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 1>2>3

มูลนิธิเด็ก : ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มีอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนของเด็ก (ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติ) ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 และ 2>3 และ 4>5,6,7 และ 8 และหากเปรียบเทียบแล้วมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กให้การช่วยเหลือแรงงานเด็กในรูปการจัดบริการเมื่อเดือดร้อนมากกว่ามูลนิธิเด็ก (พันธ์ศักดิ์, 2538: 50)

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีอุดมการณ์เพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดำเนินการตาม วัตถุประสงค์ทุกประการโดยเฉพาะในข้อ 1, 2 และ 5 > 3 และ 4

มูลนิธิเพื่อนหญิง ได้ปรับตนเองจาก Feminism (แบบรุนแรง) ให้มีอุดมการณ์ที่ผสมผสาน ระหว่าง Feminism (ในทางกลาง ๆ) + สิทธิและศักดิ์ศรีของสตรี + มนุษยนิยม + บทบาทควบคู่ของหญิงและชายในการพัฒนา (Gender) ได้มีวัตถุประสงค์ 6 ประการ และสามารถดำเนินการตามข้อที่ 1>2>4>3, 5 และ 6

สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชาย และการพัฒนา มีอุดมการณ์ของความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายในการพัฒนา (Gender) ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1>2>3>5>4 โดยข้อ 4 และ 5 เป็นเป้าหมายระยะยาว

คณะกรรมการยุทธธรรมและสันติ มีอุดมการณ์ส่งเสริมความยุติธรรม และความรักของพระคริสต์ต่อกัน ยากจนได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1>2>3>4

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา มีอุดมการณ์ ความรักของพระคริสต์ต่อกัน ยากจน ได้ ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 3,4,1 และ 2 มากกว่า 6 และ 5

มูลนิธิสภาคริสตจักรในประเทศไทย มีอุดมการณ์ การพัฒนา + ความยุติธรรม + การพึ่งตนเองโดยมีฐานความเชื่อตามศาสนาคริสต์ ได้ดำเนินวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1>3>5>4>2 แต่งาน

ด้านแรงงานยังเป็นงานส่วนเล็ก ๆ ในหลาย ๆ ส่วนที่ต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน

กลุ่มเยาวชนคนงาน มีอุดมการณ์ การยึดมั่นในศักดิ์ศรี + ความยุติธรรม + เสรีภาพ + สมานฉันท์ + การปลดปล่อย + ความจริงใจ + ความรัก + การเสียสละ ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 3>2>1

มูลนิธิฟรีดริชค เอแบร์ท มีอุดมการณ์ของเสรีภาพ + ความยุติธรรม + ประชาธิปไตย + ลัทธิสหภาพแรงงาน ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ (สำหรับในไทย) ตามข้อ 2>1>5>4>3

สถาบันการศึกษาเสรีเอเชียน-อเมริกัน มีอุดมการณ์ทุนนิยมเสรี + ลัทธิสหภาพแรงงาน ได้ ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่จำบัง (implicit) คือ ส่งเสริมสิทธิของคนงานและสหภาพแรงงานในสถานประกอบการและสังคมให้สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงว่าองค์กรต่าง ๆ ได้ดำเนินการตามอุดมการณ์และวัตถุประสงค์ได้แทบทั้งหมด แต่มีการเน้นหนักในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ยกเว้นองค์กรบางแห่งมีปัญหาอุปสรรคภายในเอง ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ได้ นอกจากนี้จากการสังเกตพบว่าการดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ยังขึ้นอยู่กับความสนใจหรือความถนัดเฉพาะตัวของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน หากองค์กรเสียคนคนนั้นไปงานตามวัตถุประสงค์ที่ถูกเน้นหนักก็จะเปลี่ยนไปได้ แต่ข้อสังเกตนี้ควรมีการศึกษาเจาะลึกต่อไปว่าคณะกรรมการบริหารขององค์กรเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อการควบคุมทิศทาง และสามารถทำให้การดำเนินงานตอบสนองวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลของเจ้าหน้าที่ ผู้วิจัยเอง คาดเดาว่าอิทธิพลของคณะกรรมการบริหารมีไม่สูงนักหากจะเปรียบเทียบกับ การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารในบริษัทธุรกิจต่าง ๆ (ดูข้อ 6.4 ประกอบ)

อนึ่ง ยังพบว่ามีบางองค์กรพยายามปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ ภาระกิจใหม่ ๆ และสภาวะการที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีการปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ขององค์กรเมื่อเวลาผ่านไป เช่น มูลนิธิเพื่อนหญิง (ปรับวัตถุประสงค์ใหม่) มูลนิธิเด็ก (เพิ่มวัตถุประสงค์ในข้อ 10) มูลนิธิเพื่อลูกจ้างคนงานไทย (เพิ่มวัตถุประสงค์ข้อ 7) สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (เพิ่มวัตถุประสงค์ข้อ 6)

6.3 กลุ่มเป้าหมายหลัก

องค์กรสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน มีกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าไปดูแลแตกต่างกัน (แต่จะมีส่วนที่คาบเกี่ยวอยู่บ้าง) เช่น มูลนิธิอารมณ พงศ์พັນ มีเป้าหมายที่กลุ่มคนงานตามอุตสาหกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และมี ปฏิสัมพันธ์กับสหภาพแรงงานเป็นหลัก มูลนิธิเพื่อนหญิงมิใช่เป็นองค์กรเพื่อแรงงานหญิงโดยตรง แต่มีฝ่ายดูแลด้านสุขภาพ และการสนับสนุนการรวมกลุ่ม และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนงาน ที่เน้นแรงงานหญิงในอุตสาหกรรมเป็นหลัก สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา ก็มีเป้าหมายแก่หญิงชายทั่ว

ไปในสังคมและมีกิจกรรมสนับสนุนบทบาทแรงงานหญิง มูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท เจาะจงที่จะดูแลแรงงานเยาวชนในจังหวัดต่าง ๆ และที่อพยพจากต่างจังหวัดเข้าสู่เขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล มูลนิธิคุณากร เน้นการ ดูแลแรงงานที่ต้องการฟื้นฟูสมรรถภาพหลังจากเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน และนอกการทำงาน มูลนิธิเด็กและมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก และโครงการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็ก ก็มีกลุ่มเป้าหมายที่เด็กที่ ทำงานตามสถานที่ต่าง ๆ สถาบันพัฒนาแรงงานไทย เน้นที่องค์การของผู้ใช้แรงงานและการเชื่อมโยงกับกลุ่มคนนอกขบวนการแรงงาน คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ เน้นกลุ่มแรงงานที่เป็น แรงงานนอกระบบ และแรงงานไปทำงานในต่างแดน สมาคมทอลีกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา เน้นแรงงานอพยพ และแรงงานสตรี ในขณะที่มูลนิธิสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย เน้นแรงงานในเมืองที่ยากจน แต่มูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ท เน้นกลุ่มสหภาพแรงงานตามสาขาอุตสาหกรรม ในขณะที่สถาบันเสรีเอเชีย-อเมริกัน เน้นระดับสหภาพแรงงาน สมาคมการค้าลูกจ้าง และกลุ่มสหภาพแรงงานตาม ระดับพื้นที่ ส่วนสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนเน้นการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายแรงงานแก่ผู้ใช้แรงงานที่ไม่ได้รับความยุติธรรมโดยทั่ว ๆ ไป

อนึ่ง กลุ่มเป้าหมาย นอกจากจะกำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความสนใจเฉพาะบุคคลของเจ้าหน้าที่องค์กรนั้น ๆ อีกด้วย เช่น สสส. จะลดความสนใจต่อแรงงาน ลงไปเมื่อบุคลากรที่สนใจปัญหาแรงงานได้ออกไป หรือมูลนิธิอามรมณ์มิได้ทำงานช่วยเหลือกลุ่มผู้ใช้แรงงานเพิ่มที่มีปัญหาในด้านกฎหมาย เมื่อผู้ชำนาญด้านนี้ไม่มีเวลาและขาดแคลนบุคลากร

6.4 การจัดองค์การและระบบการทำงาน

องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานที่ศึกษาครั้งนี้มีการขออนุญาตจัดตั้งจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สวช. 10 แห่ง ไม่จดทะเบียน 6 แห่ง และเป็นองค์กรของต่างประเทศที่ขึ้นต่อกรมวิเทศสหการ สมาคมความมั่นคงแห่งชาติ 1 แห่ง และกระทรวงแรงงาน 2 แห่ง

องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานที่ขออนุญาตจัดตั้งกับ สวช. มีการจัดองค์การที่สอดคล้องกันในส่วนที่เป็นคณะกรรมการบริหาร อนุกรรมการประจำ และพิเศษ เฉพาะกิจ และการกำหนดกรรมการโดยตำแหน่ง เช่น ประธาน รองประธาน เภรณญิก และเลขานุการ หรือผู้จัดการ ซึ่งคงเป็นเพราะการกำหนดแบบอย่างจากสวช. ถัดจากคณะกรรมการจะมีผู้จัดการมีอำนาจ รองลงมาจากคณะกรรมการบริหาร องค์กรสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน บางแห่งอาจมีชื่อพิเศษออกไป เช่น มูลนิธิเพื่อนหญิง มีผู้ประสานงานสำหรับประสานงานการทำงานในประเทศกับต่างประเทศ และมีอำนาจรับนโยบายมาจากคณะกรรมการบริหาร และควบคุมดูแลการทำงานของ เจ้าหน้าที่ โดยส่วนใหญ่จะมีการตั้งที่ปรึกษา

ของมูลนิธิ องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานที่มีได้จดทะเบียนตามกฎหมาย อาจมีโครงสร้างที่ไม่เหมือนองค์การที่จดทะเบียนเพราะเป็นอิสระมากกว่าเช่นสถาบันพัฒนาแรงงาน ไทย ศูนย์ข้อมูลและฝึกอบรมแรงงานมีคณะกรรมการอำนวยการอีกชุดหนึ่ง ที่มีอำนาจสูงกว่า คณะกรรมการบริหาร และเรียกผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในงานประจำว่า เลขานุการบริหารแทนผู้จัดการ

โดยทั่วไปคณะกรรมการจะมีวาระ 2 หรือ 4 ปี และมักจะกำหนดให้มีการจับฉลากออก 1/2 เมื่อ ดำเนินงานได้ครบ 1 ปี หรือ 2 ปีตามลำดับตามแนวปฏิบัติของ สวช. วิธีการเป็นคณะกรรมการ จะใช้การเลือกสรรจาก บุคคลที่รู้จักหรือมีผลงานน่าสนใจหรือมีชื่อเสียงเป็นปกติที่ คณะกรรมการมูลนิธิด้วยกันได้รับการดึงตัวไว้จากคณะ

กรรมการชุดเดิมที่ยังไม่หมดวาระหรือที่ยังประสงค์จะเป็นกรรมการต่อไปให้อยู่เป็นคณะกรรมการต่อไป

ระบบการทำงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เหล่านี้ มีสายบังคับบัญชาแต่มี ลักษณะการทำงานที่เป็นประชาธิปไตยจากเบื้องล่างขึ้นข้างบนโดยส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจาก ความไว้วางใจที่คณะกรรมการการบริหารมี ให้แก่ผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ประจำ กอปรกับ องค์การเหล่านี้ มิได้เป็นองค์การที่คณะกรรมการลงทุนหรือมีหุ้นในธุรกิจ และการทำงานใน องค์การเหล่านี้ยึดหลักอาสาสมัครและเสียสละทำให้การใช้อำนาจและการควบคุม อย่างใกล้ชิด มิใช่เรื่องจำเป็น

นอกจากนี้ องค์การเหล่านี้ส่วนใหญ่นิยมทำงานในรูปโครงการต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาแรงงานเป็นการเฉพาะ ๆ ทำให้มีความคล่องตัวสูงและความสำเร็จและล้มเหลวขึ้นอยู่กับ เจ้าหน้าที่ค่อนข้างมาก

6.5 แนวทางและวิธีการทำงาน

ความแตกต่างในอุดมการณ์/ปรัชญาและวัตถุประสงค์มีผลให้แนวทางและวิธีการทำงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานแตกต่างกันหรือสอดคล้องกัน เราจะพบว่าองค์การที่เน้นการต่อสู้ เพื่อสิทธิผลประโยชน์ของสิทธิประโยชน์ของแรงงาน เช่น มูลนิธิอารมณ พงศ์พັນ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก มูลนิธิเด็ก สมาคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน มูลนิธิเพื่อนหญิง คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ ซึ่งเป็นองค์การของคนไทย นิยมใช้การ ทำงานในเชิงข้อมูลข่าวสาร และการศึกษาปัญหาสิทธิของแรงงาน แล้วตีแผ่เผยแพร่ ให้การศึกษาแก่กลุ่ม เป้าหมาย และประชาชนทั่วไป และรณรงค์ให้รัฐ หาท่างปรับปรุงแก้ไข มูลนิธิคุณากรซึ่งเป็น องค์การใกล้ชิดภาคราชการก็จะดำเนินการอย่างเจียมตัวตามนโยบายของรัฐ มูลนิธิฟรีดริชค เอแบร์ท และสถาบันการศึกษาเสรีอาเซียน-อเมริกัน ซึ่งเป็นองค์การต่างประเทศ แต่เป็น พันธมิตรกับแรงงานไทย เน้นการสนับสนุนโครงการศึกษา วิจัย และการจัดสัมมนาแลกเปลี่ยน ข้อมูล มูลนิธิฟรีดริชค เอแบร์ท จะถูกควบคุมจากหน่วยงานรัฐบาลมากกว่า สถาบันการศึกษา

เสรีอาเซียน-อเมริกันตามอุดมการณ์ชาย - ขวาและข้อตกลงร่วม อย่างไรก็ตามในระยะหลัง ๆ มูลนิธิของเยอรมัน มีการเข้าถึงหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น และได้รับการหวาดระแวงน้อยลง ในขณะที่สถาบันของอเมริกันลดบทบาทตนเองจากข้อจำกัดทางการเงิน

การขยายตัวขององค์การเหล่านี้ ปรากฏว่ามี 2 แบบเด่น ๆ แบบแรกคือ การก่อตั้งองค์การขึ้นอย่างชัดเจนจากความพยายามของกลุ่มผู้ก่อตั้ง แบบที่สองคือ การขยายตัวจากโครงการใดโครงการหนึ่งขององค์การแห่งใดแห่งหนึ่ง อย่างไรก็ตามโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการเกิดขึ้นตามแบบแรกมากกว่า การเกิดขึ้นแบบแรกสะท้อนถึงการที่ผู้ก่อตั้งประสงค์จะให้เป็นความเป็นอิสระ และมีอำนาจที่ชัดเจนในการดำเนินงานโดยเห็นว่าองค์การที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่มีอุดมการณ์ และหรือมีวัตถุประสงค์ เช่นที่จะตั้งขึ้นใหม่ เช่น การเกิดขึ้นของมูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ หลังจากที่มีมูลนิธิเพื่อลูกจ้างคนงานไทย หรือเกิดจากการที่องค์การใหม่ต้องการเป็น อิสระ มีศักดิ์ศรีใกล้เคียงกับองค์การเดิม เช่นการเกิดขึ้นของมูลนิธิไพศาล รัชชชยันต์ แม้จะมีอุดมการณ์และวัตถุประสงค์ไม่ต่างกันมากนักกับมูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ หรือเกิดจากการต้องการเป็นอิสระ ทำในสิ่งที่เป็นการเฉพาะเจาะจงลงไปโดยองค์การเดิมไม่มีวัตถุประสงค์เช่นนั้น หรือคงไม่มีความสามารถหรือความพร้อมที่จะ ทำได้ เช่น การเกิดขึ้นของสถาบันพัฒนาแรงงานไทยที่ต้องการเน้นการพัฒนาองค์การแรงงาน การสนับสนุนที่ส่วนอื่น ๆ จะมีให้แก่แรงงานและการพัฒนาการศึกษาของคนงาน การเกิดขึ้นของมูลนิธิพิพิธภัณฑ์แรงงานไทยที่ต้องการเน้นประวัติศาสตร์แรงงาน การขยายตัวเช่นนี้สะท้อนการกระจายอำนาจเพื่อความหลากหลายของงาน แต่ในอีกทางหนึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมคนไทยที่มักไม่ยอมเป็นสังกัดอยู่ได้แนวทางและอำนาจขององค์การเดิมและต้องการสร้างผลงาน ที่เป็นอิสระของตน

การขยายตัวที่แตกมาจากโครงการที่เคยสังกัดองค์การเดิมมีขึ้นเมื่อองค์การเก่าไม่สามารถให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามเป้าหมายและวิธีการที่นักพัฒนาเอกชนที่เคยสังกัดเห็นควรได้ แต่ความที่นักพัฒนามีความผูกพันกับกลุ่มเป้าหมายแรงงานที่ต้องการช่วยเหลือและการประจักษ์ในศักยภาพแห่งตน ก็ทำให้เกิดการตั้งองค์การใหม่ขึ้น แต่ในกรณีขององค์การเอกชน สาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานพบว่ามีน้อยเช่น การเกิดขึ้น การเกิดขึ้นของมูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบทที่พัฒนามาจากโครงการเยาวชนพลัดถิ่นของสภาเยาวชนคาทอลิก และการเกิดขึ้นของคณะกรรมการยุติธรรมและสันติได้แตกตัวมาจากฝ่ายงานด้านสิทธิของสภาคาทอลิกในประเทศไทยเพื่อการพัฒนา การเกิดขึ้นของศูนย์บริการข้อมูล และฝึกอบรม แรงงาน ที่พัฒนามาจากประสบการณ์ในงานด้านแรงงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมสิทธิกรรมกรในสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ข้อสังเกตอีกประการคือ นักพัฒนาในองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน ในระยะหลัง ๆ ได้มีการสร้างเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาแรงงานร่วมกันในวงเล็ก ๆ ที่มีแนวทางสอดคล้องกัน อันได้แก่นักพัฒนาเอกชนจาก มูลนิธิเพื่อนหญิง สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ ศูนย์บริการข้อมูลและฝึกอบรม แรงงาน คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ

กลุ่มเยาวชนคนงาน ศูนย์ปรีชากรรมกรก่อสร้าง โดยเริ่มสร้างเครือข่ายกันตั้งแต่มีการรณรงค์ให้มีกฎหมายประกันสังคม ใน พ.ศ.2533 มีการประชุมหารือร่วมกันมากขึ้นในพ.ศ. 2534/35 และมีความเป็นรูปเป็นร่างในการ ประสานงานมากขึ้นใน พ.ศ.2536 (สัมภาษณ์ คุณเจตต์ เชาวนวีไล) องค์การที่สำคัญในการประสานงานคือ มูลนิธิเพื่อนหญิง สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ กลุ่มเยาวชนคนงาน และคณะกรรมการยุติธรรมและสันติ มูลนิธิเพื่อนหญิงมีบทบาทสำคัญในการประสานงาน อย่างไรก็ตาม องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานประมาณ 15 แห่ง มิได้เข้ามาอยู่ร่วมในเครือข่าย ตามแนวทางการทำงาน ข้อจำกัดขององค์การ และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน

6.6 แหล่งทุนและรายได้

สามารถกล่าวได้ว่า ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจาก องค์การต่างประเทศ องค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานในประเทศไทยทุกแห่ง เปิดตัวเองอย่างเต็มที่จะรับการสนับสนุนทางการเงินจากแหล่งทุนในต่างประเทศตลอดเวลา แต่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากบุคคลในประเทศน้อยมาก ทั้งนี้ น่าจะเป็นข้อจำกัดขององค์การที่มีกิจกรรมด้านแรงงาน มิใช่องค์การสาธารณประโยชน์การกุศลทั่ว ๆ ไปประการหนึ่ง และการที่เป็นองค์การที่เน้นการต่อสู้เพื่อสิทธิของคนงานประการต่อมา ซึ่งทั้งสองประการมิได้สอดคล้องกับวัฒนธรรมแบบให้ทานของคนไทยที่ผู้ให้มุ่งกุศลผลบุญแก่ตนและญาติมิตร ในชาตินี้และชาติหน้า องค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานมิใช่จะได้รับเงินบริจาคหรือสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปเท่านั้น แม้แต่องค์กรแรงงานเช่น สหภาพแรงงาน สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นองค์การของคนงานเองก็มิได้ให้การสนับสนุนด้านเงินทุนแก่องค์การแนวร่วมของตนมากนัก เงินที่องค์การสาธารณประโยชน์จะได้จากองค์การเหล่านี้มักเป็นรายได้จากการขายสิ่งของเช่น สิ่งพิมพ์ เป็นสมาชิกวารสาร หรือการขายวัสดุทางวัฒนธรรม มิใช่เงินบริจาค ขนาดใหญ่ ๆ หรือเป็นรายเดือน จากการศึกษาเงิน บริจาคของมูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ ปรากฏว่าใน พ.ศ.2537 ได้รับเงินบริจาคเป็นเงิน 16.4% ของรายได้ที่เข้ามูลนิธิทั้งหมด ในจำนวนนี้เป็นเงินบริจาคจากองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ 84.3% นัวิวิชาการ 12.1 % บุคคลทั่วไป 3.6% ในขณะที่ได้รับรายได้ในรูปเงินอุดหนุนด้านวารสารแรงงานปริทัศน์ โครงการวิจัย และโครงการสัมมนาจากมูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ท 38.7% ของ รายได้ทั้งหมด รายได้ 16.4% มาจากการรับบริจาคทั่วไป

นอกจากนี้องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงาน ที่ได้รับงบประมาณประจำปีจากรัฐบาลนั้น ยังไม่มี ยกเว้นมูลนิธิพิพิธภัณฑสถานไทยที่กำลังจะได้รับงบประมาณจากราชการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2539 (ปีละประมาณ 300,000)

องค์การเหล่านี้มีหลายแห่งที่ได้พยายามพึ่งตนเองโดยจัดกิจกรรมหารายได้ เช่นมูลนิธิ

คุณากรจัดงานกุศล ในโอกาสวันแรงงานแห่งชาติ ด้วยการจัดรายการแบกข้าวสาร มูลนิธิเพื่อนหญิงขายเสื้อ ทำกองทุนสุขภาพคนงาน (มีบริการรักษาแบบแผนไทยโดยเก็บค่าบริการ) ขายวารสาร/หนังสือ มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ ขายวารสาร/หนังสือ มูลนิธิพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขยายวัสดุทางวัฒนธรรม เช่น เทปเพลงเพื่อชีวิตแรงงาน เสื้อ และจัดทอดผ้าป่า และกลุ่มเยาวชนคนงานขายเสื้อ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานยังมีความต้องการด้านเงินทุนอีกมากโดยเฉพาะจากภายในประเทศ

6.7 ปัญหาและอุปสรรคและข้อสังเกตพิเศษ

องค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานจะมีปัญหาและอุปสรรค ทั้งที่คล้ายคลึงกันและเฉพาะที่ดังต่อไปนี้

ปัญหาในส่วนที่คล้ายคลึงกัน

6.7.1 ปัญหาความไม่เพียงพอทางการเงินในฐานะที่องค์กรเหล่านี้ มีใช้องค์กรธุรกิจ และเป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาและสาธารณเอกชน จึงต้องการการช่วยเหลือทางการเงิน ที่ผ่านมาจากองค์กรเหล่านี้มีการพึ่งพิงการช่วยเหลือจากต่างประเทศสูงมากแต่มีการช่วยเหลือทางการเงินจากคนไทย และองค์กรของคนไทยเองต่ำ ดังที่กล่าวแล้ว ในหัวข้อที่ 6.6

6.7.2 ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ที่ทำงานอย่างต่อเนื่องเพียงพอ ทั้งนี้เป็นเพราะองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานอาศัยการทำงานด้วยอาสาสมัครและใจรัก โดยเฉพาะรักความยุติธรรมและต้องมีความ เสียสละพอสมควรประกอบกัน

6.7.3 ปัญหาความห่างเหินระหว่างคณะกรรมการบริหารกับเจ้าหน้าที่ประจำ ความห่างเหินอาจจะไม่ได้หมายถึงการที่นโยบายและการปฏิบัติไม่สอดคล้องกัน แต่จะหมายถึงความใกล้ชิดในการแนะนำงานและร่วมตัดสินใจทำให้ปัญหาดกหนักที่เจ้าหน้าที่ระดับผู้ประสานงาน (ดูกรณีมูลนิธิเพื่อนหญิง จากกาญจนา แก้วเทพ และ บัณฑิต อ่อนดำ, 2528 : 9-10) สาเหตุเนื่องจากคณะกรรมการบริหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์มหาวิทยาลัยไม่มีเวลาเพราะมีภาระกิจมาก นอกจากนี้ หากเป็นมูลนิธิขนาดกลาง - ใหญ่ ก็จะมีปัญหาประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ กับเจ้าหน้าที่ภายในฝ่ายได้เช่นกัน ซึ่งสังเกตได้แทบทุกแห่ง

6.7.4 ปัญหาความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ พบว่ามีหลายแห่งที่เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ความสามารถที่เพียงพอ ในโอกาสที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานหลายแห่งมิได้สนใจฝึกอบรมและพัฒนาเจ้าหน้าที่หรือเพิ่มบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ สูงให้เข้ามาทำงาน การ

ขาดแคลนการฝึกอบรมและพัฒนาเจ้าหน้าที่อาจเป็นเพราะผู้บริหารเองขาดความผูกพันกับองค์การที่ตนไปบริหารงาน และอาจเกิดจากการไม่มีเวลาติดตามสังเกตผลงาน หรืออาจเป็นเพราะองค์การ เหล่านี้ต้องการรักษาขนาดองค์การให้กระทัดรัด จึงไม่ต้องการเพิ่ม เจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะคนที่มีความรู้ความสามารถสูง ๆ ให้มาทำงานในองค์การที่ค่าจ้างและสวัสดิการไม่สูงนัก และความมั่นคงในการทำงานต้องมีใจรักกับงานเช่นนี้ และยอมอยู่กับความไม่แน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับโครงการที่จะได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุน มากกว่าการมีงานประจำที่แน่นอน

6.7.5 ปัญหาด้านความไม่เพียงพอ ในอุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ในฐานะที่องค์การสาธารณประโยชน์ด้าน แรงงาน เน้นงานด้านข้อมูล ข่าวสาร การวิจัยต่าง ๆ เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในปัจจุบันยังไม่เพียงพอและล้าสมัย เช่น พบว่าองค์การหลายแห่ง ยกเว้นองค์การของชาวต่างประเทศ ยังคงใช้โปรแกรมพิมพ์งาน CU-Writer ไม่มีการใช้โปรแกรม Windows ไม่มีระบบ Internet และ E-mail ที่จะทำงานอย่างมืออาชีพและนานาชาติ (professional and international activist) อย่างเพียงพอ (แม้แต่มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ ที่เป็นองค์การหลัก)

6.7.6 องค์การส่วนใหญ่จะมีการจัดสวัสดิการให้เจ้าหน้าที่เพื่อเสริมรายได้ที่ไม่แน่นอนเช่น มีการให้ เจ้าหน้าที่มีวันหยุดพักผ่อน 6-10 วันต่อปี การให้สิทธิเจ้าหน้าที่หญิงลาคลอด และ สามีลาดูแลภรรยาและบุตรช่วงคลอด เป็นต้น ซึ่งมักจะเป็นองค์การที่มีความมั่นคงพอสมควร อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จะยังคงได้รับค่าจ้างและสวัสดิการ เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณงานที่ทำแล้วต่ำ

6.8 ปัญหาเฉพาะที่

6.8.1 องค์การสาธารณประโยชน์บางแห่งมิได้มีการดำเนินงานอย่างเป็นสถาบันในเวลาต่อมา เช่น มูลนิธิเพื่อลูกจ้างคนงานไทย มูลนิธิไพศาล รัชชชยันต์ และสถาบันพัฒนาแรงงานไทย องค์การแรกยึดติดกับประธานการก่อตั้ง และประธานคณะกรรมการบริหาร คือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ หลังจากมิได้เป็น นายกรัฐมนตรี แล้ว ก็ทำให้ความตื่นตัวในการดำเนินงาน มูลนิธิลดลงไป มูลนิธิไพศาล รัชชชยันต์ ก็ขาดการตื่นตัว จากชุมชน แรงงานที่จะร่วมกันสร้างงาน และขาดแคลนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน สถาบันพัฒนาแรงงานไทย นอกจากมีปัญหา ด้านการขาดแคลนเงินทุน เจ้าหน้าที่ และสถานที่แล้วยังเป็น ปัญหาการทำงานร่วมระหว่าง แหล่งทุนกับสถาบันฯ อีกด้วย

7. ข้อสังเกตพิเศษและการสังเคราะห์องค์ความรู้ทางทฤษฎี

7.1 องค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน แทบทั้งหมดจะเป็นองค์การที่ทำงานใกล้ชิดกับฝ่ายแรงงาน โดยมีได้เกี่ยวข้องกับองค์การ นายจ้างมากนัก (ในเชิงของความร่วมมือ) แต่

อาจจะมีความร่วมมือกับหน่วยงานของทางราชการบ้าง เช่น ผู้แทนจากมูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ ได้รับเชิญให้ร่วมเป็นคณะทำงานกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ความจำกัดในความร่วมมือคงเป็นเพราะข้อจำกัดด้านอุดมการณ์ และ วัตถุประสงค์ขององค์การด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า องค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน ที่จัดตั้งโดยนายจ้างหรือองค์การของนายจ้างยังไม่มี แต่พบว่าองค์การที่นายจ้างเข้าร่วมบริหารและสนับสนุนทางการเงิน ได้แก่ มูลนิธิเพื่อ ลูกจ้าง คนงานไทย มูลนิธิคุณากร เป็นต้น

7.2 การจดทะเบียนตามกฎหมายขององค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน พบว่า ในระยะหลัง ๆ ดำเนินการเร็วขึ้น การจดทะเบียนได้ช่วยทำให้องค์การมีสถานภาพรับรองทางกฎหมาย และการได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการด้านแรงงาน เช่นกรณีของมูลนิธิเพื่อนหญิง แต่กรณีขององค์การอื่น ๆ มิได้พบว่าประสบปัญหานี้อย่างสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตุยังพบว่าองค์การที่จดทะเบียนตามกฎหมาย จะดำเนินงานเป็นระบบมากกว่าที่มิได้จดทะเบียนตามกฎหมาย แต่มิได้หมายความว่าองค์การที่จดทะเบียนตามกฎหมายจะดำเนินงานอย่างเป็นสถาบันที่ได้ระบบและมีความมั่นคงเสมอไป หากว่าองค์การเหล่านั้นมีลักษณะ top-down หรือติดยึดที่ตัวบุคคลในแนวการบริหารงานมากกว่าการบริหารแบบ bottom - up และไม่ยึดตัวบุคคล ข้อสรุปนี้สมควรนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับองค์การอื่น ๆ นอกกลุ่มแรงงานต่อไป

7.3 องค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานอาจจะรับงานต่อ ๆ กันมาเป็นช่วง (Sub-Contracting) เพื่อทำโครงการใดโครงการหนึ่งที่องค์การต้น ๆ ได้รับความไว้วางใจจากแหล่งทุนแต่ไม่พร้อมหรือไม่สามารถจะทำโครงการนั้นๆ ได้โดยตนเอง เช่น พบว่ามูลนิธิเพื่อนหญิงได้ส่งงานวิจัยเรื่องสิทธิแรงงานในอุตสาหกรรมรองเท้ากีฬาที่ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจาก Christian Aid ให้แก่มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์เป็นผู้ดำเนินการแทน

7.4 เป็นข้อเท็จจริงว่าในการแก้ไขปัญหาระหว่างองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน มีการทำงานที่ใกล้ชิดกับองค์การแรงงานของคนงานมากกว่าองค์การใด ๆ ฉะนั้นหากจะพิจารณาในเชิงทิศทางการความสัมพันธ์ระหว่างองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงาน และ องค์การแรงงาน (เช่น สหภาพแรงงานในสถานประกอบการเอกชนต่าง ๆ และสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ) แล้ว พบว่าองค์การหลังอันเป็นองค์การของคนงานโดยตรง ที่เป็นเจ้าของปัญหาแรงงานได้รับความช่วยเหลือจากองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานในการแก้ไขปัญหาระหว่างกันไม่โดยตรงก็โดยอ้อม แต่ความสัมพันธ์ของทั้งสององค์การมิได้ทั้ง (ก) ร่วมมือกันอย่างเต็มที่ (ข) สนับสนุน หรือส่งเสริมกันอย่างจำกัด (ค) คู่แข่ง, ระมัดระวังหรือ วางเฉยต่อกัน และกัน และ (ง) ปฏิเสธ ต่อด้าน หรืออาจทำลายกัน ในกรณีนี้ในขณะที่เก็บข้อมูลผู้เขียนได้ทำการพัฒนาทิศทางความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย โดยดูที่ความสำคัญในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบุคคลระหว่างองค์การทั้งสอง และความสอดคล้องกันในเป้าหมาย และวิธีการของบุคคลระหว่างองค์การทั้งสอง ความสัมพันธ์นี้สมควรทดสอบต่อไป (โปรดดูข้อเสนอที่ 8.6)

7.8.5 องค์การมหาชนเกี่ยวกับแรงงานที่มีอุดมการณ์ความเชื่อทางศาสนาจำนวนมากจะดำเนินกิจกรรมในทางที่ไม่ตอบโต้หน่วยงานภาครัฐบาล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นองค์กรที่ฐานกำลังเงินและความเชื่อเป็นของศาสนาคริสต์ที่ขยายตัวมาจากต่างประเทศก็ได้

8. ข้อเสนอแนะทางเลือกเชิงนโยบาย

8.1 จากผลการวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอต่อไปว่าน่าจะมีการศึกษาองค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานในแง่มุมต่อไปนี้ คือ การวิจัยประเมินผลองค์การเหล่านี้ว่าสมควรปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานต่อไปอย่างไร การวิจัยถึงการจัดรูปเครือข่ายองค์การเหล่านี้เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานร่วมกัน การวิจัยถึงการจัดการด้านการเงินเพื่อนำไปสู่การค้นหารูปแบบที่เหมาะสมของการระดมทุนและการจัดการทางการเงินและรายได้ขององค์การเหล่านี้ การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและผลกระทบขององค์การเหล่านี้ต่อการแก้ไขปัญหาแรงงาน และการวิจัย เพื่อดูว่าองค์การเหล่านี้มีระบบการทำงานวิจัยอย่างไรเพื่อจะได้นำข้อมูลมาพิจารณาการสนับสนุนการวิจัยโดยองค์การเหล่านี้

8.2 ในฐานะที่องค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานได้มีบทบาทในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและพัฒนาแรงงานมิใช่น้อย โดยเฉพาะได้ทำงานในส่วนที่หน่วยงานราชการ สหภาพแรงงาน และบริษัทธุรกิจต่าง ๆ เข้าไปไม่ถึง ไม่สามารถดำเนินการได้ หรือละเลย เช่น แรงงานนอกระบบ คนงานในสถานประกอบการขนาดเล็ก สหภาพแรงงานที่เพิ่งก่อตั้ง แรงงานอพยพจากชนบท แรงงานเด็ก สตรี และงานด้านสิทธิพื้นฐานของแรงงาน จึงสมควรที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจะอาศัยศักยภาพขององค์การเหล่านี้ช่วยแก้ไขปัญหาแรงงาน โดยอาจจะทำได้ในรูปของการสนับสนุนเงินทุนสำหรับทำกิจกรรมโครงการบางประเภท สนับสนุนงบประมาณการวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการหน่วยงาน และในกรณีที่หน่วยงานนั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินการได้เอง

8.3 องค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานจะสามารถทำงานอย่างประสานสอดคล้องกันมากขึ้น หากว่าเครือข่ายการร่วมมือมิใช่เกิดขึ้นเพียงการทำงานร่วมกันของระดับเจ้าหน้าที่เท่านั้น แต่คนที่คณะกรรมการบริหารขององค์การต่าง ๆ ได้มีการมาร่วมงานกันด้วยเช่น โดยการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันก็ดี หรือการหมุนเวียน คณะกรรมการบริหารร่วมถึงเจ้าหน้าที่ระหว่างกันก็ดี ย่อมหน้าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจในงานและบทบาทของกันและกันในการแก้ไขปัญหาแรงงาน ความสำเร็จที่สำคัญในการดำเนินงานขององค์การเหล่านี้ยังขึ้นอยู่กับว่า คณะกรรมการบริหารจะได้มีเวลาอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงานขององค์การเหล่านั้นหรือไม่ เนื่องจากที่ผ่าน ๆ มา คณะกรรมการบริหารมักไม่ค่อยมีเวลาให้แก่องค์การที่ตนเป็นผู้บริหารอย่างเพียงพอ และปล่อยให้องค์การดำเนินงานไปโดยความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่เท่านั้น

8.4 สมควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ สนใจดูแลการทำงานของเจ้าหน้าที่องค์กรเหล่านี้เชิงสวัสดิการและค่าตอบแทนในการทำงานมากขึ้น เนื่องจากทำงานอย่างอาสาสมัครแต่ความมั่นคง ค่าตอบแทน และสวัสดิการ ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะองค์กรขนาดเล็ก ๆ สวัสดิการร่วมของเจ้าหน้าที่เหล่านี้ควรจะมีการพัฒนาสวัสดิการโดยส่วนรวมของเจ้าหน้าที่เหล่านี้ให้เข้มแข็งขึ้น เช่น ขยาย ความทั่วถึง ในการดำเนินการสหกรณ์ออมทรัพย์ นักพัฒนาเอกชน การจัดทำระบบประกันชีวิตร่วม การทำระบบประกันสังคมร่วม เป็นต้น

8.5 ในแง่ของการเงินขององค์กรเหล่านี้ น่าจะได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากประชาชนและหน่วยงานที่เป็นของคนไทยให้มากขึ้น โดยควรส่งเสริมให้มีการบริจาคโดยเน้นการระบุดำเนินการของการบริจาคให้ชัดเจน ว่าต้องการบริจาคเงินให้องค์กรเหล่านี้เพื่อทำกิจกรรมใด เช่น ส่งเสริมให้องค์กรเหล่านี้ทำการวิจัยในเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อแรงงาน หรือบริจาคเงินเพื่อให้องค์กรเหล่านี้ไปจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ หรือบริจาคเงินเพื่อประโยชน์แก่การจัดสวัสดิการให้แก่พนักงานโดยตรง เป็นต้น

8.6 จากการวิจัยครั้งนี้ผู้เขียนได้ร่างแนวคิดในความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเอกชน สาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงานและองค์กรแรงงาน ตามตารางข้างดังทิศทางความสัมพันธ์ระหว่าง องค์กรสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานกับองค์กรแรงงาน ทิศทางตารางดังกล่าวสมควรที่จะมีการทดสอบ หากจะมีการวิจัยต่อไปในอนาคตเพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการจัดวางบทบาทขององค์กรทั้งสองในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาแรงงาน

ตารางทิศทางความสัมพันธ์ระหว่าง

องค์กรสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานกับองค์กรแรงงาน

ความสำคัญเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบุคคลระหว่างองค์กร

		สูง	ต่ำ
ความสอดคล้องกันใน เป้าหมายและวิธีการ ของบุคคลในระหว่าง องค์กร อธิบายได้ว่า	สูง	ก. ร่วมมือกัน	ค. คุ่มเชิง/ระมัดระวัง
	ต่ำ	ข. สนับสนุนหรือ ส่งเสริมกัน อย่างจำกัด	ง. ปฏิเสธ, ต่อต้าน หรือ อาจทำลายกันและกัน

ก. เมื่อบุคคลขององค์กรทั้งสองมีความสำคัญเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความสอดคล้องในเป้าหมายและวิธีการในการแก้ไขปัญหาแรงงานสูง ก็จะร่วมมือกันอย่างเต็มที่

ข. เมื่อบุคคลขององค์การทั้งสองมีความสำคัญเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง แต่มีความสอดคล้องกันในเป้าหมาย และวิธีการในการแก้ไขปัญหาแรงงานต่ำก็จะสนับสนุนหรือส่งเสริมกันอย่างจำกัด

ค. เมื่อบุคคลขององค์การทั้งสองมีความสำคัญเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต่ำ แต่มีความสอดคล้องกันในเป้าหมายและวิธีการสูงในการแก้ไขปัญหาแรงงานต่ำ ก็จะสนับสนุนหรือส่งเสริมกันอย่างจำกัด

ง. เมื่อบุคคลขององค์การทั้งสองมีความสำคัญเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต่ำและมีความสอดคล้องกันในเป้าหมายและวิธีการในการแก้ไขปัญหาแรงงานต่ำ ก็จะปฏิเสธ,ต่อต้านหรืออาจทำลายกันและกัน

ทิศทางความสัมพันธ์ดังกล่าวจะพบว่า ในปัจจุบันมีทั้ง 4 ทิศทาง และโดยส่วนใหญ่ (สังเกตจากประสบการณ์ของผู้เขียน) จะเป็นกรอบ ข>ค>ก>ง ซึ่งสมควรทดสอบต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ และ อนุสรณ์ อ่อนดำ รายงานการประเมินผลมูลนิธิเพื่อนหญิง พ.ศ. 2538

โดยการสนับสนุนของ NOVIB เนเธอร์แลนด์

กลุ่มพันธกิจเพื่อสังคม (เอกสารแนะนำกลุ่ม)

กองสังคมพัฒนาและบริการ สภาคริสตจักรในประเทศไทย (เอกสารแนะนำกองสังคมพัฒนาและบริการ)

ข้อบังคับมูลนิธิคุณากร

ข้อบังคับมูลนิธิเด็ก

ข้อบังคับมูลนิธิพิพิทธภัณฑ์แรงงานไทย

ข้อบังคับมูลนิธิไพศาล รัชชชยันต์

ข้อบังคับมูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท

ข้อบังคับมูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์

ข้อบังคับมูลนิธิเพื่อลูกจ้างคนงานไทย

คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย (ยส.) (เอกสารแนะนำ ยส.)

โครงการพัฒนาศักยภาพแรงงานเด็ก สมุทรปราการ (แผนพับแนะนำโครงการ)

จดหมายข่าวเครือข่ายแรงงานเด็ก ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 พ.ค.-ธ.ค. 2538

จดหมายข่าว สสส. “ก้าวที่ 15 ของ สสส.” พ.ย. 2531

จดหมายข่าวมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก “วิกฤติแรงงานเด็กต่างชาติ” ม.ค.-พ.ค. 2539

ชฤทธิ์ มีสิทธิ์ คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมสิทธิ สิทธิกรรมกร จัดพิมพ์โดย สมาคมสิทธิเสรีภาพ
ของประชาชน สนับสนุนโดย มูลนิธิ ฟอร์ด

บันทึกการประชุม คณะกรรมการบริหารมูลนิธิเพื่อลูกจ้างคนงานไทย ครั้งที่ 8 วันที่ 16 ก.ค.
2530

แผนพับแนะนำกลุ่มเพื่อนหญิง “ผู้หญิง สันติภาพ ธรรมชาติ”

ฝ่ายทะเบียนและบริการ กองเอกชนสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติแบบ
สำรวจการดำเนินงานมูลนิธิ สมาคม ประจำปี 2538 (กรณี มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์)

ธรรมนูญเยาวชนคนงาน (เอกสารโรเนียว ไม่ปรากฏปีและแหล่งที่พิมพ์)

พนาลี ทองประเสริฐ (2535) ความจำเป็นในการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาองค์กรเอกชนไทย
(วิทยานิพนธ์) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ (2538) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานเด็ก: ศักยภาพและทิศทางใน
อนาคต โครงการประสานเครือข่ายแรงงานเด็ก สนับสนุนโดย Save the Children
Fund (UK)

มุลนิธิคุณากร (2538) 10 ปีมูลนิธิคุณากร
 มุลนิธิอารมณ พงศ์พ้งัน (แผ่นพับแนะนำมูลนิธิ)
 มุลนิธิอารมณ พงศ์พ้งัน สรุปการสัมมนาปฏิบัติการเรื่อง “บทบาทและทิศทางที่ควรจะเป็น
 ของมูลนิธิ” 6 มิ.ย. 2530
 มุลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) (แผ่นพับแนะนำมูลนิธิ)
 สถาบันวิจัยบทบาทหญิง-ชายและการพัฒนา (แผ่นพับแนะนำสถาบัน)
 สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (แผ่นพับแนะนำสมาคม)
 สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคพท.) (แผ่นพับแนะนำสภาฯ)
 รายงานการประชุมผู้ร่วมการก่อตั้ง มูลนิธิอารมณ พงศ์พ้งัน ครั้งที่ 4 วันที่ 4 ส.ค. 2523 ณ
 บ้านเซเวียร์
 แร้งงานปริทัศน์, 1 ม.ค. 2536 (ฉลองครบรอบ 10 ปี มูลนิธิอารมณ พงศ์พ้งัน)
 หนังสือที่ สร. 0405/1606 วันที่ 10 มิ.ย. 2525 จากเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ถึง
 เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
 หลักการ YCW (เอกสารโรเนียว)

ภาษาอังกฤษ

AAFLI (Booklet) Thai Workers Struggle for Demoracy.
 AAFLI (Booklet) Asian - American Free Labour Institute AFL - CIO, Question
 and Answer (Brochure)
 Child Labour Project, Foundation for Child Development (FCD) (Brochure)
 Foundation for Children's Development (Brochure)
 Friedrich-Ebert-Stiftung (Booklet)

การสัมภาษณ์

1. คุณเจตต์ เชาว์วิไล และ คุณสุภาวดี เพชรรัตน์. มุลนิธิเพื่อนหญิง. 21 ต.ค. 2538
2. คุณชนะ คาระวานนท์. มุลนิธิสภาคริสตจักรในประเทศไทย. 30 ม.ค. 2539
3. คุณบัณฑิต ชนชัยเศรษฐวุฒิ. มุลนิธิอารมณ พงศ์พ้งัน. 4 ต.ค. 2538
4. คุณบุญส่ง ธรรมกิจ และคุณ พุทธินันท์ อ้นสำราญ. มุลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก. 23 ก.พ. 2539
5. คุณปรุ่ง ดีศรี. โครงการพัฒนาแรงงาน มุลนิธิสภาคริสตจักรในประเทศไทย. 19 และ 30 ม.ค. 2539
6. คุณพิมพ์ศิริ สุขเกิด. สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชาย และการพัฒนา. 19 ก.พ. 2539
6. คุณไพโรจน์ พลเพชร. สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน. 1 ธ.ค. 2538
7. คุณภาวิรัตน์ ณ นคร. กลุ่มเยาวชนคนงาน. 10 ต.ค. 2538
8. คุณสมยศ พุกษาเกษมสุข 1 ก.พ. 2539
9. คุณเสาวนิจ รัตนวิจิตร. สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา. 16 มี.ค. 2538
10. คุณอัจฉรา สมแสงสรวง. คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย. 14 มี.ค. 2538
11. คุณวัชรพงศ์ คงมัน. ศูนย์ปรึกษากรรมกรก่อสร้าง. 19 ก.พ. 2539
12. คุณวีระศักดิ์ บริบูรณ์สุข. มุลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท. 19 ก.พ. 2539

คำย่อ

AMRC	- Asia Monitor Resource Center
APHD	- Asia Partnership Human Development
ACW	- Austrian Catholic Women
AF	- Asom Foundation
AFL-CIO	- American Federation of Labor - Congress of Industrial Organisation
CCHRDD	- Canadian International Center for Human Rights and Democratic Development
CIA	- Central Intelligence Agency
CAA	- Community Aids Abroad
ICHRDD	- International Center for Human Rights and Democratic Development
IPEC	- International Programme on the Elimination of Child Labour
IYCW	- International Young Christian Workers
NOVIB	- Netherlands Organisation for International Development Cooperation
REDD BARNA	- Norwegian Save the Children Fund

ภาคผนวกที่ 1 :

สรุปเปรียบเทียบองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงาน

- การก่อตั้ง
- อุดมการณ์
- ภารกิจ/วัตถุประสงค์
- กลุ่มเป้าหมาย
- การจัดองค์การและระบบการทำงาน
- แนวทางและวิธีการทำงาน
- แหล่งทุนและรายได้
- ข้อสังเกตพิเศษ

องค์การ	การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	ภารกิจ/วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและวิธีการ ทำงาน	แหล่งทุนและรายได้	ข้อสังเกตพิเศษ
1. มูลนิธิเพื่อลูกจ้างคน งานไทย	ลดความขัดแย้งและสร้าง ความสัมพันธ์อันดี ระหว่างรัฐ ทุน และแรง งาน	ความสงบสุขของแรง งานสำเร็จได้ด้วย อุปถัมภ์จากผู้นำรัฐ	สร้างความมั่นคงและการ อยู่ดีกินดีของแรงงาน	ผู้ใช้แรงงานทั่วไป บุตรผู้ใช้ แรงงานและองค์กรศาสนา	ไม่มีความเป็นสถาบันพอ	เน้นกิจกรรมสงเคราะห์ แรงงาน	พึ่งพา (อดีต) ผู้บริหาร และนักธุรกิจในประเทศ	ขาดความชัดเจน ในการดำเนินงาน
2. มูลนิธิอริยธรรม พงศ์พันธุ์	เป็นอนุสรณ์แด่วีรบุรุษ ของแรงงาน	ลัทธิสหภาพแรงงาน และความยุติธรรมใน สังคม	สร้างความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของ แรงงาน	ผู้ใช้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นองค์กรมากกว่าที่ริ การรวมตัวจัดตั้งเป็น องค์กร	มีความเป็นสถาบัน	เน้นการให้ความรู้และ เป็นปากเสียงแทนคน งานและการทวิชัย	พึ่งพาต่างประเทศมาก กว่าในประเทศและช่วย ตนเอง	มีผลงานและ ศักยภาพสูงกว่า องค์กรอื่น ๆ ในแรงงานข้อมูล
3. มูลนิธิพัฒนา การ	ข้อจำกัด (ความไม่พร้อม หรือไม่สามารถ) ของ หน่วยงานรัฐบาล	ความตื่นตัวและการ ประสานกันระหว่าง รัฐบาลลูกจ้างและนาย จ้าง	การสนับสนุนกิจกรรม ของรัฐ	ผู้ใช้แรงงานที่พิการและทุพ พลภาพจากการทำงาน	กำลังพัฒนาเป็นสถาบัน	รองรับงานคนงานนโยบาย รัฐบาล	พึ่งพาในประเทศ	เป็นแขนงของ หน่วยงานราชการ
4. มูลนิธิเพื่อ วิชาชีพ	เป็นอนุสรณ์แด่วีรบุรุษ ของแรงงาน	ลัทธิสหภาพแรงงาน และความรับผิดชอบ ของแรงงานในสังคม	สร้างความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของ งาน	ผู้ใช้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นองค์กรมากกว่าที่ริ การจัดตั้งเป็นองค์กร	กำลังปรับปรุงการเพื่อ เริ่มทำงาน	เน้นงานคุ้มครองแรงงาน	พึ่งพาในประเทศ	ขาดการสนับสนุน อย่างกว้างขวาง จากชุมชนแรงงาน และอื่น ๆ
5. ศูนย์บริการข้อมูลและ ฝึกอบรมแรงงาน	ความไม่เป็นอิสระในการ แก้ไขปัญหาแรงงานของผู้ ก่อตั้ง	ประชาธิปไตย, ความเท่า เทียมกันและจิตสำนึก ของแรงงาน	สร้างความเจริญก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพของ แรงงาน	ผู้ใช้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นองค์กรมากกว่าที่ริ จัดตั้งเป็นองค์กรใน อุตสาหกรรมเดิม	กำลังพัฒนาเป็นสถาบัน	เชื่อมโยงแรงงานไทยกับ ต่างประเทศ การให้ ความรู้และส่งเสริมการ แก้ปัญหา	พึ่งพาต่างประเทศ	อยู่ระหว่างการ สร้างความสำคัญ และความชัดเจน
6. สถาบันพัฒนาแรงงาน ไทย	ความไม่เป็นอิสระและการ ละเลยในการพัฒนา งานของผู้ก่อตั้ง	การส่งเสริมและพัฒนา องค์การแรงงาน	พัฒนาความเจริญ ก้าวหน้าและมี ประสิทธิภาพของ งาน	ผู้ใช้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นองค์กร	ขาดการดำเนินงาน สถาบัน	เน้นการให้ความรู้และ ส่งเสริมการแก้ปัญหา	พึ่งพาต่างประเทศ	อยู่ระหว่างการ ดำเนินการ
7. มูลนิธิเพื่อสิทธิ แรงงานไทย	ความไร้เอกภาพของแรง งานและศักดิ์ศรีของ แรงงาน	ความเจริญก้าวหน้า ของแรงงานที่มี ประวัติศาสตร์ในสังคม	จริยประวัติศาสตร์ งานในสังคม	ผู้ใช้แรงงานทั่วไป ประชาชนทั่วไปและต่าง ประเทศ	กำลังพัฒนาเป็นสถาบัน	เน้นการให้ความรู้และ การปลูกฝังจิตสำนึก ประวัติศาสตร์แรงงาน	พึ่งพาต่างประเทศมาก กว่าพึ่งตนเอง (กำลังจะ พึ่งพา)	มีศักยภาพสูงใน งานด้านประวัติ ศาสตร์แรงงาน

องค์การ	การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	ภารกิจ/วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์การและ ระบบการทำงาน	แนวทางและวิธีการ ทำงาน	แหล่งทุนและรายได้	ข้อสังเกตพิเศษ
8. มูลนิธิเพื่อเยาวชน ชนบท	พัฒนามาจากโครงการของ สภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย	การปกป้องและพัฒนา เด็กและเยาวชน	บรรเทาปัญหาแรงงาน เด็กและเยาวชน	เยาวชนแรงงานที่อพยพ จากชนบท และที่ยังอยู่ใน ชนบท	มีความเป็นสถาบัน	เน้นการให้ความรู้ และ แก้ไขปัญหาแก่เยาวชน	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าภายในประเทศ	ให้ความสำคัญ ของการศึกษาของ เยาวชนสูง
9. ศูนย์บริการกรรมการ ก่อสร้าง	ความสนใจส่วนตัวของคน นักพัฒนาเอกชนต่อ ปัญหาการรวม กัน	ความเห็นอกเห็นใจต่อ ผู้ที่ทุกข์ยากให้มีชีวิต ดีขึ้น	ส่งเสริมให้มีการรวม กลุ่มคนงาน	คนงานก่อสร้าง	ยังไม่มีระบบงานชัดเจน จัดโครงสร้างตาม ใช้เครือข่ายการทำงาน	เน้นการให้ความรู้และ ส่งเสริมการรวมกลุ่ม	พึ่งพาแหล่งทุนที่เป็น องค์กรพัฒนาเอกชนใน ประเทศและกำลังแสวง หาแหล่งทุนต่างประเทศ	กำลังแสวงหาการ ยอมรับจากฝ่าย ต่าง ๆ
10. มูลนิธิเพื่อการพัฒนา เด็ก : โครงการ แรงงานเด็ก	ข้อจำกัด (ความไม่พร้อม หรือไม่สามารถ) ของ หน่วยงานรัฐบาล	การพิทักษ์ปกป้องเด็ก	บรรเทาปัญหาแรงงาน เด็ก	แรงงานเด็กที่มีปัญหา/ ต้องการความช่วยเหลือ	มีความเป็นสถาบัน และมีระบบสมาชิก	เน้นการให้ความรู้ และ การแก้ไขปัญหาให้แก่ เด็ก	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าในประเทศและมาก กว่าพึ่งตนเอง	ใช้ระบบอาสา สมัครร่วมงานได้ดี
11. มูลนิธิเด็ก: ศูนย์พิทักษ์ สิทธิเด็ก	ข้อจำกัด (ความไม่พร้อม หรือไม่สามารถ) ของ หน่วยงานรัฐบาล	สิทธิมนุษยชนของเด็ก (ตามปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิเด็กของ สหประชาชาติ)	บรรเทาปัญหาแรงงาน เด็ก	แรงงานเด็กที่ทุกข์ยาก/ถูก ทอดทิ้งและบุคคล/คณะ บุคคลที่เกี่ยวข้อง	มีความเป็นสถาบัน	เน้นการให้ความรู้ และ การแก้ไขปัญหาให้แก่ เด็ก	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าในประเทศและมาก กว่าพึ่งตนเอง	มีบทบาทสูงในการ แก้ปัญหาแรงงาน เด็ก
12. สมาคมสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน	การตอบรับกระแสประชาธิปไตย ในการปลดปล่อย ประชาชนจากเหตุการณ์ 14-16 ตุลาคม 16	สิทธิเสรีภาพของ ประชาชน	ปลดปล่อยการกดขี่และ ส่งเสริมสิทธิและส่งเสริม สิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนและแรงงาน	ผู้ใช้งานที่มีมารวมตัว จัดเป็นองค์การมากกว่าที่ ได้รับการรวมตัวจัดตั้งเป็น องค์การ	มีความเป็นสถาบัน	เน้นการให้ความรู้และ แก้ไขปัญหาแก่ผู้มี ปัญหา	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าในประเทศและมาก กว่าพึ่งตนเอง	มีระบบให้สมาชิก เลือกตั้งผู้บริหาร คล้ายสหภาพ แรงงาน
13. มูลนิธิเพื่อนหญิง(ฝ่าย แรงงานหญิงในภาค อุตสาหกรรมและกลุ่ม เพื่อนหญิงไทยในเอเชีย)	การมีคตินิยมการใช้ความ รุนแรงต่อสตรีในสังคมไทย	Feminism (ในทาง กลาง ๆ) เน้นสิทธิ ศักดิ์ศรีและมนุษยนิยม และบทบาทสตรี	ปลดปล่อยการกดขี่และ งานสตรีและสร้างสวัสดิ คุณค่าและบทบาทนาง งานสตรี	แรงงานหญิงมากกว่าชาย	มีความเป็นสถาบันและ มีระบบสมาชิก	เน้นการให้ความรู้และ การณรงค์แก้ไขปัญห	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าในประเทศและมาก กว่าพึ่งตนเอง	มีศักยภาพในการ ทำงานสูงและ เชื่อมโยงกับต่าง ประเทศได้เหนือ ชั้น
14. สถาบันวิจัยบทบาท หญิงชายและการพัฒนา	การสอดคล้องกับกระแสสิทธิ สตรีสากล	ความเสมอภาคระหว่าง หญิงและชายและการมี บทบาทร่วมกันของทั้ง สองฝ่ายในการพัฒนา	ปลดปล่อยการกดขี่และ งานสตรีและสร้างสวัสดิ คุณค่าและบทบาทนาง งานสตรี	ผู้ใช้งานที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นองค์การมากกว่าที่ ได้รับการจัดตั้งเป็นองค์การ	มีความเป็นสถาบัน	เน้นการเผยแพร่ความรู้ และทำงานวิจัย	พึ่งพาต่างประเทศ มากกว่าในประเทศและ มากกว่าพึ่งตนเอง	ทำงานเป็น นโยบายเป็นหลัก

องค์กร	การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	ภารกิจ/วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์การและระบบ การทำงาน	แนวทางการปฏิบัติการ ทำงาน	แหล่งทุนและรายได้	ข้อสังเกตพิเศษ
15. สภาคณาจารย์เพื่อการพัฒนา ประเทศไทย	สภาคณาจารย์เพื่อการพัฒนา ประเทศไทยตั้งขึ้นโดยคณาจารย์ จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ (ครั้งที่ 2)	ความรักของพระคริสต์ ต่อคนยากจนและความ เชื่อมั่นต่อศักดิ์ศรีและ พลังสร้างสรรค์ของ ประชาชน	แก้ปัญหาและพัฒนา ประชาชนให้สามารถพึ่ง ตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและ กัน	ผู้ให้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นองค์กรและแรงงาน นอกระบบ	มีความเป็นสถาบัน	เน้นการให้ความรู้ จัดการแก้ไขปัญหาให้ แรงงาน	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าในประเทศ	มีอิทธิพลของ ชาตินิยม กำหนดแนวทางการ ทำงานสูง
16. คณะกรรมการผู้ธรรม และสันติ	สภาคณาจารย์เพื่อการพัฒนา ประเทศไทยตั้งขึ้นโดยคณาจารย์ จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ (ครั้งที่ 2)	ความยุติธรรมและ ความรักของพระคริสต์ ต่อคนยากจน	แสวงหาความยุติธรรม และพิทักษ์สิทธิ ประชาชนและแรงงาน ให้ถูกต้อง	แรงงานที่ยากจน	มีความเป็นสถาบัน	เน้นการให้ความรู้และ งานวิจัย	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าพึ่งตนเอง	เปิดองค์การเพื่อ สร้างความร่วมมือ กับองค์กร อื่น ๆ มากขึ้น
17. มูลนิธิสภาคัดจักร ในประเทศไทย	การขยายบทบาทของพระ คริสต์ศาสนานิกาย ออร์ทอดอกซ์	การพัฒนาและความ ยุติธรรมและการพึ่ง ตนเอง	ส่งเสริมความรู้และการ ปฏิบัติตามคำสอนของ ศาสนาคริสต์และความ สามัคคีและการพัฒนา บุคคล	ผู้ให้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง รวมตัวเป็นองค์กรมาก กว่าที่มีกรรมวิธีจัดตั้ง เป็นองค์กร	มีความเป็นสถาบัน	เน้นการให้ความรู้และ จัดการแก้ไขปัญหาให้ แรงงาน	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าพึ่งตนเอง	มีการประสาน งานแบบต่าง ๆ กับองค์กร สาธารณประโยชน์ ด้านแรงงาน
18. กลุ่มเยาวชนคนงาน (คริสเตียน)	การขยายบทบาทของพระ คริสต์ศาสนานิกาย ออร์ทอดอกซ์	ความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรี ความยุติธรรม เสรีภาพ สมานฉันท์ การปลด ปล่อย ความจริงใจ ความรัก การเสียสละ	ปลดปล่อยความเห็นแก่ ตัวและสร้างความรัก กันของแรงงานหนุ่มสาว	ผู้ให้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง สมาชิกสหภาพแรงงาน หรือที่ไร้องค์การ	ยังไม่มีความเป็นสถาบัน	เน้นการแก้ไขปัญหา กลุ่มคนงานด้วยตนเอง	พึ่งพาต่างประเทศ กว่าพึ่งตนเอง	ฐานสมาชิกคน งาน
19. มูลนิธิคริสต์เคอเมอรัท	เป็นอนุสรณ์แด่ผู้นำ งานและพระคริสต ศาสนิกชนโดยประเทศ เยอรมนี	เสรีภาพและความ ยุติธรรมและ ประชาธิปไตยและ สันติภาพ	พัฒนาศักยภาพและ บทบาท แรงงาน	ผู้ให้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นองค์กรมากกว่าที่ ไร้องค์การ	เป็นของพรรคการเมือง สาขาในประเทศต่าง ๆ โดยมีสำนักงานใหญ่ ในเยอรมนี	กระตุ้นให้ประชาชน ประเทศเป้าหมายเกิด การพัฒนาด้วยการให้ ทุนและแนวความคิด	พึ่งพารัฐบาลเยอรมนี เป็นหลัก	มีศักยภาพสูง ทางการเงินและการ พัฒนา
20. สถาบันการแรงงานเสรี ศึกษาเสรีจาก อเมริกา	เป็นเครื่องมือของสภา แรงงานอเมริกาในการ ทำงานเพื่อแรงงานในทวีป เอเชีย	ทุนนิยมเสรีและ สันติภาพ	พัฒนาศักยภาพและ บทบาท แรงงาน	ผู้ให้แรงงานที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นองค์กรมากกว่าที่ ไร้องค์การ	เป็นของสหภาพแรงงาน มีสาขาในประเทศต่าง ๆ โดยมีสำนักงานใหญ่ ในสหรัฐอเมริกา	กระตุ้น แรงงานให้ ตระหนักในสิทธิและ เสรีประชาธิปไตย	พึ่งพาหลายแหล่ง (จาก องค์กรต่างประเทศ)	มีข้อจำกัด ทางการเงินและ การดำเนินงาน ประจำวัน

ภาคผนวกที่ 2 *:

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เกี่ยวกับแรงงาน (ข้อมูลรายองค์กร)

- การก่อตั้ง
- อุดมการณ์
- วัตถุประสงค์
- กลุ่มเป้าหมาย
- การจัดองค์กรและระบบงาน
- แนวทางและวิธีการทำงาน
- แหล่งทุนและรายได้
- ปัญหาและอุปสรรค
- ข้อเสนอพิเศษ

* สรุปรายชื่อฉบับนี้ สรุปรายงานการประชุมการก่อตั้งองค์กร รายงานการประชุมคณะกรรมการบริหาร เอกสาร แนะนำองค์กร และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ (โปรดดูจากบรรณานุกรม)

2.1 มุลนิธิเพื่อลูกจ้างคนงานไทย

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
จากการพยายามของ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชวนันท์ในการสร้าง สัมพันธภาพที่ดีและลด การขัดแย้งระหว่างรัฐ ทุน และแรงงาน โดยยื่นข้อจัด ตั้งต่อสภานิติบัญญัติ การพัฒนาระบบแห่งชาติ เมื่อ 28 เม.ย. 2520	ความสงบสุขของแรงงาน สำเร็จได้ด้วยการอุปถัมภ์ จากผู้นำรัฐ	1. ส่งเสริมสวัสดิภาพและ ความเป็นอยู่ของลูกจ้าง คนงานด้วยการจัด สวัสดิการให้กับลูกจ้าง คนงานและครอบครัว 2. ช่วยเหลือและส่งเสริม การศึกษาของบุตร ธิดา ลูกจ้าง คนงาน ที่เรียนดี ความประพฤติ ดี แต่ขาดทุนทรัพย์ใน การศึกษาต่อ 3. ช่วยเหลือและส่งเสริม ให้ลูกจ้างคนงานให้มี ความมั่นคงในชีวิตการ ทำงาน 4. ส่งเสริมการให้การ ศึกษาแก่ลูกจ้างคนงาน ทั่วไป ด้านวิชาชีพ ทั่วไป ด้านวิชาชีพ ความรู้ด้านแรงงาน เศรษฐกิจและสังคม 5. ช่วยเหลือในด้าน ประกอบอาชีพของ ลูกจ้างคนงาน 6. ร่วมมือกับองค์กรการกุศล อื่น ๆ เพื่อสาธารณ- ประโยชน์ 7. เพื่อการศาสนา	1. ลูกจ้าง คนงาน 2. บุตร ธิดา ของลูกจ้าง คนงาน	1. มีคณะกรรมการ 9-15 คน กรรมการที่มี ตำแหน่ง คือ ประธาน รองประธาน ประธาน สัมพันธ การศึกษา สวัสดิการ ทุน เลขานุการและเหรัญญิก กรรมการจับสลากออก 1/2 ทุก ๆ 2 ปี 2. ประธานและผู้จัดการ มูลนิธิเป็นบุคคลเดียว กับและมีอำนาจสูงสุด ในการชี้ขาด คณะ กรรมการมูลนิธิ มี พลเอกเกรียงศักดิ์ ชวนันท์ เป็นประธาน และผู้จัดการมูลนิธิ ตลอดมา	1. เชื้ออยู่กับภรรยากัน จากประธานมูลนิธิ 2. ส่วนใหญ่จะเน้นการให้ เงินหน่วยงานหรือองค์ การหรือบุคคลใน ทำนองการสงเคราะห์ เพื่อแก้ไข้ปัญหา 3. สนับสนุนการจัดสัมมนา ให้การศึกษาแก่ผู้นำ แรงงาน เช่น องค์กร แรงงานเพื่อควมมั่นคง 4. สนับสนุนการจัดตั้ง สหกรณ์ออมทรัพย์ใน โรงงาน 5. มีการขยายวัตถุประสงค์ องค์กรออกไปในด้าน ศาสนา ใน พ.ศ. 2530	1. การรับบริจาค 2. ทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้ โดยพินัยกรรมหรือนิติ- กรรมอื่น ๆ 3. ดอกผลอันเกิดจาก ทรัพย์สิน เช่น ดอกเบี้ย จากการฝากเงินใน ธนาคาร	1. ขาดการจัดระบบงาน ที่เป็นสถาบันอย่าง แท้จริงและคณะ กรรมการบริหาร ประชุมเฉลี่ยปีละ 1 ครั้ง เท่านั้น	1. ในระยะเวลา 18 ปี ที่ผ่านมา กิจกรรม สำคัญที่ดำเนินการ เป็นการตอบสนอง วัตถุประสงค์ข้อที่ 3, 4 และ 7 ส่วน ข้ออื่น ๆ มิได้ดำเนินการ อย่างชัดเจน 2. เป็นองค์การที่ทหาร อุกฉกรรจ์และนายจ้าง ร่วมกันบริหาร

2.2 มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์ (Arom Pongpangan Foundation = APF)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ และอื่น ๆ
เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้แก่คุณ อารมณ พงศ์พจน์ อดีต ผู้นำแรงงานผู้มีความเชื่อ มั่นในสิทธิสภาพแรงงาน มีอุดมการณ์เพื่อประชา- ชาติ และความเป็น ธรรมในสังคม	1. เชื่อมโยงวิถีสหภาพ แรงงาน 2. การรับใช้ฝ่ายแรงงาน และประชาธิปไตย 3. การพัฒนาแรงงานและ ประชาธิปไตย 4. การต่อสู้เพื่อสิทธิของ แรงงาน	1. เพื่อให้การช่วยเหลือ ด้านการศึกษา แยก แพร่ความรู้ทั้งทาง ด้านวิชาการและ ประสบการณ์ การฝึก ฝนอบรมแก่ลูกจ้าง ตลอดจนเผยแพร่ สารคดีเกี่ยวกับวิชา การ ด้านแรงงานและ การแรงงานสัมพันธ์ และการพัฒนาแรงงาน 2. เพื่อให้การช่วยเหลือ ด้านกฎหมายและ สวัสดิการแก่ผู้ใช้ แรงงาน 3. เพื่อจัดตั้งสถาบันการ ค้นคว้าให้ผู้ใช้แรงงาน ได้ทำการค้นคว้าเพื่อให้ ให้เกิดความก้าวหน้า และความมั่นคงของ ใช้แรงงาน 4. เพื่อร่วมมือกับองค์กร แรงงานและสถาบัน อื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมแรงงาน ทั้งนี้ ไม่เกี่ยวข้องกัน	1. ผู้ใช้แรงงานโดยทั่ว ๆ ไป เน้นที่รวมตัวจัดตั้ง เป็นสหภาพแรงงาน มากกว่าไม่รวมตัวจัดตั้ง 2. ผู้นำแรงงานและองค์กร สหภาพแรงงาน เช่น - สหภาพแรงงาน - สมาคมการลูกจ้าง - กลุ่มสหภาพแรงงาน (เอกชน) ตามพื้นที่ - กลุ่มสหภาพแรงงาน ในภาครัฐวิสาหกิจ - ไม่นับองค์กรของ คนงานในระดับ อุตสาหกรรม	1. คณะกรรมการบริหาร ทำหน้าที่กำหนด นโยบายและแผนงาน ในแต่ละปี คณะกรรมการ บริหารมาจากนัก วิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้นำแรงงาน 11-20 คน และมีที่ปรึกษา มูลนิธิ 2. มีเจ้าหน้าที่ประจำทำ งานปัจจุบันมี 3 คน ผู้จัดการมีตำแหน่งสูง สุดในการดำเนินงาน กรมประจำวัน 3. คณะกรรมการที่มี ตำแหน่งได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ รองเลขาธิการ เจริญ และฝ่ายวิชาการ 4. ในระดับต่ำกว่าคณะ กรรมการแบ่งเป็นผู้จัด การมูลนิธิ ฝ่ายประ- สานงานและฝ่ายธุรการ	1. ใช้แนวทางการนำเสนอ ข้อมูลข่าวสารที่ได้จาก การวิจัยให้แก่องค์กร ของแรงงานและหน่วย งานภาครัฐการ เพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง แก้ไขปัญห 2. ร่วมมือกับสถาบันการ ศึกษาเพื่อส่งเสริมงาน วิชาการ 3. เข้าร่วมเครือข่าย เช่น การรวมตัวในมูลนิธิ การสหภาพแรงงาน เกี่ยวกับแรงงานและอื่น ๆ รวมทั้งองค์การของ แรงงานตามแต่กรณี กิจกรรมหลัก ๆ ได้แก่ งานวิจัยด้านแรงงาน วารสารแรงงานปริทัศน์ รายเดือน การวิเคราะห์ ข้อมูลตอบสนองของสถาน- การณ์ สำหรับโครงการ ด้านฝึกอบรมและ บริการด้านกฎหมาย มีในตอนแรก ๆ แต่ ปัจจุบันไม่มีดำเนินการ	1. มูลนิธิ Friedrich Ebert Stiftung สนับสนุนค่าจัดทำวารสาร แรงงานปริทัศน์ งบ ประมาณการวิจัย สัมมนาและการบริหาร โครงการเป็นประจำปี 2. สถาบันการศึกษาเสรี เอเชียน-อเมริกัน (AAFLU) สนับสนุนโครง วิจัยและการจัดพิมพ์ หนังสือในภาษาอังกฤษ 3. องค์การต่างประเทศ บางแห่งที่ไม่ได้มีสำนัก งานในประเทศสนับสนุน เงินทุนวิจัย เช่น AMARC และให้ทุนนิเทศกรรมการ รวมกลุ่มคนงานเช่น ICHRDD	1. ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ ประจำที่ทำงานต่อ เนื่องเพียงพอ 2. ขาดแคลนอุปกรณ์ สนับสนุนการทำงาน ที่เพียงพอ เช่น คอมพิวเตอร์ และ โปรแกรมที่ใช้งานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ สูงขึ้น 3. มีเงินทุนน้อยและยัง ต้องการสนับสนุน ทางการเงินอีกมาก โดยเฉพาะจากภายในประเทศ 4. ขาดผู้นำที่ผู้ จัดการมูลนิธิที่ ชัดเจน	1. เป็นองค์การที่ได้รับ การยอมรับอย่างกว้าง ขวางจากฝ่ายแรงงาน รัฐบาลและนางจ้าง ในความเป็นองค์การเอก- ชนที่ก้าวหน้าทั้งวิชา การเพื่อผลประโยชน์ ของผู้ใช้แรงงาน 2. มีศักยภาพในการทำ กิจกรรมทางวิชาการ แรงงานในเชิงการวิจัย ในปริมาณที่สูงกว่า องค์กรอื่น ๆ ที่นอก ไปนี้ 3. ศักยภาพความมั่นคง ทางการเงินอยู่ในระดับ ปานกลาง 4. ขวัญ และกำลังใจของผู้ ปฏิบัติงานอยู่ในระดับ ดี มีความมุ่งมั่น เพื่อคนงานสูงมาก 5. การให้องค์การผู้ใช้ แรงงานมีส่วนร่วม กำหนดทิศทางและ กิจกรรมอย่างเป็น ทางการอยู่ในระดับ ต่ำ

2.4 มูลนิธิไพศาล วัชชยันต์ (มพธ.) (Paisal Thawatchainan Foundation = PTF)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ และอื่น ๆ
เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่คุณไพศาล วัชชยันต์ อดีตประธานสภาองค์การลูกจ้างสมาพันธ์แรงงานฯ และสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง โดยได้ขออนุญาตจัดตั้งต่อสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนามนุษย์แห่งชาติเมื่อ 17 เม.ย. 2532	1. การมีบทบาทการสหภาพแรงงานที่เป็นอิสระ 2. การยกย่องเชิดชูผู้ใช้แรงงาน 3. การพัฒนาเพื่อสร้างความก้าวหน้าให้แรงงาน	1. เพื่อส่งเสริมและเชิดชูผู้ใช้แรงงาน รวมทั้งการคุ้มครองผู้ใช้แรงงานให้เป็นไปโดยชอบธรรม 2. เพื่อให้การช่วยเหลือด้านการศึกษาแพทย์และประสบการณ์ความรู้ทางด้านวิชาและการประกอบอาชีพ 3. เพื่อให้เกิดความสามัคคีและปรองดองกัน 4. เพื่อจัดตั้งสถาบันค้นคว้าให้ผู้ใช้งานได้ทำการค้นคว้าเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าและเพื่อความเป็นธรรมในสังคม 5. เพื่อร่วมมือกับองค์กรแรงงานและสถาบันอื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมแรงงานและเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ทั้งนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง 6. เพื่อดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นเพื่อสาธารณประโยชน์	ผู้ใช้แรงงาน องค์การของ ผู้ใช้แรงงานทั่วไปและบุตร ของมิใช่แรงงาน	1. มีคณะกรรมการบริหาร 20-35 คน กรรมการโดยตำแหน่งคือประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก โดยกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำ คือผู้จัดการสมุห์บัญชี เลขานุการ และพนักงานตามความจำเป็น 2. ผู้จัดการมีอำนาจสูงสุดในระดับปฏิบัติการ	- วางแนวทางที่จะช่วยเหลือคนงานในด้านกฎหมายวิชาการและการร่วมมือประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ในระยะแรก - เน้นคุ้มครองแรงงานในปัจจุบัน	1. การรับบริจาค 2. จากการใช้โดยนิติกรรมและพิธีกรรม 3. ดอนนัลจากเงินและทรัพย์สิน	1. ขาดแคลนผู้ปฏิบัติงาน 2. ไม่มีกิจกรรมที่ชัดเจน หลังจากก่อตั้งแล้ว	1. ขาดการสนับสนุนจากชุมชนแรงงานและภายนอกอย่างกว้างขวางเมื่อจัดตั้งแล้ว 2. เป็นองค์การที่มีศักยภาพสูงที่จะระดมเงินทุนจากสหกรณ์ออมทรัพย์ การไฟฟ้านครหลวง อันเป็นสหกรณ์ของสหภาพแรงงาน สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ) การไฟฟ้านครหลวง

2.5 ศูนย์บริการข้อมูลและฝึกอบรมแรงงาน (ศบร.)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์การและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
พัฒนามาจากโครงการ บริการข้อมูลและฝึกอบรม แรงงานโดยอดีตเจ้าหน้าที่ ฝ่ายส่งเสริมสิทธิกรรมการ ของสมาคมสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน (สสส.) ก่อตั้งเมื่อ 1 พ.ค. 2534 โดยเป็นโครงการอิสระ ที่ก่อตั้งขึ้นจากการรวม เพาะประสบการณ์ของ เจ้าหน้าที่ สสส. ที่ตั้งขึ้น ภายหลังลาออกจาก สสส. แล้ว แต่ในช่วงต้น ได้อาศัย สสส. เป็นแหล่ง รองรับโครงการและแยก ตัวเป็นอิสระในที่สุด	1. ประชาธิปไตยใน อุตสาหกรรม 2. ความเสมอภาคเท่า เทียมกัน 3. จัดลำดับในสิทธิ เสรีภาพของแรงงาน	1. รวบรวมข้อมูลข่าวสาร ของปัญหาแรงงานและ ทำการเผยแพร่ รณรงค์ ต่อสหภาพแรงงาน หน่วยงานของรัฐและ องค์กรสังคมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไข ปัญหาด้านแรงงาน 2. จัดการศึกษาอบรม เสวนาให้ความรู้แก่ คนงานพื้นฐานและ สหภาพแรงงาน 3. มีกรอบผู้นำสหภาพ แรงงานในระดับ สหภาพแรงงานและ ระดับพื้นที่อุตสาหกรรม 4. บริการให้คำปรึกษา ด้านกฎหมายแรงงาน การวางแผน การยื่น ข้อเรียกร้อง การนัด หยุดงานและการจัดตั้ง สหภาพแรงงาน 5. ประสานงานและสร้าง เครือข่ายองค์กรพัฒนา เอกชนด้านแรงงาน ทั้งในประเทศและนอก ประเทศ	- คนงานในระดับพื้นฐาน - ผู้นำสหภาพแรงงานใน ระดับเล็กในกลุ่ม อุตสาหกรรมเดียวกัน โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นใหม่	- มีคณะกรรมการบริหาร 5 คน ไม่จัดตำแหน่ง - มีผู้ประสานงานเป็น บุคคลสำคัญที่สุด - มีผู้ปฏิบัติงานปัจจุบัน 4 คน แบ่งตามพื้นที่	- เน้นการเชื่อมโยงระหว่าง ภายในประเทศกับต่าง ประเทศ โดยประสาน งานเครือข่ายระหว่าง สหภาพแรงงานที่มี ปัญหากับองค์การต่าง ประเทศของแรงงาน - มีแนวทางให้การศึกษา แก่กลุ่มเป้าหมายและ ส่งเสริมการเคลื่อนไหว จากที่ทำงานไปสู่สังคม กว้าง - ศึกษาข้อมูลข่าวสาร และนำเสนอต่อหน่วย งานที่เกี่ยวข้อง - ให้การปรึกษาหารือ - ผลิตภัณฑ์ เช่น จดหมายข่าวราย 2 เดือน	- พึ่งแหล่งทุนจากต่าง ประเทศทั้งหมด เช่น NOVIB, CAA สถาบัน ทูตออสเตรเลีย อังกฤษ และองค์การ ทางศาสนา เช่น โบสถ์ในประเทศ เนเธอร์แลนด์ และ ออสเตรเลีย และ เยอรมนี	1. ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ ที่ทำงานด้านนี้ที่ได้ มาตรฐาน 2. ขาดการบริหารงาน ภายในที่ดีเพราะขาด ผู้จัดการเต็มเวลา 3. ฐานะขององค์กรที่มี ได้คะแนนน้อยมีปัญหา การยอมรับอยู่บ้าง แต่มีได้เป็นอุปสรรค นัก เพราะทำงานใน วงแคบกับกลุ่มเล็ก ๆ	- ยังอยู่ระหว่างการสร้าง ความสำคัญและความ ชัดเจนของศูนย์ - พึ่งพาเงินทุนจาก องค์การต่างประเทศ ทั้งหมด - ประสานงานต่าง ๆ กับการเอกราช สาธารณะนโยบาย เกี่ยวกับแรงงานอื่น ๆ

2.6 สถาบันพัฒนาแรงงานไทย (สพท.) (Thai Labour Development Institute = TLDI)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดตั้งการและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ และอื่น ๆ
เกิดจากความพยายามของ นักวิชาการแรงงานและผู้นำ แรงงานที่ต้องการมีสถาบัน เพื่อพัฒนาองค์กรของผู้ใช้ แรงงาน นำโดย ศ.นิคม จันทรวิทุร และ รศ.ดร.จีระ หงษ์ลดารมภ์ ในตอนต้นครั้งแรกชื่อว่า สถาบันส่งเสริมและ พัฒนาองค์กรผู้ใช้ แรงงาน	การส่งเสริมให้มีองค์กร แรงงานและพัฒนาให้ เกิดความเข้มแข็งเป็นสิ่ง คู่กันเพื่อให้การแก้ไขปัญห แรงงานประสบผลสำเร็จ	1. ส่งเสริมและพัฒนาองค์ การผู้ใช้แรงงานให้สา- มารถพึ่งพาตนเองและ ร่วมมือกับนายจ้าง รัฐบาลและสังคมในการ พัฒนาประเทศ 2. เพื่อระดมทรัพยากร และบุคลากรให้มาช่วย ส่งเสริมและสนับสนุน องค์กรผู้ใช้แรงงานให้ มีความเจริญก้าวหน้า และเข้มแข็ง 3. เพื่อพัฒนาการให้การ ศึกษาแก่คนงานอย่าง มีประสิทธิภาพและจัด บริการข่าวสารที่มี ประโยชน์แก่ผู้ใช้ แรงงาน องค์กรผู้ใช้ แรงงานและสังคม	1. ผู้ใช้แรงงานและองค์กร ของผู้ใช้แรงงานทั่วไป 2. สถาบันหรือบุคคลที่ เกี่ยวข้องด้านแรงงาน นอกเหนือจากข้อ 1	1. มีคณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วย อาจารย์ มหาวิทยาลัย ผู้นำ แรงงาน มีอำนาจสูงสุด ในการบริหาร ประกอบ ด้วยประธาน รอง ประธาน เลขานุการ และกรรมการ 3. มีคณะกรรมการ ที่ปรึกษาจากองค์กร ผู้ใช้แรงงาน องค์กร พัฒนาเอกชนด้าน แรงงานในไทยและต่าง ประเทศและส่วนงาน ราชการ 4. มีเลขานุการบริหาร ทำหน้าที่ดูแลการ ดำเนินงานประจำ	1. ใช้การประชุมเสวนาและ สัมมนาเพื่อแสวงหา ข้อคิดเห็นและคำขอบ ในการพัฒนาแรงงาน 2. ส่งเสริมการวิจัยเพื่อ แก้ไขปัญหและพัฒนา แรงงาน 3. ใช้การนำเสนอจดหมาย เพื่อเสนอข้อคิดเห็นใน การแก้ไขปัญหแรงงาน ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4. ผลิดวารสารเพื่อสื่อ กิจกรรมของสถาบัน กับการแก้ไขและพัฒนา แรงงานกับสังคม ชื่อว่า "จดหมายข่าวแรงงาน"	1. สถาบันการศึกษาสรี อาเซีย-อเมริกัน (AAFLI) 2. ขาดบุคลากรที่ทำงาน ประจำ 3. ขาดงบประมาณ	1. คณะกรรมการบริหาร ไม่มีเวลาเพียงพอ 2. ขาดบุคลากรที่ทำงาน ประจำ 3. ขาดงบประมาณ	- จัดเป็นสถาบันใน มหาวิทยาลัย - ไม่จดทะเบียนตาม กฎหมาย - มีกิจกรรมมากใน พ.ศ. 2535-2536 และ หยุดกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2537

2.7 มุลนิธิพิพิธภัณฑแรงงานไทย (Thai Labour Museum Foundation)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดตั้งและการ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
เกิดจากความพยายามของ นักวิชาการแรงงานร่วมกับ ผู้นำแรงงานในกลุ่มสห- พันธ์แรงงานภายใต้การ สนับสนุนของมูลนิธิ ฟรีดริช เอแบร์ท ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 ปัจจุบันได้รับ อนุญาตจัดตั้งเป็นมูลนิธิ จากสำนักงานคณะกรรมการ- การวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อ 31 ธ.ค. 2538 และ อยู่ระหว่างการจัด ทะเบียนเป็นมูลนิธิกับ กรุงเทพมหานคร	1. การพัฒนาสังคมที่ แรงงานได้มีส่วนร่วมให้ ดำเนินไปข้างหน้า 2. การรับใช้ เชิดชู และ ยกย่องแรงงานใน ประวัติศาสตร์ไทย	1. จัดแสดงเรื่องราวประวัติ- ความเป็นมา ชีวิตความเป็น อยู่และการทำงาน ของผู้ที่ขยันขันแข็ง 2. ศึกษาค้นคว้า รวบรวม และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ แรงงานไทย 3. เป็นศูนย์ข้อมูล เอกสาร หนังสือและให้บริการแก่ สาธารณชนในเรื่องเกี่ยว กับแรงงานไทย 4. เป็นศูนย์วัฒนธรรมแรง งานที่จัดกิจกรรมเพื่อผู้ แรงงานและสาธารณชน เช่น จัดอภิปราย แสดง งานศิลปะวัฒนธรรม และ นิทรรศการและไปเรื่อย เกี่ยวกับแรงงานไทย 5. ร่วมมือประสานกับองค์กร แรงงานและองค์กรอื่น ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนใน อันที่นำมาซึ่งความ เข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับ แรงงานไทย 6. ส่งเสริม สนับสนุนและ เชิดชูผู้นำเพื่อประโยชน์ ต่อแรงงานไทย 7. ดำเนินการเพื่อสาธารณ ประโยชน์หรือร่วมกับองค์ การการกุศลอื่น ๆ เพื่อ สาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการ เมืองแต่ประการใด	ผู้ใช้แรงงานทั่วไป - ประชาชนทั้งภายในและ ต่างประเทศ - องค์กรสถาบันต่าง ๆ ด้านแรงงานและที่ เกี่ยวข้อง	1. มีคณะกรรมการบริหาร 11-15 คน กรรมการโดย ตำแหน่ง ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิกและ ตำแหน่งอื่นตามทีศณะ กรรมการเห็นสมควร 2. วาระคณะกรรมการ 2 ปี เมื่อดำเนินงานครบ 1 ปี ให้มีการจับสลากออก 1/2 3. สามารถจัดตั้งคณะอนุ กรรมการพิเศษเฉพาะ กิจหรือถาวรได้	1. การจัดแสดงสิ่งของทาง ประวัติศาสตร์แรงงาน 2. เลือดย่อยทางวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นจิตสำนึก ทางประวัติศาสตร์ แรงงาน 3. การจัดสัมมนาทางวิชา การในเชิงประวัติ- ศาสตร์แรงงาน	1. การรับบริจาคทั่วไป 2. กำลั้งจะได้รับ ประมาณแผ่นดินจาก กระทรวงแรงงาน ปีละ 3 ล้านบาท	1. ยึดหลักเงินทุนที่เพียง พอต่อการทำกิจกรรม 2. ขาดการให้ความร่วม มือในการออกค่าใช้จ่าย จากองค์กรการของ ผู้ใช้แรงงานโดยส่วน ใหญ่ 3. สถานที่คับแคบ 4. บุคลากรยังขาดแคลน โดยเฉพาะนักวิชาการ ประจำ	1. จัดทะเบียนตาม กฎหมาย 2. เป็นแหล่งสะสมสิ่ง แสดงประวัติศาสตร์ แรงงานที่ได้รับจาก ร่วมมือจากบุคคล หลาย ๆ ฝ่าย และ มีศักยภาพสูงโดย เฉพาะงานด้าน ประวัติศาสตร์เป็นมา และวัฒนธรรม คนงาน

2.8 มุลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท (Foundation For Rural Youth = FRY)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
โดยนักวิชาการ ช่างภาพ และนักพัฒนาที่สนใจในปัญหาแรงงานอพยพ ได้ร่วมกันก่อตั้งขึ้น ได้รับอนุญาตให้ก่อตั้งจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อ 17 ต.ค. 32 โดยพัฒนามาจากโครงการเพื่อเยาวชนพลัดถิ่นอาศัยร่วมของสภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทยมาก่อน (เมื่อแยกตัวออกมาเป็นอิสระนอกเหนือจากเยาวชนคาทอลิกใน พ.ศ. 2528 ในอีก 3 ปีต่อมาก็ได้ประสานงานกันอีกหลังจากหมดโครงการที่ได้รับทุนจากสภาเยาวชนคาทอลิกแล้ว)	ปกป้องและพัฒนาเด็กและเยาวชน	1. ช่วยเหลือ และนำพาและส่งเสริมสวัสดิภาพและสวัสดิการทางด้านร่างกายและจิตใจแก่เด็กและเยาวชนชนบทที่จำเป็นต้องทำงานหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวก่อนวัยอันสมควร 2. ให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนชนบทอันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและปลูกฝังทัศนคติในการรับผิดชอบต่อส่วนรวม 3. ส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น 4. ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาด้านทักษะในงานอาชีพต่าง ๆ และการให้การสนับสนุน การประกอบอาชีพอิสระแก่เยาวชนชนบท 5. ติดตามการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและข้อเท็จจริงที่เป็นผลมาจากกรอพยพแรงงานของคนหนุ่มสาวจากชนบทและนำเสนอผลจากการศึกษาแก่หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลิตสื่อต่าง ๆ เพื่อการให้การศึกษาและเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว 6. ร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่น ๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ ทั้งที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด	ผู้ซึ่งแรงงานเยาวชนและเด็กชนบทที่ด้อยโอกาสซึ่งมีศักยภาพและอพยพแล้ว	1. มีคณะกรรมการ 5-13 คน กรรมการโดยตัวแทนได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขาธิการ ผู้ช่วยเลขาธิการ และเหรัญญิกและอื่น ๆ ตามที่กรรมการเห็นควร มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 4 ปี เมื่อดำรงวาระครบ 2 ปี จับเลือกออก 1/2 2. สามารถตั้งอนุกรรมการประจำและพิเศษเฉพาะกิจได้ 3. มีศูนย์ปฏิบัติงาน 2 ศูนย์ คือ (1) ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาเด็กเยาวชนและสตรีชนบทที่ 9 ร้อยเอ็ด (2) ศูนย์เยาวชนพลัดถิ่น (บางบอน กทม.) แต่ละศูนย์มีผู้ประสานและช่วย 19 คน และมีอาสาสมัครเป็นโครงการ ๆ ไป	- ไม่ต่อต้านหรือสนับสนุนในการที่ได้กะอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองหลวง แต่ให้ข้อมูลที่ดีตัดสินใจเอง - ไม่ชอบพบนักการให้การศึกษามากกว่ารู้เพื่อเด็ก-เยาวชนของอนาคตของตน เช่น ใช้การให้การศึกษามากกว่าโรงเรียน มีศูนย์ฝึกอบรมในทั้ง 2 ศูนย์ - มีการจัดโครงการโรงเรียนในชุมชนทั้ง 2 ศูนย์ ลำพูนที่บางบอน เป็นการช่วยเหลือ เช่น มีบ้านพักแก่แรงงานหญิงและทำงานพัฒนาเยาวชนพลัดถิ่นในย่านนั้น จัดฝึกอบรมทักษะอาชีพและการศึกษานอกโรงเรียนและให้การศึกษารอคอดส์	1. เงินบริจาคทั้งในและต่างประเทศ 2. งบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข ได้ครั้งแรก งบประมาณปี 2537 เฉพาะกรณีโครงการโรคเอดส์ 3. พยายามหารายได้ด้วยตนเองโดยศูนย์ร่วมมือทำไม่ผล และฟาร์มไก่ ปลา วัว โดยใช้ที่ดินที่ได้รับบริจาคมาแต่มีรายได้น้อย 4. งบจากต่างประเทศ ประมาณ 70% ภายใต้งบประมาณ 20% และ 10% จากการทำฟาร์ม แหล่งทุนต่างประเทศ จากองค์การในเยอรมนี สวิสเซอร์แลนด์ที่มีมีความสัมพันธ์ทางศาสนาคาทอลิก	1. คุณภาพของบุคลากรไม่เพียงพอ 2. ทุนบุคลากรที่ทำงานด้านนี้ได้น้อย 3. ปัญหาทางการเงินไม่มีมากนัก เนื่องจากขอแหล่งทุนได้จากหลายแหล่ง 4. ได้รับเงินบริจาคภายในประเทศน้อยมาก	- จัดระเบียบตามกฎหมาย - เน้นงานสังคมและสวัสดิการเยาวชน

2.9 ศูนย์ปรึกษากรรมการก่อสร้าง

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์การและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
- ผู้ก่อตั้งเห็นว่าการมกรก่อสร้างเป็นแรงงานผู้ด้อยโอกาส พัฒนามาจากแรงงานในชนบทที่นำให้ความสนใจช่วยเหลือ - เริ่มก่อตั้งในปลาย พ.ศ. 2537 และจัดตั้งเป็นศูนย์ฯ ในวันที่ 1 ม.ค. 2538	สิทธิของคนงานในการรวมตัว	1. เพื่อให้กรรมการก่อสร้างได้มีความรู้ทางกฎหมายเบื้องต้น 2. เพื่อให้เกิดกลุ่ม กรรมการกลุ่มการก่อสร้างแต่ละฝ่าย เช่น กลุ่มช่างปูน กลุ่มช่างไม้ กลุ่มโครงสร้างงานปูน และกลุ่มทาสี เป็นต้น 3. เพื่อให้รู้ได้ทันทีมาสนใจปัญหากรรมการก่อสร้างและผลักดันให้มีกฎหมายเฉพาะคุ้มครองในที่สุด 4. เพื่อเผยแพร่ปัญหากรรมการก่อสร้างให้สังคมได้รับรู้	กรรมการก่อสร้างเน้นในถนนบางนา-ตราด บางบ่อ เทพารักษ์และหนองแดง ใน จ.สมุทรปราการ	- มีการจัดองค์การแบบรวม 9 ผู้ที่เป็นกรรมการบริหาร 4-5 คน จากผู้เข้าสลับ - มีฝ่ายกฎหมายฝ่ายลงพื้นที่และฝ่ายอบรมเป็นเจ้าหน้าที่ 3 คน แต่ละฝ่าย 1 คน - การดำเนินงานพยายามทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีการใช้เครือข่ายในการช่วยงาน	- ใช้วิธีการพูดคุย กับกรรมการก่อสร้าง เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในปัญหาสิทธิและการรวมกลุ่ม - ใช้การฝึกอบรมสัมมนาให้แก่แรงงานนอกสถานที่งานก่อสร้าง - การรวมกลุ่มคนงานอย่างจัดตั้งเป็นสหภาพแรงงานหรือไม่ก็ได้ - มีแนวโน้มสนใจที่จะสนับสนุนคนงานให้รวมตัว แต่ยังไม่ต้องตั้งสหภาพแรงงาน	1. มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมปี 2537-2538 2. กำลังติดต่อแหล่งทุนอื่น ๆ ของต่างประเทศ เช่น สถานทูตอังกฤษ ILO และ OFES เป็นต้น	1. การเป็นองค์การในเชิงมีปัญหากฎหมาย ทำให้ใจกังวลต่อการรวมงานอื่น ๆ 2. เจ้าของโครงการก่อสร้างไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่ของศูนย์เข้าไปคุย อบรม กรรมการก่อสร้าง 3. ไม่มีเงินเพิ่มพอใบการใช้จ่ายสำนักงาน	- อยู่ระหว่างการสร้างเอกลักษณ์ที่ส่วนอื่น ๆ จะเข้าใจได้ - กิจกรรมจัดได้ว่าเป็นระดับโครงการสาธารณ- ประโยชน์ด้านแรงงานแห่งใดแห่งหนึ่ง

2.10 มุกนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก : โครงการแรงงานเด็ก (Foundation for Children Development = FCD : Child Labour Project)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
- พัฒนามาจากการจัดตั้งเป็นศูนย์ช่วยเหลือแรงงานเด็ก (ศชด.) โดยความร่วมมือกันขององค์กรพัฒนาเอกชน 8 แห่งและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเดือนปลาย พ.ศ. 2524 เพื่อพิทักษ์ปกป้องเด็กผู้ด้อยโอกาสและพัฒนาเป็นโครงการช่วยเหลือแรงงานเด็กเพื่อการพัฒนาเด็กใน พ.ศ. 2525 แล้วรับมาเป็นโครงการแรงงานเด็กตั้งแต่ พ.ศ. 2532 - ได้รับ	ความเอื้ออาทรต่อเด็กมิให้อุปการะเด็กให้ช่วยเหลือและพัฒนาตัวเอง	1. ศึกษาและเผยแพร่ปัญหาและผลกระทบที่มีต่อเด็กในด้านต่าง ๆ ให้สังคมได้ทราบอยู่เสมอด้วยข้อมูลที่ได้จากผู้ปฏิบัติงานประจำ 2. สนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กกลุ่มบุคคลและหน่วยงานเพื่อเป็นแนวทางในการพึ่งตนเองโดยสามารถให้ความช่วยเหลือและพัฒนาเด็กได้กว้างขวางขึ้น 3. รณรงค์ให้ผู้ใหญ่ทุกคนช่วยกันสร้างชีวิตเยาว์วัยที่เป็นสุขแก่เด็ก เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาในระยะยาว	เด็กทั่วไปที่มีปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือโดยเฉพาะจากต่างจังหวัดที่มาทำงานทำในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่จะมาจากภาคอีสาน เช่น ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ปัจจุบันมีสมาชิกแรงงานเด็กภายใต้การดูแลประมาณ 300 คน	- มีคณะกรรมการอำนวยการ - มีคณะกรรมการบริหารโครงการ - ผู้จัดการฝ่ายต่าง ๆ - ลำห้วยรับโครงการแรงงานเด็ก - มีผู้ประสาน - มีอาสาสมัครจากผู้ที่เป็แรงงานเด็กมาก่อนมาช่วยงานโดยมีค่าตอบแทนให้ ปัจจุบันมี 5 คน อยู่ตามหัวลำโพงเป็นศูนย์ใหญ่	จัดกิจกรรมในรูปแบบโครงการหลัก 5 โครงการ โดยมีโครงการแรงงานเด็ก (รงค.) เป็นโครงการหนึ่งที่มีแนวทางกิจกรรมดังนี้ - ศึกษาและวิจัยแนวทางแก้ไขปัญหามองเห็นโดยดำเนินการเองหรือสนับสนุนสถาบันการศึกษา - รับแจ้งเหตุและให้ความช่วยเหลือเฉพาะรายตามกรณีปัญหา - ส่งเสริมและพัฒนาแรงงานเด็ก โดยจัดบริการด้านต่าง ๆ เช่น สโมสรแรงงานเด็ก การตรวจสุขภาพ ห้องสมุดเคลื่อนที่จัดอบรม กิจกรรมและบ้านพักแรงงานเด็ก เพื่อให้เกิดจากชนบทที่ต้องมาทำงานสามารถปรับตัวและจิตใจในการประกอบปัญหาและช่วยเหลือ - เผยแพร่ปัญหาแรงงานเด็ก ให้ผู้เกี่ยวข้องตระหนักและร่วมแก้ไขปัญหานักและร่วมแก้ไขปัญหาคะละเวกเรื่อง เกี่ยวกับแรงงานเด็ก	1. การรับบริจาคเงินทรัพย์สินและสิ่งของต่าง ๆ สำหรับเด็กจากบุคคลทั่วไปภายในประเทศ 2. รับเงินสนับสนุนโครงการจากองค์กรต่างประเทศ เช่น IPEC UNICEF และ REDD-BARNA 3. ทำกล่อรับบริจาควงไว้ตามธนาคารและโรงพยาบาลต่าง ๆ 4. ทำกิจกรรมหารายได้ เช่น ทำละครเวทีสะท้อนปัญหาแรงงานเด็กและทำ ส.ค.ส. ขาย	1. ประสบปัญหาความร่วมมือจากนายจ้างที่จะให้เจ้าหน้าที่มูลนิธิติดต่อและให้ความรู้แก่เด็ก 2. บุคลากรของมูลนิธิลาออกบ่อย ทำให้ขาดผู้ปฏิบัติงานต่อเนื่อง 3. อุปกรณ์ด้านคอมพิวเตอร์เก่าและขาดทักษะในการใช้	- จัดระเบียบตามกฎหมาย - ให้บทบาทอาสาสมัครโครงการแรงงานเด็กมากพอให้เจ้าหน้าที่ไปดำเนินการ

2.12 สมคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Union for Chivil and Liberty = UCL)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
กำเนิดในช่วงที่มีกระแส ประชาธิปไตยทางการเมือง สูง หลังเหตุการณ์ 14-16 ค.ศ. 2516 โดยมีนักเคลื่อนไหว ด้านสิทธิมนุษยชน ที่ เป็นนักวิชาการ ทนายความ และนักสิทธิเสรีภาพ อื่น ๆ ทำการประชุมเมื่อ 24 พ.ย. 2516 จัดตั้ง สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน เมื่อวันที่ 23 ส.ค. 2525 ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย ภายใต้ชื่อว่า "สมาคมสิทธิ เสรีภาพของประชาชน"	- สิทธิเสรีภาพและสิทธิ- มนุษยชนเป็นสิ่งที่ต้องได้ รับการส่งเสริมและพิทักษ์ รักษา - ยึดหลักเข้าร่วมกิจกรรม ด้วยความสมัครใจ - ยึดหลักความเป็นอิสระ ขององค์กรในการ ดำเนินงาน - ไม่เป็นปากเสียงหรือ ตัวแทนหรือผลประโยชน์ ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดย เฉพาะ - ยึดหลักความเป็นกลาง ทางการเมืองไม่เป็น เครื่องมือของฝ่ายใด โดยเฉพาะ - ยึดหลักมนุษยนิยม	1. ศึกษาและเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนตาม ระบอบประชาธิปไตย 2. ให้บริการโดยไม่ไปเพื่อ ขจัดการฉ้อโกงสิทธิ เสรีภาพของประชาชน 3. ร่วมมือและประสาน งานกับองค์กรหรือ สมาคมอื่นที่มีวัตถุประสงค์ ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ 4. ส่งเสริมให้ประชาชนตาม ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ- อาเซียน ได้ตื่นตัวใน เรื่องสิทธิเสรีภาพ ทั้งนี้ เพื่อการกระจายความคิดและ การปฏิบัติออกไปถึง ระดับท้องถิ่น 5. วางมาตรการและ ดำเนินการพิทักษ์สิทธิ เสรีภาพ 6. ส่งเสริมสิทธิผู้บริโภค อนุรักษ์และพิทักษ์ สิ่งแวดล้อม ตลอดจน ส่งเสริมสิทธิของ ประชาชน ในด้าน นิเวศวิทยา (เพิ่ม พ.ศ. 2537)	ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะ ในต่างจังหวัด ระดับตำบล สำหรับแรงงาน เป็น ลูกจ้างที่ไม่สามารถจัดตั้ง สหภาพแรงงานได้ โรงงาน ขนาดเล็ก และโรงงาน ห้องแถวทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะ ระยะหลัง ๆ เป็น มาตบใจแรงงานใน ภูมิภาคที่มีโรงงานไป ตั้งอยู่แทน	- รูปแบบประชาธิปไตย ในการดำเนินงานของ องค์กรคือให้สมาชิก เลือกตั้งกรรมการ บริหาร ปัจจุบันมี สมาชิกประมาณ 1,000 คน โดยส่วน ใหญ่เป็นเกษตรกร - มีคณะกรรมการ บริหาร 10-15 คน - โครงการที่ดำเนิน การเกี่ยวข้องด้าน แรงงานมี 3 ด้าน 1. โครงการส่งเสริมสิทธิ คนงานในเขตอุตสาหกรรม- กรรม สวมภูมิภาค 2. โครงการส่งเสริมการ รวมกลุ่มผู้นำแรงงาน - มีเจ้าหน้าที่ 16 คน แต่มีงานมากเกินไป ไม่มีระบบอาสาสมัคร	1. ใช้วิธีรวบรวมปัญหา สิทธิมนุษยชน 2. ศึกษาและเผยแพร่ข้อมูล เกี่ยวกับสิทธิและเสรี- ภาพของประชาชนด้าน ต่าง ๆ 3. เติบโตขึ้นเพื่อเผยแพร่ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และกิจกรรม 4. จัดทำโครงการเสริมความ รู้ด้านกฎหมายให้แก่ ประชาชน 5. ประสานงานกับบุคคล และองค์กรต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้อง 6. จัดทำโครงการสมาชิก สัมพันธ์เพื่อให้สมาชิกมี ส่วนร่วมในโครงการ 7. ทำกิจกรรมส่งเสริมให้ มีการรวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น เกษตรกร กรรมการ ทนายความ นักศึกษา นักวิชาการและประชาชน ทั่วไปในกิจกรรมปกป้อง สิทธิมนุษยชน 8. ให้ความช่วยเหลือด้าน คดีความ	1. ได้รับความสนใจจาก หน่วยงานภาครัฐใน แง่ลบ โดยเฉพาะ ต่างจังหวัด 2. ขาดเงินทุนเนื่องจาก แหล่งทุนจากต่าง ประเทศลดลง 3. ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ ทำต่อเนื่อง 4. ได้รับการไม่ไว้วางใจ จากฝ่ายรัฐในการให้ คำปรึกษาแก่ ลูกจ้างโดยเจ้าหน้าที่ ของสมาคม 5. ปัญหาการปรับตัว ของคนเข้ากับการ ทำงานเพื่อพัฒนา ศักยภาพของตน รวมทั้งทักษะและ ความรู้ความเข้าใจ	1. มีลักษณะพิเศษที่มี การจัดระบบสมาชิก และให้สมาชิกเลือก ตั้งผู้บริหาร แต่ใน ทางปฏิบัติสมาชิกใน ต่างจังหวัดได้ตัวกว่า ในเขตเมืองหลวง 2. การทำงานใน 5 ปี ข้างหน้าจะเน้นให้ องค์การเป็นของ สมาชิกจริง ๆ	

2.13 มูลนิธิเพื่อนหญิง (Friends of Women Foundation = FWF)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ และอื่น ๆ
ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2523 และจด ทะเบียนเป็นมูลนิธิตาม กฎหมาย เมื่อ พ.ศ. 2534 เป็นสมาชิกของ CAW (Com- mittee Asian Women Worker) มีสำนักงานภูมิภาค ที่ฮ่องกงและเข้าร่วมอยู่ใน APWSL (Asia Pacific Workers Solidarity Link) อันเป็นเครือข่ายขององค์กร พัฒนาเอกชนด้านแรงงานใน เอเชียแปซิฟิก มีสำนักงาน ในไทยและนิวซีแลนด์	1. ปรับเปลี่ยนจากคำเชื่อ ว่าด้วย 'Feminism' ที่ตี ความไปทางองการต่อสู้ ของหญิงเพื่อเอ็งเอ็งอำนาจ จากชายหรือเข้าข้างผู้หญิง ประเด็นผู้ชายมาเป็น สร้างความสัมพันธ์ที่ สมบูรณืถึงระหว่าง หญิงกับชายแทน 2. เน้นมีสิทธิและศักดิ์ศรี ของสตรีมากขึ้น 3. เน้นหลักมนุษยนิยมมากขึ้น 4. เน้นประเด็น บทบาทหญิง ชาย (gender) เข้าไปใน งานพัฒนามากขึ้น	1. เพื่อพัฒนาความเชื่อ คำ นิยม ความคิดในสังคมให้ ตั้งบนพื้นฐานที่ว่าหญิงชาย ย่อมเสมอภาคกันไม่ธรรม- ชาติของความเป็นมนุษย์ที่ มีสิทธิและโอกาสในสังคม เท่าเทียมกัน 2. เพื่อส่งเสริมให้หญิงได้รับ ความเสมอภาคทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การ เมืองและวัฒนธรรมอย่าง เท่าเทียมกัน 3. เพื่อส่งเสริมความเสมอ ภาคทางกฎหมายระหว่าง หญิงชาย 4. เพื่อเผยแพร่แนวคิดด้าน สิทธิและความเสมอภาค ของหญิงต่อสังคม ทั้งนี้ โดยกลุ่มจะไม่เป็นเครื่อง มือทางการเมืองของฝ่าย หนึ่งฝ่ายใด 5. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีจาง ระหว่างชายและหญิง อัน จะนำมาซึ่งสังคมที่สงบ เย็นเป็นธรรม ปราศจาก อคติ การเบียดเบียน เอา ัดเยียดเปรียบเทียบกับ กัน 6. เพื่อประสานงานกับหน่วย งานของรัฐและองค์กร พัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย เดียวกัน ทั้งนี้ไม่ดำเนินการเกี่ยว ข้องกับการเมืองแต่ประการใด	1. ผู้หญิงทั่ว ๆ ไป 2. แรงงานหญิงไม่โรงงาน อุตสาหกรรม	1. มีคณะกรรมการบริหาร 15-80 คน อยู่ในวาระ 4 ปี โดยหมุนเวียนกันออก 1/2 ทุก ๆ 2 ปี 2. มีผู้ประสานงานระดับชาติ ทำหน้าที่ประสานงาน กิจกรรมไม่แยกต่าง ๆ ประเทศให้เข้าต่าง ๆ 7 ฝ่าย และ 1 สำนักงาน ตามนโยบายและ กรรมการบริหาร 3. ฝ่ายที่ดูแลด้านแรงงาน หลักคือ ฝ่ายแรงงานหญิง ในภูมิภาค อุตสาหกรรม และกลุ่มเพื่อนหญิงใน เอเชีย นอกนั้นจะเป็น ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบ สนองวัตถุประสงค์ของ องค์กร ในระยะหลังเน้นงาน รณรงค์ ได้แก่ เรื่องสุขภาพ และความปลอดภัย และ เรื่องศูนย์เลี้ยงเด็ก งานรวม กลุ่มได้แก่ การจัดตั้งกอง ทุนสุขภาพคนงาน (ในเขต อัมมว้อย) และงานรวม กลุ่มเน้นเพิ่มทักษะความ เป็นผู้ชำนาญงาน (รุ่นใหม่)	1. เน้นการทำงานให้เจ้าหน้าที่ มีส่วนร่วมคือ การตัดสินใจ ใจ จากล่างขึ้นบน 2. ยกย่องการทำงานบนพื้น ฐานของความหลากหลาย ในภูมิหลังการศึกษาและ ประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ แต่พยายามสร้างบรรยากาศ- การแบบพี่สาว-น้องสาว (sisterhood) 3. เน้นยุทธวิธีจุดประกาย ความคิดและสร้างจิตสำนึก การทำงาน แก่ปัญหาสตรี แล้ว ให้ลงมือร่วมกันรับผิดชอบ จึงได้แบ่งงานเป็น 4 ด้าน - งานให้บริการ - งานให้การศึกษาแก่ สาธารณชน - งานรณรงค์และผลักดัน กลไกของสังคมให้เข้ามามี ส่วนร่วม - การประสานงานและสร้าง เครือข่าย	1. รัฐบาล 2. องค์กรจากทรัพย์สินของ มูลนิธิ 3. 85% ของรายได้มาจาก แหล่งทุนต่างประเทศ เช่น เบนetton แลนด์ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ยองกง และแคนาดา เช่น โดย NVIB, APWSL, CCHRDD และ AMRC เป็นต้น ในระยะหลังได้พยายาม มีงบประมาณเองมากขึ้น โดย หารายได้จาก ศูนย์สุขภาพ ขยายสมาชิกการสมัคร ที่ศูนย์ หญิงทั่วโลก และ FOW's News letter	1. คณะกรรมการบริหาร มูลนิธิและอนุกรรมการ แต่ละฝ่ายไม่มีเวลาเพียง พอ จึงมีปัญหาในการ ตัดสินใจและการประสาน งานในการทำงาน 2. ขาดแคลนเงินทุนการ ดำเนินงานที่เพียงพอ ต้อง พึ่งพาต่างประเทศ แต่ ขาดการได้รับการสนับสนุน เงินทุนจากแหล่งภายใน ประเทศ 3. มีปัญหาการยอมรับ บทบาทมูลนิธิจากฝ่าย ต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วย งานราชการ กองรับ เปลี่ยนแนวความคิดใน การทำงานและสถานการณ์ ทางกฎหมายขององค์กร	1. การรับสถานภาพของ องค์กรจากกลุ่มเพื่อน หญิง มาเป็นมูลนิธิทำให้ องค์กรได้รับการยอมรับ จากฝ่ายต่าง ๆ มากขึ้น และมีประสิทธิภาพกว่า เดิม 2. มูลนิธิมีความแข็งแกร่ง ในแง่ตัวบุคลากร หาก ปรับระบบการทำงาน และมีเงินทุนสนับสนุน ที่เพียงพอภายใน ประเทศ

2.14 สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา (Gender and Development Research Institute = GRI)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์การและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
- ก่อตั้งในวันสหประชาชาติ 24 ต.ค. 2533 - มีเครือข่ายภาคประชาสังคม - วัฒนธรรมแห่งชาติ	- ความเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย และความเท่าเทียมในการดำเนินงานของสถาบัน - การมีบทบาทร่วมกันระหว่างหญิงและชาย (Gender) ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสตรี	1. เพื่อดำเนินการวิจัยนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างสถานภาพของสตรี อันจะนำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายในสังคม 2. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย โดยการขยายพื้นฐานการมีส่วนร่วมของสตรีในด้านการเมือง 3. เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกับชายในกระบวนการตัดสินใจในทุกระดับ 4. เพื่อสร้างภาพลักษณ์ในเชิงบวกสำหรับสตรี อันจะส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาของสตรีได้อย่างเหมาะสม 5. เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงและชายที่ปรากฏในกฎหมาย นโยบาย ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ	1. ผู้กำหนดนโยบาย นักวางแผนและผู้ประสานงานกลุ่มเป้าหมายหลัก 2. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้บริหารเมือง แรงงาน พรรคการเมือง สื่อมวลชน เป็นกลุ่มเป้าหมายอื่น	1. อยู่ใต้ร่มของสังคมส่งเสริมสถานภาพสตรี 2. มีคณะกรรมการที่ปรึกษา ทั้งจากบุคคลในภาครัฐสถาบันวิชาการ สื่อมวลชน และธุรกิจเอกชน 3. มีคณะกรรมการบริหารไม่กำหนดวาระ 4. เจ้าหน้าที่ไม่แยกเป็นฝ่ายชัดเจน แต่มีตำแหน่ง เช่น ผู้อำนวยการ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย เลขานุการธุรการ	1. การทำงานวิจัยเน้นนโยบายที่มีผลกระทบต่อสตรี 2. การออกจดหมายข่าว ดมส./GWSG News letter เพื่อเผยแพร่การจัดนิทรรศการ 3. การจัดประชุม 4. การรณรงค์เครือข่ายในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 5. งานวิจัยถือว่าเป็นงานหลักประเด็นวิจัยที่สำคัญเน้น ผลค้นพบนโยบาย แต่ไม่ศึกษาระดับลึก เช่น การเลือกปฏิบัติในด้านอาชีพ แรงงานสตรี การกระจายอำนาจจากชายสู่หญิง และการพัฒนาประชาธิปไตย (5 ปีข้างหน้า) จะต้องนำผู้หญิงให้อยู่ในกระแสหลักของการพัฒนาประเทศที่สะท้อนความเท่าเทียมกันระหว่างหญิง-ชายในทุก ๆ ด้าน ระยะหลัง ๆ ปี 38/39 สนใจสวัสดิการของแรงงานนอกแบบ	1. กองทุนพัฒนาสตรีแห่งสหประชาชาติ อดีต 2 ปี (แรก) 2. แหล่งทุนจากต่างประเทศ ประมาณ 11 แห่ง มูลนิธิ ฟอรัค, UNIDO, มูลนิธิเอเชีย ฯลฯ 3. แหล่งทุนภายในประเทศ เช่น ใช้วิธีรับบริจาค เมื่อ 1 ต.ค. 38 ไม่โอกาสเจียวนายกรัฐมนตรี กล่าวในหัวข้อ "จากนโยบายไปสู่การปฏิบัติการส่งเสริมพลังสร้างสรรค์ของสตรี" จากผู้เข้าฟัง 4. มีการหารายได้ด้วยรูปแบบอื่น ๆ แต่มีรายได้จากกิจกรรมดังกล่าวน้อย เช่น ทำโปสเตอร์ และหนังสือขาย	1. งบประมาณที่เพียงพอ 2. เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอทั้งคุณภาพและปริมาณ 3. ยังต้องการเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น	- เน้นงานนโยบายสตรี - กรรมการบริหารไม่ได้ประชุมทุกปี

2.15 สภาคณาธิการแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ.)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
การประณามสังคายนาว่าดี กัน (ครั้งที่ 2) ได้ทำให้ชาว คาทอลิกในประเทศไทย ทำการพัฒนาอย่างจริงจัง ระยะแรกใน พ.ศ. 2501 ก่อตั้ง "ศูนย์กลางท้าว" เพื่อให้การศึกษาผู้ใหญ่และ มีโครงการ "เครดิตยูเนียน" ใน พ.ศ. 2511 สภา พระสังฆราชคาทอลิกแห่ง ประเทศไทย ตั้งคณะ กรรมการสังฆสมเสวระห์ ขึ้น ในวันที่ 10 ธ.ค. 2513 ได้ปรับเปลี่ยน "สภาคณาธิการแห่ง ประเทศไทยเพื่อการ พัฒนา"	- ความรักของพระคริสต์ ประชาชน - การเชื่อมแน่นต่อศักดิ์ศรี และพลังสร้างสรรค์ ของประชาชน	(แทนวัตถุประสงค์ด้วย นโยบาย) 1. ส่งเสริมให้มีกระบวนการ ศึกษาที่เริ่มจากชีวิตจริง ของประชาชน 2. ส่งเสริมให้มีการถือค บุคลากรในการทำงาน พัฒนาตามแนวทางของ สคทพ. 3. ทำการเผยแพร่แนวคิด ในการทำงานพัฒนา พื้นฐานคุณค่าที่ดำรงของ ศาสนา วิถีธรรม และ คุณค่าแห่งพระอาณาจักร 4. ส่งเสริมเทศกาลรณรงค์ เทศกาลมหาพรตและ จิตธรรมมหาพรตที่ สอดคล้องกับวัฒนธรรม ของชุมชน 5. สนับสนุนให้มีการระดม ทุนเพื่อสนับสนุนงาน พัฒนาในทุกระดับ 6. สนับสนุนให้มีการประ สานงานและร่วมมือกับ องค์กรพัฒนา ทั้งใน และต่างประเทศที่มี ทิศทางแนวทางคล้าย คลึงกัน	- ชาวบ้าน ผู้มีชาวบ้าน และบุคลากรของ พระศาสนจักร - แรงงานอพยพ - แรงงานสตรี	- เป็นองค์การภายใต้ดูแล ของคณะกรรมการฝ่าย สังคมของสภาพระสังฆราช คาทอลิก - มีคณะกรรมการบริหารฝ่าย เลขานุการรับอำนาจดูแล - มีกิจกรรมหลัก 3 โครงการ คือ (1) บ้านเอื้ออารีสำหรับ ดูแลแรงงานอพยพที่เป็น พม่าสาว (2) โครงการเพื่อชีวิตใหม่ เพื่อช่วยเหลือผู้อพยพที่เป็น สตรีที่เข้ามาทำงานทำใน เมืองหลวงและต่างประเทศ (3) คณะกรรมการแรงงาน คาทอลิก เพื่อสร้าง บุคลากรในองค์กร แรงงานให้เข้มแข็งขึ้น เช่น เจ้าหน้าที่ศูนย์ สังคมพัฒนา คณะนัก บวช (หญิง) และผู้นำ แรงงานตามหมู่บ้าน ต่าง ๆ และในเขตเมือง หลวง เริ่มต้นดำเนินการเมื่อ 2538 - โครงการ 2 และ 3 อยู่ ระหว่างการพัฒนาเป็น คณะกรรมการที่มีอำนาจ ในตัวและมีอิสระในการ ดำเนินงานและรับรอง โดยสภาพระสังฆราช คาทอลิก	- คลุกคลีปัญหาชุมชน - การดูแลปัญหาแรงงาน เด็กเยาวชนในรูปการให้ ความรู้ เช่น การอบรม อพยพจากต่างจังหวัด เข้ามาในเขตเมือง และบริเวณพล - คณะกรรมการฝ่าย เด็กเยาวชนในรูปการให้ ความรู้ เช่น การอบรม อพยพจากต่างจังหวัด เข้ามาในเขตเมือง และบริเวณพล	- จากต่างประเทศ เช่น APHD เป็นต้น - ภายในประเทศไทยได้รับ บริจาคจากเทศบาล มหาวิทยาลัยบริติช มหาวิทยาลัย 10- 20% - ทำขอรับบริจาคเสื้อ ผ้าแล้วนำมาขายหา รายได้ - เคยได้รับงบประมาณ จากรัฐบาลด้านสตรี โรค เอดส์และพัฒนาชุมชน แต่ยังไม่เคยได้ใบคำ แรงงาน - มีรายได้จากโรงเรียน ต่าง ๆ เช่น มาแคร์เดอี เซนต์จอห์น เซนต์โยเซฟ เซนต์ปีแยร์ อัสสัมชัญ โรงเรียน เหล่านี้เป็นของสำนักงาน	1. ขาดบุคลากร 2. บุคลากรไม่สามารถ เติบโตได้ตำแหน่ง ที่สูงขึ้นได้มากนัก 3. งบประมาณกำลัง จะลดลง ขาดการ บริจาคโดยคนรุ่นใหม่	1. ไม่ได้จดทะเบียนตาม กฎหมาย 2. ไม่มีปัญหาการยอม รับจากองค์กรอื่น ๆ แม้จะไม่ได้จด ทะเบียนตามกฎหมาย

2.16 คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย (ปส.) (Justice and Peace Commission of Thailand = JCT)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
การประชุมสังคายนาครั้งที่ 2 เห็นสมควรก่อตั้ง องค์การพระศาสนจักร สากลขึ้น เพื่อให้ผู้นำถือ ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ได้ร่วมมือพัฒนาประเทศ ยากจน และส่งเสริมความ ยุติธรรมในสังคมใน ระหว่างชาติต่าง ๆ คณะ กรรมการยุติธรรมและสันติ สากลได้รับการสนับสนุน ให้ก่อตั้งขึ้นโดย พระสันตะปาปาปอลที่ 6 ขึ้นก่อน เมื่อ 6 ม.ค. 2510 สำหรับในประเทศไทย ก่อตั้งเมื่อ 17 ก.พ. 2520 ภายใต้สังกัดคณะ กรรมการฝ่ายสังคม ของสภาพระสังฆราช ศาลาแห่งประเทศไทย	ส่งเสริมความยุติธรรมใน ทุกแห่งและสืบทอด ความรักในพระคริสต์ ต่อคนยากจน	1. ส่งเสริมให้ศาสนิกชนมี ความตื่นตัวสนใจต่อ ปัญหาความอยุติธรรม และการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ถูกละเมิดในประเทศ ต่าง ๆ 2. ศึกษาเจตคติและวิ เคราะห์ถึงที่มาของ ปัญหาความอยุติธรรม ในสังคมที่เกิดขึ้นอย่าง ถี่ถ้วน รอบคอบ 3. เผยแพร่ข้อมูล และผล ของการศึกษานี้โดย ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของสำนักงานปฏิบัติงาน ไปยังผู้เกี่ยวข้องและ สาธารณชนทั่วไปใน ประเทศและต่างประเทศ 4. ประสานงานกับองค์กร หรือบุคคลต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องโดยตรง และโดยอ้อม เพื่อร่วม กันแสวงหาหนทางหรือ วิธีการเพื่อแก้ปัญหา สังคมที่ก่อกำเนิดขึ้น อย่างสันติวิธี	1. องค์การพระศาสนจักร คาทอลิก ที่ทำงาน ด้านต่าง ๆ เช่น ด้าน พัฒนาเยาวชน การ ศึกษา ท้องเที่ยว สุขภาพอนามัยและ ชีวิตครอบครัว แรงงาน 2. องค์การพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านสิทธิ มนุษยชน แรงงาน ผู้หญิงและเด็ก สิ่ง แวดล้อม ศาสนสัมพันธ์ สันติวิธี 3. กลุ่มศาสนิกในศาสนา ต่าง ๆ เช่น พุทธ โปรเตสแตนต์ มุสลิม 4. หน่วยงานและองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับงาน ยุติธรรมและสันติใน ต่างประเทศ 5. นักวิชาการและนัก เทวศาสตร์ 6. ผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้ให้ความสำคัญ แก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็น ชาวคาทอลิกก่อน	- มีคณะกรรมการอำนวยการ การ มีอำนาจสูงสุด - มีคณะกรรมการบริหาร มีอำนาจรองลงมา - ผู้ประสานงาน หรือมีอำนาจรอง ลงมาจากคณะ กรรมการบริหาร - จัดเป็นสำนักปฏิบัติงาน แยกฝ่ายต่าง ๆ - สภาพระสังฆราช คาทอลิกแห่งประเทศไทย มีอำนาจสูงสุด แต่งตั้งกรรมการฝ่าย สังคม 9 มอบอำนาจให้ มุขนายก สรรพและ แต่งตั้งคณะกรรมการ ยุติธรรมและสันติ ซึ่ง แบ่งเป็น 2 ชุด คือ คณะกรรมการอำนวยการ และคณะกรรมการบริหาร - มีผู้ประสานงานภาค ควบคุมดูแลงานประจำ ของฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งแบ่ง เป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายประสานงานบริหารสำนักงาน ฝ่ายการศึกษาวิจัย และ ฝ่ายข้อมูล สิ่งพิมพ์และ เผยแพร่	คณะกรรมการยุติธรรมและ สันติได้วางบทบาทตนเอง ในฐานะ "ผู้ออกสัญญาณ แห่งกาลเวลา" จึงให้ความ สำคัญกับ 1. งานวิจัยที่เป็นปัญหา สังคมและให้ผู้ใช้ ผลกระทบร่วมกันหา ทางออก 2. งานการศึกษาเพื่อส่งเสริม ความยุติธรรม และสิทธิมนุษยชน 3. การสร้างระบบข้อมูล วิจัย ศึกษาและสิ่งพิมพ์ เช่น วารสาร ผู้ใดและ จดหมายข่าวภาษา อังกฤษและสิ่งสิ่งพิมพ์ วิทัศน์ 5. การประสานงานภายใน และองค์กรต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้อง และเข้าร่วม เครือข่ายระดับภูมิภาค เอเชีย (Hot-Line Asia) ใน 3 ปีข้างหน้า จะ เน้นงานสันติภาพและ สิทธิมนุษยชนและสนใจ ในกลุ่มเด็กและคนยาก จน รวมถึงแรงงานนอก ระบบและการปรับตัว ของชุมชนกับอุตสาหกรรม การเกษตร	1. มีคนทำงานน้อยลง เนื่องจากประสบปัญหา การจ่ายค่าตอบแทน ในขณะที่มีภาระงาน มาก 2. มีงบประมาณการ ทำงานน้อย	1. ไม่ได้จดทะเบียนตาม กฎหมาย 2. ได้รับการร่วมมือจาก หน่วยงานภาครัฐด้วย ดี เช่น การให้การ วิจัย เรื่องแรงงาน นอกระบบ 3. เปิดองค์การสร้าง ความร่วมมือกับ องค์กรอื่น ๆ มากขึ้น 4. ฝ่ายการศึกษา วิจัย สำคัญที่สุด	

2.17 มุณินิธิสภาคริสตจักรในประเทศไทย : โครงการพัฒนาแรงงาน กองพัฒนาสังคมและบริการ

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์กรและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
มูลนิธิสภาคริสตจักรในประเทศไทยก่อตั้งเมื่อ 14 เม.ย. 2486 ต่อมาได้มีการก่อตั้งกองพัฒนาสังคมและบริการขึ้นจากการรวมแผนกสุทธิชีพชนบทและแผนกสุทธิชีพแหล่งประชากรในการประชุมสภาคริสตจักรครั้งที่ 14 เมื่อ 4-5 เม.ย. 2520 และภายในกองพัฒนาสังคมและบริการ มีแผนกพัฒนาในเมืองและมีโครงการพัฒนาแรงงาน สังกัดอยู่	การรักในพระเจ้าและประชาชน (ตามศาสนาคริสต์)	วัตถุประสงค์ของพัฒนาดังกล่าวคือ 1. เพื่อส่งเสริมให้รู้ถึงความสำคัญของพระเจ้าของพระเยซูคริสต์ 2. เพื่อสร้างความสามัคคีและประสานงานระหว่างบุคคล คริสตจักรและหน่วยงานของรัฐและองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาทั้งในระดับภายในและนอกประเทศ 3. เพื่อพัฒนาบุคคลในชุมชนให้รู้จักคุณค่าของชีวิตที่สมบูรณ์ เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเอง และใช้ความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์สำหรับบุคคลอื่นและชุมชน ตลอดจนถึงประเทศชาติ 4. เพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต ให้อยู่ในสภาพที่ดี 5. เพื่อให้การศึกษาทั้งอาชีพและความเคิด	- เน้นผู้ถือโอกาสในเมือง - ผู้ใช้แรงงานทั่วไป รวมทั้งแรงงานเด็ก - องค์กรแรงงาน เช่น สหภาพแรงงาน และสถานประกอบการ - แรงงานแม่บ้านที่ต้องมีการฝึกอาชีพ	- คณะกรรมการบริหาร - มีโครงการพัฒนาแรงงานอยู่ภายใต้แผนกพัฒนาในเมือง สังกัดกองพัฒนาสังคมและบริการเพื่อให้เป็นโครงการนำร่องแก่คริสตจักรในเมืองแต่ละท้องถิ่นได้สามารถใช้เป็นแนวทางดำเนินการ - ปัจจุบันโครงการได้ต่อไป - ปัจจุบันมีสาขาสำนักงานเป็นสำคัญ - มีเจ้าหน้าที่ 2 คน	1. ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา เน้นความรู้พื้นฐานด้านสิทธิของแรงงานในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง 2. ให้การฝึกอบรมทางวิชาชีพ เช่น ช่างเสริมสวยและตัดเย็บเสื้อผ้า 3. ใช้การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น การยื่นอุทธรณ์เครื่องมือจาก FES, AAFLI และกับองค์กรอื่น ๆ ทำในรูปการเข้าร่วมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 4. ระยะเวลาได้เข้าร่วมโครงการรณรงค์ปัญหาสุขภาพและความปลอดภัย กับคณะกรรมการรณรงค์สุขภาพและความปลอดภัย 5. ไม่ทำงานจัดตั้งสหภาพแรงงานและยุ่งเกี่ยวกับการเมือง 6. มีแนวโน้มจะให้การช่วยเหลือองค์การแรงงาน เช่น สหภาพแรงงาน ให้มีความเป็นเอกภาพมากขึ้น	1. กำลังเงินมีจำกัด 2. การเข้ามามีอำนาจของ รสช. ทำให้นโยบายของมูลนิธิฯ ต้องหยุดชะงัก กิจกรรมโครงการพัฒนาแรงงานไว้	1. การประสานงานกับองค์การสาธารณประโยชน์ด้านแรงงานอื่น ๆ อยู่ในระยะห่างมากกว่าใกล้ชิด	

2.18 กลุ่มเยาวชนคนงาน (คริสเตียน) (Young Christian Workers = YCW สังฆคต International Young Christian Workers = IYCW

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดองค์การและ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
พัฒนามาจากการเผยแพร่ บทบาทของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในชนบท การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็น ชนบทการที่มีพื้นฐานเชิงทาง ศาสนาเป็นพื้นฐานในยุโรป ลำห้วยในประเทศไทย มีจุด กำเนิด 2 ช่วง 1. ใน พ.ศ.2508 มีการ ประชุมสังฆสภา YCW ใน ไทยและมีสำนักงานใหญ่ ประจำเอเชียแปซิฟิกใน ไทย แต่กิจกรรมไม่รุ่งเรือง ในช่วงเผด็จการทหาร 2. มีการก่อตั้งเครือข่ายใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ.2524 สมาชิก ในไทยได้เข้าเป็นสมาชิกของ IYCW ใน พ.ศ.2528 และ เป็นอย่างเต็มตัวใน พ.ศ. 2538 การแสวงหาวิถีใหม่ ของการดำเนินชีวิตและการ เสียสละได้แก่ ความเชื่อใน ศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคลที่ จะไม่ถูกละเมิด เกิดคุณค่า ของความยุติธรรม เสรีภาพ สมานฉันท์ การปลดปล่อย ความใจกว้าง ความจริงใจ ความรักไม่ว่ากับและกับ (สำหรับการทำงานใน ประเทศไทยมีได้จากคำ คนงานที่มีความดีจะเป็น ชาวคริสต์นิกายโรมัน แค เปิดกว้างแก่ทุกศาสนา	การสร้างและพัฒนาคนงาน หนุ่มสาวให้เป็นชนบทการที่ เข้มแข็งโดยมีความเชื่อทาง ศาสนาเป็นพื้นฐานของการทำ กิจกรรมตามแห่งความเชื่อ ของศาสนาคริสต์นิกาย คาทอลิก	เพื่อให้เยาวชนทุกคน 1. ค้นพบความหมายของ ชีวิตของพวกเขา 2. ดำเนินชีวิตตามศักดิ์ศรี ส่วนบุคคลและส่วนรวม ของตน 3. ยอมรับผิดชอบในการหา ทางแก้ไขสถานการณ์ของ พวกเขาในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและระดับ สากล ทั้งนี้โดยมี YCW ถูกตั้งขึ้นเพื่อจัดตั้งกลุ่ม เยาวชนชายหญิงในทุก ประเทศให้เป็นชนบทการ	คนงาน เยาวชนตามโรงงาน อุตสาหกรรมเน้นอายุ 15-30 ปีเศษ	1. มีคณะกรรมการบริหาร สำหรับประเทศไทยโดย แบ่งเป็นสองศูนย์เป็นอิสระ จากกัน คือ ศูนย์พระโสมง และศูนย์รังสิต 2. ใช้รูปแบบการเยี่ยมเยียน เพื่อช่วยพัฒนาการทำงาน จากกลุ่มผู้ร่วมงานจาก ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก หรือเรียกว่า Regional Team มี สำนักงานสาขาคืออยู่ใน ประเทศฮ่องกง 3. มีการตั้งที่ปรึกษาในการ ดำเนินงาน	1. การให้การศึกษาแก่น้องใน กลุ่มคนงาน วิธีการพื้นฐาน ที่ใช้คือ Review of Life 2. รวมกลุ่มในระดับท้องถิ่น ประเทศ และสากล และ ประสานงานกันในทุก ระดับ 3. ยึดหลักความเป็นอิสระ ทางการเงินและทาง การเมือง (ถกเถียง) ปฏิบัติ-ประเมิน	1. YCW ในรูปการจัดประชุม ใหญ่ (Congress) แก่ผู้ แทนจากประเทศไทย 2. การมีโครงการร่วมกับบาง ประเทศเพื่อส่งคนมาแลกเปลี่ยน กับ YCW-เยอรมัน สิงคโปร์และออสเตรเลีย 3. จัดกิจกรรมหรือการนัด สังของเพื่อหารายได้เข้า องค์การ 4. ได้รับเงินทุนโครงการ ศึกษา เช่น จาก APHD สถานทูตออสเตรเลีย (กรณีศูนย์พระโสมง และ ACW และ AF (กรณีศูนย์ รังสิต)	1. ขาดความเป็นเอกภาพ ระหว่างองค์กรในประเทศ ไทย คือ มีศูนย์ 2 แห่ง ที่ขัดแย้งกันในเชิงแนว ความคิดการทำงาน 2. ขาดแหล่งบุคลากรและ เงินทุนที่เพียงพอ 3. สมาชิกน้อยคือประมาณ 30-35 คน แต่ได้ประ สานงานอื่น ๆ ในทั้ง สองสาขารวมประมาณ 600-800 คน 4. ขาดเงินทุนสนับสนุน กิจกรรมจากสมาชิก ที่เพียงพอ 5. คนงานไม่มีเวลาว่าง กิจกรรม	- การเข้าร่วมของคนงาน กับกิจกรรม YCW ยังมี จำนวนน้อย จึงมีฐานะ การเงินและเจ้าหน้าที่ ไม่เพียงพอ - หากความไม่เป็นเอกภาพ ของทั้งสองศูนย์ไม่ได้รับ การแก้ไขอาจขยาย ตัวให้เกิศาสนาอื่น ๆ ที่ ไม่อยู่ภายใต้แนวคิดเดียวกัน ขึ้นอีกไม่ได้

2.19 มูลนิธิฟรีดริช เอเบิร์ต (Friedrich Ebert Foundation = FES)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดตั้งและการ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
- ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2568 เพื่อตอบสนองอุดมการณ์ของนายฟรีดริช เอเบิร์ต ผู้เคยเป็นประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐเยอรมัน ในช่วง พ.ศ. 2462 - 2468 โดยก่อนจากนี้เคยเป็นผู้นำแรงงานและเลขาธิการและประธานพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยเยอรมัน - จัดเป็นมูลนิธิทางการเมืองสถาบันการศึกษาและองค์การพัฒนามาเอกชนอิสระ แต่อยู่ภายใต้การเป็นเจ้าของโดยพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (Soziale Partei demokratische Deutschlands)	- เสรีภาพและความยุติธรรม - เป็นของคู่กัน เสรีภาพจะออกมาได้ก็แค่ในระบอบการปกครองที่มีคนและมีการปกครองที่มีคนและมีเสรีภาพเท่านั้น การะหน้าที่ที่ประเทศเราควรทำคือผู้ที่ถือคุณเสรีภาพทั้งหลายก็เลย จะต้องพิทักษ์ปกป้องเสรีภาพเอาไว้และที่ได้ก็ตามที่เสรีภาพถูกละเมิดก็จะต้องช่วยกันฟื้นฟูขึ้นมา - การพัฒนาประชาธิปไตยและกระบวนการแรงงาน	1. ให้การศึกษาทางด้านการเมืองและสังคมตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยแก่ประชาชนทุกกลุ่มอาชีพ 2. เสริมสร้างความรู้สัมพันธระหว่างประเทศกับประเทศกำลังพัฒนา 3. ให้ความรู้แก่ นักวิชาการ นักศึกษา นักวิจัยและผู้นำที่มีดีเด่น และมีความสามารถรวมทั้งปัจเจกบุคคลทั้งในและนอกประเทศเยอรมันที่มีคุณสมบัติพิเศษ 4. ดำเนินงานวิจัยทางวิชาการด้วยสถาบันของมูลนิธิเอง และสนับสนุนสถาบันทางวิชาการและสถาบันทางวิทยาศาสตร์อื่น ๆ 5. ส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของความมั่นคงแห่งประชาธิปไตย	มีกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ทั้งสหภาพแรงงาน นักวิชาการ มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาต่าง ๆ องค์การพัฒนามาเอกชนที่ส่งเสริมประชาธิปไตยและแรงงานสมัครใจ หน่วยงานราชการด้านความมั่นคง การครองและสหกรณ์ รัฐสภาและพรรคการเมือง ฯลฯ	- มีคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการกิตติมศักดิ์ คณะกรรมการบริหารมี 8 ฝ่าย 1 สำนักงาน - สำหรับในไทยมีผู้ช่วยการเป็นผู้นำ FES จากประเทศเยอรมัน และมีเจ้าหน้าที่ทำงานด้านธุรกิจ การเงิน วิชาการ การเปลี่ยนแปลงหน่วยงาน เป้าหมาย โดยเฉพาะแรงงานเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2530	1. มีแนวทางการดำเนินงานที่จะร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับประชาชนและสถาบันหรือองค์การที่เป็นเจ้าของปัญหาเพื่อค้นหาทางแก้ไขที่เป็นรูปธรรมเป็นกรณีเฉพาะส่วนนี้ ๆ 2. ทำกิจกรรมการศึกษาด้านการเมืองแรงงาน ธุรกิจ วิทยาศาสตร์ สังคมธรรมศาสตร์ สื่อมวลชน การติดต่อสื่อสาร การเป็นพลเมือง การวิจัยประยุกต์ บริการคำแนะนำได้ผู้เชี่ยวชาญให้ทุนการศึกษาทำวิจัยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ สังคม ประเทศกำลังพัฒนา นโยบายต่างประเทศ และเยอรมันเอง 3. ผลิตภัณฑ์พิมพ์สารหนังสือต่าง ๆ 4. จัดตั้งสมมุติบริการขนาดใหญ่สำหรับในประเทศไทยเน้นกิจกรรม 6 ด้าน 1. การให้การศึกษาแก่ประชาชนทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย 2. การพัฒนากระบวนการรวม 3. การส่งเสริมสหกรณ์และเศรษฐกิจ 4. สื่อมวลชนและการติดต่อสื่อสาร 5. การพัฒนาอุตสาหกรรม 6. การส่งเสริมสิทธิสตรี	1. เงินสนับสนุนจากรัฐบาล 2. เงินสนับสนุนจากพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย	1. ขาดความไว้วางใจหน่วยงานรัฐภาคีด้วยมองว่าเป็นองค์การมีแนวความคิดฝ่ายซ้าย 2. เคยถูกสั่งระงับโครงการที่เกี่ยวกับภาคีการเมืองและโครงการศึกษาด้านแรงงานในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จากการจัดตั้งโดยกรมแรงงานและกรมวิเทศสหการ	1. มีศักยภาพสูงในเชิงแนวความคิดพัฒนาและการสนับสนุนทางการเงิน 2. ขาดความชัดเจนในการส่งเสริมให้องค์การที่ช่วยเหลืออยู่อย่างแท้จริงของตนเองอย่างแท้จริง 3. ล้าสมัยไปไทยมีแนวโน้มขยายตัวมากกว่าเล็กน้อย

วิธีการทำงานใช้ทั้งสนับสนุนทางการเงิน อุปกรณ์ ทุนการศึกษา สัมมนา ฝึกอบรม บริการผู้เชี่ยวชาญ การดำเนินโครงการต่าง ๆ คือ ของอนุภูมิภาควิเทศสหการก่อน

2.20 สถาบันการศึกษาเสรีเอเชียน-อเมริกัน (Asian-American Free Labour Institute = AAFLI)

การก่อตั้ง (ความเป็นมา)	อุดมการณ์	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	การจัดตั้งและการ ระบบการทำงาน	แนวทางและ วิธีการทำงาน	แหล่งทุนและ รายได้	ปัญหาและ อุปสรรค	ข้อสังเกตพิเศษ
จัดตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการบริหาร AFL-CIO เมื่อ พ.ศ. 2511 ในช่วงสงครามเวียดนามเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนเวียดนามที่พลัดถิ่นจากสงครามเวียดนามไปยังประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกอีก 18 ประเทศ มีเฉพาะประเทศบังคลาเทศ อินเดีย ไทย และตุรกี ที่มีสำนักงานเปิดดำเนินการ นอกจากนี้ใช้วิธีการตรวจเยี่ยมเป็นครั้งคราวด้วยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานใหญ่กรุงวอชิงตัน	- การมีสหภาพแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยมเสรี - การส่งเสริมสิทธิของคนงานและสหภาพแรงงาน	ส่งเสริมสิทธิของคนงานและสหภาพแรงงานในสถานประกอบการและสังคม (สรุปเป็นเองโดยผู้เขียน เนื่องจากไม่มีหลักฐานระบุไว้)	1. ผู้มีและองค์กรระดับสหภาพแรงงาน 2. กลุ่มสหภาพแรงงาน เช่น ตามพื้นที่ เช่น กลุ่มสหภาพแรงงานนครและกลุ่มวิสาหกิจสัมพันธ์ 3. สภาแรงงานแห่งชาติ 4. สถาบันพัฒนาแรงงานไทย (อดีต)	- มีคณะกรรมการบริหาร 11 คน จากผู้ไม่สหภาพแรงงาน AFL-CIO - การจัดการโดยตัวแทนได้แก่ ประธาน เลขานุการ ทรัพย์สิน และผู้อำนวยการสถาบัน - จัดตั้งสาขาในประเทศในเอเชีย เอเชียใต้และแปซิฟิก 18 ประเทศ	1. จัดโครงการฝึกอบรมผู้แทนสหภาพแรงงานประจำหน่วยงาน 2. ให้การช่วยเหลือด้านที่ปรึกษาเพื่อจัดตั้งสหกรณ์อเมริกันหรือสหกรณ์รูปแบบอื่น ๆ 3. จัดสัมมนาเพื่อยกระดับทักษะของสหภาพแรงงานในการเป็นบรรณาธิการสิ่งพิมพ์สหภาพแรงงาน 4. สนับสนุนการฝึกอบรมและอุปกรณ์การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน 5. สนับสนุนบรรณารักษ์เพื่อพัฒนาบรรณาสตรี 6. จัดโครงการให้ผู้นำแรงงานต่างประเทศไปเยี่ยมชมกิจการในประเทศสหรัฐ-อเมริกา	1. AFL-CIO (American Federation of Labour and Congress of Industrial Organization) และสมาชิก 2. USAID (U.S. Agency for International Development) 3. NED (National Endowment for Democracy) 4. USA (U.S. Information Agency)	1. เงินทุนช่วยเหลือลดน้อยลง 2. ขาดการมีส่วนร่วมของกลุ่มการแรงงานหรือกลุ่มเป้าหมายในการกำหนดและดำเนินการโครงการศึกษาดัง ๆ ในระดับนโยบายและความเห็นเจ้าของ	1. เป็นสถาบันที่ไม่มีองค์การสาธารณะประโยชน์หรือองค์การการพัฒนาเอกชนในความหมายทั่วไป แต่เป็นสถาบันของสหภาพแรงงาน 2. สามารถสนับสนุนการค้าแรงงาน ศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยประถมศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยประถมศึกษา 3. มีลักษณะแจ้งตัวในการดำเนินงานค่อนข้างสูง 4. เคยถูกตั้งข้อสงสัยถึงความเป็นหน่วยงานสัมพันธ์กับการทำงานให้ CIA 5. มีแนวโน้มจะปิดสำนักงานไปอย่างมากกว่าสหภาพอื่น เมืองจาการ์สถานภาพทางการเงินของสถาบันทำให้การให้ทุนช่วยเหลือในประเทศเอเชีย จำกัดลงได้มีการปิดสำนักงานในเกาหลีใต้ไปแล้วใน พ.ศ. 2538 และอาจจะปิดในประเทศไทยในประชาคมอาเซียนในอนาคตอันใกล้แต่ก็ขึ้นอยู่กับระดับความร่วมมือและความร่วมมือกับสื่อมวลชนว่าพื้นฐานของหน่วยงานสูงหรือต่ำ หากสูง โอกาสปิดตัวก็อาจจะมีขึ้น

**บทบาทขององค์การสาธารณประโยชน์ (NGOs)
ในการจัดการสิ่งแวดล้อม**

บทบาทขององค์การสาธารณประโยชน์ (NGOs) ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

บทคัดย่อ

ผศ. ดร. ดารารัตน์ อานันท์สูงศักดิ์

ผศ. ดร. ไอรส ลีลาภรณ์นิต

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ NGOs ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย บทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันของ NGOs ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม งบประมาณในการดำเนินการ และแหล่งเงินทุน การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นและระดับในการเข้าร่วม ตลอดจน ปัญหาในการดำเนินการ และข้อเสนอแนะ ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของ NGOs ในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น ได้รับการรับรองจากรัฐ โดยมีกฎหมายรองรับตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา หลังจากมีการประกาศใช้ พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมี NGOs เพียง 44 องค์กรจากทั้งหมด 121 องค์กร ที่ได้จดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับ บทบาทของ NGOs ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามขอบเขตเนื้อหา ของการจัดการสิ่งแวดล้อม และตามกฎหมาย พบว่า NGOs เหล่านี้ มีบทบาทในการดำเนิน กิจกรรมทางด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่มีบทบาทในการดำเนินการ ทางด้านการจัดการของเสีย ซึ่งบทบาทในการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้จะใช้วิธีการในการสร้าง จิตสำนึก การให้การศึกษา ฝึกอบรม ดูงาน ตลอดจนกำหนดเป็นโครงการ สำหรับงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมนั้น ในปี 2538 NGOs ที่จดทะเบียน ได้ใช้จ่ายไปในกิจกรรมทั้ง 2 ด้านในสัดส่วนของค่าใช้จ่ายกิจกรรมต่อรายจ่ายรวมใกล้เคียงกัน ส่วนแหล่งเงินทุนที่สำคัญนั้นมาจากเงินสนับสนุนจาก NGOs ต่างประเทศ รองลงมา ได้แก่ แหล่งเงินทุนจากการบริจาค เงินสนับสนุนจากรัฐบาลต่างประเทศ และการหารายได้ด้วยตนเอง แหล่งทุนที่มีความสำคัญน้อยที่สุด ได้แก่ งบประมาณแผ่นดิน และ กองทุนสิ่งแวดล้อม ในการเข้าร่วม กิจกรรมกับหน่วยงานอื่นๆ NGOs ที่จดทะเบียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานของรัฐ โดยรัฐให้โอกาสในการเข้าร่วมทั้งในระดับการเสนอความคิดเห็น และระดับการตัดสินใจ เท่าๆ กับ NGOs ไทย และ NGOs ต่างประเทศที่มีกิจกรรมร่วมกันกลับให้โอกาสต่ำกว่า ในระดับการเสนอความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจ

บทบาทขององค์การสาธารณประโยชน์ (NGOs) ใน การจัดการสิ่งแวดล้อม

ผศ. ดร. ดารารัตน์ อานันทะสูงค์

ผศ. ดร. ไอรศ ลีลากุลธนิต

1. คำนำ

การจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในปัจจุบันทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา เนื่องจากการพัฒนาเพื่อความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมและหมดสิ้นไปของสิ่งแวดล้อม ตลอดจน ปัญหามลพิษต่างๆ ทั้งทางอากาศ น้ำ เสียง ขยะ และ กากสารพิษ ประเทศต่างๆจึงต้องมาพิจารณาถึงการป้องกัน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในประเทศและระหว่างประเทศ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายในสังคม รวมไปถึงองค์การสาธารณประโยชน์ (Non Government Organizations - NGOs) ขอบเขตและเนื้อหาของการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการของเสีย (waste management) และการควบคุมมลพิษ (pollution control) ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Conservation Commission of the Northern Territory, 1994) การจัดการของเสียประกอบไปด้วย (1) การจัดการที่แหล่งกำเนิด (source reduction) คือ การป้องกันการเกิดของเสีย (waste prevention) หรือ การทำให้เกิดของเสีย น้อยที่สุด (waste minimization) และ (2) การจัดการ ของเสียที่ปลายท่อ (the end-of-the-pipe) ซึ่งได้แก่ การจัดเก็บของเสีย (waste storage) การขนส่งของเสีย (waste transportation) การบำบัดของเสีย (waste treatment) และ การกำจัดของเสีย (waste disposal) สำหรับการควบคุมมลพิษ ประกอบไปด้วย (1)การควบคุมมลพิษที่เกิดจาก อุบัติเหตุจากการผลิต การจัดเก็บ การขนส่งและ การทิ้งสิ่งของทิ้งที่ เป็นวัตถุติด และของเสีย (2)การควบคุมมลพิษที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจ และ(3) การควบคุมเขตที่มีการทิ้งกากสารพิษ มาก่อน ในส่วนของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นเกี่ยวข้องกับการจัดการป่า ดิน น้ำ ทรัพยากรแร่ธาตุ และพลังงานให้มีคุณภาพและปริมาณที่เพียงพอ ต่อการใช้ของคนในปัจจุบันและอนาคต การจัดการสิ่งแวดล้อมดังกล่าวจะนำประเทศไปสู่ การพัฒนาแบบยั่งยืนได้

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา นับได้ว่าประสบความสำเร็จในด้านของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่ก็ประสบกับปัญหา ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และการหมดสิ้นไปของทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัญหามลพิษ ในการพัฒนาประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว นอกเหนือจากการที่รัฐเป็นผู้นำหลักแล้ว องค์การสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย (NGOs) ยังมีบทบาทเสริมการพัฒนาที่สำคัญ บทบาทของNGOs เกี่ยวข้อง

กับเรื่องต่างๆ เช่น การพัฒนาชนบท สาธารณสุข สลัม เด็ก ผู้หญิง สิทธิมนุษยชน รวมไปถึงด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ ธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการจัดการสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐบาล แม้ว่า NGOs จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว แต่บทบาทของ NGOs ไม่เป็นที่ยอมรับของรัฐบาลและยังมีความขัดแย้งกันในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาประเทศ

ในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 คุณภาพสิ่งแวดล้อมได้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัด รัฐบาลเริ่มตระหนักถึงข้อจำกัดของภาครัฐในการจัดการสิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดเป็นนโยบายแนชัดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ให้ภาคเอกชน รวมไปถึง NGOs เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม และมีการตรากฎหมาย คือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ขึ้นมารองรับบทบาทของ NGOs ในการจัดการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ในการศึกษานี้จะพิจารณาถึงวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ NGOs ในการจัดการสิ่งแวดล้อม บทบาทของ NGOs ทั้งจากข้อกำหนดของกฎหมาย และภายใต้ขอบเขตและเนื้อหาของการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการของเสีย การควบคุมมลพิษ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในบทบาทของ NGOs ในปัจจุบัน และแนวทางการดำเนินงานในอนาคตและการเสนอแนะด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของ NGOs ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น บทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมของ NGOs จะครอบคลุมเฉพาะ NGOs ที่ได้จดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้กับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากองค์การเหล่านี้เป็นองค์การที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสิ่งแวดล้อม และเป็นองค์กรที่ได้รับการรับรองจากรัฐบาลในการดำเนินการดังกล่าว

เนื่องจากการศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานหรือเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทของ NGOs ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม วิธีการศึกษาจึงเป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงพรรณนาถึงวิวัฒนาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ NGOs สภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของบทบาทของ NGOs ไทยในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยข้อมูลเอกสาร จาก NGOs หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และข้อมูลจากสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ นอกจากนี้ ข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับกิจกรรมในการดำเนินงาน งบประมาณ และปัญหาและข้อเสนอแนะจะได้จากแบบสอบถามที่ได้ส่งไปยัง NGOs ดังกล่าว (แบบสอบถาม อยู่ในภาคผนวก)

การศึกษาบทบาทของ NGOs ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของไทย จะเป็นประโยชน์ในแง่ที่ ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่งของบทบาทของ NGOs ไทยทำให้เกิดความเข้าใจใน ลักษณะการทำงานและปัญหาอุปสรรคในการทำงานของ NGOs และจากความเข้าใจ ดังกล่าว จะทำให้การกำหนดนโยบายของรัฐเป็นไปในทิศทางที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุน NGOs ให้ดำเนินการ ไปด้วยดีและสอดคล้องกับเป้าหมายของประเทศที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน นอกจากนั้นข้อมูลพื้นฐานนี้จะนำไปสู่การวิจัยในระดับลึกได้ต่อไป

2. วิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ NGOs ใน ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา NGOs ไทยได้มีบทบาทเสริมภาครัฐในการ พัฒนาชนบท สาธารณสุข สลัม ผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น เด็ก ผู้หญิง สิทธิมนุษยชน และด้าน สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่ และความรับผิดชอบโดยตรงของรัฐบาล (สุนีย์ มัลลิกะมาส, 2538 : 68-69) แม้ว่า NGOs จะมี ส่วนร่วมในกิจการดังกล่าว แต่บทบาทของ NGOs ก็ไม่เป็นที่ยอมรับของรัฐบาล ยิ่งไปกว่านั้นการ ดำเนินการของรัฐบาลและ NGOs กลับไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม หรือต่างฝ่ายต่างทำ และบางครั้งมี ความขัดแย้งกันในด้าน ความคิดเห็นและวิธีการดำเนินงาน ความขัดแย้งนี้ส่วนใหญ่มาจากปัญหา ที่รัฐบาลต้องการพัฒนาประเทศ และจำต้องนำใช้หรือจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนา เช่นการสร้างเขื่อน เพื่อเป็นแหล่งน้ำในการเกษตร และเพื่อเป็นพลังงานในการผลิตไฟฟ้า ในขณะที่ NGOs กลับมองว่าการสร้างเขื่อนเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเป็นการทำลายป่าไม้ พันธุ์พืช และสัตว์จำนวนมากและยังทำให้ประชาชนต้องไร้ที่อยู่และที่ทำกิน ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะ จัดสรรที่ทำกินให้ใหม่ แต่ก็ยังไม่มีผลการศึกษาสรุปว่า ที่อยู่ที่ทำกินแห่งใหม่จะดีกว่าหรือพอๆ กับ ที่เดิม

อย่างไรก็ตาม การจัดการสิ่งแวดล้อม โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลแต่ฝ่ายเดียวนั้น ในข้อเท็จจริง รัฐบาลมีข้อจำกัดหลายประการโดยเฉพาะด้านกำลังคน และงบประมาณ ตลอดจนขั้นตอน ดำเนินการที่มีกฎระเบียบมากมายกำหนดไว้ ดังนั้นในการพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญเติบโต ทรัพยากรธรรมชาติจึงได้เสื่อมโทรมสูญสิ้นไปอย่างรวดเร็ว และมีมลพิษสะสมอยู่ในสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจนส่งผลร้ายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย และทรัพย์สินของประชาชน หากปล่อยให้สภาพการณ์ เป็นไปในลักษณะนี้จะไม่เป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชน และอาจจะส่งผลต่อการพัฒนาพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้กำหนดให้ภาคเอกชนซึ่งรวม ไปถึง NGOs เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยกำหนดไว้เป็นนโยบาย ในเรื่อง แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม ในแผน พัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 โดยมีสาระสำคัญ (ข้อ 5.3.3 (4) และ ข้อ 5.3.4) ว่าให้มีการผนึกกำลังร่วม

กันทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และให้มีการปรับปรุงระบบบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการส่งเสริมองค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ทั้งในส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทในการกำหนดโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนติดตามดูแลและการประเมินผลสำเร็จของโครงการดังกล่าว นอกจากนี้รัฐบาลยังได้กำหนดกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในปี 2535 คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ขึ้นมารับรองสถานภาพขององค์กรเอกชน (NGOs) ในการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับหน่วยงานของรัฐที่ดูแลสิ่งแวดล้อมของประเทศ คือ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมก็ได้กำหนดไว้ในนโยบายและแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมประจำปี 2537 ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ในข้อที่ 4 ว่าเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนและภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง โดยมีนโยบายหลักข้อที่ 2 ว่าส่งเสริมภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทและส่วนแบ่งเบาภาระการดำเนินการของภาครัฐ ซึ่งรวมถึงการร่วมทุนของภาครัฐและเอกชนในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวม

ดังนั้นนับตั้งแต่ ปี 2535 บทบาทด้านสิ่งแวดล้อมของ NGOs ไทยก็ได้รับการรับรองตามกฎหมายเฉพาะด้านขึ้นมา ถือได้ว่าหน้าที่ในการจัดการสิ่งแวดล้อมมิได้ขึ้นอยู่กับรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป นับเป็นก้าวใหม่แห่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ NGOs ในการแก้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

3. องค์กรสาธารณประโยชน์ (NGOs) ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

3.1 องค์กรสาธารณประโยชน์ (NGOs) ที่มีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

องค์กรสาธารณประโยชน์ (NGOs) ในประเทศไทยมีอยู่มากมายทั้งที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ทำให้เป็นการยากที่รัฐจะเข้าไปดูแล ควบคุม ตลอดจนให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมได้อย่างทั่วถึง ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน เมื่อรัฐบาลมีนโยบายให้ NGOs เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และให้การสนับสนุนการดำเนินการของ NGOs รัฐบาลต้องกำหนดมาตรการเพื่อให้การดำเนินการของรัฐบาลและ NGOs เป็นไปอย่างมีระเบียบภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชัดเจน รัฐบาลจึงได้กำหนดคุณสมบัติของ NGOs ที่จดทะเบียนเป็น NGOs ด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ในมาตรา 7 แห่งพรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

NGOs ที่จะจดทะเบียนเป็น NGOs ด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ :

- (1) เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย หรือกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งหมายถึงนิติบุคคลในรูปแบบของ มูลนิธิ หรือ สมาคม
- (2) มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- (3) มิได้มีวัตถุประสงค์ใดทางการเมือง
- (4) มิได้มีวัตถุประสงค์มุ่งค้าหากำไรจากการประกอบกิจกรรม
- (5) มีสำนักงานสาขาที่ตั้งทำการอยู่ในประเทศไทยในกรณีที่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศ

NGOs ที่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลดังกล่าว ก็มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็น NGOs ด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ โดยทำการจดทะเบียนต่อกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ตามที่ประกาศไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 5 (2536) NGOs ที่ได้จดทะเบียนแล้วจะมีหน้าที่เสนอรายงานเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต่ออธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างน้อยปีละครั้ง

ในข้อเท็จจริง NGOs ที่มีกิจการด้านสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่มากมายจากทำเนียบองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม (2537) จัดพิมพ์โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม มี NGOs ด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ทั้งสิ้น 121 องค์กร โดยแบ่งเป็นองค์กรที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล 71 องค์กร (ตารางที่ 1) และองค์กรที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล 50 องค์กร (ตารางที่ 2) สำหรับองค์กรที่เป็นนิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามพรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม แห่งชาติ ปี พ.ศ. 2535 นั้นมีอยู่เพียง 44 องค์กร ดังปรากฏอยู่ใน ตารางที่ 1 สำหรับ NGOs นิติบุคคลที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็น NGOs ด้านสิ่งแวดล้อมนั้นเนื่องมาจากความไม่แน่ใจในประโยชน์ที่จะได้รับการจดทะเบียน นอกจากภาระที่เห็นได้ชัดจากการที่ต้องเสนอรายงานกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างน้อยปีละครั้ง (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2538 : 71) สำหรับ NGOs ที่ไม่ได้เป็นนิติบุคคลแต่มีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้รวบรวมไว้ มีทั้งสิ้น 50 องค์กร โดยมีรูปแบบองค์กรที่แตกต่างกัน เป็น ชมรม โครงการ คณะกรรมการและศูนย์

ตารางที่ 1: องค์กรเอกชน (NGOs) ด้านคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

NGOs	มูลนิธิ	สมาคม	องค์การ	รวม
NGOs จัดทะเบียน เป็น NGOs ด้าน สิ่งแวดล้อม	27	15	2	44
NGOs จัดทะเบียน เป็นนิติบุคคล	15	7	-	22
NGOs ระหว่าง ประเทศ	-	-	3	3
รวม	42	22	5	71

ที่มา: กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม (2537)

ตารางที่ 2: องค์กรเอกชน (NGOs) ด้านสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ได้
จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล แบ่งเป็นรูปแบบต่างๆ

รูปแบบของNGOs	จำนวน
ชมรม	18
โครงการ	14
คณะกรรมการ	7
ศูนย์	6
อื่นๆ	5
รวม	50

ที่มา: กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม (2537)

ปณอกรเอกขนตานสงแวดลอม

4. *Chrysomelidae*

4. *Chrysomelidae*

4. Chlorophyll

4. *Chrysomelidae*

4. *Chrysomelidae*

4. *Chrysomelidae*

A.

3.2.2 NGOs ที่ตอบแบบสอบถาม

ในการส่งแบบสอบถามไปยัง NGOs ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม 44 องค์กร ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจาก 19 องค์กร พบว่า NGOs ที่มีวัตถุประสงค์หลักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีอยู่ 10 องค์กร และที่ระบุว่ามีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม มีอยู่ 9 องค์กร (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5: วัตถุประสงค์หลักของ NGOs ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม (ที่ตอบแบบสอบถาม)

วัตถุประสงค์หลัก	จำนวน (องค์กร)
1. เน้นด้านสิ่งแวดล้อม	10
2. เน้นด้านพัฒนาสังคม	9
รวม	19

NGOs ที่จดทะเบียนและตอบแบบสอบถามนี้มีองค์กรที่จัดตั้งมาตั้งแต่ปี 2503 และที่จัดตั้งขึ้นในปี 2536 สำหรับบุคลากรที่ทำงานในองค์กรในปี 2538 มีทั้งสิ้น จำนวน 11,107 คน โดยส่วนใหญ่เป็นบุคลากรอาสาสมัครไม่ได้รับค่าตอบแทน จำนวน 9,420 คน หรือ ร้อยละ 85 มีบุคลากรที่ได้รับค่าตอบแทน เพียงจำนวน 1,687 คน หรือร้อยละ 15 (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6: ประเภทของบุคลากรใน NGOs ที่ตอบแบบสอบถาม

ประเภทของบุคลากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ที่ได้รับค่าตอบแทน	1,687	15
2. ไม่ได้รับค่าตอบแทน	9,420	85
รวม	11,107	100

3.3 บทบาทของ NGOs ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

ตามพรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติให้ NGOs มีบทบาทในด้านสิ่งแวดล้อมไว้ 2 ทาง (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2538: 72-78) ดังต่อไปนี้:

- (1) บทบาทในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโดยตรง
- (2) บทบาทในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโดยอ้อม โดยผ่านคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

3.3.1 บทบาทโดยตรงในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

NGOs ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามพรบ. ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม อาจได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ ตามมาตรา 8 ที่ กำหนดไว้ว่า “องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 7 แล้วอาจได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากทางราชการในเรื่องต่อไปนี้

- (1) การจัดให้มีอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- (2) การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ข้อมูลหรือ ข่าวสารเพื่อสร้างจิตสำนึกของสาธารณชนที่ถูกต้องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- (3) การช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- (4) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเสนอแนะความคิดเห็นต่อรัฐบาลหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
- (5) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตราย หรือความเสียหายจากมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษรวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหาย ให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตราย หรือความเสียหายนั้นด้วย

ในกรณีที่NGOs ที่ได้จดทะเบียนประสบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินการ ดังกล่าวข้างต้น และร้องขอให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติช่วยเหลือ ให้นายกรัฐมนตรี โดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจสั่งให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม หรือสั่งให้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องดำเนินการช่วยเหลือ หรืออำนวยความสะดวกต่อไป

คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อมโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อาจพิจารณาจัดสรรเงินอุดหนุน หรือเงินกู้ให้แก่องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนแล้ว เพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามที่เห็นสมควร

องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนแล้ว อาจเสนอชื่อผู้แทนภาคเอกชนเพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้

ในกรณีที่องค์กรเอกชนใดที่ได้จดทะเบียนแล้วดำเนินการโดยก่อความวุ่นวาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือไม่เหมาะสม ให้รัฐมนตรีมีอำนาจเพิกถอนการจดทะเบียนได้

จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติและโดยมาตรา 8 นี้ ภาครัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 8 เพื่อเป็นการให้สิทธิและการคุ้มครองช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมของ NGOs ที่จดทะเบียนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) ในการดำเนินการตามข้อ 1 ถึงข้อ 5 แห่งมาตรา 8 นั้นหาก NGOs ประสบปัญหาอุปสรรค และได้ร้องขอความช่วยเหลือ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการช่วยเหลือ หรือให้ความร่วมมือโดยผลของคำสั่ง นายกรัฐมนตรีตามคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

(2) เงินทุนอุดหนุนหรือเงินกู้สำหรับดำเนินการ จากกองทุนสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการจัดตั้งขึ้นตามพรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ หมวด 2 กองทุนสิ่งแวดล้อมเป็นกองทุนจัดตั้งขึ้นเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษา สิ่งแวดล้อมโดยกำหนดให้เป็นเงินทุนสำหรับให้หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน หรือ NGOs ขอสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม หรือกู้ในลักษณะของเงินกู้ไม่มีดอกเบี้ยว หรือ มีดอกเบี้ยในอัตราต่ำ กองทุนสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 22 ประกอบไปด้วยเงินและทรัพย์สินจากกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงซึ่งมอบให้จำนวนแรกเพื่อการจัดตั้งกองทุน จำนวนแรกเพื่อการจัดตั้งกองทุน จำนวน 5,000 ล้านบาท ในปีต่อมาจะเป็นเงินที่จัดสรรจากงบประมาณแผ่นดิน เพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต ปีละ 500 ล้านบาท เงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นคราวๆ เงินค่าบริการ และค่าปรับที่จัดเก็บตามพรบ. ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เงินบริจาคจากภาคเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ รัฐบาลต่างประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศ เงิน ดอกผลและผลประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากกองทุนนี้ และเงินอื่นๆ ที่ได้รับมาเพื่อดำเนินการกองทุนนี้ สำหรับเงินอุดหนุนกิจการดำเนินการของ NGOs ที่จดทะเบียนนั้น คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อมได้กำหนดไว้ (ข้อกำหนดคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม, ตุลาคม, 2537) ไม่เกิน 100 ล้านบาทต่อปีงบประมาณ และให้ความสนับสนุนโครงการละไม่เกิน 5 ล้านบาท

โครงการที่จะได้รับเงินอุดหนุนจะต้องมีลักษณะดังนี้:

(1) เป็นโครงการที่มีผลต่อการสนับสนุนการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยความร่วมมือของประชาชน และ

(2) เป็นโครงการที่มีระยะเวลาแน่นอนและสามารถวัดผลได้ชัดเจน และ

(3) เป็นโครงการที่มีความจำเป็นเร่งด่วนจะต้องดำเนินการเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กรณีโครงการขององค์กรเอกชนต่างประเทศ จะต้องการเงินสมทบจากต่างประเทศ อย่างน้อยร้อยละ 30 ของวงเงินในการดำเนินโครงการนั้นๆ ด้วย

ในปี 2538 ปัจจุบันเงินกองทุนนี้มีทั้งสิ้น 7,000 ล้านบาทได้มีการใช้ไปในโครงการก่อสร้างต่างๆ ประมาณ 4,000 ล้านบาท ใช้เป็นเงินสำรองใช้ในเขตควบคุมมลพิษประมาณ 2,000 ล้านบาท จึงมียอดเหลืออยู่ประมาณ 1,000 ล้านบาท เงินกองทุนสิ่งแวดล้อมที่ใช้ไปในการสนับสนุนการดำเนินการของ NGOs ที่จดทะเบียนมีเพียง 3 ล้านบาทเท่านั้น (ผู้จัดการรายวัน, 23 กุมภาพันธ์ 2539)

3.3.2 บทบาทโดยอ้อมโดยผ่านคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ตามพรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ ได้บัญญัติให้มีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น ประกอบด้วย ข้าราชการการเมือง จำนวน 11 คน ข้าราชการประจำ 4 คน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ 8 คน ในจำนวนนี้จะต้องเป็นผู้แทนภาคเอกชนไม่น้อยกว่า 4 คน โดยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ (มาตรา 12) ถ้าพิจารณาตามมาตรา 8 วรรคสี่แล้ว กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคเอกชน 4 คนนี้ คือตัวแทนจาก NGOs ที่ได้รับการคัดเลือกจากกลุ่ม NGOs ที่จดทะเบียนแล้วเข้าไปเป็นกรรมการ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่กำหนดไว้ (มาตรา 13) ดังนี้

(1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี

(2) กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 32 คือ

ก. มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำสาธารณะอื่นๆ ที่อยู่ในผืนแผ่นดิน โดยจำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์ บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำในแต่ละพื้นที่

ข. มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง รวมทั้งบริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำ

ค. มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล

ง. มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยทั่วไป

จ. มาตรฐานระดับเสียงและความสั่นสะเทือนโดยทั่วไป

ฉ. มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องอื่นๆ

(3) พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่รัฐมนตรีเสนอตามมาตรา 35 ซึ่งเป็นการจัดทำเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งคณะรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จัดทำและประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อใช้บังคับต่อไป

(4) พิจารณาให้ความเห็นของแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด ตามมาตรา 37 ซึ่งกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรือเขตควบคุมมลพิษจะต้องจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด เพื่อส่งไปให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณาเห็นชอบเพื่อนำไปปฏิบัติต่อไป

(5) เสนอแนะมาตรการด้านการเงิน การคลัง การภาษีอากร และการส่งเสริมการลงทุน เพื่อปฏิบัติตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อคณะรัฐมนตรี

(6) เสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม หรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมต่อคณะรัฐมนตรี

(7) พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการเพื่อป้องกัน หรือแก้ไขอันตรายอันเกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษ หรือภาวะมลพิษที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเสนอ

(8) พิจารณาให้ความเห็นชอบในการกำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่รัฐมนตรีเสนอ

(9) กำกับดูแลและเร่งรัดให้มีการตราพระราชกฤษฎีกา ออกกฎกระทรวง ข้อบังคับ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ประกาศ ระเบียบและคำสั่งที่จำเป็นเพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความเป็นระบบโดยสมบูรณ์

(10) เสนอความเห็นต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งการในกรณีที่น่าปรากฏว่า ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอันอาจทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

(11) กำหนดมาตรการเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชนในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(12) กำกับการจัดการและบริหารเงินกองทุน สิ่งแวดล้อม

(13) เสนอรายงานเกี่ยวกับสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

(14) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นให้เป็น

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

จากอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็น คณะบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่สูงสุดในการควบคุม จัดการ กำกับดูแล รวมถึงการกำหนดนโยบาย

และแผนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทุกด้าน โดยมีกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม เป็นองค์กรปฏิบัติการ ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 3 หน่วยงานปฏิบัติการ คือ สำนักนโยบายสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

3.4 ผลการศึกษาบทบาทของ NGOs ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

การศึกษาบทบาทของ NGOs ในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการศึกษาถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ NGOs ได้ดำเนินการในปัจจุบัน (ปี 2538) รวมทั้งค่าใช้จ่าย วิธีการที่ใช้ในการดำเนินการ การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นๆ ระดับการเข้าร่วมกิจกรรม แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการดำเนิน การ ตลอดจน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข

การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการของเสีย (waste management) และการควบคุมมลพิษ (pollution control) ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ NGOs ได้ดำเนินการไปนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับขอบเขตและเนื้อหาของการจัดการ สิ่งแวดล้อม และบทบาท ตามที่กฎหมายรับรอง จะทำให้เห็นถึงโอกาสของการขยายกิจกรรมของ NGOs ในการจัดการ สิ่งแวดล้อมได้

การจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นเกี่ยวข้องกับขอบเขตและเนื้อหาในเรื่องของการจัดการของเสีย (waste management) และการควบคุมมลพิษ (pollution control) ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การจัดการของเสีย (waste management) เป็นการจัดการที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตและ กระบวนการบริโภคสินค้า (Turner, Pearce & Bateman, 1994: 15-27) ประกอบไปด้วย แนวทางหลัก 2 แนวทางคือ

ก. การป้องกันการเกิดของเสีย (waste prevention approach) เป็นแนวทางที่เกี่ยวข้องกับ การทำให้เกิดของเสียน้อยที่สุด (waste minimization) ซึ่งเป็นการจัดการในขั้นตอนของการผลิต

สินค้า หรือการบริโภคสินค้า ให้เกิดของเสียน้อยที่สุด การจัดการในลักษณะนี้ ได้แก่ (1) การลดการ ทำให้เกิดของเสีย (reduce) (2) การนำสิ่งของมาใช้ใหม่ (reuse) และ (3) การนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ เป็นวัตถุดิบใหม่ (recycle)

ข. แนวทางด้านปลายท่อ (the end-of-pipe approach) ในกรณีที่มีของเสียที่เกิดขึ้นจาก การผลิตและการบริโภคก็จะต้องได้รับการจัดการอีกเพื่อไม่ให้เกิดมลพิษขึ้นมาได้ แนวทางนี้ประกอบ ไปด้วยขั้นตอนต่างๆดังต่อไปนี้ (1) การจัดเก็บ(waste storage) (2) การขนส่งของเสีย (waste transportation) (3) การบำบัดของเสีย (waste treatment) และ (4) การกำจัดของเสีย (wast disposal)

สำหรับการควบคุมมลพิษ (pollution control) เป็นการจัดการในกรณีที่ของเสียที่ถูกปล่อยออกมาโดยธรรมชาติย่อยสลายไม่ได้ หรือมีการสะสม ของเสียเป็นปริมาณมากเกินไปกว่าธรรมชาติจะดูดซับได้ หรือ เป็น กากสารพิษ ของเสียเหล่านี้ทำให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ กรณีนี้การจัดการจะประกอบไปด้วย

- (1) การควบคุมมลพิษที่เกิดจาก อุบัติเหตุจากการผลิต การจัดเก็บ การขนส่ง และการทิ้งสิ่งของทั้งที่ เป็นวัตถุอันตรายและของเสีย
- (2) การควบคุมมลพิษที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจจากการกระทำที่ผิดกฎหมายและไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยส่วนบุคคลและโรงงาน และ
- (3) การควบคุมเขตที่มีการทิ้ง กากสารพิษมาก่อน

ในส่วนของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นจะเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการจัดการป่า ดิน น้ำ ทรัพยากรแร่ธาตุ และพลังงานให้มีคุณภาพและปริมาณ ที่เพียงพอต่อการใช้ของคนในปัจจุบันและอนาคต การจัดการในด้านนี้จะเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดการคุณภาพแหล่งน้ำ

3.4.1 กิจกรรมและวิธีการที่ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ NGOs ตอบกลับมา พบว่า ในรอบปี 2538 NGOs ที่จดทะเบียนไว้กับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีบทบาทใน การดำเนินกิจกรรมด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ มี NGOs 12 องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่มีเพียง 2 องค์กรที่มีกิจกรรมทางด้านการควบคุมมลพิษ และมี 5 องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมทั้ง 2 ด้าน (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7: กิจกรรมที่ NGOs ดำเนินการในรอบปี 2538

กิจกรรม	จำนวน (องค์กร)
1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	12
2. การควบคุมมลพิษ	2
3. ทั้ง 2 กิจกรรม	5
รวม	19

วิธีการที่ใช้ในการดำเนินการกิจกรรมนั้น ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นไปในการสร้างจิตสำนึก การรณรงค์เผยแพร่ความรู้ การฝึกอบรม ฐาน การจัด เป็น โครงการ การให้เงินสนับสนุน ศึกษาวิจัย การผลิตเอกสาร สิ่งพิมพ์ และสื่อต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า สัตว์ป่า พันธุ์พืช และการปลูกป่า ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับบทบาทที่กฎหมายรองรับ (ตามมาตรา 8 ข้อ (2), (3), และ(4) ของพรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ) และขอบเขตเนื้อหาของการจัดการสิ่งแวดล้อม

สำหรับกิจการด้านการควบคุมมลพิษนั้น วิธีการในการดำเนินกิจกรรมเป็นการสร้างจิตสำนึกด้านการจัดการขยะและความสะอาดของสถานที่ การให้ความรู้โดยการจัดสัมมนา ฐาน ฝึกอบรม การศึกษาวิจัย และการจัดเป็นโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับส่วนหนึ่งของบทบาทตาม พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ (มาตรา 8 ข้อ (2), (3), และ(4)) แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมในขอบเขตและเนื้อหาของ การจัดการของเสีย (waste management) กิจกรรมตามวิธีการที่ NGOs ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันเป็นเพียงส่วนย่อยในด้านการควบคุมมลพิษ (pollution control) และอยู่ในส่วนของด้านการบริโภค คือ เกี่ยวข้องกับ ขยะชุมชน และน้ำเสียชุมชน ยังไม่ได้ขยายไปทางด้านการผลิต เกี่ยวข้องกับของเสียทางอุตสาหกรรม หรือ กากสารพิษ (hazardous waste) หรือด้านมลพิษทางอากาศ ทางเสียง หรือ ด้าน การป้องกันของเสีย (waste prevention) ถึงแม้ว่าจะมีการรณรงค์และจัดโครงการ recycle ก็เป็นเพียงด้านการบริโภค ยังไม่มีการพิจารณาด้าน การลดของเสีย (waste minimization) จากการผลิต

ในส่วนของบทบาทตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ การเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงาน และ การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหาย รวมทั้งการเป็นตัวแทนในคดีฟ้องร้อง ก็เป็นบทบาทที่ NGOs ยังสามารถขยายได้

สำหรับบทบาทโดยอ้อมเกี่ยวกับการเสนอชื่อผู้แทนภาคเอกชนเพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาตินั้น กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิชุดปัจจุบันมีตัวแทน NGOs เข้าไปเป็นกรรมการ 4 คน ซึ่งตามกฎหมายกรรมการเหล่านี้จะมาจากการคัดเลือกที่ได้รับการเลือกตั้งจาก NGOs ที่จดทะเบียน แต่ปรากฏว่ากรรมการทั้ง 4 คนมาจากการคัดเลือกของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการคัดเลือกจากผู้ทำงานกับ NGOs ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงการสิ่งแวดล้อม จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่า กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคเอกชนนั้น เป็นตัวแทนของ NGOs ทั้งหมด ทั้งนี้ ตามมาตรา 8 วรรคสี่ ของพรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ เป็นกรณีที่ NGOs “อาจเสนอชื่อ” ผู้แทน ซึ่งหมายถึงกฎหมายได้เปิดช่องให้ NGOs ที่จดทะเบียนอาจเสนอชื่อผู้แทนภาคเอกชน หรือไม่เสนอชื่อก็ได้ตามที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่

เกี่ยวข้องจะเห็นสมควรและเหมาะสม (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2538 : 74) นอกจากนั้นอาจจะเป็นประเด็นปัญหาจากฝ่าย NGOs ที่จดทะเบียนยังไม่พร้อม หรือไม่มีการประสานงานรวมตัวกัน เพื่อเลือกตั้งผู้แทน

สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นนั้น ทุก NGO ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งสิ้น โดยทุกองค์กรเคยเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานของรัฐ มี 15 องค์กรที่เข้าร่วมกิจกรรมกับ NGOs ไทย และ 12 องค์กรที่เข้าร่วมกับ NGOs ต่างประเทศ ระดับในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น จะอยู่ในระดับของการรับรู้และเสนอความคิดเห็น รวมกัน คือมีสัดส่วนอยู่ถึงร้อยละ 71 ในระดับการร่วมตัดสินใจนั้นมี อยู่ ในสัดส่วนร้อยละ 29

ตารางที่ 8: การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นและระดับในการเข้าร่วม

หน่วย: องค์กร

หน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรม	เคยเข้าร่วม	ระดับในการเข้าร่วม		
		รับรู้	เสนอความคิดเห็น	ร่วมตัดสินใจ
รัฐบาล	19	7	15	10
NGOs ไทย	15	7	14	10
NGOs ต่างประเทศ	12	7	11	5
รวม		21	40	25
ร้อยละ		24	47	25

หมายเหตุ: ระดับของการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น NGOs สามารถตอบได้มากกว่าหนึ่งระดับ

3.4.2 งบประมาณและแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินการ

ในการดำเนินการกิจกรรมด้านต่าง ๆ นั้น NGOs มีค่าใช้จ่ายในปี 2538 รวมทั้งสิ้น 199.09 ล้านบาท โดยเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 99.15 ล้านบาท และเป็นค่าใช้จ่ายด้านการควบคุมมลพิษ 99.94 ล้านบาท ในด้านการควบคุมมลพิษนี้ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (Thailand Environmental Institute - TEI) ซึ่งเป็นสถาบันวิจัยด้านสิ่งแวดล้อม มีค่าใช้จ่ายเพียงองค์กรเดียวถึง 93 ล้านบาท ดังนั้น เมื่อไม่นำ TEI เข้ามาพิจารณา ค่าใช้จ่ายด้านการควบคุมมลพิษ จะเหลือเพียง 6.94 ล้านบาทเท่านั้น โดยเฉลี่ยแล้วค่าใช้จ่ายต่อองค์กรจะเท่ากับ 6.20 ล้านบาทสำหรับการดำเนินการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเท่ากับ 16.66 ล้านบาทในด้านการควบคุมมลพิษ ซึ่งถ้าหากไม่นำ TEI มาพิจารณาจะเท่ากับ 1.39 ล้านบาท (ตารางที่ 9)

เมื่อพิจารณาด้านรายรับและรายจ่ายในปีเดียวกัน (ตารางที่ 9) NGOs มีรายได้รวมเฉลี่ย 26.53 ล้านบาทต่อองค์กร โดยมีองค์กรที่มีรายได้ต่ำสุด เท่ากับ 100,000 บาท และองค์กร ที่มีรายได้สูงสุด เท่ากับ 127 ล้านบาท สำหรับรายจ่ายนั้น โดยเฉลี่ยต่อองค์กร จะเท่ากับ 24.32 ล้านบาท รายจ่ายต่ำสุดต่อองค์กร เท่ากับ 100,000 บาท และสูงสุด เท่ากับ 127 ล้านบาท

สำหรับสัดส่วนของค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมต่อรายจ่ายรวมในปี 2538 นั้น ในด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉลี่ย องค์กรหนึ่งจะมีค่าใช้จ่าย เป็นร้อยละ 26 ในด้านการควบคุมมลพิษ จะเท่ากับร้อยละ 69 หรือ ร้อยละ 7 เมื่อไม่รวม TEI

ตารางที่ 9: รายได้รวม รายจ่ายรวม และค่าใช้จ่ายที่ในการดำเนินกิจกรรมในปี 2538

รายการ	ต่ำสุด (บาท)	สูงสุด (ล้านบาท)	ทั้งหมด (ล้านบาท)	เฉลี่ย (ล้านบาท)
I. รายได้รวม	100,000	127	451.01	26.53
II. รายจ่ายรวม (ไม่รวม TEI)	100,000	127	413.37 (341.77)	24.32 (21.36)
III. ค่าใช้จ่ายของกิจกรรม				
1. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	30,000	40	99.15	6.20
2. การควบคุมมลพิษ	100,000	93	99.94	16.66
(ไม่รวม TEI)	(100,000)	(5.12)	(6.94)	(1.39)
IV. สัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อ รายจ่ายรวม (%)				
1. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	30	31	24	26
2. การควบคุมมลพิษ	100	73	24	69
(ไม่รวม TEI)	(100)	(4)	(2)	(7)

หมายเหตุ: TEI (Thailand Environment Institute) หรือสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยมีค่าใช้จ่ายในปี 2538 เป็นจำนวน 93 ล้านบาทในการศึกษาวิจัยด้านการควบคุมมลพิษ

งบประมาณที่ NGOs ได้รับมาและนำมาใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมนั้น มีแหล่งที่มาหลากหลาย (ตารางที่ 10) แหล่งที่สำคัญที่สุด คือ NGOs ต่างประเทศ ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนที่มีสัดส่วนสูงถึง โดยเฉลี่ย ร้อยละ 46 ในขณะที่แหล่งเงินทุนจาก การบริจาค ภายในประเทศ การหารายได้ด้วย

ตนเอง และจากรัฐบาลต่างประเทศ เป็นแหล่งที่สำคัญใกล้เคียงกันในระดับรองลงมา ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 29, 28 และ 27 ตามลำดับ งบประมาณแผ่นดิน และกองทุนสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญน้อยที่สุด คือ มีสัดส่วนโดยเฉลี่ยเพียง ร้อยละ 13 และ 12 ตามลำดับ

ในกรณีของแหล่งเงินทุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อมนั้นจากข้อกำหนดคณะกองทุนสิ่งแวดล้อม (ประกาศ ณ. วันที่ 13 ตุลาคม 2537) กำหนดให้ใช้เงินกองทุน เป็นเงินอุดหนุนการดำเนินงานของ NGOs ที่จดทะเบียน ไม่เกิน 100 ล้านบาท ต่อปีงบประมาณ และให้อุดหนุนได้โครงการละ ไม่เกิน 5 ล้านบาท ตั้งแต่มีการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมในปี 2536 เป็นต้นมา จนถึงสิ้นปีงบประมาณ 2538 ได้มีการจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับ โครงการของ NGOs ที่จดทะเบียน เพียง 5 โครงการจากที่มีการยื่นขอ 50 โครงการ รวมเป็นเงินอุดหนุนทั้งสิ้น 17 ล้านบาท (*Bangkok Post*, 11 September, 1995) และในปี 2538 เงินอุดหนุน NGOs ที่จดทะเบียนมีจำนวนเท่ากับ 3 ล้านบาทเท่านั้น (ผู้จัดการรายวัน, 23 กุมภาพันธ์ 2539) การจัดสรรเงินอุดหนุนที่เป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับเงินกองทุนที่กำหนดไว้ นั้น ทางฝ่าย NGOs กล่าวว่าเป็นปัญหามาจาก ความยากในการเขียนข้อเสนอขอรับเงินอุดหนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม ที่ต้องการรายละเอียดมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การเขียนข้อเสนอต่อแหล่งเงินทุนอื่นนอกจากนั้นยังเป็นปัญหาจากขั้นตอนในการขอเงินอุดหนุนจากกองทุนที่ต้องใช้เวลานาน

ตารางที่ 10: แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม

แหล่งเงินทุน	ต่ำสุด (%)	สูงสุด (%)	เฉลี่ย (%)
1. งบประมาณแผ่นดิน	0.2	60	13
2. กองทุนสิ่งแวดล้อม	3	20	12
3. การบริจาคภายในประเทศ	1	90	29
4. เงินสนับสนุนจากรัฐบาลต่างประเทศ	1.5	100	28
5. เงินสนับสนุนจาก NGOs ต่างประเทศ	5	89	46
6. การหารายได้ด้วยตนเอง	4	100	28

3.4.3 การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นและระดับในการเข้าร่วมกิจกรรม ในรอบปี 2538 NGOs ที่จดทะเบียนด้านสิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่ตอบแบบสอบถาม ได้มีกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานอื่น (ตารางที่ 11) คือ หน่วยงานของรัฐ NGOs ไทย และ NGOs ต่างประเทศ โดยทุก NGO ได้เคยมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานของรัฐ มี NGOs 15 องค์กรที่มี โอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับ NGOs ไทย และ 12 องค์กรที่มีโอกาสเข้าร่วมกับ NGOs ต่างประเทศ ในการเข้าร่วมกิจกรรมกับทุกหน่วยงานนั้น ร้อยละ 24 และ 47 ของการเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับของการรับรู้ และระดับเสนอ

ความคิดเห็น ตามลำดับ ส่วนอีกร้อยละ 29 อยู่ในระดับการร่วม ตัดสินใจ เมื่อพิจารณารายละเอียดของประเภท หน่วยงาน จะพบว่า NGOs ที่จดทะเบียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานของรัฐ ในระดับของการร่วมตัดสินใจ และการเสนอความคิดเห็น มากเท่าๆกับการเข้าร่วมกิจกรรมกับ NGOs ไทย นับว่า รัฐให้การยอมรับการดำเนินงานของ NGOs ที่จดทะเบียน ถึงแม้ว่าจะมิได้ยอมรับในลักษณะของการให้เงินสนับสนุน ซึ่งเห็นได้จากสัดส่วนของแหล่งเงิน สนับสนุนจากรัฐบาลจะไม่สูงนัก เมื่อเทียบกับสัดส่วนของแหล่งเงินทุนอื่น (ตารางที่ 10) สำหรับกรณีของการเข้าร่วมกิจกรรมกับ NGOs ต่างประเทศนั้น NGOs ที่จดทะเบียนมีโอกาส เข้าร่วมในระดับของการเสนอความคิดเห็น และการตัดสินใจ ต่ำกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับ การเข้าร่วมกับหน่วยงานของรัฐ หรือ NGOs ไทย จากข้อมูลนี้ อาจเป็นการสะท้อนให้เห็น ว่า NGOs ที่จดทะเบียนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ NGOs ไทยและหน่วยงานของรัฐ มากกว่า NGOs ต่างประเทศ โดยมีการร่วมทำกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่ให้มีการร่วมเสนอ ความคิดเห็น และร่วมตัดสินใจ

ตารางที่ 11: การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นและระดับในการเข้าร่วม

หน่วย: องค์กร

หน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรม	เคยเข้าร่วม	ระดับในการเข้าร่วม		
		รับรู้	เสนอความคิดเห็น	ร่วมตัดสินใจ
รัฐบาล	19	7	15	10
NGOs ไทย	15	7	14	10
NGOs ต่างประเทศ	12	7	11	5
รวม		21	40	25

หมายเหตุ : NGO แต่ละองค์กรสามารถตอบระดับการเข้าร่วมได้มากกว่าหนึ่งระดับ

3.4.3 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจการของ NGOs ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม นั้น มีดังต่อไปนี้ :

(1) ปัญหาอุปสรรคจากภายในองค์กร ส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการขาดแคลน หรือการเข้าออกงานสูงของ บุคคลากร การขาดแคลน หรือความไม่ต่อเนื่องของงบประมาณ และความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมของบุคคลากร ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกัน จากผลการศึกษาที่ได้รายงานไว้ข้างต้น NGOs ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นองค์กรที่

ประมาณครึ่งหนึ่งมีวัตถุประสงค์หลักที่เน้นทางด้านพัฒนาสังคม ไม่ได้เน้นด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะที่อีกครึ่งหนึ่งมีวัตถุประสงค์หลักที่เน้นด้านสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ชัดเจนว่าจะเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อม ในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือด้านการจัดการของเสีย หรือ บทบาทตามกฎหมายว่า เป็นอาสาสมัครช่วยงาน ด้านสิ่งแวดล้อม (assistants) แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ เป็นผู้ดำเนินการ (activists) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม หรือ เป็นผู้แทนประชาชนผู้ได้รับความเสียหายใน การฟ้องร้อง (citizen suits) จากการที่วัตถุประสงค์หลักขององค์การไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและยังมีบทบาทที่จำกัดก็อาจเป็นสาเหตุแห่งความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ขององค์การโดยบุคคลากร เมื่อบุคคลากรที่ทำงานส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัคร หรือ ผู้ที่ทำงานได้รับค่าตอบแทนแต่ไม่สูงนัก ทำงานโดยไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ขององค์การ ก็อาจเกิดความท้อถอยและแสวงหางานใหม่ที่มีความหมายกว่า หรือ มีค่าตอบแทนสูงกว่า

นอกจากนั้น ลักษณะของ NGOs ก็ถูกกำหนดโดยกฎหมายและความคาดหวังของสังคมว่า เป็นองค์การเพื่อสาธารณประโยชน์ มิใช่องค์การที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหากำไร (non-profit

organizations) ดังนั้นงบประมาณดำเนินการก็จะต้องมาจากการบริจาค หรือการอุดหนุนจากภายนอก ก็ย่อมจะไม่สามารถคาดการณ์ถึงกระแสรายได้ที่จะเข้ามาอย่างสม่ำเสมอเหมือนองค์การที่สามารถแสวงหากำไรได้ ในลักษณะเช่นนี้ หาก NGOs ไม่มีวิธีการในการหาเงินบริจาคหรือเงินอุดหนุน และการบริหารเงินทุนที่มีประสิทธิภาพแล้ว ก็ไม่สามารถจะดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น รวมไปถึงการจูงใจให้มีบุคคลากรเข้าร่วมทำงาน และคงอยู่กับองค์การ ตลอดจนการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ของบุคคลากร

ปัญหาภายในของ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อม ยังมีอีกประเด็นอื่นๆ กล่าวคือ ประเด็น จำนวนคณะกรรมการของ NGOs เองที่มีอยู่มาก ทำให้เกิดปัญหาการประสานงาน และการติดตามกรรมการให้มาประชุมได้ครบองค์ประชุม และประเด็นต่อมา คือ NGOs ไม่ทราบเกี่ยวกับแหล่งประสานงานร่วมกับ NGOs อื่น

(2) ปัญหาจากภายนอกขององค์การ เป็นปัญหาเกี่ยวกับ แหล่งเงินทุนจากภายนอก โดยเฉพาะจากต่างประเทศมีน้อยลง สืบเนื่องจากระดับการพัฒนาประเทศไทยได้สูงขึ้น จนประเทศไทยได้รับการจัดระดับให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ การขอเงินสนับสนุนจาก กองทุนสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีขั้นตอนมาก และมีวงเงินจำกัด ความไม่เข้าใจบทบาทใน การดำเนินกิจกรรมของ NGOs โดยภาครัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น หรือ โดยภาคเอกชน และความล่าช้าในการประสานงานจากภาครัฐ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ NGOs
 ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม
 + ศึกษาผลกระทบจากวิวัฒนาการ
 ของสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

3.5 สรุปและข้อเสนอแนะ

3.5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ NGOs ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย บทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันของ NGOs ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม งบประมาณในการดำเนินการ และแหล่งเงินทุน การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นและระดับในการเข้าร่วม ตลอดจน ปัญหาในการดำเนินการ และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของ NGOs ในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น ได้รับการรับรองจากรัฐ โดยมีกฎหมายรองรับตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา หลังจากที่มีการประกาศใช้ พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมี NGOs เพียง 44 องค์กรจากทั้งหมด 121 องค์กร ที่ได้จดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับ บทบาทของ NGOs ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามขอบเขตเนื้อหา ของการจัดการสิ่งแวดล้อม และตามกฎหมาย พบว่า NGOs เหล่านี้ มีบทบาทในการดำเนิน กิจกรรมทางด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่มีบทบาทในการดำเนินการ ทางด้านการจัดการของเสีย ซึ่งบทบาทในการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้จะใช้วิธีการในการสร้าง จิตสำนึก การให้การศึกษา ฝึกอบรม จัดงาน ตลอดจนกำหนดเป็นโครงการ บทบาทเหล่านี้ เป็น 3 ใน 5 ของบทบาทที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมาย อย่างไรก็ตาม NGOs ที่จดทะเบียนยังสามารถ ขยายบทบาทในการดำเนินกิจกรรมได้อีกมาก โดยเฉพาะในด้านการป้องกันของเสีย ทั้งในกระบวนการผลิต และกระบวนการบริโภค รวมไปถึงบทบาทด้านการเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการเป็นผู้แทนของประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจาก การจัดการสิ่งแวดล้อม

สำหรับงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมนั้น ในปี 2538 NGOs ที่จดทะเบียน ได้ใช้จ่ายไปในกิจกรรมทั้ง 2 ด้านในสัดส่วนของค่าใช้จ่ายกิจกรรมต่อรายจ่ายรวมใกล้เคียงกัน คือ ประมาณร้อยละ 24 แต่ถ้าหากไม่พิจารณากรณีของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย สัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายจ่ายรวมจะต่างกันมาก คือ สัดส่วนดังกล่าวจะเน้นหนักไปใน กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มากกว่าทางด้านการควบคุมมลพิษ ส่วนแหล่งเงินทุนที่สำคัญนั้นมาจากเงินสนับสนุนจาก NGOs ต่างประเทศ (โดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 46 ของแหล่งเงินทุนทั้งหมด) รองลงมา ได้แก่ แหล่งเงินทุนจากการบริจาค เงินสนับสนุนจากรัฐบาลต่างประเทศ และการหารายได้ด้วยตนเอง แหล่งทุนที่มีความสำคัญน้อยที่สุด ได้แก่ งบประมาณแผ่นดิน และ กองทุนสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อพิจารณาจากการเข้าร่วม กิจกรรมกับหน่วยงานอื่นๆ NGOs ที่จดทะเบียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับ

หน่วยงานของรัฐ โดยรัฐให้โอกาสในการเข้าร่วมทั้งในระดับการเสนอความคิดเห็น และระดับการตัดสินใจ เท่าๆกับ NGOs ไทย และ NGOs ต่างประเทศที่มีกิจกรรมร่วมกันกลับให้โอกาสต่ำกว่า ในระดับการเสนอความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจ

3.5.1 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ NGOs ในการจัดการ สิ่งแวดล้อมนั้น ตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมาได้เริ่มไปในทางที่ดีขึ้น โดยรัฐได้มีกฎหมายรองรับ สถานภาพของ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อม และกำหนดบทบาทของ NGOs ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีกองทุนสิ่งแวดล้อมมาสนับสนุนการดำเนินการของ NGOs ที่ได้จดทะเบียนเป็นองค์กร ด้านสิ่งแวดล้อม จากปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการของ NGOs ที่เกิดขึ้น แนวทางแก้ไข ปัญหาที่จะเสนอแนะมีดังต่อไปนี้ :

(1) ในส่วนของปัญหภายในองค์กร NGOs ควรจะต้องมีการประเมินผล การดำเนินงานเป็นประจำทุกปี เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหา หรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น มีการฝึกอบรม (training) และพัฒนา (development) บุคลากร ภายในองค์กร (on-the-job training) ในลักษณะที่เน้นการฝึกอบรมทักษะในการทำงาน และพัฒนาทัศนคติในการทำงานกับ NGOs ซึ่งเป็นองค์กรที่มีลักษณะ พิเศษ คือ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร เพื่อสร้างทัศนคติ ให้เกิดความภาคภูมิใจในการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์

(2) สถาบันการศึกษาควรจะร่วมมือกันในการสนับสนุนให้ความรู้ กับบุคลากรของ NGOs ในด้านวิชาการ เพื่อเป็นฐานในการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ และ ทัศนคติในการ ดำเนินงานในองค์กรสาธารณประโยชน์ โดยมีหลักสูตรการศึกษาในระดับ อุดมศึกษา และในระดับ ประกาศนียบัตร (การฝึกอบรม)

(3) รัฐสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการของ NGOs ด้านต่างๆ รวมทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถเป็นหน่วยงาน ที่รับผิดชอบได้

(4) รัฐ อาจจะเป็นกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ที่มีโครงการศึกษาเกี่ยวกับ NGOs จัด การสัมมนาประจำปี (annual conference) ในประเด็น บทบาทของ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สถาบัน การศึกษา NGOs และผู้สนใจ มีโอกาส ได้เสนอผลการศึกษา หรือผลการดำเนินงาน การสัมมนานี้ควรจะใช้เวลาหลายวัน และเป็นหลาย sessions พร้อมๆกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เสนอผลงาน และแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นกันได้อย่างเต็มที่ หรือจะใช้เป็นโอกาสในการประชุมร่วมกัน เพื่อกำหนดแผนหลัก และแผนการปฏิบัติการในการ ดำเนินการของ NGOs ทั้งหลาย

(5) รัฐควรให้การสนับสนุนทางการเงินแก่ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อม โดยการเพิ่มวงเงินอุดหนุนประจำปีจากกองทุนสิ่งแวดล้อม และเงินอุดหนุนต่อโครงการ ให้มากขึ้น เพราะเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายต่อปีต่อองค์กรในการดำเนินกิจกรรม ของ NGOs ที่จดทะเบียน ที่ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเท่ากับ 6.20 ล้านบาท และที่ใช้ในการควบคุมมลพิษ (รวมค่าใช้จ่ายของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยที่เป็นงานศึกษาวิจัย) ซึ่งเท่ากับ 16.66 ล้านบาท เงินอุดหนุนที่กำหนดไว้ 100 ล้านบาทต่อปี สำหรับ NGOs ที่จดทะเบียน 44 องค์กร ซึ่งจะเท่ากับ 2.27 ล้านบาทต่อองค์กร จะเป็นจำนวนเงินที่ต่ำกว่า ค่าใช้จ่ายที่ NGOs ต้องใช้ในการดำเนินการมาก

สำหรับความยุ่งยากในการเขียนข้อเสนอและขั้นตอนดำเนินการ คณะกรรมการกองทุน ควรจะจัดทำหนังสือคู่มือการขอเงินอุดหนุน หรือ เงินกู้ จากกองทุน โดยระบุประเภทของ โครงการที่สามารถนำมาขอเงินอุดหนุน หรือ เงินกู้ ขั้นตอนและระยะเวลาในการพิจารณา ให้เงินสนับสนุน ขั้นตอน เงื่อนไข และระยะเวลาในการให้เบิกใช้ หรือคืนเงินสนับสนุน

(6) NGOs ด้านสิ่งแวดล้อมควรจะต้องรวมตัวกัน เพื่อร่วมมือกันในการดำเนินงาน เนื่องจากลักษณะขององค์กร มีโครงการที่ตั้งขึ้นมาเพื่อหาผลกำไรในการดำเนินการ จึงไม่มี ปัญหาด้านการแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ทางการเงิน แต่เป็นองค์กรที่แข่งขันการเพื่อ สาธารณประโยชน์ ดังนั้นการร่วมมือกันทำงานเพื่อผลประโยชน์ของสังคมจะรวมตัวได้ง่ายกว่า การรวมตัวของ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อมในลักษณะของสหพันธ์องค์กรสาธารณประโยชน์ ที่มีการกำหนดนโยบายหลักร่วมกัน แต่ดำเนินกิจการในส่วนขององค์กรแตกต่างกันได้ นอกจากนั้น ยังสามารถดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนของกลุ่มเพื่อเสนอชื่อเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จากภาคเอกชนในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้

(7) NGOs ด้านสิ่งแวดล้อมควรจะคำนึงถึงการขยายบทบาทไปในด้านการป้องกัน ของเสีย (waste prevention) ทั้งในกระบวนการผลิตและกระบวนการบริโภค โดยเฉพาะ NGOs ที่เป็นองค์กรด้านผู้เชี่ยวชาญ เช่น สมาคมสิ่งแวดล้อมไทย สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม สมาคมวิศวกรสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

(8) เนื่องจากการศึกษานี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทของ NGOs ในการจัดการสิ่งแวดล้อม และมีข้อจำกัดทั้งในด้านเวลาและงบประมาณทำให้การศึกษา จำกัดอยู่ในกลุ่ม NGOs ที่จดทะเบียนไว้กับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในข้อเท็จจริงมี NGOs อีกมากที่ไม่ได้จดทะเบียน แต่ดำเนินกิจการด้านสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่น่าจะทำการ ศึกษาในระดับลึกต่อไป ควรจะเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมบทบาทในการดำเนินกิจกรรมของ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งที่จดทะเบียนและไม่ได้จดทะเบียน ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารภายใน องค์กรของ NGOs ปัจจัยด้านนโยบายและมาตรการจากภาครัฐ การจัดองค์กรของ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้เกิดการรวมตัวและประสานงาน

หนังสืออ้างอิง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2537. *ทำเนียบองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ

----- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535

คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม. 2536. “ระเบียบคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม ว่าด้วยการจัดการกองทุนสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2536.” 22 มกราคม.

----- . 2536. “ระเบียบคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อมว่าด้วยวิธีการรับเงิน และเบิกจ่ายเงินกองทุนสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2536.” 24 พฤษภาคม.

----- . 2536. “ข้อกำหนดคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพิจารณาโครงการที่จะได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม.” 13 ตุลาคม

“พบกองทุนสวล.ไม่เอื้อบทบาทประชาชน.” ผู้จัดการรายวัน วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2539.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. 2538. “บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535.” *วารสารกฎหมายสิ่งแวดล้อม* 1, 1 (มกราคม) : 67-80.

Conservation Commission of the Northern Territory. 1994. *A Draft Strategy for Waste Management and Pollution Control in the Northern Territory*. Northern Territory Government. June.

“Ministry to raise limit of NGOs financial support.” *Bangkok Post*. 11 September, 1995.

Turner, R. Kerry , David Pearce & Ian Bateman. 1994. *Environmental Economics: An Elementary Introduction*. Harvester Wheatsheaf.

ภาคผนวก

แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษา

บทบาทขององค์การสาธารณประโยชน์ (NGOs)
ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

แบบสอบถาม : บทบาทขององค์การสาธารณประโยชน์ (NGOs) ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

โปรดเติมข้อความในช่องว่าง หรือกาเครื่องหมาย × ใน ☐

1. ชื่อองค์กร _____
2. ที่อยู่ _____
3. โทรศัพท์ _____
- โทรสาร _____
4. ปีที่ก่อตั้งองค์กร _____
5. วัตถุประสงค์หลัก _____

6. จำนวนบุคลากรที่ทำงานในปัจจุบัน

- ก. อาสาสมัครไม่มีค่าตอบแทน _____ คน
- ข. บุคลากรที่ได้รับค่าตอบแทน _____ คน

7. กิจกรรมที่ดำเนินการในรอบปี 2538

☐ กิจกรรมด้านปกป้องและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ป่าไม้ ดิน แหล่งน้ำ)

ก. งบประมาณที่ใช้ _____ บาท

ข. โดยวิธีการ (เช่น การฝึกอบรม การให้เงินสนับสนุน ฯลฯ)

☐ กิจกรรมด้านการจัดการมลพิษ (เช่น น้ำเสีย ขยะชุมชน ขยะอุตสาหกรรม ขยะสารพิษ
มลพิษทางอากาศ)

ก. งบประมาณที่ใช้ _____ บาท

ข. โดยวิธีการ (เช่น การฝึกอบรม การให้เงินสนับสนุน ฯลฯ)

8. การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นในรอบปี 2538

- ☐ ไม่เคย
☐ เคยร่วมกิจกรรมกับ

ก. ประเภทหน่วยงาน	ข. ระดับการเข้าร่วม		
	รับรู้	เสนอความคิดเห็น	ร่วมตัดสินใจ
☐ รัฐ	☐	☐	☐
☐ NGO ไทย	☐	☐	☐
☐ NGO ต่างประเทศ	☐	☐	☐

9. งบประมาณขององค์กรในรอบปี 2538

- ก. รายได้ _____ บาท
ข. รายจ่าย _____ บาท

10. แหล่งเงินทุนในการดำเนินงานในรอบปี 2538

ร้อยละของเงินทุนดำเนินการ

☐ จากงบประมาณแผ่นดิน (ผ่านงบของหน่วยงานของรัฐ)	_____
☐ จากงบกองทุนสิ่งแวดล้อม	_____
☐ จากเงินบริจาคภายในประเทศ	_____
☐ จากเงินสนับสนุนจากรัฐบาลต่างประเทศ	_____
☐ จากเงินสนับสนุนจาก NGO ต่างประเทศ	_____
☐ จากการหารายได้ด้วยตนเอง	_____
☐ จากแหล่งอื่น (ระบุ) _____	_____

11. ปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานขององค์กร

ก. จากภายใน

ข. จากภายนอก

12. แนวทางหรือข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา/อุปสรรคข้างต้น

ขอขอบพระคุณในความร่วมมืตอบแบบสอบถาม

**บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์
เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน**

บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน

บทคัดย่อ

รศ. ดร. สุพรรณิ ไชยอำพร

ปัจจุบันองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือการดำเนินงาน เพื่อป้องกันและผ่อนคลายปัญหา รวมทั้งพัฒนาสังคมมากขึ้นเป็นลำดับ แต่ขณะเดียวกันปัญหาก็มี จำนวนและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น แม้้องค์การเอกชนจะมีจำนวนมากขึ้นก็ตาม แต่ก็มี ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดหลายประการ ซึ่งทำให้งานขององค์การเอกชนไม่บรรลุผลเท่าที่ควร

การศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานขององค์การดังกล่าว เพื่อนำไปสู่ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงเป็นสิ่งจำเป็น

การศึกษาดำเนินการโดยอาศัยข้อมูลเอกสาร เสริมด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูล สำคัญจากองค์การเอกชน ซึ่งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ข้อมูลจากวิธีการทั้งสองนำมาวิเคราะห์รวม กัน เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า สถานภาพขององค์การเอกชนเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่ง พิจารณาจากขนาดขององค์การ เงินงบประมาณ และลักษณะการดำเนินกิจกรรม สามารถแบ่งได้ เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ กล่าวคือ องค์การขนาดใหญ่ที่มีพนักงานตั้งแต่ 50 คนขึ้นไป มีแหล่งทุนประจำ และบริหารงานแบบมืออาชีพ ส่วนองค์การขนาดเล็กมีพนักงานต่ำกว่า 25 คน มีลักษณะการจ้างงาน เป็นแบบชั่วคราว และมีเงินดำเนินการไม่ค่อยต่อเนื่อง ซึ่งวิวัฒนาการขององค์การเหล่านี้มีการเพิ่มขึ้น ทั้งจำนวนและลักษณะความหลากหลายของกิจกรรมอย่างเด่นชัดในช่วงภายหลังการเคลื่อนไหว เพื่อ เรียกร้องสิทธิตามระบอบประชาธิปไตยของปัญญาชน (พ.ศ. 2516 และ 2519) ในปัจจุบันมีองค์การ ดำเนินงานด้านนี้ที่จดทะเบียนมีจำนวน 113 องค์การ

บทบาทขององค์การต่างๆ เหล่านี้แบ่งได้เป็น 3 กรณี ได้แก่ บทบาท “การนำ” คือ การนำ ความคิดไปปฏิบัติในลักษณะการให้บริการ บทบาท “การทำ” ได้แก่ การสร้างโครงการเพื่อเรียนรู้ ปัญหาเพื่อสร้างสรรค์ให้พลังและประสานพลัง และ “การกระตุ้นเตือน” คือทำหน้าที่เป็นกระบอก เสียงของประชาชนเพื่อตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานขององค์การ พบว่าด้านหลักๆ ได้แก่ องค์การมี ปัญหาด้านโครงสร้างที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงานตามวัตถุประสงค์ บุคลากรไม่พอเพียง และ งบประมาณไม่เพียงพอ ซึ่งในความเป็นจริงโครงสร้างไม่ค่อยมีปัญหาหนัก ที่เป็นปัญหาและอุปสรรค มากก็คือบุคลากร และเงินงบประมาณ

นอกจากนี้ปัญหาที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งคือ การยอมรับซึ่งกันและกันทั้งจากภาครัฐ และ องค์การเอกชนด้วยกัน โดยองค์การเอกชนเห็นว่าองค์การรัฐมององค์การเอกชนแบบหวาดระแวงเกินไป มีระเบียบในการรับบริจาคจากต่างแดนที่ยุ่งยาก รวมทั้งมององค์การเอกชนว่าจะทำการยู่ยงประชาชนให้ต่อต้านรัฐ ขณะเดียวกันก็มองว่า องค์การรัฐแทนที่จะช่วยกลับมาขอการสนับสนุนหรือ แ่่งแหล่งเงินทุน องค์การรัฐทำงานล่าช้า ทำให้การประสานงานเป็นไปได้ยาก เช่นเดียวกับองค์การ เอกชนก็มีปัญหาในการยอมรับกันเอง อันเนื่องมาจากมีแนวความคิดในการทำงานที่ไม่เหมือนกัน

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และประสานการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นต่อไปใน อนาคต ควรจะได้มีการศึกษาถึงสาเหตุที่เป็นกลไกสำคัญตามลำดับของปัญหาที่ก่อให้เกิดความไม่ เข้าใจจนประสานงานกันไม่ได้ เพื่อจะได้นำไปพิจารณาแนวทางในการแก้ไข รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับ ตัวบทกฎหมาย และระเบียบต่างๆ ที่เป็นอุปสรรค

เขียน

บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน

รศ. ดร. สุพรรณิ ไชยอำพร

1. บทนำ

คำนำ :

วิกฤตการณ์ทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน ส่งผลกระทบกลายเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของสังคมไทย ที่ต้องการการแก้ไขโดยด่วนคือ ปัญหาเด็กและเยาวชน ทั้งปัญหาเด็กไม่เป็นที่ปรารถนาของครอบครัว เด็กถูกทอดทิ้ง และปัญหาการเอาเปรียบทั้งเรื่องแรงงานและเพศ โดยเฉพาะปัญหาโสเภณีเด็ก แม้รัฐบาลจะมีนโยบายที่ชัดเจนในการไม่ให้มีการจ้างแรงงานเด็กเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นธรรม อีกทั้งกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงแรงงานก็มีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการป้องกันมิให้มีการใช้แรงงานเด็ก แต่คงยากที่จะทำได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเด็กจำเป็นต้องทำงานเมื่อพ้นวัยการศึกษาภาคบังคับ เพื่อช่วยเหลือตนเองและครอบครัวที่ยังยากจน รัฐจึงได้พยายามที่จะให้เด็กทำงานน้อยลงและมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น โดยสนับสนุนให้เด็กมีโอกาสศึกษาต่ออย่างน้อย 3 ปีจากภาคบังคับ ซึ่งกระทำผ่านโครงการโรงเรียนขยายโอกาส กรมแรงงานเองก็ได้มีนโยบายขยายอายุการทำงานขั้นต่ำออกไป เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล นั่นคือ เด็กจะสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ต่อเมื่อมีอายุครบ 15 ปี นอกจากนโยบายด้านแรงงานเด็กแล้ว รัฐบาลยังได้ประกาศอย่างชัดเจน (สมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี) ว่าจะต้องไม่มีโสเภณีเด็ก แต่ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเหล่านี้ก็ยังคงปรากฏ และมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นด้วย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเหตุหลายประการ รวมทั้งกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบันจึงยังเป็นสิ่งจำเป็นเพราะกฎหมายเป็นกลไกสำคัญที่สร้างความยุติธรรมในสังคม และป้องกันการที่ผู้ด้อยโอกาสจะถูกเอาเปรียบ กฎหมายที่ควรแก้ไขมีทั้งกฎหมายแพ่งพาณิชย์และกฎหมายอาญา และอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยและจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหากับเด็กและเยาวชนก็คือ ครอบครัวของเด็กเหล่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครอบครัวแตกแยก หรือเป็นครอบครัวไม่เข้มแข็ง/ไม่สงบสุข/ไม่พร้อม การแก้ไขขั้นพื้นฐานจึงควรมุ่งไปที่ครอบครัว และจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง องค์การเอกชน และประชาชนทั่วไป เพื่อให้เด็กและเยาวชนของชาติได้รับการพัฒนาและเติบโตอย่างสมบูรณ์ ทั้งทางด้านกายภาพ จิตใจ และสติปัญญา เพื่อเข้าสู่ภาวะการเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป

การพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติให้มีลักษณะดังกล่าว เป็นงานที่สำคัญและมีขอบข่ายกว้างขวาง มีความหลากหลายทั้งด้านเป้าหมายและลักษณะของงาน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือในการดำเนินงานจากหลายฝ่ายในสังคม ลำพังเพียงการดำเนินงานของรัฐคงยากที่จะทำได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง ดังนั้นจึงมีหน่วยงานและสถาบันต่างๆ ที่ไม่ใช่ฝ่ายรัฐเข้ามามีบทบาทและช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติอีกทางหนึ่ง

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคมที่เข้ามามีบทบาทโดดเด่นในการป้องกัน แก้ไขปัญหาและช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสหรือประสบปัญหาเหล่านี้ ในช่วงระยะเวลาประมาณหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา (เดิมสังคมไทยมักหวังพึ่งเพียงสองระบบคือ ระบบราชการและระบบเครือญาติเป็นหลัก) ด้วยเจตนารมณ์ของการต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานรัฐ ในการนำบริการของรัฐไปสู่ประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยในระยะแรกจะมุ่งทำงานในด้านสังคมสงเคราะห์ และขยายบริการในส่วนที่รัฐทำได้ไม่ทั่วถึงหรือยังทำได้ไม่ดีพอ ในระยะเวลาต่อมาก็ได้มีการขยายบริการออกไปอีกหลายด้าน อาทิ การดำเนินงานวิจัย สัมมนาและประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์จึงเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่เกือบทุกประเทศให้ความสำคัญและให้การสนับสนุน

ในปัจจุบันแม้จะมององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เป็นจำนวนมาก และมีแนวทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นการจริงจังยาวนานพอสมควร แต่ในข้อเท็จจริงยังพบว่างานส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชนเหล่านี้ยังมีแนวทางไม่ชัดเจนนัก การแสดงบทบาทไม่อาจจะกระทำได้ดีตามที่ตามเจตนารมณ์การทำงาน ประสบปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดหลายประการ ทำให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนไม่อาจบรรลุผลเท่าที่ควร และส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาสังคม ถือว่าปัญหาสังคมด้านเด็กและเยาวชนยังคงมีอยู่ต่อไป

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการศึกษาถึงบทบาทและปัญหาอุปสรรคตลอดจนข้อจำกัดต่างๆ เพื่อเสนอแนะข้อแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์นำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นทรัพยากรที่มีค่าและพึงปรารถนาของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ :

มุ่งศึกษาบทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน เพื่อเสนอแนะแนวทางการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม

วิธีการศึกษา :

เน้นการศึกษาเอกสารที่อยู่ภายใต้ขอบเขตการศึกษา รวมทั้งการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านการพัฒนาเด็ก และเยาวชนเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ ทันสมัยของข้อมูล และนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเอกสารเพื่อให้ข้อสรุปสามารถส่งผลกระทบต่อข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติได้มากยิ่งขึ้น โดยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนจำนวน 5 ราย ทั้งนี้โดยพยายามให้กระจายครอบคลุมทั้งฝ่ายกำหนดนโยบาย บริหาร และปฏิบัติในองค์กรที่มีขนาด ระยะเวลาดำเนินงาน และแนววิธีดำเนินงานที่แตกต่างกัน (รายละเอียดผู้ให้สัมภาษณ์ปรากฏท้ายบทความ) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนของมูลนิธิสันทัดสังคมศึกษาสงเคราะห์ มูลนิธิมิตรมวลเด็ก มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย และสมาคมวาย เอ็ม ซี เอ กรุงเทพฯ

ข้อจำกัดในการศึกษา :

ศึกษาเน้นเฉพาะองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ปรากฏในทำเนียบหน่วยงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย 2537 ยกเว้นมูลนิธิสันทัดสังคมศึกษาสงเคราะห์

2. สถานภาพองค์กร และวิวัฒนาการของกิจกรรมองค์กรเอกชนสาธารณ

ประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย :

1) สถานภาพขององค์กร :

องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน อาจพิจารณาในแง่สถานภาพได้ใน 3 ลักษณะ คือ ขนาดขององค์กร (size of the organization) ปริมาณหรือขนาดกิจกรรมขององค์กร (volume of activity) และปริมาณเงินทุนหรืองบประมาณที่ใช้ในแต่ละปี (annual budget) แต่โดยที่ข้อมูลดังกล่าวในปัจจุบันยังไม่อาจหามาได้ครบถ้วน การพิจารณาสถานภาพขององค์กรที่พอจะทำได้ในที่นี้ จึงเป็นเรื่องของการเสนอแนวความคิดประกอบกับข้อมูลที่มีมากกว่าเป็นการเสนอจากการวิเคราะห์ข้อมูลขององค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ดีเป็นที่หวังว่าเมื่อได้มีการดำเนินการวิจัยในขั้นต่อไป การวิเคราะห์ข้อมูลจากองค์กรต่างๆ จะมีมากขึ้น

พิจารณาในแง่ของขนาดขององค์กร เราอาจจะแยกองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือองค์กรขนาดใหญ่และองค์กรขนาดเล็ก องค์กรขนาดใหญ่มีพนักงานประจำจำนวนมาก (ประมาณ 50 คนขึ้นไป) มีแหล่งเงินทุนประจำ และมีการบริหารงานแบบมืออาชีพ ตัวอย่างองค์กรขนาดใหญ่ก็มี อาทิ มูลนิธิศุภนิมิต สมาคม วาย เอ็ม ซี เอ กรุงเทพฯ

(YMCA) ฯลฯ ส่วนองค์การขนาดเล็กนั้น มีพนักงานต่ำกว่า 25 คน ลักษณะการจ้างส่วนมากจะเป็น การชั่วคราวและมีระยะสั้นประมาณ 1-2 ปี และอาจมีการจ้างต่อหรือไม่ก็ได้ เงินงบประมาณที่ใช้จะได้มา ในลักษณะเงินทุนโครงการที่เสนอขอไป การบริหารงานขององค์การยังไม่จัดว่าเป็นมืออาชีพอย่างแท้จริง เป็นที่น่าสังเกตว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ของไทยมีอยู่ประมาณ 113 องค์การ ที่จดทะเบียน กับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) ปีพ.ศ. 2537 พบว่าส่วน มาก (ประมาณร้อยละ 85) จะเป็นองค์การขนาดเล็ก

ในแง่ปริมาณหรือขนาดของกิจกรรมที่ทำก็อาจพิจารณาได้โดยแยกออกตามประเภทของกิจกรรม เช่น กิจกรรมการพัฒนาเด็ก การบำบัดทุกข์ การช่วยเหลือต่างๆ การวิจัยเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน และการจัดสัมมนาทางวิชาการในเรื่องที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเป็นเบื้องต้น กิจกรรมการพัฒนาเด็ก และเยาวชนยังอาจแยกย่อยออกไปได้อีก เช่น การพัฒนาสติปัญญา การพัฒนานุคลิกภาพ การพัฒนา ด้านศีลธรรมจริยธรรม และการพัฒนาทักษะทางด้านกีฬาและนันทนาการ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ขนาดใหญ่จะทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและกิจการอื่นๆ ได้อีก ส่วนองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนขนาดเล็กนั้นมักจะทำกิจกรรมทางด้าน บำบัดทุกข์ และการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้านต่างๆ มากกว่าด้านการพัฒนา ส่วนการวิจัยและการ สัมมนานั้นอาจมีการจัดทำได้ทั้งในองค์การขนาดใหญ่และในองค์การขนาดเล็กขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของทุน และ/หรือโครงการทำงานที่กำหนดไว้ในแต่ละปี

สำหรับงบประมาณที่ได้รับนั้น พบว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ขนาดใหญ่มักจะมี ความมั่นคงทางการเงินมากกว่าองค์การขนาดเล็ก แหล่งเงินทุนที่สำคัญขององค์การเอกชนก็มี อาทิ สถาบัน ทางศาสนา งบประมาณของรัฐ เงินอุดหนุนการวิจัย/กิจกรรมจากแหล่งทุนเอกชนทั้งในและต่างประเทศ ที่มีชื่อเสียงต่างๆ เป็นต้น รายละเอียดในเรื่องนี้ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่างๆ น่าจะได้ทำการวิจัย เพิ่มเติมต่อไป

อย่างไรก็ดีจากข้อมูลที่ได้ศึกษาพบว่า องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ดำเนินกิจกรรมตาม วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ส่วนมากจะดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา สาธารณสุข และศีลธรรมของเด็กและเยาวชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะศึกษาจากเอกสาร (คือจากวัตถุประสงค์/กิจกรรมที่ระบุ ไว้ในทำเนียบขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านเด็กและเยาวชน 2537) ดังรายละเอียดในตาราง ที่ 1 หรือจากงานวิจัยภาคสนาม (รายละเอียดในตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 สถานภาพจำนวนองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน
จำแนกตามวัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมาย

วัตถุประสงค์/กิจกรรม (จำนวน, ร้อยละ)	กลุ่มเป้าหมาย (จำนวน, ร้อยละ)
ด้านการศึกษา/ทุนการศึกษา (77, 68.14)	เด็กกำพร้า/ถูกทอดทิ้ง/มารดาจำคุก (42, 37.17)
ด้านสาธารณสุข/โภชนาการ/สุขภาพอนามัย (50, 44.25)	เด็กไม่ได้รับการศึกษา/ขาดทุนศึกษา (32, 28.32)
ด้านศีลธรรม/วัฒนธรรม (56, 49.57)	เด็กขาดอาหาร (32, 28.32)
พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)	เด็กครอบครัวยากจน (22, 19.47)
กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)	เด็กพิการ (16, 14.16)
พัฒนาชุมชนเมือง/ชนบท (39, 34.51)	เด็กเร่ร่อน (15, 13.27)
พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)	เด็กกลุ่มน้อย/ต่างวัฒนธรรม (14, 12.39)
ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)	เด็กประพฤติตนไม่สมควร/กระทำผิด (12, 10.62)
ฟื้นฟูสมรรถภาพ/บำบัดทางกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา (29, 25.66)	เด็กถูกทำร้ายร่างกาย (9, 7.96)
พิทักษ์สิทธิเด็ก/คุ้มครองสิทธิ (21, 18.58)	ลูกกรรมกรก่อสร้าง/กองขยะ (10, 8.85)
ด้านวิจัย/สัมมนา (16, 14.16)	โสเภณีเด็ก (9, 7.96)
	แรงงานเด็ก/ละเมิดสิทธิ (8, 7.08)
การรวมกลุ่มองค์การ/องค์การประสาน (43, 38.05)	เด็กติดยาเสพติด/สารเสพติด (7, 6.19)
การให้คำปรึกษา/แนะนำ (37, 32.74)	เด็กถูกข่มขืน (5, 4.43)
	เด็กไม่มีสัญชาติ/ลูกครึ่ง (3, 2.65)
เสนอ/กำหนดนโยบาย แผนโครงการ (15, 13.27)	เด็กในครอบครัวไร้สุข (1, 0.88)
รณรงค์ให้สังคมตระหนักปัญหา/ความสำคัญ (1, 0.88)	เด็กอพยพย้ายถิ่นประจำ (1, 0.88)

ที่มา : สรุปจากข้อมูลของทำเนียบหน่วยงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย, 2537

ตารางที่ 2 กิจกรรมตามวัตถุประสงค์ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

ลำดับที่	กิจกรรมตามวัตถุประสงค์	จำนวนองค์การ	ร้อยละ
1	ด้านการศึกษา	70	73.7
2	ด้านสาธารณสุข	27	28.4
3	ด้านศิลปกรรม/วัฒนธรรม	27	28.4
4	ด้านพัฒนาอาชีพ	20	21.1
5	ด้านกีฬา/นันทนาการ	15	15.8
6	ด้านการพัฒนาชุมชนเมือง	14	14.7
7	ด้านการพิทักษ์สิทธิเด็ก	10	10.5
8	ด้านการพัฒนาชุมชนบท	6	6.3
9	ด้านการก่อสร้างสถานที่	1	1.1
10	อื่นๆ	4	4.2

หมายเหตุ : หนึ่งองค์การอาจดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ได้มากกว่าหนึ่งกิจกรรม

ที่มา : ดิเรก ศรีสุขและคณะ, 2532 : 4 - 4

ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับขนาดขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน อาจพิจารณาได้จากจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำ ดังนี้

ตารางที่ 3 : เจ้าหน้าที่ประจำขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ได้รับเงินเดือน

จำนวนเจ้าหน้าที่ (คน)	จำนวนองค์การ	ร้อยละ
1-10	27	29.67
11-25	11	12.09
26-50	6	6.59
51 คนขึ้นไป	7	7.69
ไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำ	40	43.96

ที่มา : ดัดแปลงจากดิเรก ศรีสุขและคณะ, 2532 : 4 - 11

สำหรับแหล่งเงินทุนที่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ ซึ่งทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้รับ อาจแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แหล่งเงินทุนดำเนินการขององค์กร

แหล่งเงินทุน	จำนวนองค์กร	ร้อยละ
การบริจาคจากภายในประเทศ	75	66.37
หารายได้เอง	73	64.60
ความช่วยเหลือ/สนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ	39	34.51
งบประมาณแผ่นดิน	19	16.81
ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร	10	8.85

หมายเหตุ : หนึ่งองค์กรมีแหล่งเงินทุนมากกว่าหนึ่งแหล่งเงินทุน

ที่มา : ทำเนียบหน่วยงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย, 2537

จะเห็นว่าเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินงานส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาคทั้งภายในและจากต่างประเทศ และแม้จะมีความพยายามในการหารายได้เองเพื่อความอยู่รอดขององค์กร แต่ขนาดของเงินทุนก็มีจำนวนไม่มาก คือเกินกว่าครึ่งขององค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน (ร้อยละ 53.98) มีเงินทุนดำเนินการไม่เกิน 200,000 บาท การมีเงินทุนน้อยและแหล่งเงินทุนส่วนใหญ่มาจากการบริจาค ซึ่งไม่แน่นอนย่อมส่งผลกระทบต่อการทำงานหรือการแสดงบทบาทของ องค์กร

ตารางที่ 5 ขนาดเงินทุนดำเนินงานขององค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน

ขนาดทุนดำเนินการ (บาท)	จำนวนองค์กร	ร้อยละ
ต่ำกว่า 50,000	37	32.74
50,001 - 200,000	24	21.24
200,001 - 500,000	8	7.08
มากกว่า 500,000	38	33.63
ไม่ทราบจำนวน	6	5.31

ที่มา : ทำเนียบหน่วยงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย, 2537

โดยสรุปสถานภาพขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นองค์การขนาดเล็ก มีแหล่งเงินทุนไม่มั่นคงเท่าใดนัก ส่วนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นมีหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่กิจกรรมด้านการศึกษาศาธารณสุข และศีลธรรมวัฒนธรรม ส่วนรายละเอียดอื่นๆ นอกจากนี้ เช่น **หลักการหรือวิธีการในการดำเนินงาน** กิจกรรมที่ควรดำเนินการเพิ่มเติม ควรได้มีการศึกษาเพิ่มเติมในรูปการวิจัย

2) วิวัฒนาการของกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์

2.1) วิวัฒนาการของกิจกรรมขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย :

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชการที่ 5 โดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ทรงสถาปนา “สภาอุณาโลมแดง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บจากสงครามมีลักษณะเป็นการดำเนินการแบบการกุศล องค์การสภาอุณาโลมแดงนี้ภายหลังได้กลายมาเป็น “สภาภชาชาติไทย” นอกจากนั้นในระยะเวลาใกล้เคียงกันกรมพระสุทธาสินีนาฏ ได้ทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าอนาถาขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2433 โดยมุ่งให้สวัสดิการแก่เด็กไร้ที่พึ่งโดยเฉพาะ เป็นที่น่าสังเกตว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในรุ่นแรกๆ นั้นเป็นความคิดริเริ่มและการกระทำของบุคคลชั้นสูงในสังคมเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาชนชั้นปัญญาชนและชนชั้นกลางที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงก็ได้เริ่มก่อตั้งองค์การเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ตามขึ้นมาอีกเรื่อยๆ เพื่อแก้ปัญหาสังคมบ้าง และเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนบ้าง

หลักการดำเนินงานขององค์การเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยในระยะแรกๆ มักจะยึดถือหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง โดยเฉพาะในเรื่องของความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยจะเริ่มจากสังคมใกล้ชิดตัวในหมู่ญาติมิตรไปก่อน เลยไปถึงเด็กเร่ร่อนไร้ญาติขาดมิตรต่างๆ

ต่อมาองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ก็เริ่มมีอุดมการณ์ในการทำงานผูกพันกับอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น โดยจะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยยุคเริ่มเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (ช่วง พ.ศ. 2500-2516) โดยองค์การเอกชนเริ่มมุ่งที่จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนกลุ่มที่ด้อยโอกาสทั้งหลาย (The Disadvantaged Group) ให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นใกล้เคียงกับกลุ่มชนที่มีโอกาสดีกว่า กลุ่มชนที่ด้อยโอกาสคือกลุ่มผู้ที่ยากจนและด้อยโอกาสในสังคมทั้งหลายโดยเฉพาะเด็ก เยาวชน และสตรี เป็นต้น องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในช่วงนี้จึงมุ่งที่จะช่วยพัฒนาชนบทและพัฒนาสังคมด้วยเป็นส่วนหนึ่ง แต่โดยที่การทำงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในบางครั้งก็เกิดไปขัดแย้งหรือก้ำกายงานประเภทเดียวกันของหน่วยงานรัฐบาล ก่อให้เกิดความระแวงสงสัยระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลและองค์การเอกชน ฝ่ายรัฐบาลจึงมักมอง

เอกชนไปในทางลบคือยุยงส่งเสริมราษฎรให้ต่อต้านงานพัฒนาของรัฐบาล และในขณะเดียวกันฝ่ายองค์การเอกชนก็มองว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่จริงจังในการพัฒนา และมักจะมีการเอาเปรียบหรือแสวงหาประโยชน์จากราษฎรผู้ยากจนอยู่มากเกินไป ความไม่เข้าใจกันระหว่างองค์การเอกชนและรัฐบาลย่อมไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาชนบทและการพัฒนาสังคมโดยส่วนรวม และส่วนหนึ่งก็เป็นผลให้ฝ่ายรัฐบาลลดงบประมาณช่วยเหลือองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ลงไป

ต่อมาจึงได้มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาข้อขัดแย้งดังกล่าวโดยมีการจัดตั้ง “คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท” (กป. อพข.) ขึ้นในสมัยที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี (ประมาณปี พ.ศ. 2528) เป็นการเปลี่ยนวิธีการทำงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่เคยทำแบบอิสระหรือต่างองค์กรก็ต่างทำโดยไม่มีการประสานกัน มาเป็นการทำงานแบบรวมพลัง มีการประสานงานและติดต่อกันมากขึ้น การทำงานจึงมีความเป็นเอกภาพ มีความเข้มแข็งและมีอำนาจต่อรองกับฝ่ายรัฐบาล เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนได้มากขึ้นด้วย

ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยได้เป็นที่ยอมรับทั้งจากฝ่ายราษฎรและฝ่ายรัฐบาลมากขึ้น โดยเฉพาะองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ส่วนองค์กรขนาดเล็กที่บริหารงานตามโครงการที่ได้รับเงินสนับสนุนมา ก็ยังดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและพัฒนาต่อไป สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะนั้น องค์การเอกชนขนาดเล็กก็ยังมุ่งงานด้านส่งเสริมสุขภาพบำบัดรักษา หรือพัฒนาในวงแคบมากกว่างานพัฒนาพื้นฐานในระยะยาว ส่วนองค์กรขนาดใหญ่สามารถดำเนินกิจกรรมด้านพัฒนาได้ดีพอสมควร

2.2) วิวัฒนาการกิจกรรมขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย :

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทยได้เริ่มก่อตั้งในระยะแรกของการปรากฏตัวขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่การดำเนินงานขององค์การในระยะแรกนั้นยังมีลักษณะเป็นการแก้ไขปัญหา หรือให้การสงเคราะห์เมื่อเกิดมีปัญหามีภัยพิบัติ มิได้ดำเนินการให้ต่อเนื่องจริงจังเป็นรูปแบบทางการเอกชนองค์การในปัจจุบัน องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนปรากฏชัดเจนจึงจนได้รับการยอมรับเมื่อมีการจดทะเบียนเป็นทางการในระยะแรกคือ ในปีพ.ศ. 2475 ได้แก่ สมาคมวายุ เอ็ม ซี เอ กรุงเทพฯ ถัดมาในปีพ.ศ. 2482 จึงได้เกิดองค์การที่ให้บริการครอบคลุมกลุ่มเด็กผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ โรงเรียนสอนคนตาบอด การเพิ่มขึ้นขององค์การเด็กเหล่านี้หายไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ระหว่างปีพ.ศ. 2483-2489 แต่กลับเพิ่มมากขึ้นภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบ เป็นที่น่าสังเกตว่าการเพิ่มขึ้นขององค์การเอกชนด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนเพิ่มอย่างเด่นชัดต่อเนื่องในช่วงการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 6) โดยเฉพาะเมื่อประชาธิปไตยแบ่งบานภายหลังการ

เคลื่อนไหวยุทธการเมืองของปัญญาชน โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษา (2519-2526) และการรวมตัวของชนชั้นกลางที่มีเพิ่มมากขึ้นในสังคมไทย

ตารางที่ 6 การจดทะเบียนก่อตั้งองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน

ปี / ช่วงปี	จำนวนองค์กรที่จดทะเบียน
2475	1 (YMCA)
2482	1 (มูลนิธิสอนคนตาบอด)
2483 - 2489	- (ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2)
2490 - 2493	5 (หลังสงครามโลกครั้งที่ 2)
2494 - 2498	-
2499	1
2500 - 2503	1
2504 - 2506	12 (ช่วงเริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1)
2507	-
2508 - 2511	3
2512 - 2518	6 ((เช่น มูลนิธิศุภนิมิต)
2519 - 2526	24 (หลังการเคลื่อนไหวยุทธการเมืองของปัญญาชน เช่น มูลนิธิมิตรมวลเด็ก)
2527 - 2530	6
2531 - 2537	5 (เช่น มูลนิธิสหทัยสังคมศึกษาสงเคราะห์)

หมายเหตุ : สรุปเฉพาะองค์กรที่ระบุปีที่ก่อตั้งชัดเจน

ที่มา : ดัดแปลงจากสถิติพัฒนา นนทบุรีมะตุลย์, 2531 : 32

โดยสรุปกิจกรรม/วัตถุประสงค์ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแรก (ก่อนประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2475-2502) เน้นแก้ปัญหา/ตอบสนองปัญหาสังคม จนมาระยะกลาง (นับจากประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม จนถึงระยะเริ่มเคลื่อนไหวยุทธการเมืองของปัญญาชน 2503-2518) กิจกรรมเริ่มหลากหลายและมีลักษณะเป็นการปูพื้นฐานทรัพยากรมนุษย์รวมทั้งการป้องกันปัญหา และเริ่มเปลี่ยนแนววิธีดำเนินการจากสงเคราะห์มาเป็นแนวทางการพัฒนา โดยเฉพาะในระยะหลัง (เริ่มภายหลังจากเคลื่อนไหวยุทธการเมืองของปัญญาชนถึงปัจจุบัน 2519-2537) กิจกรรมเน้นการป้องกันและปูพื้นฐานทรัพยากรมนุษย์ด้วยวิธีการพัฒนาเชิงรุกรวมทั้งฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางสังคมของเด็กและเยาวชนมากขึ้น

3. บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน :

การแสดงบทบาท (Role) โดยทั่วไปมักกระทำสอดคล้องกับสถานภาพ (Status) ซึ่งส่วนใหญ่ศึกษาได้จากลักษณะของการปฏิบัติงาน ว่าสอดคล้องกับความคาดหวังขององค์การซึ่งสะท้อนผ่านวัตถุประสงค์/กิจกรรมขององค์การ และความคาดหวังของสังคมซึ่งสะท้อนได้ชัดจากนโยบายเยาวชนแห่งชาติเพียงใด

โดยทั่วไปการแสดงบทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ จำแนกได้ 3 แบบใหญ่ ๆ ได้แก่

1) บทบาทของหน่วยปฏิบัติหรือบทบาท “การทำ” คือนำความคิดไปปฏิบัติ ซึ่งมักปฏิบัติในลักษณะให้บริการ (Provide) และให้ความร่วมมือ (Collaborate) หรือเกื้อกูลสนับสนุน (Support) ดังนั้นการแสดงผลบทบาทขององค์การเอกชนเหล่านี้อาจปฏิบัติเองทั้งหมด หรือทำบางส่วนและสนับสนุนบางส่วน ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานพัฒนาเด็กและเยาวชน

บทบาท/ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติงานพัฒนาเป็นงานหลัก	58	51.33
ปฏิบัติงานพัฒนาเป็นงานรอง	20	17.70
ให้การสนับสนุนองค์การที่ปฏิบัติงาน	35	30.97

ที่มา : ทำเนียบงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย, 2537

กิจกรรมที่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ขององค์การเหล่านี้ จึงมีหลากหลายตามอุดมการณ์ของแต่ละองค์การ หลักการวิธีการดำเนินงาน งบประมาณและบุคลากร ตลอดจนปัจจัยเอื้ออำนวยอื่น ๆ เช่น กฎระเบียบของรัฐ ความร่วมมือประสานงานกันระหว่างองค์การเอกชนกับองค์การเอกชนอื่น และกับองค์การของรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งการยอมรับของประชาชน/กลุ่มเป้าหมาย หากจัดแบ่งกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ปฏิบัติโดยจำแนกตามกลุ่มบทบาท จะปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 8

2) บทบาท “การนำ” ซึ่งองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์แสดงในลักษณะของการกระทำบางอย่างที่อาจจะยังไม่ได้นำมาปฏิบัติจริงหรือไม่เคยนำมาปฏิบัติ เป็นการดำเนินงานในการสร้างโครงการเพื่อเรียนรู้ปัญหา เพื่อจะได้มีข้อมูลหรือได้ข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบหรือวิธีดำเนินงาน ซึ่งอาจต้องวิจัยควบคู่ไปกับกิจกรรม เพื่อนำมาเผยแพร่แก่สังคม เพราะว่าองค์การเอกชนต้องมีบทบาทเป็นตัวของตัวเอง และเป็นพลังผลักดันสังคมไทย การแสดงบทบาทที่สำคัญ ได้แก่ บทบาทการริเริ่มสร้างสรรค์ (Innovate) ให้พลัง (Energize) และประสานพลัง (Synergize) รายละเอียดของกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ในการแสดงบทบาทการนำ ปรากฏในตารางที่ 8

3) บทบาท “กระตุ้น/เตือน” คือเน้นแสดงการตรวจสอบการกระทำบางอย่างของรัฐหรือเสนอข้อคิดเห็นในฐานะที่เป็นกระบอกเสียงของประชาชน ดังนั้นบทบาทสำคัญคือการผลักดัน (Advocate) วิจารณ์ (Criticize) และกระตุ้น (Catalyze) รายละเอียดตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงบทบาทขององค์การโดยพิจารณาจากกิจกรรมตามวัตถุประสงค์องค์การ

บทบาทหลัก	บทบาทย่อย	กิจกรรมตามวัตถุประสงค์
บทบาทการทำ	ให้บริการ (Provide)	→ ด้านการศึกษา/ทุนการศึกษา (77, 68.14)
		→ สาธารณสุข/โภชนาการ/สุขภาพอนามัย (50, 44.25)
		→ ศิลธรรม/วัฒนธรรม (56, 49.57)
		→ พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)
บทบาทการนำ	ให้ความร่วมมือ (Collaborate)	→ กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)
		→ พัฒนาชุมชนเมือง/ชนบท (39, 34.51)
		→ พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)
		→ ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	ริเริ่มสร้างสรรค์ (Innovate)	→ พัฒนาสมรรถภาพ/บำบัดทางกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา (29, 25.66)
		→ พิทักษ์สิทธิเด็ก (21, 18.58)
		→ ด้านวิจัย/สัมมนา (16, 14.16)
		→ พัฒนากลุ่มองค์การขนาดเล็ก (12, 10.62)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	ให้พลัง (Energize)	→ องค์การประสานงาน (40, 35.40)
		→ ประสานพลัง (Synergize)
		→ เสนอ/กำหนดนโยบาย แผน โครงการ (15, 13.27)
		→ ประเมิน/เปรียบเทียบ/กำกับตรวจสอบหน่วยระดับปฏิบัติ (14, 12.39)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	วิจารณ์ (Criticize)	→ รณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญของเด็ก/เน้นเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เป็นตัวแทนเป็นปากเสียงให้ประชาชน (1, 0.88)

หากพิจารณาการแสดงผลบพาทตามความคาดหวังของสังคมโดยพิจารณาจากการปฏิบัติหน้าที่ตอบสนอง/สอดคล้องกับนโยบายเยาวชนแห่งชาติ พบว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนกระทำหรือแสดงผลบพาทได้ค่อนข้างต่ำคือ มีองค์การเอกชนต่ำกว่าครึ่งที่สามารถแสดงผลบพาทเพื่อตอบสนองนโยบายในแต่ละข้อ คงมีเพียงนโยบาย 2 ข้อ (จาก 9 ข้อ) ที่องค์การเอกชนเกินกว่าครึ่งสามารถแสดงผลบพาทได้ ได้แก่การทำให้เยาวชนได้รับการสงเคราะห์ ฟื้นฟู พัฒนา และพิทักษ์สิทธิเด็กในสภาวะยากลำบาก (ร้อยละ 55.24) และให้เยาวชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและฝึกหัดความรู้ (ร้อยละ 52.38) รายละเอียดในตารางที่ 9

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าการแสดงผลบพาทส่วนใหญ่ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เป็นบพาท “การทำ” ทั้งที่กระทำเองและสนับสนุนหน่วยงานอื่น ส่วนบพาทที่ทำได้น้อยและน่าจะเร่งทำอย่างยิ่ง ได้แก่บพาท “การนำ” และบพาท “กระตุ้นเตือน/ตรวจสอบ” ทั้งนี้เนื่องจากมีความสอดคล้องกับธรรมชาติขององค์การคือ เป็นองค์การที่มีขนาดไม่ใหญ่เกินไป มีความคล่องตัวค่อนข้างสูงและมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอาสาสมัครมาร่วมปฏิบัติงาน บพาทการนำ เช่น การศึกษาวิจัยค้นหารูปแบบหรือวิธีดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ทันสมัย หรือบพาทการกระตุ้นเตือนในรูปการวิเคราะห์วิจารณ์ ผลักดันนโยบายแผนงานและโครงการใหม่ๆ ซึ่งเหมาะกับการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม สามารถสร้างความเป็นมืออาชีพและสร้างระบบงานที่มีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างขีดความสามารถและบพาทขององค์กรประชาชน การเสริมสร้างความร่วมมือและการประสานพลังระหว่างฝ่ายต่างๆ ในสังคม ฯลฯ ซึ่งการแสดงผลบพาทเหล่านี้ควรได้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในรายละเอียด เพื่อที่จะได้ข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างได้ผล

ตารางที่ 9 การแสดงผลบพาทที่ตอบสนองหรือสอดคล้องกับนโยบายเยาวชนแห่งชาติ, 2527

นโยบายเยาวชนแห่งชาติ (9 ข้อ)	จำนวนองค์การ	ร้อยละ (N=105)
1. ปลุกฝังให้เยาวชนตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และมีความสำนึกนิยม ภาคภูมิใจในความเป็นไทยร่วมกัน ตลอดจนรักษาและส่งเสริมค่านิยมและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ	36	34.29
2. เร่งเร้าความปรารถนาอันบริสุทธิ์ใจของเยาวชนให้มีความสำนึก		

ในหน้าที่ มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาสังคมให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ลดความขัดแย้งในกลุ่มเยาวชน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยสมานฉันท์เคารพในความคิดเห็น กับไม่ละเมิดในเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้อื่น แก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญาอย่างสันติ โดยยึดทางสายกลางและประสานประโยชน์	41	39.05
3. ส่งเสริมสุขภาพพลานามัยทั้งทางกาย จิตใจและสติปัญญา ในการป้องกันโรคติดต่อและไม่ติดต่อ อุบัติภัยและสารพิษ ปลอดภัยจากภาวะทุพโภชนาการและลดอุบัติการณ์การเกิดจากภาวะพันธุกรรมผิดปกติ เพื่อให้พร้อมที่จะพัฒนาความสามารถ ทักษะคุณวุฒิคุณธรรมและคุณธรรมของเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น	46	43.81
4. ปลุกฝังให้เยาวชนมีบุคลิกภาพดี มีจิตใจเข้มแข็ง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รักเหตุผล ยึดมั่นในระเบียบวินัยและความสามัคคี มีน้ำใจนักกีฬา อดทนเสียสละ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน รู้จักการทำงานร่วมกัน ขยันหมั่นเพียร ประหยัด สำนึกในสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย	48	45.71
5. ส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันของเยาวชนให้อยู่ในศีลธรรม มีคุณธรรมและจริยธรรมขั้นพื้นฐานตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ มีความสุจริต ยุติธรรม ประพฤติตนตามควรแก่วัย เพื่อเป็นรากฐานแห่งความร่มเย็นเป็นสุขในสังคม	55	52.38
6. กระตุ้นให้เยาวชนเป็นผู้ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ เร่งรัดให้เยาวชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างดี ช่างขึ้นและสรรค์สร้างศิลปะ ส่งเสริมการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อประกอบสัมมาชีพตามสภาพของท้องถิ่นและความต้องการของตลาดแรงงาน รู้จักใช้และสงวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักระบบเศรษฐกิจของตนเอง	30	28.57
7. สนับสนุนให้เยาวชนรู้จักคุ้มครองป้องกันตนเองจากอบายมุขและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อชีวิตและที่เป็นภัยต่อสังคม พร้อมทั้งจะเผชิญปัญหาสังคมตลอดจนการเสริมสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและสถานพักผ่อนหย่อนใจอันเหมาะสม เป็นการลดปัญหาความตึงเครียดทางจิตใจ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา		

เยาวชนด้านต่างๆ	21	20
8. ให้การสงเคราะห์ พัฒนาและพิทักษ์สิทธิเด็กในสภาวะยากลำบากทุกกลุ่ม ซึ่งมีทั้งเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิเด็ก แรงงานเด็ก เด็กถูกปล่อยปละละเลย กำพร้า อนาคตไร้ที่พึ่ง เด็กประพฤติดนไม่สมควร ดิตยาเสพติด และเด็กพิการ ทูพพลภาพ ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ ให้สามารถเป็นที่พึ่งของตนเองได้และเป็นพลเมืองดี ให้การอบรมสงเคราะห์และเกื้อกูล ในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต แก่เยาวชนที่ขาดแคลน คุ้มครองการใช้แรงงานเด็กและเยาวชนสตรี ทั้งในชุมชนเมือง ชนบท และชายแดน ให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง	58	55.24
9. ส่งเสริมมิตรภาพและความเข้าใจอันดี ระหว่างเยาวชนในประเทศกับต่างประเทศ ตามนโยบายแห่งรัฐ เพื่อความมั่นคงและก้าวหน้าของภูมิภาค ตลอดจนสร้างสันติสุขของโลก	16	15.24

ที่มา : ทำเนียบหน่วยงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย, 2537

4? 3. ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการทำงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน :

ปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานขององค์การใดๆ ก็ตาม หากพิจารณาในแง่ทฤษฎีแล้ว อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุหลักๆ 3 ประการคือ สาเหตุด้านข้อจำกัดของโครงสร้างองค์การ (Structural Constraint) คือ องค์การมีลักษณะที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงานตามวัตถุประสงค์ สาเหตุทางด้านบุคลากร (Personnel) คือ บุคลากรขององค์การไม่เพียงพอในแง่ของปริมาณ และ/หรือในด้านคุณภาพ และสาเหตุทางด้านการเงินหรืองบประมาณ (Budget) ซึ่งอาจได้รับไม่เพียงพอหรือไม่สม่ำเสมอ ทำให้ไม่อาจดำเนินการตามวัตถุประสงค์ขององค์การได้

สำหรับองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พบว่าปัญหาทางด้านโครงสร้างขององค์การมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่แล้วองค์การเอกชนแบบนี้มีขนาดไม่ใหญ่โตเกินไป ตามความเป็นจริงแล้ว ส่วนใหญ่เป็นองค์การขนาดเล็กที่มีพนักงานไม่เกิน 25 คนด้วยซ้ำไป ฉะนั้นจึงมีความคล่องตัวสูง ข้อจำกัดทางด้านโครงสร้างขององค์การจึงมีอยู่น้อย เรียกได้ว่าไม่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติแต่อย่างใดนัก

อย่างไรก็ดี ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญขององค์การเอกชนเหล่านี้ พบว่ามีอยู่ค่อนข้างมากในเรื่องของบุคลากร และงบประมาณสำหรับดำเนินการ

ในเรื่องของบุคลากรนั้น มีปัญหาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ ในด้านปริมาณพบว่าองค์การเอกชนเหล่านี้ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85) มีเจ้าหน้าที่ประจำที่ปฏิบัติงานน้อย (ไม่เกิน 25 คน) รวมทั้งมีงบจำกัด ส่วนใหญ่มีงบในวงไม่เกิน 2 แสนบาทเพื่อดำเนินการ การจ้างพนักงานเพิ่มหรือการเพิ่มเงินเดือนและสวัสดิการเพื่อเพิ่มขวัญและกำลังใจจึงมีต่ำ ส่งผลให้อัตราการเข้า-ออกเปลี่ยนงานในหมู่เจ้าหน้าที่มีสูง ส่งผลอย่างมากต่อความต่อเนื่องของงานพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาพิเศษ เช่น เด็กประพฤติดันไม่สมควร/กระทำผิด เด็กเร่ร่อน เด็กครอบครัวไร้สุข เป็นต้น

ส่วนในด้านคุณภาพของบุคลากร พบว่าสาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้ปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรนั้น เนื่องจากขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานไม่ค่อยดี โดยเฉพาะกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีอุดมการณ์ไม่เข้มแข็งพอ มองเห็นว่ารายได้และสวัสดิการที่ได้นั้นค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ไม่มั่นใจในความมั่นคงและความก้าวหน้าในการทำงาน สาเหตุด้านคุณภาพที่สำคัญอีกประการคือ การขาดความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการวิเคราะห์ปัญหา การวิจัยเพื่อค้นหารูปแบบและแนวทางปฏิบัติ การจัดทำแผนโครงการและเทคนิคการจัดการที่ดี โดยเฉพาะเทคนิคการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายและทีมงานหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับสังคมมีความคาดหวังเจ้าหน้าที่สูงเป็นการเพิ่มแรงกดดันให้กับเจ้าหน้าที่ การปฏิบัติงานในภาวะดังกล่าวย่อมไม่มีประสิทธิภาพ งานย่อมจะบรรลุผลได้ไม่เต็มที่ หรืออาจจะส่งผลเสียต่อเด็กและเยาวชน การพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การระดมความคิด การอบรมสัมมนา และการจัดให้มีการให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการน่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยผ่อนคลายปัญหา (รายละเอียดในตารางที่ 10) เป็นการสมควรที่จะศึกษาวิจัยถึงเนื้อหาความต้องการทางวิชาการเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน และรูปแบบการถ่ายทอดส่งเสริมความรู้ที่เหมาะสมให้กับเจ้าหน้าที่

ในด้านงบประมาณ พบว่าเป็นปัญหาต่อเนื่องมาโดยตลอด ทั้งนี้เพราะเงินที่นำมาใช้ในการดำเนินงานส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาค ทำให้งบไม่เพียงพอในการทำงานให้ครบถ้วนและต่อเนื่องครบวงจรอย่างแท้จริง งบขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีงบไม่เกิน 2 แสนบาท (รายละเอียดตารางที่ 5) ซึ่งนับว่าน้อยมากต่อการจัดการและการดำเนินงานให้บริการตามหลักการพัฒนากับกลุ่มเป้าหมายและครอบครัวตลอดจนสังคม/ชุมชนที่กลุ่มเป้าหมายต้องใช้ชีวิตอยู่เป็นประจำ นอกจากจะไม่เพียงพอแล้ว ยังประสบกับปัญหางบไม่แน่นอนเนื่องจากงบส่วนใหญ่มาจากการบริจาคทั้งภายในและต่างประเทศ ซึ่งงบที่บริจาคจากต่างประเทศยังขึ้นอยู่กับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศผู้บริจาคและผู้รับบริจาค หนทางแก้ไขคือการเร่งหารูปแบบการจัดการใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพ การเร่งการมีส่วนร่วมจากครอบครัวและชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย การเร่งหารายได้ของตนเองซึ่งรัฐอาจต้องผ่อนปรนกฎระเบียบของการหารายได้และการจัดเก็บ

ภาวร้ายได้ของสมาคม-มูลนิธิ ในกรณีที่ต้องจัดการเหล่านี้ประกอบธุรกิจเพื่อนำรายได้มาใช้เพื่อสาธารณ-
กุศล

สืบเนื่องจากปัญหางบประมาณและบุคลากร รวมทั้งแนวคิดอุดมการณ์ที่แตกต่างกันได้อาจให้เกิด
ปัญหาสำคัญอีก 2 ประการ คือ ปัญหาการประสานงาน (ทั้งภายในองค์กร ระหว่างองค์กรเอกชน
สาธารณประโยชน์ด้วยกัน ระหว่างองค์กรเอกชนกับรัฐ และกับองค์กรระหว่างประเทศ) และปัญหาการ
ยอมรับซึ่งกันและกัน

ในประเด็นการประสานงานในระหว่างบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ที่กล่าวมา พบว่าปัญหาการ
ประสานจะพบต่อเนื่องโดยตลอด โดยเฉพาะปัญหาการประสานในระดับนโยบายในระดับปฏิบัติ และ
การประสานผลประโยชน์ กล่าวคือ

ในระดับนโยบาย องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ได้มีโอกาสศึกษาหรือสัมภาษณ์ ให้ความ
เห็นว่า องค์กรเอกชนมีส่วนร่วมจัดทำนโยบายและแผนน้อย โดยเฉพาะองค์กรขนาดเล็กมักไม่มีโอกาส/
ไม่มีสิทธิเข้าร่วมจัดทำหรือแสดงความคิดเห็นเป็นทางการนัก ส่วนองค์กรเอกชนขนาดใหญ่ที่มีผู้เชี่ยวชาญ
(ซึ่งอาจมีแนวคิดแตกต่างจากองค์กรขนาดเล็ก) ที่ได้มีโอกาสร่วมจัดทำก็ไม่มีบทบาทอย่างแท้จริง ซึ่งรัฐ
เองก็ไม่ได้ปฏิเสธในประเด็นนี้ นัก ดังจะเห็นได้จากรายงานการวิเคราะห์เปรียบเทียบหน่วยงานภาครัฐและ
เอกชนของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2538 ก็ได้ยอมรับใน
ประเด็นดังกล่าว ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของอีกหลาย ๆ ท่าน อาทิ นิตยา เงินประเสริฐศรี, 2529 ส่ง
ผลให้องค์กรเอกชนบางส่วนไม่สนใจนโยบายของรัฐ ประกอบกับหลายองค์กรมีงบประมาณของตนเองและมีวิธี
ดำเนินงานอิสระ ความใส่ใจเพื่อให้นโยบายด้านเด็กและเยาวชนของรัฐประสบผลจึงมีต่ำกว่าที่ควร

ในแง่การประสานการปฏิบัติและการประสานผลประโยชน์มักประสบปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ
เฉพาะในกรณีที่ต้องมีการส่งต่อ (refer) เด็กหรือเยาวชนในอีกหน่วยงานหนึ่ง หรือต้องปฏิบัติงานร่วมกัน
เช่น กรณีเด็กที่มารดาต้องโทษจำคุก หรือเยาวชนที่อยู่ในทัณฑสถานหรือสถานบำบัดบางแห่งแนวทาง
แก้ไขที่ควรได้ศึกษาวิจัยเพิ่มเติมให้จริงจังเพื่อบรรเทาปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานคือ
การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนทัศนะ/แนวคิด/ข้อมูล/และปัญหาในการ
ทำงานที่แต่ละฝ่ายประสบร่วมกันเป็นประจำต่อเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นโดยทางตรงคือได้พบปะแลกเปลี่ยน
หรือผ่านศูนย์ประสานที่มีประสิทธิภาพ หรืออาจผ่านสื่อการสื่อสารที่ทรงพลัง เช่น คอมพิวเตอร์
เป็นต้น ที่สำคัญคือการจัดตั้งหรือปรับศูนย์ประสานงานให้เข้มแข็งพร้อมที่จะประสานอำนวยความสะดวก
ให้ข้อมูลที่มีความหมายและทันสมัย พร้อมรวบรวมแนวคิดรูปแบบการดำเนินงานที่ดีแก่มวล
สมาชิก (รายละเอียดตามตารางที่ 10)

ประเด็นสำคัญยิ่งอีกประการคือ การยอมรับซึ่งกันและกันทั้งจากภาครัฐ องค์การเอกชนด้วยกัน ประชาชน และกลุ่มเป้าหมาย ในบทความนี้จะขอสะท้อนจากมุมมองขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านเด็กและเยาวชน

องค์การเอกชนให้ความเห็นว่า องค์การรัฐ “มององค์การเอกชนแบบหวาดระแวงเกินเหตุ หรือไม่ไว้ใจ” เช่นกรณีบุคคลหรือกลุ่มคนชาวต่างประเทศจะบริจาคให้องค์การเอกชนไทย รัฐจะให้องค์การผู้รับบริจาคไปขอใบจดทะเบียนของผู้บริจาคจากต่างแดนมาแสดงประกอบการรับบริจาค ซึ่งองค์การเอกชนเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยากสำหรับผู้บริจาค ในหลายครั้งการบริจาคต้องยกเลิก หากรัฐจะสนับสนุน องค์การเอกชนเห็นว่ารัฐสามารถ “สืบ” ได้ อีกประเด็นที่องค์การเอกชนมองว่ารัฐมักจะระแวงว่าองค์การเอกชนเหล่านี้จะยุบหรือกระทำการในลักษณะที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายหรือประชาชนต่อต้านรัฐ จึงไม่ค่อยยอมรับองค์การเอกชน ขณะเดียวกันองค์การเอกชนก็มองรัฐด้วยทัศนคติที่ไม่ค่อยเชื่อต่อการยอมรับและประสานงานกัน เช่น มองว่าองค์การของรัฐ “แทนที่จะช่วยกลับมาขอ” เช่น ขอบริจาคช่วยสร้างสถานที่หรือจ้างเจ้าหน้าที่พิเศษช่วยปฏิบัติงานของรัฐ อาทิการจ้างพยาบาลมาดูแลมารดาที่ต้องขังของเด็กกลุ่มเป้าหมาย “แทนที่จะช่วยหาแหล่งทุนกลับมาแย่ง” เช่น หน่วยงานรัฐมาสอบถามว่าองค์การเอกชนได้รับเงินจากไหนแล้วไปติดต่อบ้างทำให้องค์การเอกชนไม่ได้รับหรือได้รับการบริจาค่น้อยลง “รัฐมีโครงสร้างใหญ่สลับซับซ้อนมากทำให้ทำงานได้ล่าช้า” เป็นต้น ทัศนคติต่างๆ เหล่านี้ทำให้การยอมรับกันต่ำ การประสานงานเป็นไปได้ยาก

ปัญหาที่ประสบในเรื่องการยอมรับมิได้เกิดระหว่างองค์การเอกชนกับรัฐ แต่ยังเกิดในกลุ่มองค์การเอกชนด้วยกัน และกับประชาชน/กลุ่มเป้าหมายดังนี้ ในกลุ่มองค์การเอกชนด้วยกันยังมีอุดมการณ์หรือทัศนคติวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน เช่น ทำงานกับเด็กและเยาวชนในสถานประกอบการ/การก่อสร้างด้วยกัน แต่กลุ่มหนึ่งมีแนวคิดควรเน้นงานด้าน “เย็น” คือการแก้ไขพัฒนาพื้นฐานทรัพยากรมนุษย์เหล่านี้ไม่ว่าจะในรูปส่งเสริมการศึกษา สุขภาพอนามัย บุคลิกภาพ ฯลฯ ในขณะที่อีกกลุ่มเห็นว่าน่าจะเน้นงานด้าน “ร้อน” เพื่อแก้ปัญหา รากเหง้า เช่น การต่อสู้สิทธิ/แรงงานเด็ก หรือกลุ่มหนึ่งเห็นว่างานเด็กพิเศษ เช่น เด็กพิการที่ต้องการเทคนิคเฉพาะและหาผู้อุปการะได้ยากในสังคมไทย หากสามารถหาแหล่งช่วยเหลือในต่างประเทศที่ดีได้ควรกระทำโดยจัดส่งเด็กไป แต่อีกฝ่ายเห็นว่าเป็นเรื่อง “น่าอาย” ไม่ควรกระทำควรช่วยกันเอง เป็นต้น ทำให้การยอมรับกันเกิดได้ยาก เช่นเดียวกับประชาชนซึ่งคาดหวังองค์การเหล่านี้สูง รวมทั้งยังเข้าใจสภาพปัญหาเด็กไม่ชัด เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กประพฤติดีผิดเรื้อรัง หรือแม้แต่กลุ่มเป้าหมายเองที่มีลักษณะการยอมรับการพัฒนาได้ช้า เช่น เด็กติดสารเสพติดค่อนข้างถาวร หรือเด็กเคยชินกับสภาพเร่ร่อนจนจัดจนเกิดความเคยชิน ฯลฯ การเร่งให้เกิดการเข้าใจกันการยอมรับซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การร่วมมือประสานงานที่ดีต่อกันยังเป็นความจำเป็นเร่งด่วน น่าที่จะทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเพื่หารูปแบบหนทางการสร้างความเข้าใจ การเพิ่มระดับ

ความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนรูปแบบการร่วมมือประสานกัน เพื่อเพิ่มการยอมรับและสร้างบรรยากาศของการร่วมมือกันในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ายิ่งของสังคม ในฐานะของสมาชิกที่สำคัญที่มีความคิด จิตใจ และมีศักดิ์ศรีในตน

โดยสรุปปัญหาสำคัญขององค์การเอกชนด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนที่น่าจะได้รับการศึกษาวิจัยเพื่อการแก้ไขที่ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ปัญหาบุคลากร งบประมาณ การประสานงาน การยอมรับ และที่สำคัญอีกประการคือการปรับปรุงและผ่อนปรนในกฎระเบียบบางประการ เช่น การปรับกฎหมายครอบครัวให้มีบทลงโทษที่เข้มงวดจริงจังกับผู้ปกครองหรือสมาชิกที่ละเมิดสิทธิหรือขายบุตรหลาน แรงปรับกฎหมายแรงงานส่วนที่เกี่ยวกับแรงงานเด็กให้สมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งผ่อนปรนกฎระเบียบในเรื่องการเก็บภาษีเงินได้กับบุคคลหรือองค์การเอกชนที่ทำงานสาธารณประโยชน์

อนึ่ง: รัฐบาล
- บทเรียนจากกรณี "บ้านเด็ก" ที่...
- ...
- ...

ตารางที่ 10 สรุปปัญหาสำคัญขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ และแนวทางวิจัยเพื่อหาทางแก้ไข

ปัญหา/อุปสรรค/ข้อจำกัด	แนวการวิจัยเพื่อหาทางแก้ไข
1. งบประมาณ - ไม่พอเพียง - ไม่แน่นอน	- ปรับกฎระเบียบให้สามารถดำเนินธุรกิจหากำไร - ลดขั้นตอน/ลดงานเอกสารที่ใช้เพื่อขอรับสนับสนุนจากรัฐ - เพิ่มอัตราการนำเงินช่วยเหลือของรัฐมาใช้ในการบริหาร - ยกเว้นภาษีเงินได้ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำธุรกิจเพื่อนำเงินมาใช้ในองค์การ - ยกเว้นภาษีผู้ที่บริจาคให้องค์การเอกชน - พิจารณาผ่อนปรนการเก็บภาษีเงินได้ของชาวต่างประเทศที่มาช่วยงานองค์การเอกชน
2. บุคลากร - ไม่เพียงพอ - ไม่มีคุณภาพ	- เร่งหาวิธีสร้างอาสาสมัครแบบไม่เต็มเวลา (part time) รูปแบบใหม่ - เร่งสร้างขวัญและกำลังใจ และความมั่นใจในอาชีพ - จัดให้มีการพบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ระดมความคิด (โดยมีข้อสรุปเป็นรูปธรรม) การอบรมสัมมนาที่เหมาะสม
3. การประสานงานระหว่างกัน - ระดับนโยบาย - ระดับปฏิบัติ - ระดับประสานผลประโยชน์	- สร้างหรือปรับปรุงประสานที่เข้มแข็ง - สร้างระบบฐานข้อมูลที่จำเป็น เพื่อการปฏิบัติงานในลักษณะการประสานกัน - รูปแบบการสร้างความเข้าใจกันและแลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหา ระหว่างกัน
4. การยอมรับระหว่างองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์กับ - รัฐ - องค์การเอกชนสาธารณ-ประโยชน์ด้วยกัน - ประชาชน - กลุ่มเป้าหมาย	- รูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมในการสร้างความเข้าใจ และการยอมรับ - การรณรงค์สร้างความร่วมมือ

บรรณานุกรม

- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ และคณะ. 2531. ระบบการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อให้บริการเด็กกำพร้า เด็กพิการและเด็กเร่ร่อน เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. 2538. “อย่ามอง เอ็น จี โอ อย่างชื้อบื้อ” ข่าวสด 22 พฤศจิกายน 2538.
- กองนโยบายและแผนงานเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. 2538. การวิเคราะห์เปรียบเทียบหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- กองนโยบายและแผนงานเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. 2537. ทำเนียบหน่วยงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์. 2537. การดำเนินงานขององค์การสังคมสงเคราะห์เอกชนทั่วราชอาณาจักร เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์. 2513. การปฏิบัติงานขององค์การสังคมสงเคราะห์เอกชนในเขตพระนครและธนบุรี เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์. 2523. องค์การสังคมสงเคราะห์เอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริม. 2527. กิจกรรมเพื่อพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจขององค์การพัฒนาเอกชน เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ. 2527. รายงานเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพปัญหาสังคม : ความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการจัดการกับปัญหา กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.
- จันทนา พรหมสวรรค์. 2539. กระบวนการส่งเสริมวินัยในองค์กร : กรณีศึกษาขององค์กรเอกชนที่ให้บริการสวัสดิการเด็ก ภาคนิพนธ์ พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดิเรก ศรีสุโข และคณะ. 2532. งานอาสาสมัครที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- ทิวา ณ นคร. 2538. สรุปประสบการณ์ 7 ปี ในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนปากเกร็ด เอกสารอัดสำเนา

- นิตยา เงินประเสริฐศรี. 2529. องค์การสวัสดิการเด็ก : การประสานงานระหว่างองค์กรของรัฐและเอกชน นครปฐม : โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ มก. วิทยาเขตกำแพงแสน.
- นิภา ส. ตุมสุวรรณ. 2525. การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน กทม. : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. 2536. “เอ็นจีโอ - อาการของประชาธิปไตยและความศิวิไลซ์” มติชนรายวัน 31 กรกฎาคม 2536.
- พิพัฒน์ศรี เศรษฐพร. 2525. บทบาทขององค์กรเอกชนในการพัฒนาคนชนบทโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน สารนิพนธ์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรรณี ประจวบเหมาะ. 2523. การสังคมสงเคราะห์ กทม. : สำนักพิมพ์บรรณกิจ
- ภูมิธรรม เวชยชัย. 2527. “องค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทย สถานภาพ บทบาท และปัญหา” พัฒนาสังคม คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์เผยแพร่งานพัฒนาเอกชน.
- ยุพา วงศ์ไชย และ เล็ก สมบัติ. 2532. รายงานการวิจัยเรื่องระบบการดำเนินงานขององค์กรเอกชนพัฒนาเด็กและเยาวชน. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- ยุพา วงศ์ไชย และ คณะ. 2531. องค์กรเอกชนในประเทศไทย : ศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพองค์กรสังคมสงเคราะห์เอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาสังคม.
- วิเชียร เตชะไพบูลย์. 2533. บทบาทมูลนิธิในประเทศไทยกับความมั่นคงแห่งชาติ เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- วัลลภ ตั้งคณานุกรักษ์. 2527. “แนวทางพัฒนาด้านเด็ก” พัฒนาสังคม เอกสารเผยแพร่งานสัปดาห์เผยแพร่งานพัฒนาเอกชน.
- ศรีทบทิม พานิชพันธ์ 2529. สภาพการดำเนินงานขององค์กรเอกชนที่พัฒนาเด็กและเยาวชน ช่วงปีงบประมาณ 2528. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- สุนันทา เสียงไทย. 2531. เด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด : สภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมาคมสวัสดิการเด็กในประเทศไทย. ทำเนียบองค์กรเงินทุนเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.

- สุรพงษ์ กองจันทึก. 2538. ความพึงพอใจในงานของเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ปฏิบัติงานเด็กพัฒนาชุมชนเมือง และพัฒนาชนบท วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคม) คณะพัฒนสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุนทร ชวาลศิลป์. 2536. “องค์กรพัฒนาเป็นบทบาทภาคเอกชน--บทบาทที่ควรทบทวน” เดลินิวส์ 24 มิถุนายน 2536.
- สุรัสวดี หุ่นยนต์. 25257. “ปัญหาดำเนินงานของหน่วยงานอาสาสมัครในประเทศไทย” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องบทบาทงานอาสาสมัครกับการพัฒนาในประเทศไทย 28-29 มีนาคม 2532 สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2522. นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว พ.ศ. 2522 เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม.
- อุ้นตา นพคุณ. 2532. ปัญหาสวัสดิการเด็กและการตอบสนองโดยองค์กรเอกชน กทม. ห้างหุ้น ส่วนจำกัด เทคนิค 19.
- อุ้นตา นพคุณ. 2539. “ปัญหาองค์กรเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย” สื่อธุรกิจ ฉบับวันศุกร์-วันอาทิตย์ 12-14 กรกฎาคม 2539.

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant)

ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน	ตำแหน่ง
นางสาวจันทนา พรหมสุวรรณ	มูลนิธิสหทัยสังคมศึกษาสงเคราะห์	ผู้อำนวยการโครงการสถานรับเลี้ยงเด็กคอนคอร์เดียและบ้านอาหาร
นางสาวอรทัย ทวีสิน	มูลนิธิสหทัยสังคมศึกษาสงเคราะห์	ผู้จัดการมูลนิธิ
ดร. นิพนธ์ คันธสวดี	มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย	รองประธานมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
นางสาวนีย์ นิลวงศ์	มูลนิธิมิตรมวลเด็ก	ผู้อำนวยการมูลนิธิ และเลขานุการคณะกรรมการบริหารมูลนิธิ
ดร. บริบูรณ์ ดิษฐมงคล	สมาคมวาย เอ็ม ซี เอ กรุงเทพฯ	ผู้อำนวยการ YMCA

องค์การพัฒนาศรี กับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชาย ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี

1. แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย
สังคมไทยเป็นสังคมที่มีค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่
ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญกับผู้ชายเป็นหลัก (gender inequality)
แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย
แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย
2. แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย
แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย
3. แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย
แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย
4. แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย
แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีในสังคมไทย

องค์การพัฒนาศตรีกกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชาย ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี

บทคัดย่อ

ผศ. ดร. ศุภมาส เศรษฐพงษ์กุล

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสตรีและค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคมไทยที่สร้างปัญหาสตรี ตลอดจนการวิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรี และความคิดเห็นเรื่องค่านิยมบทบาทหญิงชายและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องขององค์การพัฒนาศตรีกที่ตกเป็นตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาศตรีกและตกเป็นตัวอย่าง คือสภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์พระวราชาทินัดตามาตุ และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา มูลนิธิเพื่อนหญิง และมูลนิธิผู้หญิง วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคือการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลของการศึกษาพบว่าทุกองค์การยอมรับกันว่าค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในสังคมเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ดังนั้นองค์การพัฒนาศตรีกเหล่านี้จึงมีกิจกรรมและโครงการที่จะปรับเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องและมักเลือกกิจกรรมและโครงการตามสภาพปัญหาในขณะนั้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนค่านิยมจำเป็นต้องใช้เวลาและทำอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ที่ใช้มี 3 วิธีคือ การพัฒนาศักยภาพของสตรีในด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย และการประกอบอาชีพ และผลักดันนโยบายให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจและการเมือง การให้การศึกษาแก่สาธารณชนเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายที่เหมาะสมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเริ่มเน้นที่กลุ่มผู้ชายมากขึ้น และรณรงค์ในเรื่องของสื่อมวลชนให้เผยแพร่สตรีที่มีความสามารถและที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังพบว่าองค์การพัฒนาศตรีกทั้ง 4 องค์การมีปัญหาด้านแหล่งเงินทุนและเจ้าหน้าที่ประจำ โดยเฉพาะองค์การขนาดเล็ก

องค์การพัฒนาศตรีกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชาย ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี

ผศ. ดร. ศุภมาส เศรษฐพงษ์กุล

คำนำ

ตั้งแต่การประชุมสตรีโลกครั้งแรกที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2518 ที่ประเทศเม็กซิโกนั้น ก็มีเคลื่อนไหวในประเทศต่างๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิสตรี รวมทั้งประเทศไทยด้วย กลุ่มสตรีไทยทั้งจากภาครัฐและเอกชนได้พยายามที่จะดำเนินการในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาสถานภาพของสตรีและส่งเสริมให้สตรีมีสิทธิและสวัสดิภาพเท่าเทียมชาย แม้ว่าจะดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องก็ตาม ปัญหาต่างๆ ที่สตรีประสบก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงหรือลดลงมาเท่าใดนัก ในขณะเดียวกัน ปัญหาบางประการก็ได้ขยายวงกว้างขึ้น (สุธีรา ทอมสัน, 2537) แม้ว่าปัญหาของสตรีมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ด้วยกระบวนการที่สลับซับซ้อนก็ตาม แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่า ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายของสังคมไทยเป็นรากเหง้าของอุปสรรคในการพัฒนาศตรี้ ดังเห็นได้จากนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) ได้กำหนดกระบวนการการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายเป็นกลยุทธ์หนึ่งของกลยุทธ์พื้นฐานในการดำเนินงานพัฒนาศตรี้ โดยคาดหวังว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายจะช่วยขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ซึ่งจะทำให้สตรีมีโอกาสเข้าถึงการบริการต่างๆ หรือมีโอกาสให้ความก้าวหน้าทางอาชีพ ทำให้สตรีได้แสดงศักยภาพของตนเอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม รวมทั้งเป็นการเพิ่มศักดิ์ศรีให้กับสตรีอีกด้วย (สายสุรี จุติกุล, 2537)

การดำเนินงานพัฒนาศตรี้ในประเทศไทยที่ผ่านมาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะองค์การของรัฐเท่านั้น แต่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาศตรี้มีส่วนสำคัญและช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการส่งเสริมบทบาท สถานภาพ และศักยภาพของสตรีอยู่ไม่น้อย การเรียกร้องสิทธิและสวัสดิภาพของสตรีได้เริ่มจากการรวมตัวของกลุ่มสตรีก่อน ซึ่งเป็นกลุ่มสตรีที่ตระหนักถึงปัญหาสตรีในสังคมและก่อตั้งเป็นองค์การสตรีขึ้น มีการดำเนินงานโดยสตรีเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้ งานพัฒนาศตรี้ได้ขยายไปสู่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ โดยเฉพาะองค์การที่ทำงานด้านการพัฒนา และการดำเนินงานก็ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะสตรี จึงมักเรียกว่า “องค์การพัฒนาศตรี้” มากกว่าองค์การสตรี องค์การพัฒนาศตรี้ที่มีอยู่ในขณะนี้ส่วนใหญ่ยังคงมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นในเรื่องการส่งเสริมการประกอบอาชีพของสตรีเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ในระยะไม่นานมานี้ กระบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีเริ่มตระหนักถึงประเด็นบทบาทหญิงชายเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากบทบาทสตรีในสังคมได้เปลี่ยนไปอย่างมาก สตรีไทยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้กับสังคมเกี่ยวกับบทบาทใหม่ของสตรีในสังคม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่สตรีกำลังเผชิญอยู่อย่างมากมาย ซึ่งจะเป็นการปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย และเป็นการสร้างบรรยากาศสาธารณะที่เอื้อต่อ

การส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคมระหว่างหญิงชายอีกด้วย ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงได้นำองค์การพัฒนสตรีที่มีบทบาทโดดเด่นในการเรียกร้องสิทธิสตรี มาศึกษาถึงกิจกรรมและกลยุทธ์เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องบทบาทหญิงชาย รวมทั้งปัญหาในการดำเนินงานด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสตรีและค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของสตรี ตลอดจนการวิวัฒนาการการเรียกร้องสิทธิสตรี และความคิดเห็นเรื่องค่านิยมบทบาทหญิงชายและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องขององค์การสตรีที่ตกเป็นตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป

วิธีการศึกษา

วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคือการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับกิจกรรม โครงการ และความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคมไทย รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนสตรีซึ่งตกเป็นตัวอย่าง การคัดเลือกองค์การพัฒนสตรีเพื่อบทความนี้ได้เริ่มจากนำรายนามองค์การจากทำเนียบนามองค์กรพัฒนสตรีในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรี (กสส.) มาคัดเลือกเฉพาะองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนสตรีและมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมอย่างชัดเจนที่ส่งเสริมบทบาท สิทธิ และสวัสดิภาพของหญิงและชายให้เท่าเทียมกัน จากนั้นเลือกองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่มีบทบาทค่อนข้างมากในการเรียกร้องสิทธิสตรี ซึ่งได้จากการทบทวนประวัติการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี รวมทั้งพยายามเลือกองค์การที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของการก่อตั้ง ลักษณะองค์การและการดำเนินงาน ซึ่งมีรายนามต่อไปนี้

1. สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์
2. สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิไลยทิพพรกุล และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา
3. มูลนิธิเพื่อนหญิง
4. มูลนิธิผู้หญิง

ปัญหาสตรี

แม้ว่าสตรีไทยมีบทบาทสูงในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่สตรีกลับไม่ได้ความเป็นธรรมและต้องประสบปัญหาและอุปสรรคมากมาย โดยที่ปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับความสนใจจากนักวางแผนอย่างเพียงพอ ปัญหาสตรีในประเทศไทยที่ควรตระหนักและเร่งรัดการแก้ไข มีดังต่อไปนี้

ปัญหาแรงงานสตรี ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่อัตราการเข้าร่วมแรงงานของสตรีค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน ในอดีต สตรีเป็นแรงงานสำคัญของภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน ปัจจุบันนี้ แรงงานสตรีได้เคลื่อนย้ายมาทำงานในภาคอื่นๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านบริการ อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม และมีส่วนสร้างสรรค์เศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ดังเห็นได้จากอุตสาหกรรมการผลิตประเภทที่ต้องการความละเอียดและความอดทน ซึ่งได้แก่ อุตสาหกรรมด้านแผงวงจรอิเล็กทรอนิกส์ อัญมณี อาหาร สิ่งทอ เสื้อผ้า และเครื่องหนัง จะใช้แรงงานหญิงเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าการที่แรงงานหญิงเข้ามามีบทบาทในตลาดแรงงานและมีความสำคัญเทียบเท่าแรงงานชายนั้น แต่ในความเป็นจริง ยังมีการเลือกปฏิบัติต่อสตรี สตรีถูกเอาเปรียบไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องค่าตอบแทนและสวัสดิการ สตรีมักได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการต่ำกว่าผู้ชาย ทั้งๆ ที่เป็นงานประเภทเดียวกัน หรือได้รับค่าจ้างต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ และมักไม่ได้รับสวัสดิการเกี่ยวกับการลาคลอด โดยเฉพาะการใช้แรงงานนอกระบบ นอกจากนี้ สตรีต้องทำงานในสภาพแวดล้อมที่อันตราย ไม่มีความมั่นคงในการทำงาน และไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองและพัฒนาอาชีพ (สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช, 2538; อดิศักดิ์ แสงหาว, 2536; โครงการแรงงานหญิงฯ, 2533)

ความไม่เสมอภาคในการมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร สตรีมีส่วนร่วมในการเมืองน้อยมากทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ในปี 2537 มีสตรีเพียงร้อยละ 5 ที่ดำรงตำแหน่งที่มีอำนาจตัดสินใจในระดับชาติ¹ ส่วนในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น สตรียังมีส่วนร่วมน้อยมาก มีสตรีเพียงร้อยละ 1 ที่ได้รับเลือกเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน และในปี 2536 เพิ่งมีการแต่งตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดหญิงเป็นครั้งแรกขึ้น และมีสมาชิกสภาจังหวัดและเทศมนตรีที่เป็นสตรีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น (สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช, 2538) ส่วนในระบบราชการ แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับเลือกปฏิบัติต่อข้าราชการสตรี แต่ในทางปฏิบัติ ความก้าวหน้าของอาชีพข้าราชการของสตรีก็ยังคงจำกัดด้วยเงื่อนไขบางประการ ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าข้าราชการสตรีมีโอกาสได้เข้าเป็นผู้บริหารระดับสูงเพิ่มขึ้น แต่จำนวนที่แท้จริงก็ยังน้อยกว่าผู้บริหารชายอยู่มาก คือ ข้าราชการสตรีที่ดำรงตำแหน่งบริหารตั้งแต่ระดับ 9 ขึ้นไปมีไม่เกินร้อยละ 10 (สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช, 2538) นอกเหนือจากนี้ ถ้าพิจารณาสถานภาพการทำงานและรายได้ในระดับสูงจะพบว่า ในปี 2536 สตรีมีสถานภาพในการทำงานที่เป็นนายจ้างมีในสัดส่วนที่ต่ำกว่าชายมาก คือ มีเพียงร้อยละ 19.1 เท่านั้น และผู้ที่มีรายได้สูงกว่า 20,000 บาทต่อเดือน เป็นสตรีเพียงร้อยละ 25.0 ของผู้มีรายได้ในระดับนี้ (National Statistical Office, 1995, Table W6 และ Table E3)

ปัญหาโสเภณี เป็นปัญหาที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น และสร้างปัญหาด้านอื่นตามมา ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งภาพพจน์ของประเทศ โดยเฉพาะศักดิ์ศรีสตรีไทยถูกชาวต่างประเทศมองในแง่ลบ ธุรกิจการค้าประเวณีได้เหี่ยวแห้งและแสง

¹ หมายถึงสมาชิกผู้แทนราษฎร วุฒิสมาชิก คณะรัฐมนตรี ผู้พิพากษา อัยการ ข้าราชการระดับปลัดกระทรวง อธิบดี รองอธิบดี

หาผลประโยชน์โดยไม่ชอบธรรมจากสตรีไทยอย่างมากมาย กระบวนการค้าประเวณีหรือธุรกิจการบริการทางเพศในประเทศไทยมีการขยายตัวและพัฒนาอย่างรวดเร็วในรูปแบบต่าง ๆ เวลาที่ สตรีที่เข้าสู่ธุรกิจการบริการทางเพศไม่ได้มาจากเฉพาะภาคเหนือเท่านั้นแต่มาจากทุกภาค โสเภณีเด็กมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สตรีด้อยการศึกษาโดยเฉพาะชนกลุ่มน้อย (ชาวเขาและชาวพม่า) ถูกล่อลวงมากขึ้น แม้ว่าไม่มีใครทราบจำนวนโสเภณีที่แท้จริง แต่คาดการณ์ว่ามีโสเภณีอยู่ในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 500,000 คน และมีโสเภณีเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีประมาณร้อยละ 20 หรือมีไม่ต่ำกว่า 100,000 คน (กนิษฐา วิเชียรเจริญ และคณะ, 2537; สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2537)

ปัญหาโรคเอดส์และปัญหาการทำแท้ง ในสองสามทศวรรษที่ผ่านมา ดัชนีสุขภาพ เช่น อายุขัยโดยเฉลี่ย อัตราการตายของมารดาเนื่องจากการคลอดบุตร การได้รับการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ได้บ่งชี้ว่าสตรีมีสุขภาพอนามัยและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาโรคเอดส์และปัญหาการทำแท้งได้กลายเป็นปัญหาสุขภาพสำคัญที่คุกคามสุขภาพอนามัยของสตรีอย่างน่าเป็นห่วง ปัจจุบันโรคเอดส์ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะโสเภณีหรือหญิงบริการทางเพศเท่านั้น แต่ได้ระบาดเข้ามาสู่ครอบครัวถึงแม่บ้านและลูกเรียนร้อยแล้ว เพียงเพราะความสำล่อนทางเพศของพ่อบ้าน เช่นเดียวกัน จากความไม่รับผิดชอบของชาย จึงก่อให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงปรารถนาขึ้น และสตรีพยายามแก้ปัญหาด้วยการทำแท้ง สำหรับประเทศไทย การทำแท้งเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย และตั้งแต่กลางปี 2536 ได้เข้มงวดกวดขันจับกุมการทำแท้งเถื่อน ดังนั้น การทำแท้งที่ผิดกฎหมายแต่ทำจากแพทย์แทหรือถูกหลักการทางแพทย์จึงมีราคาแพงมากและมีจำนวนลดลง เพราะแพทย์ไม่กล้าเสี่ยงต่อการถูกจับกุม จึงมีลักลอบการทำแท้งจากหมอเถื่อนมากขึ้น ซึ่งการทำแท้งจากหมอเถื่อนมีผลอันตรายสูงต่อชีวิตและสุขภาพของสตรี

ปัญหาความรุนแรงที่มีต่อสตรี สตรีจำนวนมากต้องตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากการกระทำของชาย ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาความรุนแรงที่มีต่อสตรีได้รวมถึงความรุนแรงจากครอบครัว ช่มชู้ ลวนลามทางเพศ และล่อลวงให้ค้าประเวณี ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาใหม่ แต่มีมาช้านานแล้ว และไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร กฎหมายที่มีอยู่มิได้คุ้มครองหรือเป็นที่พึ่งแก่สตรีได้ โดยเฉพาะความรุนแรงในครอบครัว แม้ประเทศไทยจะไม่มีสถิติเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว แต่จากข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน ย่อมสะท้อนถึงสภาพแวดล้อมของสังคมไทยในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย

บทบาทหญิงชายเป็นบทบาทที่สังคมและวัฒนธรรมสร้างขึ้น และเป็นพื้นฐานที่สอนให้เด็กได้เรียนรู้ถึงบทบาทที่ต้องหรือควรกระทำ เมื่อเป็นหญิงหรือเมื่อเป็นชาย ในสังคมไทยมีค่านิยมที่กำหนดบทบาทหญิงให้ทำและไม่ทำอะไร และพฤติกรรมบางอย่างชายทำได้ แต่หญิงกลับทำไม่ได้ ซึ่งเป็นค่านิยมที่ทำให้หญิงต้องด้อยกว่าชายมาตั้งแต่เกิดในด้านต่าง ๆ และมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี อันเป็นผลทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวข้างต้น

ค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทชายหญิงที่มีส่วนสร้างปัญหาสตรีนั้น พอสรุปได้ดังนี้

ค่านิยมที่กำหนดบทบาทในครอบครัวระหว่างชายและหญิง วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทยได้แบ่งแยกบทบาทและหน้าที่ของหญิงกับชายออกจากกัน หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก และปรนบัติคนในครอบครัว ส่วนชายทำงานนอกบ้าน บทบาทเช่นนี้ ช่วยส่งเสริมความคิดที่ว่าชายเป็นผู้นำและหญิงเป็นผู้ตาม หรือชายเป็นช้างเท้าหน้า หญิงเป็นช้างเท้าหลัง จึงทำให้เกิดการสั่งสมความรู้สึกและเจตคติว่าสตรีมีความสามารถน้อยกว่าชายในการทำงานนอกบ้าน ไม่ว่าเรื่องความสามารถในการตัดสินใจ ความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำในการทำงานระดับบริหารและปกครอง ดังนั้นสังคมจึงไม่เปิดโอกาสให้สตรีได้แสดงความสามารถและได้ทำลายศักยภาพของสตรี ถ้าสตรีที่ต้องการได้รับการยอมรับจากสังคมเท่าเทียมชาย จะต้องแสดงความสามารถและทำงานอย่างหนักบ่อยครั้งที่สตรีที่มีความสามารถเท่าเทียมชายหรือมากกว่าแต่ก็ถูกกีดกันเพียงเพราะความรู้สึกไม่เชื่อมั่นและไว้วางใจในสตรี

แม้ว่าในสังคมปัจจุบัน หญิงจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับชาย แต่ที่ภาระเกี่ยวกับงานบ้านและการเลี้ยงดูลูกก็ยังตกอยู่กับหญิงเช่นเดิม ทำให้สตรีต้องรับภาระหนักขึ้นเป็นสองสามเท่า ทำให้สตรีไม่มีเวลาพัฒนาตนเองหรือสำหรับงานนอกบ้านอื่นๆ (อมรา พงศาพิชญ์, 2537) และไม่สามารถอุทิศให้กับงานในอาชีพได้เต็มที่ ซึ่งมีผลกระทบในเชิงลบต่อโอกาสความก้าวหน้าในการทำงาน ดังนั้นควรเปลี่ยนเจตคติของชายที่เคยคิดว่าชายเป็นพ่อบ้านและหญิงเป็นผู้ปรนนิบัติได้แล้ว ชายควรหันมาช่วยหญิงทำงานบ้านและเลี้ยงดูอบรมลูกด้วย หรือควรหารูปแบบครอบครัวที่เหมาะสมการปลดปล่อยหญิงจากพันธนาการของงานบ้านได้

ค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ ค่านิยมที่ยกย่องให้ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง ทำให้ปัญหามาตรฐานซ้อน (Double Standard) ทางเพศขึ้น คือชายสามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนสมรสหรือความสัมพันธ์ทางเพศนอกเหนือจากภรรยาได้ ชายไทยถูกหล่อหลอมให้เชื่อว่าลูกผู้ชายต้องมีประสบการณ์ทางเพศก่อนสมรส หรือการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงหลาย ๆ คน จึงจะเป็นผู้ชายเก่ง จนมีธรรมเนียมปฏิบัติกันในหมู่ผู้ชายไทย คือ “การขึ้นครุ” กับโสเภณี เมื่อสมรสแล้วก็ยังสามารถไปเที่ยวโสเภณีได้ เพราะหญิงจำนวนมากเชื่อว่าดีกว่าไปมีเมียน้อย นอกจากนี้ ชายยังเรียนรู้เรื่องเพศเป็นเรื่องของความใคร่ ไม่จำเป็นต้องมีความรักก็ได้ (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2537) ดังนั้นการเที่ยวโสเภณีจึงเป็นที่ยอมรับในสังคม เรียกว่าเป็นค่านิยมที่ส่งเสริมธุรกิจการค้าประเวณีอย่างแท้จริง จนทำให้ปัญหาโสเภณีและปัญหาโรคเอดส์เป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมไทย

หญิงก็ถูกสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยมให้รักนวลสงวนตัว ต้องรักษาพรหมจรรย์ไว้จนกว่าถึงวันแต่งงาน หญิงจะมีเพศสัมพันธ์ได้ต่อเมื่อแต่งงาน ดังนั้น การมีเพศสัมพันธ์ในความรู้สึกของหญิงจึงเป็นเรื่องของความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ เข้าใจ เจตคติเหล่านี้ถูกปลูกฝังและถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา แต่สังคมไม่ได้สอนวิธีที่จะรักษาพรหมจรรย์ให้กับหญิง เมื่อได้รับการขอร้องจากชาย ดังเห็นได้จากเด็กสาวสมัยนี้จำนวนมากไม่กล้าปฏิเสธความสัมพันธ์กับชายเพราะกลัวสูญเสียความรัก (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2537) ยิ่งไปกว่านี้ เมื่อเกิดการตั้งครรภ์ก่อนสมรสขึ้น ฝ่ายหญิงมักเป็นฝ่ายรับผิดชอบและถูกประณามจากสังคมเพียงฝ่ายเดียว เช่น การชิงสุกก่อนห่าม ไม่รักดี เป็นต้น โดยที่น้อยคนนักในสังคมจะพูดถึงความผิดของชาย หญิงได้รับความบีบคั้นจาก

สังคมจึงหาทางออกด้วยการทำแท้งเพื่อไม่ให้สังคมและครอบครัวตำหนิและลงโทษ นอกจากนี้เนื่องจากคุณค่าของพรหมจรรย์ จึงทำให้หญิงที่ถูกข่มขืนไม่กล้าแจ้งความ เพราะความอายและเกรงว่าถ้าใครรู้จะรังเกียจและไม่แต่งงานด้วย

ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณและความรับผิดชอบ ครอบครัวไทยมีความคาดหวังในลูกสาวและลูกชายแตกต่างกัน สำหรับลูกชายพ่อแม่คาดหวังให้บวชเรียน มีการศึกษาในระดับสูงสุดที่ครอบครัวสามารถส่งเสียได้และแต่งงานมีครอบครัวเป็นหลักฐาน ในขณะที่มีความคาดหวังว่าลูกสาวต้องช่วยทำงานบ้าน และต้องตอบแทนบุญคุณพ่อแม่โดยการเลี้ยงดู เพราะลูกสาวนั้นไม่สามารถจะบวชของพ่อแม่ขึ้นสวรรค์ได้เหมือนลูกชาย (กฤตยา อาชวนิจกุล และนภาพรณ ะพานนท์, 2530) โดยเฉพาะสังคมในชนบทหรือยากไร้ ความเชื่อดังกล่าวยิ่งแน่นแฟ้น ดังเห็นได้จากวัฒนธรรมไทยของภาคเหนือที่ปลูกฝังให้ลูกสาวมีความกตัญญูรู้คุณ ต้องรับผิดชอบต่อปัญหาความเดือดร้อนภายในครอบครัวสูงกว่าลูกผู้ชาย ถ้าลูกสาวบ้านไหนไม่ส่งเสียเลี้ยงดู พ่อแม่จะรู้สึกเสียหน้ามาก และถ้าลูกสาวส่งเสียเลี้ยงดูก็จะคุยโอ้อวดซึ่งกันและกัน ดังนั้นหญิงในชนบทได้รับความกดดันอย่างสูงที่ต้องทำงานทุกประเภทเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เพราะความรับผิดชอบต่อความกตัญญูนั้นยิ่งใหญ่เหนือสิ่งอื่นใด ดังเห็นได้จากรายงานการวิจัยเรื่องการย้ายถิ่นแรงงาน ชี้ให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นหญิงจะมีความรับผิดชอบส่งเงินกลับบ้านมากกว่าผู้ย้ายถิ่นชาย เมื่อไม่มีหนทางอื่นให้หาเงินทองได้อย่างเร่งด่วน ประกอบหญิงในชนบทมีการศึกษาน้อย การขายตัวก็เป็นทางออกทางสุดท้าย

วิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรี

การเรียกร้องสิทธิสตรีสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2398-2475) ยุคงานสังคมสงเคราะห์ (พ.ศ. 2476-2516) และยุคการเปลี่ยนแปลงการเรียกร้องสิทธิสตรี (หลัง พ.ศ. 2516)

ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2398-2475) ในช่วงนี้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี โดยการรวมตัวของสตรีในชนชั้นสูงระหว่างเพื่อนฝูงและเครือญาติเพื่องานการกุศลและงานสังคม เมื่อ ปี 2473 พระนางเจ้าเสาวภา ผนวชศรี ได้บริจาคเงินและหารายได้สมทบเพื่อช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บจากสงคราม ซึ่งต่อมาได้ก่อตั้ง“สภาภคชาติไทย” และดูเหมือนเป็นจุดเริ่มต้นการทำงานอาสาสมัครและงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสตรีชนชั้นสูง (Tantiwiramanond and Pandey, 1991) ในอีกด้านหนึ่งเกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีในชนชั้นกลางที่มีการศึกษา ซึ่งได้พยายามเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างหญิงชายโดยผ่านทางนิตยสารและหนังสือพิมพ์ โดยเน้นถึงการออกกฎหมายผู้เดียวเมียเดียวและสิทธิสตรีทางการศึกษา การเคลื่อนไหวนี้ สืบเนื่องมาจากการเข้ามาของสตรีชาวตะวันตกในประเทศไทย การมีโอกาสได้เดินทางไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศของสตรีไทย และกระแสการเรียกร้องต่อสู้ของสตรีทั่วโลกในช่วงศตวรรษที่ 19 ต่อมากลุ่มสตรีเหล่านี้ได้จัดตั้งองค์การสตรีแห่งแรกของประเทศไทยขึ้นในปี 2475 มีนามว่า “สมาคมสตรีไทยแห่งสยาม” ซึ่งเป็นองค์

การที่มีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือกรรมกรหญิง แม้ว่าวัตถุประสงค์อื่นยังคงเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่การเป็นแม่บ้านแม่เรือนก็ตาม (ศิริพร สะโครบานีค, 2526)

ยุคงานสังคมสงเคราะห์ (พ.ศ. 2476-2516) หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองสตรีได้สิทธิในการออกเสียงและสมัครรับเลือกตั้งได้ทัดเทียมกับชาย โดยที่สตรีไม่ได้เรียกร้อง ซึ่งแตกต่างจากประเทศในยุโรปและอเมริกา แต่การให้สิทธิทางการเมืองมิได้ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายเพิ่มขึ้นเลย เพราะเกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างผู้นำ ซึ่งต่อมาการเมืองไทยตกอยู่ภายใต้การปกครองของทหาร ดังนั้นการเคลื่อนไหวของสตรีในชนชั้นกลางร่วมกับชนชั้นกรรมกรก็หยุดชะงักไปด้วย (ศิริพร สะโครบานีค, 2526) การก่อตั้งองค์การสตรีในช่วงนี้จึงเป็นการรวมตัวของกลุ่มสตรีในชนชั้นสูงที่มุ่งเน้นการยกระดับสถานภาพสตรี โดยอาศัยการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายจำกัดขอบเขตของกิจกรรม ต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง ในระยะต่อมากิจกรรมต่างๆ ได้มุ่งเน้นไปในด้านงานพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (Thomson and Thomson, 1994) ในช่วงนี้ได้ก่อกำเนิดองค์การสตรีสำคัญหลายองค์การ อาทิเช่น สโมสรวัฒนธรรมหญิงได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2486 โดยท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นภรรยาผู้นำประเทศในขณะนั้น การดำเนินงานของสโมสรลอกเลียนแบบมาจากตะวันตกซึ่งเน้นงานคหกรรมและงานสังคมสงเคราะห์ โดยการหารายได้จากการจัดฉายภาพยนตร์และจัดงานขายของ นอกจากนี้ ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ได้ก่อตั้งองค์การสตรีอื่นๆ อีกหลายองค์การ เช่น สมาคมสตรีอุดมศึกษา สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ สมาคมวายุ ดับบลิว ซี เอ เป็นต้น ต่อมาในปี 2493-2498 มีการเรียกร้องสิทธิสตรีทั่วโลก ซึ่งเกิดจากการสัมมนาและงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ และเพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงนี้ จึงจัดตั้งสภาสตรีแห่งชาติขึ้นเป็นทางการเพื่อเป็นแกนนำให้องค์การสมาชิกขึ้นในปี 2499 โดยท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในช่วงปี 2503-2513 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากได้รับการช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งด้านธุรกิจและการทหารจึงมีองค์การสตรีที่ก่อตั้งจากกลุ่มสตรีในวิชาชีพต่างๆ ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคม อาทิเช่น สมาคมสตรีธุรกิจและวิชาชีพ สมาคมเลขานุการสตรี สโมสรซอนต้า ฯลฯ เป็นต้น (Tantiwiramanond and Pandey, 1991)

ยุคการเปลี่ยนแปลงการเรียกร้องสิทธิสตรี (หลัง พ.ศ. 2516) หลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 2 (หลังปี 2513) ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนักจากภาวะเงินเฟ้อและวิกฤตการณ์น้ำมันโลก ประกอบกับขบวนการนักศึกษาที่เริ่มเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและต่อต้านระบบการเมืองเผด็จการเบ็ดเสร็จ จนเกิดการล้มล้างรัฐบาลได้สำเร็จ ในเดือนตุลาคม ปี 2516 ประกอบกับเวลาต่อมา องค์การสหประชาชาติประกาศให้ปี 2518-2528 เป็นปีทศวรรษสตรี โดยเน้นให้ประเทศในภาควิชาสังคมระดับสถานภาพสตรีให้เท่าเทียมชายในทุกด้าน ทั้งสองเหตุการณ์ได้จุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียกร้องสิทธิสตรีขึ้น

องค์การสตรีที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นมีทั้งกลุ่มทัศนะใหม่และทัศนะเก่า องค์การสตรีในกลุ่มทัศนะใหม่ได้เรียกร้องความเสมอภาคทางเพศ โดยเน้นการปลดปล่อยจากระบบชายเป็นใหญ่และได้มาซึ่งสังคมที่ปราศจากอคติทางเพศ (ธนวดี ทำจิ้น, 2533) ซึ่งประกอบด้วยสองกลุ่มชนชั้น กลุ่มแรกมาจากชนชั้นสูง ซึ่งเรียกตัวเองว่า “กลุ่มส่งเสริมสถานภาพสตรี” ที่เริ่มมีการเคลื่อนไหวราวปี 2515 ต่อมาได้ก่อตั้งเป็นสมาคมอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2517 กลุ่มสตรีนี้ได้ผลักดันให้มีการแก้กฎหมายให้มีการกำหนดสิทธิสตรีลงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 28 ในหมวดที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยบัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้การบังคับกฎหมายแห่งรัฐธรรมนูญชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” นอกจากนี้ยังเรียกร้องให้สตรีมีส่วนร่วมในการร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2517 ทั้งยังได้จัดทำจดหมายเปิดผนึกผ่านสื่อมวลชนเสนอให้มีการพิจารณาสตรีเข้าร่วมรัฐบาล (ธนวดี ทำจิ้น, 2533) กลุ่มที่สองมาจากชนชั้นกลางที่อายุน้อยเพ่งสำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่างๆ กลุ่มสตรีเหล่านี้มีประสบการณ์จากการทำกิจกรรมเพื่อสังคมในรั้วสถาบันในช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ตุลาคม ทำให้มีโอกาสได้สัมผัสปัญหาของผู้หญิงอย่างแท้จริง และตระหนักถึงปัญหาของผู้หญิงโดยเฉพาะในระดับล่าง เช่น ปัญหาแรงงานหญิง ปัญหาโสเภณี ปัญหาความรุนแรงทางเพศ การข่มขืน กระทำชำเรา ฯลฯ เป็นต้น กลุ่มสตรีรุ่นใหม่ได้รับอิทธิพลจากสตรีนิยมที่แพร่กระจายไปทั่วโลก จึงมีการเคลื่อนไหวค่อนข้างรุนแรงและใช้กลยุทธ์แตกต่างจากกลุ่มคนรุ่นเก่า ตัวอย่างองค์การสตรีกลุ่มนี้ ก็คือ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง ศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการ (เอ็มพาวเวอร์) มูลนิธิศูนย์ฮอตไลน์ ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีการก่อตั้งองค์การสตรีตามทัศนะเก่าที่ยังเน้นบทบาทดั้งเดิมของสตรี ได้แก่ มูลนิธิส่งเสริมศิลปชีพ สมาคมแม่บ้านทหารและตำรวจ สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดน ฯลฯ เป็นต้น กิจกรรมส่วนใหญ่ยังเกี่ยวกับการฝึกอบรมด้านงานคหกรรมและหัตถกรรมเพื่อเป็นอาชีพเสริม งานสังคมสังเคราะห์ งานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับทหารและตำรวจตระเวนชายแดน เป็นต้น (Tantiwiramanond and Pandey, 1991) นอกจากนี้ ยังมีองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่องานพัฒนาสตรีในชนบทอีกจำนวนไม่น้อย คือมีองค์การพัฒนาสตรีที่ไม่ได้จดทะเบียนเกิดขึ้นอย่างน้อย 45 กลุ่ม ในช่วงพ.ศ. 2530-2532 (TVS, 1986)

โดยสรุป องค์การที่จัดตั้งขึ้นในระยะนี้แม้ว่าจะมีความหลากหลายก็ตาม แต่ส่วนใหญ่มุ่งไปที่ยกระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของสตรี พยายามที่จะจัดกฎหมายต่างๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี รวมทั้งพยายามที่จะให้เกิดความเสมอภาคในทุกๆ ด้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ การดำเนินการได้เน้นมีกิจกรรมในหลายลักษณะ คือ การให้คำปรึกษา การฝึกอบรม การสาธิต การฝึกอาชีพ ฝึกกำลังกันเพื่อต่อสู้แรงกดดันในปัญหาเร่งด่วน การสร้างเครือข่ายในเรื่องของข้อมูล และจัดตั้งศูนย์ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน

สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์²

สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2499 โดยท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมรับสภาสตรีแห่งชาติ ไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เมื่อ 5 พฤษภาคม 2504 เป็นองค์การพัฒนาสตรีที่นับว่าเก่าแก่องค์การหนึ่ง สภาสตรีแห่งชาติเป็นศูนย์รวมประสานงานระหว่างองค์การสมาชิกสตรีทั่วประเทศ และมีแผนงานที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องสตรี โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเป็นศูนย์กลางประสานงานส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การสตรีทั่วประเทศ ศึกษาหาความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างองค์การสตรีทั้งในและนานาชาติ หาแนวทางและปฏิบัติงาน ที่พัฒนาสตรี และร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ สภาสตรีแห่งชาติฯ จะไม่ก้าวล่วงเข้าไปในการดำเนินงานขององค์การสตรีที่เป็นสมาชิก

กิจกรรมและโครงการ

กิจกรรมของสภาสตรีแห่งชาติฯ แบ่งออกเป็น 15 ฝ่าย โดยที่แต่ละฝ่ายทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าให้คำแนะนำชี้แจงกิจกรรมในฝ่ายของตน รวมทั้งเสนอข้อคิดเห็นหรือโครงการเสนอต่อคณะกรรมการอำนวยการ ส่วนโครงการของสภาสตรีแห่งชาติฯ ที่เกี่ยวกับสตรีจะเน้นอยู่ 3 เรื่องคือการศึกษา สุขภาพอนามัย และการประกอบอาชีพ โครงการในขณะมี 12 โครงการคือ

1. โครงการพัฒนาแบบผสมผสานด้วยความร่วมมือของ 5 องค์การสตรี (FIVE-O)
2. โครงการส่งเสริมผู้บริโภค
3. โครงการการวัยวัฒนา
4. โครงการการปรับปรุงชุมชนแออัด
5. โครงการโรคเอดส์
6. โครงการส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรม
7. โครงการยกระดับความเป็นอยู่สตรีชนบท
8. โครงการกองทุนวิภาวดีรังสิต
9. โครงการการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อการพัฒนา
10. โครงการกองทุนการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนสตรีภาคเหนือ
11. ประสานงานองค์การสมาชิกส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

² รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสภาสตรีแห่งชาติฯ และจากการสัมภาษณ์ พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์ เสาวภาพ ซึ่งเป็นประธานสภาสตรีแห่งชาติฯ

12. บริหารบ้านพระกรุณานิवासน์

ปัจจุบันนี้ กิจกรรมของสภาสตรีแห่งชาติไม่ใช่งานสังคมสงเคราะห์อย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้ทำงานอย่างอื่นด้วย โดยสภาสตรีแห่งชาติจะเป็นแม่ข่าย ทำงานวางแผน ทำโครงการนำร่อง และสนับสนุนทุนทรัพย์ อย่างไรก็ตามจากกฎระเบียบของธรรมนูญของสภาสตรีแห่งชาติ ทำให้มีขีดจำกัด ไม่สามารถทำงานร่วมกับองค์กรขนาดเล็กได้ เช่น มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง เป็นต้น ทำให้กลุ่มสตรีไม่เกิดการรวมตัวเท่าที่ควร แต่ทางสภาสตรีแห่งชาติได้พยายามแก้ไขกฎระเบียบเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาสตรีมากขึ้น พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์กล่าวว่า

เนื่องจากธรรมนูญของสภาสตรีแห่งชาติจะรับรองการสมาชิกที่จดทะเบียนเป็นสมาคม ไม่น้อยกว่า 1 ปี มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 100 คน และมีกิจกรรมไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ดังนั้น มูลนิธิเหล่านั้นไม่สามารถเป็นสมาชิกสามัญได้ แต่ก็ได้เชิญให้มาเป็นสมาชิกวิสามัญ ซึ่งในอดีตไม่ทำงานร่วมกัน มาสมัยนี้ได้ทำงานร่วมกัน เขากลับ แต่เมื่อมาสัมผัส ต่างคนต่างทำ แต่มีเป้าหมายอยู่ที่จุดเดียวกันคือผู้หญิง การเรียกร้องสิทธิสตรีจะให้สภาสตรีแห่งชาติไปเฝ้าๆ ไปต่อต้าน เรียกร้องแบบรุนแรง สภาสตรีแห่งชาติทำไม่ได้ เพราะธรรมนูญ กฎระเบียบมาค้ำอยู่ แต่คุณอนุศรีศรีโต กลุ่มสตรีแรงงาน เขาทำได้ แต่เขาจะทำอะไรที่เป็นกฎระเบียบอย่างสภาสตรีแห่งชาติก็ไม่ได้ เพราะรัฐบาลอาจไม่ฟังเพราะไม่มีตัวแทนหรือสถาบันรับรอง ถ้าทั้ง 2 กลุ่มมาช่วยกัน งานพัฒนาสตรีการดำเนินไปได้ดี

พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์ได้ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ خانรับกับนโยบายของรัฐไว้ดังนี้

เช่นปัญหาโสเภณีเด็ก ทางสภาสตรีแห่งชาติก็สนับสนุนเรื่องทุนการศึกษา อบรมให้ความรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ ส่งวิทยากร ให้ทุนหมุนเวียนโดยผ่านองค์การจังหวัด ซึ่งให้ไปแล้ว 1 ล้าน 8 แสนบาท และยังมีโครงการให้แต่ละภาค 9 ภาคๆ ละ 2 แสนบาท โดยที่แต่ละภาคมีการวางแผนว่าจะทำโครงการอะไร สภาสตรีแห่งชาติคอยเป็นพี่เลี้ยง บางที่ก็ต้องการเงินเพิ่ม บางที่ก็ต้องการวิทยากร นอกจากนี้ สภาสตรีแห่งชาติยังให้ไปทุนการศึกษา 100 ทุนๆ ละ 3,000 บาท เพื่อให้เด็กได้เรียนถึงม.3 แต่ก็ไม่รู้จะต่อสู้กับการตกเขียวได้มากน้อยแค่ไหน..... กรมประชาสงเคราะห์ได้นำหญิงโสเภณีมาฝึกอาชีพเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ แต่บางอาชีพทำรายได้น้อย หญิงโสเภณีเหล่านี้ทนค่าครองชีพที่สูงไม่ได้ก็หวนกลับไปทำงานเดิม ต้องฝึกอาชีพที่มีรายได้พอสมควร เช่น การดูแลผู้สูงอายุและเด็ก ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาด แต่บางครั้งเด็กมีคุณสมบัติไม่พร้อม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชาย

ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีค่อนข้างมาก ผู้ชายควรมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมด้วย ทางสภาสตรีฯได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และกำลังจัดตั้งโครงการที่จะรณรงค์ให้ผู้ชายเห็นคุณค่าของผู้หญิง พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์กล่าวว่า

การพัฒนาสตรี โดยบุรุษไม่ให้ความร่วมมือ ย่อมเป็นไปไม่ได้ เคยถกเถียงกันที่ประชุมว่า ต้องเอาผู้ชายที่มีความพร้อมที่พัฒนาสตรีเข้าร่วมเป็นองค์การสมาชิกด้วย โครงการของสภาสตรีฯที่กำลังจะทำ คือโครงการ “จะเลี้ยงลูกอย่างไรให้เป็นสุภาพบุรุษ” และอีกโครงการหนึ่งคือการให้ความรู้หรือกระตุ้นให้ผู้ชายเห็นความสำคัญของผู้หญิงในชุมชนชายหรือแหล่งองค์การที่มีผู้ชายมาก ๆ เช่น ทหารและโรงเรียนชาย จะสอนว่าเพศหญิงก็คือคนเหมือนกัน แต่มีความถนัดทางด้าน

สรีระต่างกัน แต่เรื่องความคิด ความสามารถไม่แตกต่างกัน และมีความดีร่วมกันตามลักษณะ คือ ผู้หญิงมีความละเอียดรอบคอบ แต่ผู้ชายมีความกล้าหาญมากกว่า เป็นต้น

การพัฒนาสตรีย่อมเกิดขึ้นได้ ถ้าผู้ชายและผู้หญิงมาร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยผู้ชายต้องลดความคิดดูถูกผู้หญิง ไม่ยอมรับผู้หญิง ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงต้องเพิ่มศักยภาพและศักดิ์ศรีให้กับตนเองด้วย พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์อธิบายว่า

ผู้หญิงไม่ขาดความสุข ความงาม เช่นถ่ายปฏิทินรูปโป๊ ร้องเพลงแทนที่จะขายเสียงกลับขายรูปร่าง อย่างนี้จะให้ผู้ชายยอมรับได้อย่างไร เราต้องทำให้เขายอมรับ.... (นอกจากนี้) คนที่รู้ตัวว่ามีศักยภาพพอ ควรออกมาช่วยสังคม.... เวลานี้ทางสภาสตรีฯได้ขอร้องให้ผู้สื่อข่าวกรุณาเสนอข่าวสตรีในลักษณะสร้างสรรค์ พยายามเสนอข่าวเกี่ยวกับผู้หญิงเก่ง หรือที่มีความสามารถประเภทถ่ายรูปโป๊พยายามอย่าส่งเสริม

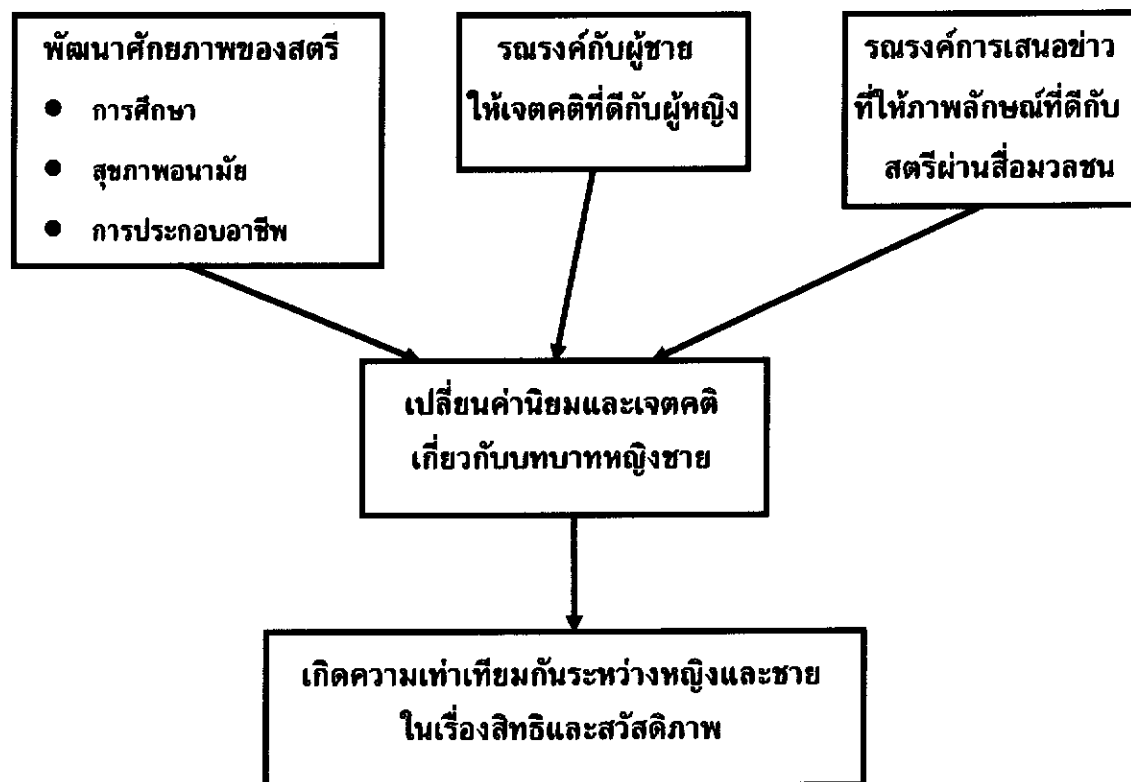
พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์ยังเสริมอีกว่าบทบาทในครอบครัวก็ควรเปลี่ยนแปลงด้วย เช่น

ปัจจุบันค่าครองชีพสูง แม้ก็ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเหมือนกัน แตกต่างจากพ่อตรงไหน ควรมาแชร์บทบาทกันซิคะ เมื่อกลับมาก่อนก็ควรทำกับข้าวเตรียมไว้ เมื่อแม่กลับมาก็ตั้งโต๊ะได้ หรือพ่อไปรับลูก แม่กลับมากับข้าว สรุปลแล้วผู้หญิงและผู้ชายต้องสวมบทบาทพ่อแม่พอกัน เมื่อผู้หญิงทำงานเพิ่ม ผู้ชายก็ต้องทำงานเพิ่มเช่นกัน ถ้าพ่อแม่ทำได้เช่นนี้ ลูกก็จะได้แบบอย่างที่ดีเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในครอบครัวด้วย

กลยุทธ์ที่ใช้ในปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

จากกิจกรรมและโครงการของสภาสตรีแห่งชาติฯในข้างต้น ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชายของประธานสภาสตรีแห่งชาติฯ พอสรุปกลยุทธ์ที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายของสภาสตรีแห่งชาติฯ ได้ตั้งแผนภูมิข้างล่างนี้ กล่าวคือการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายต้องเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพของสตรีทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย และการประกอบอาชีพก่อนเพื่อเตรียมความพร้อมสตรี ในขณะเดียวกัน ต้องรณรงค์ให้ผู้ชายเกิดเจตคติที่ดีต่อสตรี และรณรงค์ให้สื่อมวลชนเสนอข่าวสตรีในทางบวกเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อสตรีด้วย

**แผนภูมิที่ 1 กลยุทธ์ของสภาสตรีแห่งชาติฯ
ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย**

แหล่งเงินทุนและปัญหาบุคลากร

รายได้ของสภาสตรีแห่งชาติฯ ส่วนใหญ่มาจากเงินค่าสมาชิกขององค์การสตรี เงินบริจาคของประชาชนและองค์กรเอกชนต่างๆ นอกจากนี้ทางสภาสตรีแห่งชาติฯ จัดงานเพื่อหาทุนตามโอกาสและได้รับทุนสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาล รวมทั้งจากองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศและต่างประเทศ พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์กส่วถึงเงินบริจาคว่า

คนชอบว่าพวกคุณหญิงคุณนายไม่มีประโยชน์ แท้ที่จริงสภาสตรีแห่งชาติฯ อยู่ได้ก็เพราะความร่วมมือจากคุณหญิงคุณนายเหล่านี้ ที่อุทิศทุนทั้งกำลังทรัพย์และเวลาเพื่อทำงานให้สังคม หลายคนมีศักยภาพสูง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา ความรู้ ความสามารถ และเวลาที่จะอุทิศให้กับงานสังคม จงอย่ามองข้ามบุคคลเหล่านี้ ใช้เขาให้เป็นประโยชน์

ส่วนปัญหาเรื่องบุคลากรนั้น ก็คือเจ้าหน้าที่มีการลาออกบ่อย เนื่องจากไม่มีความมั่นคงของหน้าที่การทำงาน บางช่วงมีเงินมากก็สามารถจ้างคนได้มากหน่อย แต่บางช่วงรายได้น้อยก็ไม่สามารถจ้างเจ้าหน้าที่ได้ อย่างไรก็ตามก็มีเจ้าหน้าที่บางคนทำงานให้กับสภาสตรีแห่งชาติฯ เป็นเวลานาน เจ้าหน้าที่ที่ทำได้ต้องมีใจรักงานพอสมควร

สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์พระวราชาทินัดตามาตุ และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา³

ความเป็นมา

(แม่ชี)คุณหญิงกนิษฐา วิเชียรเจริญ เป็นกรรมการสำคัญคนหนึ่งของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทยในขณะนั้น ในฐานะที่เป็นนักกฎหมายจึงเห็นช่องโหว่ของกฎหมายที่นำไปสู่การเลือกปฏิบัติต่อสตรีหรือไม่ได้รับรองสิทธิสตรีอย่างแท้จริง ความสนใจนี้มีกลุ่มวิชาชีพอื่นๆ เห็นพ้องด้วย แต่กลุ่มอาชีพเหล่านี้ไม่สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายฯได้ เพื่อให้กลุ่มอาชีพอื่นได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่สนใจอันนี้ จึงได้จัดตั้งเป็นสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2517 เพื่อแก้ปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อสตรี และได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมบทบาทสตรี

กิจกรรมและโครงการของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี

ในปี 2521 (แม่ชี)คุณหญิงกนิษฐา ได้รับเชิญไปชมงานบ้านพักสำหรับผู้หญิงที่ได้รับความเดือดร้อนในยุโรปและอเมริกา และกลายเป็นแรงบันดาลใจให้(แม่ชี)คุณหญิงกนิษฐา จัดตั้งบ้านพักฉุกเฉินขึ้นในประเทศไทย เพื่อให้ความช่วยเหลือกับหญิงที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาแรงงาน ถูกบังคับเป็นโสเภณี ถูกข่มขืน สามีทิ้ง หรือทุบตี เป็นต้น ต่อมาได้ขยายไปบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้หญิงและเด็กที่ติดเอดส์ คลินิกที่ดูแลผู้หญิงทั้งก่อนและหลังคลอด บ้านพักสำหรับเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ศูนย์การศึกษาและฝึกอาชีพ และศูนย์เยาวชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชาย

แม่ชี คุณหญิงกนิษฐา ได้แสดงความคิดเห็นว่าผู้หญิงที่ได้รับความทุกข์ยากจนต้องเข้าอยู่บ้านพักฉุกเฉิน เนื่องจาก

ประเพณี วัฒนธรรม เจตคติของสังคมไม่ยอมรับความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย แม้แต่หญิงก็ไม่ยอมรับว่าตนเองเสมอเท่าชาย และชายก็ไม่ยอมรับให้หญิงมาเสมอเท่ากับตนเอง จารีตประเพณีนี้ยังฝังลึก ทำให้ผู้หญิงมีแต่ความกลัวเกรง เราจะไปเสมอเขาหรือเปล่า ผู้ชายชินกับการเป็นใหญ่ ไม่เคยชินกับการที่ผู้หญิงมาเสมอกับตัว..... (เช่น) ผู้ชายที่ทุบตีภรรยาเพราะต้องการชมและให้ภรรยาเชื่อฟังเขา ปัญหาไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะแต่ครอบครัวยากจนหรือมีการศึกษาต่ำเท่านั้น แต่ครอบครัวที่มีการศึกษาสูง สามีก็ตะตอยภรรยาเหมือนกัน

แม่ชี คุณหญิงกนิษฐา ได้แสดงความคิดเห็นต่อไปว่าการแก้ปัญหาสตรี เช่นปัญหาโสเภณีไม่ควรแก้ที่ผู้หญิงอย่างเดียว แต่ต้องแก้ที่ผู้ชายด้วยซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหา เพราะ

³ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีและจากการสัมภาษณ์ แม่ชีคุณหญิงกนิษฐา วิเชียรเจริญ ซึ่งเป็นนายกสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี และคุณพิมพ์ศิริ สุขเกิด ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่วิจัยของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา

ผู้ชายอยากเที่ยวโสเภณี ต้องแก้ตรงนี้ โดยเปลี่ยนเจตคติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ เรื่องเที่ยวผู้หญิง ไม่ใช่แค่แก้ให้ผู้หญิงมีการศึกษาและมีงานทำมากขึ้น หรือบอกพ่อแม่ว่าจะลงโทษนะถ้าให้ลูกเป็นโสเภณีเท่านั้น

ดังนั้นทางสมาคมฯได้ร่วมกับมูลนิธิผู้หญิง ศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการ และมูลนิธิสร้างสรรค์เด็กของครูหุ้ย เสนอโครงการ “รณรงค์ค่านิยมไม่ให้เที่ยวโสเภณี” ต่อกรมประชาสัมพันธ์ โดยใช้งบประมาณราว 3 ล้านบาท โดยที่ทางสมาคมมีหน้าที่รณรงค์กับนักธุรกิจชาย ส่วนมูลนิธิเด็กและมูลนิธิผู้หญิงจะรณรงค์ในกลุ่มนักเรียนตามโรงเรียนทั้งระดับมัธยมและอุดมศึกษา และศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการจะรณรงค์กับสถานบริการและผู้หญิงบริการ ขณะนี้เรื่องได้รับอนุมัติแล้ว แต่ยังไม่ได้รับเงิน โครงการนี้คาดว่าจะช่วยเปลี่ยนความคิดและค่านิยมเรื่องความเสมอภาคทางเพศได้บ้าง แม้ชี้คุณหญิงกนิษฐากล่าวว่า

เด็กจะได้เรียนรู้ว่าชายหญิงเสมอภาคกันนะ ต้องไม่กระทำกับผู้หญิงอย่างนั้น... หวังว่าเขาจะได้ไม่ทำสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ เช่น ตี ตะแฉะเมีย ทิ้งเมีย ช่มชืดผู้หญิงอื่น ไม่มองว่าผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ และคิดว่าผู้หญิงเป็นมนุษย์เหมือนกัน ไม่ใช่เห็นผู้หญิงใส่กระโปรงสั้นก็เอาเลย

การก่อตั้งสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา

จากภารกิจเกี่ยวกับบ้านพักฉุกเฉินได้ทำให้สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีหักเหการดำเนินงานจากวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่เป็นกลุ่มสร้างความกดดันให้เกิดสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย มาทำหน้าที่บำบัดและบรรเทาความเดือดร้อนของผู้หญิง พร้อมทั้งให้ความรู้และฝึกอาชีพอีกด้วย จนกระทั่งวันที่ 24 ตุลาคม 2533 ได้ก่อตั้งสถาบันบทบาทหญิงชายและการพัฒนาขึ้น โดยมี ดร. สุธีรา ทอมสันเป็นผู้อำนวยการ สถาบันนี้เป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านวิชาการและช่วยสานต่อความมุ่งหมายเดิมของสมาคมฯ คือการดำเนินงานโดยมุ่งหวังที่จะผสมผสานประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีในนโยบายต่าง ๆ ตลอดจนเสริมสร้างบทบาทและการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งคาดว่าจะนำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายในที่สุด นอกจากนั้น สถาบันฯ ยังทำหน้าที่เลขาธิการขององค์การติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส.) อีกด้วย ตมส. เป็นองค์การที่มีเครือข่ายทั่วราชอาณาจักร มีภารกิจสำคัญในการติดตามการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐ และพรรคการเมืองในประเด็นที่เกี่ยวกับสตรี

กิจกรรมและโครงการของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา

สถาบันฯได้ดำเนินการวิจัยนโยบายเชิงปฏิบัติการ โดยเฉพาะนโยบายที่มีผลกระทบต่อสตรี โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับหญิงชายมาเป็นเครื่องมือ สำหรับวางกลยุทธ์และกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การสร้างการรับรู้และตระหนัก การรณรงค์โดยอาศัยเครือข่าย การประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำสตรี นักวิชาการ นักบริหาร และสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อสร้างทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย ประเด็นที่สถาบันฯดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ได้แก่ การเลือกปฏิบัติในด้านอาชีพ แรงงานสตรี การกระจายอำนาจจากชายมาสู่หญิง และการพัฒนาประชาธิปไตย

โครงการของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนามีผ่านมามีดังนี้

โครงการเกี่ยวกับการปรับเจตคติและการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทสตรี เพื่อปรับภาพลักษณ์ดั้งเดิมของสตรีที่สืบทอดกันมาช้านาน รวมทั้งเพื่อให้บทบาทของสตรีที่มีต่อการพัฒนาประเทศเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น สถาบันฯ จัดโครงการ “ผู้หญิงเก่ง” และโครงการประกวดภาพถ่าย “ผู้หญิงกับการทำงาน” เป็นกิจกรรมประจำปี ซึ่งเป็นการเผยแพร่ความสำเร็จของสตรีและบทบาทที่เปลี่ยนแปลงของสตรีในโลกของการทำงาน

โครงการสนับสนุนสตรีให้มีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจ สถาบันฯ ได้จัดทำ “ทำเนียบสตรีผู้นำการเปลี่ยนแปลง” เพื่อประมวลประวัติและผลงานของสตรีที่มีศักยภาพและมีความสามารถเพื่อเผยแพร่ให้แก่ผู้บริหารทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งพรรคการเมือง สำหรับสรรหาและแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดนโยบาย ตัวอย่างเช่น ทางสถาบันฯ ได้มอบ “ทำเนียบสตรีผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ให้กับนายกรัฐมนตรี บรรหาร ศิลปอาชา เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการเลือกวุฒิสมาชิก เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่เน้นการเพิ่มพูนทักษะการเป็นผู้นำสำหรับสตรี เพื่อพัฒนาความสามารถและศักยภาพ สำหรับการมีส่วนร่วมในองค์คณะที่กำหนดนโยบายและวางแผนโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น

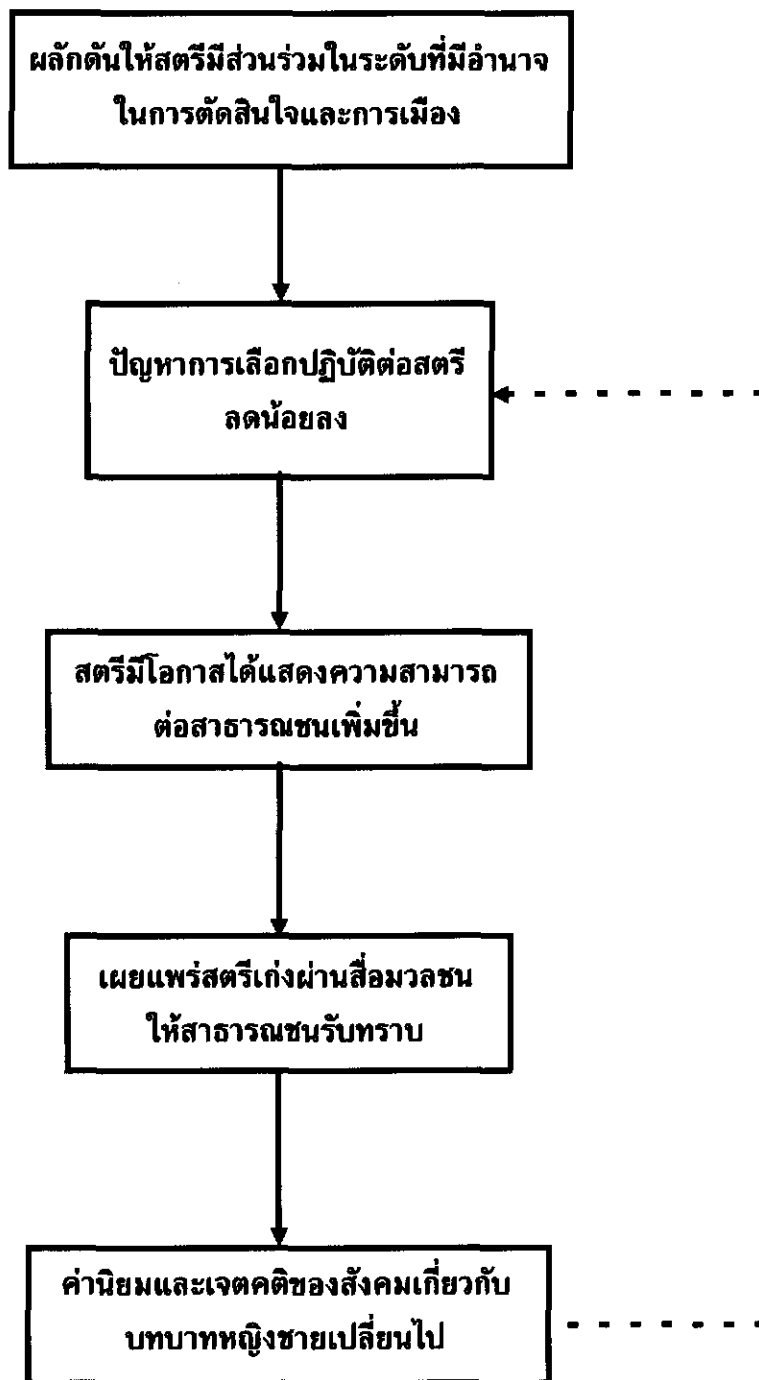
โครงการรณรงค์ประเด็นสตรีในการเลือกตั้ง สถาบันฯ รณรงค์ให้ประเด็นสตรีเป็นประเด็นการเลือกตั้งและเพื่อให้พรรคการเมืองมีนโยบายที่เด่นชัดในเรื่องของสตรี โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการรณรงค์ตั้งแต่ผู้นำพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง ตลอดจนสาธารณชนทั่วไป การรณรงค์นั้นครอบคลุมวิธีการที่หลากหลาย เช่น การจัดเวทีให้พรรคการเมืองแถลงนโยบาย การใช้สื่อการพิมพ์ เอกสาร แผ่นพับ จัดหมายเปิดผนึก ตลอดจนสื่ออื่นๆ ผ่านทางสื่อมวลชน

โครงการฝึกอบรม สถาบันฯ จัดโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผสมผสานประเด็นสตรีในกระบวนการกำหนดนโยบายสำหรับผู้บริหาร ผู้นำสตรี สื่อมวลชนและผู้สนใจอื่นๆ นอกจากนั้นยังให้บริการในการกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม และดำเนินการฝึกอบรมเกี่ยวกับประเด็นหญิงชายตามความต้องการขององค์การต่าง ๆ ที่ขอความร่วมมือเป็นการเฉพาะด้วย

กลยุทธ์ที่ใช้ในปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

จากกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของสถาบันฯ นั้น จะเห็นว่าพยายามที่จะใช้กลยุทธ์อย่างแยบยลในการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติของสังคมที่มีต่อสตรี โดยพยายามผลักดันให้สตรีมีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ถ้าสตรีมีโอกาสดำเนินการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรีอย่างแท้จริง ปัญหาการเลือกปฏิบัติน่าจะลดน้อยลงและสตรีจะมีโอกาสดำเนินการแสดงความสามารถเป็นที่ประจักษ์กับสาธารณชนได้ และสื่อมวลชนเผยแพร่ความสามารถของสตรีให้กับสาธารณชนได้รับทราบ ค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับสตรีก็จะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสตรีน่าจะผ่อนคลายลง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 กลยุทธ์ของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา
ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

แหล่งเงินทุนและปัญหาบุคลากร

สมาคมฯ ได้รับทุนอุดหนุนส่วนใหญ่จากต่างประเทศ เนื่องจากทั้งแม่ชีคุณหญิงกนิษฐา และคุณสุธีรา มีความสามารถสูง และมีความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรต่างประเทศมาก่อน นอกจากนี้ ยังได้รับเงินบริจาคจากประชาชนทั่วไปและองค์กรเอกชนต่างๆ ด้วย รวมทั้งมีรายได้บ้างจากการทำบ้านพัก (Guest house) และมีบางโครงการก็ได้รับทุนอุดหนุนจากรัฐบาล แม่ชีคุณหญิงกนิษฐากล่าวถึงปัญหาการหาเงินทุนว่า

เงินทุนที่ได้มาไม่ ใช่ว่าได้มาง่ายๆ ต้องเขียนโครงการเสนอต่อองค์กรต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศ ซึ่งถ้าเขียนไม่ทัน ไม่มีใครช่วยได้ ความจริงน่าจะหาได้มากกว่านี้ นี่ถ้าเกิดเป็นอะไรขึ้นมาจะทำอย่างไร เวลานี้ค่าใช้จ่ายของสมาคมฯ สูงมาก ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ และเงินเดือนของเจ้าหน้าที่ ส่วนเงินอุดหนุนจากรัฐบาล มักมีขั้นตอนยุ่งยากและชักช้า อย่างเช่นโครงการจากกรมประชาสัมพันธ์ บอกเรื่องได้อนุมัติแล้ว แต่ยังไม่ได้รับเงิน ติดที่กรมบัญชีกลาง กรมประชาสัมพันธ์บอกให้ทำได้เลย แต่ถ้าเกิดมีปัญหาขึ้นมาจะว่ายังไง

ปัญหาเรื่องบุคลากรก็เหมือนองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ คือมีการเข้าออกของเจ้าหน้าที่ค่อนข้างบ่อย ทางสมาคมฯ ก็ได้พยายามตั้งเงินเดือนให้สูงไว้ มีบ้านพัก และมีรางวัลตอบแทนสำหรับผู้ทำงานนาน เช่น ให้สร้อยทอง ให้ไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นต้น

มูลนิธิเพื่อนหญิง⁴

ความเป็นมา

มูลนิธิเพื่อนหญิงตั้งขึ้นเมื่อปี 2523 ช่วงแรกกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นเป็นนักศึกษาและนักกิจกรรมในมหาวิทยาลัย นักวิชาการและผู้นำหน่วยงานบางส่วน เนื่องจากช่วงนั้นมีปัญหาผู้หญิงเกิดขึ้นมากมายในเมืองไทย โดยเฉพาะในช่วงนั้นมีการจัดการทัวร์ทางเพศ (Sex Tour) ซึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างประเทศเพื่อมาเที่ยวโสเภณีหรือหญิงบริการทางเพศโดยเฉพาะ เรียกว่าเป็นประเด็นที่ดังมากและไม่มีองค์กรไหนให้ความสนใจอย่างจริงจัง จังๆ ดังนั้นมูลนิธิเพื่อนหญิงจึงตั้งขึ้นมาโดยจุดประสงค์ช่วงแรกเป็นการทำงานเพื่อรณรงค์ต่อต้านทัวร์ทางเพศ

กิจกรรมและโครงการ

กิจกรรมได้พัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ โดยเน้นขอบข่ายงานใน 3 ประเด็นหลักคือผู้หญิงกับความรุนแรง แรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรม และผู้หญิงกับสุขภาพ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ มีกิจกรรมทั้งหมด 8 โครงการ ลักษณะโครงการของมูลนิธิเพื่อนหญิงมีดังนี้

ศูนย์ข้อมูล มีการเก็บรวบรวมเรื่องของผู้หญิงทั้งในและนอกประเทศ คล้ายห้องสมุดเล็กๆ เจ้าหน้าที่โครงการกล่าวถึงที่มาของโครงการนี้ว่า

⁴ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของมูลนิธิเพื่อนหญิงและการสัมภาษณ์คุณสุภาวดี เพชรรัตน์ ซึ่งช่วยผู้ประสานงานของมูลนิธิเพื่อนหญิง

หลังจาก (รณรงค์ต่อต้านทวิทางเพศ) นั้น จึงมองว่ากิจกรรมเฉพาะที่รณรงค์ต่อต้านทวิทางเพศไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาผู้หญิงหรือพัฒนาความเท่าเทียมผู้หญิงและผู้ชายในสังคมได้ การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและสถานการณ์ของผู้หญิง แต่เนื่องจากข้อมูลที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด จึงได้พัฒนาขึ้นมาเป็นโครงการศูนย์ข้อมูลขึ้นมาเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาหรือสถานการณ์ของผู้หญิงในเมืองไทย ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับมูลนิธิใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเรื่องความเท่าเทียมของผู้หญิงและชายในสังคมได้อย่างจริงจัง

ศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี เป็นศูนย์ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมาย มีในส่วนของชมรมผู้หญิงช่วยเหลือผู้หญิง โดยมีสมาชิก 2 ระดับ คือ ผู้หญิงที่เจอปัญหาโดยตรง และผู้หญิงที่ตระหนักถึงปัญหาและอยากจะเข้าร่วมโครงการ ศูนย์นี้เกิดขึ้นเนื่องจาก

จากการศึกษาและข้อมูลที่ได้รับพบว่าหญิงในเมืองไทยถูกละเมิดสิทธิมากทั้งในแง่ของถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มขืน ถูกกระทำรุนแรงทั้งในบ้านและนอกบ้าน จึงได้ตั้งศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรีขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์คือปกป้องและคุ้มครองสิทธิของผู้หญิงและกิจกรรมเริ่มพัฒนาเรื่อย ๆ ช่วงแรกจะมีกิจกรรมในเรื่องให้ความช่วยเหลือเฉพาะราย เช่น ในรายที่ถูกข่มขืน หรือถูกล่วงละเมิดสิทธิทางเพศ ก็จะมีงานให้ความช่วยเหลือ ซึ่งตอนนั้นจะเป็นในลักษณะของมีทนายที่เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่เต็มเวลาทำงานทั้งในแง่ของให้คำปรึกษาดำเนินการ ทางศาล หลังจากกิจกรรมได้พัฒนามาเรื่อย ๆ จึงทำในเรื่องของงานให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแล้ว ก็มีในเรื่องงานด้านสังคมสงเคราะห์ งานให้คำปรึกษาด้วย คือเราไม่ได้มองเฉพาะตัวบุคคลอย่างเดียว แต่มองบริบทรอบตัวของผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ว่ามีใครที่เกี่ยวข้อง/มีส่วนสัมพันธ์กับผู้ได้รับความเดือดร้อน ก็เล่นในส่วนกับครอบครัวกับชุมชนด้วย จะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมทั้งในเรื่องกฎหมายเบื้องต้นหรือในเรื่องของผู้หญิง ให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้าใจว่า ปัญหาของผู้หญิงที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นจากอะไร ถ้าเกิดว่ามีปัญหาเกิดขึ้นจะมีมาตรการแก้ไขหรือป้องกันอย่างไร

กลุ่มเป้าหมายช่วงแรกจะเป็นในลักษณะของผู้เคราะห์ร้ายคือคนที่ได้รับปัญหาโดยตรง และกลุ่มผู้หญิงในชุมชน และในภาคอุตสาหกรรม คนที่ผ่านการฝึกอบรมก็จะเป็นลักษณะอาสาสมัครส่งเสริมสิทธิสตรีคือ สามารถช่วยที่จะให้คำแนะนำเบื้องต้น ให้ได้แก่ผู้หญิงก่อนที่จะมาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิ และจะมีลักษณะของนิทรรศการเคลื่อนที่ในชุมชน ให้ชุมชนเข้าใจว่าปัญหาเรื่องการข่มขืนเกิดจากอะไร คนที่ถูกข่มขืนไม่ใช่ตัวกาลกิณี แต่ควรได้รับความเข้าใจ เอาใจใส่จากชุมชน ข้าไม่ใช่ความผิดของผู้หญิงและเป็นสิ่งที่ผู้หญิงโดนกระทำจากผู้ชาย ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า

โครงการแรงงานผู้หญิงในภาคอุตสาหกรรม เริ่มจากกลุ่มแรงงานผู้หญิงในรอบ ๆ กรุงเทพมหานคร อนาคตจะขยายสู่ภาคชนบทมากขึ้น

โครงการศูนย์สุขภาพ เป็นโครงการที่ให้ผู้หญิงมีสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของตัวเอง รณรงค์ให้ผู้หญิงมีทางเลือกเกี่ยวกับสุขภาพมากขึ้น สามารถดูแลสุขภาพตนเองได้มากขึ้น และให้คำปรึกษากับผู้หญิงที่มีปัญหาด้านสุขภาพและเพศสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ได้ยกตัวอย่าง เช่น การปฏิเสธการกินยาคุมเพราะสุขภาพของตนเอง ไม่ใช่ยังงี้ก็ต้องกิน เพราะเป็นบทบาทของผู้หญิง

โครงการ Gender Place เป็นโครงการผลิตสิ่งพิมพ์ พ็อคเก็ตบุค (Pocket book) หรือ นิตานที่ไม่มีอคติทางเพศ

โครงการระดมทุน เป็นโครงการหารายได้ให้มูลนิธิ โดยการบริจาคและโดยผ่านทางธุรกิจ เช่น บ้านธรรมชาติซึ่งขายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากผู้หญิงในหมู่บ้าน

โครงการส่งเสริมบทบาทชายหญิงเพื่อการพัฒนา ทำการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานในองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ให้เข้าใจในเรื่องหญิงและชาย การจัดสรรหน้าที่โดยปราศจากการแบ่งเรื่องเพศ เมื่อไปทำงานในชุมชนแล้ว ก็จะนำความคิดเหล่านี้ไปใช้และสอนให้ชุมชนด้วย

โครงการเครือข่ายกลุ่มผู้หญิงชาวบ้าน เป็นโครงการที่ขยายเครือข่ายโดยผ่านกลุ่มผู้หญิงชาวบ้าน

กลยุทธ์ในการดำเนินงาน

กลยุทธ์ที่ใช้มีทั้งหมด 4 ประการดังต่อไปนี้

งานให้บริการ เช่น ผู้หญิงกับความรุนแรง มีบริการให้คำปรึกษาช่วยเหลือด้านกฎหมาย กรณีแรงงาน ผู้หญิงในภาคอุตสาหกรรม จะได้รับความช่วยเหลือ เช่น ในกรณีถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างทั้งในเรื่องของค่าแรง ปัญหาสุขภาพ หรืองานทางด้านสุขภาพ เมื่อมีปัญหาที่สามารถมารับคำปรึกษาได้ เพราะเป็นงานให้บริการ

งานให้การศึกษากับสาธารณชน เพราะการให้ความรู้เฉพาะกับกรณีตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมายโดยตรง จะไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ เพราะฉะนั้นกับการป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาเรื่องผู้หญิง สาธารณชนเองต้องเข้าใจ รับรู้และตระหนักถึงเรื่องนี้ด้วย กระบวนการให้การศึกษากับสาธารณชน จึงให้ความรู้โดยผ่านสิ่งพิมพ์และสื่อต่างๆ รวมทั้งการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวว่า

สิ่งพิมพ์ของมูลนิธิ ตอนนี้จะมี 3 ตัวคือ วารสารสตรีทัศน์ ซึ่งออก 2 เดือน/ครั้ง หนังสือพิมพ์หญิงชายก้าวไกล จะเป็นหนังสือพิมพ์สำหรับผู้หญิงที่อยู่ในชนบท พูดถึงกิจกรรมของมูลนิธิ ปัญหาผู้หญิงในเมืองไทย และมี FOW News letter เป็นกิจกรรมภาษาอังกฤษ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายคือ ส่วนใหญ่เป็นองค์กรต่างประเทศ องค์กรเครือข่ายของเพื่อนหญิง

นอกจากนั้นมีการประสานกับทางสื่ออื่นๆ โดยการให้สัมภาษณ์หรือพูดถึงงานของมูลนิธิ ไป มีลักษณะของงานการฝึกอบรมให้กับชุมชนเป้าหมายหรือกลุ่มคนที่ให้ความสนใจในเรื่องประเด็นที่เกี่ยวกับกฎหมาย ประเด็นในเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิง เช่น การดูแลป้องกันตัวเอง การรักษาสุขภาพ การมีเพศสัมพันธ์

ลักษณะของงานสร้างเครือข่าย ขอบข่ายงานทั้ง 3 ประเด็นนี้ โดยลำพังมูลนิธิเพื่อนหญิงเพียงหน่วยงานเดียวคงไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ต้องหาความร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง หรือมีแนวทางการทำงานคล้ายกัน การสร้างองค์กรเครือข่ายมี 2 ระดับ คือองค์กรระดับรัฐและองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ เจ้าหน้าที่ได้ยกตัวอย่างว่า

กรณีศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี เครือข่ายคือ ทุนายความ เนื่องจากทุนายความที่ทำงานเต็มเวลาของมูลนิธิมีเพียง 1-2 คนไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้เพียงพอ จึงต้องมีทุนายเครือข่ายที่จะให้ความช่วยเหลือ เครือข่ายของนักจิตวิทยา เช่น กรณีรายที่ถูกข่มขืนมีปัญหาด้านจิตใจ ต้อง

ได้รับคำปรึกษาโดยนักจิตวิทยา เครือข่ายของนักสังคมสงเคราะห์ เครือข่ายทางแพทย์ ซึ่งมีความสำคัญในการพิสูจน์หลักฐานฟ้องร้อง

นอกจากนั้นจะมีการประสานกับหน่วยงานรัฐ ได้แก่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักตอนนี้ และมูลนิธิยังเป็นคณะกรรมการอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ เป็นต้น

งานรณรงค์เผยแพร่ โดยเฉพาะในระดับนโยบายของรัฐ โดยจะพิจารณาวานโยบายข้อใดที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความเท่าเทียมของหญิงและชาย ก็จะทำการรณรงค์ในเรื่องนั้น โดยดำเนินการด้วยมูลนิธิเพียงลำพังหรือร่วมกับองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ เท่าที่ผ่านได้มีการรณรงค์ 2 เรื่องหลักๆ คือพนักงานสอบสวนหญิง และการเรียกร้องให้หญิงและชายได้รับสิทธิเท่าเทียมกันในเรื่องการศึกษาและการประกอบอาชีพ

● การรณรงค์เรื่องพนักงานสอบสวนหญิง ได้พยายามให้พนักงานสอบสวนหญิงแทนพนักงานสอบสวนชายในกรณีที่ถูกล่วงละเมิดหรือโดนทำร้ายร่างกาย โดยเจ้าหน้าที่ได้อธิบายว่า

ที่ผ่านมามีหลายรายที่ถูกล่วงละเมิดหรือโดนทำร้ายร่างกายจากผู้ชาย เมื่อไปแจ้งความพนักงานสอบสวนชายไม่มีความเข้าใจความรู้สึกของผู้หญิงทำให้ลำบากใจที่จะพูดข้อเท็จจริงออกมา เพื่อดำเนินคดีต่อไป เพราะฉะนั้นการมีพนักงานสอบสวนหญิงจะมีความสำคัญในการปกป้องสิทธิของผู้หญิง จึงมีการรณรงค์ให้พนักงานสอบสวนหญิงขึ้น ตอนนี้รัฐบาลกำหนดให้เป็นโครงการนำร่องซึ่งมีอยู่ 3 โรงพัก ในระยะยาวรณรงค์ให้ทำเป็นนโยบายเลย ไม่ใช่เป็นแค่โครงการนำร่อง

● การเรียกร้องให้หญิงและชายได้รับสิทธิเท่าเทียมกันในเรื่องการศึกษาและการประกอบอาชีพ การเรียกร้องในเชิงนโยบายให้หญิงมีโอกาสได้ศึกษาและประกอบอาชีพได้เช่นเดียวกับชาย เช่น การเรียกร้องให้ผู้หญิงสามารถทำงานในตำแหน่ง “ปลัดอำเภอ” ได้ รูปแบบของการเรียกร้องได้แก่

ประสานกับองค์กรด้านผู้หญิงหลายองค์กร..... นอกจากนั้นมีการสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนว่ามีความจำเป็นอย่างไร ในการเรียกร้องให้ผู้หญิงเป็นปลัดอำเภอ โดยว่าสาธารณชนได้เข้าใจว่า ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีสิทธิที่จะเลือกประกอบอาชีพการศึกษา จากนั้นเป็นลักษณะของการล๊อบบี้ ประสานงานกับเครือข่ายสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหรือเห็นด้วยมาทำงานร่วมกัน เพราะหากลำพังแต่มูลนิธิ อย่างเดียวไม่มีอำนาจพอที่จะกดดันในระดับนโยบายของรัฐได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องร่วมกับองค์กรอื่นๆ องค์กร อาจจะทำได้โดยยื่นจดหมายถึงรัฐบาล ถึงสส. ที่เกี่ยวข้อง กลไกรัฐทุกระดับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การเรียกร้องยังรวมถึงการเรียกร้องสิทธิสตรีที่ควรได้รับการประกอบอาชีพ เช่น ในเรื่องกฎหมายลาคลอด ให้ลาคลอด 90 วัน โดยได้รับค่าจ้างเต็ม เนื่องจากในอดีตข้าราชการได้รับสิทธิส่วนนี้ แต่ภาคเอกชนไม่ได้ ซึ่งผู้หญิงไม่ว่าจะอยู่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือเอกชน ควรได้รับการคุ้มครองในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง และเด็กที่เกิดมาต้องได้รับความคุ้มครองไม่แตกต่างกัน แม้ว่าจะเป็นลูกกรรมกรก็ตาม

การเรียกร้องจำเป็นต้องสาธารณชนรับทราบโดยจัดทำผ่านสื่อต่างๆ จัดว่าเป็นกลวิธีที่สำคัญมาก โดยมักจะขอความร่วมมือจากสื่อมวลชน ซึ่งก่อนหน้านี้จะมีโครงการสร้างเครือข่ายกับสื่อมวลชนให้เข้าใจประเด็นปัญหาผู้หญิง และเมื่อสื่อมวลชนเข้าใจและเสนอภาพเรื่องผู้หญิงให้ถูกต้อง ชัดเจน ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของค่านิยมเดิม หลังจากนั้น เมื่อรณรงค์เรื่องใดก็จะผ่านสื่อเหล่านี้อย่างใกล้ชิด มีทั้งวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ขณะเดียวกันก็ใช้สื่อของมูลนิธิเอง และองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ ด้วย ส่วนในกรณีคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมักพบว่าไม่มีเวลาอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์จะใช้วิธีการทำงานกับกลุ่มผู้นำแรงงานหญิง มีเอกสารสั้นๆ เป็นรูปการ์ตูนลงไปแจกในโรงงาน ในกลุ่มพื้นที่หรือเป็นการจับกลุ่มคุยกัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชาย

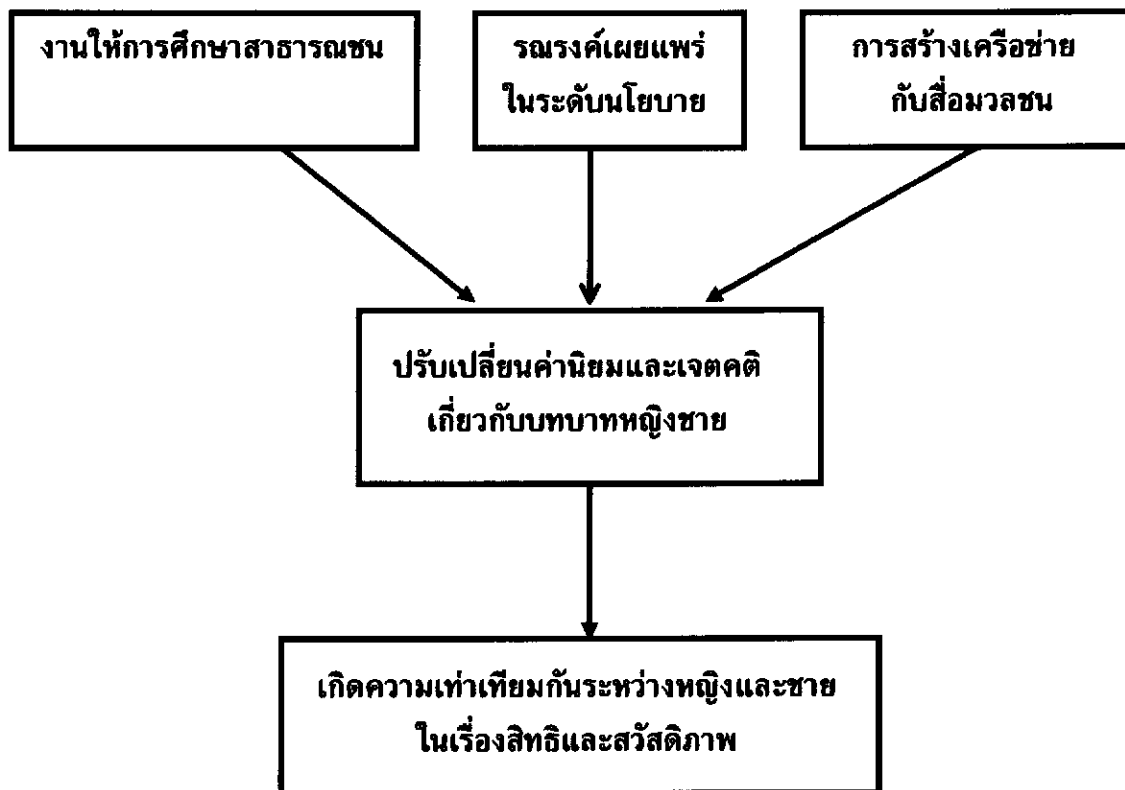
แม้ว่ามูลนิธิได้ทำกิจกรรมและโครงการหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชายทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ในความรู้สึกของเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิก็ยังรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคมเป็นเรื่องที่ทำได้ค่อนข้างยาก การเปลี่ยนแปลงที่น่าจะให้ผลมากที่สุดคือการให้การศึกษาและการรณรงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านนโยบาย เช่น นโยบายการศึกษาคือให้มีการเรียนการสอนเรื่องสิทธิและบทบาทหญิงชายในโรงเรียน เป็นต้น เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวว่า

มองว่าเป็นนโยบายที่ไม่ส่งเสริมให้มีความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย ถ้าสามารถเปลี่ยนในระดับนโยบายได้ความคิดและค่านิยมของคนก็เริ่มเปลี่ยนไปด้วย โดยกระบวนการเปลี่ยนมียุทธวิธีต่างๆ มากมายและเปลี่ยนพร้อมๆ กันไป ไม่สามารถบอกได้ค่านิยมอันไหนจะเปลี่ยนก่อน และการเปลี่ยนค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายจะสามารถทำได้มากน้อยเพียงไร... อย่างไรก็ตาม ความเท่าเทียมของบทบาทหญิงชายเริ่มมีความเป็นไปได้มาก เมื่อเปรียบเทียบกับ 10 ปีที่แล้ว เช่น ผู้หญิงสามารถเข้าเรียนนายร้อยได้ แต่ในส่วนที่เป็นจิตสำนึกเป็นรากเหง้ายังค่อนข้างท้าทาย จึงได้เสนอไปในส่วนของการศึกษาว่าจะทำอย่างไรให้มีการสอดแทรกการสอนตั้งแต่ระดับประถมหรือในทุกระดับชั้น ถึงเรื่องสิทธิของหญิงและชายที่มีความเท่าเทียมกัน ซึ่งได้เสนอไปในระดับนโยบายแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการระยะยาวที่ละเอียดไม่ได้ แต่ปัญหาที่ผ่านมา ผู้ที่อยู่ในระดับบริหารยังไม่เห็นความสำคัญหรือเห็นความสำคัญน้อย

กลยุทธ์ที่ใช้ในปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

จากกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของมูลนิธิเพื่อนหญิง พอสรุปได้ว่ามูลนิธิเพื่อนหญิงใช้วิธีการในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคม โดยผ่านกิจกรรม 3 โครงการคือ การให้งานการศึกษาสาธารณชน รณรงค์เผยแพร่ในระดับนโยบาย และการสร้างเครือข่ายกับสื่อมวลชน ดังได้แสดงไว้ในแผนภูมิที่ 3

**แผนภูมิที่ 3 กลยุทธ์ของมูลนิธิเพื่อนหญิง
ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย**

แหล่งเงินทุนและปัญหาบุคลากร

แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่(90%)ได้จากต่างประเทศ(แถบยุโรป) ขณะนี้ มูลนิธิกำลังอยู่ในช่วงปรับตัวครั้งสำคัญเนื่องจากแหล่งเงินทุนกำลังจะย้ายไปที่อื่น เนื่องจากแหล่งเงินทุนมองภาพรวมของประเทศไทยว่ามีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดีแล้ว ดังนั้นมูลนิธิจึงต้องพยายามระดมเงินทุนจากภายในประเทศให้มากขึ้น ซึ่งมี 2 โครงการ คือ ระดมทุนจากเงินบริจาค ซึ่งจำเป็นต้องรณรงค์ให้ประชาชนในสังคมเข้าใจเข้าใจปัญหาของผู้หญิงว่าเป็นปัญหาของสังคมและเข้าใจการทำงานของมูลนิธิด้วย เช่น โครงการ One Nest for women เป็นต้น นอกจากนี้ คือโครงการระดมทุนในเชิงธุรกิจ ซึ่งจะมีสำนักงานกฎหมายโลตัส (Lotus) ซึ่งเป็นความชำนาญดั้งเดิมของมูลนิธิ ให้การบริการทั่วไปไม่ใช่เฉพาะเรื่องผู้หญิงอย่างเดียว โดยเรียกเก็บค่าบริการด้วย นอกจากนี้มี บ้านธรรมชาติที่มีการวางแผนโบราณ อบรมประคบสมุนไพร รับสินค้าของผู้หญิงในชนบทเข้ามาขาย และที่สำคัญทำอย่างไรให้รัฐบาลเห็นความสำคัญและจัดสรรทุนมาช่วยองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาสตรี

ปัญหาเรื่องบุคลากร มักจะมีเฉพาะเจ้าหน้าที่ใหม่ ๆ เจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ จะทำงานอยู่ในช่วงหนึ่งมักจะออกไป เจ้าหน้าที่รุ่นเก่าที่ทำงานประมาณ 5-10 ปีต้องช่วยระดับรองคนรุ่นใหม่ให้ผ่านไปได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับใจรัก อดทนและเท่าทันกับกระแสเงินทุน แต่เจ้าหน้าที่ที่ออกไปส่วนใหญ่ไม่ใช่เกิดจากการท้อแท้จากการทำงานเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องผู้หญิง แต่ออกไปเพราะมีทางเลือกที่ดีกว่าเช่น ศึกษาต่อ รับราชการ หรือทำอาชีพส่วนตัว

มูลนิธิผู้หญิง⁵

ความเป็นมา

มูลนิธิผู้หญิงเป็นองค์การที่ดำเนินงานด้านพัฒนาสตรีและรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงปัญหาที่ผู้หญิงเผชิญอยู่ในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ มูลนิธินี้ได้ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2530 โดยเริ่มมาจากศูนย์ข่าวผู้หญิง ตั้งแต่ปี 2527 เนื่องจากขณะนั้นมีหญิงไทยจำนวนมากที่ฝืนจะทำงานต่างประเทศหรือแต่งงานกับฝรั่งเพื่อยกฐานะและสภาพความเป็นอยู่ และมีจำนวนไม่น้อยที่ถูกหลอก คุณศิริพร สะโคร-บาเน็คได้ทำการวิจัยสภาพการดำเนินชีวิตของโสเภณีไทยในเยอรมัน และพบว่าโสเภณีไทยในเยอรมันอยู่ในสภาพตกต่ำลำบากและถูกทารุณ หญิงเหล่านี้ไม่มีโอกาสได้ทราบข้อเท็จจริงเลย ดังนั้นเมื่อคุณศิริพรกลับประเทศไทย จึงก่อตั้งโครงการศูนย์ข่าวผู้หญิงขึ้น ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งของมูลนิธิเพื่อนหญิงในขณะนั้น ศูนย์นี้ให้ข้อมูลกับหญิงไทยที่ต้องการไปเมืองนอก โดยใช้คำขวัญว่า “ปรึกษากันสักนิกก่อนคิดไปเมืองนอก” ทางศูนย์จะเคารพการตัดสินใจของผู้ที่มาปรึกษา ถ้าเขาต้องการจะไปจริง ๆ ก็จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา โดยทำหนังสือคู่มือหญิงไทยไปต่างแดน ในระยะแรก ๆ ได้จัดทำเป็นโครงการเล็ก ๆ

กิจกรรมและโครงการ

กิจกรรมและโครงการเน้นช่วยเหลือหญิงด้วยโอกาส 4 กลุ่ม คือแรงงานหญิงและคนงานหญิง หญิงบริการ ชาวชุมชนแออัด และชาวชนบท กิจกรรมและโครงการที่สำคัญมีดังนี้

โครงการศูนย์ข่าวผู้หญิง เป็นโครงการรณรงค์เผยแพร่ความเข้าใจต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศที่เกิดกับผู้หญิงและเด็ก เพื่อให้สังคมตระหนักว่าความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง โดยมีการผลิตสื่อและให้ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิอธิบายว่า

มีกิจกรรมทางด้านสื่อที่จะให้ผู้หญิงได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของตนเอง เป็นสื่อการศึกษาสำหรับผู้หญิง จัดทำเป็นรูปภาพปัญหาสำหรับผู้หญิง ใช้รูปภาพเป็นสื่อกระตุ้น มีสื่อสำหรับผู้หญิงในโรงงานอุตสาหกรรม สื่อของผู้หญิงในชนบท สื่อสำหรับเยาวชนสตรีในชุมชนแออัด เวลาที่จะกระตุ้นให้ผู้หญิงรับรู้ ว่า ปัญหาผู้หญิงมีอะไรบ้าง ความรุนแรงทางเพศที่เกิดกับผู้หญิงมีอะไรบ้าง ปัญหาอะไรที่คุณควรตระหนัก ข้อมูลเหล่านี้ไม่สามารถนำมาบอกเล่าง่าย ๆ ให้ผู้

⁵ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของมูลนิธิผู้หญิงและจากการสัมภาษณ์คุณอุษา เลิศศรีสันต์ ซึ่งเป็นผู้ประสานงานของมูลนิธิผู้หญิง ในโครงการ Women Information Network

หญิงคิดเท่าทันกับปัญหา วิธีการที่จะทำให้ผู้หญิงมาคุยกันเกี่ยวกับปัญหาของตนเอง ต้องมีสื่อที่จะกระตุ้น จึงคิดจัดทำสื่อเหล่านี้ขึ้นมาใช้ในการพูดคุย ในรูปแบบการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ คนที่เอาสื่อไปใช้ไม่ได้เป็นลักษณะผู้สอน เป็นลักษณะเพื่อนให้ความสะดวก ให้ผู้ที่มาเข้าร่วมประชุมเข้าใจปัญหาโดยที่มาจากความรู้สึกของตนเอง ได้เอาประสบการณ์ตนเองมาแลกเปลี่ยน

เนื่องจากยุคนี้เป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ทางมูลนิธิจึงจัดตั้งโครงการ Women information network ขึ้นเพื่อประสานกับเครือข่ายพื้นที่ในชนบท พร้อมๆ กับประสานผ่านเครือข่ายสื่อมวลชนด้วย มีลักษณะการให้ข้อมูลกับสื่อมวลชนมากขึ้น เพราะเห็นว่าสื่อมวลชนเป็นผู้ที่จะเผยแพร่ข้อมูลให้ประชาชน ไม่ว่ารายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้มูลนิธิยังจัดทำจดหมายข่าว เพื่อให้ข่าวสารกับผู้หญิงที่มีปัญหา สำหรับช่วยให้ตัดสินใจในการแก้ปัญหา มีผู้หญิงจำนวนมากที่มีปัญหาและแก้ปัญหาในทางที่ผิดเพราะเชื่อว่าไม่มีข้อมูลข่าวสารตรงนี้ เช่น

กรณีข่าวที่ออกมาว่าแม่ใจยักษ์ฆ่าลูก แต่ถ้ามองในทางกลับกันสังคมไม่ได้ให้ความช่วยเหลือ เพราะเด็กอายุ 16-17 ปี ไม่มีข้อมูลว่าการเลี้ยงดูบุตรต้องทำอะไร ในด้านอารมณ์ก็ยังไม่พร้อมเพราะยังไม่เป็นผู้ใหญ่พอ เมื่อพลาดทำให้เกิดท้องก็ต้องเสี่ยงรับภาระ โดยทั่วไป เมื่อผู้หญิงไปคลอดที่โรงพยาบาล ทางโรงพยาบาลไม่ได้เคยตั้งคำถามว่าต้องช่วยหรือไม่เพราะผู้หญิงอายุน้อย ตรงนี้พยายามผลักดัน เพราะคิดว่ากลไกทางสังคมที่มีอยู่น่าจะให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้หญิงมากขึ้น แทนที่จะมาปล่อยให้เกิดขึ้นแล้วมาซ้ำเติม

โครงการบ้านพักผู้หญิง ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่โดดเด่นปัญหาหนึ่ง ดังนั้นทางมูลนิธิได้ให้ความปรึกษา ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือกับหญิงที่เดือดร้อน โดยเป็นที่พักชั่วคราว นอกจากนี้ยังให้เงินกู้เพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่อีกด้วย เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิกล่าวถึงที่มาของโครงการนี้ว่า

หลังจากได้ทำงานกับผู้หญิงในอาชีพต่างๆ และในชุมชนแออัด พบว่าปัญหาเรื่องสามีทุพบุตเป็นปัญหาที่มีอยู่มาก จึงมาสำรวจว่าการจัดตั้งบ้านพัก ผู้หญิงทั่วไปคิดเห็นอย่างไร ส่วนมากว่าเป็นความคิดที่ดี เพราะผู้หญิงส่วนมากถูกสามีทุพบุต บางวันที่ทนไม่ได้ก็ลุกขึ้นมาทำร้ายฆ่าสามี จึงสนับสนุนความคิดอันนี้ และมีการรณรงค์ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ให้สังคมเห็นว่าปัญหานี้มีผู้หญิงจำนวนมากที่พบ องค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องน่าจะตระหนักปัญหาอันนี้ ก็เลยจัดทำเป็นบ้านพักผู้หญิงขึ้นมา โครงการหลักคือให้ข้อมูลข่าวสารกับผู้หญิงในเรื่องสิทธิ ให้ความช่วยเหลือกับผู้หญิงที่ประสบความรุนแรงในครอบครัว.... บ้านพักผู้หญิงที่(เคย)ทำ แรกๆ เน้นที่ผู้หญิงที่ถูกสามีทุพบุต และมีผู้หญิงที่ถูกส่งกลับจากต่างประเทศกับผู้หญิงที่ไปแต่งงานตามบริษัทจัดหาแล้วเกิดปัญหา บ้านพักสตรีในต่างประเทศจะส่งผู้หญิงเหล่านี้กลับมาที่เมืองไทย ก็ต้องการความช่วยเหลือต่อเนื่อง ต้องการที่พักชั่วคราวก่อนเริ่มต้นชีวิตใหม่.... เมื่อประมาณ 10 ปีก่อน ที่บ้านพักผู้หญิง มูลนิธิถูกโจมตีมาก แต่ปัจจุบันหลายคนรู้สึกขอบคุณที่ผู้หญิงถูกสามีทุพบุตแล้วออกมาขอความช่วยเหลือแล้ว

ปัจจุบันโครงการบ้านพักสำหรับผู้หญิงที่เดือดร้อน ได้ให้แต่คำปรึกษาและความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบความเดือดร้อนเท่านั้น โดยไม่มีบ้านให้พักชั่วคราวอย่างอดีต ซึ่งได้เลิกดำเนินการมาประมาณ 2 ปี ดังนั้นทางมูลนิธิจึงใช้วิธีการส่งผู้หญิงที่ประสบความเดือดร้อนต่อไปที่อื่น เช่น บ้านพักของศิษย์ศาสนาคริสต์ของแมซีตันสนีย์ เป็นต้น

โครงการคำห้ำ ปัญหาโสเภณีเด็กก็อีกปัญหาหนึ่งที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น จึงจัดตั้งโครงการคำห้ำเพื่อรณรงค์ปัญหาโสเภณีเด็กเป็นพิเศษ มีการผลิตสื่อทางการศึกษาสำหรับเด็ก โดยเอาเรื่องจริงจากเด็กที่ซื้อคำห้ำมาเผยแพร่ คำห้ำเป็นเด็กหญิงอายุ 13 ปี มาจากครอบครัวที่ยากจนของหมู่บ้านในภาคเหนือ ซึ่งได้พยายามหางานทำเพื่อมารักษาพ่อที่ป่วย แต่คำห้ำถูกล่อลวงและนำไปขายที่ช่องในภูเก็ต คำห้ำถูกทารุณอย่างโหดร้ายและถูกล่ามโซ่ เมื่อเกิดไฟไหม้ขึ้น จึงไม่สามารถหนีและถูกเผาตายในช่อง สร้างความเสียใจให้กับครอบครัวของคำห้ำเป็นอย่างยิ่ง หนังสือเกี่ยวกับชีวิตคำห้ำเป็นหนังสือที่บรรยายด้วยรูปการ์ตูนประกอบเรื่อง ทางมูลนิธิทำงานประสานกับสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดและเลือกบางพื้นที่ในภาคเหนือ จากนั้นจัดส่งหนังสือให้ครูนำไปสอนกับเด็ก เพื่อกระตุ้นให้ครูและเด็กตื่นตัวในปัญหาโสเภณีเด็ก หลังจากนั้น 2-3 เดือน ครูที่ได้อ่านหนังสือมาคุยกันว่าครูมีความคิดเห็นอย่างไร เอาหนังสือไปใช้กับเด็กได้ผลอย่างไรบ้าง เด็กรับข้อมูลได้ไหม นอกจากทำสื่อให้นักเรียนแล้ว ยังมีการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา หลังจากนั้นโครงการคำห้ำก็ขยายมาเป็นโครงการทำหนังสือคำแก้สำหรับพื้นที่ในภาคอีสาน

จากการจัดประกายของโครงการคำห้ำทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนหันมาสนใจที่จะป้องกันการตกเที่ยวเพิ่มขึ้น ทางมูลนิธิก็ได้ประสานงานกับขององค์กรต่างๆ เพื่อรณรงค์แก้ไขปัญหาโสเภณีเด็กอย่างเร่งด่วน ปัญหาโสเภณีเด็กไม่ใช่แค่ปัญหาครอบครัว หรือเป็นเรื่องส่วนตัว แต่เป็นปัญหาสังคมที่ทุกหน่วยงานควรระดมทรัพยากรมาช่วยเหลือเด็ก ปัจจุบันมีคณะทำงานเพื่อยุติการเอาเปรียบเด็กทางเพศซึ่งมาจากหลายองค์กร ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก ป้องกันปัญหาโสเภณีเด็ก และมีการประสานงานแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

โครงการถักทอชีวิตใหม่ เป็นโครงการอบรมอาสาสมัครผู้หญิง เพื่อสนับสนุนให้ผู้หญิงในชนบทได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาคความรุนแรงที่ผู้หญิงกำลังเผชิญอยู่ เจ้าหน้าที่ได้อธิบายเหตุผลที่ก่อกำเนิดโครงการนี้ว่า

เพราะคิดว่าปัญหาผู้หญิง มูลนิธิเป็นองค์กรเล็ก ถึงมีองค์กรอีกมากก็คิดว่าไม่เพียงพอ ถ้าไม่มีผู้หญิงในชุมชนมาเป็นส่วนร่วม คิดว่าถ้าผู้หญิงในชุมชนมีโอกาสได้รับความรู้เกี่ยวกับปัญหาผู้หญิงคืออะไร สิทธิผู้หญิงมีอะไร เขาจะสามารถแก้ไขปัญหในชุมชนของตนเองได้ และเป็นคนที่จะรณรงค์ประสานงานกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขในระดับท้องถิ่น จึงเกิดโครงการถักทอชีวิตใหม่ ให้ผู้หญิงในหมู่บ้านที่สนใจทำงานอาสาสมัคร ทำการจัดอบรมให้ข้อมูล วิธีการช่วยเหลือที่จะให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาในหมู่บ้านระวังอะไรบ้าง รณรงค์รูปแบบใดบ้างแล้วมูลนิธิก็จะส่งข้อมูลข่าวสาร จัดหมายข่าว วีดีโอ สไลด์ที่เราผลิต ให้สอดคล้องกับความต้องการในแต่ละพวก

โครงการถักทอชีวิตใหม่นี้เริ่มจากให้อาสาสมัครไปสำรวจว่าปัญหาผู้หญิงในชุมชนมีปัญหาอะไรบ้าง บางที่เป็นปัญหายั่งยืน เด็กถูกลวนลาม บางที่เป็นปัญหาการที่สามีทุบตีภรรยา บางที่เป็นเรื่องผู้หญิงถูกล่อลวงไปต่างประเทศ เพราะฉะนั้นกิจกรรมในแต่ละที่จะไม่เหมือนกัน โดยทางมูลนิธิจะจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปประชุมร่วมกับอาสาสมัครทุกๆ เดือน ออกจากหมู่บ้านมาประชุมที่อำเภอ แลกเปลี่ยนว่ามีปัญหาอะไรบ้าง ที่มีปัญหามากคือ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอกุมภวาปี

จังหวัดอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ดังนั้นทางมูลนิธิจึงรวบรวมประสบการณ์จากการทำงาน 3 ปี (ปี 2534-2537) ของอาสาสมัครผู้หญิงในหมู่บ้านทั้งสามแห่ง เกี่ยวกับปัญหาและวิธีการทำงานที่ช่วยแก้ปัญหาให้ผู้หญิงและเด็ก โดยเรียบเรียงแล้วพิมพ์เป็นหนังสือ *ถักทอชีวิตใหม่* ซึ่งเป็นคู่มือสำหรับการทำงานของอาสาสมัครผู้หญิงในหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหาความรุนแรงทางเพศที่จะเกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตามหน่วยงานของรัฐยังไม่ให้ความสำคัญกับปัญหานี้เท่าไร ซึ่งตอนนี้อยู่ในช่วงเอาประสบการณ์จากโครงการถักทอชีวิตใหม่มากระตุ้นให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมาสนใจปัญหา และหาแนวทางที่ชัดเจนในการแก้ปัญหา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชาย

เจ้าหน้าที่มูลนิธิได้แสดงความเห็นว่าค่านิยมที่เกี่ยวกับบทบาทหญิงชายของสังคมไทยมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงทางเพศ และค่านิยมบางเรื่องยังสร้างความไม่เป็นธรรมให้ผู้หญิงและผู้หญิงถูกเหยียบย่ำมาเป็นวัตถุทางเพศ เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับพรหมจรรย์ของผู้หญิง

อย่างค่านิยมเกี่ยวกับพรหมจรรย์ของผู้หญิง เวลาที่ถูกข่มขืนแล้วต้องขึ้นศาลผู้หญิงจะลำบากต้องพยายามพิสูจน์ว่าไม่ได้ยินยอม รู้สึกอับอาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ตอนนี้อยู่ที่มีการสนับสนุนให้มีพนักงานสอบสวนหญิงก็ยังไม่เพียงพอ..... ซึ่งจริงๆ แล้วน่าจะมีสถานี่เฉพาะไปเลย ถ้าเกิดกรณีข่มขืนจะเกิดสิทธิทางเพศไม่ว่าจะเป็นท้องที่ไหนให้มาแจ้งกับสถานี่นี้โดยเฉพาะไปเลย เพราะกรณีข่มขืนนี้มีปัญหามาก บางรายก็ไม่กล้าแจ้งความ ที่โทรมาปรึกษามูลนิธิก็มีมาก บางรายเป็นผู้บังคับบัญชาข่มขืนหรือลวนลามด้วยอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในหน่วยงานรัฐบาล ผู้หญิงก็ไม่กล้าที่จะฟ้องร้องเพราะกลัวสูญเสียงานถ้าจะต้องต่อสู้ฟ้องร้อง และกลัวว่าถ้าฟ้องแล้วจะไม่ชนะ ซึ่งกรณีนี้เรียกร้องให้มีพนักงานสอบสวนที่เป็นผู้หญิงมีหลายที่ที่ร่วมมือกันทำอยู่แล้ว

พฤติกรรมที่เรียกว่าหมาหยอกไก่ถือว่าการลวนลามทางเพศอย่างหนึ่ง ที่เกิดขึ้นเสมอๆ ในสังคมไทย ซึ่งก็อีกพฤติกรรมหนึ่งที่ผู้ชายไม่ให้เกียรติผู้หญิง เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวว่า

แม้กระทั่งในสภา นักการเมืองหญิงยังคงถูกเหยียดในสภา ซึ่งเป็นเรื่องเราต้องณรงค์ จากการประชุมที่ปักกิ่งเรื่องการยกระดับสิทธิสตรีตอนนี้เป็นเรื่องระดับสากลแล้ว จะมองว่าเป็นเรื่องหมาหยอกไก่ เป็นเรื่องล้อเล่นไม่ได้

ค่านิยมเกี่ยวกับมาตรฐานชื่อนี้ก็ยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในกฎหมายการหย่าร้าง ประกอบกับสังคมยังมีค่านิยมที่ไม่ให้คุณค่ากับผู้หญิงที่หย่าร้างอีกด้วย ซึ่งสร้างความกดดันให้กับผู้หญิงอย่างมาก และมีปัญหาทางสังคมตามมาอีกมาก เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิได้แสดงความคิดเห็นต่อไปว่า

อย่างในเรื่องกฎหมายการหย่าก็ไม่เท่าเทียมกัน เช่น กรณีภรรยาไม่พอใจเป็นสาเหตุการหย่าได้ แต่ในกรณีที่ผู้ชาย ไม่ได้ระบุว่าสามีมีชู้ แต่สามีไม่ได้ยกย่องหญิงอื่นจึงให้ภรรยา แคะการมีความสัมพันธ์ ไม่ได้ถือเป็นเหตุฟ้องหย่า ซึ่งเป็นกรณีที่เท่าเทียมกันเห็นได้ชัด และค่านิยมในบ้านเรา เช่น กรณีที่ผู้ชายมีความสัมพันธ์กับหญิงเกิน 1 คนถือว่าไม่เสียหาย ซึ่งมีปัญหามาก ผู้หญิงที่เป็นภรรยาของหลายราย ผู้ชายรู้สึกทอนไม่ไหว ในสังคมไทย การหย่าถือเป็นการตีตราผู้หญิงว่าเป็นแม่หม้ายหย่าสามี ผู้หญิงจึงไม่อยากหย่าแต่ต้องทน เวลาที่มีคนมีปัญหาโทรมาทาง

มูลนิธิก็ไม่ตัดสินใจให้แต่ช่วยหาทางเลือกว่าสิ่งใดเหมาะกับเขา ในกรณีที่ผู้หญิงทนไม่ได้ก็พยายามให้กำลังใจ ว่าการที่สามีทิ้งไปไม่ใช่ความผิดของผู้หญิง ผู้หญิงเรายู่คนเดียวได้ ผู้หญิงที่ถูกสามีทิ้งจะรู้สึกว่าคุณเองด้อยค่าลงไป

การอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันระหว่างหญิงและชายในสังคมไทยได้เอื้อให้ชายรู้สึกตนเองเป็นใหญ่กว่าหญิง

ผู้ชายถูกเลี้ยงดูมาอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกระงับ ช่มชืด ล่อลวง ลวนลาม หรือมามีความสัมพันธ์กับผู้หญิงแล้วทิ้งไป เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาก บางรายก็ตั้งท้อง ผู้ชายถูกเลี้ยงมาในลักษณะที่ทำให้ไม่ตระหนักตรงจุดที่ต้องเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน อย่างพ่อแม่ฝ่ายชายก็ยังเข้าข้างลูกชาย กฎหมายยังให้ความคุ้มครอง อย่างผู้หญิงจะไปเรียกร้องความยุติธรรมลำบาก ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้หญิงถูกละเมิดสิทธิซ้ำแล้วซ้ำเล่า

การรณรงค์เรื่องปัญหาความรุนแรงนั้น ได้รับความสนใจตั้งแต่การประชุมสิทธิมนุษยชนโลกที่กรุงเวียนนา และการประชุมสตรีโลกที่ปักกิ่งก็ยังกล่าวถึงอีก โดยถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสตรี ที่ประชุมอยากให้รัฐบาลนานาชาติที่ไป รับเรื่องนี้เข้าไปอยู่ในแผนปฏิบัติการพัฒนาสตรี ลำพังการใช้กฎหมายอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาในแง่ปฏิบัติได้ ต้องสอดแทรกการสร้างจิตสำนึกให้สังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เจตคติที่ดีต่อสตรี โดยเฉพาะการรณรงค์โดยผ่านทางสื่อมวลชน และผ่านระบบการศึกษา ซึ่งตรงนี้ต้องมารณรงค์ต่อให้รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับปัญหานี้ให้มาก

กิจกรรมที่ช่วยการสร้างจิตสำนึกเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนั้นการให้สื่อมวลชนเข้ามาจับบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญ ให้ผู้หญิงตื่นตัว สื่อมวลชนน่าจะเป็นกุญแจที่ช่วยให้เจตคติความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงเกิดขึ้น การเปลี่ยนค่านิยมบางอย่างต้องรณรงค์ในรุ่นใหม่มากขึ้น ต้องทำตั้งแต่สอดแทรกเข้าไปในช่วงการเลี้ยงดู การส่งข้อมูลให้กับครูอาจารย์ หรือนักศึกษาในวิทยาลัยครูให้ได้รับความคิดเพื่อไปสอดแทรกในวิชาเรียน... ในระบบโรงเรียนควรให้โอกาสเด็กผู้หญิงเท่าเทียมเด็กผู้ชาย เพราะรู้สึกว่าถ้าเป็นเด็กผู้หญิง อะไรก็อย่า แต่ถ้าเป็นเด็กผู้ชายพร้อมที่จะให้ลองสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งจริงแล้วผู้หญิงผู้ชายย่อมมีสิทธิ์เท่ากัน จะทำให้(ค่านิยมใหม่) ค่อย ๆ ซึมไปในทุกหน่วยในสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากพอควร

นอกจากนี้ บทบาทหญิงชายในครอบครัวก็ควรเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไม่ใช่กำหนดเป็นบทบาทตายตัว

ในสมัยก่อนมีค่านิยมที่ว่าผู้หญิงไม่ต้องเรียนมาก เดี่ยวก็แต่งงานฝึกแค่ทำงานบ้านงานเรือนจะดีกว่า ซึ่งเป็นค่านิยมที่ล้าสมัย ซึ่งส่งผลมาถึงปัจจุบันที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ก็ยังคิดว่าแต่งงานแล้วจะทำให้มีคนคุ้มครอง สังคมสอนเหมือนให้ผู้หญิงรอใครสักคนที่จะมารับช่วงต่อจากพ่อแม่ แต่จริงๆ แล้วผู้หญิงมีความรับผิดชอบตัวเองและบุคคลอื่นได้ จริงแล้วควรเปิดกว้างมากขึ้นว่าคุณค่าผู้หญิงไม่ได้ขึ้นกับการได้แต่งงานหรือไม่แต่งงาน..... และเมื่อผู้หญิงและผู้ชายที่แต่งงานกันควรมีลักษณะร่วมมือร่วมใจกันมากกว่า ไม่ควรมีบทบาทตายตัวของผู้หญิงผู้ชายว่า ผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านทำกับข้าว เป็นต้น

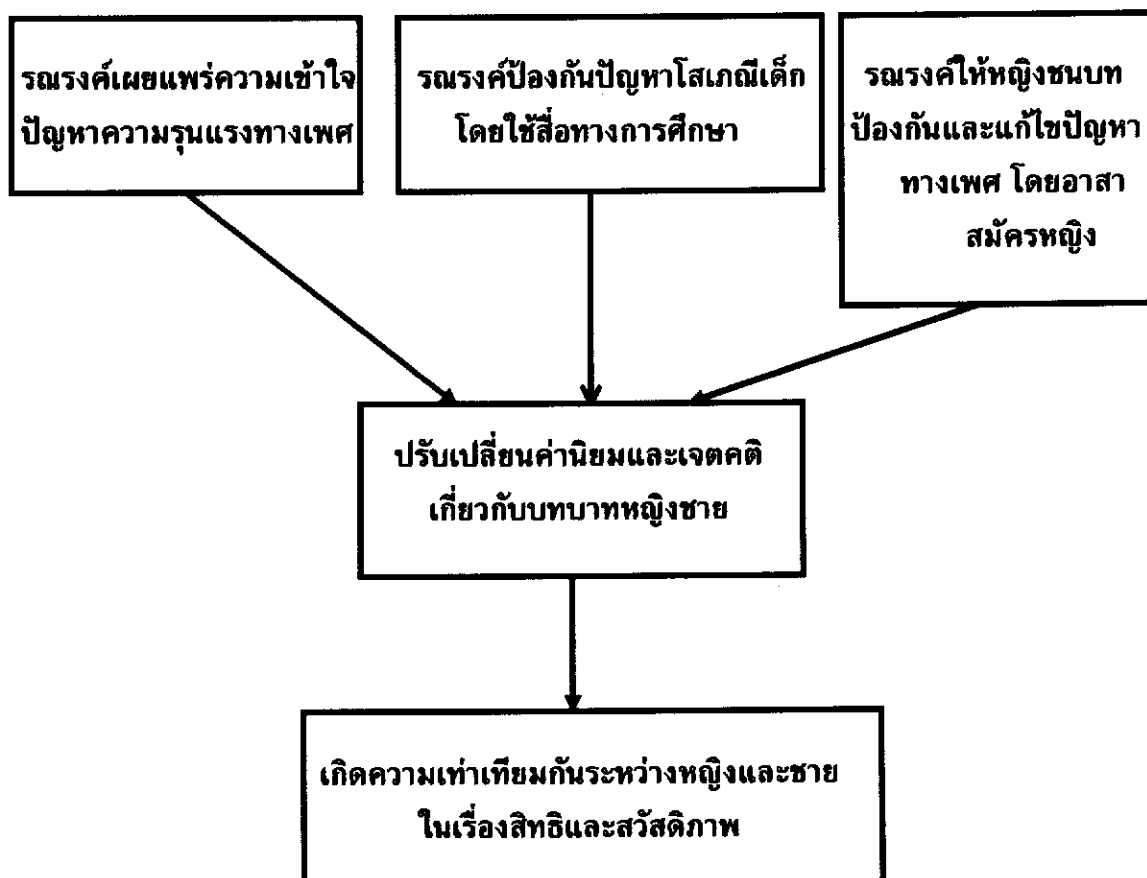
ปัญหาและอุปสรรคในการรณรงค์ปัญหาความรุนแรง ก็คือจะทำอย่างไรให้ให้รัฐบาล และผู้หญิงเองซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาตระหนักในเรื่องนี้ ช่วงนี้เวลาเรียกร้องจะมีแต่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ของ

พวกมูลนิธิตั้งเมื่อรวมตัวกัน รัฐบาลจะเห็นว่าไม่ใช่เป็นตัวแทนของผู้หญิงทั้งหมด ผู้หญิงในชนบทไม่เห็นมีปัญหาเลย ต้องคิดว่าทำอะไรที่จะให้ผู้หญิงมารวมกันเพื่อสร้างพลังให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การแก้ไขปัญหาที่เรากำลังเจอดีขึ้น

กลยุทธ์ที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

มูลนิธิผู้หญิงใช้กลยุทธ์ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชายนั้น ได้เน้นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงทางเพศ โดยวิธีทางตรงคือการรณรงค์เผยแพร่ความเข้าใจต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศ ซึ่งได้แก่ ศูนย์ข่าวผู้หญิง การรณรงค์ป้องกันปัญหาโสเภณีเด็กโดยใช้สื่อทางการศึกษา ได้แก่ ดนตรี การค้าหาล้าและคำแก้ว และการรณรงค์ให้หญิงชนบทป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงทางเพศ โดยอาสาสมัครหญิงได้แก่ โครงการชักชวนชีวิตใหม่ ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่ 4

**แผนภูมิที่ 4 กลยุทธ์ของมูลนิธิผู้หญิง
ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย
(เน้นเฉพาะปัญหาความรุนแรงทางเพศ)**

แหล่งเงินทุนและปัญหาบุคลากร

ทางมูลนิธิได้รับการสนับสนุนจากองค์การต่างประเทศ คือประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นองค์การคริสต์ที่สนับสนุนการพัฒนา ซึ่งเห็นความสำคัญของการพัฒนาสตรี ส่วนแหล่งเงินทุนในไทยนั้น ทางมูลนิธิกำลังจะได้รับแต่เป็นโครงการเล็ก ๆ จากกรมประชาสงเคราะห์ในเรื่องรณรงค์ คำนิยมไม่ให้เที่ยวโสเภณี แต่ยังไม่ได้รับเงิน ซึ่งทางมูลนิธิมีรายได้จากการจำหน่ายเอกสารบ้าง แต่ก็เล็กน้อยเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวถึงปัญหาเรื่องงบประมาณว่า

ทางรัฐก็ไม่ได้ช่วยเหลืออะไร อย่างกรณีเงินทุนจากกรมประชาสงเคราะห์นั้นก็เป็นในรูปแบบเฉพาะกิจ ทางรัฐอาจมองมูลนิธิว่าเป็นตัวยุ่งเพราะทางรัฐก็คิดว่ามีการช่วยอยู่แล้ว เช่น บ้านเก็จตระการ กรมประชาสงเคราะห์ แต่ทางมูลนิธิเป็นตัวกระตุ้นให้รัฐบาลทำตรงจุดที่ละเลย ซึ่งตรงจุดนี้รัฐอาจมองมูลนิธิว่าเป็นตัวยุ่ง.... บางครั้งทุนที่ได้ในการจัดโครงการสำหรับ 3 ปีนั้น งบประมาณไม่เพียงพอ ก็ใช้วิธีแก้ปัญหาโดยเอาตรงอื่นมาโปะส่วนที่ขาด บางครั้งมีกรณีที่เกิดจากแผน อาจต้องขอองค์การอื่นเร่งด่วน แต่ค่อนข้างลำบาก บางครั้งก็ต้องชะลอโครงการไว้ก่อน รอบประมาณก่อนใหม่

เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวต่อไปว่า

คนที่ให้ความช่วยเหลือกับมูลนิธิมักมองภาพการทำงานของมูลนิธิไม่ค่อยออก ชัดเจนว่าทำอะไรบ้าง ไม่เหมือนกับการช่วยมูลนิธิเด็ก ที่คนค่อนข้างเห็นว่าเป็นปัญหาของสังคม เรื่องโสเภณีเด็ก แต่คนก็มักมองว่าตัวโสเภณีเป็นปัญหา แต่ไม่มองลึกลงไปถึงว่ากระบวนการโสเภณีที่มี เอเยนต์ ผู้มาเที่ยว คนมักมองแต่ตัวผู้หญิงที่เป็นโสเภณีและมองว่าเป็นผู้หญิงที่มีปัญหา บางทีก็มองว่าเป็นเรื่องความจำเป็นอันชั่วร้าย

การบริหารงานของมูลนิธิตอนนี้มีปัญหาเรื่องพื้นที่สถานที่ทำงานไม่พอ คับแคบ เนื่องจากเอกสารมีมาก และขาดบุคลากรในด้านต่างๆ เช่นบรรณารักษ์ และคนที่มีความรู้ด้านกฎหมาย เจ้าหน้าที่บริการสังคม เป็นต้น ซึ่งเนื่องมาจากงบประมาณ การลาออกของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์ด้านให้คำปรึกษาและแนะนำ ซึ่งอาจจะสร้างปัญหาตามมา เจ้าหน้าที่อธิบายว่า

ห้องสมุดต้องทำกันเอง เพราะไม่มีการจ้างระบุว่าเป็นบรรณารักษ์ ดังนั้นการจัดเก็บหนังสือเอกสารบางครั้งต้องส่งต่อห้องสมุดอื่น และลักษณะงานที่ทำบางครั้งก็มีปัญหาบ้าง เพราะเป็นลักษณะที่คนทำงานมาเรียนรู้ปัญหาตัวเอง ไม่มีการสอนในมหาวิทยาลัย การหาคนทำงานก็ค่อนข้างยาก ทางมูลนิธิมีเจ้าหน้าที่ประมาณ 12 คน ตอนนี้ทางมูลนิธิกำลังต้องการคนที่มีความรู้ด้านกฎหมายเพราะยังไม่มี ด้านฝ่ายบริการสังคมเจ้าหน้าที่ผลัดเปลี่ยนมาก เพราะเป็นหน่วยที่หนักต้องคอยรับฟังปัญหา ตอนนี้ทางมูลนิธิปิดบ้านพักผู้หญิงเพราะเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอที่จะไปดูแล ทางมูลนิธิแก้ปัญหาโดยการใช้เจ้าหน้าที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำงานตรงนั้น ซึ่งงานของทางมูลนิธิไม่ได้ทำงานในรูปแบบของสังคมสงเคราะห์ แต่เป็นการศึกษาปัญหามานำมาเสนอแนะ ซึ่งมีการทำกิจกรรมร่วม เช่น จัดค่ายเยาวชนเพื่อให้เยาวชนเข้าใจข้อมูลข่าวสาร การหาคนทำงานค่อนข้างยากและบางครั้งคนที่เข้ามาทำงานมีคุณสมบัติไม่เหมาะสม เช่น เจ้าหน้าที่ที่มีอคติและตัดสินใจแทนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งจริงๆ แล้วเราต้องการเพียงแต่แนะแนวทางต่างๆ ให้ และผู้ที่มีปัญหาจะเป็นผู้ที่ตัดสินใจเลือกเองว่าจะทำอย่างไร

สรุป

องค์การพัฒนาสตรีและมีบทบาทค่อนข้างสำคัญในการเรียกร้องสิทธิสตรีที่นำมาใช้เป็นตัวอย่างสำหรับบทความนี้ ได้แก่ สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์พระวรวงศ์เธอ ทิพนิตตามาตุ และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา มูลนิธิเพื่อนหญิง และมูลนิธิผู้หญิง ทุกองค์การยอมรับกันว่าค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในสังคมเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ดังนั้น องค์การพัฒนาสตรีเหล่านี้ได้มีกิจกรรมและโครงการที่จะปรับเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม แต่ยังคงความต่อเนื่องและมักเลือกกิจกรรมและโครงการตามสภาพปัญหาในขณะนั้น

สภาสตรีแห่งชาติซึ่งเป็นองค์การแม่ข่ายที่ประสานระหว่างองค์การสมาชิกสตรีทั่วประเทศ กิจกรรมส่วนใหญ่จะขนานรับกับนโยบายของรัฐ องค์การนี้เห็นว่าการปรับเปลี่ยนค่านิยมหญิงชายควรเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพของสตรี การรณรงค์ให้ผู้ชายเห็นคุณค่าของผู้หญิง และรณรงค์ในเรื่องของสื่อมวลชน ส่วนสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีและสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายใช้กลยุทธ์ผลักดันนโยบายให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจและการเมือง เพื่อจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อสตรีและทำให้สตรีได้แสดงศักยภาพของตนต่อสาธารณชน และเมื่อความสามารถของสตรีเก่งได้ถูกเผยแพร่ ย่อมทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงเจตคติที่ดีสตรีได้ นอกจากนี้ มีโครงการที่เริ่มมองเชื่อมโยงถึงผู้ชายมากขึ้น เช่น โครงการรณรงค์ไม่เที่ยวโสเภณีของนักธุรกิจชาย เป็นต้น มูลนิธิเพื่อนหญิงใช้กลยุทธ์ทุกรูปแบบ มีหลายโครงการเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนเจตคติโดยตรงสำหรับกลุ่มสตรีโดยเฉพาะ และสำหรับคนทั่วไป เช่น โครงการผลิตสื่อที่ไม่อคติทางเพศ โครงการส่งเสริมบทบาทหญิงชายเพื่อการพัฒนา เป็นต้น เช่นเดียวกันกับสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา ที่เล็งเห็นว่าการรณรงค์ในระดับนโยบายจะสามารถเปลี่ยนความคิดและค่านิยมของคนได้ สุดท้ายมูลนิธิผู้หญิงเป็นองค์การขนาดเล็กที่รณรงค์ถึงปัญหาที่ผู้หญิงเผชิญอยู่ในสังคม โดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงทางเพศในรูปแบบต่างๆ โครงการที่พยายามปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายนั้น มักเน้นที่สร้างปัญหาความรุนแรงทางเพศ และรณรงค์โดยตรงในสตรีระดับล่างหรือที่ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น โครงการคำห้ำและโครงการถักทอชีวิตใหม่

องค์การพัฒนาสตรีทั้ง 4 องค์การมีปัญหาด้านแหล่งเงินทุนและเจ้าหน้าที่ประจำ มีอัตราการเข้า-ออกบ่อยครั้ง ทำให้งานพัฒนาสตรีไม่ต่อเนื่องและไม่กว้างขวาง โดยเฉพาะองค์การขนาดเล็ก ซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างมาก

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้นนโยบายและมาตรการต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ต้องมีความชัดเจน มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพียงองค์การพัฒนาสตรีเพียงฝ่ายเดียวไม่มีสามารถปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายได้ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากภาครัฐอย่างจริงจัง ซึ่งรัฐ

ควรมีบทบาทด้านการกำหนดนโยบาย แผนงาน การประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานของ องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ ตลอดจนการศึกษาวิจัย และจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหญิง ชาย ส่วนองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ควรดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและเจตคติในเรื่องบทบาทหญิงชาย

นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือเจตคติดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี มีดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม การเปลี่ยนค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายเกี่ยวข้องกับกระบวนการการหล่อหลอมทางสังคมโดยตรง ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องมีการเปลี่ยนกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมเกี่ยวกับบทบาทของหญิงชายให้กับเด็กรุ่นใหม่ โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันทางการศึกษา และสื่อมวลชน

สถาบันครอบครัว ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่กำหนดบทบาทหญิงชายให้กับเด็ก ดังนั้น บิดามารดา จะเป็นแบบอย่างที่ดีได้ จำเป็นต้องพัฒนาเจตคติของบิดามารดาเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายภายในครอบครัว โดย

- ส่งเสริมให้มีการสร้างค่านิยมว่าบิดาควรแบ่งเบาภาระงานบ้านจากมารดา และอบรมเลี้ยงดูลูกชายตั้งแต่เล็กให้ช่วยงานบ้าน (อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ, 2537: 3-22)
- รัฐออกระเบียบให้บิดาสามารถลาหยุดงานเพื่อดูแลบุตรได้ เช่น ประเทศสวีเดน มีกฎหมายบังคับให้บิดาต้องอยู่บ้านเลี้ยงลูกอย่างน้อย 30 วัน (จรรยา เศรษฐบุตร, 2538)
- รณรงค์เพื่อเสริมสร้างค่านิยมและเจตคติที่ถูกต้องในเรื่องคุณธรรมทางเพศ (อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ, 2537: 3-22) ได้แก่ ไม่เที่ยวโสเภณี ไม่มีภรรยา น้อย ไม่ทำร้ายร่างกายภรรยา เป็นต้น
- ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายครอบครัวที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสิทธิ และหน้าที่ ยกเลิกกฎหมายซึ่งสะท้อนถึงลักษณะมาตรฐานซ้อน และ
- ยกเลิกหลักกฎหมายซึ่งให้สิทธิสามีข่มขืนกระทำชำเราภรรยาโดยไม่เป็นความผิด (มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์, 2537: 12-42)

สถาบันการศึกษา การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเจตคติต่าง ๆ สำหรับการดำรงชีวิตประจำวันและยังเป็นกลไกสำคัญที่เพิ่มศักยภาพให้กับสตรีด้วย ดังนั้นรัฐควรปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนทั้งในแง่ของตัวครู วิธีการเรียน การสอน ตำรา แบบเรียนหนังสือ อ่านประกอบ เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้

- ผู้เรียนทั้งหญิงและชายมีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายที่เหมาะสมในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง
- ผู้เรียนทั้งหญิงและชายรู้จักวิเคราะห์บทบาทที่ถูกต้องของตนเองต่อไปในอนาคต
- กระตุ้นให้ผู้เรียนที่เป็นสตรีสนใจและเห็นความสำคัญที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ 2537: 5-46)

เนื้อหาของหลักสูตรควรสอดแทรกเรื่องสิทธิมนุษยชน เพื่อเด็กรุ่นใหม่จะได้เข้าใจและมีเจตคติที่ดีว่ามนุษย์ไม่ว่าหญิงหรือชายมีความเท่าเทียมกัน ควรให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่ควรทำร้ายและเห็นหญิงเป็นแค่วัตถุทางเพศ ให้ความรู้เรื่องชีวิตครอบครัวศึกษา ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้ไม่ยึดติดกับบทบาทหญิงชายดั้งเดิมที่ใช้ดำเนินชีวิตในครอบครัว แต่ให้เรียนรู้ว่าทั้งหญิงและชายสามารถมีบทบาทปะปนกันได้ เช่น ผู้ชายสามารถเลี้ยงลูก ล้างชามได้ เป็นต้น ผู้หญิงควรมีโอกาสได้รับความรู้เกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายและสิทธิสตรีเพื่อไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนี้ การจัดการฝึกอบรมและสร้างคู่มือการเรียนการสอนแก่ครูเพื่อให้เข้าใจบทบาทหญิงชายที่ถูกต้อง โดยเฉพาะครูผู้ชายจำเป็นต้องมีเจตคติที่ดีต่อเรื่องนี้ด้วย จึงสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ได้ถูกต้อง

สื่อมวลชน สร้างเจตคติที่ดีต่อสตรีโดยผ่านสื่อมวลชนก็เป็นกลไกสำคัญอีกกลไกหนึ่ง ในยุคนี้ การสื่อสารได้เข้ามาพัวพันกับวิถีชีวิตประจำวัน วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนเจตคติหรือสร้างเจตคติใหม่ให้กับสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สื่อมวลชนเหล่านี้สามารถชี้ให้เห็นทั้งความไม่เท่าเทียมกันในระหว่างชายหญิง และสามารถสร้างการตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นได้ในหมู่สาธารณชนได้ แต่ข่าวที่พบเห็นตามหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ขณะนี้ได้ให้ภาพลบที่สร้างความเสื่อมเสียและไม่ให้เกียรติกับผู้หญิง ดังนั้นรัฐควรมีมาตรการดังต่อไปนี้

- ส่งเสริมให้นักสื่อมวลชนทั้งชายและหญิงมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และจัดเจตคติแบบเพศนิยมในการเสนอข่าว รวมทั้งการรณรงค์ให้สื่อมวลชนให้เสนอข่าวยกย่องสตรีที่ประสบความสำเร็จและมีความสามารถ
- รณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับค่านิยมที่เหมาะสมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายที่เหมาะสมในสังคม คุณธรรมทางเพศ ฯลฯ โดยใช้สื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง
- ออกกฎหมายควบคุมการตีพิมพ์สื่อลามก อนาจาร การโฆษณา การเผยแพร่ภาพ และข้อความลามกทางวิทยุและโทรทัศน์ที่เป็นการทำลายภาพพจน์ของสตรี

2. การให้สตรีมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับนโยบายและการเมืองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ นับว่าเป็นกลยุทธ์ทางอ้อมที่ช่วยเปลี่ยนเจตคติในเรื่องความเท่าเทียมของหญิงชายในสังคม เพราะการเพิ่มพูนศักยภาพและอำนาจให้สตรีเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับสถานภาพสตรี และทำให้สังคมเกิดการยอมรับบทบาทใหม่ของสตรีและจะช่วยเปลี่ยนภาพลักษณ์ของสตรีในสังคมได้ นอกจากนี้ เมื่อสตรีมีโอกาสได้ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่

ผู้นำชายในสังคม ทำให้สาธารณชนได้เห็นความสามารถสตรี ทำให้เกิดการยกย่อง สิ่งเหล่านี้ช่วยให้สังคมมีเจตคติที่ดีต่อสตรีได้ (นโยบายและมาตรการในการผลักดันให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับนโยบายและการเมืองมากขึ้น ดูรายละเอียดได้จากบทความ องค์การสตรีกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ ในบทถัดไป)

3. การพัฒนาศักยภาพของสตรี เพื่อให้สังคมยอมรับบทบาทใหม่ของสตรีในสังคม สตรีจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ รัฐควรมีนโยบายและมาตรการดังนี้ (สายสุรี จุติกุล, 2537: 1-29 และ 1-30)

- ขจัดการไม่รู้หนังสือของสตรี สตรีทุกคนต้องมีการศึกษาขั้นพื้นฐาน และส่งเสริมให้สตรีศึกษาต่อจากขั้นพื้นฐานให้มากขึ้น
- ขจัดการจำกัดสิทธิการเข้าศึกษาของสาขาวิชาต่าง ๆ
- รมรงคให้สตรีสนใจศึกษาในแขนงใหม่ๆ ที่ไม่ใช่จำกัดอยู่ตามบทบาทดั้งเดิม เช่น พยาบาล ครู เลขาณูการ เป็นต้น และเนื้อหาของหลักสูตรต้องเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของสตรี
- สร้างโอกาสให้สตรีได้เข้ารับการฝึกอาชีพเพิ่มเติมในรูปแบบต่างๆ แต่ควรเป็นอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาด และเป็นความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้ทันสมัยและทันต่อความเปลี่ยนแปลงในอาชีพของสังคม
- ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในการประกอบอาชีพ ทั้งด้านการจ้างงาน การเลื่อนขั้นและตำแหน่ง ความก้าวหน้าในอาชีพและการงาน และด้านรายได้เมื่อทำงานเท่าเทียมชาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไปในอนาคต

1. สํารวจองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาสตรีใดที่มีกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือเจตคติบทบาทหญิงชายทั้งวิธีการโดยตรงหรือโดยอ้อม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อให้รัฐได้นำไปการวางแผนงานในเรื่องนี้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรัฐจะได้ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การเอกชน

2. ควรมีการศึกษาแบบเจาะลึกถึงค่านิยมบทบาทหญิงชายเฉพาะเรื่อง เช่น ค่านิยมที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาโสเภณี ซึ่งเป็นปัญหารุนแรงที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนั้นควรมีศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ทำให้ชายไทยมีค่านิยมเกี่ยวกับการเที่ยวโสเภณีแตกต่างกัน หรือที่มีต่อค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณและความรับผิดชอบของหญิงเพื่อใช้เป็นแนวทางในแก้ปัญหาโสเภณี

3. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมและบทบาทหญิงชายในหลักสูตร ตำรา แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ รวมทั้งวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้ทราบถึงสภาพและปัญหาสำหรับการแก้ไขปรับปรุง

4. ศึกษาอิทธิพลของสื่อมวลชนที่สร้างค่านิยมหรือเจตคติทั้งทางบวกและทางลบต่อบทบาทสตรีในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างเจตคติให้กับสังคม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฤตยา อาชวนิจกุล และนภาพร หะวานนท์. 2530. *สถานการณ์โอกาสในชีวิต และปัญหาที่เด็กผู้หญิงต้องเผชิญในสังคมไทย*. รายงานการวิจัยที่เสนอต่อองค์การสตรีเดอชอมแห่งประเทศไทย.
- ยงยุทธ์ วงศ์ภิรมย์ศานต์. 2537. *วิทยาการในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องทิศทางใหม่ของการบริการวางแผนครอบครัวและเพศศึกษา : ทางออกของการตั้งครรกไม่พึงประสงค์ ใน ทิศทางใหม่ของการบริการวางแผนครอบครัวและเพศศึกษา : ทางออกของการตั้งครรกไม่พึงประสงค์*. กฤตยา อาชวนิจกุล และนภาพร หะวานนท์ (บรรณาธิการ). รายงานจากการถอดเทป.
- กนิษฐา วิเชียรเจริญ และคณะ. 2537. “สตรีกับธุรกิจบริการทางเพศ.” ในนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- โครงการแรงงานหญิงฯ 2533. “คุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานหญิงในยูนิคส์.” สตรีทัศน์ 6(2) : 29-32.
- จรรยา เศรษฐบุตร. 2538. “มินิซีรีส์ ชุด ‘คุยเฟื่องเรื่องสวีเดน’ ตอนความเท่าเทียมหรือเท่าจริงทางเพศ” ประชากรและการพัฒนา 16(1) : 4-5.
- เจือจันทร์ จงสิตออยู่ และคณะ. 2537. “สตรีกับการศึกษา” ในนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ-มหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- อิตติศักดิ์ แสงห้าว. 2536. “แรงงานสตรียุคใหม่: ก้าวไปพร้อมกับแรงงานชาย.” รัฐสภาสาร 41 (8) : 61-72.
- ธนาดี ทำจิ้น. 2533. “พัฒนาการขบวนการสิทธิสตรีไทย.” สตรีทัศน์, 6(2) : 10-24.
- วิจิตร ระวังค์ และคณะ. 2537. “สตรีและอาชีพ” ในนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- มาลี พงศ์พวงสาวลี. 2537. “สตรีกับกฎหมาย” ในนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริม

และประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ศิริพร สะโครบาเน็ค. 2526. “การเรียกร้องสิทธิสตรีของหญิงไทย (2398-2475).” *สตรีทัศน์*, 1(3) : 28-35.

สายสุรี จุติกุล. 2537. “บทสรุป : นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554).” ใน *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554)* คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2537. *ร่วมแรงแบ่งปันรัก: สภาพข้อเท็จจริงแห่งปัญหาโสเภณีและเอดส์*. เอกสารทางวิชาการหมายเลข 178. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

สุธีรา ทอมสัน และเมทินี พงษ์เวช. 2538. *ผู้หญิง : สถานภาพและบทบาทที่เปลี่ยนแปลง* กรุงเทพฯ-มหานคร: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา.

อมรา พงศาพิชญ์. 2537. “สตรีและครอบครัว.” ใน *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554)* คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ภาษาอังกฤษ

National Statistical Office, Office of the Prime Minister. 1995. *Statistical Booklet on Thai Women and Men*. Bangkok : National Statistical Office.

Tantiwiranond, Darunee and Pandey, Shashi R. 1991. *By Women, For Women: A Study of Women's Organizations in Thailand*. Social Issues in Southeast Asia, Research Notes and Discussions Paper No. 72. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.

Thomson, Suteera and Thomson, Sheila. 1994. *Women and Politics in Thailand : Options for the 1990s*. Bangkok : Gender and Development Research Institute.

TVS. 1986. *Directory: Non-governmental Development Organizations in Thailand*. Bangkok : Thai Volunteer Service.

องค์กรสตรี

กับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ
หญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ

องค์การสตรี
กับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทย
ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ

ดร. ปริญญ์ ปราชญานุพร

‘เครื่องมือแห่งความรู้เรื่องคือสภาพแห่งสตรี’

รามจิตติ

บทคัดย่อ

งานวิจัยเบื้องต้นนี้ได้ศึกษานโยบาย บทบาทและกิจกรรมขององค์กรสตรีในประเทศไทยทั้งที่เป็นองค์กรท้องถิ่นและระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐบางองค์กรในบริบทสภาพสังคม เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนพัฒนาสตรีระยะยาว รวมทั้งนโยบายเรื่องการพัฒนาศตริด้านการเมืองของรัฐบาลชุดปัจจุบัน

องค์กรสำคัญ ๆ ที่ได้ศึกษาในรายละเอียดทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงบางท่านได้แก่ The Asia Foundation, Unifem, สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา องค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส) ศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีล้านนามูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและสถาบันผู้หญิงกับการเมือง

องค์การสตรีต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการพยายามส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีด้านการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในระดับหนึ่ง นโยบาย บทบาทและกิจกรรมขององค์กรเหล่านี้ในการช่วยให้สตรีไทยได้เพิ่มพูนความตระหนักรู้ด้านการเมืองและส่งเสริมประเด็นบทบาทหญิงชายทางการเมืองรวมทั้งการจูงใจและฝึกอบรมสตรีไทยให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกๆระดับมีรูปแบบที่แตกต่างหลากหลายกันไป เช่น (ก) การให้ทุนสนับสนุนโครงการที่เน้นประเด็นบทบาทหญิงชายด้านการเมือง การฝึกอบรมระดับท้องถิ่น การเผยแพร่ข่าวสารและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับประเด็นสตรี รวมทั้งให้เงินสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทย (ข) การวิจัยด้านนโยบายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสถานภาพสตรี (ค) การเพิ่มจำนวนสตรีในการเลือกตั้งตัวแทนปกครองท้องถิ่น

ถิ่นโดยการฝึกอบรมด้านทักษะ การสร้างเครือข่ายและการเข้าถึงข่าวสารต่าง ๆ (ง) ทำบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการบริหารและปกครองท้องถิ่นได้มาประชุมร่วมกัน (จ) การส่งเสริมกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงด้านการเมืองเรื่องสตรีให้มีพลังเข้มแข็ง (ฉ) การเพิ่มอำนาจแก่สตรีผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ และ (ช) การส่งเสริมความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักและความสำนึกทางการเมืองในหมู่เยาวชน

จากการศึกษาได้พบว่าการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องการเมืองของสตรีไทยจะก้าวหน้าไปบ้าง แต่โดยทั่วไปสภาพความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายในเรื่องดังกล่าวยังปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกด้านอันมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตสตรี ความไม่เสมอภาคที่ว่่านี้เห็นได้ทั้งในสังคมและชีวิตส่วนตัวและในเวทีการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ถึงแม้ว่าองค์การสตรีต่าง ๆ จะประสบความสำเร็จในการพยายามส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีด้านการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนทั้งในเขตชนบทและเมืองใหญ่เมื่อเทียบกับการดำเนินงานในภาครัฐบาล อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพขององค์การสตรีดังกล่าวยังเป็นไปอย่างไม่เต็มที่เนื่องจากยังขาดงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ การประสานงานระหว่างกัน และการประสานงานกับรัฐบาล ปัญหาสำคัญประการอื่นก็คือ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีและโครงสร้างสังคมที่ไม่เอื้อต่อสตรีโดยทั่วไปรวมทั้งความสามารถด้านการเมืองของสตรีตลอดจนการขาดความสนับสนุนจากรัฐบาลทั้งในด้านนโยบาย แผนงาน งบประมาณ และการใช้มาตรการด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

สุดท้าย งานวิจัยเบื้องต้นนี้ได้ประมวลแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและข้อเสนอแนะในการดำเนินการด้านนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและองค์กรสตรี และประเด็นการวิจัยที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพให้มีมากยิ่งขึ้นในอนาคต

บทนำ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ระบุไว้ว่า บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศของตนเอง การคืนอำนาจและความเป็นไทให้แก่สตรีรวมทั้งการส่งเสริมสถานภาพสตรีในด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองนับว่าจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะบรรลุความสำเร็จในการได้มาซึ่งรัฐบาลที่บริหารและดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ตลอดจนการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกแง่มุมของชีวิต รูปแบบการใช้อำนาจในสังคมซึ่งกีดกันมิให้สตรีสามารถใช้ศักยภาพและความสามารถอย่างเต็มที่ในการดำรงชีวิตยังคงมีอยู่ในทุกรูปแบบและทุกระดับของสังคมทั้งด้านส่วนตัวและสาธารณะ การบรรลุเป้าประสงค์ที่หญิงชายจะมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคในการใช้อำนาจและตัดสินใจจะช่วยให้เกิดความสมดุลในการสะท้อนความต้องการของสมาชิกสังคมตามสัดส่วนที่มีอยู่จริงอย่างถูกต้องและทั่วถึงยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งและทำหน้าที่ในการสนองตอบความต้องการของสมาชิกได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น ถ้าไม่มีความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมใช้อำนาจและตัดสินใจทางการเมืองแล้วการประสมประสานมิติต่าง ๆ ในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลอย่างเสมอภาคย่อมเป็นไปได้ยาก เกี่ยวกับเรื่องนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเสมอภาคของสตรีนับเป็นบทบาทหลักในกระบวนการสร้างสรรค์ความก้าวหน้าแก่สตรีโดยทั่วไป การมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและตัดสินใจอย่างเสมอภาคของสตรีไม่เพียงเป็นสิ่งพึงปรารถนาในการก่อให้เกิดความยุติธรรมเบื้องต้นในกระบวนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ยังเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของสตรีที่ขาดเสียมิได้ หากปราศจากการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของสตรีและการผนวกประเด็นการเมืองเรื่องสตรีเข้าไปในทุกระดับของการใช้อำนาจและตัดสินใจแล้ว เป้าหมายของความเสมอภาค การพัฒนา และสันติสุขย่อมไม่อาจบรรลุได้ (สรุปจากThe Beijing Declaration and Platform for Action, August 1995)

ขอบเขตการศึกษา:

งานเขียนนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกจะกล่าวถึงสถานภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในประชาคมโลกและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกอย่างคร่าว ๆ เพื่อปูพื้นไปสู่รายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยในบริบทสภาพสังคม เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนพัฒนาสตรีระยะยาว รวมทั้งนโยบายเรื่องการพัฒนาสตรีด้านการเมืองของรัฐบาลชุดปัจจุบัน

ในส่วนที่สองจะศึกษานโยบาย วัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์กรสตรีในประเทศไทยทั้งที่เป็นองค์กรท้องถิ่นและระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญบางองค์กรเป็นกรณีศึกษา ตลอดจนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ระดับสูง (คือระดับกำหนดนโยบายและวางแผนองค์กรมากกว่าเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการโดยทั่วไปเพื่อให้ได้ภาพรวมในเชิงแนวคิด นโยบาย แผนงานและกิจกรรมมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อยในเชิงปฏิบัติ) และผู้นำด้านการเมืองสตรีบางท่าน โดยเนื้อหาจะเน้นความสำคัญด้านการพัฒนาศักยภาพและบทบาทของสตรีทาง 'การเมือง' ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐซึ่งในที่นี้จะครอบคลุมเฉพาะประเด็นสำคัญในเรื่อง (ก) สตรีกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและใช้อำนาจทางการเมือง (ข) สตรีกับการเป็นตัวแทนระดับชาติ จังหวัดและท้องถิ่น และ (ค) สตรีกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา:

การศึกษาครั้งนี้เป็นการสำรวจเบื้องต้นในเนื้อหาดังกำหนดไว้ในขอบเขตการศึกษา แล้วนำมาสรุปเป็นภาพรวมโดยสังเขปเพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปดำเนินการหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

ตอนที่ 1

สถานภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในประชาคมโลกและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

ในระหว่างทศวรรษสตรีขององค์การสหประชาชาติที่ผ่านมา 2 ช่วง คือ ช่วงแรกระหว่างปี 2518-2528 และในช่วงทศวรรษที่ 2 คือ ปี 2528-2538 นั้นประเทศต่าง ๆ ได้พยายามดำเนินการให้โครงการพัฒนาเอื้อโอกาสและผลประโยชน์แก่หญิงและชายอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และแม้ความพยายาม เหล่านั้นจะทำให้สตรีมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการพัฒนา แต่การมีส่วนร่วมนั้นยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับชาย ทศวรรษสตรีช่วงแรกนั้นยังมุ่งเน้นให้การสนับสนุนแก่สตรีตามบทบาทดั้งเดิม คือในฐานะที่เป็นภรรยา แม่ พยาบาลหรือครู กลวิธีในการพัฒนายังแยกกลุ่มสตรีออกจากกลุ่มบุรุษ

ในช่วงทศวรรษสตรีที่ 2 นั้น กลวิธีพัฒนาได้ปรับเปลี่ยนไปบางจากแทนที่จะเน้นเฉพาะสตรีมาเป็นการมองบทบาทรวมของทั้งหญิงและชายเพื่อสะท้อนให้เห็นบทบาท สถานภาพและความรับผิดชอบของหญิงที่มีส่วนเกี่ยวพันโดยตรงกับชาย ในช่วงระยะนี้ได้มีความพยายามที่จะพัฒนาข้อมูลหญิงชายเพื่อชี้ให้เห็นถึงส่วนที่หญิงสามารถเอื้อต่อกระบวนการพัฒนา ข้อมูลเหล่านี้รวมการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายซึ่งสามารถ

ทำให้งานที่หญิงทำเห็นเป็นภาพที่ชัดเจนขึ้นและช่วยสร้างความเข้าใจในเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบถึงบทบาทหญิงชายให้กว้างขวางขึ้น (สรุปความจากสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา 2538)

ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกตั้งแต่ได้มีมติยอมรับกลวิธีส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีในที่ประชุมที่ไนโรบีเมื่อปี 2528 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงสำคัญ ๆ ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งมีผลกระทบทั้งในทางบวกและลบต่อสตรีในภูมิภาคนี้หลายประการ

เช่นเดียวกับแนวโน้มทั่วโลก ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายเกิดความเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมซึ่งกำหนดด้านการศึกษาและสตรีมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานที่มีการจ่ายค่าจ้างมากขึ้น พรหมแดนการแบ่งงานทำตามบทบาทเดิมซึ่งขึ้นอยู่กับเพศทางสรีระ (sex-based division of labour) ระหว่างหญิงชายในการผลิตและสร้างครอบครัวเริ่มสลายลงทีละน้อย ในขณะที่สตรีเริ่มก้าวเข้าสู่หน้าที่การงานที่เคยเป็นอาณาเขตของบุรุษในขณะที่บุรุษค่อย ๆ ยอมรับผิดชอบงานต่าง ๆ ในครอบครัวยิ่งขึ้น แม้กระนั้นความเปลี่ยนแปลงในบทบาทสตรีจะมากและรวดเร็วกว่าของบุรุษแต่ทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายโดยทั่วไป (gender roles) กลับเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ในหลายประเทศของภูมิภาคนี้ ความแตกต่างระหว่างความสำเร็จและกิจกรรมระหว่างหญิงชายในเชิงบทบาทที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม (socially constructed gender roles) ยังไม่เป็นที่ยอมรับมากเท่าบทบาทอันเกิดจากสรีระทางเพศซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง ทั้ง ๆ ที่สังคมและบทบาทหญิงชายได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วไม่น้อยดังเป็นที่รู้เห็นกันทั่วไป สมมติฐานที่ว่าบทบาทหญิงชายเป็นเรื่องตายตัวตามสรีระยังคงฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรม ต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของทั้งหญิงชายทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง

เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องการเมือง แม้หลายประเทศจะก้าวหน้าไปบ้าง แต่โดยทั่วไปสภาพความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายในเรื่องดังกล่าวยังปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกด้านอันมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตสตรี ความไม่เสมอภาคที่เห็นได้ทั้งในสังคมและชีวิตส่วนตัว

ถึงแม้ว่าภูมิภาคนี้จะเป็นแห่งแรกที่มีสตรีเป็นผู้นำรัฐบาลและดำรงตำแหน่งสำคัญในคณะรัฐบาลสตรีส่วนใหญ่ยังคงไม่มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จนถึงปี 2536 เปอร์เซนต์ที่นั้สตรีในคณะรัฐมนตรีในภูมิภาคนี้ยังมีน้อยมาก และตำแหน่งที่ได้รับมักไม่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านเศรษฐกิจ

สตรีมีสิทธิในการออกเสียงในทุกประเทศของภูมิภาคนี้แต่ในความเป็นจริงมีสตรีน้อยมากที่มีที่นั่งในสภานิติบัญญัติ ประเทศส่วนใหญ่ในเอเชีย-แปซิฟิก (*ยกเว้นบางกรณีซึ่งมีน้อยมาก*) เพอร์เซนต์สตรีที่นั่งอยู่ในสภาดังกล่าวยังต่ำอยู่ บรรทัดฐานและรูปแบบชีวิตทางการเมืองและการประกอบอาชีพยังคงจำกัดโอกาสการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของสตรีและกีดกันเยาวชนสตรีให้ได้รับรู้รูปแบบบทบาทดังกล่าวในทางสร้างสรรค์

ในด้านพรรคการเมืองยังมีสตรีน้อยมากที่มีบทบาทในระดับตัดสินใจและกำหนดนโยบาย โดยทั่วไปจำนวนสตรีที่มีบทบาทในพรรคการเมืองระดับต่าง ๆ ก็ยังจำกัด นอกจากนี้ พรรคการเมืองต่าง ๆ ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาบทบาทหญิงชายหากพิจารณาจากนโยบาย คำประกาศและเอกสารต่าง ๆ ของพรรค

ได้มีความพยายามที่จะส่งเสริมความเสมอภาคในเรื่องบทบาททางเพศผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ จะเห็นได้ว่าเกือบทุกประเทศในเอเชีย-แปซิฟิกได้มีการผลักดันในเรื่องความเสมอภาคของสตรีตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ที่เสมอภาคกันสำหรับพลเมืองทุกคน ประเด็นที่ประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญ คือการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลทางเพศ (sex discrimination) เพื่อปรับปรุงสถานภาพสตรีในด้านกฎหมาย ในบางประเทศได้มีความก้าวหน้าในการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างหญิงชายมากขึ้น แต่บรรทัดฐานและค่านิยมดั้งเดิมยังคงกำหนดสถานภาพสตรีต่ำกว่าชาย และจำกัดโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและตัดสินใจอยู่เช่นเดิม และนี่เป็นตัวอย่างที่คนรุ่นถัดไปถือเป็นต้นแบบในการเรียนรู้บทบาทหญิงชายและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากไม่มีการปรับปรุงแก้ไขจะเป็นอุปสรรคต่อความพยายามที่จะทำให้โอกาสที่สตรีจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องอื่น ๆ

กลไกที่ทรงประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และภูมิภาคในฐานะตัวกระตุ้น (catalysts) ให้เกิดการส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรี กลไกที่มีอยู่ในประเทศส่วนใหญ่ของภูมิภาคนี้ เช่น โครงสร้างรัฐบาล งบประมาณ และเจ้าหน้าที่มีขีดความสามารถที่จะดำเนินการในเรื่องนี้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในระดับชาติ ได้มีการสร้างเครื่องมือเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีในหลายประเทศของภูมิภาคนี้ในรูปแบบที่ต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่าการทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียง การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานเกี่ยวกับนโยบายและโครงการของรัฐตลอดจนการระดมการสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตามเครื่องมือระดับชาตินี้นี้อยู่กันน้อยมากและไร้ประสิทธิภาพภายใต้การดำเนินงานตามโครงสร้างรัฐบาล และมักได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบประเด็นบทบาทหญิงชายในทุกเรื่องโดยปราศจากนโยบายและเป้าหมาย

หมายที่เด่นชัด หน่วยงานเหล่านี้มักขาดแคลนเจ้าหน้าที่และความชำนาญในการทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียง และฝึกอบรมในประเด็นบทบาทหญิงชาย นอกจากนี้ยังไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ และไม่สามารถระดมข่าวสารและการสนับสนุนของผู้มีอำนาจที่จำเป็นต่อการเป็นกระบอกเสียง ประสานงานและติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานภายในรัฐบาล ตลอดจนขาดเครือข่ายประสานงานอย่างเพียงพอ กับองค์การสาธารณประโยชน์ ซึ่งสามารถช่วยให้ความกระจ่างในเรื่องความสำคัญก่อนหลังเกี่ยวกับประเด็นปัญหา บทบาทหญิงชายและการดำเนินงานที่จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

องค์การสตรีต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มสตรีระดับรากหญ้า สมาคมวิชาชีพ เครือข่ายสตรีและองค์การสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการพยายามส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนทั้งในเขตชนบทและเมืองใหญ่เมื่อเทียบกับการดำเนินงานในภาครัฐบาล อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพของกลุ่ม และองค์การสตรีดังกล่าวยังเป็นไปอย่างไม่เต็มที่เนื่องจากขาดการประสานงานระหว่างกัน และกับรัฐบาลรวมทั้งยังขาดงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเจ้าหน้าที่สตรีในกลุ่มและองค์การเหล่านี้จำนวนไม่น้อยทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน (หรือได้รับค่าตอบแทนไม่เพียงพอ) ซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมสังคมที่มีต่อเวลาและความสามารถของสตรีในภูมิภาคนี้ (UN/ESCAP 1994)

สถานภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทย

เมื่อพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ช่วงปี 1893 ถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้หญิงถูกมองเป็นเพียงทรัพย์สินของบิดาและเมื่อแต่งงานก็เป็นทรัพย์สินของสามีที่สามารถซื้อขายได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (Wimolsiri Jamnarnwej 1983) ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี 2325 จนถึงช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาสถานภาพและบทบาทของหญิงไทยได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างในหลายด้านทั้งในแง่สุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม

ปัจจุบันนี้ ผู้หญิงมีจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดของประเทศซึ่งมีจำนวนเกือบ 60 ล้านคน นอกจากการทำงานและการเกษตรอื่น ๆ แล้ว ผู้หญิงในชนบทต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการภายในบ้านทุกอย่าง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในแรงงานของประเทศนั้นอยู่ในระดับสูงมาก กว่า 80-90% ของแรงงานในอุตสาหกรรมส่งออกและการท่องเที่ยวเป็นสตรี ในปี 2535 อุตสาหกรรมเหล่านี้ทำรายได้แก่ประเทศจำนวนมหาศาลกว่า 400,000 ล้านบาท ซึ่งเท่ากับงบประมาณของประเทศที่ได้รับ

จัดสรรในปีนั้น แต่แรงงานหญิงส่วนใหญ่ยังได้รับค่าแรงเพียงครึ่งหนึ่งของค่าแรงที่รัฐบาลกำหนดไว้ (Thomson 1993)

ถึงแม้หญิงไทยจะมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ แต่ยังมีอุปสรรคที่ไม่เอื้อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้เต็มตามศักยภาพในทุกด้าน เช่น การไม่ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมในการพัฒนาความรู้ ทักษะและทักษะต่าง ๆ ทัดเทียมชาย การขาดโอกาสในการมีที่ทำกินและสินเชื่อ นอกจากนี้ กระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและทัศนคติดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทชายหญิง ภาระในการให้กำเนิดบุตรและการเป็นมารดา ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันอันเกิดจากกฎหมายต่าง ๆ ยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพสตรีรวมทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมือง (ดู กนลา สุขพานิช-ชนพรพร 2535)

บทบาทของสตรีในด้านการเมืองจึงยังมีไม่มากนักเพราะแนวคิดที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของบุรุษ” ยังคงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แม้ในสังคมไทยซึ่งสตรีมีสิทธิเท่าเทียมบุรุษในทางนิตินัย แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีความเหลื่อมล้ำตามเกณฑ์ของสังคม (กสส. 2537) แม้สตรีจะมีส่วนร่วมค่อนข้างเข้มข้นในฐานะผู้ลงคะแนนเสียง ผู้รณรงค์หาเสียงและผู้สนับสนุน (ในการเลือกตั้งปี 2535 สตรีไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าชายถึง 300,000 คน) แต่ตัวแทนสตรีที่มีส่วนร่วมในการเมืองระดับชาติและมีส่วนกำหนดนโยบายสาธารณะซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตและสวัสดิภาพของสตรีเองยังมีน้อยมาก ดังจะเห็นได้ว่า จำนวนสตรีที่ดำรงตำแหน่งสำคัญในการตัดสินใจด้านต่าง ๆ ในระดับประเทศมีน้อยกว่า 5% ในระดับจังหวัดมีสตรีได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดเพียงประมาณ 5% ส่วนในระดับท้องถิ่น มีสตรีเพียงประมาณ 1% ที่ได้รับเลือกเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน (Gender and Development Research Institute 1995) จึงสรุปได้ว่า สตรีไทยยังมีบทบาทน้อยมากในการมีส่วนร่วมตัดสินใจบริหารประเทศ หรือกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเอง (ดูภาคผนวก 1) ผลที่ตามมาก็คือ การเลือกปฏิบัติต่อสตรียังมีให้เห็นอยู่มากในสังคมไทย การที่จะก้าวไปสู่สังคมที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายนั้น จำเป็นต้องมีกลวิธีที่มีประสิทธิภาพยิ่ง และต้องอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจกันจากทุก ๆ ฝ่าย ตั้งแต่รัฐบาล พรรคการเมือง กลุ่มผลักดันสาธารณชนรวมทั้งสื่อมวลชน

ดังนั้นสิ่งที่ท้าทายในช่วงทศวรรษสตรีต่อไปคือ การหาวิถีทางที่จะให้ประเด็นหญิงชายสอดแทรกอยู่ในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ และกฎเกณฑ์สำคัญที่จะนำไปสู่จุดนั้นได้คือการเพิ่มจำนวนสตรีที่มีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายให้มากขึ้นในตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจทั้งในระดับ

ประเทศและระดับท้องถิ่น ในการนี้ต้องอาศัยการร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างรัฐบาล พรรคการเมือง กลุ่ม ผลักดันต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรสตรีและสื่อมวลชนที่จะดำเนินการหาวิธีการที่จะใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้ ได้ประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนการสร้าง พัฒนา รักษาและใช้เครือข่ายต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด รวมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับจัดการกับสิ่งท้าทายดังกล่าวข้างต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วยเรื่องสตรีและการเมือง

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนดทิศทางพัฒนา ประเทศในช่วง 35 ปีที่ผ่านมา แผนพัฒนาฯ ส่วนใหญ่มิได้มุ่งเสริมสร้างบทบาทและยกสถานภาพสตรี แม้ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (ปี 2520-2524) และฉบับที่ 5 (ปี 2525-2529) จะมีการระบุสตรีเป็น กลุ่มเป้าหมาย แต่ก็มีได้ระบุอย่างชัดเจนว่าจะแก้ไขปัญหาคือเกี่ยวกับประเด็นสตรีอย่างไรและเมื่อไร สำหรับ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (ปี 2530-2534) และฉบับที่ 7 (2535-2539) นั้นแม้จะมีการกล่าวถึงสตรี ในแผนพัฒนาสังคม แต่เป็นการกล่าวถึงอย่างกว้าง ๆ โดยมีได้ระบุเป็นหัวข้อเฉพาะหรือมีรายละเอียดแต่ อย่างใด (สำรวจแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 และสัมภาษณ์ศรีวิวัฒนา กุลชาติ 2539)

อย่างไรก็ดีรัฐบาลได้ตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (ปี 2535-2554) ขึ้น แผนฯ ระยะยาวนี้นับว่าเนื้อหา มีความละเอียดกว่าแผนพัฒนาสตรี 5 ปี เนื่องจากมีกลุ่มเป้าหมายที่กว้าง ขว้าง ครอบคลุมและแยกแยะไปตามด้านต่าง ๆ คือ สุขภาพ การศึกษา การทำงาน การบริหาร การ เมืองและกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ในขณะที่แผนฯ ระยะยาวได้กำหนดตัวชี้วัดสำหรับการกำหนดนโยบาย แต่ก็มีได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานที่จะผสมผสานกันไปกับแผน 5 ปี ได้ นอกจากนั้นก็ไม่ได้กำหนด มาตรการดำเนินการไว้ด้วย

แม้แผนฯ ระยะยาวนี้ได้รับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและ สังคมเพื่อนำไปรวมกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่เนื่องจากแผนหลักในการพัฒนาสตรีระยะยาวนี้ ดำเนินการเสร็จสิ้นภายหลังแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ทำให้ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนการทำ กิจกรรมต่าง ๆ ได้ (คัดย่อจากสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา 2538)

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองแผนฯ ระยะยาวนี้เพียงแต่ให้แนวคิด รายละเอียดสภาพความเป็นจริง และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสตรีในด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น การเข้าไปมีบทบาทในองค์กรบริหารทางการเมืองระดับสูง และการมีส่วนร่วมโดยใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นต้น โดยได้ให้ข้อเสนอแนะด้านนโยบายและมาตรการอย่างกว้าง ๆ มากกว่ามีการกำหนดไว้เป็นแผนปฏิบัติการ (action plan) และมีการจัดสรรงบประมาณตลอดจนกำหนดระยะเวลาดำเนินการเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง

เนื่องจากแผนฯ 8 ยังอยู่ในระหว่างดำเนินการจึงไม่ได้นำมาวิเคราะห์ในการศึกษาครั้งนี้ แต่ได้ใช้นโยบายเรื่องการพัฒนาสตรีด้านการเมืองซึ่งนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีปัจจุบันได้แถลงไว้ต่อสภาฯ มาศึกษาแทนซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

นโยบายเรื่องการพัฒนาสตรีด้านการเมืองของรัฐบาลชุดปัจจุบัน

เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 นายกรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา ได้แถลงนโยบายรัฐบาลต่อสภาผู้แทนราษฎร ภายใต้ข้อ 5.2 นโยบายเกี่ยวกับสตรี เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส ดังนี้

“รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมสถานภาพของสตรี และพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนดูแลผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มบุคคลพิเศษให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยจะดำเนินการ

5.2.1 ส่งเสริมให้มีการออกกฎหมายรองรับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน รวมทั้งปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

5.2.2 ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศ (สำนักนายกรัฐมนตรี 2538)

จะเห็นได้ว่าแม้รัฐบาลชุดปัจจุบันจะได้ระบุเป็นหลักปฏิบัติทางกฎหมายในข้อ 5.2.1 ว่าจะส่งเสริมให้มีการออกกฎหมายรองรับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน รวมทั้งปรับปรุง กฎหมาย กฎ ระเบียบ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี แต่ในเชิงนโยบายกลับระบุเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมให้สตรีมีสถานภาพที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ “อย่างเหมาะสม” ซึ่งยังเป็นถ้อยคำที่กำกวมและก่อให้เกิดคำถามในเชิงปฏิบัติได้ว่า เหมาะสมในสายตาของใคร ใครเป็นผู้กำหนดความเหมาะสม และจะใช้เกณฑ์อะไรมากำหนดหรือวัดว่าเหมาะสม? ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่านโยบายกับหลักปฏิบัติที่รัฐบาล

ได้แถลงไว้ดูจะขัดกัน นั่นคือแม้จะมีกฎหมายรองรับความเท่าเทียมทางสิทธิระหว่างหญิงชาย แต่ในเชิงปฏิบัติหากรัฐบาลไม่ส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสและสถานภาพที่จะดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและทัดเทียมชายอย่างแท้จริงแล้ว ก็จะทำให้เกิดสภาพเลือกปฏิบัติต่อสตรีโดยค่านิยม ทศนคติ บรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) ผ่านโครงสร้างและองค์การต่าง ๆ ทางสังคมสู่สมาชิกสังคมส่วนใหญ่อยู่ดี ทำให้เกิดลักษณะ 'Double Standard' ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งและไม่ส่งเสริมให้นโยบายที่รัฐบาลประกาศไว้เป็นจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทางปฏิบัติ

ตอนที่ 2

วิวัฒนาการขององค์กรสตรีไทย

วิวัฒนาการของขบวนการรณรงค์เพื่อสตรีโดยทั่วไปรวมทั้งบทบาทขององค์กรสตรีในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีไทยในทางการเมืองนั้นมีประวัติศาสตร์อันยาวไกลกว่า 3 ทศวรรษ แต่พอแบ่งให้เห็นเป็นสังเขปได้ 3 ระยะคือ ระยะเริ่มต้น (ปี 2501-2516) ซึ่งเป็นระยะที่มีการรวมตัวของกลุ่มสตรีที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่สตรีโดยอาศัยงานสังคมสงเคราะห์เป็นหลักและต่อมาก็เน้นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ กิจกรรมขององค์กรสตรีในช่วงนี้ส่วนใหญ่ค่อนข้างถูกจำกัดเนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายห้ามรวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง (Tantiwiramanond and Shashi Ranjan 1991)

ระยะกลาง (ปี 2517-2528) เริ่มต้นหลังจากนักศึกษาได้ล้มล้างรัฐบาลในเดือนตุลาคม 2516 ระยะนี้มีองค์กรสตรีเกิดขึ้นหลายองค์กร เนื่องจากอิสระทางการเมืองและเป็นช่วงเริ่มทศวรรษสตรีในปี 2518 องค์กรสตรีระยะนี้มุ่งปรับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมผู้หญิง ยกเลิกกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีและพยายามสร้างความเท่าเทียมกับชายในทุกด้าน (Vichit-Vadakan 1993) โดยเน้นกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดการฝึกอบรมให้สตรี การก่อตั้งกลุ่มรณรงค์ การสร้างเครือข่ายและศูนย์ช่วยเหลือผู้เดือดร้อน

ระยะหลัง (ปี 2528 เป็นต้นมา) แม้จะมีความพยายามดำเนินการด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสถานภาพสตรีอย่างต่อเนื่อง ปัญหาต่าง ๆ ที่สตรีประสบยังไม่เปลี่ยนแปลงหรือลดลงมากนัก ขณะเดียวกันบางปัญหากลับขยายวงกว้างออกไปอีก ขบวนการรณรงค์องค์กรสตรีในช่วงหลังนี้จึงปรับกลยุทธ์ในการดำเนินงานบ้าง ที่สำคัญประการหนึ่งคือแทนที่จะเน้นพัฒนาสตรีเพียงฝ่ายเดียวตามแนวเดิมกลับปรับเปลี่ยนจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไขปัญหาสตรีโดยเชื่อมโยงไปถึงบุรุษด้วย

ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองในกระบวนการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของรัฐบาลนั้น แม้จะได้มีความพยายามในเรื่องนี้มานาน แต่อาจกล่าวได้ว่าหากพิจารณาจากนโยบาย แผนงาน กิจกรรมหลัก (และงบประมาณที่ใช้) อย่างจริงจังและเป็นทางการ รวมทั้งการจัดตั้งเป็นสถาบันและจัดสรรให้มีบุคลากรมารองรับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมากกว่าเป็นกิจกรรมรองหรือกิจกรรมฝาก หรือทำเป็นครั้งคราวตามโอกาสแล้ว ช่วงตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมานับเป็นช่วงที่องค์กรสตรีหลายแห่งถือกำเนิดขึ้น และกิจกรรมที่อาจสรุปอย่างกว้าง ๆ ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ จะเด่นชัดกว่าช่วงใด ๆ

นโยบาย วัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์กรสตรีในประเทศไทยที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย

แม้ว่าองค์กรที่ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีโดยทั่วไปมีจำนวนไม่น้อย ในที่นี้จะเลือกเฉพาะบางองค์กรที่มีบทบาทหลักในการส่งเสริมสตรีให้มีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐบาลเป็นหลักเมื่อพิจารณาจากนโยบาย แผนงาน และกิจกรรมเป็นสำคัญเพื่อเป็นตัวอย่างเชิงกรณีศึกษาเท่านั้น องค์กรระหว่างประเทศที่จะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไปได้แก่ The Asia Foundation เนื่องจากมูลนิธิมีโครงการด้านนี้โดยตรง ส่วนองค์กรในประเทศได้แก่ สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา และสำหรับองค์กรส่วนท้องถิ่นนั้นจะกล่าวถึงองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส) ซึ่งแม้จะมีสำนักงานกลางในกรุงเทพฯ แต่ก็ประกอบด้วยองค์กรสมาชิก 70 องค์กรจาก 4 ภาค และกิจกรรมส่วนใหญ่ก็เกี่ยวข้องกับการเมืองเรื่องสตรีในท้องถิ่น ส่วนกิจกรรมของ องค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ นั้นได้กล่าวไว้ในส่วนโครงการที่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากมูลนิธิเอเชีย (ซึ่งประเด็นสำคัญได้สรุปไว้ในภาคผนวก 2) และสุดท้ายจะพูดถึงมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและสถาบันผู้หญิงกับการเมือง ซึ่งเป็นสองสถาบันน้องนุชสุดท้องบนเวทีการเมืองของสตรีไทยไปพร้อมกัน สำหรับข้อคิดเห็นและข้อเสนอของเจ้าหน้าที่ระดับสูงขององค์กรสตรีและผู้นำด้านการเมืองซึ่งเป็นสตรีบางท่านได้นำเสนอไว้ในภาคผนวก 3.

โครงการสตรีกับการเมืองและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของมูลนิธิเอเชีย (The Women in Politics Program and Related TAF Activities)

ในปีงบประมาณ 2534 มูลนิธิเอเชียได้เลือกประเด็นการเมืองเป็นประเด็นหลักเพื่อให้การสนับสนุนด้านการเงินในโครงการ 4 ปี เป้าหมายหลักกว้าง ๆ ของโครงการนี้เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์

อันติระหว่างนักการเมืองที่ได้รับเลือกตั้ง กับสถาบันที่มีบทบาทในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของชาติ รวมทั้งพลเมืองไทยโดยทั่วไปให้กระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

โอกาสที่จะสนับสนุนให้สตรีได้ก้าวเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองเริ่มทวีความสำคัญยิ่งขึ้นในช่วงปี 2535 เมื่ออำนาจปกครองด้วยกำลังทหารสิ้นสุดลง และการเมืองระบอบประชาธิปไตยได้มีโอกาสดำเนินขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในเวลานั้น มูลนิธิฯ เริ่มให้ความสนับสนุนด้านการเงินแก่องค์กรสตรีและหน่วยงานนักวิชาชีพเพื่อปรับปรุงสถานภาพและโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายของประเทศ ในเวลาเดียวกันนี้การเริ่มต้นขบวนการรณรงค์ทางการเมืองของสตรีเริ่มได้รับความสนใจจากมูลนิธิฯ ดังนั้นแม้เงินสนับสนุนที่ได้อนุมัติไปในปีแรกคือ 2534 จะเป็นเรื่องการฝึกอบรมสตรีระดับท้องถิ่น โครงการที่ได้รับอนุมัติเงินสนับสนุนจากมูลนิธิฯ ในปีถัดมาคือ 2535 กลับเน้นประเด็นบทบาทหญิงชายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการเมืองยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า มูลนิธิฯ ได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุนจำนวนมากแก่สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนาเพื่อจัดประชุมเรื่อง "นโยบายของพรรคการเมืองเรื่องสตรี"

นับตั้งแต่เงินสนับสนุนในปี 2534 จนถึงปัจจุบัน มูลนิธิฯ ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทยรวมทั้งสิ้น 30 โครงการ นับเป็นเงินทั้งสิ้น \$294,573 สหรัฐ เงินสนับสนุนเหล่านี้แบ่งได้กว้าง ๆ ว่าเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์สองประการหลักคือ ประการแรกเพื่อช่วยให้กลุ่มสตรีได้เพิ่มพูนความตระหนักรู้และให้การสนับสนุนเกี่ยวกับประเด็นบทบาทหญิงชายในเรื่องการเมือง และประการที่สองเพื่อจูงใจและฝึกอบรมให้สตรีก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในวงการเมืองในทุกระดับมากขึ้น

ในปี 2538 มูลนิธิฯ ได้ร่วมกับแหล่งเงินทุนอื่น ๆ ให้การสนับสนุนด้านการเงินและข้อเสนอแนะด้านโครงการแก่องค์กรสตรีหลายแห่งเพื่อพัฒนากิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสตรีในท้องถิ่น (Women in Local Politics) องค์กรสตรีสำคัญ ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนได้แก่ สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา ศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีล้านนา เชียงใหม่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาสตรี สงขลา และศูนย์สตรีศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะศูนย์สตรีแต่ละแห่งดังกล่าวมานี้ต่างจัดเตรียมหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นหญิงก่อนที่จะมีการเลือกตั้งสภาตำบลทั่วประเทศในเดือนพฤษภาคม 2538 นับเป็นจำนวนสตรีทั้งสิ้นกว่า 1,500 คน ที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง รวมทั้งประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อจูงใจ

และเตรียมความพร้อมก่อนที่จะโดดขึ้นเวทีการเมืองท้องถิ่นครั้งนี้ (ดูสรุปกิจกรรมโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในภาคผนวก 2)

ผลที่ได้รับการจากฝึกอบรมครั้งนี้เป็นที่น่าพอใจ ประมาณ 26–50% สตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งผ่านการอบรมได้รับเลือกตั้ง ส่วนในตำบลที่มีการอบรม สัดส่วนตัวแทนสตรีเมื่อเทียบกับบุรุษในสภา ตำบลได้เพิ่มสูงขึ้นจาก 1% เป็น 13–15%

ที่น่าสนใจกว่านั้นก็คือการที่มูลนิธิฯ ได้ให้การสนับสนุนการฝึกอบรมแก่สตรีท้องถิ่นในการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลโดยไม่มีอคติแก่ฝ่ายใด ทำให้สามารถทำบทบาทเป็นศูนย์กลางระหว่างบุคคลากรและองค์กรที่มีหน้าที่ในการวางแผนปฏิรูปการบริหารงานท้องถิ่นจากส่วนต่าง ๆ ให้มาพบกัน เช่น กรมการบริหารงานส่วนท้องถิ่น กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงบประมาณ องค์การสตรีที่มูลนิธิฯ ให้การสนับสนุน และคณะทำงานฝึกอบรมการบริหารงานสภาตำบล ในการประชุมครั้งนั้นกรมการบริหารงานส่วนท้องถิ่นได้เชื้อเชิญให้องค์กรสตรีและมูลนิธิฯ มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดทิศทางและแนวทางในแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่แผนงานบริหารงานส่วนท้องถิ่นของฝ่ายราชการได้บรรจุข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากองค์กรสตรีและองค์การพัฒนาเอกชนโดยตรง และนับเป็นก้าวแรกที่แนวคิดบริหารงานสภาตำบลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมซึ่งอาศัยเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางเป็นหลักในการวางแผนพัฒนาตำบลโดยที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ที่จะหลีกเลี่ยงการบริหารงานแบบที่สั่งการจากเบื้องบนซึ่งเป็นรูปแบบบริหารราชการที่เคยถือปฏิบัติกันอยู่

กล่าวได้ว่าความสำเร็จของการประชุมครั้งนี้ อยู่ที่ว่าการที่ผู้นำสตรีซึ่งมีประสบการณ์โดยตรงในท้องถิ่นได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในการกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ในการบริหารสภาตำบลนับเป็นความเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์และชี้ไปในทิศทางของการยอมรับความสามารถของประชาชนโดยเฉพาะสตรีในท้องถิ่นในการใช้สิทธิใช้เสียงและโอกาสในการปกครองตนเองมากขึ้น

นอกจากการให้ความสนับสนุนด้านการเงิน ข่าวสารข้อมูล และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการแก่องค์กรสตรีในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีไทยในการเมืองระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกตั้งและบริหารงานสภาตำบลดังกล่าวข้างต้นแล้ว มูลนิธิฯ ยังให้การสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มและองค์กรสตรีอื่น ๆ ซึ่งเริ่มก่อตัวหรือให้ความสนใจในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหญิงไทยทางการเมืองในจังหวัดต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น โครงการสตรีและเยาวชนตลอดจนองค์กรสตรีอื่น ๆ ที่ดำเนินการส่งเสริมสถานภาพสตรีด้านต่าง ๆ อยู่ก่อนแล้ว เช่น สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริม

เสริมสถานภาพสตรีฯ มูลนิธิเพื่อนหญิง และมูลนิธิผู้หญิง ซึ่งมองเห็นความสำคัญในการเสริมสร้างบทบาทสตรีทางการเมืองให้มากยิ่งขึ้น ตัวอย่าง กิจกรรมที่มูลนิธิฯ ได้ร่วมดำเนินงานกับเครือข่ายองค์กรสตรีที่พูดถึงนี้เช่น การจัดประชุม "Women's Rights: Interrelationship of Domestic and International Human Rights Law." ในเดือนเมษายน 2538 อันเป็นหัวข้อเกี่ยวกับสิทธิสตรีเมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายสิทธิมนุษยชนในระดับท้องถิ่นและระดับสากล

โครงการสำคัญอีกสองโครงการซึ่งควรกล่าวถึงในที่นี้ก็คือ โครงการสนับสนุนกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงทางการเมืองของสตรี (Strengthening Women's Political Advocacy Groups) และโครงการเสริมสร้างอำนาจของสตรีผ่านสื่อมวลชน (Empowering Women Through the Media)

สำหรับโครงการแรก วัตถุประสงค์หลักคือการเพิ่มพูนทักษะของผู้สมัครรับเลือกตั้งในการพัฒนาประเด็นปัญหาทางการเมือง การจัดการเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียง และการเป็นกระบอกเสียงด้านการเมืองเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านต่าง ๆ ของสตรี กิจกรรมสำคัญในโครงการนี้ได้แก่

1. ให้การสนับสนุนบางส่วนในการจัดตั้งกลุ่มผู้หญิงกับการเมือง ปัจจุบันกลุ่มนี้ได้จัดตั้งเป็นมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้มูลนิธิฯ ไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินอีกต่อไป แต่มูลนิธิฯ ดังกล่าวยังคงติดต่อประสานงานด้านข้อมูลและข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

2. กลุ่มส่งเสริมสตรีโคราช มูลนิธิได้สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มซึ่งให้ความสำคัญในกิจกรรมส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นบทบาทหญิงชายในด้านต่าง ๆ โดยการจัดสัมมนา ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองนั้น กลุ่มได้จัดสัมมนาเรื่องสิทธิทางกฎหมายของสตรีและสตรีกับการเมือง ในการสมมนาแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมประชุมกว่า 100 คน กลุ่มนี้มีแผนงานที่จะส่งเสริมสตรีให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น

3. การฝึกอบรมสตรีในการปกครองท้องถิ่น โครงการนี้เกิดขึ้นจากคณะทำงานหลังจากการระดมสมองจากการประชุมที่มูลนิธิฯ ได้จัดขึ้นเมื่อต้นเดือนมกราคม 2538 การฝึกอบรมนี้มุ่งส่งเสริมสตรีที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งในการปกครองท้องถิ่นระดับต่าง ๆ นอกเหนือจากสภาตำบล เช่นกรุงเทพมหานคร จังหวัดอื่น ๆ เขตสุขาภิบาล และเขตเทศบาล โดยมูลนิธิฯ กับสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จะเป็นหน่วยงานหลักที่จะรับผิดชอบในงานฝึกอบรมนี้

สำหรับโครงการสุดท้ายคือโครงการเสริมสร้างอำนาจของสตรีผ่านสื่อมวลชนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทสตรีในสังคมไปสู่กลุ่มเป้าหมายทั่วประเทศ และส่งเสริมความสนใจของสตรีในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ ให้กว้างขวางและสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น กิจกรรมสำคัญในโครงการนี้เช่น (ก) การทำเทปวิดีโอเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำสตรีกับการเมืองท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคเพื่อใช้เผยแพร่ก่อนเริ่มฝึกอบรมหรือประชุมสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับสตรีกับการเมือง (ข) จัดรายการวิทยุ เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีรายการใดที่จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีแม้แต่รายการเดียว และรายการอื่น ๆ ที่เผยแพร่บทบาทในทางสร้างสรรค์ของสตรี รวมทั้งข่าวสารที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อสตรีก็มีน้อยมาก มูลนิธิฯ จึงได้สนับสนุนด้านเงินทุนแก่เอเยนต์สื่อมวลชนสองแห่ง และแก่มูลนิธิพัฒนาเยาวชนสตรีภาคเหนือเพื่อผลิตรายการดังกล่าว ปัจจุบันรายการวิทยุที่ว่ามีทั้งหมด 3 รายการ รายการหนึ่งออกอากาศทั่วประเทศ ในขณะที่อีกสองรายการกระจายเสียงใน 30 จังหวัดในสี่ภาค (3) การประชุมสัมมนาเรื่องสตรีกับการเมืองในหมู่นักสื่อสารมวลชน ก่อนการประชุมสตรีโลกที่กรุงปักกิ่ง เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประชุมดังกล่าวและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อชูประเด็นสตรีกับการเมืองในการประชุมเดียวกันนี้

ปัจจุบันนี้เนื่องจากประเทศไทยไม่อยู่ในข่ายประเทศที่จะได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐได้อีกต่อไป และเนื่องจากงบประมาณที่ลดลงของมูลนิธิฯ มูลนิธิฯ จึงไม่สามารถให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่องค์กรสตรีในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่เช่นที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม มูลนิธิฯ ยังยินดีให้ความสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้องค์กรสตรีไทยสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนด้วยตนเอง โดยพยายามเสาะหาความสนับสนุนจากแหล่งทุนในประเทศเพิ่มขึ้นเพื่อให้โครงการต่าง ๆ ดำเนินต่อไปได้ด้วยดี (สรุปจาก Ruengrawee Ketphol 1995)

**สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา (Gender and Development Research Institute)
และองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (The GenderWatch Group)**

เนื่องจากองค์กรสตรีทั้งสองดำเนินงานโดยผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายเป็นส่วนใหญ่ ทั้งบทบาทและกิจกรรมต่าง ๆ ก็เกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับสถาบันฯ มาก จนเกือบกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินงานโดยสถาบันเดียวกันภายใต้ชื่อองค์กรที่ต่างกันตามภาระหน้าที่หลักบางอย่างเท่านั้น ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงองค์กรทั้งสองนี้ไปพร้อม ๆ กัน

สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายฯ ตั้งขึ้นเมื่อปี 2533 งานหลักคือดำเนินการวิจัยนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสถานภาพของสตรีอันจะนำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายในสังคม การเสริมสร้างศักยภาพและบทบาทของสตรีในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยโดยขยายฐานการมีส่วนร่วมของสตรีด้านการเมือง สนับสนุนและส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกับชายในกระบวนการตัดสินใจทุกระดับ การสร้างภาพลักษณ์ในเชิงบวกสำหรับสตรี อันจะส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาของสตรีได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น รวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลหญิงชายในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้กำหนด นโยบาย ผู้ดำเนินการโครงการพัฒนา รวมทั้งองค์กรระดับชุมชนต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังทำหน้าที่เลขาธิการให้กับองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส.) โดยการผลิตและเผยแพร่วารสารรายเดือนของตมส. ด้วย

ส่วนองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส.) ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม 2536 ประกอบด้วยองค์กรสมาชิก 70 องค์กรจาก 4 ภาค ซึ่งมาจากหลายแหล่ง เช่น องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา โรงเรียน สื่อมวลชน สหภาพแรงงานและหน่วยงานราชการ แต่ละภาคจะมีคณะกรรมการ ตมส. ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากแต่ละจังหวัดในภาคนั้น ๆ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือติดตามการดำเนินงานด้านการเมืองของรัฐบาลและพรรคการเมือง สร้างการรับรู้และการตระหนักในประเด็นสตรี ประสานความเห็นร่วมในเรื่อง ที่เกี่ยวกับประโยชน์ของการนำประเด็นสตรีเข้าสู่กระแสหลักของการเมืองและการบริหาร และเสริมสร้างบทบาทสตรีในการพัฒนาประชาธิปไตย

บทบาทและกิจกรรมของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายฯ ในการพัฒนาศักยภาพและบทบาทของสตรีทาง 'การเมือง' ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยมีหลายประการ อาทิ

1. การชูประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีในการเลือกตั้ง ต่อเนื่องจากต้นปี 2534 ที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวม 18 แห่ง ซึ่งทำงานในเรื่องสตรีได้พิจารณาร่วมกันและมีความเห็นว่าประเด็นเร่งด่วนเกี่ยวกับสตรีที่ควรได้รับการแก้ไขมีอยู่ 3 ประเด็น คือการเลือกปฏิบัติต่อสตรี สถานภาพที่ต่ำต้อยของแรงงานหญิง และปัญหาอันเนื่องมาจากธุรกิจทางเพศ ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน สถาบันฯ จึงได้จัดการประชุมเรื่อง "นโยบายของพรรคการเมืองเรื่องสตรี" ขึ้นซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมกว่า 300 คน การประชุมครั้งนั้นมีหัวหน้าพรรคการเมืองหรือผู้แทนพรรคการเมืองได้มาร่วมแถลงนโยบายของเกี่ยวกับเรื่องสตรีและตอบข้อซักถามต่าง ๆ ผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผู้นำสตรีระดับชุมชนเห็นพ้องต้องกันถึงความสำคัญของการประชุมในลักษณะดังกล่าว จึงร่วมใจกันจัดการประชุมทำนองเดียวกันในจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 10 จังหวัด ใน

การประชุมเหล่านั้นผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้แทนจากพรรคการเมืองกว่า 50 คน จากพรรคต่าง ๆ รวม 10 พรรคได้รับเชิญมาแถลงเรื่องนโยบายเกี่ยวกับสตรี นับเป็นจุดเริ่มต้นที่พรรคการเมืองได้กำหนดและแถลงนโยบายเกี่ยวกับสตรีต่อสาธารณชน

2. การผลักดันให้นำประเด็นสตรีที่รณรงค์ไว้ขณะหาเสียงปรากฏอยู่ในนโยบายรัฐบาล สถาบันฯ ได้ประสานงานกับ ส.ส. หญิงที่ได้รับเลือกตั้งเพื่อหาทางนำประเด็นสตรีที่รณรงค์ไว้ขณะหาเสียงให้ปรากฏอยู่ในนโยบายรัฐบาล ในงานเลี้ยงแสดงความยินดีต่อส.ส. หญิงที่ได้รับเลือกตั้งซึ่งสถาบันฯ จัดขึ้น กลุ่ม ส.ส. หญิงได้เสนอแผนในการทำงานประเด็นที่เกี่ยวกับสตรี และได้ให้คำมั่นว่าจะจับมือร่วมกันทำงานโดยไม่คำนึงถึงพรรคที่แต่ละคนสังกัดโดยองค์กรสตรีบางแห่งได้ขอรับที่จะประสานร่วมมือด้วย

จากข้อเรียกร้องของที่ประชุมในเดือนสิงหาคม ขององค์กร สตรีและกลุ่มสมาชิกสภา ที่เป็นสตรี รวมทั้งของสถาบันฯ ที่เสนอให้รัฐบาลผนวกประเด็นสตรีไว้ในนโยบายของรัฐบาลมีผลให้นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ขณะนั้นได้ประกาศว่ารัฐบาลจะแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อแรงงานสตรี รวมทั้งจะพยายามขจัดปัญหาแรงงานเด็กและโสเภณีเด็กให้หมดไป ซึ่งนับเป็นครั้งแรกอีกเช่นกันที่ประเด็นเกี่ยวกับสตรีได้รับการผนวกไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล

สำหรับการติดตามผลการดำเนินงานในประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีว่าจะเป็นไปตามนโยบายที่รัฐบาลได้แถลงไว้หรือไม่อย่างไร การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นและชายสู่หญิง ปัญหาสิทธิสตรีในรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการรณรงค์และติดตามนโยบายพรรคการเมืองที่เกี่ยวกับเรื่องสตรี เหล่านี้ถือเป็นภารกิจหลักที่ ตมส. ดำเนินการซึ่งจะกล่าวต่อไปในรายละเอียด

1. การติดตามการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาล เกี่ยวกับเรื่องนี้ ตมส. มีกิจกรรมหลัก 4 ประการคือ (ก) ติดตามการดำเนินงานของรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวกับสตรีที่ได้แถลงไว้ (ข) จัดประชุมอย่างต่อเนื่องในทั้ง 4 ภาคของประเทศเพื่อกระตุ้นให้พรรคการเมืองแถลงความก้าวหน้าที่ได้ดำเนินการไปในเรื่องสตรี นอกจากนั้นยังมีการประเมินการดำเนินงานของพรรคการเมืองเป็นรายปีและนำเสนอในการประชุมที่จัดขึ้นโดยขอให้นักการเมืองได้แถลงความคิดเห็นต่อผลการประเมินนั้น ๆ (ค) ผลิตและเผยแพร่วารสารรายเดือนเพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ และนำเสนอความคิดเห็นของ ตมส. ภาคต่าง ๆ และสมาชิก โดยมีสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายฯ ดำเนินการในฐานะเลขานุการของ ตมส. (ง) ดำเนินการในเรื่องอื่น ๆ เช่น ติดตามความก้าวหน้าและวิวัฒนาการของนโยบายเรื่องสตรีของพรรคการเมือง ร่วมมือและประสานงานกับ ส.ส. หญิง ในประเด็นที่เกี่ยวกับสตรี ดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการลงสมัครรับ

เลือกตั้งของหญิง การจำแนกเพศของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง การปรับเปลี่ยนระดับความสนใจของ
สาธารณชนในประเด็นหญิงชาย รวมทั้งทัศนคติของรัฐบาลและ ส.ส. ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

2. การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นและชายสู่หญิง ตมส. ได้ให้ความสนใจในการ
พัฒนาประชาธิปไตยโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น
ร่างพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลได้ผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่
25 พฤษภาคม 2536 แม้ร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้มุ่งให้สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล
สามารถสนองตอบความต้องการท้องถิ่นมากขึ้นโดยให้อิสระทางการคลังยิ่งขึ้น แต่ส่วนที่ละเอียดไม่ได้ให้
ความสำคัญคือการให้หญิงชายมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง ๆ ที่สตรีมี
บทบาทสูงในการจัดการเรื่องต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนซึ่งมีปัญหาหลายด้าน เช่น
การขาด (สาร) อาหาร การแพร่ขยายของโรคเอดส์ ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมชุมชนซึ่งล้วนมี
ผลกระทบต่อชีวิตของสตรีอย่างมาก สตรีจึงควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องเหล่านี้มากขึ้นโดยเฉพาะ
ในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ภารกิจของ ตมส. ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมาได้ผลเป็นที่น่าพอใจ
กิจกรรมเด่น ๆ ที่น่าสนใจได้แก่ การรณรงค์ให้มีมาตรการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบหญิงชายในองค์การ
บริหารส่วนตำบลที่กำหนดให้มาจากการเลือกตั้งหมู่บ้านละ 2 คน ว่าควรจะเป็นหญิง 1 คน ชาย 1 คน
การเป็นกระบอกเสียงในการแต่งตั้งผู้ว่าราชการและรองผู้ว่าราชการจังหวัด ตลอดจนกำนันหญิง การฝึก
อบรมการเป็นผู้นำให้สตรีที่มีศักยภาพที่จะลงรับเลือกตั้งในตำแหน่งต่าง ๆ ดังกล่าว และล่าสุดก็คือการ
ผลักดันให้มีการรับรองสิทธิสตรีในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

3. สิทธิสตรีในรัฐธรรมนูญ มาตรา 24 หมวด 3 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (2534) ระบุไว้
ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ" ถึงแม้คำว่า "บุคคล" จะสามารถตี
ความให้ครอบคลุมทั้งหญิงและชายได้ แต่ในสภาพข้อเท็จจริงนั้น ผู้มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายจะตี
ความว่า "บุคคล" หมายถึงชายเท่านั้น เพราะฉะนั้นการเลือกปฏิบัติที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างเพศยัง
ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในทุกระดับของสังคมเนื่องจากสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของหญิงไทยยังไม่ได้รับการ
ยอมรับอย่างแท้จริง ตมส. ได้รณรงค์และผลักดันให้ ส.ส. และวุฒิสมาชิกให้การสนับสนุนให้มีการกำหนด
ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญเมื่อมีการพิจารณาปรับปรุงร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับปัจจุบัน ผลจากความพยายามในครั้งนี้ก็คือรัฐธรรมนูญฉบับปี 2538 ได้ระบุข้อความต่อไปนี้ไว้ใน
มาตรา 24: "ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตาม
บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้" การเพิ่มเติมข้อความดังกล่าวจะทำให้เกิดสภาพบังคับที่ต้อง

กระทำอันมีผลเชื่อมโยงให้บรรดากฎหมายระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อหญิงไม่สามารถบังคับใช้ได้โดยปริยาย ทั้งนี้เพราะมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญปัจจุบันได้ระบุไว้ว่า บทบัญญัติใดที่มีความขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันบังคับใช้ไม่ได้

4. การรณรงค์และติดตามนโยบายพรรคการเมืองที่เกี่ยวกับเรื่องสตรี ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกรกฎาคม 2536 องค์การสตรีต่าง ๆ ได้ร่วมกันรณรงค์ให้พรรคการเมืองและผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งแสดงความเห็นและแถลงนโยบายที่เกี่ยวกับเรื่องสตรีในประเด็นต่อไปนี้คือ (ก) การมีส่วนร่วมของสตรีในการบริหารและกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศ เนื่องจากสตรีที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของสตรีเองมีค่อนข้างน้อยคือไม่ถึง 10% ทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น เช่น ในคณะกรรมการธิการของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสภาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการลงทุนแห่งชาติ ไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกที่เป็นสตรีแม้เพียงคนเดียว ในพรรคการเมืองทั้งระดับประเทศและท้องถิ่นมีสตรีน้อยมากที่ดำรงตำแหน่งระดับบริหารของพรรคทั้ง ๆ ที่พลเมืองของประเทศประกอบด้วยทั้งชายและหญิงในอัตราส่วนพอ ๆ กันและในบางช่วงหญิงอาจมีจำนวนมากกว่า ดังนั้นการมีผู้แทนจากพลเมืองทั้งสองเพศในการมีส่วนร่วมตัดสินใจและกำหนดนโยบายย่อมสามารถสะท้อนและตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของทั้งชายและหญิงได้ดีกว่า (สรุปจาก สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2537 และ Gender and Development Research Institute 1995)

มูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย (Foundation for Women in Democratic Development) และสถาบันผู้หญิงกับการเมือง (Women in Politics Institute)

ข้อมูลที่จะนำเสนอเกี่ยวกับองค์กรสตรีทั้งสองนี้เป็นเรื่องแผนงานที่จะดำเนินการมากกว่าในเชิงกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้วเพราะองค์กรดังกล่าวเพิ่งก่อตั้งมาได้ไม่นานและเนื่องจากมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกันอย่างแนบแน่นตั้งแต่การก่อตั้งและดำเนินการจึงจะกล่าวถึงทั้งสององค์กรไปด้วยกัน

มูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย เกิดขึ้นจากความปรารถนาและเจตนาแน่วแน่ของกลุ่มสตรีที่มีความรู้ทางการเมืองหรือเกี่ยวข้องทางการเมือง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคนจากหลายพรรคที่จะรวบรวมพลังสตรีเพื่อร่วมกันพัฒนาประชาธิปไตย โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีสตรีจำนวนมากเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองในทุกระดับและในทุกด้านตามแต่กำลังสตรีจะเอื้ออำนวย

ประกอบกับการท่องเที่ยวองค์กรเอกชน International Republican Institute จากอเมริกาซึ่งทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือองค์กรประเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและเผยแพร่ประชาธิปไตยได้ติดต่อขอจัดสัมมนาเรื่อง "การฝึกอบรมการเป็นผู้นำทางการเมืองของผู้หญิง" (*Women's Political Leadership Training*) ผ่านรัฐสภาไทยซึ่งต่อมาได้จัดขึ้นที่โรงแรมแลนด์มาร์ค สุขุมวิท กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 6-7 พฤษภาคม 2537 โดยมีบุคคลจากหลากหลายอาชีพทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมสัมมนา

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการสัมมนานั้น ผู้เข้าร่วมสัมมนาต่างเห็นพ้องกับเจตนารมณ์ที่จะรวบรวมพลังผู้หญิงเพื่อร่วมกันพัฒนาประชาธิปไตย โดยเริ่มจากพื้นฐานคือจากระดับประชาชนทั่วไป และเริ่มตั้งแต่การใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกตั้งต่าง ๆ ทุกระดับ โดยสนับสนุนให้สตรีเริ่มเข้ามามีหน้าที่ในการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยจนเกิดวิจาร์ณญาณในการเลือกบุคคลที่มีคุณภาพเข้าไปทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองแทนตนได้ จนถึงขั้นที่สตรีเกิดความพร้อมและความกล้าในการเข้าไปร่วมบริหารบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพโดยถูกต้องตามวิถีแห่งประชาธิปไตย โดยได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นใช้ชื่อว่า "กลุ่มผู้หญิงกับการเมือง" เพื่อระดมแนวร่วมให้เจตนารมณ์ที่ตั้งไว้เป็นจริงขึ้นในทางปฏิบัติอย่างมีหลักการและประสิทธิภาพ และได้ตั้งคณะทำงานเพื่อจัดสัมมนาเรื่อง "การก่อตั้งกลุ่มผู้หญิงกับการเมือง" ขึ้น โดยมี ส.ส. หญิง สุดารัตน์ เกยุราพันธุ์ เป็นประธาน

หลังจากสิ้นสุดการสัมมนา ปรากฏว่ามีผู้ดำรงตำแหน่งสูงในวงการต่าง ๆ ยินดีให้การสนับสนุนกิจกรรมของ "กลุ่มผู้หญิงกับการเมือง" ในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง และได้แนะนำให้กลุ่มก่อตั้งมูลนิธิเพื่อให้เกิดสถาบันซึ่งจะเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในที่สุดมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยก็ได้ถือกำเนิดขึ้นโดยได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2538 คณะกรรมการบริหารเริ่มแรกของมูลนิธิฯ มี 16 คน โดยมี ดร. สายสุรี จุติกุล เป็นประธาน และได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลจากกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2538 โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

1. เพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยความเป็นกลางและไม่ให้การสนับสนุนด้านการเงินหรือทรัพย์สินแก่นักการเมืองหรือพรรคการเมือง
2. เพื่อระดมความคิดในการส่งเสริมบทบาทของสตรีให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

3. เพื่อกระตุ้นให้สตรีได้รับรู้และตระหนักในสิทธิและหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งผลกระทบทางการเมือง

4. เพื่อวางแนวทางและเสริมทักษะความพร้อมให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองทุกระดับ ในฐานะผู้รับสมัครเลือกตั้ง ผู้สนับสนุนและผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

ต่อมามูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยได้ก่อตั้งองค์กรที่มีชื่อว่า "สถาบันผู้หญิงกับการเมือง" ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินกิจกรรมตามเจตนารมณ์ของมูลนิธิฯ อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

สถาบันผู้หญิงกับการเมืองถือกำเนิดขึ้นโดยมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2538 เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินกิจกรรมตามเจตนารมณ์ของมูลนิธิฯ ดังกล่าวแล้วข้างต้น โดยสถาบันเองได้ตั้งเจตนารมณ์ในการดำเนินงานเพื่อ "การพัฒนาประชาธิปไตยที่อยู่บนรากฐานของคุณธรรมจริยธรรมอย่างสันติด้วยพลังหญิงชาย" เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าในแต่ละชุมชนและสังคมแต่ละระดับยังมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพแต่ได้ไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มที่ นั่นคือประชากรหญิงนั่นเอง ดังที่ผลการศึกษาวิจัยและข้อมูลที่รวบรวมได้จากองค์กรต่าง ๆ ได้ชี้ให้เห็นว่ายังมีการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกด้าน ทั้งการเมือง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ ส่งผลให้สตรีซึ่งมีจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศไม่ได้รับโอกาสที่จะพัฒนาและแสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ในการดำรงชีวิตทั้งระดับส่วนตัว ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ

สถาบันฯ มีความเชื่อมั่นว่าหญิงและชายควรมีโอกาสร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติอย่างเสมอภาค แต่ด้วยสภาพความเป็นจริงดังกล่าวข้างต้น สถาบันฯ จึงมุ่งเน้นกิจกรรม ที่ให้โอกาสและสตรีและเยาวชนก่อนในระยะแรก โดยกำหนดเป้าหมายที่จะส่งเสริมศักยภาพสตรีและเยาวชนให้มีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับตามความเหมาะสม และได้กำหนดจุดประสงค์ในการดำเนินงานสถาบันฯ ไว้ดังนี้คือ

1. เพื่อให้สตรีและเยาวชนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของบทบาท หน้าที่และศักยภาพของตนเองในการพัฒนาประชาธิปไตยอันตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมจริยธรรมอย่างสันติวิธี

2. เพื่อสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเต็มที่ตามความถนัดของตนเองและมีอิสระในการตัดสินใจ

3. เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ ด้านการเมืองแก่สตรี

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว สถาบันฯ ได้จัดทำแผนงาน (ปี 2539–43) และกิจกรรม (ปี 2539) ดังนี้คือ

แผนดำเนินงาน (ปี 2539–43) ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ 4 โครงการคือ

1. โครงการส่งเสริมความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักและความสำนึกทางการเมืองในหมู่เยาวชน โดยวิธีสนับสนุนการสร้างเครือข่ายผู้นำเยาวชน การประชุมเสวนา การฝึกอบรม ตลอดจนการสำรวจรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

2. โครงการส่งเสริมความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก ทักษะและความสำนึกทางการเมืองในหมู่นักเรียนโดยสนับสนุนการสร้างเครือข่ายผู้นำสตรี การประชุมเสวนา การฝึกอบรม การสร้างโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับและการเป็นผู้นำตัวอย่างที่มีคุณภาพ รวมทั้งการสำรวจรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

3. โครงการพัฒนาสื่อเกี่ยวกับความรู้และทักษะด้านการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ โดยสนับสนุนและพัฒนาสื่อ การสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาสื่อแบบต่าง ๆ ตลอดจนการสนับสนุนและจัดพิมพ์คู่มือและเอกสารเพื่อเผยแพร่ และ

4. โครงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ โดยการรวบรวมและส่งเสริมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารรูปแบบต่าง ๆ

สำหรับกิจกรรมที่กำลังดำเนินการในปี 2539 นั้นมี 4 กิจกรรมหลัก (ซึ่งดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ในแผนงานฯ ข้างต้น) คือ

1. โครงการนำร่องเรื่องการเสริมสร้างความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในหมู่เยาวชนโดยคาดว่าจะสามารถสร้างรูปแบบและเรียนรู้จุดแข็งและข้อจำกัดของรูปแบบและวิธีการได้จากโครงการนำร่องนี้

2. โครงการนำร่องเรื่องการเพิ่มจำนวนผู้สนใจ ผู้ทำงานและผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งสตรีทุกระดับ โดยคาดว่าจะ สามารถสร้างรูปแบบการจัดการ การสร้างบรรยากาศที่จะนำไปสู่การเพิ่มจำนวนผู้สนใจ ผู้

ทำงานและผู้ลงสมัครทุกระดับและเรียนรู้จุดแข็งและข้อจำกัดของรูปแบบและวิธีการได้จากโครงการนำร่องนี้ เช่นเดียวกับโครงการแรก

3. การสำรวจข้อมูลและสร้างเครือข่ายองค์กร กลุ่มทำงานโดยคาดว่าจะสามารถสร้างเครือข่ายองค์กรและกลุ่มทำงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและในจำนวนที่เพิ่มขึ้น

4. การรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลโดยคาดว่าจะกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ จะได้รับทราบข่าวสารข้อมูลจากสถาบันฯ (สรุปจากมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย 2538 และสถาบันผู้หญิงกับการเมือง 2539)

สรุป

การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับองค์กรที่มีบทบาทส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในกระบวนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยนี้พบว่า ถึงแม้องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับสตรีนั้นมีจำนวนมาก แต่ที่มีนโยบาย แผนงาน กิจกรรมและบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีโดยตรงเป็นหลักนั้นหากเทียบกับจำนวนองค์กรสตรีทั้งหมดทั่วประเทศนับว่ายังมีน้อยมาก ตัวอย่างองค์กรสตรีบางแห่งที่มีการกิจเน้นเรื่อง การสร้างเสริมสถานภาพสตรีโดยการให้ข้อปรึกษาแนะนำ การฝึกอบรม การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสร้างเครือข่ายและการรณรงค์เพื่อความเสมอภาคระหว่างหญิงชายรวมทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีซึ่งดำเนินงานหรือมีสำนักงานในกรุงเทพฯ หรือส่วนกลาง เช่น สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา และองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส) และล่าสุดมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและสถาบันผู้หญิงกับการเมือง

นอกจากองค์กรสตรีดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่ตั้งสำนักงานอยู่ในกรุงเทพฯ องค์กรสตรีในท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มสตรีในระดับรากหญ้าด้วยตนเองโดยตรง หากเกิดขึ้นจากการสนับสนุนของหน่วยงานการศึกษาหรือวิจัยเกี่ยวกับสตรีในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนภูมิภาค เช่น ศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีล้านนา และสโมสรก้านันและผู้หญิงบ้านสตรี จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาสตรี และสโมสรผู้นำสตรีชาวใต้ จังหวัดสงขลา ศูนย์สตรีศึกษา จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น องค์กรสตรีเหล่านี้ดำเนินงานในด้านการจัดสัมมนาเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นบทบาทชายหญิงด้านต่าง ๆ ในสังคมนวมทั้งการมีส่วนร่วมของสตรีในการเมือง การฝึกอบรม และจัดกิจกรรมผู้นำสตรีท้องถิ่นหรือสนับสนุนสตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง สำหรับเงินดำเนินการ (ไม่ว่าจะ

เป็นบางส่วนหรือส่วนใหญ่) มักได้มาจากองค์การระหว่างประเทศมากกว่าเป็นงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ หรือระดมได้ในท้องถิ่น หรือเป็นงบประมาณดำเนินการประจำของหน่วยงานเอง

ส่วนองค์กรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศนั้นมีเพียงไม่กี่แห่งและส่วนใหญ่จะมีบทบาทในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านการเงิน (*funding agencies*) เป็นหลัก รวมทั้งการให้คำแนะนำ ตลอดจนข่าวสารข้อมูลในการพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสตรีและการเมืองซึ่งเป็นส่วนน้อย หน่วยงานระหว่างประเทศที่สำคัญได้แก่ The Asia Foundation (Thailand), The Friedrich Ebert and Friedrich Naumann Stiftungs และ The Canadian and Australian foreign assistance programs ทั้งนี้ไม่นับรวมองค์การสหประชาชาติ เช่น UNICEF, UNIFEM และ UNDP ซึ่งให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนแก่กิจกรรมพัฒนาสตรีและองค์กรสตรีโดยทั่วไป รวมทั้งการส่งเสริมความรู้หรือผนวกประเด็นบทบาทหญิงชายเข้าไปในงานพัฒนาในบางโอกาสและบางกิจกรรม

เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผนงาน และมาตรการดำเนินการต่าง ๆ องค์กรสตรีและผู้เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในกระบวนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ทั้งภาครัฐและเอกชนควรทำความเข้าใจว่า ความมุ่งหวังที่จะให้สตรีได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยให้มากขึ้นไม่ได้หมายถึงแต่จำนวนสตรีที่มาใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากขึ้น หรือได้เป็น ผู้นำท้องถิ่น ส.ส. หรือรัฐมนตรีมากขึ้นนั้น แต่หมายถึงคุณภาพของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกระดับ

งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี (ดู Juree Vichit-Vadakan 1993) ได้ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ส.ส. หญิงส่วนใหญ่กลับเป็นส่วนร่วมในรูปแบบมากกว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยจริง ๆ นั่นคือบทบาทในการมีส่วนร่วมตัดสินใจนโยบายที่สำคัญ ๆ ของประเทศ ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และอยู่ในคณะกรรมการและเป็นประธานคณะกรรมการต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น คณะกรรมการการคลังฯ การปกครอง การทหาร การเศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการกิจการสตรีและเยาวชน ไม่ใช่เป็นเพียง 'กล้วยไม้' (หรือ 'ไม้ซีก') ประดับสภาให้มีสีสันโดยปราศจากพลังที่สร้างสรรค์ในฐานะตัวแทนจากภาคสตรีที่มีความเป็นมนุษย์และมีฐานะพลเมืองไทย (จำนวนกว่าครึ่งหนึ่ง) ซึ่งควรจะมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกับบุรุษทั้งในเชิงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและสิทธิทาง

กฎหมายตามหลักสากลและในการเลือกดำเนินชีวิตของตนและได้รับการปฏิบัติทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรมทั้งในเรื่องส่วนตัวและในสังคมอย่างเสมอภาคกับบุรุษดังที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ

ข้อค้นพบที่ว่า ส.ส. สตรีที่ภูมิหลังมาจากครอบครัวที่เคยมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือครอบครัวมีฐานะดีและมีการศึกษาสูงมักมีบทบาททางการเมืองสูงกว่าสตรีที่เป็นสามัญชน แสดงให้เห็นว่าอาจเป็นเพราะสตรีกลุ่มแรกมีโอกาสได้รับประสบการณ์ทางการเมืองจากครอบครัวรวมทั้งการเรียนรู้ทางสังคมด้านการเมือง (political socialization) ตลอดจนมีเครือข่ายและโอกาสได้รับการสนับสนุนด้านการเมืองมากกว่าสตรีกลุ่มหลัง ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้มีหลายข้อ แต่ที่สำคัญก็คือ ส.ส. กลุ่มแรกควรเร่งชวนขยายหาประสบการณ์ด้านการเมืองใส่ตัวเพื่อยกสถานะภาพของสตรีโดยส่วนรวมด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในระบบรัฐสภาเพื่อมิให้การเป็น ส.ส. หญิงเป็นเพียงมิติหนึ่งของการยกสถานะภาพทางสังคมส่วนตนให้สูงขึ้นเท่านั้น

ผลการวิจัยที่น่าสนใจยิ่งอีกข้อหนึ่งก็คือโอกาสที่สตรีสามัญชนโดยทั่วไปจะได้เป็น ส.ส. นั้น (แทบจะหรือ) ไม่มีเลยซึ่งแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับชาติของสตรีนั้นถูกผูกขาดอยู่กับสตรีที่มีฐานะดีหรือมีการศึกษาสูงเท่านั้น ผลเสียที่ตามมาก็คือสตรีสามัญไม่มีตัวแทนที่จะเป็นปากเป็นเสียงให้ ขณะเดียวกันโอกาสที่สตรีกลุ่มนี้จะเกิดสำนึกทางการเมืองของตนเพิ่มขึ้นก็มีไม่มากนัก นอกจากนี้สตรีทั่วไปยังคงต้องรับผิดชอบสมาชิกและกิจกรรมต่าง ๆ ทางครอบครัวและยังถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางประเพณีและวัฒนธรรมให้มีบทบาทตามที่สังคมเห็นว่า 'ควรจะ' เป็นเท่านั้น เด็กและสตรีจึงมักถูกกันออกจากกิจกรรมหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่รวมทั้งการสร้างสำนึกหรือความสนใจทางการเมืองโดยอัตโนมัติในการสร้างสำนึกทางการเมืองให้เกิดขึ้นในระบบความคิดของสตรีนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องศึกษาให้ทราบทัศนคติที่สตรีมีต่อตนเองและต่อผู้นำสตรีเพื่อผู้กำหนดนโยบาย นักวางแผนและผู้ปฏิบัติจะได้เข้าใจบทบาทของขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีที่มีอยู่ ยิ่งกว่านั้นควรมีการศึกษาถึงโครงสร้างทางสังคมที่จะเอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเสริมสร้างให้สตรีเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นในทุกระดับ และทั้งที่เป็นนามธรรม (เช่น ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี) และนามธรรม (เช่น สภาพเศรษฐกิจ อิทธิพลท้องถิ่น ระบบกฎหมาย) ควบคู่ไปด้วย

ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิออกเสียงทางการเมือง สตรีที่ไปออกเสียงจำนวนไม่น้อยคิดว่าบทบาททางการเมืองของตนมีเพียงแค่การใช้สิทธินี้เท่านั้น การไปเลือกตั้งก็ถือว่าใช้ได้แล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียง 1 ครั้งต่อ 3-4 ปี คงไม่เพียงพอ จึงควรมีการให้ความรู้ทางการเมืองแก่สตรีว่าสามารถเข้ามามี

ส่วนร่วมทางการเมืองในรูปใดบ้าง ควรมีการรวมกลุ่มสตรีเพื่อติดตามประเด็นทางการเมืองที่เป็นผลได้ผลเสียของสตรีโดยตรง และองค์กรสตรีสามารถทำประโยชน์ได้โดยการเผยแพร่ข้อมูลผ่านการวิเคราะห์แล้วว่าประเด็นทางการเมืองหนึ่ง ๆ จะมีผลกระทบต่อสตรีอย่างไรเพื่อเป็นการป้อนให้สตรีที่ยังไร้เสียงทางการเมืองได้เริ่มเรียนรู้และเกิดความสนใจประเด็นสตรีกับการเมืองต่อไป (สรุปความและเพิ่มเติมจากคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2537)

เมื่อพิจารณาจากจำนวนคะแนนเสียงที่สตรีมีสิทธิและไปใช้เสียงจากการเลือกตั้งครั้งล่าสุดที่เพิ่งผ่านไป อาจกล่าวได้ว่าคะแนนเสียงจากสตรีเป็นเรื่องพรรคการเมืองไม่อาจมองข้ามได้อีกต่อไป เพราะอาจเป็นคะแนนตัดสินให้แพ้หรือชนะอย่างไม่คาดคิดมาก่อนได้ หากพรรคการเมืองมีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงว่าเป็นหญิงมากกว่าชายแล้วก็อาจถือเป็นอาวุธสำคัญสำหรับต่อสู้ให้ได้มาซึ่งชัยชนะได้ นอกจากนี้ถ้าพรรคการเมืองมองสตรีเป็นฐานเสียงสำคัญ ประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีก็จะถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการณรงค์หาเสียงได้เป็นอย่างดี (สุริยา ทอมสัน และ เมทินี พงษ์เวช 2539)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสตรีและการเมืองเช่นเดียวกับปัญหาบทบาทหญิงชายในประเด็นอื่น ๆ สามารถปรับปรุงแก้ไขได้โดยต้องเริ่มต้นตั้งแต่การเสริมสร้างความตระหนักรู้ (awareness-raising) ที่ถูกต้องและการส่งเสริมค่านิยมและการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ในวัฒนธรรม รวมทั้งการจัดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลทางเพศในทุกวงการและทุกระดับในสังคม โดยเริ่มต้นตั้งแต่ในครอบครัวด้วยการสนับสนุนให้ทำหน้าที่สร้างบรรยากาศให้มีการเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติในเรื่องบทบาทหญิงชายที่สร้างสรรค์เพื่อช่วยให้สตรีในภูมิภาคนี้รวมทั้งสตรีไทยได้รับความยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการเมืองของสตรีในทุกระดับและทุกวงการอย่างมีคุณภาพและทัดเทียมกับบุรุษมากยิ่งขึ้น (UN/ESCAP 1994) ซึ่งในที่นี้จะสรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและมาตรการทั้งในภาครัฐและเอกชนเพื่อดำเนินการและวิจัยศึกษาเพิ่มเติมดังจะกล่าวต่อไปในส่วนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะด้านนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายคือทั้งภาครัฐ เอกชน พรรคการเมือง สถาบันการศึกษาและสื่อมวลชน แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐ เอกชน และองค์กรสตรีเท่านั้นคือ

1. รัฐควรมีปณิธานทางการเมืองที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในทุกระดับโดยเฉพาะในระดับผู้ตัดสินใจและมีการประกาศนโยบายในด้านนี้อย่างชัดเจน
2. รัฐควรกำหนดให้สตรีสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองปกครองในระดับต่าง ๆ อย่างทัดเทียมชาย
3. ในระดับท้องถิ่น รัฐควรกำหนดให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งและส่งเสริมให้สตรีเข้าแข่งขันเพื่อดำรงตำแหน่งดังกล่าว เช่น จัดอบรมผู้นำสตรีในด้านการบริหารท้องถิ่นและการปกครองท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ตลอดจนการจัดอบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อส่งเสริมให้มีบทบาททางการเมืองบริหารท้องถิ่นทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้นไปอีก
4. รัฐควรแสดงความจริงใจในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีโดยเสนอการแต่งตั้งสตรีเข้าดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น
5. รัฐควรผสมผสานประเด็นหญิงชายในกระบวนการกำหนดนโยบายทุกระดับ รวมทั้งการวางแผนโครงการต่าง ๆ ด้วย
6. รัฐควรสนับสนุนให้สตรีมีโอกาสได้รับการศึกษาและสนับสนุนบริการข่าวสารข้อมูลแก่สตรีเพื่อเพิ่มบทบาทในการตัดสินใจและดำเนินการให้สตรีได้มีโอกาสทัดเทียมชายในการเข้าถึงทรัพยากรและเข้าถึงการจัดอบรมต่าง ๆ โดยเฉพาะทักษะในงานบริหารจัดการ
7. รัฐควรส่งเสริมองค์การพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนทั้งในด้านการมีส่วนร่วมของสตรีและการดำเนินงานเพื่อสตรี
8. รัฐและภาคเอกชนควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรสตรีและควรให้การศึกษาทางการเมืองแก่สตรีในองค์กรเหล่านั้น
9. องค์กรของสตรีและกลไกของรัฐสภาควรหามาตรการสนับสนุนให้สามัญชนสตรีโดยทั่วไปที่มีความสามารถสูงได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบรัฐสภามากขึ้น เช่นการจัดตั้งเงินกองทุนสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการสมัครรับเลือกตั้ง การเสาะแสวงหาสามัญชนสตรีที่มีศักยภาพมาส่งเสริมให้เข้าสู่ระบบรัฐสภา การแต่งตั้งกรรมการชุดต่าง ๆ ของสภาผู้แทนราษฎรควรคำนึงถึงการมีสตรีเป็นกรรมการอยู่ด้วย

10. องค์การพัฒนาศตริควรเสนอประเด็นที่เป็นนโยบายสตริให้พรรคการเมืองพิจารณาและเพื่อให้เป็นประเด็นในสมัยเลือกตั้ง รวมทั้งชักจูงให้ผู้ออกเสียงที่เป็นสตริและบุรุษค่านึงถึงประเด็นเหล่านี้ในการลงคะแนนเสียงด้วย (สรุปจากคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตริแห่งชาติ 2537, สุธีรา ทอมสัน และ เมทินี พงษ์เวช 2539)

สำหรับกลยุทธ์การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรินั้นสรุปได้ดังนี้คือ

1. รัฐควรยกเลิกข้อสงวนในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตริในทุกรูปแบบ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อสตริ
2. สิทธิสตริควรได้รับการคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญไทยโดยการแก้กฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทางกฎหมายขั้นพื้นฐานระหว่างหญิงชายในทุกด้าน นอกจากนี้ควรพยายามเปลี่ยนแปลงความเชื่อดั้งเดิมเรื่องบทบาทหญิงชายเพื่อเป็นหลักประกันในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยความเท่าเทียมกันของหญิงชาย
3. รัฐควรสนับสนุนให้พรรคการเมืองทุกพรรคใช้ระบบสัดส่วนเพื่อเป็นหลักประกันว่าสตริจะมีบทบาทเต็มทีในการเมือง
4. รัฐควรกำหนดแผนงานภายในกรอบเวลาที่แน่นอนเหมาะสมที่จะเพิ่มสัดส่วนหญิงชายในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับอย่างทัดเทียม ซึ่งรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล สมาชิกแทนราษฎร จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน
5. ควรมีแผนงานและโครงการเฉพาะซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐบาล เช่น โรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่สร้างการรับรู้ การตระหนักในเรื่องบทบาทของผู้แทนสตริและสตริที่มีสิทธิในการลงคะแนนเลือกตั้ง
6. หน่วยงานของรัฐควรมีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของหญิงชายในการเลือกตั้งในฐานะผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องจริงจัง
7. หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องควรรายงานความก้าวหน้าเป็นรายปีเกี่ยวกับความพยายามในการส่งเสริมบทบาทสตริในการพัฒนาการเมืองและการบริหาร

8. รัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนการจัดทำรายชื่อของสตรีที่มีศักยภาพที่จะเป็นนักการเมืองที่ดีในระดับชาติและระดับท้องถิ่นและควรจัดอบรมพิเศษแก่ผู้มีศักยภาพที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง

9. รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานของรัฐที่จะดำเนินการโครงการนำร่องเพื่อช่วยหน่วยงานหาแนวทางที่จะปฏิบัติตามโครงการ และควรให้ความสนับสนุนแก่หน่วยงานเอกชนโดยเฉพาะองค์กรสตรีที่มีโครงการในทิศทางเดียวกันเพื่อช่วยให้มีการขยายเครือข่ายในความพยายามที่จะสร้างพลังให้แก่สตรีในการพัฒนาการเมือง หน่วยงานเหล่านี้รวมถึงหน่วยงานทางวิชาชีพด้วย เช่น สมาคมพยาบาล สมาคมครูฯ รวมทั้งสถานศึกษาของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

10. รัฐและเอกชนควรสนับสนุนให้กลุ่มผลักดันสาธารณะต่าง ๆ ที่ดำเนินการเพื่อความก้าวหน้าและเท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาสระหว่างหญิงชาย โดยเฉพาะกลุ่มที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมให้มีผู้แทนสตรีจำนวนมากขึ้นในการสมัครรับเลือกตั้ง เช่น องค์กรสตรีต่าง ๆ สามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่ควรสนับสนุนได้แก่

(ก) บ่งชี้และจัดกฎระเบียบและการปฏิบัติซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาการเมือง

(ข) โครงการที่มีเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทสตรี

(ค) ส่งเสริมให้มีการเข้าถึงและการให้ข้อมูลหญิงชายเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

(ง) สนับสนุนหญิงและชายที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงในประเด็นที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน

(จ) เสาะหาและสนับสนุนผู้นำสตรีระดับชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด และระดับประเทศเพื่อเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย

(ฉ) สนับสนุนการฝึกอบรมหญิงชายเกี่ยวกับประเด็นหญิงชายเพื่อส่งเสริมสัมพันธภาพในการทำงานร่วมกันโดยปราศจากการเหยียดเพศและให้ความเคารพในวิธีการตัดสินใจและรูปแบบบริหารจัดการที่แตกต่างหลากหลาย

(ช) ร่วมกับสื่อมวลชนในการสร้างการรับรู้และการตระหนักของสาธารณชนเกี่ยวกับประเด็นสตรี

(ข) กระจายข่าวเกี่ยวกับความสำเร็จของสตรีในด้านการเมืองและการบริหาร และ

(ณ) สนับสนุนการสร้างเครือข่ายระหว่างสตรีในประเทศและนอกประเทศ (ประมวลและเพิ่มเติมจาก The Beijing Declaration 1995, สุธีรา ทอมสัน และ ซิลลา สุนธธา ทอมสัน 2536, สุธีรา ทอมสันและเมทินี พงษ์เวช 2539)

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการทวิจัยในอนาคต

1. รัฐและเอกชนควรส่งเสริมตลอดจนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติเปรียบเทียบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสตรีในทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับผู้ตัดสินใจและควรส่งเสริมตลอดจนดำเนินการศึกษาวิจัยให้ทราบถึงอุปสรรค สิ่งที่เกื้อหนุนและมาตรการที่เหมาะสมในอันที่จะเพิ่มการมีส่วนร่วมของสตรี ทั้งในภาครัฐและเอกชนตลอดจนการประสานงานและร่วมมือกันระหว่างภาคทั้งสองกับตัวประชาชนเองโดยเฉพาะสตรี
2. ควรศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุน และเป็นอุปสรรคต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในกระบวนการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของรัฐ รวมทั้งค่านิยมและบทบาทของผู้นำหญิงชายและหญิงชายทั่วไปที่มีต่อประเด็นดังกล่าวทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น
3. ควรมีการสำรวจและจัดทำทำเนียบนามองค์กรสตรีที่มีนโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ และกิจกรรมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐอย่างจริงจังทั่วถึง ทั้งระดับสากล ภูมิภาค ประเทศ และระดับท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการสร้างเครือข่าย ประสานงานและการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือแลกเปลี่ยนทรัพยากรดำเนินการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินทุน บุคคลากร ข้อมูลข่าวสารและกลไกในการดำเนินการ
4. ควรวิจัยศึกษากรณีตัวอย่างและโครงการนำร่องในการส่งเสริมสตรีให้ประสบความสำเร็จในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่าง ๆ และในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งระดับจุลภาคและมหภาคเพื่อสรุปเป็นประสบการณ์ที่อาจนำมาใช้เป็นบทเรียนในการถ่ายทอดแก่ผู้นำสตรีในรุ่นต่อ ๆ ไป
5. ในการสร้างสำนึกทางการเมืองให้เกิดขึ้นในระบบความคิดของสตรีโดยทั่วไปนั้น จำเป็นต้องศึกษาบทบาทและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องศึกษาให้ทราบทัศนคติที่สตรีมีต่อตนเองและต่อผู้นำสตรีด้วยเพื่อกำหนดนโยบาย นวัตกรรมและปฏิบัติทั้งภาครัฐและเอกชนจะ

ได้เข้าใจบทบาทของการเรียกร้องสิทธิสตรีโดยเฉพาะในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของรัฐได้อย่างถ่องแท้ยิ่งขึ้น ประเด็นสำคัญ ๆ ที่ควรจะศึกษาวิจัยคือ

(ก) นอกเหนือไปจากการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแล้ว สตรีมีความมั่นใจว่า ส.ส. และผู้แทนประชาชนระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่ตนเลือกจะช่วยแก้ไขปัญหากับสตรีหรือไม่

(ข) สตรีทั่วไปมีทัศนคติต่อการสมัครเข้าเป็น ส.ส. และผู้แทนประชาชนระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เป็นสตรีอย่างไร

(ค) ความสนใจของสตรีต่อ ส.ส. สตรี และผู้แทนประชาชนระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เป็นสตรีเป็นไปในทางสนับสนุนหรือต่อต้าน

(ง) สตรีลงคะแนนเสียงให้นักการเมืองสตรีหรือบุรุษมากกว่ากัน (Wells and Smal 1974)

(จ) ควรมีการพิจารณาศึกษาถึงบทบาทและการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. สตรีและผู้แทนประชาชนระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เป็นสตรีให้มากขึ้น

(ฉ) การศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีในทางการเมืองควรพิจารณาจากระดับล่างหรือระดับท้องถิ่นขึ้นมาสู่ส่วนกลางเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่กำลังมีการกระจายอำนาจออกไปสู่ประชาชนในระดับตำบล (วิเคราะห์และเพิ่มเติมจากคณะอนุกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2537)

ภาคผนวก 1

สรุปวิวัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทย ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ

1. การเข้าไปมีบทบาทในองค์กรบริหารทางการเมืองระดับสูง

1.1 *คณะรัฐมนตรี* นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 เป็นต้นมา สตรีได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดต่าง ๆ น้อยมาก รัฐบาลชุดแรกที่แต่งตั้งสตรีเป็นรัฐมนตรีคือ รัฐบาลชุดที่ 40 (2510-20) ซึ่งมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนรัฐบาลชุดถัดมาจนถึงชุดที่ 51 ซึ่งมีนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีมีสตรี (ทั้งที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง) รวมอยู่ในคณะรัฐมนตรี เพียงชุดละ 1 คน ตลอดเวลา 56 ปี ที่ประเทศไทยมีรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี จึงมีสตรีเข้าร่วมมีบทบาททางการเมืองในระดับรัฐมนตรีทั้งสิ้นเพียง 7 คน

1.2 *คณะกรรมการการสามัญสภาผู้แทนราษฎร* ประกอบไปด้วยคณะกรรมการต่าง ๆ ถึง 17 ชุด มีหน้าที่พิจารณาและกลั่นกรองงานต่าง ๆ ที่จะเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ในคณะกรรมการการเหล่านี้มีสตรีเข้าไปเป็นกรรมการอยู่หลายคณะ (แม้ในจำนวนที่ไม่มากนักเมื่อเทียบสัดส่วนกับบุรุษ) ระหว่างปี 2528-37 โดยเฉพาะในคณะที่รับผิดชอบงานด้านสตรีและสวัสดิการสังคม คณะกรรมการกิจการสตรีและเยาวชน เป็นคณะกรรมการที่มีสตรีเป็นสมาชิกมากที่สุดคือ 4 คน จาก 19 คน

1.3 *สภาผู้แทนราษฎร* ในองค์กรระบอบประชาธิปไตยนี้ สตรีไทยได้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมครั้งแรกในการเลือกตั้งซ่อมเมื่อปี 2491 (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2537) สตรีซึ่งเป็นสมาชิกสภา ผู้แทนฯ คนแรกคือ นางอรพินท์ ไชยการ ต่อมาในสภาผู้แทนราษฎรแต่ละสมัยจะมี ส.ส. หญิงได้รับเลือกเข้ามา ประปราย สัดส่วนโดยเฉลี่ยแล้วจะต่ำกว่า ส.ส. ชายมาก ในช่วงเวลา 62 ปี ที่ประเทศไทยปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย มี ส.ส. หญิงทั้งหมด 100 คน (2.55%) เมื่อเปรียบกับ ส.ส. ชายทั้งสิ้น 3,818 คน

การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในระบบรัฐสภาไทยของ ร.ศ. ดร. จุรี วิจิตรวาทการ (1993) พบว่า ส.ส. หญิงส่วนใหญ่พิจารณาว่าบทบาทหลักของตนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือการณรงค์เพื่อให้ได้รับเลือกเข้ามาเป็น ส.ส. และการให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ประชาชนที่เลือกตนเข้ามามากกว่าพิจารณาบทบาทของตนในภาพรวมว่าจะมีส่วนผลักดันให้การเมืองไทยก้าวหน้าไปอย่างไร ส่วนใหญ่จึงแสดงบทบาทของ ส.ส. ที่ขยันเอาใจใส่ ได้รับความไว้วางใจในการรับรู้ความเดือดร้อนของชาวบ้าน มีมนุษยสัมพันธ์ ดี ประสานงานเก่ง แต่ไม่ค่อยคำนึงถึงเรื่องบทบาท

สถานภาพและสิทธิของสตรีมากนัก และเมื่อพิจารณาจากภูมิหลังแล้ว ส.ส. สตรีที่ได้รับเลือกตั้งมักมาจากครอบครัวที่เคยมีบทบาททางการเมืองหรือครอบครัวมีฐานะมั่งคั่ง มีการศึกษาดีและมีชื่อเสียง สตรีชาวบ้านจึงมักไม่ค่อยมีโอกาสได้รับเลือกเป็น ส.ส.

1.4 *วุฒิสภา* นับตั้งแต่ปี 2476 เป็นต้นมา มีสตรีได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาทั้งสิ้น 49 คน (1.8%) เทียบกับจำนวนสมาชิกวุฒิสภาชายทั้งหมด 2,642 คน ปัจจุบันนี้มีวุฒิสมาชิกสภาสตรี 9 คน จากจำนวนทั้งสิ้น 270 คน (Gender and Development Research Institute 1995)

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นในระดับจังหวัดและท้องถิ่นของสตรีนั้นยังน้อยลงไปกว่าระดับชาติ มีสตรีเพียงร้อยละ 1 ที่ได้รับเลือกเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในปี 2536 เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลได้แต่งตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดที่เป็นหญิง (ร้อยละ 1.3) รวมทั้งรองผู้ว่าราชการจังหวัดหญิง 2 คน และปลัดอำเภอหญิง 13 คน (ร้อยละ 0.3) สำหรับการเลือกตั้งในระดับจังหวัดนั้น มีผู้หญิงเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดและเทศมนตรี (สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา 2538)

2.1 *ระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน* ควรมีการแก้ไขกฎหมายเพื่อกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านเพื่อเปิดโอกาสให้มีการสรรหาบุคคลที่เหมาะสมได้กว้างขวางขึ้น ซึ่งหมายรวมถึงการเพิ่มโอกาสแก่สตรีและเป็นการพัฒนาการเมืองระดับท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้รัฐบาลควรเปลี่ยนแปลงนโยบาย โดยยกเลิกกฎหมายที่เลือกปฏิบัติในเรื่องการเข้าดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอและนายอำเภอ โดยควรเปิดโอกาสให้สตรีเข้าดำรงตำแหน่งดังกล่าวอย่างทัดเทียมกับชาย (ประเทศไทยเพิ่งมีนายอำเภอหญิงคนแรกคือนางประสม ดำริชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2539) (ไทยรัฐ 8 ก.พ. 2539) ตลอดจนตำแหน่งการปกครองอื่น ๆ เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของสตรี ช่วยให้สตรีได้พัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำซึ่งเป็นแบบอย่างที่จะกระตุ้นความสนใจของสตรีในเรื่องของการเมืองการปกครอง

2.2. *สภาจังหวัด* สัดส่วนของสมาชิกสภาจังหวัดที่เป็นหญิงมีค่าต่ำกว่าสัดส่วนเฉลี่ยในภาคเหนือและภาคใต้โดยที่สัดส่วนนี้มีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยในภาคกลางและภาคอีสาน ดังนั้น ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในทุก ๆ ภาคของประเทศ เพื่อให้สัดส่วนของส่วนร่วมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

2.3. *สภาเทศบาล* ข้อมูลเกี่ยวกับสภาเทศบาลที่รวบรวมได้ในแผนฯ ระยะยาวยังขาดความสมบูรณ์ค่อนข้างมาก ข้อมูลที่ได้จากกรมการพัฒนาชุมชนระบุว่าในปัจจุบัน (ปี 2537) มีสมาชิกสภาเทศบาลที่เป็นหญิงรวม 6

คน จากข้อมูลในปี 2524 พบว่าในบรรดาเทศมนตรี 356 คน มีที่เป็นหญิงเพียง 17 คน (4.8%) จึงควรมีการศึกษาว่ามีเหตุปัจจัยอะไรที่ไม่ส่งเสริมสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในตำแหน่งดังกล่าว

2.4. เมืองพัทยาและกรุงเทพมหานคร การบริหารเมืองพัทยาและกรุงเทพมหานครมีกฎหมาย เฉพาะซึ่งให้ความสำคัญแก่เมืองทั้งสอง ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองพัทยาที่รวบรวมไว้ในแผนฯ ระยะยาวมีเพียงจำนวนพนักงานเมืองพัทยาเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจำนวนพนักงานชายมีมากกว่าพนักงานหญิงและพนักงานระดับสูงจะมีสัดส่วนที่เป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี 2516-33 ในระดับต้นสมาชิกสภากรุงเทพฯ มาจากการแต่งตั้งซึ่งก็มีสตรีได้รับการแต่งตั้งเพียงไม่กี่คน แต่พอเปลี่ยนมาเป็นระบบเลือกตั้งในครั้งแรกปรากฏว่าไม่มีสตรีได้รับเลือกตั้งเลยแม้แต่คนเดียว จนกระทั่งถึงการเลือกตั้งในปี 2533 นี้เองที่สมาชิกสภากรุงเทพฯ ที่เป็นหญิงเริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยมีสัดส่วนร้อยละ 12.3 (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2537)

3. การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สตรีไทยมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ส.ส. มาตั้งแต่เริ่มมีการปกครองแบบประชาธิปไตยในปี 2475 ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในสิทธิด้านนี้ อย่างไรก็ตามผลการสำรวจปี 2512 แสดงให้เห็นว่า สตรีใช้สิทธินี้น้อยกว่าบุรุษ มีสตรี 43% มาใช้สิทธิในการเลือก ส.ส. ในขณะที่มีผู้ไปออกเสียงเป็นชาย 56% เมื่อพิจารณาข้อมูลเป็นรายภาคพบว่าสตรีในภาคกลางและภาคเหนือใช้สิทธิมากกว่าภาคอื่น (45%) ส่วนสตรีในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้สิทธิน้อยกว่า (42%)

ปัจจุบันสตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองหลายรูปแบบมากกว่าเป็นเพียงผู้มีสิทธิหรือไปใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น การมีส่วนร่วมที่สำคัญก็คือนับเป็นผู้รณรงค์ในการหาเสียงทั้งในฐานะผู้จัดการและผู้สนับสนุน นอกจากนี้ยังเป็นผู้ลงคะแนนเสียงที่เข้มข้นอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่า ในการเลือกตั้งปี 2535 นั้นสตรีไปลงคะแนนเสียงมากกว่าชาย เนื่องจากการเลือกตั้งครั้งนั้น นับเป็นครั้งแรกที่มีการแจกบัตรลงคะแนนเสียง ทำให้ทราบว่าหญิงที่มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงมีจำนวน 50.62% ของจำนวนผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงทั้งหมด นั่นคือผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเป็นหญิงมากกว่าชายถึง 400,000 คน และหญิงไปลงคะแนนเสียง 50.82% คือในการลงคะแนนเสียง หญิงไปลงคะแนนเสียงมากกว่าชายถึง 300,000 คน ส่วนการเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี 2538 ที่เพิ่งผ่านไป มีผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงทั้งสิ้น 31,211,605 คน โดยมีหญิงมากกว่าชายจำนวน 600,000 คน (กรมการปกครอง 2538)

ภาคผนวก 2

สรุป

รายละเอียดการดำเนินงานในโครงการ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นของสตรีไทย โดยเฉพาะในการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

ศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีล้านนาภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิเอเชียและแหล่งทุนอื่น ๆ ได้จัดฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมสตรีให้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2538 ในภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในภาคเหนือ ศูนย์ได้จัดฝึกอบรมทั้งสิ้น 12 ครั้ง ใน 23 ตำบล ใน 5 จังหวัด คือเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน และตากโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพิ่มพูนความเข้าใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องโครงสร้าง ความรับผิดชอบและหน้าที่ของ อบต.(2) เพื่อจูงใจให้สตรีลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกของ อบต. (3) เพื่อชักชวนให้ผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหญิงชายให้ความสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งสตรีในการ เลือกตั้ง อบต. และ (4) เสริมสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสตรีเพื่อให้มีโอกาสชนะการเลือกตั้ง ผลที่ได้รับจากการฝึกอบรมเมื่อสรุปเป็นภาพรวมคือในการเลือกตั้งในภาคเหนือทั้งหมด 42 ตำบล มีชายลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งสิ้น 1,423 คน และหญิง 230 คน ในจำนวนนี้ได้ผ่านการฝึกอบรมกับศูนย์ 158 คน (เท่ากับ 68.6%ของผู้สมัครสตรีทั้งหมด) ผลของการเลือกตั้งปรากฏว่าชายได้รับเลือกทั้งหมด 638 คน และหญิงได้รับเลือกทั้งหมด 108 คน (เท่ากับ 46.9% ของผู้สมัครสตรีทั้งหมด) ในจำนวนสตรีที่ได้รับเลือกทั้งหมดนี้เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมกับศูนย์ 71 คน (เท่ากับ 65% ของสตรีที่ได้รับเลือกตั้งทั้งหมด) อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ได้แสดงความเห็นว่ายังไม่ค่อยพอใจกับผลดังกล่าวนักเนื่องจากรู้สึกว่ามีเวลาพัฒนาสื่อที่จะใช้ในการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับประชาชนในท้องถิ่น เนื้อหาต่าง ๆ ของสื่อที่ใช้ในการอบรมยังมีลักษณะค่อนข้างจะเป็นทฤษฎีและเหมาะกับนักวิชาการมากกว่า เป็นการประยุกต์ สำหรับกลุ่มสตรีระดับรากหญ้าอย่างแท้จริง

ในอีก 3 ภูมิภาค คุณนงเยาว์ เนาวรัตน์ ผู้อำนวยการของศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาสตรี ล้านนาได้ร่วมกับศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศูนย์วิจัยและพัฒนาสตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จัดฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งหญิงชายเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลและเพื่อกระตุ้นให้สตรีมีส่วนร่วมในการเมืองท้องถิ่นทั้งในฐานะผู้มีสิทธิออกเสียงและผู้สมัครรับเลือกตั้งให้มากขึ้น

นอกจากนี้ ศูนย์ยังได้จัดประชุมเพื่อติดตามผลการสมัครรับเลือกตั้งของสตรีทั้งที่ได้รับและไม่ได้รับการเลือกตั้งเพื่อเรียนรู้จุดอ่อนจุดแข็งเพื่อนำมาปรับปรุงยุทธศาสตร์ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป การประชุมครั้งนี้ประกอบด้วยสตรีผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งจำนวน 55 คน ผลการประชุมสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้คือ

ปัจจัยเสริมที่ช่วยให้ชนะการเลือกตั้ง	ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการชนะเลือกตั้ง
• สภาพเศรษฐกิจค่อนข้างดีจะช่วยสร้างความไว้วางใจให้กับผู้สมัครได้	• ฐานะยากจน
• ความพร้อมที่จะทำงานนอกบ้าน และผู้มีความรอบรู้ขนาดใหญ่หรือมีญาติมิตรมากในหมู่บ้าน นอกจากจะไปช่วยลงคะแนนเสียงให้แล้วยังช่วยชักจูงให้ผู้ลงคะแนนคนอื่น ๆ ที่ยังไม่ตัดสินใจให้ช่วยออกเสียงอีกด้วย	• ขาดผู้ให้การสนับสนุน เช่น ผู้มีสมาชิกในครอบครัวไม่กี่คน และไม่มีความโดดเด่นในชุมชน นอกจากนี้ยังมีคู่แข่งที่ลงสมัครรับเลือกตั้งหลายคน และคู่แข่งบางคนก็ใช้วิธีซื้อเสียง
• ต้องมีประสบการณ์ในการทำงานด้านพัฒนาให้แก่ชุมชนเป็นเวลานานนับสิบปี โดยเฉพาะผู้มีตำแหน่งเป็นผู้นำในชุมชนอยู่แล้วจะมีโอกาสได้รับเลือกตั้งเนื่องจากบริหารและญาติสนิทมิตรสหายในหมู่บ้านจะช่วยเหลือในการรณรงค์หาเสียง	• ขาดประสบการณ์และทักษะในการวางแผนรณรงค์หาเสียง ตลอดจนขาดความมั่นใจในการปรากฏตัวในที่สาธารณะ
• ต้องรณรงค์หาเสียงอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเนื่องจากผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนจะมีคู่แข่งอย่างน้อย 3-4 คน	• ผู้ชายโดยทั่วไปที่มีทัศนคติในทางลบต่อสตรีจะต่อต้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีรวมทั้งเจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ชายด้วย

ส่วนในภาคใต้ คุณสุลิมา วงศ์สุภาพ จากศูนย์วิจัยและพัฒนาสตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ทำการสำรวจด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างเพื่อทำการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาสตรีที่ได้รับเลือกตั้ง อบต. ในจังหวัด สงขลา ซึ่งสรุปรายละเอียดผลการศึกษาโดยสังเขปได้ว่า ในการรับเลือกตั้ง อบต. ครึ่งนี้ มีสตรีลงสมัครทั้งสิ้น 120 คน ส่วนผู้สมัครชายทั้งสิ้น 1,151 คน มีสตรีได้รับเลือกตั้งทั้งสิ้น 31 คน (เท่ากับ 5.57% ของผู้ได้รับเลือกตั้งทั้งหมด) ถึงแม้ว่าจำนวนสตรีที่ได้รับเลือกตั้งในจังหวัดสงขลาจะต่ำกว่าจำนวนสตรีที่ได้รับเลือกตั้งทั่วประเทศ (เฉลี่ยประมาณ 10%) แต่ก็มีข้อมูลหลายอย่างที่แสดงให้เห็นว่ามีแนวโน้มที่จะก้าวหน้านักว่านี่ในอนาคต ผลการสำรวจยังได้พบว่า สตรีที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีโอกาสได้รับเลือกตั้งมาก กว่า นอกจากนี้ยังได้แก่ปัจจัยเรื่องอายุ อาชีพ และบทบาท

การเป็นผู้นำในชุมชน ตลอดจนผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมมีโอกาสและแนวโน้มที่จะได้รับเลือกตั้งมากกว่า สตรีได้รับเลือกตั้งสองคนได้ใช้คำขวัญในการรณรงค์หาเสียงเช่น "ผู้หญิงทำได้ดีกว่า" กับ "ให้โอกาสกับผู้หญิงบ้าง" ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการสมัครรับเลือกตั้งของสตรีในภาคนี้คือความเชื่อถือในศาสนาอิสลามอย่างเข้มงวด (ซึ่งผู้เชื่อถือดีความในทางไม่สนับสนุนให้สตรีมีบทบาทและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง)

สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คุณมณฑา สามารถ นักวิจัยจากศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ทำการสำรวจสตรี 44 คนที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง อบต. ทั้งก่อนและหลังการเลือกตั้ง ในการนี้ศูนย์ได้ทำการฝึกอบรมผู้จะลงสมัครรับเลือกตั้งจำนวน 4 ครั้ง ให้แก่หญิง 186 คน และชาย 385 คน ใน 4 ตำบล ขณะฝึกอบรมมีหญิง 12 คนจากจำนวนที่เข้าร่วมการฝึกอบรมทั้งสิ้น 186 ตั้งใจจะลงสมัครรับเลือกตั้ง หลังจบการฝึกอบรมจำนวนหญิงที่ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งเพิ่มขึ้นเป็น 48 คน และมีผู้ได้รับการเลือกตั้งทั้งสิ้น 12 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับสตรี 12 คนที่ได้รับการเลือกตั้ง อบต. ครั้งนี้ สรุปได้โดยสังเขปดังนี้คือ

- 70% มีอายุระหว่าง 20-39 ปี
- 50% มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา
- 11 คนจากจำนวน 12 คน สมรสแล้ว และจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยคือ 2 คน
- 2 ใน 12 คน ยอมรับว่าต้องรับภาระครอบครัว
- 5 ใน 12 คน มีประสบการณ์ทำงานมาก
- 58.3% มีครอบครัวใหญ่และมีญาติมิตรมาก
- 75% ไม่มีบทบาทหรือตำแหน่งผู้นำในชุมชนที่ตนอยู่
- 80% มีฐานะเศรษฐกิจค่อนข้างดี
- ผู้ได้รับเลือกตั้งมาจากหลากหลายอาชีพ เช่น ค้าขาย เกษตร แรงงานรับจ้าง และแม่บ้าน
- 83.3% ไม่มีสามีที่มีบทบาทหรือตำแหน่งผู้นำในชุมชนที่ตนอยู่
- 33% กล่าวว่า การเข้ารับการฝึกอบรมเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้ง และ
- 43.5% แสดงความเห็นว่ายิวหาเสียงที่ได้ผลที่สุดคือการแวะไปเยี่ยมเยียนผู้มีสิทธิออกเสียงและการเดิน

รณรงค์หาเสียง

สรุปประสบการณ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในการสมัครรับเลือกตั้ง อบต. โดยทั่วไปได้ดังนี้คือ

1. ปัจจัยเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการชนะการเลือกตั้งแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค
2. การฝึกอบรมเพื่อการเลือกตั้ง อบต. นับเป็นปัจจัยที่มีส่วนกระตุ้นให้สตรีในทุกภาคลงสมัครรับเลือกตั้ง และการฝึกอบรมด้านทักษะในการรณรงค์หาเสียงมีส่วนช่วยให้สตรีมีโอกาสได้รับเลือกตั้งมากขึ้น
3. ปัจจัยเสริมที่มีลักษณะคล้ายกันอื่น ๆ ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ทักษะความเป็นผู้นำ และทักษะในการรณรงค์หาเสียงและบริหารจัดการ
4. ผลจากการเลือกตั้งทำให้ทราบสาเหตุที่มีผู้แทนสตรีค่อนข้างต่ำในการบริหารราชการท้องถิ่นว่าเป็น เพราะมีจำนวนสตรีสมัครเข้ารับการเลือกตั้งต่ำกว่าชาย ไม่ใช่เป็นเพราะสตรีมีความสามารถน้อยกว่าชายในเรื่อง คุณสมบัติและการหาเสียง
5. ในขณะที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสตรีในภาคเหนือซึ่งมีบทบาทและตำแหน่งผู้นำในชุมชนมีแนวโน้มที่จะได้รับการเลือกตั้งมากกว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งสตรีในจังหวัดขอนแก่นกลับได้แก่ผู้มีอายุไม่มากนักและมีการศึกษาซึ่งไม่มีตำแหน่งหน้าที่ผู้นำหรือมีบทบาทและประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชนนัก และ
6. สตรีที่ได้รับเลือกตั้งในภาคใต้ได้แก่ผู้ใช้คำขวัญในการรณรงค์หาเสียงซึ่งส่งเสริมภาพพจน์ใหม่ ความน่าเชื่อถือและความสามารถของสตรีเป็นหลัก (สรุปจาก The Asia Foundation, Thailand 1995)

ภาคผนวก 3

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารองค์กรสตรีและ
และผู้นำสตรีด้านการเมืองบางท่านเกี่ยวกับการ
การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยใน
กระบวนการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของรัฐ

ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง	ชื่อหน่วยงาน	ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ
ดร. สายสุรี จตุกุล	ประธาน กรรมการ	มูลนิธิผู้หญิงเพื่อ การพัฒนา ประชาธิปไตย	"ควรสร้างเสริม 'ความฉลาดทางการเมือง' ให้แก่ประชาชน เยาวชน เด็กและสตรี เพื่อให้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และให้อินดีมีบทบาททางการเมืองในทุกระดับมากขึ้น"
คุณหญิง กนก สามเสน วิล	ประธาน กรรมการ บริหาร	สมาคมสตรี ผู้บำเพ็ญ ประ โยชน์ฯ	"มีพรรคการเมืองใดบ้างที่จะให้สตรีจัดการธุระของตนเอง กล่าวคือเรามีกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงคมนาคมและท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้นเป็น ชายทั้งหมด ทำไมจึงไม่ให้ผู้หญิงมีกระทรวงสตรีและมีผู้หญิง เป็นเจ้าของกระทรวงดูแลเรื่องของตัวเอง เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ ... คำถามสุดท้ายจะถามพรรคการเมืองว่า มีนโยบายที่จะให้ สตรีได้เป็นผู้ตัดสินใจเรื่องของตัวเองโดยจัดตั้งกระทรวงสตรี หรือไม่อย่างไร"
ดร. สุธีรา ทอมสัน	กรรมการ บริหาร	สถาบันวิจัยบพ บาทหญิงชาย และการพัฒนา	"ความมุ่งมั่น ความจริงใจ และความผูกพันรับผิดชอบต่อผล การดำเนินงานไปสู่การปฏิบัติของรัฐบาล เป็นพลังที่สำคัญใน การที่จะผลักดันและยกระดับสถานภาพของสตรี องค์กรที่ทำ งานด้านสตรี ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำงานอย่างมีเป้าหมายและ จริงจัง พลังความทุ่มเทขององค์กรเหล่านั้นในการทำงานเพื่อ สตรีมีอยู่เพียบพร้อม จุดท้าทายสำคัญอีกประการหนึ่งของรัฐบาลคือ การที่จะฉีก และผลานพลัง ศักยภาพและความพยายามขององค์กรต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนที่ทำงานด้านสตรี ให้สามารถทำ งานร่วมกัน เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายที่ทุกฝ่ายมุ่งหวังเหมือน กันคือ สังคมที่มีความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย"
ดร. ผุสดี ตามไท	ผู้อำนวยการ	สถาบันผู้หญิงกับ การเมือง	"การพัฒนาการเมืองควรเป็นการพัฒนาที่มีฐานมาจากการ สนับสนุน ส่งเสริมให้ประชาชนทุกคน ทั้งหญิงและชายได้ พัฒนาตามศักยภาพ ได้รับโอกาสแห่งการมีส่วนร่วมอย่าง แท้จริงและเท่าเทียมกันในการปกครอง ซึ่งก็หมายถึงการแก้ไข รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ตลอดจนการ ถือปฏิบัติอย่างจริงจังของทุกองค์กร เพื่อก่อให้เกิดระบบการ เมืองที่มีประสิทธิภาพ เติบโตด้วยพลังสร้างสรรค์ต่อส่วนรวม มุ่งประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นหลัก"

ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง	ชื่อหน่วยงาน	ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ
คุณเรืองรวี เกตุผล	เจ้าหน้าที่โครงการ	มูลนิธิเอเชีย (ประเทศไทย)	"ประสบการณ์จากการดำเนินงานของมูลนิธิฯ ชี้ให้เห็นว่าสตรีที่จะก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับท้องถิ่น ต้องเผชิญกับอุปสรรคที่หนักยิ่ง ไม่เฉพาะการไม่ได้รับการสนับสนุนจากเพศชายส่วนใหญ่ แต่ยังต้องฟันฝ่ากับอิทธิพลท้องถิ่นนานับประการ ทั้งด้านเส้นสาย การเงิน การข่มขู่ ตลอดจนการใช้กำลังและความรุนแรง"
คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ	นครศรีธรรมราช	"ในฐานะสตรีที่มีประสบการณ์ด้านการเมืองมากกว่า 15 ปี ... มีความเชื่อมั่นว่าผู้ต้องการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมเราจำเป็นต้องนำประเด็นปัญหาหญิงชายมาพิจารณาให้ความสำคัญในฐานะประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสาธารณประโยชน์" รู้สึกประทับใจในคำกล่าวของท่านประธานาธิบดีหญิง Mary Robinson แห่งไอร์แลนด์ที่ว่า 'ขณะที่สตรีเป็นผู้นำ พวกเธอกำลังเปลี่ยนแปลงภาวะความเป็นผู้นำ ขณะที่สตรีบริหารจัดการ พวกเธอก็กำลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการ'
คุณคันศรณีย์ นาคพงศ์	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	กรุงเทพมหานคร	"ผู้หญิงไทยเรามีศักยภาพมาก และการเมืองไทยต้องการให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะปัญหาในประเทศเป็นปัญหาของทั้งหญิงและชาย ฉะนั้นทั้งหญิงและชายจึงน่าจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกัน ..." ... ปัญหาบ้านเมืองเป็นปัญหาของคนทั้งสองเพศ แต่มีผู้หญิงที่เข้าไปทำงานการเมืองน้อย ในขณะที่ผู้หญิงก็มีความสามารถ ... ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมควรจะได้รับการมองพร้อมกันจากสายตาของคนทั้งสองเพศในสัดส่วนที่พอ ๆ กัน จะได้มองเห็นปัญหา แล้วการแก้ปัญหาก็จะครอบคลุม ไม่เทน้ำหนักไปทางใดทางหนึ่ง โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับผู้หญิง ส.ส. หญิงจะมองได้ชัดเจนกว่า"
คุณวรรณลักษณ์ ศรีบุรี	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	จังหวัดเชียงราย	"เนื่องจากเรามององค์กรพัฒนาสตรีในชนบท และพยายามแก้ไขปัญหาระยะของสตรีมาตลอด แต่ไม่มีเงินงบประมาณจากรัฐบาลอุดหนุน กรมพัฒนาชุมชนไปฝึกอบรมอาชีพแต่ขาดเงินทุนหมุนเวียนให้ เป็นไปได้หรือไม่ที่รัฐบาลจะสนับสนุนเงินทุนให้องค์กรพัฒนาสตรีที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน โดยส่งตรงไปยังองค์กรโดยตรงเพื่อสะดวกในการจัดกิจกรรมและบริหารเงินทุนได้ ... ถ้ารัฐบาลจะจัดสรรเงินทุนลงไปให้คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านดูแล คงทำได้ เพราะเขามีศักยภาพสูงมาก"

ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง	ชื่อหน่วยงาน	ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ
คุณมาลีรัตน์ แก้วก่า	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	จังหวัดสกลนคร	"อยากฝากถึงองค์กรสตรีทุกองค์กรว่า ทำอย่างไรจึงจะช่วยให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาททางการเมืองให้มากขึ้น ทำอย่างไรเราจึงจะให้ผู้หญิงมาจับมือกัน แม้ว่าต่างพรรคก็รักกันได้ เพราะเป็นผู้หญิงเหมือนกัน อยากจะเห็นผู้หญิงเข้าไปอยู่ในสภามากขึ้น อย่างเช่นประเทศจีน ยีลิบกว่าเปอร์เซนต์ หรือกระทั่งห้าสิบเปอร์เซนต์ ... อีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ในใจคือ การผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้หญิง"
กำนันนวลละออ	ประธาน	ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านภาคเหนือ จังหวัดน่าน	"เกือบทุกยุคทุกสมัย เมื่อมีการเลือกตั้ง ผู้ลงสมัครมักจะไปซื้อสิทธิ์ซื้อเสียงจากชาวบ้านซึ่งไม่มีความรู้ทางการเมืองเลย ... ดังนั้นการเลือกตั้งครั้งต่อไป ถึงเวลาแล้วที่ผู้หญิงเราจะต้องพัฒนาตนเองและจะต้องช่วยกันรณรงค์ในเรื่องประชาธิปไตย ... ถึงเวลาแล้วที่ผู้หญิงจะต้องพึ่งตนเอง และลุกขึ้นมาสู้กับความไม่ถูกต้อง ไม่มีคุณธรรมทั้งปวง เพื่อเลือกเอาคนดีเป็นศรีสังคมไปบริหารแผ่นดิน"
คุณทองดี โพธิ์ยอง	ผู้นำสตรี	อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่	"การพัฒนาประชาธิปไตยจะได้ผลหรือไม่ ... คำตอบอยู่ที่คนในหมู่บ้านเข้าใจประชาธิปไตยมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะเพศแม่ ซึ่งเป็นประชากรกว่าครึ่งของประเทศ เหมือนกับที่กล่าวว่า 'แม่เป็นทาส ซาติหรือจะเป็นไท' ดังนั้นเราจะช่วยการรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล และจังหวัด เชิญชวนให้ชาวบ้านทุกคนมารับฟังผู้ลงรับเลือกตั้ง เราจะช่วยกันดูว่าพรรคการเมืองใดมีนโยบาย (ในเรื่องผู้หญิง) ที่เข้าท่าที่สุด เราจะตะเคาะแนนเสียงให้ฟรี โดยไม่ต้องมาเสียเงินเสียทอง เพื่อเลือกคนดีที่สุดเป็นตัวแทนท้องถิ่น ดังนั้นกำนันผู้ใหญ่บ้านตลอดจนผู้นำสตรีท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญต่อการเลือกตั้งที่จะมาถึง และพรรคการเมืองก็ไม่จำเป็นต้องใช้แผ่นปลิวมากมายทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและทำลายสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านด้วย ชาวบ้านเขาฝากมาบอก ... ขอสรุปว่า สตรีกับการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น ถ้าให้ได้ผลจะต้องช่วยกันหลายฝ่าย ไม่ใช่ให้ผู้หญิงทำฝ่ายเดียว จะต้องมีการรณรงค์ประสานความร่วมมือกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น พรรคการเมืองและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และใครจะร้องอย่างหนึ่งว่า การทำงานต้องทำอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่ว่ารัฐบาลชุดนี้ทำติดอยู่แล้ว พอรัฐบาลชุดใหม่มาก็โยนทิ้ง บางทีโครงการทำไปกว่าครึ่งหนึ่งแล้ว ทำให้ชาวบ้านเบื่อกับงานพัฒนาเพื่อรัฐบาล และเพื่อการเมือง จนไม่อยากไปใช้สิทธิ์ใช้เสียง"

แหล่งข้อมูล: สัมภาษณ์และประมวลและสรุปจากสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา 2539, 2534, สุธีรา ทอมสัน และเมทินี พงษ์เวช 2539, The Center for Asia-Pacific Women in Politics 1994

เอกสารอ้างอิง

- กมลลา สุขพานิช-ชันทปราบ. "ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทย." *บทความวิชาการในการประชุมผู้หญิงกับการเมือง* ณ ห้องประชุม จีระ บุญมาก สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 6 กรกฎาคม 2535.
- กรมการปกครอง. *สถิติเกี่ยวกับผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง*. กรุงเทพฯ: 2538.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.). *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554)*. 2537.
- มูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย. *ความเป็นมา*. เอกสารโรเนียว. 20 สิงหาคม 2538.
- หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. 8 กุมภาพันธ์ 2539, หน้า 28.
- สำรวจแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และ 7 และสัมภาษณ์ ศรีวัฒนา กุลชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.). 25 เมษายน 2539.
- สถาบันผู้หญิงกับการเมือง. *แผนงานสถาบันผู้หญิงกับการเมือง*. เอกสารโรเนียว. 15 มกราคม 2539.
- สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา. *สตรีผู้นำการเปลี่ยนแปลง: ก้าวไปสู่สังคมที่มีความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย*. กรุงเทพฯ: 2537.
- สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา. *ทำเนียบสตรี ผู้นำการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: 2539.
- สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา. *นโยบายพรรคการเมืองเรื่องสตรี*. กรุงเทพฯ: 2534.
- สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา. *ผู้หญิงไทย: สถานภาพและบทบาทที่เปลี่ยนแปลง*. เอกสารสำหรับคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียแปซิฟิก (เอสแคป). กรุงเทพฯ: 2538.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. *นโยบายรัฐบาล*. กรุงเทพฯ. 2538.
- สุธีรา ทอมสัน และ ชีลา สุนธธา ทอมสัน. *ผู้หญิงกับการเมือง: ทางเลือกสำหรับช่วงทศวรรษ 2533-2543*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา. 2536.
- สุธีรา ทอมสัน และ เมทินี พงษ์เวช. *ประเด็นสตรีบนเวทีการเมืองไทย*. สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: 2539.

- Gender and Development Research Institute. "Women in Decision-Making Positions: Politics and Administration." Submitted to the *ESCAP Expert Group Meeting of LDCs on the Implementation of the Jakarta Declaration for the Advancement of Women in Asia and the Pacific*. United Nations Conference Centre. Bangkok. 21-23 June, 1995.
- Juree, Vichit-Vadakan. "women in Politics in Thailand." in *Women in Politics: Australia, India, Malaysia, Philippines, Thailand. Bangkok: Social and Human Sciences in Asia and the Paacific*. RUSHSAP Series on Monographs and Occasional Papers No. 36. 1993.
- Ruengrawee, Ketphol. The Asia Foundation, Thailand. *The Women in Politics Program (WIP) and Related TAF Activities*, Status Report, June 27, 1995. (Mimeographed).
- Tantiwiranond, Darunee and Pandey, Shashi Ranjan. *By Women, for Women: A Study of Women's Organizations in Thailand*. Singapore. Institute of Southeast Asian Studies, Research Notes and Discussion Series No. 72.
- The Beijing Declaration and Platform for Action*. August 1995. Mimeographed.
- The Center for Asia-Pacific Women in Politics. *The First Asia-Pacific Congress of Women in Politics*. Hotel Nikko-Manila Garden. Makati, Metro Manila, Philippines, June 21-23, 1994.
- Thomson, Suteera. "GenderWathch Group: Mainstreaming Women's Issues into the National Decision-making Arena." in *Women National Coalition, Ensuring Gender Eequality in the New South Africa*. Compilation of Papers Submitted by Foreign Experts for the Johannesburg Conference, 1993.
- UN/ESCAP. *Jakarta Declaration for the Advancement of Women in Asia and the Pacific*. Second Asian and Pacific Ministerial Conference on Women in Development. Jakarta, 7-14 June, 1994.
- Wells, Andrew, and Eleanor Smal. "Women's Attitudes Towards Women in Politics." in Jacquette, ed. *Women in Politics*, 54-72. New York: John Wiley, 1974.
- Wimolsiri, Jamnarnwej. "Women and the Law in Thailand." paper presented at the LAWASIA Seminar, Kuala Lumpur, 29 April-1 May, 1983.

การทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์
ขององค์กรเอกชนในประเทศไทย
(Corporate Philanthropy in Thailand)

no definition

การทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ขององค์กรเอกชนในประเทศไทย
(Corporate Philanthropy in Thailand)

บทคัดย่อ

ผศ. ดร. กลิ่นแก้ว จินกานนท์

ผศ. ดร. จีรพรรณ ภักดีบุตร

งานวิจัยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการทำกิจกรรมด้านสาธารณ-
ประโยชน์ขององค์กรเอกชนในประเทศไทย ศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนทำให้องค์กรเอกชนเข้ามา
มีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่สังคม อุปสรรคและความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน

ในประเทศไทย ศาสนามีส่วนสำคัญในการเป็นแรงผลักดันให้คนทำบุญ แต่การช่วยเหลือ
สังคมยังมุ่งไปที่วัดมากกว่าการพัฒนาสังคมในแง่ปรับปรุงความเป็นอยู่ของมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมของ
สังคมให้ดีขึ้น โดยที่สังคมไทยเป็นลักษณะของสังคมชนบท การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์จะเป็นไป ใน
ลักษณะของบุคคล ญาติมิตรในครอบครัว หรือในชุมชน ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของระบบ
เศรษฐกิจ ผู้คนหันมาใช้ชีวิตแบบทำงานนอกบ้าน บทบาทขององค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์
(เอ็น จี โอ) ก็เริ่มมีมากขึ้น และเมื่อความช่วยเหลือจากต่างประเทศที่ให้องค์กรเอกชนสาธารณ-
ประโยชน์ลดลง องค์กรธุรกิจก็มีบทบาทมากขึ้น ในระยะแรกของช่วงพุทธศักราช 2378 พวกมิชชัน-
นารีจะเริ่มเข้ามามีอิทธิพลมาก ต่อมาเป็นกลุ่มของคนจีนซึ่งรวมตัวกันในยุคของก่อนสงครามโลกครั้งที่
สอง เพื่อช่วยเหลือกันเอง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายการกีดกันคนจีนของรัฐบาลใน ยุคนั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวกับ “Corporate Philanthropy in Thailand” ยังอยู่ในระยะการเริ่มต้น เริ่มจากการ
ประชุม “International Symposium on Organized Private Philanthropy in East and South east Asia”
เมื่อเดือนสิงหาคม 2532 ที่จุดประกายให้มีการทำวิจัยด้านนี้มากขึ้น

จากการสำรวจข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูง ของบริษัทที่จัดอยู่ในระดับแนว
หน้าของการทำประโยชน์ให้แก่สังคม ได้ข้อสรุปในประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

- สาเหตุสำคัญในการจูงใจให้องค์กรเอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสังคม ต้องได้รับความ
สนับสนุนและการริเริ่มจากผู้บริหารระดับสูง
- ประโยชน์จากการหักลดภาษีจากทางราชการ เป็นเรื่องที่องค์กรเอกชนให้ความสำคัญน้อย
แต่ต้องการให้รัฐบาลแก้ไขกฎระเบียบ และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้มากขึ้น

- องค์การเอกชน ให้ความสำคัญแก่งกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคม 5 อันดับแรก คือ การศึกษา กิจกรรมทางสังคม/การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชน การบริการสาธารณสุข และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

- องค์การเอกชนต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความเข้าใจในบทบาทของภาคเอกชน ว่าสามารถมีส่วนร่วมในการแบ่งเบาภาระงานของทางราชการได้มากหากมีการร่วมมือกัน

- องค์การเอกชนเห็นประโยชน์ในการร่วมมือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างภายในภาคเอกชนกันเอง และควรมีองค์กรกลาง เช่น มหาวิทยาลัย ในการรวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย

การทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ขององค์กรเอกชนในประเทศไทย

(Corporate Philanthropy in Thailand)

ผศ. ดร. กลิ่นแก้ว จินตกานนท์

ผศ. ดร. จีรพรรณ ภักดีบุตร

1. บทนำ

ในช่วงระยะเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อเราพิจารณาบทบาทของบุคคล สถาบัน และองค์กรต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานด้านสาธารณประโยชน์แล้ว เป็นที่ปรากฏชัดว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อถือในการทำประโยชน์ให้กับสังคม รูปแบบของกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ การมีบทบาทมากขึ้นในสังคมขององค์กรที่ไม่ได้แสวงหากำไร (nonprofit sector) เช่น องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ (เอ็น จี โอ) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ได้ระบุว่ารัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ ให้มีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้การที่ประเทศไทยมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถึงระดับที่ไม่จำเป็นต้องรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทำให้แหล่งเงินทุนจากต่างประเทศหด หรือลดความช่วยเหลือที่เคยให้แก่องค์กรที่ไม่ได้แสวงหากำไร ทำให้องค์กรเหล่านี้ต้องหันมามองหาแหล่งเงินทุนภายในประเทศ เช่น จากบุคคล มูลนิธิ และองค์กรเอกชนมากขึ้น

1.1) วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะศึกษาถึง ประวัติความเป็นมาของการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ ขององค์กรเอกชนในประเทศไทย ศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลทำให้องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ ให้แก่สังคมในด้านต่างๆ อุปสรรคและความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และภาคเอกชน การเปรียบเทียบแนวความคิด รูปแบบ และการบริหารกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ระหว่างองค์กร เอกชนในประเทศไทย กับในต่างประเทศอนาคตขององค์กรเอกชนในการทำงานด้านนี้ ความร่วมมือระหว่างองค์กรเอกชนในประเทศ และความร่วมมือระหว่างประเทศในการทำประโยชน์ให้แก่สังคมของตน และในภูมิภาคต่างๆ ของโลก ตลอดจนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยในอนาคต ที่จะป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชนในประเทศไทย

1.2) วิธีการศึกษา

ข้อมูลส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูงขององค์กรธุรกิจที่ทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ให้แก่สังคมไทย และข้อมูลอีกส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ ที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่ได้ตีพิมพ์ และเผยแพร่แล้วทั้งในและนอกประเทศ เนื่องจากงานวิจัย ในเรื่องกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชนในประเทศไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ดังนั้นเอกสาร

และข้อมูลที่เผยแพร่ต่อสาธารณชนในเรื่องเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา การบริหารงาน การ ประเมิน และประมวณผลงานของกิจกรรมต่างๆ ด้านสาธารณประโยชน์ ของภาคเอกชนทั้งในเชิง คุณ ภาพ และปริมาณ ทั้งในภาพรวม และกรณีศึกษาในเชิงลึก จึงมีอยู่จำกัดมาก นอกจากนี้แล้วยังเป็น การยากลำบากมากในเชิงปฏิบัติ ในการประสานงานกับหน่วยราชการ ภาคเอกชน และผู้รับที่จะได้ ข้อมูลด้านการเงินที่ภาคเอกชนให้ความช่วยเหลือแก่สังคม

ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ประกอบกับข้อจำกัดในเวลาสำหรับผู้วิจัยศึกษาเรื่องนี้ จึงไม่สามารถรวบรวมรายละเอียดของข้อมูลในเชิงปริมาณที่จะให้ภาพรวมของภาคเอกชนในเรื่องการ ทำงานด้านกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การจำแนกประเภทของผู้ให้ ผู้รับ รายละเอียดของกิจ กรรมต่างๆ แหล่งที่มาของงบประมาณ ค่าใช้จ่ายและเงินอุดหนุนต่างๆ (จากภายในและต่างประเทศ) ความช่วยเหลือทั้งในรูปการลดหย่อนภาษี และรูปอื่นๆ จากรัฐบาล เป็นต้น ตลอดจนข้อมูลในเชิงคุณ ภาพ เช่น การบริหารงานภายในของภาคเอกชน ความร่วมมือระหว่างองค์กรธุรกิจกันเอง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ผู้วิจัยตั้งเป้าหมายสำคัญไว้เป็นงานที่อยู่ในขั้นต้นของการศึกษาเกี่ยว กับรูปแบบของกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ที่ปฏิบัติอยู่ แนวโน้มในอนาคต และการศึกษาทัศนคติ ความคิดเห็นของผู้บริหารของภาคเอกชนในเรื่องนี้^{1/} ด้วยการจำกัดเวลาของการวิจัย และความ ลำบากในทางปฏิบัติที่จะได้รายละเอียดจากภาคธุรกิจ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่มาและปริมาณ เงินในเรื่องรายรับ รายจ่าย ทำให้ไม่สามารถเสนอรายงานในเชิงกว้างของภาพรวมของกิจกรรมด้านสา รณประโยชน์ ของภาคเอกชนในประเทศไทยได้^{2/}

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชน

ถึงแม้ว่าภาคเอกชนจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทย มาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่งาน วิจัยส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่กิจกรรมขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ (Nongovernment Organizations-NGO) กับทั้งยังไม่ได้มีการรวมตัวของภาคเอกชนในการเรียกร้อง หรือการทำกิจกรรมที่ให้ ประชาชนส่วนใหญ่หันมาสนใจ ตลอดจนข่าวสารที่ปรากฏออกมา มักเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรม สาธารณประโยชน์ของธุรกิจ ซึ่งไม่ค่อยจะเป็นไปในลักษณะของการสร้างเสริมให้ประชาชนมีความเข้า ใจอันดีต่อธุรกิจ และความเป็นมาของโครงการต่างๆ รวมถึงผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาสังคม

^{1/} ข้อมูลที่เปิดเผยได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารขององค์กรเอกชน จะเป็นข้อมูลรวมและไม่สามารถ เจาะจงเป็นรายบุคคลได้

^{2/} งานวิจัยนี้จะมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยที่ควรทำต่อไปในอนาคต ในบทสุดท้าย

2.1) การประชุม “International Symposium on Organized Philanthropy in East and Southeast Asia” (August 1989)

สำหรับงานวิจัยที่กล่าวถึง การทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ “Philanthropy” ในประเทศไทยและครอบคลุมถึงการเกี่ยวข้องกับภาคเอกชนในประเทศไทย โดยมีจุดเริ่มต้นจากการประชุมในเดือนสิงหาคม 2532 “The August 1989 International Symposium on Organized Private Philanthropy in East and Southeast Asia” ซึ่งจัดโดย “East Asian Institute of Columbia University” สนับสนุนโดย The Rockefeller Brothers Fund Ford และ Rockefeller Foundations

จุดประสงค์ของการสัมมนา เพื่อศึกษาปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดศักยภาพในอนาคตของการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยดังกล่าว นอกจากนี้การสัมมนายังมุ่งศึกษาหาวิธีการที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องใน “Philanthropies” ต่างๆ ซึ่งจะต้องเกิดจากความเข้าใจในเรื่องราวรูปแบบและวิธีการปฏิบัติภายใต้กรอบประเพณี วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงมากในช่วงระยะ 30 ปีที่ผ่านมา นอกจากนี้แล้วยังมีความแตกต่างอย่างมากระหว่างองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณประโยชน์ (Philanthropic institutions) ซึ่งการร่วมมือกันแบบเป็นทางการ คงยังไม่สามารถทำได้ในขณะนั้น แต่ที่ประชุมเห็นพ้องกันว่าทุกประเทศควรหันมากระตุ้นให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ระดับชาติให้มากขึ้น (รวมทั้งกระตุ้นให้มีการวิจัยมากขึ้น) โดยที่การร่วมมือระดับภูมิภาคก็ควรจะทำให้มีขึ้นเป็นระยะๆ โดยการจัดให้บุคคลและสถาบันที่มีความคิดเห็นคล้ายๆ กันมาร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยผู้เข้าประชุมมีข้อเสนอแนะที่สำคัญดังต่อไปนี้^{1/}

- ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ที่สนับสนุนมูลนิธิ และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของภาคธุรกิจ (foundation and corporate grantmakers) ของแต่ละประเทศ เพื่อหาช่องทางในการทำโครงการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายๆ ฝ่าย โดยเป็นตัวแทนของภาคสาธารณประโยชน์ (Philanthropic sector)

^{1/} Innovation and Future Directions in East Asian Philanthropy : Strengthening The Public - Private Interface by Barnett F. Baron

- การตั้งเครือข่ายของภาคสาธารณประโยชน์ ควรมีการประสานงานกับผู้สนับสนุนกิจกรรมด้านนี้ ในเอเชีย และอเมริกา ^{1/} เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นกัน นอกจากนี้แล้วยังมีปัญหามากมายที่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับระดับภูมิภาค และเป็นปัญหาที่หลากหลาย ประเทศประสบ เช่น การรักษาสีงแวดล้อม ปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปัญหาเรื่องโรคเอดส์ เป็นต้น

- เนื่องจากประเทศอเมริกา มีการค้าและการทำธุรกิจในประเทศเอเชียมาเป็นเวลานานแล้ว นอกจากนี้แล้วมูลนิธิอเมริกันหลายแห่ง ก็ได้มีบทบาทในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ในประเทศดังกล่าวด้วย ดังนั้นมูลนิธิเหล่านี้สามารถที่จะกระตุ้นให้มีการระดมทุนจากแหล่งเงินของภาคเอกชนได้ (counterpart funding)

- เนื่องจากการทำงานขององค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ขยายตัวมากขึ้น ทั้งองค์กรเอกชนเอง (องค์กรธุรกิจ) ก็จำเป็นต้องปรับหน่วยงานภายใน และประสานงานกับหน่วยงานภายนอกทั้งในและนอกประเทศ ดังนั้นความจำเป็นในแง่การนำความรู้ทางวิชาการในการบริหารมาใช้ในองค์กรเหล่านี้ เกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมสาธารณประโยชน์ (รวมทั้งวิธีการระดมทุน) จึงมีมากขึ้น ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่าควรจะมีการจัดตั้งหน่วยงาน มีศูนย์กลางการค้นคว้าด้านกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และมีที่ให้การอบรมในการบริหารที่เกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวมาโดยความร่วมมือกับประเทศที่ผ่านประสบการณ์มาแล้ว

2.2) ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ขององค์กรเอกชนในประเทศอื่นๆ

การค้นคว้าเรื่องกิจกรรมสาธารณประโยชน์ องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ขององค์กรธุรกิจ (Corporate Philanthropy) เพิ่งจะเริ่มในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา ข้อมูลที่สามารถนำมาเป็นประโยชน์ในการวิจัย ซึ่งองค์กรต่างๆ รวบรวมมี

^{1/} ในประเทศอเมริกา “The Independent Sector (IS)” เป็นการรวมตัวของผู้ให้ (grantmakers) และองค์กรที่ไม่หวังกำไร (nonprofits) ต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และการวิจัยด้านนี้ในประเทศอเมริกาจากการสำรวจของ IS ที่เริ่มในปี 2538 โดยการสัมภาษณ์ส่วนบุคคลสำหรับประชาชนผู้ใหญ่ที่มีอายุมากกว่า 18 ปี) พบว่าประชาชนอเมริกันอุทิศเวลา ประมาณ 2.2 ชั่วโมงต่ออาทิตย์ สำหรับกิจกรรมอาสาสมัครประมาณ 75% ของผู้สอบถามบริจาคเงิน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้นำมาเป็นเกณฑ์ (yardsticks) ในประเมินเป็นมูลค่าของเงินของการบริการอาสาสมัครได้

ก. ในประเทศสหรัฐอเมริกา

- The Independent Sector
- The Foundation Center
- The Council on Foundations
- The Rockefeller Archive Center
- The Program on Nonprofit Organization (Yale University)

ซึ่งองค์กรในช่วงนี้เริ่มประมาณปี 2513 และเป็นศูนย์ที่ศึกษาเรื่องนี้ระยะแรกๆ เป็นเวลาประมาณ 10 ปี หลังจากนั้นจึงได้เกิดมีการค้นคว้า และการตั้งศูนย์ด้านกิจกรรมสาธารณประโยชน์มากมาย เช่นที่ John Hopkins, Indiana University, Case Western Reserve University และได้มีการรวม 26 สถาบัน The 26 member Nonprofit Academic Centers Council (NACC) ในปี พ.ศ. 2535 โดยได้มีการศึกษางานวิจัยสำคัญๆ เช่น หัวข้อด้านภาษี การบริหาร เป็นต้น

ข. ในทวีปยุโรป

- ประเด็นเรื่องกิจกรรมสาธารณประโยชน์ก็เป็นที่น่าสนใจของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานด้านนี้ โดยเฉพาะในประเทศยุโรปตะวันตก ก่อนที่จะมีการตื่นตัวกันในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา เช่น pan- Euro-pean groups “The Hague Club” และผู้แทนขององค์กรไม่แสวงหากำไรก่อตั้ง “Interphil,” “The European Foundation Center” ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2532 เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้ข้อมูลและส่งเสริมความร่วมมือในกิจกรรมอาสาสมัคร (voluntary sector activities) ของประชาคมยุโรป, “The Volunteer Center U.K.” and “the Prince of Wales Business Leaders Forum” มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการช่วยเหลือสังคม กิจกรรมอาสาสมัครภายใน และนอกเครือข่าย “The International Institute for Corporate Responsibility” (ที่ Manchester Business School) ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2533 สนับสนุนการขยายตัวของ กิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชน ประสานผลประโยชน์ให้แก่มุมชน และสังคมด้วยปัญหาต่างๆ ในสังคมต้องได้รับการแก้ไข เพราะจะมีส่วนกระทบต่อธุรกิจ ในที่สุด ธุรกิจไม่สามารถดำเนินไปได้หากสังคมและชุมชนไม่ยอมรับ การสร้างภาพพจน์ของการที่ธุรกิจห่วงใย เอื้ออาทร เป็นขบวนการในการสร้างสรรค์สังคมให้คนไทยด้วยกัน (Corporate citizenship) เป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งเป็นที่น่ายินดีมากที่สุดที่ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทชั้นนำของประเทศไทยกำลังไปในแนวทางที่ถูกต้อง มีจิตสำนึกร่วมกันในการให้ความสนใจแก่ความต้องการของสังคม (public interests) และคิดที่จะดำเนินการสร้างเครือข่ายของการแบ่งปันประสบการณ์ ความรู้ ในเรื่องกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ให้เป็นรูปธรรมมากกว่านี้

3. งานวิจัยด้าน “Corporate Philanthropy in Thailand”

จากการประชุม “International Symposium on Organized Private Philanthropy in East and Southeast Asia” มูลนิธิเอเชียสนับสนุนงานวิจัยของ Thomas Silk ที่เขียนงานเรื่อง “A Proposal For the Reform of Laws and Governmental Policies.”, (May 1991) เพื่อทบทวนกฎระเบียบในการจัดตั้งและจดทะเบียนขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ และมูลนิธิ และเสนอรูปแบบใหม่ของกฎหมาย (model legislation) ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้มีฐานมาจากการงานวิจัยของ Vitit Muntarbpon “Occidental Philosophy, Oriental Philology : Law and Organized Private Philanthropy in Thailand” นอกจากนี้ทางมูลนิธิเอเชียสนับสนุนให้ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ ช่วยงานวิจัย ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับสภาพการณ์ของกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย งานวิจัยอื่นๆ ของ ดร. อมรา พงศาพิชญ์^{1/} ก็มีเรื่อง “Profile of Corporate Funding in Thailand” ในหนังสือเรื่อง Philanthropy, NGO Activities and Corporate Funding in Thailand^{2/} ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการเดิม ซึ่งโครงการคือ

- โครงการ “Compilation of the Directory of Public - Interest Nongovernment Organization in Thailand” สนับสนุนโดย UNDP และโครงการที่สอง
- “Johns Hopkins Comparative Nonprofit sector” และในการประชุมครั้งนี้ คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับโครงการธุรกิจเพื่อสังคม “Thailand Business Initiative for Rural Development” (TBIRD)

งานวิจัยอื่นๆ มีงานเขียนเกี่ยวกับโครงการ TBIRD ของสมาคมพัฒนาประชากรและชนบท (Population and Community Development Association) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างกิจกรรม และการบริหารขององค์การ นอกจากนั้นมียุทธศาสตร์ของ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เรื่อง “กรณีศึกษาของ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชนในประเทศไทย” มีงานวิจัยของ Sinfah Tunsarawuth และ Jose Jesus F. Ignachan ซึ่งค้นคว้าวิจัยเรื่อง “Corporate Citizenship in Thailand and the Philippines” เป็นการเสนอกรณีศึกษาของธุรกิจในประเทศไทย และประเทศฟิลิปปินส์ สำหรับกรณีศึกษาในประเทศไทยมีงานของ บริษัท สวีเดนมอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท ไทยรัฐ จำกัด บริษัท เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด และ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ในกรณีศึกษาจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับ

^{1/} ใน Philanthropy and the Dynamics of Change in East and Southeast Asia. Barnett F. Baron (ed.) Occasional Papers to the East Asian Institute, Columbia University, N.Y. 1991

^{2/} เขียนร่วมกับ Nitaya Kataleeradabhan (เมษายน 2537)

บริษัท และกล่าวถึงกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของบริษัท งานวิจัยนี้สนับสนุนโดย “The Sasakawa Peace Foundation”

ในกรณีศึกษาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางการเงินแก่กิจกรรมสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชน ของ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ สรุปได้ดังนี้ จากแบบสอบถามที่ได้กลับมา 108 บริษัท ประมาณครึ่งหนึ่ง เป็นบริษัทไทย และอีกครึ่งหนึ่งเป็นบริษัทข้ามชาติ

- ธุรกิจยังคงบริจาคให้กับการศึกษา กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมของชุมชน ซึ่งเป็นไปตาม ประเพณีนิยม เงินอุดหนุนให้ไปสำหรับกิจกรรมต่างๆ เช่น กีฬา ดนตรี ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา การสาธารณสุข การอบรมวิชาชีพ การพัฒนาชุมชน การรักษาทรัพยากร การเคลื่อนย้าย เทคโนโลยีการสร้างประชาธิปไตย (demo cratization) และการกระจายความรู้ (information dissemination)

- องค์การเอกชนให้ความสำคัญแก่การศึกษา ประมาณ 65% ของธุรกิจให้การสนับสนุนการศึกษาในรูปของการให้ทุนการศึกษา (และจำนวนธุรกิจต่างๆ กันให้ความช่วยเหลือในเรื่องการวิจัยและ สิ่งตีพิมพ์) ซึ่งความช่วยเหลือส่วนมากมาจากภาคอุตสาหกรรม และสถาบันการเงิน

- องค์การเอกชนให้ความสนับสนุนน้อย ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการทำบุญช่วยเหลือด้านสังคม (social wefare)

- องค์การธุรกิจส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจจริงๆ ถึงสาเหตุและวิธีการที่จะเข้าไปสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม ส่วนมากการสนับสนุนจะไม่ได้เริ่มต้นจากองค์การเอง แต่มาจากการขอ ร้องแนะนำจากภายนอก ^{1/}

- ประมาณ 67 % ของบริษัท มุ่งให้เงินอุดหนุนไปยังชนบท

- อุปสรรคส่วนใหญ่ที่องค์การธุรกิจประสบคือ การขาดความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานของรัฐ

^{1/} ซึ่งในจุดนี้ก็เปิดโอกาสเหมาะที่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก และมีวิธีการที่เป็นมืออาชีพ และยอมรับของภาคธุรกิจแล้ว เช่น โครงการธุรกิจเพื่อสังคมของสมาคมพัฒนาประชากรและชนบท (PDR) และสมาคมพัฒนาชุมชนและเมือง จะเข้าไปทำหน้าที่ในการเป็น องค์การหลักแนะนำโครงการ และเข้าไปประสานงานได้ดี จะเป็นการช่วยส่งเสริมกิจกรรมสาธารณ ประโยชน์ของบริษัทใหญ่ๆ ให้มีเครือข่ายมากขึ้น นอกจากกิจกรรมหลักๆ ที่วางไว้ตามวัตถุประสงค์ของ บริษัทแล้ว ยังเป็นการช่วยให้บริษัทหลักๆ ที่เริ่มเข้ามาทำงานด้านนี้ได้สัมผัสและเรียนรู้การทำงานอย่าง มีระบบด้วย

- องค์การธุรกิจส่วนมากเน้นความสำคัญของความจำเป็นที่จะต้องมีการรักษาสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะบริษัทน้ำมัน หรือบริษัทที่ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องจะเน้นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ประชาชนเข้าใจถึงการรักษาสภาพแวดล้อม และความปลอดภัยของท้องถิ่น

- โดยประเพณี บริษัทจะบริจาคเงินให้แก่โครงการหลวง มูลนิธิสายใจไทย และโครงการศิลปาชีพ (The Royal Handicraft Project)

- การให้เงินอุดหนุนและช่วยเหลือกิจกรรมสังคม มี 3 รูปแบบ คือ

- 1.) การบริจาคเงินและสินค้า แก่องค์การสาธารณประโยชน์ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ขอมา แก่องค์การรัฐบาล และในกรณีที่เกิด
- 2.) การที่บริษัทริเริ่มโครงการขึ้นมาเอง
- 3.) บริษัทสามารถเข้าไปร่วมกับองค์การสาธารณประโยชน์อื่นๆ เช่น โครงการธุรกิจเพื่อสังคม (TBIRD)

4. ประวัติความเป็นมาของ “Corporate Philanthropy” กิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชนในประเทศไทย

ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้มาแล้ว ¹¹ ดังนั้นงานวิจัยนี้จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาโดยสังเขป เพื่อความต่อเนื่องของเนื้อเรื่อง และสังเกตความเปลี่ยนแปลง ตลอดจนทิศทางที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต

4.1) อิทธิพลของศาสนาพุทธ

ศาสนามีส่วนสำคัญมากในการเป็นแรงผลักดันให้คนทำบุญ คือการบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของให้แก่วัด และการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยที่กิจกรรมต่างๆ มักจะเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น การสร้างอุโบสถ การทอดกฐิน เป็นต้น วัดอุทิศประสงค์เพื่อให้ผู้บริจาคได้รับผลตอบแทนในชีวิตนี้ และส่งผลไปยังชีวิตข้างหน้า การทำบุญเป็นสิ่งที่ผูกพันกับชีวิตประจำวันของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพิธีทางศาสนาต่างๆ นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางที่ชุมชนมาพบปะสังสรรค์กันในพิธีกรรมทางศาสนา และงานสังคมต่างๆ และเป็นสถานศึกษา (โรงเรียน) แห่งแรกของคนไทยด้วย ดังนั้นความผูกพันระหว่างวัด ศาสนา และชุมชนจึงมีประวัติมายาวนาน ถึงแม้ในปัจจุบันคนในเมืองจะมีความผูกพันกับศาสนาและวัดน้อยลง และการศึกษาก็ออกมาอยู่นอกกรอบของศาสนามากขึ้นแล้วก็ตาม การยึดถือความเชื่อในการทำบุญให้ศาสนา (แล้วพระสงฆ์ก็จะนำเงินและทรัพย์สินไปทำประโยชน์ให้แก่ศาสนา

¹¹ ผลงานของ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ และงานของไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม

และสังคมต่อไป) ก็ยังเหนียวแน่นอยู่ ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด ขึ้นอยู่กับความมีชื่อเสียงและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระรูปนั้นๆ แต่เนื่องจากข่าวสาร การคมนาคม สามารถไปถึงประชาชนได้กว้างขวางทั่วถึงกันมากขึ้น พร้อมทั้งมีเรื่องเสียหายที่เกิดขึ้นในศาสนาจากการปฏิบัติประเพณีติดตัวของพระสงฆ์บางรูป ทำให้ประชาชนเริ่มมีวิกฤติศรัทธาในศาสนา ประกอบกับการตื่นตัวในการประชาสัมพันธ์ และการมีบทบาทมากขึ้นขององค์การสาธารณประโยชน์ต่างๆ ทำให้ความคิดเรื่องการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือสังคมเป็นที่ยอมรับทราบของประชาชนมากขึ้น

4.2) ลักษณะความเป็นอยู่ของชุมชน

ในอดีตกาลที่ผ่านมา ความเป็นอยู่ของสังคมไทยเป็นลักษณะของสังคมชนบท ความช่วยเหลือที่ผู้คนเกื้อกูลกัน จะเป็นลักษณะของบุคคล ญาติมิตรในครอบครัว หรือในชุมชน หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน ทั้งการประกอบอาชีพก็เป็นลักษณะของเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเอื้อต่อการช่วยเหลือในการทำงานและการดำรงชีวิต เช่น การช่วยเหลือในการทำนา การทำงานที่ไม่ใช่อยู่นในระบบโรงงาน การแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นต้น ต่อมาเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเป็นสังคมเศรษฐกิจ

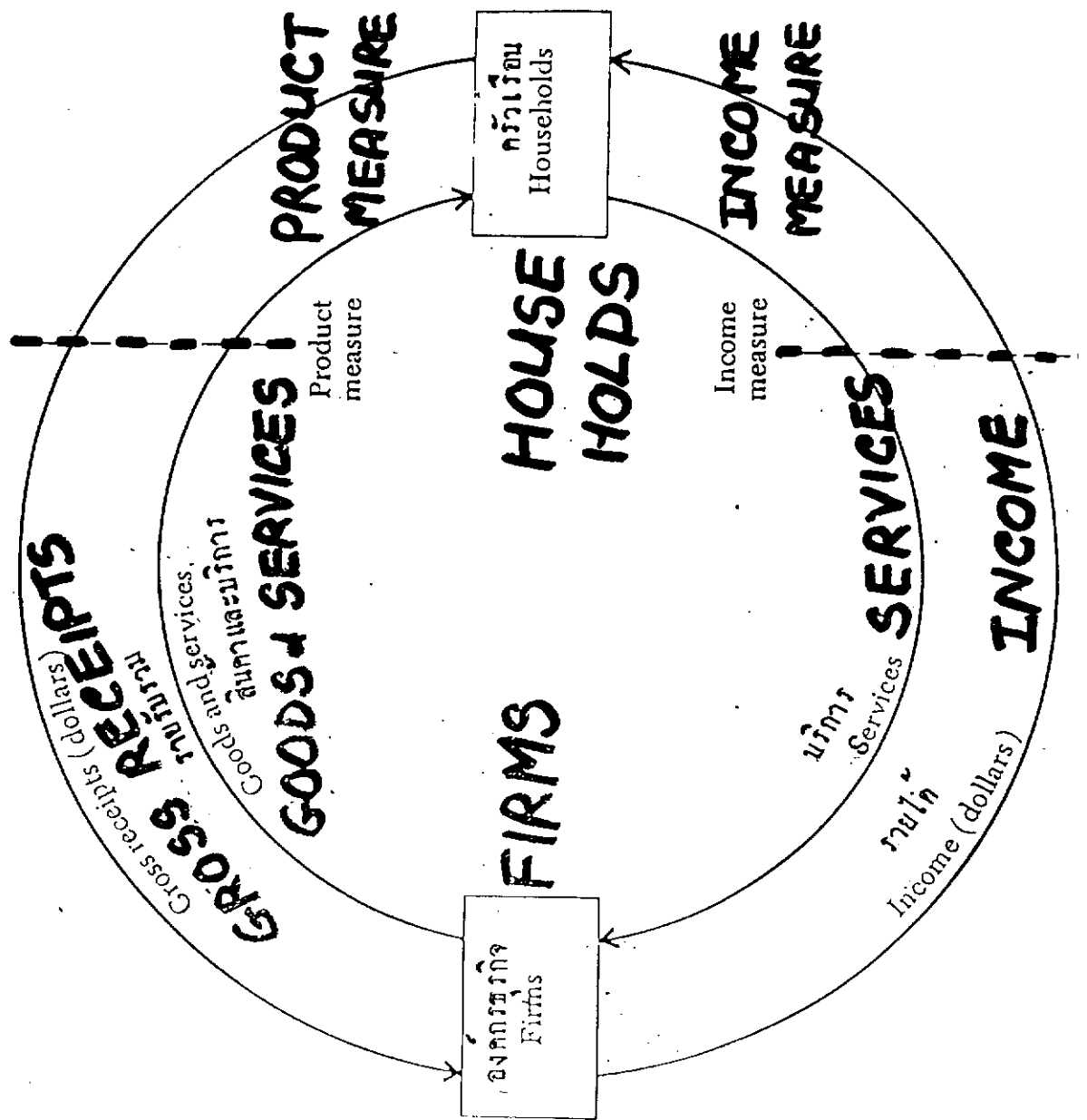
รูปที่ 1 แสดงถึงการแบ่งกลุ่มคนในเมืองออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มครอบครัว กลุ่มธุรกิจ และรัฐบาล เส้นลูกศรแสดงถึงความสัมพันธ์ของบุคคล/องค์กรทั้งสามในระบบเศรษฐกิจ แต่ละกลุ่มมีการจัดสรรบทบาทของคน ผู้คนขายแรงงานหรือปัจจัยและทรัพยากรที่คนมีอยู่ ให้กับธุรกิจ ซึ่งผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ให้แก่ตลาด ส่วนรัฐบาลมีหน้าที่จัดการบริหารประเทศ ดูแลทุกข์สุขของ ราษฎร โดยจัดเก็บภาษีมาใช้เป็นค่าใช้จ่าย

ด้วยการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจดังกล่าว ซึ่งจะมีมากในเมืองใหญ่ๆ จะมีการโยกย้ายประชากรจากชนบทไปสู่เมืองมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจดังกล่าว จะมีการอพยพของผู้คนส่วนหนึ่งจากชนบทไปสู่เมือง และผู้ที่อยู่ตามชนบทก็จะมีชีวิตแตกต่างในความเป็นอยู่มากขึ้นเมื่อเทียบกับผู้ที่อยู่ในเมือง ในขณะเดียวกันความเป็นอยู่ของครอบครัว และชุมชนมีลักษณะใกล้ชิดก็จะน้อยลง ผู้คนจะต้องหันมาพึ่งตนเองและบุคคลในครอบครัวตนเท่านั้น ในขณะเดียวกันรัฐและองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ ก็จะเพิ่มบทบาทของตนให้เด่นชัดขึ้นด้วย

4.3) อิทธิพลของกลุ่มศาสนาอื่นๆ

- คริสตศาสนามีส่วนในการปูพื้นฐานของการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของบุคคลภายนอก ลัทธิคารอลิกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2110 แต่ไม่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในช่วง 200 ปีแรก มีการทบทวนกลยุทธ์ในการดำเนินงานในช่วงปี พ.ศ. 2502-2508 ที่เปลี่ยนแนวความคิดจากการเน้นในเรื่องความเชื่อ และศาสนา หันมาใช้เครื่องมือในการช่วยเหลือปัญหาสังคม ซึ่งช่วยให้ศาสนานี้ประสานเข้ากับสังคมไทย

วงจรไหลเวียนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจระดับมหภาค

- พวกมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ เข้ามาในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2378 ตามประวัติศาสตร์ช่วงระยะ 50 ปีแรก (2378-2428)^{1/} เป็นช่วงของการค้นคว้าศึกษาหาหนทางขยายตัว มีการก่อตั้ง “London Missionary Society ในประเทศไทย ส่วนกลุ่มคนจีนในกรุงเทพฯ เป็นกลุ่มที่ดูเป้าหมายเป็นกลุ่มแรกที่จะเข้าไปติดต่อก่อน ช่วงปี พ.ศ. 2378-2483 เป็นช่วงเวลาที่พวก “American Presbyterian Mission เข้ามาและเริ่มดำเนินการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์มาก มีการตั้งคลินิครักษาโรคระบาด และก่อตั้งโรงเรียนขึ้น มีการตั้งโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนในปี พ.ศ. 2444 และ Church of Christ ในปี พ.ศ. 2477 พวกโปรเตสแตนต์ได้ทำงานใกล้ชิดกับคนจีน และชาวเขา (พวกคาเรน-KAREN)

อนึ่ง ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ประเทศไทยมีลัทธิชาตินิยมที่เป็นไปในการต่อต้านคนจีน ประกอบกับในขณะนั้นมีการเปลี่ยนแปลงในประเทศจีน และการแพร่หลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ ชาวจีนและคนต่างชาติดังกลุ่มน้อย เช่น ชาวเขา จึงหันมาหาทางพึ่งจากการรวมกลุ่มกันเอง และหาที่พึ่งจากองค์กรอื่น เช่น องค์กรของศาสนาคริสต์นิกายที่ให้ความช่วยเหลือด้านจิตใจและเศรษฐกิจ

4.4) กลุ่มคนจีน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าทัศนคติของรัฐบาลไทยที่เริ่มในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยการให้สังคมไทยเป็นคนเชื้อชาติเดียวกัน ถึงแม้ในระดับส่วนตัวของประชาชนจะมีการประสานงานกัน (ทั้งในด้านกิจกรรม ด้านสังคม และธุรกิจ) และไปมีความต่อต้านกันเหมือนกับทางรัฐบาล กลุ่มสมาคมจีนในขณะนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มสำคัญๆ คือ

- กลุ่มสมาคมลับ (Secret Societies) ซึ่งทำการช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม แต่ถูกกล่าวหาและจัดอยู่ในประเภทผิดกฎหมายสากลรัฐบาล

- กลุ่มช่วยเหลือทางการศึกษา (Speech-group associations) มีบทบาทมากในการขยายการศึกษาของจีนในไทย สำหรับชาวต่างชาติที่มีบทบาทต่อชุมชนคนจีนคือ กลุ่มอเมริกันเพรสไบทีเรียน (ซึ่งก่อตั้งโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน) และพวกฝรั่งเศสคาทอลิก (ซึ่งก่อตั้งโรงเรียนอัสสัมชัญ) ซึ่งกลุ่มศาสนานี้จะเข้ามามีอิทธิพลและเป็นที่ยอมรับของคนจีน นอกจากกลุ่มคนจีนที่มีอิทธิพลทางการศึกษา จะมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับกลุ่มมิชชันนารีแล้ว พวกคนจีนยังตั้งสมาคมการค้าต่างๆ ซึ่งจะเป็นแหล่งที่สมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมตัวกันหาวิธีการปกป้องและแก้ไขสถานการณ์ ซึ่งถูกบีบจากรัฐบาลและช่วยเหลือกันทางการค้า ส่วนใหญ่แล้วสมาคมทางการค้าจะอยู่ในกรุงเทพ

^{1/} ปี พ.ศ. 2421 เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประชาชนชาวไทยมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา (The Declarational Freedom of Religion)

และสมาคมลับจะอยู่ในต่างจังหวัด

- กลุ่มสมาคมจีนที่ก่อตั้งเป็นทางการ

เนื่องจากรัฐบาลไทยไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในด้านการปรับปรุงความเป็นอยู่ได้ ในช่วงหลักปี พ.ศ. 2460-2480 ปรากฏว่ามีสมาคมจีนที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือความเป็นอยู่ของคนจีนที่มีฐานะดีและตั้งตัวได้แล้วก็ยื่นมือเข้ามาช่วยพวกที่ด้อยโอกาสกว่า ซึ่งการกระทำนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม และความเชื่อของคนจีน

- กลุ่มสมาคมเพื่อสาธารณกุศล

ตอนแรกก็เป็นไปในรูปแบบของสมาคมที่ช่วยเหลือทางการศึกษา แต่ต่อมาเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการช่วยเหลือด้านสาธารณกุศลมากขึ้น สมาคมที่มีชื่อมากคือ “Pao-te-Shan-t'ang” กิจกรรมที่สำคัญคือ การเก็บและเผาศพที่ไม่มีญาติที่เก็บได้ตามถนนและจากโรงพยาบาล เทียนฮัว (T'ien-hua-Hospital) และการช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยจากอัคคีภัย และน้ำท่วม

หลังจากที่ทัศนคติของรัฐบาลเปลี่ยนแปลงไป และเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงในรูปของระบบทุนนิยมมากขึ้น สมาคมคนจีนโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการค้ามีบทบาทมากขึ้น การรวมตัวของคนจีนเป็นตัวอย่างที่ดีของการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์ และความต้องการของสังคม^{1/}

5. การสำรวจข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานกิจกรรมสาธารณประโยชน์

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูงของบริษัท และองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ (ที่มีรายได้จากการทำธุรกิจมาใช้จ่ายในกิจกรรมสาธารณประโยชน์) อย่างลึก 6 บริษัท และจากแบบสอบถามที่ได้จากอีก 6 บริษัท องค์กรทั้ง 12 แห่งนี้^{2/} เป็นองค์กรที่จัดได้ว่าเป็นองค์กรขนาดใหญ่ และอยู่ในระดับแนวหน้าของการทำประโยชน์ให้แก่สังคมเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่า

^{1/} ในขณะนี้สมาคมปอเต็กตึงและสมาคมร่วมกตัญญูเองก็ได้เริ่มมีกิจกรรมที่ช่วยเหลือสังคมมากกว่าตัวตัวการดั้งเดิม

^{2/} เป็นองค์กรธุรกิจที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม 8 แห่ง ภาคบริการ 2 แห่ง การค้า 1 แห่ง และองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ 1 แห่ง

จำนวนองค์กรธุรกิจจะน้อย แต่ผู้บริหารของทุกองค์กรที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ได้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาสังคมเป็นอย่างมาก การทำธุรกิจจะประสบผลสำเร็จต้องมีกำไร แต่ธุรกิจเป็นส่วนหนึ่งของสังคมดังนั้นควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม

5.1 นโยบาย สาเหตุ กิจกรรมที่ทำและการมีส่วนร่วมของพนักงาน

- องค์กรเอกชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ควรมีบทบาทในการพัฒนาสังคมและกระทำในกิจกรรมที่สังคมยังขาดอยู่ ถือว่าเป็นการคืนกำไรให้กับประชาชน นอกจากนี้แล้วองค์กรเอกชนต้องมีส่วนในการทำนุบำรุง และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วย
- กิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่ท่าจะมีส่วนในการส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กรเอกชน และช่วยในการสร้างภาพพจน์ที่ดีของธุรกิจ ทำให้ชุมชนยอมรับการดำเนินงานขององค์กร
- สาเหตุสำคัญมากในการจูงใจให้องค์กรเอกชนอยากเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสังคมนั้น ต้องมาจากความริเริ่มและการสนับสนุนของผู้บริหารระดับสูง ประโยชน์จากการสร้างภาพพจน์ที่ดีขององค์กร และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรกับประชาชน

ส่วนเรื่องประโยชน์จากการหักลดภาษีจากทางราชการเป็นเรื่องที่องค์กรให้ความสำคัญค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับสาเหตุอื่น สำหรับแรงจูงใจของผู้บริหารนั้น ส่วนหนึ่งจะเป็นแรงผลักดันจากประสบการณ์ในชีวิตที่เมื่อตนได้บรรลุถึงความสำเร็จในชีวิตระดับหนึ่งแล้ว ก็มีความปรารถนาที่ต้องการตอบแทนแก่ผู้ด้อยโอกาสในสังคม และมีส่วนผลักดันหรือร่วมในกิจกรรมที่จะทำให้สังคมมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แรงผลักดันอีกด้านหนึ่งก็อาจจะมาจากประสบการณ์ การเกิดจิตสำนึกและการเข้าใจถึงกลยุทธ์ และบทบาทของการปรับตัวขององค์กรธุรกิจภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก ซึ่งแรงจูงใจของผู้บริหารบางคนจะเป็นส่วนผสมของทั้งสองปัจจัย

อนึ่งงานวิจัยนี้ไม่ได้รวมถึงกรณีที่มีการทำผลประโยชน์จากการทำธุรกิจที่ผิดกฎหมาย มาแปรสภาพเป็นการบริจาคให้กับกิจกรรมสาธารณประโยชน์ หรือการฟอกเงิน “การไถ่บาป” ของเจ้าของเงิน ประเด็นนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องในด้านจริยธรรม กฎหมาย ปรัชญาของการทำประโยชน์ให้กับสังคม ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัยนี้ แต่เป็นเรื่องที่ควรได้รับการพิจารณาจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นงานวิจัยที่น่าสนใจเรื่องหนึ่ง

- ในการจัดอันดับความสำคัญของกิจกรรมองค์กรเอกชนให้ความสำคัญ ดังต่อไปนี้
 1. การศึกษา
 2. การบริการสังคม/การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 3. การพัฒนาชุมชน

4. การบริการสาธารณสุข
5. ศิลปวัฒนธรรม
6. การกีฬา
7. การศาสนา
8. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เป็นที่น่าสังเกตว่าองค์กรเอกชนให้ความสำคัญน้อยมากกับความช่วยเหลือกิจกรรมด้านศาสนา ทั้งนี้ เพราะองค์กรธุรกิจมุ่งที่จะมองเห็นประโยชน์อย่างชัดเจนที่จะได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งผลให้การพัฒนาสังคมดีขึ้น กับทั้งข่าวสารที่ปรากฏออกมาจากสื่อมวลชน ในเรื่องการใช้เงินที่ผู้บริจาคให้กับศาสนาไปในทางผิดวัตถุประสงค์ไม่ได้สร้างสรรค้ให้กับการพัฒนาสังคม

อย่างไรก็ตาม การบริจาคให้กับศาสนาก็ยังเป็นสิ่งที่ประชาชนไทยทำเป็นประจำอยู่แล้ว ดังนั้น ด้วยสาเหตุต่างๆ ที่กล่าวมา ทำให้ภาคเอกชนให้ความสำคัญน้อยกับการช่วยเหลือโครงการต่างๆ ด้านศาสนา

- องค์กรเอกชนเห็นความสำคัญในการปลูกฝังให้พนักงานมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้กับสังคม ดังนั้น จะใช้เวลาแก่พนักงานในการเข้าร่วมกิจกรรมที่องค์กรสนับสนุน เพราะจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพนักงานกับชุมชน

5.2) นโยบายภาษีของรัฐ และอุปสรรคในการดำเนินงาน

- องค์กรเอกชนเห็นประโยชน์ในการหักลดหย่อนภาษีของกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ แต่ก็ มีบางบริษัท ที่ต้องการให้รัฐบาลเพิ่มอัตราการหักลดหย่อนมากกว่านี้¹¹ และขยายประเภทของกิจกรรม (ที่ทำแล้วเกิดประโยชน์แก่สังคม) ให้มากกว่านี้ เช่น การสร้างศูนย์เลี้ยงเด็กแก่ชุมชน ที่โรงงานมีธุรกิจ อยู่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่คนงานและชุมชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง

- องค์กรเอกชนลำดับความสำคัญของอุปสรรคในการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ ดังนี้

1. การขาดความสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง

เหตุผลข้อนี้สนับสนุนข้อคิดเห็นที่ว่า การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงจะเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ธุรกิจมีส่วนในการพัฒนาสังคม แต่ในขณะเดียวกันถึงแม้ผู้บริหารจะให้ความ

¹¹ ผู้วิจัยเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในภายหลัง

สนับสนุนในด้านการผลักดันให้เกิดโครงการสาธารณประโยชน์ต่างๆ ด้านการเงิน และทรัพยากรอื่นๆ แล้วก็ตาม สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะมีผลต่อความสำเร็จของโครงการคือ พนักงานที่เกี่ยวข้อง ต้องการให้ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทมีเวลาลงไปเกี่ยวข้อง และสัมผัสกับโครงการ เพื่อจะได้ทราบถึง ปัญหา อุปสรรค และเข้าใจถึงการดำเนินงานกิจกรรมจริงๆ

2. การขาดความร่วมมือระหว่างองค์กรกับหน่วยงานของรัฐ

ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สำคัญมาก เนื่องจากกฎระเบียบที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างรวดเร็วแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐควรมีความเข้าใจในบทบาทของภาคเอกชนว่าสามารถมีส่วนร่วมในการแบ่งเบาภาระงานของทางราชการได้ หากมีการร่วมมือกัน

3. ปัญหาทางการเงิน และการขาดการประสานงานที่ดีภายในองค์กร

4. การขาดการวางกลยุทธ์ และการวางแผนของโครงการต่างๆ

5. การขาดแคลนบุคลากร

6. การขาดความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมสาธารณประโยชน์

ปัญหาข้อ 4 และปัญหาข้อ 5 มีความเกี่ยวข้องกัน เนื่องจากองค์กรส่วนมากยังฝากงาน กิจกรรมสาธารณประโยชน์อยู่กับงานประชาสัมพันธ์ของบริษัท และรายงานต่อผู้บริหารระดับสูง ประกอบกับเป็นสายงานที่ใหม่ และได้มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นกิจกรรมหลักๆ อย่างอื่นของบริษัท เช่น การผลิต การตลาด เป็นต้น การทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์มีความเกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ และสร้างภาพพจน์ที่ดี ดังนั้นจึงมีความเกี่ยวข้องมากกับงานประชาสัมพันธ์ ข้อดีคือผู้บริหารระดับสูงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอนุมัติโครงการต่างๆ โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ แต่ก็มีข้อเสียที่ว่าผู้บริหารมักไม่มีเวลาลงมาสัมผัสกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น กับการบริหารงานด้านนี้จำเป็นต้องการบุคลากรที่มีความรู้ ทั้งในด้านธุรกิจที่จำเป็นต้องประสานงานกับหน่วยงานภายในขององค์กร แล้ว จำเป็นต้องติดต่อกับหน่วยงานรัฐบาล บุคคลภายนอก และองค์การสาธารณประโยชน์ด้วย ดังนั้นเมื่อปริมาณงานขยายตัว และมีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นองค์กรธุรกิจก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีหน่วยงานที่มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะ

5.3) การบริหารงานภายในขององค์กร และการร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณประโยชน์

เป็นที่น่ายินดีว่าขณะนี้ได้มีการตื่นตัวกันในเรื่อง บทบาทของภาคเอกชนในการมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมไทยพัฒนา ได้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการระหว่าง ผู้บริหารงานด้านนี้ขององค์กรธุรกิจ ซึ่งได้มีโอกาสพบปะกันในระหว่างการประชุมนานาชาติ และงานในหน้าที่ซึ่ง

เป็นที่หวังว่าการรวมตัวกันจะก่อให้เกิดความคิดริเริ่มในโครงการใหม่ๆ ทั้งจะเป็นแรงผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ด้วย

องค์กรมีความเห็นว่าควรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสานงานกันในภาคเอกชน (แต่ให้เป็นไปโดยความสมัครใจ) และควรมีองค์กรกลาง (เช่น มหาวิทยาลัย) ในการรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร เกี่ยวกับกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย ซึ่งในขณะนี้องค์กรเอกชนสำคัญๆ ได้เริ่มดำเนินการแล้วในการพบปะ และพยายามดึงกลุ่มทางธุรกิจที่มีความเห็นร่วมกันในการทำประโยชน์ให้กับสังคมไทย

6. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย

หน่วยงานที่รับผิดชอบของภายในองค์กร

เนื่องจากการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ขององค์กรธุรกิจมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการสร้างภาพพจน์ที่ดีของบริษัท เป็นการกระทำที่มุ่งประสานประโยชน์ทางธุรกิจกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ช่วยเหลือสังคมด้วย โดยหลักการแล้วจะไม่เป็นการดำเนินการเพื่อหวังกำไร ดังนั้นงานประเภทนี้จึงฝากอยู่กับงานประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าบริษัทนั้นเป็นบริษัทขนาดใดก็ตาม ควรมีเจ้าหน้าที่และคณะทำงานที่มีความรู้และประสบการณ์มาทำงานด้านนี้ได้ เพื่อผลักดันโครงการต่างๆ ให้เกิดขึ้น ควรมีความรู้ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ โครงสร้าง แผนงาน และกิจกรรมของบริษัทอย่างดี สามารถประสานงานกับงานในองค์กร สำหรับการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกนั้น ควรมีบุคลากรที่สามารถประสานงานระหว่างธุรกิจกับหน่วยงานของรัฐ ระหว่างองค์กรเอกชนด้วยกัน และระหว่างองค์กรสาธารณประโยชน์อื่นๆ

เมื่อบริษัทขยายงานด้านกิจกรรมสาธารณประโยชน์ให้มากขึ้นแล้ว การจัดการขององค์กรสามารถแยกงานด้านนี้ออกมาเป็นหน่วยงานต่างหากได้ ซึ่งมีบริษัทใหญ่ๆ ในประเทศไทยแบ่งรูปออกมาในรูปของงานสาธารณประโยชน์ ที่เป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กร และอีกองค์กรหนึ่งเป็นรูปของมูลนิธิ ซึ่งกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในส่วนที่เป็นหน่วยงานของบริษัทก็จะทำกิจกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานของบริษัท มีผลในการสร้างภาพพจน์ให้ชุมชนเกิดความเข้าใจที่ดีต่อการดำเนินงานของบริษัท เช่น การรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่บริษัทเข้าไปตั้งโรงงาน เป็นต้น ในส่วนที่เป็นมูลนิธิก็จะเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือสังคมโดยทั่วไป

6.1) การทำกิจกรรมร่วมกับองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์

ถึงแม้บริษัทจะมีบุคลากร และทรัพยากรในด้านต่างๆ ที่พร้อมจะดำเนินงานช่วยเหลือสังคมตามเป้าหมายของแต่ละบริษัทก็ตาม การที่ธุรกิจต่างๆ ในประเทศไทยจะได้มีโอกาสระดมทรัพยากร

มาช่วยพัฒนาชนบทนั้น นับเป็นมิติใหม่ของการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชน คือ การเข้าร่วมโครงการธุรกิจเพื่อสังคม (TBIRD) ของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน แนวคิดพื้นฐาน^{1/} คือ เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคธุรกิจเอกชนได้มีโอกาสช่วยพัฒนาชนบท โดยให้แต่ละบริษัทรับอุปการะหมู่บ้านหนึ่งหมู่บ้าน ให้ชาวชนบทมีโอกาสเรียนรู้ทักษะเชิงธุรกิจ เกิดการมีงานทำในหมู่บ้าน ลดการย้ายถิ่นและเปิดโอกาสการตลาดสำหรับสินค้าที่ผลิต ทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น ซึ่งความคิดนี้เป็นความคิดที่บริษัทสามารถช่วยสังคมได้อย่างดี ในการประสานงานธุรกิจของบริษัทเข้ากับกิจกรรมสาธารณประโยชน์

ทางสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนมีประเภทของโครงการนี้^{2/} เสนอให้ 3 รูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นกับความพร้อมของบริษัท เช่น บริษัทเล็กหลายบริษัท หรือ “ผู้สนับสนุน” ที่ประสงค์จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทก็สามารถจัดหาหมู่บ้าน และคัดเลือกกิจกรรมให้ ซึ่งการสนับสนุนอาจอยู่ในลักษณะของทุนดำเนินการ การจ้างงาน สิ่งของ ฯลฯ ระยะเวลาอาจเป็นระยะสั้นคือ 1 ปี หรือระยะยาว การให้การสนับสนุนกิจกรรมก็อาจให้มากกว่าหนึ่งหมู่บ้านก็ได้

6.2) การประสานกิจกรรมสาธารณประโยชน์กับงานของบริษัท

แนวความคิดใหม่แบบนี้เป็นแนวความคิดที่กำลังได้รับความนิยมในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ การทำกิจกรรมให้กับสังคม แต่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของบริษัท เช่น ในเรื่องของการตลาด เมื่อมีการขายสินค้าก็จะบริจาคเงินส่วนหนึ่งจากการขายสินค้าและบริการให้แก่กิจกรรมสาธารณประโยชน์ในเรื่องของสินค้าและบริการแทนที่จะบริจาคโดยตรงให้กับผู้รับหรือองค์กรต่างๆ ก็จะสามารถแทรกการโฆษณาไปกับกิจกรรมได้ เช่น การใช้ “logo” ของสินค้าบนป้ายที่สนับสนุนงานการแสดง ศิลปวัฒนธรรมไปด้วย

ในการบริหารทรัพยากรบุคคล องค์กรธุรกิจสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคม และได้ประโยชน์ตอบแทนด้านธุรกิจในขณะเดียวกัน เช่น การสร้างศูนย์เลี้ยงเด็กให้แก่คนงาน การจ้างคนพิการไปทำงานกับบริษัท IBM การให้ทุนการศึกษาและอบรมแก่นักศึกษาที่จะเป็นพนักงานของบริษัทในอนาคต

^{1/} แนวคิดนี้เริ่มขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2528 โดยผู้บริหารงานของสมาคม (นายมีชัย วีระไวทยะ) ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

^{2/} รายละเอียดอยู่ในโครงการธุรกิจเพื่อสังคม โดย ดร.กวี จุติกุล (สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน)

ความคิดในการประสานงานของธุรกิจกับการได้มีส่วนร่วมพัฒนาสังคม ที่องค์กรเอกชนไทยนำมาปฏิบัติใช้ และประสบความสำเร็จอีกรูปแบบหนึ่งคือ กรณีของบริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) โดยที่บริษัทฯ มีนโยบาย “พัฒนาธุรกิจแบบยั่งยืนควบคู่ไปกับสิ่งแวดล้อมและสังคม” และให้ชุมชนแข็งแกร่ง สามารถมีอาชีพพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากชาวชนบทไม่สามารถจะพึ่งรายได้จากเกษตรได้ การช่วยให้คนเหล่านี้มีอาชีพเสริมที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ก็ช่วยให้ครอบครัวไม่ต้องพลัดพรากจากกันเป็นการส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวมั่นคง และผู้คนสามารถที่จะเลือกดำรงชีวิตในท้องถิ่น ชุมชนที่คนปรารถนาจะอยู่ด้วย

วิธีการของบริษัทคือ

1. บริษัทส่งเสริมให้องค์กรชุมชนเข้ามาเป็นเจ้าของสถานที่บริการน้ำมันที่เหมาะสม แล้วค่อยๆ ขยายกิจการขึ้นไปตามลำดับความเหมาะสม เมื่อได้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการในขนาดต่างๆ โดยบริษัทเป็นผู้จัดการด้านตลาดและภาพลักษณ์ และกลุ่มจัดการด้านการบริการลูกค้า และความสะอาด
2. บริษัทส่งเสริมให้แล้วมีการค้าของแบบอื่นๆ ด้วย เป็นการเสริมรายได้ เช่น การเปิดกิจการร้านอาหาร การพัฒนาเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร โดยรับสินค้าชนบท เกษตรปลอดสารพิษ มาจำหน่ายที่มินิมาร์ “เลมอนกรีน” การรับผลิตสินค้า ที่บริษัทส่งไปให้ ซึ่งแนวความคิดที่สำคัญคือ การทำให้เกิดการผลิตในชนบทเพื่อส่งไปขายแก่ผู้ที่อยู่ในเมืองที่มีกำลังซื้อมากกว่า

ซึ่งบริษัทมีความเห็นว่าหากแนวความคิดดังกล่าวขยายไปในวงกว้าง และสามารถประสานความร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล นักวิชาการ และองค์กรเอกชนในอุตสาหกรรมอื่นๆ แล้ว ก็จะทำให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจแก่เกษตรกรและชุมชนที่มีฐานะด้อยทางเศรษฐกิจให้มีส่วนร่วมในกระบวนการค้าขาย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวที่ครอบคลุมการจัดการ การประสานงานเพื่อประโยชน์ในกลุ่ม จะก่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมที่ทำให้ชุมชน มีความผูกพัน และความรัก ความห่วงใยในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

6.3.) การสร้างจิตสำนึกภายในองค์กร

การที่บริษัทจะมีกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ให้สำเร็จนั้น ความสำเร็จจากภายนอกมาจากการรู้จักระดมทรัพยากรจากบุคคล องค์กร และมูลนิธิอื่นๆ การรู้จักใช้เครือข่ายต่างๆ ให้เป็นประโยชน์แก่ ความสำเร็จส่วนหนึ่งมาจากการบริหารภายใน ผู้บริหารระดับสูง และพนักงานเอง บริษัทต้องมีจิตสำนึกอย่างแท้จริงในการช่วยเหลือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ไม่ใช่ทำไปเพราะความนิยมของสังคม หรือการทำเพื่อเพียงสร้างภาพพจน์ของผู้บริหาร และของบริษัทเท่านั้น สิ่งเหล่านี้ควรมีเองในตัวผู้บริหาร และพนักงาน สร้างบรรยากาศให้เกิดจาก “บ้าน” ภายในของตนเองก่อน แล้วขยายไปยังชุมชนถึง

สังคมที่ตนอยู่ บริษัทอาจสนับสนุนให้มีโครงการ “social service leave” แก่พนักงานเป็นระยะเวลา 6 เดือน - 1 ปี (หรือมากกว่านี้) โดยมีข้อตกลงกันในเรื่องเงินเดือน ซึ่งหากไม่ได้รับเงินเดือนเต็มหรือบางส่วน ทางรัฐบาลควรพิจารณาให้การสนับสนุนในเรื่องอัตราภาษี และการหักค่าลดหย่อนต่าง ๆ ให้ได้สิทธิพิเศษมากขึ้นแก่พนักงาน

6.4) ข้อเสนอแนะในเรื่องการลดหย่อนภาษี

ถึงแม้ว่าการลดหย่อนภาษีจะมีใช้เป็นปัจจัยสำคัญมากในการเป็นแรงสนับสนุนให้ภาคเอกชน ทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆ แต่ก็มีส่วนช่วยเสริม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางด้านภาษี จะเป็นประโยชน์โดยตรงแก่องค์กรธุรกิจ ซึ่งจะมาเกี่ยวข้องกับงานด้านนี้ของบริษัท ก็นับว่าจะช่วยให้ภาคเอกชนเข้ามาช่วยรัฐบาลในการพัฒนาสังคมด้วย

- ควรขยายกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการได้รับการยกเว้นการเสียภาษี 2% ให้ครอบคลุมกิจการอื่นๆ มากขึ้น นอกเหนือจากการศึกษาและกีฬา
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรลดข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินกองทุน (required endowment) ของมูลนิธิใหม่ที่ประสงค์จะจดทะเบียน
- การยกเว้นภาษี และค่าธรรมเนียมต่างๆ สำหรับการโยกย้ายทรัพย์สินที่เคลื่อนที่และย้ายไม่ได้ เช่น ที่ดินของมูลนิธิ และสมาคมที่ได้รับการยกเว้นภาษี (tax exemption status)

7. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

เนื่องด้วยข้อจำกัดในข้อมูลและระยะเวลา ดังได้กล่าวมาแล้ว งานวิจัยนี้จึงเป็นเพียงงานวิจัยเบื้องต้นที่ค้นคว้าให้พื้นความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชนในประเทศไทย ความรู้สึกนึกคิดของบริษัทชั้นนำที่ทำการกิจกรรมด้านนี้ และการคาดคะเนของผู้วิจัย อย่างไรก็ตามงานวิจัยด้านนี้เป็นสิ่งจำเป็นมาก เมื่อคาดถึงบทบาทที่ควรจะเป็น และศักยภาพความสามารถของภาคเอกชนที่มีส่วนเข้ามาอุดช่องว่างต่างๆ ที่ภาครัฐ บุคคล และองค์การสาธารณประโยชน์ กำลังทำในบทบาทของแต่ละคน และหน่วยงานในการพัฒนาเศรษฐกิจ ขณะที่สังคมและโลกกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

7.1) ควรมีการศึกษาในเชิงกว้างที่จะทำให้ทราบถึงภาพรวมของการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยของภาคเอกชน ว่ามีการทำโครงการอะไรบ้าง งบประมาณที่ใช้จ่ายไปในด้านนี้ แหล่งที่มาของเงิน อุปสรรคที่ภาคเอกชนประสบการทำงานอาทิเช่น การประสานงานกับ

เจ้าหน้าที่ของรัฐ มีกฎระเบียบใดบ้างที่ขัดขวางการทำงาน และเครือข่ายการทำงานของเอกชนทั้งกับหน่วยงานภายในและนอกประเทศ

สำหรับกฎเกณฑ์ของรัฐที่ภาคเอกชนอยากให้มีการปรับปรุงสำคัญมากอันหนึ่ง คือ กฎระเบียบเกี่ยวกับการหักลดหย่อนทางภาษี ถึงแม้โดยทั่วไปแล้วภาคเอกชนสามารถลดหย่อนภาษีได้ 2 % จากเงินได้ส่วนรวม และอีก 2% สำหรับกิจกรรมกีฬา ที่สนับสนุนแล้ว การหักลดหย่อนให้มากกว่านี้อาจเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ แต่รัฐสามารถเลือกกิจกรรมที่คิดว่ามีความสำคัญมากในขณะใดขณะหนึ่ง เช่น นโยบายการสนับสนุนทางการศึกษา ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อผลิตคนออกมาทำงานด้านนี้ในสาขาอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันดีอยู่แล้วว่าประเทศไทยขาดแคลนบุคลากรในด้านนี้ และใช้มาตรการทางภาษี สนับสนุนให้ภาคเอกชนระดมความช่วยเหลือ ซึ่งวิธีการนี้เป็นมาตรการที่ยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ และสามารถเลือกปฏิบัติได้ตามสถานที่ เช่น นโยบายสนับสนุนกิจกรรมในชนบทอาจได้รับการลดหย่อนภาษีมากกว่า กิจกรรมประเภทเดียวกันในตัวเมือง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วภาคเอกชนยังต้องการให้รัฐมีการแนะนำให้ทราบถึงสิทธิประโยชน์ของภาษี และวิธีการที่ได้มาให้ชัดเจนมากกว่านี้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์มากแก่ธุรกิจขนาดกลางและเล็กที่มีศักยภาพกำลังริเริ่ม หรือได้ทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ไปบ้างแล้ว

อนึ่ง การปรับปรุงที่ลดขั้นตอนและเงื่อนไขในการได้รับสิทธิยกเว้นภาษีในปัจจุบันก็จะเป็นกำลังใจให้ภาคเอกชนด้วย เช่น การจัดตั้งมูลนิธิต้องใช้เวลาพอสมควร นอกจากนี้แล้วยังต้องรออีก 3 ปี พร้อมทั้งเงื่อนไขอีกมากมายก่อนที่จะได้รับสิทธิการยกเว้นภาษี ซึ่งหากรัฐแก้ไขในจุดนี้ได้ก็จะมีมูลนิธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทางธุรกิจมากขึ้น ในการศึกษาถึงภาพรวมของกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ขององค์กรเอกชนในประเทศไทย จะทำให้ทราบถึงศักยภาพของธุรกิจทราบว่ายังมีกิจกรรมใดบ้างที่ควรเข้าไปมากกว่านี้ เปิดโอกาสให้มีการประสานงานระหว่างภาคต่างๆ ของสังคมที่ทำงานด้านนี้ นอกจากนี้แล้วจะเป็นการช่วยให้องค์กรธุรกิจด้วยกันเองร่วมมือได้มากกว่านี้ ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในขณะเดียวกันขยายกิจกรรมให้ครอบคลุมพื้นที่ และมีผู้รับประโยชน์มากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น บริษัทต่างๆ ในอุตสาหกรรมยานยนต์สามารถประสานกัน แบ่งความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรของตนแรงค์ให้ประชาชนช่วยกันรักษาความปลอดภัยในการใช้ยานยนต์และถนน เป็นต้น

7.2) ควรมีการศึกษาในเชิงลึก^{1/} (กรณีศึกษา) เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบต่างๆ ของกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย ทราบถึงปัญหาในทางปฏิบัติงานของธุรกิจ ศึกษาถึงศักยภาพของธุรกิจที่แตกต่างกันไปตามประเภทของอุตสาหกรรม และขนาดของบริษัท ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ เชิงข้อมูลเหล่านี้เป็นประโยชน์มาก เพราะประเทศไทยยังประกอบด้วยธุรกิจขนาดย่อมอีกมาก ธุรกิจเหล่านี้จะมีส่วนช่วยให้เขาได้สัมผัสอย่างใกล้ชิดกับชุมชนที่เขาทำธุรกิจอยู่ และต่อไปเมื่อธุรกิจเหล่านี้เติบโตขึ้น จากประสบการณ์ที่สะสมไว้ และความพร้อมขององค์กรในด้านต่างๆ ก็จะทำให้เขาสามารถช่วยเหลือในสังคมวงกว้างมากขึ้น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้สิ่งดังกล่าวเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือ และการสร้างเครือข่ายของธุรกิจกันเอง บริษัทชั้นนำในแต่ละอุตสาหกรรมจะเป็นตัวกระตุ้นให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้

ในการศึกษาควรกล่าวถึงประวัติความเป็นมาภายใต้กรอบของสังคมและการเมือง มีความพยายามในการสร้างโปรแกรม พนักงาน และฐานของสมาชิกเครือข่ายของผู้บริจาคอย่างไร และมีพัฒนาการเป็นสถาบัน / หน่วยงานขององค์กรธุรกิจอย่างไร

ในขณะนี้ได้เริ่มมีการศึกษาและเผยแพร่แก่สาธารณชนถึงการทำงานด้านนี้ เป็นบางบริษัทบ้างแล้ว ดังปรากฏในงานวิจัยเรื่อง “Corporate Citizenship in Thailand and the Philippines” ของ Sinfah Tunsarawath และ Jose Jesus F. Ignacio ซึ่งสนับสนุนโดย “The Sasakawa Peace Foundation” เขียนถึงงานของบริษัท สวีเดน มอเตอร์ แห่งประเทศไทย (วอลโว่) บริษัท หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ บริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ และบริษัทในเครือ (มหาชน) ธนาคารกรุงเทพ (มหาชน) บริษัท บางกอกกลาส

7.3) การเผยแพร่งานบริการสังคมของธุรกิจให้สาธารณชนมีความเข้าใจดีกว่านี้

เป็นที่ยอมรับว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลแก่สาธารณชน ความนึกคิดของคนส่วนใหญ่ในแง่ของธุรกิจ จะเป็นเรื่องของการค้ากำไร ควรหาประโยชน์ให้แก่เจ้าของและองค์กรเอง แต่ธุรกิจก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน ดังนั้นการลงข่าวสารเป็นครั้งเป็นคราว เมื่อธุรกิจ

^{1/} ในขณะนี้ได้เริ่มมีการศึกษาและเผยแพร่แก่สาธารณชนถึง การทำงานด้านนี้เป็นรายบริษัทบ้างแล้ว ดังปรากฏในงานวิจัย เรื่อง “Corporate Citizenship in Thailand and the Philippines” ของ Sinfah Tunsarawath และ Jose Jesus F. Ignacio ซึ่งสนับสนุนโดย The Sasakawa Peace Foundation ซึ่งเขียนถึงงานของบริษัท สวีเดน มอเตอร์ แห่งประเทศไทย (วอลโว่) บริษัทหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ บริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ และบริษัทในเครือ (มหาชน) ธนาคารกรุงเทพ (มหาชน) บริษัท บางกอกกลาส

มีกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และไม่ต่อเนื่องจะมีประโยชน์ในระยะสั้น (ไม่นับรวมทั้งสามารถสร้างภาพพจน์ในทางไม่ดีว่าเป็นการประชาสัมพันธ์แบบไม่จริงใจอีกด้วย เพราะยังมีบุคคลบางกลุ่มที่มองเห็นว่าการทำความดีไม่จำเป็นต้องมีการเปิดเผยแสดงตัว) ดังนั้นสื่อมวลชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน คงต้องมีการศึกษารูปแบบและวิธีการประชาสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นการให้ข้อมูลที่สร้างสรรค์และยั่งยืน กระตุ้นให้บุคคล และหน่วยงานอื่นๆ เช่น มูลนิธิทางองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ และแม้แต่ธุรกิจอื่นๆ อยากเข้ามาทำด้วย

ข้อคิดเห็นดังกล่าว จะโยงกับความจำเป็นของการมีศูนย์กลางที่รวบรวมเอกสารและข้อมูลเกี่ยวกับงานสาธารณประโยชน์ของภาคเอกชนในประเทศไทย เพื่อที่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นแหล่งในการค้นคว้างานทางด้านนี้

7.4) ควรมีการศึกษาติดตามความคืบหน้าของการรวมกลุ่มของตัวแทนของภาคสาธารณประโยชน์^{1/} (philanthropic sector) ศึกษาดูในแง่องค์กร อุปสรรค วิธีการดำเนินงาน ศักยภาพ ตลอดจนข้อเสนอแนะเรียกร้อง (advocacy) ต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งตัวแทนของภาคนี้ในประเทศไทยได้มีการประสานงานกับกลุ่มดังกล่าวในประเทศอื่นๆ ในเอเชียและอเมริกา ซึ่งจะเป็นการกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

7.5) การศึกษาในเชิงเศรษฐศาสตร์ถึงผู้ที่ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมสาธารณประโยชน์^{2/} ในด้านต่างๆ ซึ่งจะมีประโยชน์ในแง่ของการจัดสรรทรัพยากรไปในกิจกรรมต่างๆ

^{1/} ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากการประชุม “the August 1989 International Symposium on Private Organized Philanthropy in East Asia”

^{2/} ในประเทศอเมริกา มีงานวิจัยเรื่อง Who Benefits from the Noprofit Sector ? (1992) โดย Charles Clotfelter, Duke University's Center for the Study of Philanthropy and Voluntarism.

พระสงฆ์ วัด และกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์

พระสงฆ์ วัด และกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์

บทคัดย่อ

รศ. ดร. จุรี วิจิตรวาทการ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่มีชื่อเสียงบางแห่งที่มีศักยภาพและความสามารถในการระดมพลังสนับสนุนทางสังคม ซึ่งรวมถึงการระดมทุนจากการบริจาคของประชาชนด้วย การสำรวจเบื้องต้นนี้ศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมา เหตุผล แนวปฏิบัติและการบริหารจัดการของพระในการดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ได้รวมการศึกษาแบบลึกเกี่ยวกับชีวิต แนวความคิด และผลงานของหลวงพ่อวิริยงค์ สรินธโร พระผู้มีโครงการพัฒนาสังคมหลายโครงการเพื่อหวังจะใช้กรณีศึกษานี้เป็นรูปแบบในการชักจูงและโน้มน้าวให้พระและฆราวาสในสังคมไทยเข้าใจและยอมรับการดำเนินกิจการด้านสาธารณประโยชน์ของพระสงฆ์

ในแง่ทฤษฎีและการศึกษาสังคมไทย งานศึกษาในแนวนี้น่าจะชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่างของสังคมไทยจากพัฒนาการของสังคมตะวันตก กล่าวคือ คนในสังคมเมืองมิได้ยึดหลักวิทยาศาสตร์และเหตุผลมากกว่าคนในชนบท ความสลับซับซ้อนและแรงกดดันของชีวิตในเมืองอาจมีส่วนผลักดันให้ คนในเมืองแสวงหาศาสนาในรูปแบบและลักษณะใหม่ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการนันทนาการของ คนไทยยุคปัจจุบัน

พระสงฆ์ วัด และกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์

รศ. ดร. จรี วิจิตรวาทการ

ศาสนาเป็นบทบาทและความสำคัญในสังคมไทยตั้งแต่อดีตกาล นอกจากจะเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชนชาวไทยแล้วศาสนายังได้ทำบทบาทอื่นๆ อีกมากมาย อาทิ เช่น เป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยวัดได้เคยเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุดสถาบันหนึ่ง เพราะวัดเคยให้บริการต่างๆ ต่อชุมชน โดยทำหน้าที่ทางด้านการศึกษาทางธรรมและการศึกษาสามัญทั่วไป เป็นที่รักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นที่พบปะสังสรรค์และประชุมของชาวบ้าน เป็นที่ให้ความบันเทิงเพราะมีการจัดงานวัด เป็นต้น วัดเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนและพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้จรรโลงศาสนา เคยได้รับความเคารพและยกย่องจากประชาชนทั่วไป

นอกจากนี้แล้วหลักปรัชญาและคำสอนของศาสนาพุทธหลายเรื่องยังได้มีอิทธิพลต่อระบบ ค่านิยมและความเชื่อของประชาชนชาวไทยโดยผ่านกระบวนการหล่อหลอมและกล่อมเกลาทางสังคม จากวัยเด็กถึงผู้ใหญ่ จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจว่าในระดับพฤติกรรม แนวปฏิบัติ ทศนคติ และการแสดงออกทางด้านสังคมของคนไทยมีส่วนสัมพันธ์และเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความเชื่อทางศาสนา ตัวอย่างเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญทำกุศลนั้นถือว่าการถวายเงินให้วัดและพระสงฆ์นั้นเป็นเรื่องดีเปรียบเสมือนเป็นการลงทุนในชาตินี้และสำหรับชาติหน้าต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังมีความเชื่อว่ามนุษย์ควรจะสร้างสมบุญอย่างเพียรพยายามและจริงจัง เพราะเป็นสิ่งดีงามและประเสริฐ ด้วยเหตุผลนี้วัดและพระสงฆ์จึงได้มีหน้าที่และบทบาทรับสนองศรัทธาของประชาชนที่ต้องการจะทำบุญ ดังนั้นวัดและพระสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาสจึงมีศักยภาพที่จะรับการสนับสนุนและเงินบริจาคจากประชาชนได้เป็นอย่างดี

นักวิชาการชาวต่างประเทศ อาทิเช่น Robert Redfield เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมชนบทมาเป็นสังคมเมืองนั้นนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน เนื่องจากว่าลักษณะพิเศษของสังคมชนบทว่าด้วยเรื่องความเป็นประเพณีนิยมมีความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนานั้นจำเป็นจะเปลี่ยนไปเมื่อสังคมเมืองเกิดขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่าความสลับซับซ้อนและความทันสมัยของสังคมเมืองจะละลายและล้มล้างความเชื่อดั้งเดิมจากชีวิตในสังคมชนบท ดังนั้นสังคมเมืองจะยึดหลักวิทยาศาสตร์แทนหลักไสยศาสตร์ คนในเมืองจะยึดหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ซึ่งจะทำให้ลดความศรัทธาในศาสนา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแนวความคิดดังกล่าวที่สรุปในข้อความเบื้องต้นไม่สามารถจะนำมาอธิบายสภาวะความเป็นจริงในสังคมไทยได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าความเจริญต่างๆ ในสังคมเมืองของประเทศไทยมิได้นำมาซึ่งการใช้หลักวิทยาศาสตร์ในด้านพฤติกรรมและชีวิตประจำวันของคนไทย

ในทำนองเดียวกันจะเห็นว่าคนไทยทั้งในเมืองและชนบทมีได้ลดความเชื่อและการปฏิบัติทางด้านไสยศาสตร์ ดังจะเห็นได้ว่าพระเครื่องและเครื่องรางของขลังเป็นที่นิยม เป็นที่ไขว่คว้าและปรารถนาของคนไทยจำนวนมากทั้งในเมืองและชนบท หมอदुทุกชนิดและประเภทยังคงมีบทบาทในสังคมไทยสามารถจะได้ลูกค้า เพราะมีผู้มาแสวงหาคำแนะนำ ทำนาย และปรึกษาอย่างไม่ขาดวัน

การศึกษาขั้นต้นเรื่องนี้ได้แบ่งเป็น 2 ส่วน ในส่วนที่หนึ่งคือการพิจารณาพระสงฆ์และวัดที่มีชื่อเสียงบางแห่งในลักษณะการสำรวจเบื้องต้น โดยมุ่งหวังว่าข้อมูลเบื้องต้นนี้จะประโยชน์ในโอกาสต่อไป เพราะอาจนำประเด็นหลักที่สามารถจะสรุปได้จากการศึกษาขั้นต้นนี้มาใช้เป็นโจทย์และกรอบของการวิจัยและศึกษาในเชิงลึกต่อไป

ในส่วนที่สองของการศึกษาคครั้งนี้คือส่วนสำคัญของการศึกษาเพราะเป็นส่วนที่ได้ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (primary data) กล่าวคือ ผู้เขียนได้ลงมือเก็บข้อมูลเอง โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ในเชิงลึก

งานวิจัย เรื่อง **พระสงฆ์ วัด และกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์** เป็นการศึกษาเบื้องต้นของหัวข้อที่ใหญ่และมีความสลับซับซ้อนมาก วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยในขั้นนี้คือ ทบทวนข้อมูลและวรรณกรรมเกี่ยวกับประเด็นที่จะศึกษา และทดลองเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำมาสร้างแนวความคิดและกรอบในการทำวิจัยใหญ่ ที่หวังว่าจะครอบคลุมประเด็นต่างๆ ของหัวข้อนี้ได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว การเสนอรายงานวิจัยนี้จึงถือว่าเป็นการเสนอข้อคิดเบื้องต้น เพื่อนำข้อคิดและประเด็นต่างๆ เหล่านี้มาเสนอให้เป็นโครงร่างของภาพใหญ่เปรียบเสมือนให้เห็นร่างของแบบแปลนที่จะนำไปดำเนินการเติมความเข้มของลวดลายและสีสันทให้เป็นภาพที่ชัดเจนและสวยงามขึ้นในภายหลัง

ความเดิม

งานวิจัยส่วนนี้เน้นถึงบทบาทของศาสนาในการสร้างสรรค์และพัฒนาทางด้านสังคม กล่าวคือ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ทางสังคมมีหลากหลายรูปแบบ โดยมีบุคคล กลุ่มบุคคล หรือคณะ และองค์การต่างๆ เป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการ ศาสนาพุทธโดยพระสงฆ์ยังมีบทบาททางด้านบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นบทบาทจากอดีตกาลถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้บทบาทของวัดทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การขึ้นชุมชน การบันเทิง และการสันถนาการจะลดน้อยลงเนื่องจากสถาบันอื่นๆ ทางสังคมได้มีบทบาทหลักในกิจกรรมเหล่านี้ แต่วัดบางแห่งโดยเฉพาะพระสงฆ์บางรูปยังคงมีบทบาทสำคัญในการระดมประชาชนให้มารวมตัวกันเพื่อก่อกิจร่วมกันตามศรัทธาที่พระสงฆ์จะได้รับจากประชาชน มองจากอีกมุมหนึ่งพระและวัดที่มีชื่อเสียงที่ประชาชนนับถือ

ยังคงเป็นจุดรวมของพลังสนับสนุนและพลังศรัทธาจากประชาชน ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์จากประชาชนอีกด้วย นอกจากนี้แล้วจะเห็นว่าความคิดตามประเพณีและวัฒนธรรมเดิมของไทยที่ส่งเสริมการทำบุญให้วัดเพื่อผลบุญในชาตินี้และชาติหน้ายังหยั่งรากฝังบอในจิตใจและความเชื่อของคนไทยจำนวนมาก ดังนั้นการบริจาคเงินเพื่อทำบุญโดยประชาชนทั่วไปยังคงหลังไหลสู่วัด พระสงฆ์และกิจกรรมทางศาสนาอย่างไม่ขาดเว้น โดยผู้บริจาคได้รับความสุขทางใจจากการบริจาค แต่ไม่จำเป็นต้องสงสัย ไม่จำเป็นต้องพิจารณาหรือติดตามสอบถามว่า เงินที่ให้ไปนั้นถูกใช้จ่ายไปในกิจใด ตามวัตถุประสงค์หรือไม่

การระดมทุนจากภายในประเทศเพื่อกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ซึ่งมีเชิงปริมาณจากรัฐบาลเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันและโดยเฉพาะในอนาคต ดังนั้นการศึกษาเรื่องการทำบุญทางศาสนาจึงเป็นประเด็นที่สำคัญและควรแก่การพิจารณาอย่างยั้ง จำนวนเงินที่หมุนเวียนต่อปีเฉพาะจากการเช่าซื้อวัตถุมงคล จากการถวายพระและวัดที่มีชื่อเสียงมีมากมายมหาศาล จำนวนเงินที่ประชาชนบริจาคเพื่อทำบุญทอดผ้าป่า ทอดกฐินและถวายสร้างศาสนสถานและศาสนิกจันั้น เป็นจำนวนที่ยังประมาณไม่ได้แต่ควรแก่การศึกษาติดตามต่อไป

ตามนัยดังกล่าว งานวิจัยภาคสนามของหัวข้อนี้จึงเป็นการติดตามและศึกษาชีวิตและผลงานของพระท่านหนึ่ง ซึ่งมีความสามารถทั้งในการระดมหาทุนทรัพย์และในการนำทุนทรัพย์ที่ได้มาเพื่อดำเนินโครงการและกิจกรรมทางด้านพัฒนาสังคม การศึกษาวิเคราะห์ประสบการณ์ แนวความคิด สิ่งกระตุ้นและจิตใจหลวงพ่อท่านนี้ให้บริจาคเพื่อสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะช่วยให้เราเข้าใจเหตุผลความเป็นมาและวิธีดำเนินงานด้านสังคมของพระสงฆ์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีประเด็นสำคัญว่าการจรจรลงประสบการณ์ของท่านให้เป็นรูปแบบและเยี่ยงอย่างทางสังคมต่อพระสงฆ์อื่นๆ ทั่วไปนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมในภาพรวมต่อไป นอกจากนี้แล้วการเผยแพร่ความคิดของพระสงฆ์เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและการทำกิจกรรมทางด้านสาธารณประโยชน์น่าจะมีผลในการโน้มน้าวหรืออย่างน้อยช่วยกระตุ้นให้ประชาชนชาวไทยทั่วไปได้คิดว่าการทำบุญนั้นมิจำเป็นต้องทำงานด้านศาสนวัตถุเป็นหลัก เพราะพระสงฆ์เองยังทำกิจกรรมด้านสังคมโดยบริจาคเงินให้สถานศึกษา โรงพยาบาล โครงการพัฒนาเด็ก เป็นต้น

1. พุทธทาสภิกขุ และสวนโมกข์ ^{1/}

ท่านพุทธทาสได้อุทิศชีวิตเพื่อศาสนา บวชเป็นพระและปฏิบัติธรรมเกินกว่า 60 ปี โดยมีจิตแน่วแน่ในการศึกษาธรรมะอย่างจริงจังแบบลุ่มลึกและแตกฉาน ชีวิตของท่านพุทธทาสในวัยเด็กได้รับการหล่อหลอมกลมกล่อมเกลามาจากมารดาผู้ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตของท่านในหลายด้าน อาทิเช่น ได้

ปลูกฝังให้มีความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความสะอาด ความประหยัด ความอ่อนน้อม ถ่อมตน ความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ ความสนใจและศรัทธาในพุทธศาสนา เป็นต้น

ด้วยเหตุผลที่ท่านพุทธทาสมีความรู้ดีในด้านภาษาหลายภาษาและมีจิตใจใฝ่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ จึงได้ศึกษาพุทธศาสนาอย่างจริงจังและศึกษาศาสนาพุทธนิกายมหายานและอื่นๆ เพื่อสามารถจะเปรียบเทียบศาสนาอย่างถ่องแท้ การเรียนรู้ในเชิงเปรียบเทียบทำให้ท่านเกิดความเข้าใจหลักพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและแตกฉาน ท่านพุทธทาสเน้นเรื่องของการอยู่แบบเรียบง่าย การฝึกธรรมะจากพื้นฐานของความเข้าใจหลักศาสนาอย่างแท้จริง มากกว่าการแสดงศรัทธาผ่านการบริจาค เพื่อเสริมสร้างศาสนวัตถุและศาสนสถาน แนวทางการเผยแพร่และสอนศาสนาของท่านพุทธทาสได้เน้นความเรียบง่ายในการดำเนินชีวิตแบบไม่ยึดติดกับวัตถุทุกชนิด เน้นเรื่องใฝ่รู้ทางธรรมะโดยต้องศึกษาและเผยแพร่ธรรมะ พร้อมทั้งเน้นเรื่องการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน สอนโมกข์คือตัวอย่างของการผสมผสานสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเข้ามาในชีวิตประจำวัน ร่มรื่นร่มเย็นด้วยต้นไม้ธรรมชาติ

ชื่อเสียงและศรัทธาในตัวท่านพุทธทาสเริ่มขยายมากขึ้นหลังจากที่ผู้สนใจหลักศาสนาและธรรมะอย่างแท้จริงได้รับการสนองตอบจากภูมิปัญญาทางธรรมของท่าน ในสังคมที่พระสงฆ์ส่วนหนึ่งเน้นพิธีกรรมเป็นหลักของศาสนกิจ และพระสงฆ์อีกส่วนหนึ่งเน้นพุทธพาณิชย์โดยบริการเครื่องรางของขลังหรือการดูดวงทำนายชะตาชีวิต ท่านพุทธทาสได้เป็นรูปแบบและตัวอย่างว่าศาสนาคือการเรียนรู้และการปฏิบัติตนตามหลักและแก่นสารของปรัชญาและหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัดและจริงจัง ด้วยเหตุผลนี้ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสไม่น้อยในสังคมไทยได้ทยอยกันเข้าหาท่านพุทธทาสที่สวนโมกข์เพื่อได้เรียนรู้และเข้าใจธรรมะและหลักศาสนาอย่างลึกซึ้ง ในบรรดาพระสงฆ์ที่เคยเข้าหาท่านพุทธทาสและฝากตัวเป็นศิษย์นั้น มีพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางด้านศาสนกิจที่มีชื่อเสียงในลักษณะต่างๆ กัน ในเวลาต่อมาพระสงฆ์บางรูปได้เพิ่มเติมและขยายภารกิจทางศาสนา โดยรวมกิจกรรมทางด้านพัฒนาสังคม พระสงฆ์บางรูปได้ยึดแนวทางด้านสั่งสอนและเผยแพร่ธรรมะตามแนวเดิมของท่านพุทธทาส แต่ก็มีพระสงฆ์บางรูปที่ได้อาศัยธรรมะที่เรียนรู้จากสวนโมกข์และความสัมพันธ์และบารมีที่เกิดจากความใกล้ชิดกับท่านพุทธทาสและสวนโมกข์มาเป็นฐานของการสร้างบารมีและชื่อเสียงของตนเองให้เกิดบิ๊วและลูกศิษย์อย่างมากมายต่อไป

2. หลวงพ่อธัมมชโย และวัดพระธรรมกาย ^{2/}

หลวงพ่อดมฺมชโย เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายเกิดในตระกูลราชการ ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ต่อมาในปี 2512 ได้บวชเป็นพระที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ได้เรียนรู้และเผยแพร่วิชาธรรมกายตามแนวทางการค้นพบของหลวงพ่อดมฺมชโยที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ เมื่อปี พ.ศ. 2459

เนื่องจากหลวงพ่อัมมชโยได้เผยแพร่หลักปฏิบัติธรรมให้สาธุชนได้อย่างดี จึงมีผู้คนหลั่งไหลมาฝึกปฏิบัติกับท่านและเกิดความศรัทธาอย่างแรงกล้า ต่อมาเมื่อลูกศิษย์ถวายที่ดินให้ท่านสร้างวัดเพื่อให้สาธุชนได้มีโอกาสมาฝึกปฏิบัติธรรม วัดพระธรรมกายจึงได้เกิดขึ้นตามกฎหมายเมื่อปี พ.ศ. 2520

หน่วยราชการหลายหน่วย อาทิเช่น กรมชลประทาน กองพันทหารช่างกองทัพบก กรมช่างโยธาทหารอากาศ กรมโยธาธิการ ได้มีส่วนช่วยดำเนินการสร้างศาสนสถานแห่งนี้ นอกจากนี้แล้วภาคเอกชน นิสิตนักศึกษาและประชาชนทั่วไปล้วนแต่มีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนการก่อสร้างวัดพระธรรมกายแห่งนี้

พิจารณาจากประวัติของหลวงพ่อัมมชโย พบว่าจากวัยรุ่นท่านได้แสดงภาวะผู้นำและสนใจการศึกษาธรรมะ ได้ค้นคว้าตำราทางด้านอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์รวมทั้งเรื่องประหลาดมหัศจรรย์ต่างๆ และได้เรียนรู้แนวทางฝึกสมาธิจากตำราฤาษีแห่งเทือกเขาหิมาลัย เมื่ออายุเพียง 15 ปี ได้ก่อตั้งชุมชนมยุรพุทธเพราะได้ศึกษาและมีความรู้ในเรื่องต่างๆ ดังกล่าวนี้อย่างมากมาย

ความศรัทธาในแนวสอนปฏิบัติธรรมและการฝึกสมาธิของท่านอัมมชโยเป็นประเด็นหนึ่งของความสำเร็จในการรณรงค์ความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานต่างๆ เพื่อสร้างวัดพระ - ธรรมกาย แต่ความสามารถในด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์บทบาท ภารกิจและศักยภาพของวัดพระธรรมกายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วัดพระธรรมกายได้ประสบความสำเร็จด้านขยายกิจกรรมและดึงดูดผู้แสวงบุญและแสวงธรรมะในวงกว้างยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้ววัดพระธรรมกายยังมีวิธีการและระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและทันสมัยเพื่อช่วยให้ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในวัดได้รับความสะดวกสบายและประทับใจ ในส่วนของวัดก็สามารถได้รับการสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์จากผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่

โครงการต่างๆ ของวัดพระธรรมกายทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตล้วนแต่น่าสนใจและสมควรแก่การติดตามศึกษาและวิเคราะห์ในแนวลึก โครงการตัวอย่างมีดังนี้ โครงการธรรมทายาทและอุปสมบทหมู่ โครงการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน โครงการอบรมต่างๆ โครงการรุดงค์วันสำคัญทางพุทธศาสนา

ในระยะเวลาที่ผ่านมาเริ่มตั้งแต่การก่อตั้งวัดพระธรรมกายได้มีการพยายามขยายบริเวณวัดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เนื่องจากชนชั้นกลางโดยเฉพาะนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาจำนวนมากไม่น้อยได้มาฝึกปฏิบัติธรรมที่วัดพระธรรมกาย โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนตอนปิดเทอมใหญ่ทางวัดจึงมีความพยายามจะขยายพื้นที่เพื่อให้มีการฝึก รุดงค์ ปลูกต้นไม้ให้เป็นป่า ให้มีความเขียว

และมีอากาศบริสุทธิ์ของธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมและรุดงค์ได้ประสบกับบรรยากาศของธรรมชาติที่สดใสอย่างเต็มที่

หลวงพ่อดมขโยให้ความหมายคำว่า “รุดงค์” ดังนี้ “การขัดเกลากาย วาจา ใจให้บริสุทธิ์ โดยเฉียบพลัน การรุดงค์คือการชำระกิเลส ขจัดสิ่งที่เป็นมลทินออกจากใจ”

ผู้วิจัยคิดว่า ความหมายดังกล่าวเป็นแรงจูงใจที่สำคัญต่อประชากรในชุมชนเมือง ในกลุ่มที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจในเกณฑ์ดี กล่าวคือ เป็นชนชั้นกลางหรือสูงกว่าให้เข้าวัดพระธรรมกาย เพื่อปฏิบัติธรรม ฝึกสมาธิและรุดงค์ อาจเป็นเพราะว่าชีวิตในสังคมเมืองปัจจุบันมีการแข่งขัน จึงดีชิงเด่น มีแรงกดดันจากหน้าที่การงาน การเงินรวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม มลภาวะเป็นพิษและจราจรติดขัด พร้อมทั้งมีสภาพของความอ่อนตัวลงของความสัมพันธ์ทางครอบครัวและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความต้องการยึดเหนี่ยวหรือมีที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนจึงมีแนวโน้มสูงมากขึ้น การได้มาปฏิบัติธรรมอาจช่วยให้คลายเครียด ตัดกิเลส มองปัญหาได้ทะลุปรุโปร่งขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีพลังทั้งทางจิตและกายที่จะต่อสู้และเผชิญกับชีวิตและสังคมที่สับสนและยุ่งยากได้ดีมากขึ้น

3. พระพยอม และวัดสวนแก้ว ^{3/}

พระพยอมแห่งวัดสวนแก้ว เป็นพระที่มีชื่อเสียงเพราะมีบุคลิกภาพลักษณะการทำงาน โดยเฉพาะวิธีเผยแผ่ธรรมะที่ผิดแปลกจากพระสงฆ์รูปอื่นๆ นอกจากนี้แล้วพระพยอมยังมีความกล้าหาญที่จะแสดงจุดยืนที่ชัดเจนเกี่ยวกับพระสงฆ์รูปอื่นที่ได้ปฏิบัติตนอย่างไม่เหมาะสม การใช้คำพูดในการเผยแผ่ธรรมะนั้น พระพยอมจะใช้คำพูดที่ตรงๆ และถือว่าเป็นภาษาของชาวบ้าน คืออาจมีคำที่ไม่สุภาพหรือปิดบังแต่อย่างใด การเทศน์ของพระพยอมจะเป็นการปาฐกถาธรรมหรือการสนทนาธรรมมากกว่าแนวการเทศน์ในอดีต เนื่องจากการเปรียบเทียบหรือการยกตัวอย่างของท่านมีทั้งตลกและเร้าใจผู้ฟัง ต่อมาจึงมีการออกเทปของท่านโดยวัดสวนแก้วเพื่อนำรายได้มาพัฒนาเด็กและดำเนินโครงการและกิจการต่างๆ เพื่อสังคมที่พระพยอมได้ริเริ่มและดำเนินการ

ประวัติส่วนตัวของพระพยอมนั้น เกิดจากครอบครัวยากจน บิดาและมารดามีอาชีพทำนาทำสวน ในวัยเด็กพระพยอมได้เผชิญกับความยากลำบาก มีมารดาที่ทำงานหนักเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อ เลี้ยงลูก ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้พระพยอมเป็นเด็กขยัน สู้งาน และต่อสู้เพื่อช่วยเหลือครอบครัว โหชะของบุญและเหล่าเป็นที่ประทับใจพระพยอมจากชีวิตช่วงที่ยังเป็นเด็กและวัยรุ่น ต่อมาเมื่ออายุ 20 ปี ได้บวชตามประเพณี แต่พอได้เรียนเป็นนักธรรมตรีและได้ฝึกการเทศน์และอ่านคัมภีร์จากใบลานจนสามารถออกเทศน์ได้ ปรากฏว่าเทศน์แล้วเป็นที่ประทับใจและพอใจของ

ชาวบ้าน ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันขอให้บวชต่อเพราะอยากรักษาพระดีไว้ ประจวบเหมาะกับการถูกเกณฑ์ทหารของพระพยอม ชาวบ้านจึงขอให้ยกเว้นเรื่องการเกณฑ์ทหาร โดยสัสดีได้ตั้งเงื่อนไขว่าจะยกเว้นให้หากบวชครบ 10 ปี พระพยอมได้ไปศึกษานักธรรมโทและนักธรรมเอกต่อ เนื่องจากพระพยอมยึดมั่นในวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด ญาติโยมประทับใจและพอใจอย่างยิ่งจึงได้ช่วยกันให้เงินท่านไปศึกษาต่อที่วัดสวนโมกข์ ในช่วงที่อยู่สวนโมกข์พระพยอมได้ฝึกเรียนธรรมะจากท่านพุทธทาส และได้มีชื่อเสียงในการเทศน์มากยิ่งขึ้น จนได้รับการนิมนต์มาเทศน์ที่กรุงเทพฯ บ่อยๆ การเดินทางมากรุงเทพฯ บ่อยครั้งทำให้พระพยอมเห็นว่าน่าจะได้ตั้งศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ ต่อมาได้ทราบที่วัดสวนแก้วที่นนทบุรีเป็นวัดร้าง สามารถจะฟื้นฟูเป็นวัดได้ ยิ่งดีกว่านั้น คือ วัดสวนแก้วอยู่ในส่วนมีต้นไม้มากมายบรรยากาศจะคล้ายคลึงกับสวนโมกข์ในลักษณะของความร่มรื่นและความเป็นธรรมชาติ พระพยอมจึงได้ขอลาท่านพุทธทาสเพื่อเดินทางมาก่อตั้งวัดสวนแก้วในปี พ.ศ. 2523

วัดสวนแก้วได้มีโครงการช่วยสงเคราะห์คนยากจนและยากลำบากหลายอย่าง อาทิเช่น ช่วยเหลือคนอพยพย้ายถิ่นจากภาคอีสาน มาหางานทำในกรุงเทพฯ ความยากจนและลำบากของชาวอีสานเป็นที่ทราบดี พระพยอมเชื่อว่าถ้าปล่อยให้ไม่มีงานทำ ไม่มีเงินจะสร้างปัญหาให้สังคมมากมาย พระพยอมจึงให้ผู้ย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่ที่วัดช่วยงานวัดโดยได้รับอาหาร เครื่องใช้และยังได้รับการอบรมจิตใจ โครงการนี้ช่วยทำให้บริษัทนายจ้างเห็นว่าบุคคลที่ผ่านการขัดเกลาจากวัดสวนแก้วมีคุณค่าจึงได้รับไปทำงาน

พระพยอมได้ตั้งทุนรางวัลให้คนดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อให้กำลังใจแก่คนดีพร้อมทั้งเป็นการยกตัวอย่างของคนดีให้สังคมรับทราบอีกด้วย

รูปเปอร์มาเก๊ตคนจน เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งของพระพยอมที่เป็นการช่วยเหลือผู้ยากจน โดยมูลนิธิสวนแก้วรับของบริจาคจากประชาชนแล้วมาจำหน่ายในราคาถูก คนไม่มีเงินก็ซื้อซื้อของได้ แต่ต้องทำงานในวัดเพื่อชดเชยกับค่าของของ เงินที่ได้จากกิจกรรมนี้ถูกนำเข้ามามูลนิธิสวนแก้ว เพื่อสาธารณประโยชน์อื่นๆ ต่อไป กิจกรรมแบบนี้อาจเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับประเทศไทย แต่เป็นงานสงเคราะห์ที่โบสถ์และกลุ่มศาสนาชาวฝรั่งได้ดำเนินมาเป็นเวลานาน โครงการนี้ทำได้ดีมีความเจริญดี

พระพยอมมีนโยบายให้วัดสวนแก้วสะอาด สวยงาม ร่มรื่นและสงบ เพื่อให้ประชาชนที่มาวัดเกิดความสบายใจและกาย วัดไม่เน้นเรื่องวัตถุหรือความโอ้อำของสถานที่ แต่เน้นความสบาย สะดวก เช่น วัดลงทุนสร้างห้องน้ำให้อย่างดีเพื่อให้คนมาวัดได้ใช้น้ำด้วยความสบายใจ ความสงบร่มรื่นจะช่วยให้คนมีจิตใจสบาย คลายเครียดและสามารถจะรับฟังหลักธรรมได้ดีขึ้น

ลักษณะของการถ่ายทอดธรรมะ โดยมีการพูดเล่นที่จริงหรือเล่าเรื่องประกอบ มีการเปรียบเทียบเปรียบเปรยกับเหตุการณ์ของสังคมปัจจุบัน หรือการใช้ถ้อยคำและโวหารในแบบฉบับของพระพยอมที่ตรงไปตรงมา ล้วนเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวพระพยอม ซึ่งมีทั้งผู้ชอบฟังและผู้ที่ไม่ชอบฟัง เพราะรู้สึกว่าการพยอมมีลักษณะไม่เหมือนภาพลักษณ์ของพระที่สำรวมและวางตนห่างไกลจากเรื่องทั่วๆ ไปในชีวิตของมนุษย์ปุถุชน

อย่างไรก็ตามพระพยอมเป็นพระที่พร้อมและยินดีจะมีส่วนร่วมทางสังคม โดยมีบทบาทในการปรับปรุงและพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนมีบทบาทชำระล้างความสกปรกโสโครกและผิวนิยสงฆ์ของพระสงฆ์ที่ประพฤติมิชอบด้วย

4. หลวงพ่อคุณ ปริสฺสฺสโร และวัดบ้านไร่ ⁴¹

หลวงพ่อกุณ เป็นพระที่มีชื่อเสียงในจังหวัดนครราชสีมาและใกล้เคียง ได้พัฒนาและสร้างวัดบ้านไร่ให้เป็นวัดที่มีอาคารและสถานที่ที่ทันสมัย มีสระน้ำไว้ใช้ ชื่อเสียงของหลวงพ่อกุณได้ดังไปทั่วประเทศ เมื่อปี 2536 จากเหตุการณ์ 2 เรื่อง คือ โศกนาฏกรรมไฟไหม้โรงงานเคเดอร์ที่มีคนงานเสียชีวิต 200 คน แต่มีคนรอดพ้นจากความตายอย่างไม่น่าเชื่อที่ไปประกาศว่ามีเหรียญหลวงพ่อกุณปกป้องคุ้มครอง เช่นเดียวกับเมื่อมีเหตุการณ์ตึกถล่มที่โคราช ผู้หนีตายในเหตุการณ์เชื่อว่าเพราะเป็นบารมีของหลวงพ่อกุณ เหตุการณ์ดังกล่าวและอื่นๆ ทำให้หลวงพ่อกุณกลายเป็นเกจิอาจารย์ผู้ทรงบารมี อิทธิฤทธิ์และความศักดิ์สิทธิ์อย่างหาผู้เทียบเคียงยากในระดับชาติ

หลวงพ่อกุณรับเงินบริจาคจากผู้มีศรัทธา โดยได้บอกว่าถ้าเขามีศรัทธาก็จะสนองตอบให้สมดุลกับศรัทธา แต่หลวงพ่อกุณไม่ถือว่าเงินทองที่บริจาคให้ท่านเป็นเงินของท่าน หลวงพ่อกุณบอก เล่าว่าเงินบริจาคคือเงินที่ฝากท่านเพื่อให้ท่านได้นำไปทำสาธารณประโยชน์ต่อไป หลวงพ่อกุณได้บริจาคเงินจำนวนมหาศาลเพื่อพัฒนาสังคม เช่น ให้โรงพยาบาล ช่วยสร้างวัด สร้างโรงเรียน ทำถนน ขุดสระเพื่อให้มีน้ำใช้ ฯลฯ หลวงพ่อกุณถือว่าการรับฝากเงินจากประชาชนแล้วนำไปทำ กิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์เป็นสิ่งที่ดี เพราะได้ช่วยผ่อนเบาภาระของรัฐบาลที่มีงบประมาณจำกัด หลวงพ่อกุณเปรียบเสมือนสื่อกลางหรือคนกลางที่จะคอยรับเงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาต่อท่านเพื่อผ่านไปให้กิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์สารพัดเรื่อง เมื่อพระเจ้าอยู่หัวเสด็จวัดบ้านไร่ ซึ่งตรงกับวันเกิด 72 ปีของหลวงพ่อกุณ หลวงพ่อกุณได้ถวายเงิน 72 ล้านบาท จำนวนเงินต่างๆ ที่ หลวงพ่อกุณได้บริจาคให้กับสาธารณกุศลในเวลา 10 ปี ที่ผ่านมาน่าจะประมาณได้น้อย 400 ล้านบาทเฉพาะรายการใหญ่ๆ ยังมีรายการบริจาคเล็กๆ ประจำวันที่เรายังมีอาจประมาณได้ จึงเห็นได้ว่าจำนวนเงินที่หลวงพ่อกุณได้รับบริจacksonนั้นมากมายมหาศาลขนาดไหน ภารกิจของหลวงพ่อกุณมีมากมาย ผู้คน บริษัท ห้างร้านจะนิมนต์ท่านไปทำพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้เป็นสิริมงคล การถวายเงินจากผู้มีศรัทธาหลังไหลเข้ามา

ในหลายรูปแบบทุกวัน ที่วัดบ้านไร่ผู้คนหลังไหลมาเฝ้าหลวงพ่อบุญโดยการเช่าซื้อวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลังเป็นจำนวนมากมาทุกวัน ยิ่งในวันสุกสัปดาห์จะมีผู้คนมาให้หลวงพ่อบุญเคาะศิระเพื่อเอาโชค หรือให้พรมน้ำมนต์หรือให้ฝังตะกรุดทองในแขน เป็นต้น กิจกรรมทุกอย่างจะตามมาด้วยการบริจาคเงินเข้าวัด ทางธนาคารจะส่งเจ้าหน้าที่มารับเงินรายได้จากวัดเป็นประจำทุกๆ วัน ไม่เว้นวันใดเลยทุกสัปดาห์

ก่อนหลวงพ่อบุญเกิด มารดาได้ฝันเป็นนิมิตถึงบุตรชายที่จะมาเกิดเป็นผู้จรรโลงศาสนา ต่อมาได้ตั้งครรภ์และมีลูกชายคือ หลวงพ่อบุญ ซึ่งเป็นเด็กฉลาดมีน้ำใจเป็นที่รักใคร่ของตา คือ ผู้ใหญ่ หลอด ซึ่งมีความรู้ทางด้านคาถาอาคมมาตั้งแต่หนุ่ม ตาหลอดได้ถ่ายทอดวิชาอาคมให้หลานรักตั้งแต่วัยเยาว์ ต่อมาเมื่อพ่อแม่ได้เสียชีวิตลง หลวงพ่อบุญได้บวชเป็นพระและฝากตัวเป็นศิษย์ของหลวงพ่อบุญแดงซึ่งเป็นพระนักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดพร้อมทั้งยังเป็นพระเกจิอาจารย์ที่เรืองวิทยาคมเป็นอย่างยิ่ง หลวงพ่อบุญแดงเป็นผู้ที่มีลูกศิษย์มาก เป็นที่เลื่อมใสของคนจำนวนมาก

หลักคำสอนของหลวงพ่อบุญแดง ที่หลวงพ่อบุญยึดถือเสมอมาคือ “คล้ายกำหนด ย่อมใจปราศจากทุกข์ ไม่สั่งสมกองกิเลส สร้างความยากอันน้อย มีความสันโดษ หลีกเว้นจากหมู่คณะ มีความเพียรและมีความสุข” หลวงพ่อบุญคงได้นำคำสอนมาปรับใช้กับชีวิต จึงมีลักษณะเด่นประจำตัวดังนี้

1. พูดจาตรง ไม่อ้อมค้อม ใช้ภาษาแบบชาวบ้านโดยไม่คิดจะเปลี่ยนภาษาให้สุภาพ หรือให้เหมือนคนในเมือง
2. มีทำนองแบบของๆ
3. มีความเป็นอยู่สมถะ เรียบง่าย โดยไม่สวมรองเท้า ไม่ถือยศศักดิ์ ให้ความเสมอภาคแก่ผู้คนที่มาจะยากดีมีเงิน ไม่มีพิธีรีตอง
4. ทำวัตถุมงคลเพื่อให้เช่าซื้อ หรือทำให้ตามผู้ที่มาหาทุนมาขอ
5. มีความเป็นอยู่อย่างธรรมดา ไม่ยอมซื้อสมบัติส่วนตัว
6. ไม่เคยไปต่างประเทศ และไม่ได้แสดงอาการปรารถนาจะไปแต่ประการใด

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลวงพ่อบุญคงต้องทำต่อไปอย่างเจาะลึก โดยต้องพิจารณาเรื่องบริหารจัดการด้านการเงินและการจัดระเบียบในวัดบ้านไร่ ซึ่งมักจะมีแขกหรือมาเยี่ยมพบ บางวันเป็นพันเป็นหมื่นคน นอกจากนี้แล้วควรจะมีการศึกษาเจาะลึกหลวงพ่อบุญเพื่อให้ทราบถึงแนวความคิดของท่านเกี่ยวกับการบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ให้มากขึ้น เท่าที่ได้ฟังจากการสัมภาษณ์หลวงพ่อบุญไม่เคยอวดอ้างถึงอิทธิฤทธิ์หรือสรรพคุณของเครื่องรางของขลังของท่าน เพียงแต่บอกว่าเมื่อประชาชนเลือกจะบูชาและศรัทธาเองคงจะได้ผลในด้านการให้กำลังใจ เปรียบเสมือนว่าหลายสิ่ง

และหลายอย่างที่หลวงพ่อกำลังทำไปนั้น เพื่อให้ประชาชนสบายใจให้มีที่พึ่งทางใจหรือให้เกิดเชื่อมั่นในตัวเอง โดยที่หลวงพ่อกำลังมีได้ไปชวนเชื่อหรือรอกลวงประชาชนเกี่ยวกับสรรพคุณของวัตถุมงคลเหล่านั้น ดูเหมือนว่าหลวงพ่อกำลังเข้าใจผิดว่าท่านมีหน้าที่ต้องตอบสนองในสิ่งที่ประชาชนยังขาดแคลนอยู่ ซึ่งอาจจะอนุมานได้ว่าสิ่งที่ประชาชนขาดแคลนคือ ความเชื่อมั่นในตัวเอง ความหวัง ความต้องการหลักประกันทางอารมณ์และจิตใจให้เกิดความเข้มแข็งทางจิต ฯลฯ

การศึกษาหลวงพ่อกำลังในเชิงลึกต่อไป ต้องศึกษาถึงระบบบริหารจัดการวัดและการเงินของวัด เพราะเป็นเรื่องใหญ่ รวมทั้งต้องศึกษาบุคคลที่ใกล้ชิดหลวงพ่อกำลังที่ท่าพระหน้าที่ขององค์กรฯ ที่ปรึกษาผู้ช่วยและอื่นๆ เพราะล้วนแต่เป็นผู้ที่มีบทบาทช่วยกำหนดทิศทางและกิจกรรมของหลวงพ่อกำลังและวัดบ้านไร่

บทวิเคราะห์

การสำรวจประวัติความเป็นมา บทบาท กิจกรรมและผลกระทบของพระที่มีชื่อเสียง 4 รูป ต่อสังคมนั้นเป็นเพียงการสำรวจเบื้องต้น อย่างไรก็ตามข้อมูลเบื้องต้นที่ได้มานี้ เมื่อนำมาศึกษาในเชิงเปรียบเทียบแล้ว ช่วยให้เราได้เห็นประเด็นบางอย่างดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง

บทบาท ภารกิจ กิจกรรมและความสามารถเฉพาะของพระทั้ง 4 รูปนี้แตกต่างกันค่อนข้างมาก **ท่านพุทธทาส** เป็นพระที่สอนหลักศาสนา เผยแพร่พระธรรมโดยให้ปัญญาและความรู้ทางธรรมแก่ผู้เป็นศิษย์และผู้ที่ยกมา คุณประโยชน์ที่ท่านพุทธทาสได้ให้กับประชาชน คือ ความรู้และความเข้าใจทางด้านศาสนา เพื่อช่วยให้ตัดกิเลส ให้จิตใจปลอดโปร่ง เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะบรรลุทางจิตต่อไป

พระพยอม มีบทบาททางด้านสังคมอย่างมาก ได้ริเริ่มและสนับสนุนโครงการต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่ยากไร้และด้อยโอกาสทางสังคมได้มีชีวิตใหม่ การอบรมคนเป็นเป้าหมายหลักอันหนึ่งของวัดสวนแก้ว พระพยอมเป็นพระนักพัฒนาและพระนักเทศน์ ซึ่งมีบทบาทและภารกิจผดจากพระอื่นๆ

วัดพระธรรมกาย เป็นวัดที่มุ่งให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนที่มีการศึกษามาปฏิบัติธรรมฝึกสมาธิและธุดงค์ วัดนี้มีวิธีบริหารจัดการแบบสมัยใหม่ ได้รับความอนุเคราะห์จากประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีและมีการศึกษาในเกณฑ์สูง

หลวงพ่อกำลัง มีบทบาททางด้านคุ้มครอง สนับสนุนผู้ที่เข้ามาและเข้าพบ การใช้วัตถุมงคลและวิธีการด้านเครื่องรางของขลัง คาถาอาคม น้ำมันต้นนั้น ช่วยให้ประชาชนเกิดศรัทธาและความ

พึงพอใจ ที่ได้รับของวิเศษจากหลวงพ่อกับเพื่อปกป้องคุ้มครองตน ครอบครัว และผู้ที่ใกล้ชิดและสนิทสนม กล่าวคือ ผู้ที่ไปหาหลวงพ่อก่อนได้รับความสบายใจเพราะเชื่อว่าตนได้ของดีจากหลวงพ่อก่อน

จะเห็นว่าความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวของพระแต่ละรูป มิได้ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งหรือการแข่งขันกันของพระแต่ละรูป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพระแต่ละรูปมีผู้ศรัทธาติดตามนับถือและบูชาที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ประชาชนมีหลายกลุ่มหลายพวก ทำให้มีความต้องการที่แตกต่างกันอย่างมาก พระทั้ง 4 รูป แต่ละรูปสามารถจะสนองตอบความต้องการของประชาชนที่แตกต่างกัน มีความต้องการที่ไม่เหมือนกัน แต่ละกลุ่มจำเป็นต้องแยกหาแนวทางและวิธีการที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่พึงปรารถนา ฉะนั้นความหลากหลายของสังคมจึงถูกสะท้อนโดยความแตกต่างของผู้นำทางศาสนาที่มีกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกัน พร้อมทั้งมีบทบาท ภารกิจ กิจกรรมและความสามารถที่ไม่เหมือนกัน

ประเด็นที่สอง

พระสงฆ์ทั้ง 4 รูป ได้วิวัฒนาการเป็นผู้นำทางด้านศาสนาด้วยเหตุผลที่คล้ายคลึงกันในหลายด้าน อาทิเช่น

ก.) มีความสามารถพิเศษเป็นคนเก่ง มิใช่คนธรรมดาตั้งแต่วัยเด็ก กล่าวคือ ประวัติความเป็นมาในอดีตชี้ให้เห็นว่า ผู้นำได้มีแววเก่งและโดดเด่นตั้งแต่เยาว์วัย

ข.) ความเชี่ยวชาญและความสามารถเฉพาะตัว เป็นจุดดึงดูดพิเศษที่ก่อให้เกิดศรัทธาจากประชาชนจนมีลูกศิษย์และผู้ติดตามที่สมัครเป็นสาวก ตามที่ได้เกริ่นไปแล้ว ท่านพุทธทาสมีความสามารถพิเศษในการอธิบายพระธรรม หลวงพ่อธัมมชโยเชี่ยวชาญเรื่องการฝึกสมาธิตามแนวพระธรรมกาย พระพยอมเทคนิควิธีและพัฒนาศักยภาพโดยมีคำคมการเปรียบเทียบเปรียบเทียบที่ประชาชนฟังแล้วรู้สึกตื่นเต้นและสนใจ ส่วนหลวงพ่อก่อนนั้นเปรียบเสมือนเป็นผู้วิเศษ สามารถให้คาถาอาคมและการหลุดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงแก่ชาวบ้านและลูกศิษย์ลูกหา เป็นต้น นอกจากนี้แล้วหลวงพ่อก่อนยังเป็นนักบริจาต โดยให้เงินมากมายแก่กิจด้านสาธารณประโยชน์

ค.) ภาวะผู้นำ (Leadership) โดยเฉพาะภาวะผู้นำในเชิง CHARISMATIC leadership ของผู้นำทางศาสนานั้นสำคัญยิ่ง การที่ผู้นำทางศาสนาได้รับการยกย่อง เคารพนับถือและบูชานั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความศรัทธาในตัวผู้นำว่ามีลักษณะพิเศษที่เหนือมนุษย์ธรรมดา เพราะความไม่ธรรมดานั้นคือพื้นฐานของความยิ่งใหญ่พิเศษและวิเศษ จะเห็นว่าบ่อยครั้งผู้นำทางศาสนาจะได้รับการยกย่องจากสาวกและลูกศิษย์ว่าเป็นพระอรหันต์บ้างหรือเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์บ้าง เมื่อเดินไปไหนจะมีผู้เอาผ้ามาให้เหยียบเพื่อเก็บไปบูชา เวลาบิณฑบาตจะมีผู้ขอไปดื่ม เป็นต้น

ง.) พระผู้นำทางศาสนาทุกท่านได้ผ่านการฝึกเรียนธรรมะ ปฏิบัติธรรมและฝึกสมาธิมาแล้วทั้งนั้น กล่าวคือ ผู้นำทางศาสนาต้องเรียนรู้ศาสนาเป็นขั้นแรก ส่วนต่อไปจะมีการฝึกความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือจะมีความแตกฉานในด้านอื่นๆ ก็สุดแล้วแต่กรณี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นพระที่เป็นผู้นำทางศาสนามักต้องมีความพร้อมทางด้านธรรมะ สามารถจะสอน เทศน์และอธิบายธรรมได้โดยดี

ชีวิตแนวความคิดและผลงานของหลวงพ่อวิริยงค์ สรินธโร

การได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับหลวงพ่อวิริยงค์ นั้น ได้มาจากการสัมภาษณ์หลวงพ่อบแบบเจาะลึก และการทำชีวประวัติของหลวงพ่ (in-depth interviews และ life history) เป็นสำคัญ ซึ่งผู้เขียนต้องกราบขอพระคุณหลวงพ่เป็นอย่างยิ่งที่ได้กรุณาสละเวลาของหลวงพ่ให้ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ และรับฟังชีวิตท่านหลายครั้งหลายหน ครึ่งละไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วโมง นอกจากนี้แล้วผู้เขียนยังได้อ่านหนังสือที่ท่านได้เขียนเกี่ยวกับชีวิตท่านเอง รวมทั้งผู้อื่นได้บันทึกเหตุการณ์ความเป็นมาที่ได้สร้างพระหยกขึ้น ที่วัดธรรมมงคล และเหตุการณ์อื่นเกี่ยวกับวัดธรรมมงคลและหลวงพ่อวิริยงค์ ชื่อ **พระพุทธรูปหยกเขียวใหญ่ที่สุดในโลก**

ในระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ผู้เขียนได้รู้จักหลวงพ่และประสานงานกับหลวงพ่ ผู้เขียนได้มีโอกาสสังเกตหลวงพ่ในมิติต่างๆ ดังนี้ พฤติกรรม วาจา กริยา การตัดสินใจและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมดังกล่าว (participant observation) ได้เป็นประโยชน์สำหรับการพิจารณาวิเคราะห์และตีความการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ด้วย

อย่างไรก็ดี ในส่วนของการวิเคราะห์และตีความ (interpretation) ข้อมูลนั้นผู้เขียนต้องรับผิดชอบเนื้อหาและสาระเพียงผู้เดียว หากการวิเคราะห์หรือตีความของผู้เขียนแตกต่างจากของหลวงพ่หรือจากของท่านผู้อื่น ผู้เขียนขอยืนยันด้วยสัจจะและศักดิ์ศรีของนักวิจัยว่า ผู้เขียนมิได้ทำการไปด้วยอคติหรือความตั้งใจจะบิดพลิ้วหรือบิดเบือนเนื้อหาสาระแต่ประการใด เพราะการศึกษาทางด้านวิชาการแบบวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) นั้น ย่อมจะมีการวิเคราะห์และตีความข้อมูลในเชิงแตกต่างกันได้ ทั้งนี้ผู้เขียนได้ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อหวังผลเชิงวิชาการเพียงอย่างเดียว

วัยเด็ก

จากคำบอกเล่าของหลวงพ่ หลวงพ่เกิดที่จังหวัดสระบุรี บิดาของหลวงพ่ (มีบรรดาศักดิ์เป็นขุน) ทำงานรถไฟ มีพี่น้องทั้งหมด 7 คน หลวงพ่เป็นคนที่ 5 ชีวิตในวัยเด็กมีการโยกย้ายที่อยู่อาศัยตามการโยกย้ายสถานที่ทำงานของบิดา หลวงพ่ได้เรียนหนังสือระดับประถมและมัธยมต้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาครอบครัวได้อพยพมาอยู่ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เพราะบิดาและมารดาได้ซื้อที่ดินไว้ ณ แห่งนี้ และบิดาได้ออกจากราชการเนื่องจากมีการปรับลดจำนวนข้าราชการ

สมัยนั้นพ่อแม่ได้มายึดอาชีพเกษตรกรรม โดยต้องทำงานหนักเพราะมีที่ดิน 300-400 ไร่และโยมพ่อแม่ตั้งใจให้ลูกเรียนดี เรียนสูงจะได้มีอาชีพดี

หลวงพ่อก็ไม่นึกสนุกหรือสนใจกับการเรียนเป็นพิเศษ กลับรู้สึกสงสารและเห็นใจพ่อแม่ที่ต้องทำงานหนักแต่ขาดคนช่วยเหลือเพียงพอ หลวงพ่อจึงสมัครใจลาออกจากโรงเรียนมาช่วยพ่อแม่ทำงาน โดยมีมานะและความแน่วแน่ว่าจะช่วยทำงานให้ดีที่สุด ในวัยเด็กนั้น หลวงพ่อเป็นเด็กผู้ชายที่ซนและแก่นเหมือนเด็กธรรมดาทั่วไป ตอนที่เด็กวัดได้เห็นแต่ความไม่ดีไม่งามของผู้ที่อาศัยอยู่ในวัดซึ่งมีความอิจฉาริษยา มีการใส่ร้ายให้โทษกันโดยเด็กวัดที่อายุน้อยกว่า อย่างเช่น หลวงพ่อจะถูกเด็กวัดที่โตกว่าเอาเปรียบและกล่าวหาในเรื่องที่หลวงพ่อก็ไม่ได้ผิดและไม่ได้ทำ เหตุการณ์เหล่านี้มีส่วนทำให้หลวงพ่อเลิกล้มการเรียนไปช่วยพ่อแม่ทำไร่นา

เหตุการณ์แรก - สัมผัสกับความทุกข์อย่างมหัศจรรย์ทางธรรม

หลวงพ่อก็ได้สนิทชิดชอบกับผู้หญิงที่เป็นรุ่นพี่ หลวงพ่อก็ได้คิดมากไปว่าการเป็นเพื่อนสนิทกัน วันหนึ่งผู้หญิงคนนั้นชวนให้หลวงพ่อไปวัดด้วยตอนกลางคืน ไปฟังธรรม ฟังพระเทศน์ หลวงพ่อก็ไม่ได้สนใจหรืออยากไปแต่อดเกรงใจการขอร้องของเพื่อนหญิงไม่ได้จึงไปเป็นเพื่อน ด้วยตั้งใจว่าไปส่งแล้วจะกลับก่อน คนอื่นที่ไปนั้นได้ตอบทสวดมนต์จากพระ เนื่องจากหลายคนอ่านหนังสือไม่ออกต้องตอบทสวดด้วยปาก พอตีวัดต้องผ่านป่าช้าหลวงพ่อกลั้วมีจึงต้องเลิกล้มความตั้งใจที่จะกลับก่อน หลวงพ่อนั่งบ่นในใจว่าวันหน้าวันหลังจะไม่มาด้วยอีก นั่งไปสักพักหนึ่งมีความรู้สึกแปลกประหลาดที่ไม่เคยรู้สึกมาก่อน มีลมเย็นสบายพัดเข้ามาสัมผัสเข้าถึงหัวใจทำให้รู้สึกสบายอย่างหาที่เปรียบไม่ได้ พร้อมกับเห็นกายตัวเองลอยเหมือนได้ถูดออกจากตัวลอยขึ้น และเห็นภาพของกายที่ นั่งอยู่พร้อมผู้อื่น ความคิดอย่างเดียวคือพุทธศาสนามีอะไรดีขนาดนี้หรือพอรู้สึกตัวอีกทีได้ยินเสียงสวดมนต์จากไกลจนถึงใกล้ก็รู้ตัวว่าได้นั่งอยู่เป็นเวลา 4 ชั่วโมง ด้วยความอยากรู้และเข้าใจหนุ่มน้อยวิริยงค์ซักถามพระอาจารย์ว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับตนเอง พระอาจารย์ท่านบอกว่าคุณจะมีประสบการณ์แบบนี้ โดยไม่ต้องฝึกฝนเป็นเวลานานเพราะเป็นการทำสมาธิโดยไม่ต้องฝึกเรียน

ประสบการณ์นี้ทำให้หนุ่มน้อยวิริยงค์ อายุประมาณ 13 ปี อยากใฝ่รู้เรียนพระธรรมนึกเลื่อมใสในศาสนาพุทธ และเริ่มเข้าหาอาจารย์งมาเพื่อเรียนธรรมะจากท่าน วิริยงค์ขอเงินบิดามารดาทำบุญ แต่ถ้าพ่อแม่ไม่ให้ก็จะขยอกเงินจากการขายแดงโมโดยถือว่าเป็นค่าแรงเพื่อนำไปทำบุญ ครั้งหนึ่งสะสมเงิน 12 บาท จนได้ซื้อจิว 5 ผืนๆ ละ 2 บาท และจ่ายค่ารถไปซื้อจิวอีก การใฝ่ทางธรรมทำให้หนุ่มวิริยงค์เปลี่ยนอุปนิสัย และความชอบที่เคยมีในอดีต เช่น ไม่สามารถจะตกเบ็ดได้อีก พอถูกใช้ให้ฆ่าไก่ก็ทุกข์ทรมานมากจนถึงปัจจุบันได้เลิกฉนเนื้อไก่เพราะสงสารและรู้สึกบาปที่ต้องฆ่าไก่ตามคำสั่งของพ่อ

เหตุการณ์ที่สอง การป่วยและการรักษา

จากการทำงานหนักในวัยที่ยังเป็นเด็กหนุ่มเพราะมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ และเพราะทำงานหนักเพื่อหาเงินพิเศษไปทำบุญวิริยงค์ตราครุฑมาก จนถึงคืนหนึ่งได้เหนื่อยมาแล้วทั้งวันพอลงมาถึงบ้านแม่บอกว่าข้าวหมด วิริยงค์จึงตำข้าวโดยใช้ครกตำหมด 1 ครกแล้วรู้สึกเหนื่อยเพลียอย่างยิ่ง แต่ก็คิดว่าไหนๆ ตำแล้วควรตำเผื่อไว้ทานนานหน่อย จึงตำต่อหลังจากนั้นได้ล้มฟาดลงกับพื้นเพราะหน้ามืดสลบไปประมาณครึ่งชั่วโมงเห็นจะได้ มีคนหามไปในบ้าน รุงเช้าตื่นขึ้นมาทำอะไรไม่ได้ ควบคุมประสาทบังคับอริยาบทไม่ได้ เหมือนเป็นอัมพาตได้นอนอยู่ 20 วัน พี่ชายที่เป็นหมอเดินทางมาจากต่างจังหวัดมาตรวจและบอกพ่อแม่ว่าหมดหวังเพราะระบบสั่งการประสาทเสียแล้ว ชีวิตนี้คงไม่กลับคืนมาอีก พ่อแม่เสียใจมาก ตัววิริยงค์ทุกข์หนัก กลุ้มใจ เพราะชีวิตจะมีอะไรอีก หมดหวัง แคมยังต้องเป็นภาระแก่ผู้อื่น ต้องให้คนอื่นดูแล จึงนึกได้ว่าให้ตั้งสมาธิอธิษฐานในใจโดยบอกว่าขอให้ร่างกายเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนา หากมีใครมารักษาให้หายได้จะอุทิศชีวิตนี้ให้แก่พุทธศาสนาตลอดไป การรักษาเริ่มตั้งแต่ป่วยนั้นมิได้ผลแต่ประการใด 5 วันหลังจากที่ได้ตั้งคำอธิษฐาน มีตาผ้าขาวเดินมาหาพ่อและอาสาจะรักษาลูกให้ พ่อก็อนุญาต ตาผ้าขาวถามวิริยงค์ว่าเคยตั้งใจจะอุทิศตนให้ศาสนาถ้าหาย ใช่หรือไม่ พ่อวิริยงค์ตอบว่าใช่ตาผ้าขาวก็ให้พูดดังๆ ให้ฟังเพื่อความแน่ใจ จากนั้นตาผ้าขาวก็ให้เอาสมุนไพรรสเผ็ดชนิดหนึ่งมาเคี้ยวในปากแล้วพ่นเป่าใส่ตัววิริยงค์จนตัวเหลืองไปหมดทั้งตัว หลังจากนั้น 5 ชั่วโมง ตาผ้าขาวก็จากไปปักกลดใต้ต้นมะขามในวัด ส่วนวิริยงค์นอนพักอยู่ระยะหนึ่งจึงรู้สึก ตัวเบาหายดีขึ้น จากนั้นได้ตามหาตาผ้าขาวซึ่งก็ถูกทวงสัญญาวิริยงค์ถูกเตือนให้จำคำมั่นสัญญา แม้จะใส่บาตรให้อาหารตาผ้าขาวก็ต้องทวงคำสัญญาก่อน ประสบการณ์ป่วยนี้ทำให้วิริยงค์อยู่บ้านไม่ได้รู้สึกร้อนไปหมดต้องไปนอนวัดและเริ่มเตรียมตัวจะบวช แต่พ่อแม่ไม่เห็นชอบเพราะขาดความศรัทธาในพระเพราะเคยพบพระสงฆ์ที่ไม่น่าเลื่อมใส ในที่สุดพ่อก็ขอให้พี่ชายพาตำรวจมาเอาตัววิริยงค์กลับบ้าน พอมาถึงบ้านวิริยงค์ใช้เหตุและผลได้ตอบกับพ่อแม่ถึงความจำเป็น (คำสัญญา) และความต้องการจะบวชเรียน โดยชี้แจงให้เห็นว่าตนมิได้ออกตัญญู มิได้จะหนีพ่อแม่ไปไหนเพียงแต่ว่าจิตใจเป็นพระเป็นเณรไปแล้ว พ่อแม่จะรังตัวไว้ก็เปล่าประโยชน์ ฟังดังนั้นแล้วพ่อน้ำตาไหลพราก อนุญาตให้บวชบวชได้ 1 เดือนก็ตามอาจารย์กงมาเข้าป่าและธุดงค์ 8 ปี หลังจากนั้นได้ติดตามหลวงปู่มั่นต่อไปอีก 4 ปี

ประสบการณ์ตอนเป็นเณร และพระหนุ่ม - ศิษย์ของท่านอาจารย์กงมาและหลวงปู่มั่น

8 ปีที่ติดตามอาจารย์กงมา อาจารย์ท่านแรกนั้นเต็มไปด้วยความลำบากทุกขุทรมานทางกาย เมื่อยามออกป่าธุดงค์ เพื่อฝึกฝนจิตและกาย ครั้งแรกที่ธุดงค์ไปดงพญาเย็นซึ่งมีสัตว์ป่า ภูพิช สัตว์ร้าย ใช้ป่า รวมทั้งโจรผู้ร้ายอีกด้วย ทั้งนี้อาจารย์กงมาและต่อมาอาจารย์มั่นซึ่งมาจากสายวัดป่า และเน้น

เรื่องการปฏิบัติธรรมจากการรุดงค์สอนให้เชื่อว่าการรุดงค์เป็นการฝึกทรมานกิเลสเพื่อหาจุดสงบ เมื่อได้พักภาวนาในป่าห่างไกลจากมนุษย์และความสบายทุกอย่าง พลังจิตจะถูกเพิ่มมูล เพราะการอยู่ในวัดในที่เดียวอย่างจำเจทำให้จิตอ่อนแอไม่เข้มแข็งแถมยังก่อให้เกิดความเคยชิน และย่อหย่อนต่อความพยายาม การเข้าป่ารุดงค์นั้นพร้อมทั้งเดินจงกรมทุกวัน นั่งสมาธิและปฏิบัติธรรม ปักกลดไกลจากกันนั้นช่วยให้เกิดความกระตือรือร้นทั้งในจิตและกาย เปรียบเสมือนธรรมชาติรอบข้างที่ไม่เคยหยุดนิ่งและเฉยเมย

ถึงแม้ความสุขทางกายจะขาดแคลนเป็นอย่างยิ่งแต่หลวงพ่อวิริยงค์จำความว่าเป็นช่วงที่ได้เรียนรู้และซาบซึ้งในธรรมะอย่างยิ่ง การอยู่ใกล้อาจารย์กงมาและต่อมาอาจารย์มั่นเป็นโอกาสที่ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติธรรมอย่างดีเลิศ ท่านอาจารย์ถ่ายทอดความรู้ให้ด้วยหลากหลายวิธี โดยท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นตัวอย่างที่ดี มีความขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ หมั่นฝึกการปฏิบัติธรรมอย่างไม่มีการละเว้นแม้ยามเจ็บป่วยเป็นไข้หรือเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลีย ท่านอาจารย์ยึดมั่นในวินัยสงฆ์ไม่หย่อนหรือยกเว้นแต่ประการใด ท่านอาจารย์สอนหลวงพ่อทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการเปรียบเปรยกตัวอย่างให้เห็นเสมอ พร้อมทั้งได้กระตุ้นให้หลวงพ่อได้สติและไม่ประมาท การทำทุกอย่างให้ตั้งอยู่ในสติ ให้มีความเหมาะสม ให้ทำทุกอย่างอย่างพอเหมาะพอควร โดยให้ทำอะไรนั้นต้องรู้จักควบคุมสติให้มั่นคง หลวงพ่อเล่าว่าในวัยที่กำลังเป็นหนุ่ม บางครั้งก็รู้สึกลำบากเพราะมีความต้องการทางธรรมชาติของมนุษย์ แต่ท่านอาจารย์ของหลวงพ่อให้ระมัดระวังตัวไม่ให้เกิดกิเลสความอยาก โดยสอนไม่ให้สบตาหรือมองหน้าผู้หญิงโดยเฉพาะเมื่อสนทนาคด้วย นอกจากนี้แล้วการฝึกสมาธิและเดินจงกรมอย่างเหมาะสมก็สามารถจะช่วยให้ด้วย หลวงปู่มั่นเคยเตือนหลวงพ่อว่า “การหลงใหลมากเกินไปนั้นจะทำให้ตกไปสู่โมหะ การพิจารณาวิปัสสนามากเกินไปนั้นจะตกไปสู่ความฟุ้งซ่าน ควรทำแต่พอดีพอเหมาะอย่าให้มากเกินไป อย่าให้น้อยนัก”

หลวงพ่อวิริยงค์ได้เล่าว่า ตนเองปฏิบัติรับใช้ท่านอาจารย์อย่างดีเลิศด้วยความเต็มใจและรู้สึกภูมิใจ เพราะเป็นบุญกุศลที่ได้อยู่ใกล้ซิดรับใช้ท่านอาจารย์กงมาและหลวงปู่มั่น ความใกล้ชิดทำให้ได้เรียนรู้พระธรรมและแนวความคิดตลอดจนวิธีปฏิบัติและวิธีอธิบายปัญหาของท่านอาจารย์ ประสบการณ์และการเรียนรู้ในช่วง 12 ปี คือการฝึกความแกร่งทางจิตและกาย การเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นผู้นำทางศาสนา การสะสมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมและศาสนาเพื่อการเผยแพร่ต่อไป

หลวงพ่อวิริยงค์เรียนรู้จากท่านอาจารย์ทั้งสองว่า การปลดกิเลสและการกำจัดกิเลสเป็นเรื่องสำคัญ แต่ในเวลาเดียวกันหลวงพ่อวิริยงค์ก็ได้รับอิทธิพลจากความคิดของหลวงปู่มั่นว่า การสอนศาสนาและพระธรรมนั้น จะประสบความสำเร็จต่อเมื่อประชาชนมีสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจในเกณฑ์ที่พออยู่ได้ ดังนั้นถ้าได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับพอมีกินมีอยู่ ประชาชนจะซาบซึ้ง

และเข้าใจศาสนาดีจะสามารถปฏิบัติและเทิดทูนศาสนาได้ดีมากขึ้นกว่าเดิม หลวงพ่อวิริยงค์เล่าว่า สภาพของวัดที่หลวงปู่มน้อยอยู่ครั้งแรกที่ได้พบท่านน่าประทับใจ วัดสะอาดเรียบร้อยร่มรื่นน่าอยู่ ทุกอย่างมีระเบียบและวินัย มีตม่น้ำโองน้ำที่สะอาดเพื่อกักเก็บน้ำฝนเป็นแกวถึงแม้หลวงปู่มน้อยจะไม่ยึดวัตถุ ละกิเลสเพราะปลดกิเลส ไม่เชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง แต่สภาพชีวิตประจำวันของวัดและพระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่ดีให้ฆราวาสในสมัยนั้นที่ยังอยู่ห่างไกลความเจริญและการพัฒนาได้เรียนแบบ

ผลงาน : การพัฒนาศาสนาและสังคม

1. พัฒนาหมู่บ้านยากจน

หลวงปู่มน้อยให้พระวิริยงค์พิสูจน์ตัวเองว่าพร้อมที่จะเป็นอิสระไปเผยแผ่ศาสนาตามลำพังได้หรือยัง โดยให้ไปสอนศาสนาที่หมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดสกลนครซึ่งมีสภาพด้อยโอกาส ด้อยพัฒนาและยากจน ชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในหมู่บ้านนี้เป็นคุตทะราดกันหมด พระวิริยงค์เข้าสู่หมู่บ้านเพื่อทำงานโดยใช้หลักการพัฒนาเศรษฐกิจ (ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน) เป็นตัวชี้้นำการเปลี่ยนแปลง หลวงพ่อใช้วิธีต่างๆ รวมทั้งระบบความเชื่อของชาวบ้านเป็นตัวสร้างศรัทธาก่อน อาทิเช่น ช่วยไถ่ผีและแสดงอิทธิฤทธิ์และอำนาจให้เกรงใจและเกรงกลัว พอเดินเลงที่ต่อต้านหลวงพ่อบ่มน้ำตาย ชาวบ้านจึงเริ่มเชื่อว่าหลวงพ่อไม่ใช่คนธรรมดาแต่มีบุญบารมี หลวงพ่อได้จัดแบ่งที่ดินให้แปลงละ 10 ไร่ ให้ช่วยกันถางป่าเพื่อปลูกอ้อยและถั่ว พอได้ผลผลิตดีหลวงพ่อก็เข้าเมืองเรียนรู้วิธีทำบและกลับมาสาธิตวิธีหีบอ้อยให้เป็นบตอนกลางคืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงพ่อสอนให้ชาวบ้านรวมสินค้าเพื่อต่อรองให้ได้ราคาในการขายโดยห้ามให้ขายเป็นรายย่อยเพราะจะทำให้ขาดพลังในการต่อรอง ทั้งนี้ชาวบ้านต้องอดทนต้องสร้างโกดังกักตุนเก็บของเพื่อรอจังหวะที่ดี ทั้งหมดนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย ในที่สุดพ่อค้าจากต่างจังหวัดมาซื้อในราคาดี 5 สตางค์ ต่อกิโลแทน 2 สตางค์ที่เคยมีผู้เสนอให้ชาวบ้านจึงได้เงินมากบ้านละ 200 บาท หลวงพ่อก็ได้จังหวะมงคลให้นำเงินมาพัฒนาหมู่บ้านให้ช่วยกันสร้างโรงเรียน ตัดถนน สร้างศาลาเพื่อบูรณะวัด พร้อมทั้งให้เจ้าครูใหญ่มาช่วยสอนหนังสือให้เด็ก โดยให้เงินเดือนเดือนละ 6 บาท หลังจากนั้นหลวงพ่อก็หันมารักษาโรคที่เป็นกันทั้งหมู่บ้านแบบไม่หาย โดยไปขอซื้อยาจากสาธารณสุขจังหวัด เนื่องจากเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ขาดแคลนยามาก ยามีแค่ 1 กระปุก หลวงพ่อก็จึงประกาศว่ามีน้ำมันพิเศษที่จะแก้โรคได้โดยให้ชาวบ้านมาชุมนุมอาบน้ำมันดีทั้งหมด นำอัครจริยั้งที่หายจากโรคคุตทะราดทั้งหมู่บ้าน พอชาวบ้านจะทำเชือกกันน้ำก็มีอุปสรรคทุกครั้งเพราะชาวบ้านเชื่อว่าพญานาคไม่ยินดีให้ทำ หลวงพ่อก็ทำพิธีไล่พญานาคและแนะนำให้ทำฝายน้ำล้นแบบเหมืองของชลประทาน ชาวบ้านมีชีวิตดีขึ้นและมีอารมณ์จิตใจจะทำบุญ

และเรียนรู้ศาสนาตลอดจนประกอบศาสนกิจดังที่หลวงพ่อดำหวังไว้ ขณะนั้น หลวงพ่อดำอายุได้เพียง 24 พรรษา ถึงแม้ว่าเป็นโครงการแรกของหลวงพ่อดำก็ได้ประสบความสำเร็จด้วยดี

2. 17 ปีที่จันทบุรี - สร้างวัด พัฒนาชุมชนและเผยแผ่ศาสนา

เนื่องจากหลวงพ่อดำคุ้นเคยกับจันทบุรี ตอนเป็นเณรเคยติดตามท่านอาจารย์งมา เคยไปอยู่ที่จันทบุรีหลายครั้ง หลวงพ่อดำจึงตัดสินใจไปเผยแผ่ธรรมที่จังหวัดนี้ แห่งแรกๆที่ไปคือหมู่บ้านในภูเขา เป็นที่สงบ ชาวบ้านไม่ยากจนแต่ก็ไม่ร่ำรวย ลักษณะพิเศษคือชาวบ้านชอบทะเลาะกัน มีบ้านล่างและบ้านบนที่ขัดแย้งกันแก่งและวิวาทกันตลอด เศรษฐกิจการปลูกผลไม้คือเงาะและทุเรียนให้รายได้พอประมาณ แต่ได้เท่าไรจะเล่นการพนันจนหมด หลวงพ่อดำพิจารณาแล้วเห็นว่าชาวบ้านต้องเลิกทะเลาะกัน ต้องเลิกเล่นการพนัน ต้องพัฒนาปรับปรุงอาชีพให้ดีกว่าเดิม โดยให้มีผู้ใหญ่บ้านเพียง 1 คน ให้ยุบ 1 ตำแหน่ง และเทศน์ให้ฟังว่าการถอนต้นไม้ของคนอื่นจะตกนรก นอกจากนี้แล้วหลวงพ่อดำตระหนักดีว่า พันธุ์ของผลไม้ที่ปลูกกันนั้นไม่ดีพอที่จะขายผลผลิตในราคาสูงจึงไปกรุงเทพฯ ไปนันทบุรี บางเขิน ไปหาพันธุ์ทุเรียนที่ดี เช่น หมอนทอง ชะนี ก้านยาว พร้อมทั้งหาเงาะพันธุ์โรงเรียนและพันธุ์ดีไปให้ชาวบ้านปลูกแทนพันธุ์โบราณ เมื่อ 7 ปีผ่านไป ผู้ที่หันมาใช้พันธุ์ใหม่สามารถขายผลไม้ในราคา 10 เท่าของเดิม หลายคนร่ำรวยเป็นเศรษฐี แต่พวกเขายังคงเล่นอยู่บางที่เข้าไปเล่นในตลาด หลวงพ่อดำจึงบอกให้ตำรวจจับพวกเขาเล่นการพนันซึ่งทำให้ผู้ถูกจับโกรธและไม่พอใจหลวงพ่อดำ อย่างไรก็ตามการจับกุมได้ผลคือคนที่โกรธหลวงพ่อดำจะเลิกโกรธทีหลังเพราะชยาดกับการถูกจับและฐานะของครอบครัวก็ดีขึ้น มีบ้านช่องเป็นหลักฐาน ต่อมาหลวงพ่อดำยังช่วยขอให้ทางราชการ ทำถนนถึงที่ให้รถยนต์เข้าไปรับผลไม้ได้สะดวก เศรษฐกิจก็ดีขึ้นอีกเพราะสามารถส่งขายกรุงเทพฯ โดยตรง

หลวงพ่อดำได้สร้างวัด 3 แห่งในจังหวัดจันทบุรี ช่วงออกพรรษาหลวงพ่อดำจะออกธุดงค์ เทศนาเผยแผ่พระธรรมไปตามจังหวัดใกล้เคียง เช่น ที่ตราดและระยองหลวงพ่อดำจะมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก หลวงพ่อดำได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาของเด็ก จึงได้ร่วมช่วยสร้างโรงเรียนประชาบาลในจังหวัดจันทบุรีที่ขาดแคลนงบประมาณอีกด้วย

3. ย้ายเข้ากรุงเทพฯ - สร้างวัดธรรมมงคล

เมื่อหลวงพ่อดำเริ่มคิดจะย้ายเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อดำเนินศาสนกิจ หลวงพ่อดำรู้สึกที่ตนเองได้มีประสบการณ์และความพร้อมที่จะมาปฏิบัติงานในกรุงเทพฯ ทั้งนี้เพราะหลวงพ่อดำได้สร้างวัดมาแล้ว 3 แห่ง มีลูกศิษย์และผู้สนับสนุนและติดตามพ่อดำมีชื่อเสียง มีฐานะจากจันทบุรี สามารถจะระดมคนและความช่วยเหลือได้ แต่หลวงพ่อดำก็กระหนักดีว่าถ้ามาอยู่โดยไม่มีฐานในกรุงเทพฯ รองรับ การทำงานจะไม่เกิดผลเท่าที่ต้องการกล่าวคือ หากไม่ได้เป็นเจ้าของวัด ไม่มีวัดของตัวเอง ต้องอาศัยเจ้าอาวาส

วัดอื่น คงจะลำบาก ทั้งนี้หลวงพ่อก็ได้พบเห็นพระในกรุงเทพฯ ที่ไม่เอื้ออาทรต่อกัน ใจจืดใจดำ ขนาดใส่กุญแจห้องส้วมของกุฏิวัดไม่ให้คนอื่นใช้

วันหนึ่งหลวงพ่อเข้ามากรุงเทพฯ และนั่งรถเมล์ขาวตามถนนสุขุมวิท เห็นปามะขามเทศและดูสงบจึงลงไปปักกลดและสร้างส้วมก่อนอื่น คือนั่นฝนตกหนักต้องหนีฝนอยู่ในส้วม ณ จุดที่หลวงพ่อดูเลือกมาปักกลดนั้นก็ได้อิเหนืมนิตซึ่งเป็นเรื่องยาว โดยสรุปคือ หลวงพ่อเชื่อว่าวัดต้องอยู่ที่ปักกลด ประจวบเหมาะที่ตรงนี้ มีโยมคนหนึ่งที่หนึ่งที่เป็นเจ้าของที่ดินได้มุงมันจะถวายเป็นที่ดินสร้างวัดมานานแล้ว แต่ไม่สำเร็จสักทีเมื่อเห็นหลวงพ่อดูมาปักกลดจึงรีบมาถวายเป็นที่ดินให้ 6 ไร่เพื่อสร้างวัด หลวงพ่อมั่นใจว่าจะสร้างวัดได้ดีเพราะมีนิมิตพร้อมทั้งโยมก็ช่วยเหลือและตั้งใจจะให้วัดในที่จริงๆ หลวงพ่อจึงรับที่ดินไว้ ต่อมาเมื่อมีการถวายเป็นที่ดินอีกโดยผู้ถวายครั้งแรกและบุคคลอื่นที่มีที่ดินติดต่อกัน บริเวณที่ดินของวัดธรรมมงคลจึงขยายเป็นประมาณ 10 ไร่ ในระยะแรก

วัดธรรมมงคลเป็นวัดป่าในขั้นแรก มีความร่มเย็นเงียบสงบ มีชาวต่างประเทศมาฝึกปฏิบัติธรรม ประชาชนใกล้เคียงพอใจมากที่มีวัดและให้การสนับสนุนอย่างอบอุ่น

เนื่องจากหลวงพ่อเป็นพระพัฒนาจึงมิได้มุ่งที่การสร้างศาสนวัตถุเพียงอย่างเดียว ตั้งแต่แรกเริ่มของการสร้างวัดหลวงพ่อก็ได้จัดวางโครงการ เช่น การศึกษา การส่งเสริมหรือฟื้นฟูการปฏิบัติธรรมทั้งในและต่างประเทศ การสร้างยุวชนให้ควรแก่การเป็นผู้รับศาสนทายาท การตั้งศูนย์การศึกษาและปฏิบัติธรรม

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้วัดธรรมมงคลเป็นวัดถูกต้อง ณ วันที่ 26 เมษายน 2508

4. จัดการศึกษาให้เด็กยากจน รับบวชเณรและรับอุปการะเด็กยากจน

เมื่อวัดธรรมมงคลได้ดำเนินไปได้ระยะหนึ่ง สภาพแวดล้อมรอบวัดเริ่มเปลี่ยนแปลง มีคนอพยพย้ายถิ่นเข้ามากรุงเทพฯ เพื่อหาเงินหางานทำ มาบุกรุกที่ดินสาธารณะอยู่ตามบริเวณคลอง ประชาชนเริ่มแออัด ความยากจนด้อยโอกาสของคนรอบข้างทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างเณรในวัดและเด็กยากจนนอกวัดถึงขนาดตีกันเพราะเด็กจะแย่งข้าวจากบาตรของเณร หลวงพ่อก็ได้คิดว่าปัญหาเกิดจากต้นเหตุคือความหิวโหยและความด้อยโอกาสของคนที่ถูกสังคมมองข้ามและละเลย หลวงพ่อดูคิดจะมีส่วนช่วยแก้ปัญหานี้บ้าง พร้อมทั้งในขณะนั้น ทั้งสังคมไทยและประเทศเพื่อนบ้านเริ่มมีความขัดแย้งทางการเมือง มีวิกฤตศรัทธาเกี่ยวกับศาสนา เพราะถูกทำลายจากปรัชญาทางการเมืองที่ปฏิเสธความเชื่อทางศาสนา หลวงพ่อดูจึงดำริให้มีโครงการรับบวชเณรโดยให้ทั้งการศึกษาและอาหารการกิน โดยเป็นการอุปการะเลี้ยงดูเด็กยากจนแบบครบวงจร โครงการนี้จะรับเด็กจากชนบท ช่วงต่อมาจะรับอุปการะลูกของ ผกค. หลวงพ่อดูเชื่อว่า การให้การศึกษา ข้าวปลาอาหาร และธรรมะแก่เด็ก

เด็กนั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้องและควรกระทำเพราะเด็กดีคือพลังสร้างสรรค์สังคมในอนาคต เด็กที่ขาดโอกาสและมีปัญหาคือผู้ที่จะสร้างปัญหาให้กับสังคมในอนาคตต่อไป

หลวงพ่อกเคยได้รับคำอธิบายจากชาวเยอรมันตอนไปดูงานต่างประเทศว่า ถ้าจะให้เด็กโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพจำเป็นต้องให้การพัฒนาเด็กตั้งแต่เยาว์วัย เด็กเล็กต้องให้มีอาหารสมบูรณ์ ให้ความรักความอบอุ่น และต้องให้อาหารทางสมองแก่เด็กเล็กด้วย การหล่อหลอมกลมเกลียวในวัยก่อนเข้าโรงเรียนเป็นหัวใจของการเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ในสังคม หลวงพ่อบอกว่าความคิดนี้ได้จุดประกายความตั้งใจจะพัฒนาเด็กเล็กตั้งแต่ปี 2510 แต่ตอนนั้นหลวงพ่อยังไม่พร้อมด้วยสาเหตุทั้งปวงจึงต้องชะลอโครงการพัฒนาเด็กเล็กไว้ก่อน

อย่างไรก็ตาม โครงการให้การศึกษานอกระบบ-เด็กยากจน ได้ดำเนินการโดยมุ่งที่กลุ่มเป้าหมายคนจนในสลัมใกล้วัดก่อนและได้ขยายผลถึงลูกหลาน ผกค. ดังที่ได้เกริ่นไว้แล้ว เด็กที่ได้โอกาสการศึกษาจากโครงการนี้ได้ประสบความสำเร็จไปหลายคน ทั้งนี้หลวงพ่ออนุญาตให้เกริ่นเมื่อโตขึ้นเพื่อไปเรียนหลักสูตรอื่นต่อไป เช่น หลักสูตรของตำรวจ หรือ ปวช. ปวส. เป็นต้น

5. การสร้างเจดีย์ที่สูงที่สุดในประเทศไทย

โครงการนี้เป็นโครงการใหญ่ที่เกิดขึ้นเนื่องจากหลวงพ่อดำเนินการโดยมีพื้นฐานไว้ว่าหากได้รับพระบรมสารีริกธาตุครบ 5 องค์ หลวงพ่อก็จะสร้างเจดีย์เพื่อประดิษฐานให้ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ต่อมาหลังจากต้องผจญภัย บากบั่น ฝ่าฟันอุปสรรคมากมาย หลวงพ่อก็ได้รับพระบรมสารีริกธาตุครบ 5 องค์ ในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2517 และได้เริ่มสร้างเจดีย์ในปี พ.ศ. 2518 โดยต้องจัดซื้อที่ดินเพิ่ม 5 ไร่ และออกแบบเจดีย์ โดยวางแผนกำหนดให้ใช้ประโยชน์จากทุกๆ ชั้นของเจดีย์นี้ และเมื่อเจดีย์สร้างเสร็จหลวงพ่อยังได้ทำตามความตั้งใจและอธิษฐานเดิมว่าจะไปทำสมาธิปฏิบัติธรรมที่อินเดีย แต่ต้องเผชิญกับการเจ็บป่วยอย่างแสนสาหัสในอินเดีย เริ่มต้นจากท้องเสียจนเกือบจะทุพพลภาพ ในที่สุดหลวงพ่อก็และคณะญาติโยมที่ติดตามไปช่วยเหลือและดูแลหลวงพ่อก็ได้กลับมาเมืองไทยโดยสวัสดิภาพ

6. การเผยแพร่พระธรรมในต่างแดน

หลวงพ่อวิริยงค์ได้เริ่มปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างประเทศตั้งแต่ก่อตั้งวัดธรรมมงคล ในระยะแรกสภาพแวดล้อมของวัดยังเป็นธรรมชาติมีต้นไม้เป็นป่ามะขามเทศ ชาวต่างชาติหลายชาติต้องการศึกษาระบบได้มาขอศึกษาจากหลวงพ่อก็เพราะมีข่าวว่า หลวงพ่อกเป็นพระสายป่าที่ได้ออกธุดงค์ตั้งแต่เป็นเณรและเคยเป็นศิษย์ติดตามหลวงปู่มั่นและท่านอาจารย์กงมา

หลวงพ่อวิริยังค์ต้องฝึกเรียนภาษาต่างชาติเพื่อเผยแพร่ธรรมะ ท่านฝึกเรียนการสนทนากับชาวต่างชาติ ฝึกการอ่านและการเขียนจากหนังสือและตำราในยามเช้าตรู่ เนื่องจากหลวงพ่อก่อนมีความจำที่ดีเลิศพิเศษในวัยเด็ก การเรียนรู้อะไรใหม่จึงไม่เป็นเรื่องยากเกินกำลังความสามารถ พอได้รู้จักคุ้นเคยกับชาวต่างชาติหลวงพ่อวิริยังค์ได้เห็นความจำเป็นที่ต้องเดินทางไปเยี่ยมดูสังคัมและประเทศอื่นเพื่อขยายโลกทัศน์และเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ทั้งนี้หลวงพ่อวิริยังค์ได้เห็นว่าโอกาสที่จะเผยแพร่พระพุทธศาสนาในต่างแดนน่าจะดำเนินได้ต่อไป

หลังจากที่ได้เดินทางไปหลายๆ ประเทศ และต่อมาวัตรธรรมมงคลได้ประสบความสำเร็จในด้านระดมทุนและมีลูกศิษย์มากมาย หลวงพ่อวิริยังค์รู้สึกว่าร้อมที่จะไปเผยแพร่ธรรมะในต่างแดนประเทศที่เลือกคือประเทศแคนาดาเพราะมีชาวพุทธเชื้อสายเขมร ลาวและอื่นๆ ที่พร้อมจะสนับสนุนการตั้งวัดและพุทธศาสนกิจ หลวงพ่อวิริยังค์ได้ไปจัดตั้งวัดไทยในแคนาดาหลายแห่ง เช่นที่ Calgary โดยใช้วิธีซื้อโบสถ์เก่าของฝรั่งที่ไม่มีกิจการอีกเพราะเห็นว่าเป็นวิธีที่สะดวกและง่าย ที่สุด จากประสบการณ์การก่อตั้งวัดไทยในอเมริกาเรื่องใบอนุญาตให้จัดตั้งวัดหรือการจัดตั้งวัดในชุมชนที่พหุอาศัยมักจะเกิดปัญหากับผู้คนที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้น หลวงพ่อจึงก่อตั้งวัดในพื้นที่ที่เป็นศาสนสถานตั้งแต่เดิม เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งกับผู้อาศัยในชุมชนนั้น

นอกจากนี้แล้ว หลวงพ่อได้ปรับวิธีการฝึกสมาธิให้กระชับและง่ายขึ้นโดยสามารถจะสอนได้อย่างง่ายและสะดวกพร้อมทั้งง่ายแก่การฝึกปฏิบัติอีกด้วย วิธีใหม่ของหลวงพ่อก็ได้ถ่ายทอดให้ฝรั่งและชาวต่างชาติอื่นๆ ในแคนาดาเป็นที่นิยมและได้ผลพอสมควร หลวงพ่อให้ฝึกแบบทีละนิดทีละน้อยให้เก็บเล็กผสมน้อยในแต่ละวัน โดยไม่ต้องนั่งที่ยาวนานให้เก็บรวมจากการปฏิบัติทีละ 5-10 นาที แต่หลายครั้งต่อวัน

หลวงพ่อวิริยังค์เชื่อว่าในอนาคตจะฝึกสอนการปฏิบัติธรรมและการนั่งสมาธิให้แก่ชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากๆ ต่อรุ่น และจะฝึกให้ชาวต่างชาติที่สนใจและตั้งใจฝึกปฏิบัติธรรมให้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรต่อไปเพื่อได้ผลแพร่กระจายธรรมะให้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. การสร้างพระหยก

โครงการนี้ได้นำมาซึ่งผลหลายอย่างให้หลวงพ่อวิริยังค์

ประการแรก หลวงพ่อได้บรรลุความตั้งใจที่จะสร้างพระพุทธรูปที่สวยงามล้ำค่า เพื่อดึงดูดประชาชนทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศมาสนใจและเรียนรู้ศาสนาพุทธ

ประการที่สอง หลวงพ่อได้ตั้งใจดำเนินโครงการสาธารณประโยชน์หลายเรื่องหลายอย่าง อาทิเช่น โครงการพัฒนาเด็กเล็ก แต่หลวงพ่อก็จำเป็นต้องได้ทุนก้อนใหญ่มาดำเนินโครงการนี้ การ

สร้างพระหยกใหญ่ได้ทำให้ประชาชนสนใจจะมาเช่าซื้อพระหยกเล็ก และเจ้าแม่กวนอิมหยกเพื่อไปบูชา การบริจาคช่วยสร้างพระหยกและการเช่าซื้อวัตถุมงคลหยกที่วัดได้จัดทำขึ้น ช่วยให้หลวงพ่อดีเงินทุนเป็นก้อนเพื่อดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์อื่นๆ ต่อไป

ประการที่สาม การสร้างพระหยกที่ใหญ่ที่สุดในโลก สร้างชื่อเสียงให้กับหลวงพ่เป็นอย่างมาก ประชาชนได้รู้จักหลวงพ่อย่างกว้างขวาง ความอัศจรรย์ของพระหยกองค์ใหญ่และความสามารถของหลวงพ่ในการสรรหาหยกและสร้างได้อย่างงดงามทำให้หลวงพ่มีบารมีและศักดิ์ศรีมากขึ้น ซึ่งเป็นการเสริมสร้างฐานะผู้นำทางศาสนาของหลวงพ่ด้วย

ประการที่สี่ การได้มาของหยกชิ้นนี้มีมาอย่างเป็นมาอย่างไม่ธรรมดา เพราะหลวงพ่ได้พยายามหาหยกชิ้นใหญ่ตั้งแต่ปี 2530 โดยไม่สำเร็จ แต่ได้มาเกิดนิมิตมองเห็นหยกขนาดใหญ่และงดงามตอนนั่งสมาธิในศาลาการเปรียญของวัด เดือนสิงหาคม 2534 ซึ่งประจวบเหมาะแก่เวลาที่เจ้าของเหมืองทองได้ให้คนงานขุดหินหยกขึ้นมาจากดินที่เหมืองใกล้ขั้วโลกเหนือที่ King's Mountain รัฐ British Columbia ประเทศแคนาดา เมื่อหลวงพ่ทราบว่าได้มีการพบหยกชิ้นใหญ่ หลวงพ่ตัดสินใจไป แคนาดาทันทีที่ออกพรรษา เพื่อตกลงซื้อหยกชิ้นยักษ์ทั้งๆ ที่เดิมทีพ่ค้าขายหยกได้ตกลงจะตัดชิ้นหยกให้เล็กลงเพื่อส่งไปขายในประเทศจีน แต่เมื่อทราบว่าหลวงพ่จะแปลงหยกให้เป็นปฏิมากรรมชิ้นสำคัญทางศาสนา พ่ค้าหยกจึงเปลี่ยนใจขายหยกให้หลวงพ่แทนความตั้งใจเดิม โดยสรุปลูกศิษย์หลวงพ่ทั้งหลายเชื่อว่าหลวงพ่มิใช่พระธรรมดา แต่มีบุญบารมี มีอิทธิฤทธิ์เหนือคนธรรมดา เพราะสามารถได้หยกมาอย่างมหัศจรรย์

ประการที่ห้า ในอนาคตหลวงพ่สามารถจะขยายฐานบริเวณพระหยกให้เกิดประโยชน์ทางด้านระดมทุนต่อไปเพื่อนำทุนไปทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง พระหยกองค์ใหญ่เป็นสื่อช่วยให้หลวงพ่ได้ทำงานด้านสาธารณประโยชน์อย่างต่อเนื่องในอนาคต ทั้งนี้ หลวงพ่ตั้งใจจะให้จัดทำของบรรจุอัฐิให้เช่าซื้อ ความคิดนี้หลวงพ่ได้มาจากชุมชนคนจีนในเมือง Los Angeles ที่ได้ระดมทุนแนวนี้อเพื่อสร้างศูนย์วัฒนธรรมและอื่นๆ เพื่อคนจีนใน Chinatown เมือง Los Angeles

หลวงพ่วิริยงค์ได้ตั้งใจสร้างพระหยกองค์ใหญ่มานานแต่ติดขัดเรื่องหาหยกชิ้นใหญ่ไม่ได้ ตอนแรกหลวงพ่คิดจะซื้อจากประเทศจีนหรือพม่าซึ่งเป็นแหล่งผลิตหยกแต่ไม่ได้หยกชิ้นใหญ่เป็นที่พอใจ ต่อมาหลวงพ่ได้รับถวายหัวแหวนหยกทราบว่ามาจากแคนาดา หลวงพ่จึงเบนเข็มไปทางแคนาดา ได้เดินทางพร้อมคณะไปหาซื้อหยกในปี 2530 เป็นเวลา 1 เดือน แต่ไม่สำเร็จหลวงพ่ฝากโยมคนไทยในแคนาดาให้คอยสอดส่องว่าถ้ามีชิ้นใหญ่ให้รีบบอก

การรอคอยผ่านไปหลายปี จนถึงปี 2534 เดือนสิงหาคม หลวงพ่ได้มีนิมิตตอนนั่งสมาธิจึงให้คนติดต่อสอบถามและทราบว่ามีการค้นพบหยกก้อนใหญ่จริง หลวงพ่ได้เดินทางไปเมื่อออก

พรรษา และตัดสินใจซื้อหยกโดยได้เดินทางโดยเครื่องบินเจ็ทเล็กไปยังแหล่งค้นพบหยกซึ่งอยู่ห่างไกล เมืองแวนคูเวอร์ (Van Couver) ตั้ง 1,000 กิโลเมตรอยู่ใกล้ขั้วโลกเหนือ

พอได้หยกมาแล้ว หลวงพ่อต้องหาผู้ที่มีฝีมือแกะสลักหยกได้สวยงาม ช่างที่หลวงพ่อได้พยายามค้นหาและได้ตกลงตัดสินใจเดินทางมาแกะสลักหยก คือ ช่างชาวอิตาลี หลวงพ่อและคณะต้องเดินทางไปหาพบเชิญชวนว่าจ้างมาจากประเทศอิตาลี

เศษหยกจากพระหยกรูปใหญ่มีมากมายเพียงพอให้หลวงพ่อจ้างช่างไทยแกะสลักเป็นพระหยกรูปเล็กเพื่อให้เช่าซื้อ ต่อมาได้มีการแกะสลักรูปเจ้าแม่กวนอิมด้วย

หลวงพ่อวิริยังค์ได้จัดระบบบริหารจัดการอย่างดี เพื่อให้

- 1.) ประชาสัมพันธ์พระหยก โดยให้สื่อกระจายข่าวเชิญชวนประชาชนมาชมหยกขึ้นใหญ่เป็นเวลา 3 เดือนก่อนแกะสลัก
- 2.) ว่าจ้างช่างฝีมือทั้งชาวไทยและต่างประเทศมาแกะสลักหยก
- 3.) สร้างระบบเช่าซื้อพระหยกอย่างรัดกุม ทั้งนี้เป็นระบบที่ต้องดูแลควบคุมพอสมควร เพราะมีการเช่าซื้อเป็นแสนๆ องค์
- 4.) วิธีปลุกเสกพระหยกจะดำเนินการอย่างไร เพราะมีทั้งพระรูปใหญ่และองค์พระเล็กๆ ซึ่งจะไม่พร้อมกัน หลวงพ่อใช้วิธีปลุกเสกหินก้อนหยกเป็นทีเดียวโดยถือว่าได้เข้าพิธีตั้งแต่ครั้งแรก จึงสามารถทยอยให้ผู้สั่งจองรับไปทันทีที่เสร็จ
- 5.) การดูแลรักษาความปลอดภัยของวัตถุมงคลเป็นแสนเป็นหมื่นชิ้นลำบากมาก หลวงพ่อเล่าว่าถึงจะพยายามจัดระบบอย่างดีและรัดกุมแล้วก็ยังมีอาการจรรกรรมเกิดขึ้นจนได้ ทั้งนี้ท่านถือคติว่าการจัดการนั้นไม่สามารถจะหวังผล 100% เพราะนอกจากจะเป็นไปได้ยากแล้ว ยังเป็นการสร้างความเครียดและหงุดหงิดให้กับตนเอง การบริหารจัดการให้มองเป้าใหญ่ถ้าพอจะบรรลุเป้าใหญ่ได้เราต้องทำใจมองข้ามหรือจำเป็นต้องยอมเสียสละและรับว่ามีส่วนเสียหรือข้อบกพร่องในส่วนเล็ก

8. โครงการพัฒนาเด็กเล็ก

หลวงพ่อวิริยังค์ได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมดูงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก่อนวัยเรียนที่ประเทศเยอรมันนีตะวันตก เมื่อปี พ.ศ. 2510 ชาวเยอรมันได้อธิบายถึงปรัชญาและความสำคัญของการมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สร้างความประทับใจให้กับหลวงพ่อเต็มที เขาบอกว่าเด็กคือทรัพยากรของประเทศชาติที่มีคุณค่าที่สุด เพราะต่อไปเด็กจะเป็นผู้เสริมสร้างและรับผิดชอบสังคม ถ้าเด็กได้รับความรักความอบอุ่นและได้อาหารที่ดีตามหลักโภชนาการ พัฒนาการด้านจิตใจและกายของเด็กจะสมบูรณ์ เด็กจะโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ในวัยก่อนเรียนเด็กควรได้รับการฝึกสมองและ

เรียนรู้เรื่องต่างๆ ตามอัธยาศัยเพื่อเสริมความพร้อมที่จะมีการใช้มันสมองให้เป็นประโยชน์ ข้อความเหล่านี้ทำให้หลวงพ่อวิริยงค์คิดหนักเพราะท่านเห็นชัดว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังยากจนกันมาก โดยเฉพาะในชนบทเด็กจะถูกละเลยในวัยเด็กเพราะพ่อแม่ต้องดิ้นรนทำมาหากิน ไม่มีเวลาให้ลูก เด็กจะขาดการได้อาหารที่ดี ขาดความเอาใจใส่หรือการกระตุ้นสมองให้เจริญงอกงาม หลวงพ่อวิริยงค์จึงตั้งใจว่าจะพยายามจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เด็กไทยที่ยากจนในชนบทและในเมืองได้รับประโยชน์

เนื่องจากในปี พ.ศ. 2510 หลวงพ่อยังไม่มีความพร้อม ขาดทั้งเงินทุนและบุคคลที่มีพลังทางสังคมสนับสนุน หลวงพ่อก็เก็บความตั้งใจไว้ดำเนินการทันทีที่มีความพร้อม ต่อมาในปี 2519 และ 2510 หลวงพ่อก็ได้เริ่มศูนย์แห่งแรกที่วัดธรรมมงคลโดยให้บริการแก่เด็กเล็กที่เป็นลูกของชาวสลัมข้างคลองบางจากที่อยู่ใกล้วัด ปีแรกเริ่มมีเด็ก 40 คน ให้พระและเณรเชิญชวนเด็กมาโดยเลี้ยงข้าวเด็ก ในปีที่ 2 และ 3 ชาวบ้านเริ่มเข้าใจและเห็นคุณค่าของโครงการ มีการตื่นตัวอยากให้ลูกเข้าร่วมโครงการ ส่งมาถึง 300-400 คน หลวงพ่อก็ให้พระและเณรสอนเด็ก สร้างโรงจากเป็นห้องเรียน ต่อมาหนังสือพิมพ์นำไปทำข่าวผู้คนที่มิจิตกุศลเริ่มมาบริจาคเงินให้หลวงพ่อขยายงานไปทำต่างจังหวัด ซึ่งตรงกับใจของหลวงพ่อดังแต่ต้น

การเสนอโครงการพัฒนาเด็กโดยวัด หลวงพ่อก็ได้เสนอตามขั้นตอนโดยเสนอเรื่องไปยังกรมการศาสนาแต่ต้องรอคอยคำตอบอยู่นาน จนมีการเปลี่ยนอธิบดี หลวงพ่อก็ได้เข้าชี้แจงถึงความสำคัญและความจำเป็น เมื่อทราบว่าจะต้องคุยกับมหาเถรสมาคม หลวงพ่อก็ได้ทำเรื่องเสนอไป แต่ต้องรอฟังผลเป็นระยะเวลา 2 ปี จึงแหงนงัยสีกกลับมาว่าเห็นด้วย หลวงพ่อก็ได้คิดว่าตนเองอวดดีแต่เชื่อมั่นว่าเป็นโครงการที่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมไทย

หลวงพ่อก็ได้รับความร่วมมือจากกรมพัฒนาชุมชนเพื่อจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้งนี้หลังจากเรื่องของหลวงพ่อก็ได้รับการเผยแพร่ทางสื่อมวลชน กรมการศาสนาและมหาเถรสมาคมร่วมกันขอให้รัฐบาลตั้งงบประมาณให้ดำเนินการนี้ร่วมกับฝ่ายสงฆ์ ในขั้นแรกของการขยายงานหลวงพ่อก็ได้รับความร่วมมือจาก CCF (Christian Children's Fund) ซึ่งเป็น NGO ต่างประเทศทางศาสนาคริสต์ ต่อมากรมพัฒนาชุมชนได้ให้การสนับสนุนโดยให้เจ้าหน้าที่ดูแลเด็ก สนับสนุนเงินค่าจ้างเดือนละ 500 บาท 1,000 บาท และ 3,000 บาท ตามลำดับ รัฐบาลได้ให้นมเด็กที่ยากจนและในรัฐบาลปัจจุบันให้นมเด็กในศูนย์ทุกคนเพราะเห็นว่ายากที่จะกำหนดว่าเด็กคนไหนขาดแคลนหรือไม่

เมื่อพระและวัดอื่นๆ เริ่มสนใจและจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กตาม หลวงพ่อก็รู้สึกปลื้มใจและดีใจมาก เพราะถือว่าประโยชน์ได้เกิดขึ้นในวงกว้างขึ้น หลวงพ่อก็รู้สึกขันแต่ไม่โกรธที่ถูกมองข้ามและละเลยทั้งๆ ที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการและเป็นหัวหอกผลักดันโครงการนี้ ท่านเล่าว่าครั้งหนึ่ง UNICEF ได้

จัดประชุมใหญ่เรื่องศูนย์พัฒนาเด็ก ทางกรมการศาสนาทำหน้าที่เชิญวัดและพระที่เกี่ยวข้องกับการทำศูนย์เข้าประชุมแต่ไม่เชิญหลวงพ่อก็อย่างไก็ดี UNICEF ทราบดีถึงบทบาทของหลวงพ่อก็ได้เชิญหลวงพ่อโดยตรงให้ไปร่วมประชุมด้วย

จากการรณรงค์ให้ก่อตั้งศูนย์เพิ่มขึ้นหลวงพ่อได้ตั้งมาประมาณ 400 แห่ง ซึ่งยังห่างไกลจากความตั้งใจของหลวงพ่อที่อยากเห็นศูนย์ 20,000 แห่งในประเทศ ปัจจุบันหลวงพ่อใช้วิธีส่งพระออก รณรงค์เชิญชวนชาวบ้านและชุมชนจัดตั้งศูนย์ โดยหลวงพ่อก็จะช่วยเงินค่าก่อสร้างและค่าเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ของศูนย์ รัฐบาลผ่านกรมพัฒนาชุมชนจะบริการให้ผู้ดูแลเด็ก และให้ค่านมเป็นอาหารเสริม ให้เด็ก ส่วนผู้ปกครองต้องช่วยกันรับผิดชอบค่าใช้จ่ายประจำเดือน เดือนละ 20 - 30 บาทต่อเด็ก 1 คน หลวงพ่อก็จะช่วยจนเจือศูนย์ทุกแห่งในช่วงแรกให้ดำเนินการอยู่ได้โดยส่งข้าวของ เช่น โอวัลติน อาหารแห้ง ขนมและอื่นๆ ที่หลวงพ่อและทางวัดได้รับจากการถวายสังฆทาน นอกจากนี้แล้วหลวงพ่อยังเปิดบัญชีและกำกับให้ธนาคารจ่ายเงินให้เป็นค่าใช้จ่ายของศูนย์ต่างๆ เป็นประจำทุกเดือนจนกว่าศูนย์จะถูกโอนไปให้ราชการดูแลหลังจาก 2-3 ปี หรือจนกว่าศูนย์จะยืนอยู่บนขาของตัวเองได้ หลวงพ่อก็ได้พยายามรณรงค์ให้คนในเมืองที่พอมีฐานะดีช่วยรับอุปการะศูนย์พัฒนาเด็ก เช่น รับอุปถัมภ์ทั้งศูนย์ตั้งแต่ขึ้นก่อตั้งหรือรับอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายประจำเดือน เป็นต้น

หลวงพ่อก็เชื่อว่าโครงการพัฒนาเด็กเล็กหรือที่ท่านตั้งชื่อว่า “โครงการประทีปเด็กไทย” เป็นโครงการที่ท่านคิดว่าสำคัญและน่าภูมิใจมากที่สุดอย่างหนึ่งเพราะเป็นการช่วยสร้างคุณภาพของคนให้กับประเทศชาติ หากท่านจำเป็นต้องทำโครงการเพียงเรื่องเดียวท่านจะเลือกทำเรื่องอะไร หลวงพ่อตอบอย่างไม่ลังเลว่าจะเลือกทำเรื่องพัฒนาเด็กเล็กเป็นอันดับแรก

9. การสร้างอาคารให้นิذاءที่สีคิ้ว

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ได้รับที่ดินสาธารณประโยชน์ที่อำเภอสีคิ้วให้ตั้งเป็นศูนย์ศึกษาที่จังหวัดนครราชสีมาเนื่องจากนิด้าได้ขยายโอกาสการศึกษาโดยทำโครงการปริญญาโทภาคพิเศษไปจัดสอนที่สถานที่ต่างๆ ในภูมิภาคตอนสุดสัปดาห์ นักศึกษาและบุคคลในท้องถิ่นจึงปรารถนาให้นิด้ามีศูนย์การศึกษาที่ถาวรในถิ่นของตน หลังจากได้รับจัดสรรที่ดินแล้วนิด้าไม่มีงบประมาณจะ ก่อสร้างอาคารเรียน พอดีผู้อำนวยการโครงการของหลักสูตร ศ. บุญทัน ดอกโรจน์ ได้ฝันร้ายว่าการตั้งศูนย์การศึกษาจะมีอุปสรรค ภรรยาของ ศ. บุญทัน จึงได้ชักชวนให้ไปกราบไหว้พระเพื่อขอพรและเพื่อให้จิตใจสบาย ภรรยาของ ศ. บุญทันได้เห็นหลวงพ่อวิริยงค์ทางโทรทัศน์เกี่ยวกับเรื่องสร้างพระหยก จึงชวนกันไปกราบท่าน ศ. บุญทัน ได้เล่าเรื่องทุกซอกซี้ดให้ฟัง หลวงพ่อวิริยงค์แสดงความสนใจในโครงการของนิด้าและเสนอว่าจะช่วยสร้างตึกให้ ต่อมาผู้บริหารของสถาบันได้พบหลวงพ่อก็เพื่อขอทราบความตั้งใจของท่านอย่างเป็นทางการ ปรากฏว่าหลวงพ่อแสดงความจำนงอย่าง

แน่วแน่ที่จะสร้างอาคารเรียนให้และอธิบายว่าท่านได้รับคติเกี่ยวกับการสร้างและจรรโลงสถานการศึกษาในระดับสูงจากการไปเยี่ยมชมมหาวิทยาลัยระดับสูงสุดของอังกฤษ พอสอบถามประวัติของสถาบันอันทรงเกียรติและเก่าแก่เหล่านั้น ได้รับทราบว่าฝ่ายศาสนาของอังกฤษเป็นผู้ก่อตั้ง เนื่องจากศาสนจักรได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาในอดีตกาลและศาสนจักรมีเงินทองเพราะประชาชนจะร่วมกันบริจาคและบำรุงสถาบันศาสนา หลวงพ่อวิริยงค์ได้กลับมาคิดเรื่องนี้เป็นเวลาหลายปีและเชื่อว่าการแข่งขันของชาวโลกในอนาคตคือการแข่งขันทางมันสมอง มิใช่การใช้กำลัง เพราะฉะนั้นการลงทุนในสถาบันการศึกษาระดับสูงน่าจะช่วยเพิ่มพูนผู้ที่มีความรู้และมันสมองดี ให้พร้อมที่จะแข่งขันกับชุมชนอื่นๆ ในโลกนี้ ท่านเชื่ออีกว่าถ้าคนในสังคมมีความรู้ดี การส่งเสริมศาสนาพุทธและความเข้าใจหลักศาสนาและหลักธรรมน่าจะมีมากขึ้นอย่างมีคุณภาพด้วย ด้วยเหตุผลนี้หลวงพ่อยังค์จึงสนใจจะช่วยสร้างอาคารเรียนให้นินดาที่สี่คิ้ว ซึ่งเป็นบ้านเก่าแห่งหนึ่งในวัยเด็กของท่านด้วย หลวงพ่อต้องการจะนำร่องในเรื่องของการบริจาคเงินโดยพระสงฆ์ให้กับฆราวาสในด้านการศึกษา ท่านคิดว่าพระสงฆ์ของไทยโดยทั่วไป มักจะรับบริจาคจากประชาชน โดยส่วนใหญ่จะนำเงินบริจาคไปสร้างศาสนสถาน เช่น โบสถ์ ศาลา ฯลฯ ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ค่อนข้างน้อย หลวงพ่อยังค์ต้องการจะเปิดมิติใหม่ของการนำเงินที่วัดและพระสงฆ์ได้รับมาบริจาคให้กับสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ทั้งนี้ข้อคิดของหลวงพ่อยังค์ในเรื่องนี้ค่อนข้างจะแปลกใหม่สำหรับกาลเวลาเมื่อประมาณ 5 ปีที่แล้ว (พ.ศ. 2534) เนื่องจากตอนนั้นคนไทยทั่วไปยังไม่รู้จักหลวงพ่อกุณและไม่ทราบถึงการบริจาคเงินของหลวงพ่อกุณให้สาธารณกุศลต่างๆ

หลวงพ่อยังค์สร้างตึกให้นินดาโดยใช้แบบแปลนของคุณเยี่ยม วงศ์วานิช สถาปนิกจากบริษัท 110 ผู้เป็นที่ปรึกษาของนินดา หลวงพ่อใช้คนงานของหลวงพ่อกุณที่ใช้งานกันมานานจากการก่อสร้างวัดธรรมมงคล การบริหารและประสานงานก่อสร้างดำเนินการโดยหลวงพ่อกุณเป็นหลัก โดยทางนินดาจะแต่งตั้งคณะกรรมการพร้อมทั้งตัวแทนจากบริษัท 110 คอยติดตามและประสานกับหลวงพ่อกุณ อาคารแรกนี้ได้สร้างเสร็จและทำพิธีเปิดอาคารแล้วโดยมีชื่อว่า อาคารหลวงพ่อยังค์ สรินโร ปัจจุบันมีการใช้ในการเรียนหลักสูตรปริญญาโทและฝึกอบรมบ้าง โดยหลวงพ่อกุณได้ขอใช้ห้องส่วนหนึ่งเป็นศูนย์บริหารโครงการพัฒนาเด็กเล็ก

นอกจากนี้แล้ว หลวงพ่อยังค์ยังได้ให้ความร่วมมือช่วยสร้างอาคารสองให้กับนินดาอีกด้วย ทั้งนี้นักศึกษาและประชาชนได้ร่วมกันระดมทุน 7 ล้านบาท เพื่อการก่อสร้างอาคารที่สอง หลวงพ่อยังค์รับจะเพิ่มเงินที่เหลือทั้งหมดเพื่อสร้างอาคารที่ 2 ให้เสร็จสมบูรณ์ ถ้าจะให้ประมาณค่าก่อสร้างทั้งหมดของอาคาร 2 หลังคงจะไม่ต่ำกว่า 70 ล้านบาท ซึ่งเป็นการบริจาคจากหลวงพ่อกุณด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยไม่ได้มุ่งหวังการตอบแทนใดๆ นอกจากความพึงพอใจที่จะได้บรรลุอุดมการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาในระดับสูง

10. นครธรรม

โครงการนี้อยู่ระหว่างการก่อสร้าง หลวงพ่อได้ใช้พื้นที่ส่วนล่างของเจดีย์ทั้งหมดเพื่อก่อสร้างเป็นนครธรรมะ โดยแบ่งเป็นห้องต่าง ๆ อาทิเช่น ห้องเกี่ยวกับชีวิต ประวัติ และผลงานของหลวงปู่มั่น ห้องเรียนธรรมโดยวิธี high technology จะมีเครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมข้อมูลต่างๆ ที่ผู้อยากรู้ประเด็นทางธรรมะสามารถจะกดเรียกข้อมูล โดยสรุปคือ ห้องต่างๆ จะนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่างๆ มาช่วยสอนและสื่อเนื้อหาสาระของศาสนาให้กับประชาชนอย่างทันสมัยและท้าทายความสนใจ หลวงพ่อวิริยงค์เชื่อว่าในยุคไฮเทคและยุคข้อมูลข่าวสาร การสอนและเผยแพร่ศาสนาให้เด็กและเยาวชนโดยวิธีเดิมจะไม่ได้ผลเพราะเด็กจะรู้สึกเบื่อ ขาดสมาธิและความสนใจ หลวงพ่อจึงได้พยายามจะนำเอาวิธีใหม่ๆ จากฟิสิกส์และสถานที่ในต่างประเทศที่สื่อความรู้ให้เยาวชนและเด็กโดยระบบทันสมัยมาใช้ในการสื่อและสอนศาสนาให้คนไทยในยุคปัจจุบัน

หลวงพ่อดังลงทุนมากกับโครงการนี้ การเตรียมพร้อมด้านสถานที่ได้ดำเนินการไปมากพอสมควร ส่วนการจัดระบบการใช้เทคโนโลยีรวมทั้งการจัดหาซอฟต์แวร์ที่จำเป็นยังไม่เรียบร้อย และคงต้องเตรียมการอีกระยะหนึ่ง อย่างไรก็ตามความคิดในเชิงนวัตกรรมเพื่อการสอนศาสนาของหลวงพ่อเป็นที่น่าประทับใจยิ่ง หลวงพ่อวิริยงค์ไม่ยอมหยุดนิ่ง เปรียบเสมือนว่าหลักการฝึกกฐนคัมภีร์ที่ท่านได้ผ่านมาอย่างซ้ำของมีผลกระทบต่อชีวิตท่านมาโดยตลอด กล่าวคือท่านจะปรับตัวและเตรียมพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ไม่ยอมอยู่นิ่ง แต่ปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงโดยตลอด

11. มหาวิทยาลัยนานาชาติทางพุทธศาสนา

เรื่องนี้เป็นโครงการในใจของหลวงพ่อซึ่งยังไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง หลวงพ่อยกจะเห็นประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการศึกษาทางด้านพุทธศาสนา โดยจะเชิญชวนชาวต่างชาติจากนานาประเทศที่มีชาวพุทธมาศึกษาในมหาวิทยาลัยนานาชาติแห่งนี้ ทั้งนี้หลวงพ่อต้องการให้มหาวิทยาลัยนี้มีหลากหลายคณะ มีการเรียนการสอนอย่างเข้ม รับทั้งนักศึกษาชายหญิง ทั้งพระและฆราวาส แต่ต้องมีอธิการบดีเป็นพระสงฆ์ การรับนักศึกษานานาชาติเป็นวัตถุประสงค์สำคัญอันหนึ่ง เพื่อให้ทุนกับชาวต่างชาติให้เรียนธรรมะและวิชาอื่นๆ หลังจากนั้นหวังว่านักเรียนต่างชาติจะได้กลับไปเป็นผู้นำของประเทศเขาอย่างมีคุณภาพ เพื่อช่วยกันจรรโลงและเผยแพร่พุทธศาสนา

หลวงพ่อดันว่าจะสร้างเมืองมหาวิทยาลัย โดยใช้เงินกำไรจากที่ดินของการสร้างเมืองนี้มาเป็นเงินอุดหนุนมหาวิทยาลัย หลวงพ่อดันเห็นมหาวิทยาลัยที่ร่มรื่นเต็มไปด้วยต้นไม้ ดอกไม้ มีหอพักและบ้านพักของนักศึกษาและอาจารย์ มีบรรยากาศสงบและสดชื่นสบาย หลวงพ่อเชื่อว่าบุคลากรอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนหนึ่งน่าจะเป็นนักวิชาการที่เกษียณจากงานเดิม แต่ยังมีไฟและแข็งแรงพอที่

จะมาช่วยงานที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ หลวงพ่อเชื่อว่าการเกษียณอายุ 60 ปี อาจจะสะกิดกันศักยภาพของคนส่วนหนึ่งที่ยังสามารถสร้างสรรค์ให้สังคมได้

มหาวิทยาลัยนานาชาติแห่งนี้อาจจะเป็นโครงการที่ไม่บรรลุในชีวิตของหลวงพ่อ แต่ท่านก็พอใจที่จะบรรจุโครงการนี้ไว้ในใจเพื่อเป็นโครงการในอุดมคติ เพราะท่านอธิบายว่าถ้าไม่ฝันก็อาจจะขาดแรงบันดาลใจเพื่อผลักดันให้ฝันนั้นเป็นความจริง

ข้อคิดจากการศึกษาชีวิต และผลงานของหลวงพ่อวิริยังค์

1) หลวงพ่อวิริยังค์เป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษจากวัยเด็กคือ มีความเฉลียวฉลาดและความจำดี มีความกล้าที่จะแสดงออก มีมานะและความตั้งใจจริงที่จะทำอะไรก็ตามให้ดีที่สุด อาทิเช่น ตำข้าวอีกครั้งทุกๆ ที่เหนื่อยมากจนสลบไป เมื่อฝึกฝนในธรรมก็อุทิศตนเพื่อหาเงินบริจาคให้พระ เมื่อบวชเณรก็ทำตัวเป็นที่พอใจของพระอาจารย์ได้อยู่ใกล้ชิดเพื่อเรียนธรรมะได้ดี พอเป็นพระก็มุ่งทำโครงการพัฒนาต่างๆ ตามความพร้อมและความสามารถที่จะทำได้

2) หลวงพ่อเชื่อในเรื่องมหัศจรรย์และเรื่องอื่นๆ ที่เหนือธรรมชาติ อาทิเช่น ทำอะไรได้รุ่งโรจน์ มักจะต้องมีนิมิตก่อน กรณีสร้างวัดพระธรรมมงคล กรณีได้หยกขึ้นยักษ์มาสร้างพระพุทธรูปหรือกรณีการยอมรับสถานที่ก่อสร้างนิดาบาสีคิ้ว เป็นต้น

3) หลวงพ่อวิริยังค์มีภาวะผู้นำสูง เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัว (CHARISMA) ที่ก่อให้เกิดแรงศรัทธาในตัวหลวงพ่อ ลูกศิษย์ (ฆราวาส) พระและเณร รวมทั้งประชาชนทั่วไปมักจะรู้สึกประทับใจกับความสามารถของหลวงพ่อในหลายๆ ด้าน หลวงพ่อจะมีเมตตาจิต มีอารมณ์ขันและมีความยืดหยุ่นและเข้มแข็งในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ภาวะผู้นำของหลวงพ่อมีลักษณะที่สอดคล้องกับความเป็นไทยๆ คือ ไม่เข้มงวดจนเกินไป แต่ก็ไม่หย่อนยานจนหมดพลัง

4) หลวงพ่อเป็นนักพัฒนาที่เปิดใจกว้างไว้รับข้อคิด แนวปฏิบัติและเหตุผลจากภายนอกเสมอ แนวความคิดเรื่องความสำคัญในวัยก่อนเรียน พระสงฆ์ควรส่งเสริมอุดมศึกษา การประยุกต์เทคโนโลยีในการถ่ายทอดความรู้ วิธีระดมทุนและอื่นๆ ล้วนแต่เป็นแนวความคิดที่หลวงพ่อได้รับมาจากการเดินทางไปต่างประเทศและการปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ หลวงพ่อวิริยังค์ไม่ปิดกั้นการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ แม้จะมีอายุแล้ว ท่านก็ยังฝึกเรียนภาษาอังกฤษจนพอพูดได้และอ่านได้ การนำแนวความคิดและวิธีการต่างๆ จากภายนอกมาปรับใช้คือ จุดเด่นของหลวงพ่อวิริยังค์ผู้ซึ่งเป็นพระที่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมใหม่ๆ

5) หลวงพ่อวิริยงค์มีความกระตือรือร้น จับใจและคล่องแคล่วในการทำงานและตัดสินใจ โดยวิธีการทำงานของท่านเป็นแบบไม่เป็นทางการและสามารถตัดสินใจได้อย่างฉับพลัน ดังนั้นการที่ต้องประสานกับหน่วยงานแบบราชการอาจทำให้ท่านรู้สึกเบื่อหน่ายหงุดหงิดและรำคาญใจในความล่าช้าของระบบราชการที่ต้องยืดเยื้อระเบียบ ปฏิบัติตามข้อบังคับและขั้นตอนต่างๆ อย่างมากมาย ในมุมตรงกันข้ามลักษณะการทำงานแบบอิงตัวบุคคลคือท่านตามลำพัง น่าจะมีผลในทางลบในอนาคต หากท่านไม่สบายหรือชราภาพ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าขาดการฝึกเตรียมผู้สืบทอดหรือทดแทนตัวท่าน ช่องว่างระหว่างท่านกับพระผู้อื่น เช่น พระเลขา กว้างมากทีเดียว

6) หลักการบริหารงานของหลวงพ่อวิริยงค์เน้นความตั้งใจและการไม่ยืดติดอะไรเกินไป กล่าวคือ ให้อยากทำได้ดีที่สุด แต่จะไม่หวัง 100% เพราะจะทำให้ตัวเองเครียดและหมดกำลังใจทำงาน ทั้งนี้หลวงพ่อจะให้อภัยผู้กระทำผิด เช่น เมื่อผู้ใหญ่บ้านในโครงการศูนย์พัฒนาเด็กแห่งหนึ่งทุจริตเอาเงินส่วนหนึ่งที่หลวงพ่อส่งให้เด็กในโครงการ เมื่อหลวงพ่อซักถามและเขาสารภาพหลวงพ่อก็ไม่เอาโทษต่อ นอกจากจะอบรมและสั่งสอนตามอัตราภาพ ทั้งนี้หลวงพ่อยึดหลักการเดินสายกลาง จึงไม่ค่อยมีความโกรธหรืออาฆาตแค้นใครทั้งนั้นรวมทั้งผู้กระทำผิด

7) แนวการบริหารจัดการของหลวงพ่อเท่าที่ทราบแบบยังไม่ได้เจาะลึก จะเห็นว่าหลวงพ่อได้พยายามแบ่งปันงาน จัดระเบียบและขั้นตอนของงาน มีการมอบหมายภาระหน้าที่ให้ผู้ช่วยกำกับดูแลกิจการต่างๆ รวมทั้งมีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานด้วย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการบริหารยังคงเป็นแนวทางแบบรวมศูนย์อำนาจและอิงตัวบุคคลเป็นหลัก การจัดระบบงานนั้นยังมิได้เป็นการทำเพื่อเสริมความแกร่งของระบบหรือองค์การ แต่เป็นการปรับปรุงประสิทธิภาพของงาน

เชิงอรรถ

¹ ศรีนทิพย์ วีโรทัย, “ประวัติและงานของท่านพุทธทาสภิกขุ,” (กรุงเทพฯ : กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, เมษายน 2539)

² สุภัตรา แต่งเจริญ, “วัดพระธรรมกาย : ประวัติและกิจกรรม,” (กรุงเทพฯ : กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, มีนาคม 2539)

³ ภัทรินทร์ โล่หวัชะกุล, “พระพยอม กัลยาโณ,” (กรุงเทพฯ : กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, เมษายน 2539)

⁴ จินตนา ณ ระนอง, “พระญาณวิเทศ (หลวงพ่อดูณ ปรีสุทโธ) วัดบ้านไร่ อ.ด่านขุนทด จ. นครราชสีมา,” (กรุงเทพฯ : กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, เมษายน 2539)

**องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์
มูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทย**

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ มูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทย

บทคัดย่อ

ผศ. ดร. จีรพรรณ ภัคติบุตร

ผศ. ดร. กลิ่นแก้ว จินกานนท์

ผศ. สุวดี ปภาพจน์

การศึกษาเรื่องมูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทยเป็นการศึกษาเชิงสำรวจเบื้องต้นจากเอกสารถึงประวัติความเป็นมา พัฒนาการการรวมกลุ่มให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและสังคมของชาวจีนในประเทศไทยจนขยายตัวออกมาในรูปของมูลนิธิ เช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง และมูลนิธิร่วมกตัญญู เป็นต้น และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับบริหารของทั้งสองมูลนิธิ

ผลการศึกษา ปรากฏว่า การก่อตั้งมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ใน พ.ศ. 2480 และ มูลนิธิร่วมกตัญญูใน พ.ศ. 2513 เกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาในศาสนา และการทำสาธารณกุศล ทั้งเป็นการสืบทอดลักษณะของสังคมจีนที่เอื้อต่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประกอบกับบริการสวัสดิการสังคมของรัฐที่ก้าวไม่ทันกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย ทำให้เกิดองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ขึ้นจำนวนมาก เพื่อสนองความต้องการของประชาชนและเพื่อเสริมบริการสวัสดิการของรัฐ ในการระดมทุนมูลนิธิทั้งสองรับบริจาคโดยไม่มีการเรียไร และผลงานของมูลนิธิเป็นสิ่งที่ช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับมูลนิธิ โดยสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์เผยแพร่ให้ทราบทั่วกัน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ภาษาจีน

จากการศึกษาเบื้องต้นดังกล่าว ควรมีการศึกษามูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทยทั้งในลักษณะเชิงกว้าง และเจาะลึกบางมูลนิธิ เช่น มูลนิธิร่วมกตัญญู และมูลนิธิของชาวจีนอื่นๆ ตลอดจนควรศึกษาเปรียบเทียบถึงบทบาทและการเผยแพร่ข่าวสารกิจกรรมสาธารณ - ประโยชน์ของสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ภาษาไทยและหนังสือพิมพ์ภาษาจีน

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ มูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทย

ผศ. ดร. จีรพรรณ ภัคติบุตร

ผศ. ดร. กลิ่นแก้ว จินกานนท์

ผศ. สุวดี ปภาพจน์

ความสำคัญของปัญหา

มูลนิธิเป็นองค์การนิติบุคคลของเอกชน ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เชื่อมโยงการทำงานด้านการช่วยเหลือประชาชนและสังคมระหว่างรัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทย การรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินงานสาธารณกุศลและบริหารจัดการในรูปของมูลนิธิในประเทศไทย มีแนวคิดมาจากกลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยทำมาหากินในประเทศไทย โดยเป็นต้นกำเนิดของการก่อตั้งมูลนิธิ “ป่อเต็กตึ้ง” ในพ.ศ. 2452 ในพ.ศ. 2465 ได้มีการประกาศกฎหมายว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้าและได้มีการจดทะเบียนสิทธิเป็นนิติบุคคลถูกต้องตามกฎหมายเป็น ครั้งแรกใน พ.ศ. 2474 (วิเชียร เตชะไพบูลย์, 2533) ซึ่งต่อมาได้มีมูลนิธิและสมาคมชาวจีนเกิดขึ้นจำนวนมาก ทั้งที่เพื่อสาธารณประโยชน์หรือเพื่อความร่วมมือกันทางธุรกิจ

มูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทยเหล่านี้ได้มีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกับภาครัฐในการสงเคราะห์และแบ่งเบาภารกิจของรัฐในทางด้านบรรเทาสาธารณภัย ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข และกิจกรรมสาธารณกุศลอื่น ๆ และได้ขยายขอบเขตสาธารณกุศลออกไป จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า “เขาช่วยได้เยอะมากแล้วทำจริง ๆ ไม่ว่าดีกล่มหรือไฟไหม้ แม้เขาจะมีหน้าที่หลักคือเก็บศพก็ตาม...” (ป่อเต็กตึ้ง-ร่วมกตัญญู : คู่บุญคู่แค้น, 2533 : 173) อันหมายถึง การทำงานที่เป็นเสมือนนักบุญที่คอยชุบชีวิตผู้เคราะห์ร้ายต่าง ๆ ของมูลนิธิเป็นที่รู้จักกันดีสองแห่ง คือ มูลนิธิป่อเต็กตึ้งและมูลนิธิร่วมกตัญญู

การรวมกลุ่มของชาวจีนในประเทศไทย ตลอดจนบทบาทและการดำเนินงานในรูปของกลุ่ม สมาคม ทั้งที่เป็นสมาคมทางการค้าและธุรกิจ และสมาคมที่รวมคนแซ่เดียวกันที่เป็นญาติเข้าด้วยกันเป็นมูลนิธิและกลุ่มอื่น ๆ เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาอย่างยิ่ง ได้มีการศึกษาถึง สังคมชาวจีน และบทบาทของชาวจีนในประเทศไทยในประเด็นต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น Skinner (1957) ได้ศึกษาถึงสังคมจีนในประเทศไทยในลักษณะประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ตั้งแต่การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในแผ่นดินไทยในสมัยคริสต์วรรษที่ 17 (พุทธศตวรรษที่ 24) จนถึง ค.ศ. 1956 (พ.ศ. 2499) ตลอดจนการวิเคราะห์ ถึงปัจจัยองค์ประกอบและภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวจีนในไทย และการผสมผสานกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมและภาวะแวดล้อมในดินแดนใหม่ของชาวจีนในประเทศไทย

จนกลายเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนในที่สุด ผลงานทางวิชาการเรื่องนี้เป็นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนในไทยมาจนถึงทุกวันนี้ และได้รับการแปลเป็นภาษาไทยใน พ.ศ. 2529 (สกินเนอร์, 2529) ต่อมา Skinner (1958) ได้ศึกษาถึงกลุ่มชาวจีนในประเทศไทยในประเด็นที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำและอำนาจในชุมชนชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งเป็นการศึกษาในช่วง ค.ศ.1951-1956 (พ.ศ.2494-2499) และในปีถัดมา Coughlin (1960) ได้ศึกษาวิเคราะห์เอกลักษณ์ของชาวจีนที่มีการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย และการดำรงชีวิตในลักษณะของสองวัฒนธรรมที่สามารถผสมผสานวัฒนธรรมของจีนและไทยเข้าด้วยกันตลอดจนค่านิยมจีนและไทย

การศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยในระยะหลังมีมากมาย รวมทั้งการศึกษาถึงการรวมกลุ่มของชาวจีนในลักษณะของกลุ่มที่ช่วยเหลือกันเองในกลุ่มแซ่เดียวกัน จนขยายตัวออกไปเป็นการทำบุญและทำทานในรูปของสมาคม และมูลนิธิ ปัจจุบันนี้ มูลนิธิที่จัดตั้งโดยชาวจีนในประเทศไทย และชาวไทยเชื้อสายจีนนี้เป็นที่ยอมรับนับถือในกิจการสาธารณกุศลและบรรเทาสาธารณภัย เช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง มูลนิธิร่วมกตัญญู และมูลนิธิอีกหลายมูลนิธิ จากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มจนขยายการทำงานเป็นกลุ่มออกมาในรูปของมูลนิธิของชาวจีนนี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาถึงประวัติ พัฒนาการ ปรัชญา และแรงจูงใจที่ทำให้สามารถดำเนินงานเป็นกลุ่มและเจริญรุดหน้าจนเป็นที่ยอมรับกันทั่ว

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมา พัฒนาการการรวมกลุ่มให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและสังคมของชาวจีนในประเทศไทยจนขยายตัวออกมาในรูปของมูลนิธิ
2. เพื่อศึกษาปรัชญาแนวคิด และแรงจูงใจในการดำเนินงานสาธารณประโยชน์ และสาธารณกุศลของมูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทย ตลอดจนการระดมทุน การจัดการกิจกรรม ข่ายงานความร่วมมือ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะกรณีของมูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทย 2 แห่ง คือ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง และมูลนิธิร่วมกตัญญูเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลา

ข้อจำกัดของการศึกษา

1. การวิจัยนี้มีข้อจำกัดเรื่องเวลา ซึ่งทำให้ไม่สามารถศึกษามูลนิธิของชาวจีนทั้งหมดได้

2. การศึกษานี้อาจสะท้อนภาพของการรวมกลุ่มของมูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทยทั้งหมดไม่ได้ อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มของชาวจีน และการก่อตั้งมูลนิธิทั้งสองแห่งดังกล่าวอาจถือเป็นแบบอย่างของมูลนิธิของชาวจีนได้

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาประวัติ ความเป็นมา พัฒนาการการรวมกลุ่มของชาวจีนในประเทศไทย จากหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ งานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง
2. ศึกษาข้อมูลที่มีผู้ศึกษาไว้เกี่ยวกับมูลนิธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลนิธิของชาวจีน คือ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง และมูลนิธิร่วมกตัญญู
3. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง และมูลนิธิร่วมกตัญญู ตามประเด็นต่อไปนี้
 - ปรัชญา/แนวคิด และแรงจูงใจในการดำเนินงานสาธารณประโยชน์ และสาธารณกุศล
 - การระดมทุน
 - การดำเนินงาน กิจกรรม และบริการการกุศล
 - ซ้ายงานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายใต้มูลนิธิเดียวกัน และความร่วมมือระหว่างมูลนิธิ
 - ความสัมพันธ์/ความร่วมมือระหว่างมูลนิธิและหน่วยงานของรัฐ
 - แนวโน้มการดำเนินงานสาธารณประโยชน์
 - ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์พัฒนาการและความร่วมมือของชาวจีนในประเทศไทยที่ออกมาในรูปขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ เช่น มูลนิธิ ทั้งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการศึกษาวิจัยมูลนิธิอื่น ๆ ชาวจีนในประเทศไทยในเชิงกว้าง และเชิงลึกต่อไป

ชาวจีนในประเทศไทย

การตั้งถิ่นฐาน

ชาวจีนหรือกลุ่มคนเชื้อสายจีนตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นประเทศไทย มีชนเชื้อสายจีนอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก และผสมผสานกลมกลืนกับเชื้อสายไทยจนเป็นคนไทย จีนเข้ามามีบทบาททางค้าในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 (Skinner, 1957 : 2) ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากมณฑลฮกเกี้ยน กวางตุ้ง แต้จิ๋ว และไหหลำ โดยอพยพเข้ามาในลักษณะต่าง ๆ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบพ่อค้า (The Trade Pattern) ซึ่งเป็นกลุ่มพ่อค้าและช่างฝีมืออพยพเข้ามาทำการค้าหรือสร้างเครือข่ายทางการค้ากับกลุ่มเดิมในดินแดนจีน
2. รูปแบบกุลี (The Choolic Pattern) ซึ่งเป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาเป็นแรงงาน กุลี ชาวนา ชาวไร่ และคนยากจน
3. รูปแบบผู้พักแรม (The Sojourner Pattern) ซึ่งเป็นกลุ่มหลายหลายอาชีพ ที่เดินทางเพื่อทำธุรกิจ
4. รูปแบบผู้อพยพใหม่และบุตรหลาน (The Descent of re-immigrant) ซึ่งเป็น กลุ่มที่อพยพตามญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศอื่นแล้ว (Wang Gung Wu, 1991 : 4-10 อ้างถึงใน พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล, 2536 : 2-3)

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองไทยกับจีนเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ลงมาเป็นตอนที่จีนขยายกิจการค้าออกไปสู่ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยก่อนสมัยการสร้างกรุงศรีอยุธยา และกลุ่มชนเหล่านี้มีอาชีพในทางค้าขายที่แตกต่าง ๆ ไปจากกลุ่มพื้นเมืองเดิมที่มีอาชีพทางเกษตรกรรม ทำให้เกิดชุมชนและเมืองใหญ่ ๆ ที่ใกล้ชิดทะเลหรือแม่น้ำสายใหญ่ ๆ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2526 : 19) วัฒนธรรมจีนได้เข้าผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทย

การรวมกลุ่มช่วยเหลือ

ชาวยุโรปที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานในสหรัฐอเมริกาได้ตั้งเป็นกลุ่มเป็นสมาคม เพื่อช่วยเหลือกลุ่มอพยพกลุ่มใหม่ เมื่อแรกเข้ามาอยู่ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในกรณีประสบทุกข์ ชาวจีนอพยพในประเทศไทยก็เช่นกันได้ดำเนินงานสงเคราะห์ชาวจีนด้วยกันในลักษณะนี้ในเบื้องต้น แต่ภาระหน้าที่และกิจกรรมต่างๆ ได้ขยายออกไปจากการให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เมื่อแรกมาตั้งถิ่นฐาน ออกไปสู่ความร่วมมือสงเคราะห์ชุมชนและสวัสดิการสังคมที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องต่อผู้อพยพมาใหม่และครอบครัวญาติพี่น้อง (Coughlin, 1960 : 62)

ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวจีนเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมชาติในแผ่นดินใหม่ อาจสรุปได้ ดังนี้

1. ความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา และการเจริญรอยตามบาทของพระ เช่น การกำเนิดบูชาสถาน “ป้อเด็กตั้ง” ซึ่งต่อมาก็คือ มูลนิธิป้อเด็กตั้ง หรือการจัดตั้งสมาคมพุทธศาสนา ซึ่งได้เงินบริจาคจากสมาชิกที่รวยมาช่วยเงินทำศพ และพิธีทางศาสนาแก่สมาชิกที่จน เพื่อช่วยปลดปล่อยวิญญาณให้ไปสู่สุคติโดยเร็ว

2. ลักษณะของสังคมจีนที่เอื้อต่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำงานหนักอดออม ครอบครัวใหญ่อาศัยอยู่ด้วยกัน การเคารพนับถือยกย่องบรรพบุรุษ ตลอดจนการยกย่องผู้เป็นใหญ่ (elite-centered) การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นวิถีชีวิตของจีน โดยเริ่มจากช่วยกันเองในครอบครัว แล้วขยายออกไปสู่ครอบครัวข้าง คนที่มีแซ่เดียวกัน มาจากท้องถิ่นเดียวกัน เชื้อสายเดียวกัน จนในที่สุดออกไปสู่ประชาชนทั่วไป การกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มสมาคมในที่สุด (Skenner, 1957 : 92, 256-257)

เป็นที่น่าสังเกตว่าองค์การการกุศลและบุคคลผู้กระทำความดีช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยพิบัติ ได้รับคำยกย่องและตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์จีน ซึ่ง Coughlin (1960 : 56) เห็นว่าเป็นเครื่องชี้ภาวะของค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนชาวจีน ซึ่งการตีพิมพ์เผยแพร่และการยกย่องชมเชย การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบชนบทในประเทศจีน เมื่อเข้ามาอยู่ในดินแดนแห่งใหม่ คือ ประเทศไทย ชาวจีนเหล่านี้ก็นำขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของตนมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้ขยายการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ออกไปสู่ประชาชนโดยทั่วไปโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ภาษา และชนชั้นวรรณะ ซึ่งในทางตรงกันข้ามงานบรรเทาทุกข์ของมูลนิธิของชาวจีนไม่ค่อยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ไทย ทั้งๆ ที่ในยามพิบัติหรือมีอุบัติเหตุมูลนิธิของจีนได้ช่วยเหลือทั้งชาวจีนและชาวไทย

3. การขาดแคลนสวัสดิการสังคมในสังคมไทยในช่วงก่อน พ.ศ. 2490 และหลังจากนั้นแม้ว่าได้มีการจัดตั้งกรมประชาสงเคราะห์ขึ้นมาก็ตาม การทำบุญทำทานเป็นสิ่ง

ที่ทำการเป็นปกติในสังคมไทยขณะนั้น เช่น การทำบุญทางศาสนาซึ่งได้บุญกุศลแก่ผู้ให้หรือผู้ทำบุญทำทาน แต่ยังขาดการทำบุญกุศลที่ให้แก่ส่วนรวม จึงเกิดช่องว่างในการช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวจีนที่เข้ามาอยู่อาศัยในแผ่นดินไทยไม่ได้รับการสังคมสงเคราะห์จากบริการของรัฐอย่างเพียงพอจนทำให้ต้องจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือกันเองในชุมชนและสมาคมของตน (Coughlin, 1960 : 60-62)

Jung (1994 : 10-12) สรุปปัจจัยที่เป็นสิ่งส่งเสริมให้กลุ่มองค์การเอกชน สาธารณประโยชน์เกิดขึ้นและเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยที่กิจกรรมบางประการที่องค์การเอกชน เหล่านี้ดำเนินการ เช่น สวัสดิการสังคม ที่อยู่อาศัย การศึกษา และการพัฒนาอื่น ๆ ล้วนเป็นกิจกรรมที่รัฐพึงดำเนินการ หากรัฐไม่สามารถดำเนินการให้บริการสังคมได้อย่างเพียงพอ องค์การเอกชนก็จะเข้ามาเสริมกิจกรรมเหล่านี้ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจมาก จนบางครั้งได้ละเลยสวัสดิการสังคมที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนา ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจัยที่เกื้อหนุนการเติบโตขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์มีดังนี้

1. ในประเทศที่เป็นกลุ่ม “Hard state” ซึ่งเป็นประเทศที่รัฐมีเป้าหมายชัดเจนและดำเนินการตามเป้าหมาย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน สิงคโปร์ องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์จะมีบทบาทไม่มากนัก แม้ว่าบางทีรัฐอาจไม่ได้ตั้งงบประมาณจำนวนมากเพื่อการพัฒนาและสวัสดิการสังคมก็ตาม ส่วนในประเทศที่เป็นกลุ่ม “Soft state” ซึ่งเป็นประเทศที่รัฐไม่ได้ตั้งเป้าหมายไว้อย่างเด่นชัด บางครั้งไม่ได้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ไทย ฟิลิปปินส์ ซึ่งการตัดสินใจและการดำเนินการของรัฐมักล่าช้าและถูกขัดขวางด้วยผลประโยชน์ทางการเมืองและธุรกิจ ในประเทศเหล่านี้ มีกลุ่มองค์การเอกชนเพื่อการพัฒนาจำนวนมาก และเสริมกิจกรรมตามที่ประชาชนต้องการ

2. บทบาทของครอบครัว สมาชิกในครอบครัว เป็นแหล่งที่สามารถพึ่งพิงได้ในยามทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นในครอบครัว อาจทำให้บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ลดลง หากว่ารัฐดำเนินการกิจกรรมสวัสดิการสังคมไม่เพียงพอ ถึงแม้สายสัมพันธ์ในครอบครัวจะแน่นหนาเพียงใดก็ตาม องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ก็ยังคงเป็นที่ต้องการอยู่มาก

3. องค์ประกอบของการผสมผสานทางเชื้อชาติและบทบาทของศาสนาในสังคมที่หลากหลายเชื้อชาติ เช่น มาเลเซีย กิจกรรมทางสาธารณประโยชน์จะขึ้นอยู่กับกลุ่มกิจกรรม และศาสนา

ในช่วงปี พ.ศ. 2460 จนถึงตอนปลาย พ.ศ.2480 เป็นช่วงที่ชาวจีนได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มและสมาคมขึ้นจำนวนมากทั้งกลุ่มและสมาคมที่มีอยู่แล้วก็ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง (Skinner, 1957 : 256) ในพ.ศ.2468 มีการกำหนดให้จดทะเบียนหรือการดำเนินกิจกรรมขององค์การที่มีลักษณะเป็นมูลนิธิต้องอยู่ภายใต้กฎกระทรวงมหาดไทย โรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ เป็นองค์การที่จดทะเบียนมูลนิธิเป็นแห่งแรก เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2474 (วิเชียร เตชะไพบูลย์, 2533 : 6) หลังจากนั้นองค์การต่าง ๆ ได้จดทะเบียนมูลนิธิเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีจำนวน 6,117 มูลนิธิ (จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2538) โดยเฉลี่ยเดือนละ 35 มูลนิธิ (วีระยุทธ เอี่ยมอำภา, 2538 : 52)

ประเภทของสมาคมจีน

วัลลภา บุรุษพัฒน์ (2517) ได้แบ่งประเภทของสมาคมของชาวจีนออกเป็น 3 ประเภท คือ สมาคมชาวจีนที่ใช้ชื่อสกุลเดียวกัน ท้องถิ่นเดียวกัน หรือภาษาถิ่นเดียวกัน สมาคมอาชีพและธุรกิจ และสมาคมเพื่อการกุศล พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล (2536) ได้ศึกษาถึงพัฒนาการบทบาทของสมาคมจีนในกรุงเทพมหานคร และจัดประเภทสมาคมจีนออกเป็น 9 ประเภท คือ สมาคมธุรกิจกิจการค้า สมาคมทางวิชาชีพ สมาคมกลุ่มภาษา สมาคมระดับอำเภอในจีน สมาคมแซ่ตระกูล สมาคมทางสาธารณกุศล สมาคมทางวัฒนธรรม สมาคมโรงเรียน และสมาคมกลุ่มอายุ

โดยสรุป สมาคมจีนอาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. **สมาคมชาวจีนที่ใช้ชื่อสกุลเดียวกัน** สมาคมของผู้มาจากท้องถิ่นเดียวกัน ใน ประเทศจีน รวมทั้งสมาคมของผู้ที่พูดภาษาถิ่นภาษาเดียวกัน ดำรงรักษานับธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของตนได้ เช่น สมาคมแซ่ก้วย สมาคมตระกูลลิ้มแห่งประเทศไทย สมาคมแต้จิ๋วแห่งประเทศไทย สมาคมฮากาแห่งประเทศไทย เป็นต้น

2. **สมาคมอาชีพและธุรกิจต่าง ๆ** เป็นสมาคมทางด้านค้าขายของชาวจีน ส่งเสริมการค้าและรักษาผลประโยชน์ ชาวจีน หรือชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น สมาคมหนังสือพิมพ์จีนแห่งประเทศไทย สมาคมพ่อค้าข้าวแห่งประเทศไทย เป็นต้น

3. **สมาคมเพื่อการกุศล** ให้บริการทางสังคมสงเคราะห์แก่ชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งขยายรวมถึงคนไทยและคนอื่น ๆ โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา และชนชั้นวรรณะ เช่น สมาคมการกุศลวัดหัวลำโพง และอยู่ในรูปของมูลนิธิ เช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง มูลนิธิร่วมกตัญญู เป็นต้น

มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง

ประวัติ

มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ได้จดทะเบียนเป็นองค์การมูลนิธิเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2480 ใช้ชื่อ “มูลนิธิช่วยเหลือชาวป่อเต็กตึ๊ง” โดยทุนจดทะเบียนเริ่มแรก 2,000 บาท เป็นมูลนิธิที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลอันดับที่ 8 ของประเทศไทย (วิเชียร เตชะไพบูลย์, 2533 : 6) โดยมีวัตถุประสงค์ ซึ่งได้ปรับปรุงมาตามลำดับ ดังนี้

1. ช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัย อุทกภัย วาตภัย และภัยอื่น ๆ ทั่วประเทศ
2. จัดตั้งโรงพยาบาลใช้ชื่อว่า “โรงพยาบาลหัวเฉียว” รักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ได้ป่วยทุกสาขาโรค
3. จัดตั้งโรงเรียนและสถานศึกษา (มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ)
4. ช่วยเหลือจัดการศพทั่วไป และจัดตั้งสุสานเพื่อการนี้ด้วย
5. ส่งเสริมและบำรุงกิจกรรมด้านศาสนา วรรณกรรม ศิลปและวิทยาศาสตร์
6. บำเพ็ญทางการกุศลโดยทั่วไปหรือตามมติคณะกรรมการ (มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง, 2537 : 107)

แรงบันดาลใจ

แรงบันดาลใจที่ก่อให้เกิดองค์การเอกชนสาธารณกุศลเช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง สืบเนื่องมาจากความศรัทธาในวัตรปฏิบัติของท่านไต้ฮงกิกขุ ซึ่งได้ริเริ่มงานช่วยเหลือและสงเคราะห์ชาวบ้านและบุคคลผู้ยากไร้ขัดสน ให้ยารักษาโรค ช่วยเก็บศพและทำศพให้ ปฏิบัติงานสาธารณประโยชน์ สร้างสะพาน ถนนทางที่อำเภอเตี้ยเอี้ย แคว้นแต้จิ๋ว จนเป็นที่สรรเสริญเลื่องลือกัน สาธุศิษย์ได้จัดสร้างอนุสรณ์เป็นที่ประดิษฐานพระรูปจำลองเพื่อไว้กราบไหว้บูชาชื่อ “ป่อเต็กตึ๊ง” เพื่อเป็น “คุณานุสรณ์” ถึงพระคุณนานัปการของท่านไต้ฮงกิกขุ และได้มีการสร้างอนุสรณ์สถานป่อเต็กตึ๊ง ไม่น้อยกว่า 500 แห่งในแผ่นดินจีน และในแผ่นดินต่าง ๆ ที่ชาวจีนได้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่รวมทั้งประเทศไทย ได้มีการสร้างอนุสรณ์สถานป่อเต็กตึ๊งในประเทศไทยในพ.ศ. 2439 โดยนายเบ๊ฮุ้นซึ่งได้อัญเชิญพระรูปจำลองท่านไต้ฮงกิกขุมาประเทศไทย มีผู้คนเชื้อสายจีนเลื่อมใสศรัทธา เมื่อเกิดอหิวาตกโรคระบาดขึ้น ซึ่งผู้ศรัทธาได้รับการคุ้มครองจึงได้มีพิธีการบูชาและสวมนางพระคุณ โดยพากันบริจาคโรงศพเก็บศพไม่มีญาติ และไปฝังที่วัดดอนเพื่อเป็นทาน จนในพ.ศ.2453 ชาวจีนได้บริจาคเงินซื้อที่ดินบริเวณถนนพลับพลาชัย ก่อสร้างอารามหลวงปู่ไต้ฮง และใช้ชื่อ “ป่อเต็กตึ๊ง” เป็นสถานที่ปฏิบัติประชาสงเคราะห์เป็นกิจลักษณะเป็นครั้งแรก (ชีวประวัติหลวงปู่ไต้ฮง, 25.. : 14)

การระดมทุน

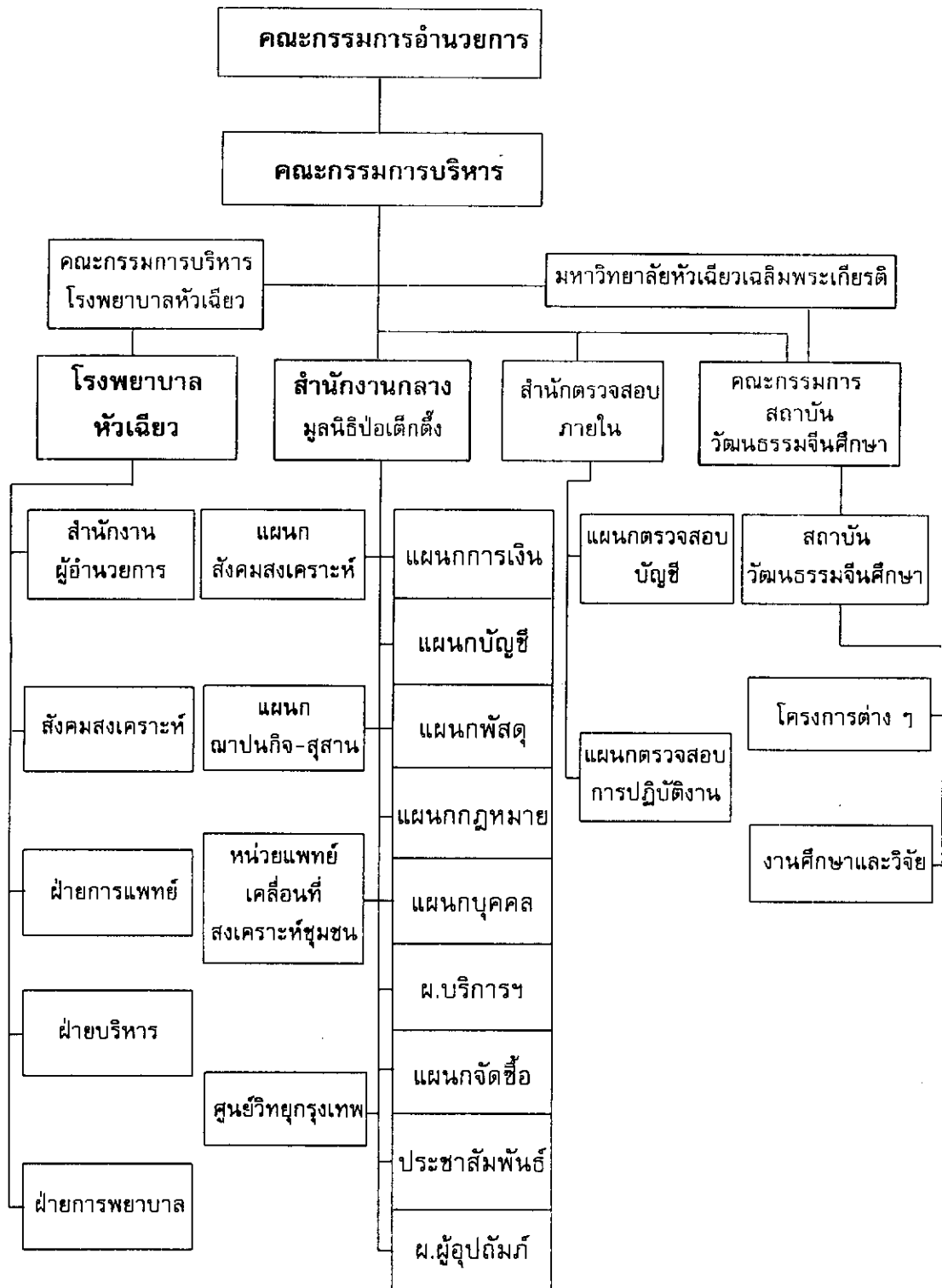
มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งก่อตั้งเริ่มแรกด้วยเงินทุน 2,000 บาท ในปี 2480 ในการระดมทุน มูลนิธิได้รับเงินทุนในการดำเนินงานจากเงินบริจาค ซึ่งเป็นผู้บริจาคที่เรียกว่าผู้อุปถัมภ์ให้เงินทุนเป็นรายปีประมาณปีละร้อยละสิบของเงินทุนที่ได้รับบริจาคทั้งหมด นอกนั้นเป็นผู้บริจาคทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 เป็นชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีน และมีผู้บริจาคซึ่งเป็นชาวไทยมากขึ้น การรับบริจาคถือว่าขึ้นอยู่กับความศรัทธาของผู้บริจาค ไม่มีการเรียไรใด ๆ ทั้งสิ้น

การประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมและการระดมทุนออกไปในลักษณะของการส่งข่าวโดยทั่วไป และสื่อมวลชนติดตามทำข่าวการทำงานของมูลนิธิเองเป็นลักษณะ “ปากต่อปาก” หรือ “บอกต่อ” ถึงการทำงานของมูลนิธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์จีนมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ กิจกรรม และบริการของมูลนิธิ ทำให้ประชาชนโดยเฉพาะเชื้อสายจีนได้รับรู้ถึงผลงานของมูลนิธิ และช่วยบริจาคเงินการกุศล ทั้งมูลนิธิมีงานสังคมสงเคราะห์หลายด้านที่เป็นสวัสดิการและการสงเคราะห์สังคมที่เห็นผล เช่น การรักษาพยาบาลของโรงพยาบาลหัวเจี้ยว การบรรเทาสาธารณภัย ฯลฯ (วิฑูรย์ จรรย์ศุภรินทร์, 2539)

การดำเนินงาน กิจกรรม และบริการการกุศล

มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งดำเนินกิจการประกอบด้วย คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการบริหาร และหน่วยงานต่าง ๆ ดังแผนภูมิ (มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง, 2537 : 20)

แผนภูมิการบริหารงานของ
มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง

ในส่วนงานสังคมสงเคราะห์ ได้แบ่งลักษณะงานสังคมสงเคราะห์ผู้ประสบปัญหา ออกไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์แห่งการช่วยเหลือ ตามแผนงาน 5 งาน ดังนี้ (มูลนิธิ ป่อเต็กตึ้ง, 2537 : 22)

1. แผนกสังคมสงเคราะห์
2. แผนกฌาปนกิจและสุสาน
3. หน่วยแพทย์สงเคราะห์ชุมชน
4. ฝ่ายโรงพยาบาล โรงพยาบาลหัวเฉียว
5. ฝ่ายมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ข่ายงานความร่วมมือ

มูลนิธิป่อเต็กตึ้งมีหน่วยงานภายใต้มูลนิธิเดียวกัน เช่น โรงพยาบาลหัวเฉียว มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งได้มีการแบ่งส่วนการทำงานออกไปอย่างชัดเจน ในส่วนของความสัมพันธ์และความร่วมมือกับองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ที่มี กิจกรรมคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกัน เช่น งานเก็บศพ ก็มีการแบ่งเขตการทำงาน และหรือ ทำงานบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน มูลนิธิไม่มีสาขาในต่างจังหวัด เพราะไม่มีความจำเป็นต้องมีสาขา เนื่องจากในต่างจังหวัดมีมูลนิธิอื่น ๆ ที่ดำเนินกิจการด้านการบรรเทาสาธารณ ภัยและสังคมสงเคราะห์แบบเดียวกันอยู่แล้ว ซึ่งมูลนิธิป่อเต็กตึ้งมีความสัมพันธ์และร่วม มือกับมูลนิธิเหล่านั้นอย่างใกล้ชิด หากมูลนิธิหรือองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในต่าง จังหวัดเหล่านั้นต้องการความช่วยเหลือ ทางมูลนิธิป่อเต็กตึ้งก็จะให้ความช่วยเหลือต่อไป เช่น ให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรง เช่น ไฟไหม้ ดึกถล่ม หรือเหตุการณ์ตามฤดูกาล เช่น น้ำท่วม อากาศหนาวจัด ฝนแล้ง เป็นต้น โดยอาจให้ความช่วยเหลือในรูปของสิ่ง ของ ค่าก่อสร้าง หรือเป็นเม็ดเงิน เพื่อให้ไปดำเนินงานต่อก็ได้

ในส่วนความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ มูลนิธิป่อเต็กตึ้งได้ร่วมมือกับหน่วย งานของรัฐ เช่น กระทรวงมหาดไทย กรมตำรวจ กรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตต่าง ๆ ตลอดจน โดยใช้ศูนย์วิทยุกรุงเทพอันเป็นตึกที่ทำการของมูลนิธิ ซึ่งได้รับอนุญาตจากกรม ไปรษณีย์โทรเลข เป็นแม่ข่ายให้บริการแก่สมาคมอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย มูลนิธิองค์กร สาธารณกุศลอื่น ๆ

มูลนิธิมีเจ้าหน้าที่ประจำ 200 กว่าคน มีอาสาสมัครประมาณ 1,000 กว่าคน และจำนวนอาสาสมัครจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งประกอบด้วย อาสาสมัครประเภทบริการช่วย แจกของบรรเทาทุกข์ อาสาสมัครประเภทอาสาจรรจร ช่วยสถานีตำรวจและตามสี่แยกต่าง ๆ และอาสาสมัครประเภทอาสาภัยช่วยในการเก็บศพ และนำผู้บาดเจ็บส่งโรงพยาบาล

ในการช่วยเหลือสงเคราะห์เหตุการณ์อุบัติเหตุต่าง ๆ เช่น การเก็บศพ และนำผู้บาดเจ็บส่งโรงพยาบาล มูลนิธิทำงานโดยประสานงานกับหน่วยราชการของรัฐที่เกี่ยวข้องตลอดเวลา เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ สถาบันนิติเวช กรมตำรวจ เป็นต้น รถของมูลนิธิที่ออกไปปฏิบัติงานประกอบด้วย พนักงานขับรถ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ และเจ้าหน้าที่ตำรวจประจำรถไปด้วยทุกครั้ง ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการทำลายหลักฐานอันเกิดจากความผิดพลาดหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และป้องกันการสูญหายของทรัพย์สินของผู้ประสบภัย

แนวโน้มในการดำเนินงาน

นับแต่ก่อตั้งมาเป็นเวลา 88 ปี มูลนิธิได้ดำเนินกิจกรรมสาธารณกุศลหลากหลายนานัปการ ตั้งแต่การสงเคราะห์ผู้ประสบภัย จัดเก็บศพ ผัง และทำการฌาปนกิจให้โดยไม่คิดเงิน จนถึงการสงเคราะห์ด้านสาธารณสุข การรักษาพยาบาล เช่น โรงพยาบาลหัวเฉียว และการสร้างคนให้มีความรู้ เลี้ยงตนเองและทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติ โดยผ่านการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น

ในปัจจุบัน มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งเห็นว่า การสงเคราะห์ผู้ประสบอุบัติเหตุ นั้น เดิมมุ่งในด้านการเก็บศพและหากเป็นศพที่ญาติพี่น้องขาดสนด้านเงินทอง หรือเป็นผู้ที่ไม่มีญาติทางมูลนิธิจะดำเนินการช่วยเหลือจัดการศพให้ ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยอุบัติเหตุต่าง ๆ นั้น เมื่อมีผู้บาดเจ็บมูลนิธิก็จะนำส่งโรงพยาบาลที่ใกล้เคียง เพื่อช่วยชีวิตผู้ป่วยโดยเร็วที่สุด หากเป็นโรงพยาบาลของรัฐ ซึ่งมีหน้าที่สงเคราะห์และรักษาพยาบาลอยู่แล้ว ผู้ป่วยที่ยากไร้และขาดสนเงินทองได้รับบริการรักษาพยาบาลที่รัฐจัดให้ หากในยามเร่งด่วนแล้ว จำเป็นต้องนำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาลเอกชน ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ที่เกิดเหตุ บางครั้งผู้ป่วยที่ขาดสนเงินทองไม่มีโอกาสได้รับการรักษาพยาบาลฉุกเฉินเบื้องต้นที่จะช่วยชีวิตได้ เนื่องจากไม่นำเงินจ่ายค่ารักษาพยาบาลนั้น ทางมูลนิธิจึงได้ดำเนินการช่วยชีวิตเบื้องต้นผู้ป่วยประสบภัยเหล่านั้น เมื่อนำผู้ประสบภัยส่งโรงพยาบาลของเอกชนในกรณีฉุกเฉิน มูลนิธิจะจ่ายเงินค่ารักษาพยาบาลเบื้องต้นให้ 20,000 บาททุกวัน หากนำส่งโรงพยาบาลของรัฐ มูลนิธิจะไม่จ่ายเงินนี้ให้ เนื่องจากโรงพยาบาลของรัฐมีหน้าที่ต้องให้บริการสวัสดิการเช่นนี้อยู่แล้ว ดังนั้นปัจจุบันมูลนิธิถือว่า การช่วยชีวิตผู้ประสบภัยเป็นเรื่องหลัก และการเก็บศพเป็นเรื่องรอง (วิฑูรย์ จรรย์ศุภรินทร์, 2539)

มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งได้ดำเนินการกิจกรรมสาธารณกุศลในหลากหลายรูปแบบ และวิธีการอาจประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ บ้างซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคเล็กน้อย และแก้ไขได้ ปัญหาที่ประสบคือ งานมาก ทางมูลนิธิได้ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการทำงาน เช่น การเก็บศพ ร่วมมือกับกรมตำรวจและแบ่งเขตการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยกับมูลนิธิอื่น ๆ

การดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และสาธารณกุศล เช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ซึ่งสืบทอดจากแรงศรัทธาในวัตรปฏิบัติของพระภิกษุได้อัง อาจระบุในประเทศอื่นที่ชาวจีนที่ศรัทธาพระภิกษุได้อังอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ แต่ไม่มีมูลนิธิเช่นนี้ในประเทศใดที่รวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรมอย่างเข้มแข็ง เช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งในประเทศไทย (วิฑูรย์ จรรย์ศุภรินทร์, 2539)

มูลนิธิร่วมกตัญญู

ประวัติ

มูลนิธิร่วมกตัญญู (หึ่งเต็กตึ๊ง) ได้จัดตั้งขึ้นเป็นมูลนิธิเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2513 โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดตั้งที่กราบไหว้บูชาศาลพ่อปู่ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์
2. ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ให้รู้ซึ่งถึงคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริตมีความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณ
3. ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้ประสบภัยต่าง ๆ ตลอดจนร่วมมือกับทางราชการ ในการประกอบกิจกรรมสาธารณประโยชน์ทั่ว ๆ ไป
4. จัดตั้งสุสาน ฼าปนสถานและสถานพยาบาลเพื่อช่วยเหลือผู้ยากจน ฯลฯ
5. มูลนิธิไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง (มูลนิธิร่วมกตัญญู, 2535)

โดยสรุปมูลนิธิมีจุดประสงค์ให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยโดยไม่เลือกเวลาและสถานที่ ไม่แบ่งชั้นวรรณะและศาสนา

กิจกรรมด้านสาธารณกุศลของมูลนิธิร่วมกตัญญูดำเนินงานมา ก่อนการจัดตั้งอย่างเป็นทางการใน พ.ศ.2513 ผู้ก่อตั้งมูลนิธิ คือ นายสมเกียรติ สมสกุลรุ่งเรือง ได้เคยมีประสบการณ์การช่วยเหลือเก็บศพตั้งแต่วัยรุ่น เมื่อมีงานค้าขายของตนเอง ก็เริ่มสงเคราะห์ชาวบ้านในย่านตรอกโรงหมูเก่า ถนนอาจณรงค์ กล้วยน้ำไท คลองเตย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรรมกรซื้อของต่าง ๆ ด้วยเงินเชื่อ บางคนญาติตายไม่มีเงินซื้อโลง นายสมเกียรติ สมสกุลรุ่งเรือง จึงทำบุญด้วยการจัดหาโลงศพและพิธีการทางศาสนาได้โดยไม่คิดเงิน ภายหลังเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และมีคนมาขอความช่วยเหลือมากขึ้นทุกที จนรับภาระคนเดียวไม่ไหว จึงชักชวนญาติมิตรจัดตั้งมูลนิธิขึ้น ด้วยเงินจำนวน 20,000 บาทถ้วน ในชื่อมูลนิธิร่วมกตัญญู

แรงบันดาลใจ

จากการที่ผู้ก่อตั้งมีประสบการณ์ในการช่วยเหลือเก็บศพ และช่วยเหลือผู้ขัดสน ชื้อโลศพและทำพิธีทางศาสนาให้ จากงานที่ทำคนเดียว ขยายวงออกไปในกลุ่มญาติมิตร และผู้รู้จักทั้งหมด จนออกมาในรูปมูลนิธิที่ชื่อ มูลนิธิร่วมกตัญญู หากพิจารณาจากชื่อจะพบว่า ชื่อของมูลนิธิสืบเนื่องมาจากสิ่งที่มูลนิธิยึดถือเป็นหลักที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ อันเป็นที่เคารพ บูชาตลอดมา คือ พ่อปู่เปี่ยม สาริกบุตร และศาลเจ้าซาไต้ตึ้ง ซึ่งมีคำสั่งสอนให้ยึดมั่นกระทำแต่ความดี ร่วมมือร่วมใจกันช่วยเหลือสังคมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ชื่อ มูลนิธิ “ร่วมกตัญญู” สอดคล้องกับหลักการและคำสั่งสอนที่ให้กระทำความดีและช่วยเหลือสังคม ทั้งมีความหมายเช่นเดียวกับชื่อมูลนิธิในภาษาจีน คือ “หวังเด็กตั้ง” (มูลนิธิร่วมกตัญญู, 2535)

การระดมทุน

มูลนิธิร่วมกตัญญู ได้ถือปณิธานไว้ตั้งแต่เริ่มทำงาน คือ จะไม่มีการเรียไรใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ขอรับบริจาค หากหน่วยงานใด หรือกลุ่มบุคคลใดประสงค์จะบริจาค และรวมกลุ่มกันแจ้งมาที่มูลนิธิ ทางมูลนิธิก็จะประสานงานโดยส่งเจ้าหน้าที่ไปรับบริจาค แต่จะไม่ส่งไปขอรับบริจาคหรือเรียไร มูลนิธิไม่ได้ทำการประชาสัมพันธ์แต่อย่างใด ให้ขึ้นอยู่กับความศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไปที่มีใจกุศล และเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ ใช้วิธีการ “บอกต่อ” หรือ “ปากต่อปาก” (วรภรณ์ ผาติสุวัฒน์, 2539)

การดำเนินงาน กิจกรรม และบริการการกุศล

มูลนิธิร่วมกตัญญูดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการและดำเนินกิจกรรมและ บริการการกุศล ในด้านนี้เกี่ยวกับการเก็บศพ การกู้ภัย การบรรเทาสาธารณภัย การแจกจ่ายเครื่องอุปโภค-บริโภคแก่ผู้ประสบภัย การบริการโลศพ การฝังศพไม่มีญาติ ณ สุสานของมูลนิธิและการตั้งโรงทานเป็นงานหลัก และให้ทุนส่งเสริมการศึกษาหากได้รับการร้องขอ

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและกิจกรรมสาธารณกุศลขึ้นอยู่กับเงินที่ได้รับบริจาค และเหตุการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ หรืออุบัติเหตุอุบัติภัยต่าง ๆ

ข่ายงานความร่วมมือ

มูลนิธิร่วมกตัญญูได้รับอนุญาตจากกรมไปรษณีย์โทรเลขให้ใช้ความถี่วิทยุที่กำหนดเป็นการเฉพาะสำหรับกิจการเป็นการถาวรได้ ในการออกไปบรรเทาอุบัติภัย เช่น อุบัติเหตุ ซึ่งผู้คนเจ็บและคนตาย ทางมูลนิธิได้ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมตำรวจ ทุกครั้งที่รถของมูลนิธิออกไปปฏิบัติงานเหล่านี้ จะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจไปกัปรถด้วย เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว และมีหลักฐานครบถ้วน

แนวโน้มในการดำเนินงาน

มูลนิธิร่วมกตัญญูมีโครงการสร้างสุสานใหม่ โครงการสร้างสถานพยาบาล โครงการสร้างศาลเจ้าและขยายที่ทำการแห่งใหม่ และโครงการขยายสาขามูลนิธิในต่าง จังหวัด (ธวัช ไทรราหู, 2538 : 15) ส่วนกิจกรรมทางด้านส่งเสริมการศึกษานั้น แม้มูลนิธิยังไม่มรโครงการสร้างสถานศึกษาหรือมหาวิทยาลัยก็ตาม มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาและให้ทุนการศึกษาบางครั้ง

บทสรุป

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา พัฒนาการการรวมกลุ่มให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน และสังคมของชาวจีนในประเทศไทยแล้วพบว่า ชาวจีนที่เข้ามาในประเทศไทยในระยะแรกไม่ว่าจะมาในรูปของพ่อค้าที่เข้ามาค้าขาย อพยพเข้ามาใช้แรงงานเป็นกรรมการเข้ามาชั่วคราวเพื่อธุรกิจหรือเข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวรตามบรรพบุรุษก็ตาม ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อนรวมกัน และมีวิถีชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวไทย จนวัฒนธรรมจีนได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย จนเกิดเป็นวัฒนธรรมผสมขึ้น ซึ่งนับเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น

เช่นเดียวกับผู้อพยพเข้าประเทศหรือดินแดนแห่งใหม่ในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ชาวจีนที่เข้ามาในประเทศไทยได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นแซ่ตระกูลเดียวกันมาจากแหล่งเดียวกัน หรือพูดภาษาเดียวกันขึ้น เพื่อปกป้องคุ้มครองชาวจีนด้วยกัน และให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ในเบื้องต้น เมื่อแรกอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ต่อมาได้ขยายออกไปสู่การสงเคราะห์ชุมชน และการช่วยเหลือในรูปสวัสดิการต่าง ๆ แก่ผู้อพยพ และบุตรหลาน จนออกมาสู่การตั้งเป็นสมาคม องค์กรต่าง ๆ และมูลนิธิในที่สุด

ประเด็นที่น่าสนใจ

จากการศึกษามูลนิธีก่อตั้งโดยชาวจีนในประเทศไทยหรือชาวไทยเชื้อสายจีน ทั้งสองมูลนิธิ คือ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง และมูลนิธิร่วมกตัญญู พบว่า การก่อตั้งของมูลนิธิทั้งสองมีลักษณะสอดคล้องกับปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการดำเนินงานเป็นมูลนิธิ ดังนี้

1. แรงศรัทธาในศาสนา และการทำสาธารณกุศล มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งและมูลนิธิร่วมกตัญญูเป็นมูลนิธิที่จัดตั้งโดยชาวไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งได้ดำเนินงานมาประมาณ 88 ปี และมูลนิธิร่วมกตัญญูดำเนินงานมาประมาณ 26 ปี ทั้งสองมูลนิธิได้ก่อตั้งด้วยแรงศรัทธาในศาสนา เช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งได้จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานสาธารณกุศลเจริญรอยตามวัตรปฏิบัติของพระภิกษุได้สง กำนัดจากบวรสถาน “ป่อเต็กตึ๊ง” ซึ่งต่อมาจดทะเบียนเป็นมูลนิธิใน พ.ศ.2480 ในขณะที่มูลนิธิร่วมกตัญญูจัดตั้งเพื่อสาธารณกุศล โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ คือพ่อปู่ และศาลเจ้าซาไต้ตึ้ง ที่มีคำสั่งสอนให้ยึดมั่นกระทำความดี ร่วมมือร่วมใจกันช่วยเหลือสังคมและเพื่อนมนุษย์

2. การสืบทอดลักษณะของสังคมจีนที่เอื้อต่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นเด่นชัดในกรณีของการจัดตั้งมูลนิธิ “ป่อเต็กตึ้ง” ซึ่งได้เป็นสถานที่ที่ชาวจีนอพยพทั้งหลายใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และรวมกลุ่มกันช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ในลักษณะของคนรวย หรือคนที่มีฐานะแล้ว ช่วยคนจน เช่น การบริจาคโรงศพ เก็บศพไม่มีญาติ เป็นต้น อันเป็นลักษณะเกี่ยวกับแรงบันดาลใจที่ผู้ก่อตั้งมูลนิธิร่วมกตัญญูได้รับอันเนื่องมาจากประสบการณ์การช่วยเหลือสงเคราะห์เพื่อครั้งยังเป็นเด็ก เมื่อสามารถเลี้ยงดูตนเองได้พอสมควรแล้ว จึงได้ช่วยเหลือพ่อแม่ และสงเคราะห์คนที่ด้อยโอกาสต่อไป

3. สวัสดิการสังคมในประเทศไทยที่ก้าวไม่ทันกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย ในช่วงก่อน พ.ศ.2490 ซึ่งเป็นยุคที่มีการจัดตั้งมูลนิธิและการรวมกลุ่มช่วยเหลือของคนจีนในเมืองไทยมาก อันเนื่องมาจากบริการของรัฐที่จัดสรรให้ไม่เพียงพอ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ยังคงดำเนินมาถึงปัจจุบัน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดมูลนิธิในรูปแบบต่าง ๆ เช่น มูลนิธิร่วมกตัญญู และองค์การอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Jung (1994 : 10-12) ที่จัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่ม “Soft State” ที่สวัสดิการที่รัฐจัดให้ไม่เพียงพอ จึงมีกลุ่มองค์การพัฒนาเอกชน องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เกิดขึ้นจำนวนมาก เพื่อสนองความต้องการของประชาชนและเสริมบริการสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดขึ้น

4. ลักษณะของการระดมทุน มูลนิธิทั้งสองแห่ง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ การไม่เรียกรับเงินแต่รับบริจาคเท่านั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับความศรัทธาของแต่ละบุคคล ผู้บริจาคมีทั้งคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทย และบุคคลโดยทั่วไป

5. มูลนิธิทั้งสองแห่งใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่ในลักษณะของการ “บอกต่อ” หรือวิธีการ “ปากต่อปาก” ที่บอกเล่าถึงการทำงาน ผลงานและการเสียสละของอาสาสมัครซึ่งไม่ได้รับค่าจ้าง หรือค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่น่าสนใจคือ กรณีมูลนิธิป่อเต็กตึ้ง ได้รับความร่วมมือจากสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์จีนที่ตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน และยกย่องบุคคลผู้กระทำความดี และการช่วยบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยพิบัติ ซึ่งตรงกับความเห็นของ Coughlin (1960 : 56) ที่ชี้ให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์จีนให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้มากกว่าหนังสือพิมพ์ไทย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อ

1. เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาทำให้สามารถรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและทำการสัมภาษณ์ได้เฉพาะมูลนิธิป่อเต็กตึ้ง และมูลนิธิร่วมกตัญญูเท่านั้น ควรมีการศึกษามูลนิธิของชาวจีนในประเทศไทย ในเขตกรุงเทพมหานครและในต่างจังหวัด ทั้งในเชิงลึก และเชิงกว้างต่อไป

2. ควรมีการศึกษาถึงบทบาทและการเผยแพร่ข่าวสารทางด้านสาธารณสุข-
ประโยชน์และสาธารณกุศลของสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ ทั้งนี้ อาจศึกษาในเชิงเปรียบ
เทียบ ระหว่างหนังสือพิมพ์ภาษาไทย และหนังสือพิมพ์ภาษาจีน

3. ควรมีการศึกษาเจาะลึกถึงผู้บริจาคเงิน/สิ่งของที่ให้เป็นประจำทุกปีแก่มูลนิธิ
ถึงแรงบันดาลใจ ความผูกพัน เหตุผลที่บริจาค จำนวนเงินที่บริจาค ตลอดจนการเข้าร่วมกิจ
กรรมสาธารณะประโยชน์อื่นๆ

4. ควรมีการศึกษาเชิงลึกถึงมูลนิธิร่วมกตัญญู เนื่องจากมีงานเขียนและงานวิจัยศึกษาเกี่ยวกับมูลนิธิร่วมกตัญญูจำนวนน้อยมาก

အထက်ဖော်ပြပါ အချက်များကို စိစစ်ဆန်းသတ်ပြီးနောက် နှစ်ဦးနှစ်ဖက် သဘောတူညီကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။

၂၀၁၆ ခု၊ မတ်လ ၃ ရက်နေ့တွင် ပြည်ထောင်စုအဆင့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်ခဲ့ပြီး နှစ်ဦးနှစ်ဖက် သဘောတူညီကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။

၂၀၁၇ ခု၊ မတ်လ ၈ ရက်နေ့တွင် ပြည်ထောင်စုအဆင့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်ခဲ့ပြီး နှစ်ဦးနှစ်ဖက် သဘောတူညီကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ ตันประเสริฐ. 2535. “มูลนิธิกับการอุดมศึกษาเอกชนของชาติ.” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, ผู้รวบรวม. 2517. **ชาวจีนในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.

คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร. 2526. กรุงเทพฯ : บริษัทเส้นทางเศรษฐกิจ.

ชาวจีนในประเทศไทย. 2517. รวบรวมโดย ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ กรุงเทพฯ. : แพร่พิทยา.

ชีวประวัติหลวงปู่ไต้ฮง อริยสงฆ์ผู้เปี่ยมด้วยเมตตา. 25..? เรียบเรียงโดย ศุภกิจ แซ่แต้ แปลโดยบุญชัย ฉัตรตะวานิช และวิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กเซี่ยงตึ้ง.

ธวัช ไทรราหู. 2538. “ปัจจัยที่ทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างอาสาศรัทธาขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร : ศึกษากรณีมูลนิธิร่วมกตัญญู และมูลนิธิป่อเต็กตึ้ง.” วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก.

“ป่อเต็กตึ้ง-ร่วมกตัญญู : คู่บุญคู่แค้น.” 2536. ผู้จัดการ 11,121 (ตุลาคม) : 173.

พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล. 2536. “พัฒนาการบทบาทของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (พ.ศ.2485-2535). วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มูลนิธิป่อเต็กตึ้ง หนังสือแจ้งกิจการ พ.ศ. 2536. 2527. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ.

มูลนิธิร่วมกตัญญู 22 ปี. 2535. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ.

วชิระ ผุดผ่อง. 2539. “ภูมิหลังชาวจีนในบางกอก.” **มติชน** 19 กุมภาพันธ์. น.19.

- วราภรณ์ ผาติสุวัฒน์, กรรมการและเลขานุการมูลนิธิร่วมกตัญญู. 2539. **สัมภาษณ์.**
22-23 มีนาคม
- วัลลภา บุรุษพัฒน์. 2517. “ความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทย.” ใน **ชาวจีนในประเทศไทย.** รวบรวมโดย ขจิตกัย บุรุษพัฒน์. หน้า 1-42. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา.
- วิเชียร เตชะไพบูลย์. 2533. “บทบาทของมูลนิธิในประเทศไทยกับความมั่นคงแห่งชาติ.” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- วิฑูรย์ จรรย์ศุภรินทร์, ผู้จัดการมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง. 2539. **สัมภาษณ์.** 27 มีนาคม.
- วีรยุทธ เอี่ยมอำภา. 2538. “มูลนิธิองค์กรแห่งความดีงาม.” **เทศาภิบาล** 90,5 (พฤษภาคม) : 52-55.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. 2526. “จีนในไทย.” ใน **คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร.** หน้า 15-26. กรุงเทพฯ : บริษัทเส้นทางเศรษฐกิจ.
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. 2529. **สังคมจีนในประเทศไทยประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์.** แปลจาก Chinese Society in Thailand : an Analytical History (1957) โดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคนอื่น ๆ. บรรณาธิการ : ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สุมาลี โฆษิตนธิกุล. 2538. “การก่อเกิดและพัฒนาการของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง.” ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- แสวง รัตนมงคลมาศ. 2509. “การบริหารงานของสมาคมจีน : บทศึกษาเฉพาะกรณีสมาคมแต้จิ๋วแห่งประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- แสวง รัตนมงคลมาศ. 2513. “อนาคตของสมาคมจีนในประเทศไทย.” **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์** 10,4 (ตุลาคม) : 605-624.

- Amara Pongsapich. 1994. "Philanthropy in Thailand." In **Evolving Patterns of Asia-Pacific Philanthropy**. pp. 241-266. Edited by Ku-Hyun Jung. Seoul : Institute of East and West Studies, Yonsei University.
- Coughlin, Richard J. 1960. **Double Identity : the Chinese In Modern Thailand**. Hong Kong : Hong Kong University Press and Oxford University Press.
- Jung, Ku-Hyun. 1994. "Introduction." In **Evolving Patterns of Asia-Pacific Philanthropy**. pp.1-15. Edited by Ku-Hyun. Seoul : Institute of East and West Studies, Yonsei University.
- Skinner, G. William. 1957. **Chinese Society In Thailand : an Analytical History**. Ithaca, N.Y. : Cornell University Press.
- Skinner, G. William. 1958. **Leadership and Power In the Chinese Community of Thailand**. Ithaca, N.Y. : Cornell University Press.
- Wang Gung Wu. 1991. **China and the Chinese Overseas**. Singapore : Times Academic Press. อ้างถึงใน พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล. 2536. "พัฒนาการบทบาทของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (พ.ศ. 2485-2535)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ต้นฉบับงานวิจัย เอกสารมีคุณค่า
ใช้แล้วโปรดส่งคืน ฝ่าย 1